REGULAE COMMUNES

SOCIETATIS IESU.

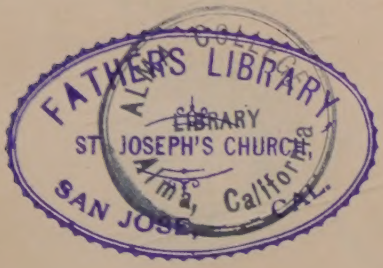

REGULAE COMMUNES

SOCIETATIS IESU

COMMENTARIIS ASCETICIS ILLUSTRATAE

A

JULIO NIGRONIO
Societatis eiusdem theologo.

Opus revisum ac denuo editum cura
AUGUSTINI ARNDT S. I.

TOMUS II.

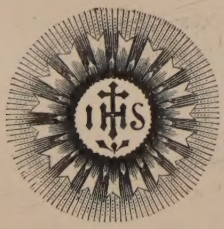

FATHERS LIBRARY,
ST. JOSEPH'S CHURCH
SAN JOSE CAL.
Alma, California

CRACOVIAE
E TYPOGRAPHIA E. & DR. K. KOZIAŃSKI
1913.

ALMA COLLEGE
060.152
LIBRARY
N 569
Alma, California
060.153
6340

N569
1913
V.2

DENUO IMPRIMI POTEST.

Cracoviae die 5. Octobris 1912.

WLODIMIRUS PIĄTKIEWICZ
Praep. prov. Galicianae S. I.

FATHERS LIBRARY
ST. JOSEPH'S CHURCH,
SAN JOSE, CALIFORNIA

REGULA I.

COMMUNIUM.

Singuli praefinitum sibi tempus suae conscientiae bis quotidie examinandae, orationi, meditationi lectionique impendant cum omni diligentia in Domino.

1. Beatus Ignatius, nostrae Societatis parens, sic eam ad aliorum salutem procurandam instituit, ut nostram perfectionem in omnibus virtutibus a nobis imprimis quaeri compararique voluerit; sic clericorum officia docendi sacramentaque ministrandi populis exerceri iussit, ut spirituales ascetarum exercitationes orandi, meditandi legendique pari diligentia et vero etiam maiore studio complecteretur; denique sic Marthae ministeriis actuosis utilitatem proximorum addixit, ut Mariae sororis optimam partem eligentis contemplationem a nostris poni noluerit in postremis. Quamobrem haec ita sapienter inter se tantaque spirituali prudentia connexuit, ut ordo fieret clericorum quidem, sed tamen religiosorum; vitae ex actione contemplationeque temperatae ac mixtae ad sui suorumque primum, deinde aliorum salutem perfectionemque procurandam destinatus. Propterea

maiores nostri in pri ma regula statuerunt, eodem B. Ignatio auctore ac magistro, quatuor spirituales sive exercitationes sive occupationes ad monasticen, ad vitam contemplativam, ad nostrum profectum pertinentes ; in quas quotidie praefinitum tempus statis horis quisque nostrum impenderet, tum qua seipsum inspiciens, qua Deum creatorem contemplans, qua Sanctorum vitam considerans, inde perpurgaret animum et formaret mores, robur sumeret fervoremque conciperet ad res agendas ; lumen denique mutuaretur, quo mentis aciem actionesque omnes in Deum, finem vitae nostrae, dirigeret. Perspicue numerantur in hoc primo regularum communium aditu tam salutares et quotidianae exercitationes, quae sunt hae : discussio conscientiae geminata, oratio, meditatio, lectio.

2. Dignum notatione in his est binas earum, orationem et meditationem, ad virtutem religionis, Dei cultum, viam illuminativam atque unitivam spectare ; binas alteras, conscientiae discussionem et librorum spiritualium lectionem, ad moralem virtutem, cultum nostrum viamque purgativam pertinere. Nam de respectu proximorum per ministeria clericorum et actiones Marthae disseritur alio loco. Nunc exercitia, ut dixi, monasticae partis, quae in nostro statu atque ordine implicita est, attinguntur. Monachus enim, qui neque clericus est neque clericorum officia ex caritate permissuque Pontificum sibi sumpsit, duos tantum

in universa vita terminos respicit, Deum ac seipsum, quorum duorum cognitionem, et utramque potissimum ex utroque, video passim a viris sanctissimis expetitam. Hos duos respectus mirabiliter significat nobilissimum nomen et unum ex antiquissimis, quae tribuit ecclesia religiosis viris monasticen profitentibus, θεραπευτής, cuius nominis auctores facit S. Dionysius Areopagita[1]) divinos praeceptores, quos Apostolos esse reor. Huius ergo nominis *therapeutes* (de quo nonnihil alibi[2]) dixi) tanta vis est, ut hunc duplicem respectum ad Deum atque ad nosipsos significet, quandoquidem cultorem et medicum sonat, quasi cultorem Dei et cultorem sui. Priorem notionem, quae inclusa est in therapeuta, Philo Iudaeus[3]) primorum monachorum Alexandrinorum vitam moresque describens enucleat nobis dicitque ita nominatum, quod *Primum ens bono melius*, hoc est primam causam Deum colat. Assentitur Philoni Eusebius Caesariensis; et B. Dionysius[4]) idem sentit, qui monachos definit therapeutas dici, ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ καθαρᾶς ὑπηρεσίας καὶ θεραπείας — a Dei puro servitio et religione. Licet autem omnes christianos religiosos esse oporteat Dei cultores per virtutem religionis, tamen, quia monachi religiosiores sunt et maiore cultu, pluribus acti-

[1]) Areop. l. de eccl. hier. c. 6. p. 1. [2]) Tit. part. 3. n. 51. [3]) Phil. l. de vita contempl. [4]) S. Dion. lib. de eccl. hier. c. 6.

bus, qui non sunt in praeceptis, sed in consiliis, ac diligentius Deum venerantur et colunt, merito illis tributum est hoc nomen therapeutes, quod latine vertimus *religiosus*, substantive sumptum ; eoque utemur in his commentariis, et quamvis priscorum grammaticorum nescio quis huic voci significationem vitii quandam affixerit, tamen apud Agellium[1]) Massurius Sabinus illi sanctitatem tribuit. *Religiosum*, inquit, *est, quod propter sanctitatem aliquam remotum ac sepositum a nobis est.* Ratione notionis huius, ut nomini responderent, magistri religiosae vitae monachis orationes, meditationes, psalmorum cantum aliosque religionis actus imperabant ; nostri vero maiores in hac regula praescribunt nobis exercitia duo, orandi et meditandi.

3. Posterior notio, quae in therapeuta delitescit, est ex Philone atque Eusebio: *curator*; quibuscum convenit S. Epiphanius[2]), qui diserte ἰατρόν, hoc est *medicum* interpretatur. Ratio Philonis et Eusebii est, quod ii medicinam spiritualem praestantiorem profiteantur quam corporalem, liberantes animas gravibus morbis atque adversus medelas contumacibus, quos voluptates, avaritiae, concupiscentiae et aliae perturbationes inflixerunt. Ratione significationis huius posterioris, qua curatores animae propriae dicuntur et medici, iusserunt eos magistri primum in conscientiam

[1]) Agell. 4. c. 9. [2]) S. Epiph. haer. 29.

propriam inquirere, morbos investigare diligenter per hanc conscientiae discussionem, deinde libros evolvere, ut compertis morbis per examen medicamenta praeceptorum et exemplorum petita de libris apponerent ad animum perpurgandum et sanandum. Nam animi emendationem a lectione spirituali esse, cum alii multi, quos in tractatione huius argumenti producam[1]), tum Iustinianus[2]) Imperator in sua de monachis Novella constitutione docet. Idem nostri moderatores nos facere iubent in hac prima regula, ut simus veri therapeutae ac medici nostrorum animorum, cum duplex examen conscientiae librorumque spiritualium lectionem imperant in regula ; cuius omnia verba pondus habent. Primum singuli obligantur hac lege sic, ut nemo sanus ac valens corpore eximatur, sive sit professus sive senex sive concionator sive Superior. Est quidem scriptum in Constitutionibus[3]) non videri regulam ullam esse praescribendam professis et coadiutoribus formatis in iis, quae ad orationem et meditationem pertinent, quod eos fore viros spirituales spes esset. Verum ab eodem auctore B. Ignatio in Declarationibus[4]) illius loci est additum posse a Superiore certum tempus illis praescribi, ne in spiritualibus exercitiis excedant vel deficiant. Hoc generales Congregationes virtute huius declarationis effecerunt,

[1]) Tract. de lect. lib. spir. [2]) Iustin. Novell. const. 333. [3]) P. 6. c. 3. §. 1. [4]) P. 6. c. 3. lit. A.

ut dicetur[1]). Et insuper quarta Congregatio[2]) declaravit omnes de Societate tum professos tum coadiutores formatos ad observantiam omnium regularum communium teneri neque id repugnare capiti tertio sextae partis Constitutionum.

4. Deinde perpendendum est verbum *quotidie*, quod non ad examen solum refertur, sed etiam ad alias exercitationes subscriptas ; quae, ut suis locis probabitur, quotidianae debent esse adeo, ut ne tempore quidem remissionis a studiis, quo scholares rusticantur, praetermitti queant, ex Decretis sextae Congregationis[3]), quae sic cavet : *Ut spiritualia exercitia examinum et orationum minime praetermittantur, utpote res eo quidem tempore pernecessariae.* Die quoque vacationis hebdomadariae[4]) iubet a prandio perfici matutinam orationem in ipsa vinea seu praedio, si mane non potuit integra persolvi. Praetulisse videtur facem S. Pachomius[5]), qui similem cautionem in sua regula scripsit, quae sic habet : *Ad psallendum et orandum nullus sibi occasiones inveniat, quibus se dicat occupatum, quasi ire non possit; et si in navi fuerit et in agro et in itinere vel in monasterio quolibet ministerio detentus, orandi et psallendi tempora non praetermittat.* Haec S. Abbas. Nostri quoque, qui vel peregrinantur vel in missionibus versantur, consuetam orationem et examina praetermittere

[1]) Infra n. 15. [2]) Congr. 4. can. 11. [3]) Congr. 6. Instr. 7. §. 2. [4]) Ead. instr. 5. §. 4. [5]) S. Pachom. in reg. 81.

vetantur in regulis[1]). Reperi solum in antemeridiano examine exceptiunculam a P. N. Claudio[2]) factam, ut Dominicis festisque diebus, ubi concio habetur, non pulsetur ad examen; utque sacerdotes, qui paulo ante tempus examinis missam fecerint eique praemiserint conscientiae discussionem, ne cogantur matutinum repetere examen.

5. Notet item lector praefinitum cuique tempus his exercitiis esse tribuendum. Qui loquendi modus duplicem habere potest bonum sensum. Alter est, ut quisque tantum temporis tribuat singulis exercitiis, sic ea vocat B. Ignatius[3]) et sexta Congregatio[4]), quantum vel regulae vel consuetudo vel Superior praefinierit. Exempli gratia debetur ab omnibus hora integra orationi ex quartae Congregationis[5]) definitione; semihora praeterea est a novitiis eidem impendenda ante coenam, ex regulis Magistri novitiorum[6]), in quibus traditur quoque quartam horae solidae partem examini conscientiae tribuendam esse; quod quadrantis spatium in domibus professorum et collegiis obtinuit consuetudo. Potest etiam Superior alicui propter necessitatem aliquam spiritualem tempus orationis augere, minuere alii propter capitis imbecillitatem. Sensus alter est, ut haec omnia praefinito tempore fiant, id est statis ac designatis

[1]) Reg. Peregr. 2.; Reg. Miss. 26. [2]) P. Claud. in ordin. c. 5. [3]) B. Ign. Loyola l. exerc. ann. 1. [4]) Supra n. 4. [5]) Congr. 4. can. 6. [6]) Mag. novit. reg 73. 77. 78.

diei noctisve horis, ut ordo domesticus seu disciplinae servetur tanti momenti, quanti in propria tractatione docebo[1]). Atque haec tempora singulis exercitiis deputata pulsu campanulae significari solent ex Regula XV. communium. Postremo sanctis hisce occupationibus constituto tempore danda est opera cum omni diligentia in Domino, hoc est magna cum applicatione animi, quae in Deum referatur. His ita cursim et breviter explicatis tria disputabo tum ad regulae confirmationem atque splendorem tum ad suggerendam Magistris novitiorum[2]) atque Instructoribus, quemadmodum sum pollicitus, materiam conficiendarum exhortationum. Primum demonstrabo haec exercitia spiritualia ab antiquitate ac monachis priscisque religiosis manasse. Deinde aliquid de singulis exercitiis ita dicam, ut externam disciplinam solummodo attingam, quam potissimum regulis communibus docui contineri[3]). Nam omnia pro dignitate tractare hoc loco esset multa iusta volumina in hunc unius primae regulae commentarium includere. Tertio ac postremo, quid sit haec diligentia spiritualis, paucis explicabo, quam in his actionibus regula requirit.

6. Et quoniam in hisce commentariis saepissime religiosorum et praecipue veterum facienda mentio est, ne lectori satietas ex eiusdem nominis

[1]) Tr. de dupl. ordine servando. [2]) Praef. ad Mag. nov. n. et seq. [3]) Tit. part. 2. n. 4.

atque appellationis usu perpetuo suboriatur, rationem appellandi subinde variabo. Saepe dicam eos monachos, cuius sanctissimi nominis etymologiam S. Dionysio Areopagitae probatam retuli, cum de clericorum regularium nomenclatura disserebam[1]). Nonnunquam therapeutas nominabo, cuius vim nominis explicavi supra[2]). Quamquam libentius et frequentius usurpabo latinam vocem *religiosus*, quae therapeutae respondet quaeque omni religiosorum generi convenit et nobis a Pio V. tributa iam dudum fuit. Interdum ascetas nuncupabo, quo de nomine disseruimus alio loco[3]). Scio quoque antiquissimum esse nomen ἱκέτης *supplex*, quoniam Philo librum de therapeutis inscripsit *De vita contemplativa sive* ἱκετῆς ἀρετῆς, hoc est *de supplicum virtutibus*. Verum ab hac appellatione abstinere est animus, quia parum usitata saeculis subsequentibus. Abstinebo pariter a nomine *philosophorum* ob vitandam vocis ambiguitatem, quamquam video S. Basilio[4]) interdum usitatam, S. Chrysostomo[5]) familiarem esse hanc appellationem et a Nilo[6]) librum monastices inscribi de christiana philosophia; quod existimet, et merito, locum eum a monachis inter christianos teneri, quem apud ethnicos philosophi tenuerunt propter virtutem

[1]) Tit. part. 3. n. 4. [2]) Supra n. 2. 3. [3]) Praef. ad Mag. n. 14. [4]) S. Basil. de inst. mon. [5]) S. Chrys. l. const. vitup. monast. [6]) S. Nilus lib. Ascet.

et sapientiam honestissimum; denique Iustiniano[1]) monachos philosophiae monasticae certatores nuncupari. Utar quoque nomine regularium, quod a sacris Conciliis usitatum notat Robertus Bellarminus[2]) Cardinalis noster. Aptissimum enim est ad omnes religiosos appellandos, quos certae probataeque regulae vivendi addictos esse constat.

7 Primum igitur caput aggrediamur, quo demonstrandum est exercitia haec a priscis ascetis ad nos usque devenisse, quae quatuor fuisse docet Ioannes Trithemius[3]): *lectionem, orationem, contemplationem seu meditationem et laborem manualem.* Examinis non meminit, quia fortasse ad meditationem reducebat, quod multos veterum fecisse puto, qui illud tanti faciunt et suadent, quantum et paulo post et in tractatione propria demonstrabo[4]). Cassianus[5]) loquens de probatissimis illis therapeutis, qui in fidei christianae primordiis extra Alexandriam, S. Marco normam praebente, sanctissime vivebant, haec habet: *Eo fervore (qui stupori erat vel ipsis gentibus alienis a fide) Scripturarum divinarum lectionibus orationique et operi manuum diebus ac noctibus incubabant, ut nec escarum quidem appetitus vel memoria nisi alio tertiove die corporis interpellaret inedia.* S. Basilius[6])

[1]) Auth. collat. 1. tit. 5. cap. 4. [2]) Card. Bell. t. 1. contr. 5. l. 2. c. 1. [3]) Trith. in reg. S. Ben. c. 4. instr. 56. §. 30. [4]) Infra n. 10. [5]) Cass. l. 2. c. 5. [6]) S. Basil. ep. 1. ad. Greg.

instituens S. Gregorium Nazianzenum ad vitam monasticam, eum cohortatur ad meditationem, ad orationes in hymnis et canticis, ad operum actiones, quas monet canticis tamquam sale condiri, denique ad lectionem sacrorum librorum, quae orationibus interseratur. S. Hieronymus[1]) de coenobitis, quos ad Eustochium scribens cum admiratione laudat: *Dominicis diebus orationi tantum et lectionibus vacant; quod quidem et omni tempore completis opusculis faciunt.* S. Chrysostomus[2]) in monachis saepe a se celebratis deprehendit preces, hymnos, studium sanctarum Scripturarum; quod sine dubio non ad discendum et docendum, sed ad proficiendum referebatur. S. Augustinus[3]) depingens vitam religiosorum aevi sui praeter alia sic ait: *In illa vita communi fratrum, quae est in monasterio, magni viri sancti quotidie in hymnis, in orationibus, in laudibus Dei inde vivunt. Cum lectione illis res est, laborant manibus suis.* Item alio in loco[4]) castigans monachos otiosos: *Quid agant,* inquit, *qui operari corporaliter nolunt, cui rei vacent, scire desidero. Orationibus, inquiunt, et psalmis et lectioni et verbo Dei. Sancta plane vita et in Christi suavitate laudabilis.* Idem alibi[5]) describens mores catholicorum monachorum: *In communem vitam castissimam sanctissimamque*

[1]) S. Hier. ep. 22. ad Eustoch. [2]) S. Chrys. ho. 14. in 1. Tim. et. ho. 79. in Matth. [3]) S. Aug. in ps. 99. [4]) Id. l. de opere mon. c. 17. [5]) Id. l. de morib. eccl. cath. c. 31.

congregati simul aetatem agunt, viventes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus. S. Isidorus Hispalensis[1]) tradit eadem iisdem fere verbis atque addit id, unde conscientiae discussionem elicio : *Cogitationes suas*, inquit, *alterutrum revelantes invicem discutiunt et corrigunt.* Nisi praecesserit in conscientiam inquisitio, quomodo revelare posssunt et discutere cogitationes? Iustinianus[2]) Imperator monachos graecos ad pristinam formam revocari studens in notissima Novella iubet eos in ecclesia sacris ministeriis assistere cum praesule, deinde in coenobium redire ac Deum precibus fatigare ; tum sacrarum Scripturarum lectioni incumbere ; nec manuariarum artium meditationem atque exercitationem praetermittit. B. Petrus Damiani, qui in monasterio Fontis Avellanae veterem ascetarum vitam exsuscitabat, easdem exercitationes imperabat suis : *Inexpugnabilibus*, inquit Ioannes monachus[3]), vitae scriptor, *psalmodiae, orationis, lectionis, abstinentiae obedientiaeque armis accincti adversus aereas potestates infoederabiliter dimicabant.* Auctor[4]) libelli de vita solitaria ad fratres de Monte Dei, quos fuisse Carthusianos asserunt Ioannes Gerson[5]), Ioannes Trithemius[6]) et Petrus Sutor[7])

[1]) S. Isid. l. 2. de off. eccl. c. 15. [2]) Iustin. Imp. Novell. const. 133. [3]) Io. mon. in vita B. P. Dam. c. 5. [4]) S. Bernar. l. de vita solit. [5]) Gers. t. 2. tr. de abstin. Carthus. concl. 1. [6]) Trith. in vita Guil. de S. Theod. [7]) Pet. Sutor. l. 2. de vita Carth. tr. 3. c. 2.

ac perspicue colligitur ex verbis illius auctoris, quibus Carthusiam nominat in Alpinis frigoribus constitutam: *Quaeris, quid agas vel in quo te occupes? Primum extra quotidianum orationum sacrificium vel lectionis studium quotidianae conscientiae discussioni, emendationi, morum compositioni pars sua diei neganda non est.* Ex hoc auctore videri potest alicui regula nostra desumpta. Magnus vitae spiritualis magister est, quicumque ille sit, a quo sumi potuit. Sunt qui negent Bernardum auctorem tam praeclari operis; equidem relinquens aliis acutioribus ac peritioribus huius rei definitionem, in hac mea lucubratione secutus S. Bonaventuram[1]) et Ioannem Gersonem[2]), nomine S. Bernardi librum decorabo. Praesertim cum Robertus Bellarminus[3]) Cardinalis, etsi non agnoscit S. Bernardi stylum atque ex eo negat opus esse ipsius, fatetur tamen spiritum esse Bernardi, quo scriptum est opus lectu dignissimum. Ex his locis atque aliis, quos accuratus lector in his commentariis observabit, satis probatum reor exercitia nostra spiritualia regulae huius verbis comprehensa fuisse priscis religiosis usitata.

8. Verum hic aliquis sciscitabitur: Quid de opere manuum[4]) dicis, cuius in nostra regula mentio nulla est? Fateor, laborem manuum inter

[1]) S. Bon. tr. de refor. mentis c. 9. [2]) Gers t. 2. ser. de humil. [3]) Bellarm. l. de script. eccl. in Bern. [4]) Tract. de labore man. relig.

exercitia monachorum ab omni antiquitate numerari; scio multis de causis iisque gravissimis fuisse in coenobia introductum, quemadmodum in dissertatione de hoc argumento demonstrandum est, ubi simul explicabitur, ubi, quando, quatenus in ordine nostro retineatur. Quaestioni propositae nunc respondeo nullam in prima regula nostra mentionem illius fieri, quia solum in ea spiritualia exercitia et ad contemplativam vitam pertinentia numerantur. Etenim Ioannes Gerson[1]) docuit religionis, quae pro fine habet contemplativam vitam, esse *praeambula*: *lectionem*, *orationem et meditationem*. B. item Ricaradus Pampolitanus[2]) disserens de puritate mentis, quae in contemplativa vita quaeritur, eam asserit obtineri posse ab homine, qui se iuste exercuerit *in studio lectionis*, *orationis et meditationis*. Denique Ivo, Carnotensis[3]) episcopus, Hugoni, Suessionum archiepiscopo, auctor est, ut clericos adolescentes, qui formantur ad ministerium ecclesiae praeceptis vitae mixtae tribus his actionibus exerceat, quae hominem interiorem expoliunt. *Suadeo*, inquit, *vobis*, *ut iuventutem vestram honestis exercitiis occupetis*: *lectione*, *oratione*, *sacrae legis meditatione*. Nec de lectione quispiam dubitet, quia locatur in vita contemplativa per Petrum Blesensem[4]) et S. Tho-

[1]) Gers. t. 3. tr. de relig. perfect. consid. 7. [2]) B. Ric. Pampol. tr. de pecc. emendat. c. 10. [3]) Ivo Carnot. ep. 42. ad Hug. Suess. [4]) Pet. Bles. serm. 9.

nam[1]), theologum primarium. Labor autem manualis in ascetis defatigationem mentis a contemplatione natam mitigabat, nec ad contemplationem pertinebat, nisi quomodo ad musicum concentum tempora silendi, quae musicis vocibus interponuntur, ut canentis guttur quiete reficiatur. Atque haec satis de primo capite.

9. Secundum caput habebit de singulis exercitiis brevem disputationem. Ac primum occurrit duplex conscientiae quotidianum examen; quod non ideo primo loco commemoratur, quia meditationi sit ordine temporis anteponendum, sed quia pertinet ad viam purgativam, quae praecedit illuminativam atque unitivam, ad quas oratio, meditatio et lectio, quatenus docendo intellectum illuminant, referuntur. Sum iam orditus tractatum amplissimum de discussione sui ipsius, in quo examinis huius antiquitas, utilitas ratioque demonstratur. Ex eo tantummodo transferre placet huc, quod attinet ad duplicem conscientiae discussionem quotidianam. Posset enim ea tironibus videri gravis, extraneis inusitata, qui frequentius examen hoc quotidianum quidem, sed unicum vespertinum legunt apud philosophos sanctosque Patres commendari. Duplex igitur in usu quotidie fuit, ab initio usque conditi ordinis. Nam B. Ignatius, quum Parisiis studeret[2]), intellexit ex usu

[1]) S. Th. 2. 2. q. 188. art. 6. [2]) Maff. l. 1. vitae B. Ign. c. 18.

fructum duplicis quotidiani examinis, proinde et illud in Societatem introduxit et insuper in ipsis Constitutionibus[1]) agens de Scholasticis conservandis iussit eos bis quotidie conscientias suas examinare. Coadiutoribus quoque temporalibus duplex examen quotidianum praescripsit. Post aliquot annos quarta Congregatio generalis[2]) anno 1581. celebrata, stabiliens orandi consuetudinem quotidie per horam integram, confirmavit quoque duplex quotidianum examen, quorum alterum fit ante prandium, alterum antequam cubitum eatur, per horae quadrantem ; quod in regulis Magistri novitiorum[3]) est scriptum et consuetudine firmatum.

10. Sed iam videamus ab antiquis religiosorum magistris duplex examen quotidianum vel praeceptum vel suasione atque exhortatione insinuatum. S. Ephraem Syrus[4]), antiquissimus omnium, quos in hac re observarim : *Diebus*, inquit, *singulis, vespere et mane diligenter considera, quo pacto sese habeat negotiatio tua ac mercimonii ratio, et vespere quidem ingressus cubiculum cordis tui examina te ipsum ac dicito* : *Putasne, hodie in aliquo Deum exacerbavi? Numquid verba otiosa protuli? Num per contemptum negligentiamque peccavi? Num in re aliqua fratrem irritavi? Num alicuius famam detractionibus laceravi?* Plura subicit examinis

[1]) P. 4. c. 4. § 3. et 4. [2]) Congr. 4. can. 5. [3]) Mag. novit. reg. 73. 78. [4]) Ephr. 3. serm. ascet.

capita, deprehensisque peccatis gemitum, dolorem et lacrimas iubet superfundi. Postea de matutino examine : *Et facto iam diluculo rursus eadem tecum meditare et dicito : Quomodo, putas, ista mihi nox praeteriit? Lucratus sum in ea mercimonium meum? Numquid improbae ac sordidae cogitationes invaserunt me atque illis libenter immoratus sum?* Et alia similia digna lectu, quae studio brevitatis praetermitto. Sed ne dicatur Ephraem antiquus nimis, produco S. Dorotheum[1]) sine dubio recentiorem. Hic disserens de vitiis et passionibus quoad licet extirpandis, proponit hoc duplex examen tamquam documentum a maioribus acceptum. *Quo pacto*, inquit, *per singulos dies nos ipsos purgare et propemodum expiare debeamus exactissime, docuerunt maiores et patres nostri. Nempe ut vespere sedulo quisque perquirat et investiget, quomodo pertransierit diem illum. Rursus mane examinet, quomodo exegerit noctem illam. Et poenitentiam agat ac resipiscat coram Deo, si quo pacto (ut fieri potest) peccatum aliquod admiserit.* Subiungit examinis paradigma, quod ad tractatum integrum reservo.

11. Ac ne quis dicat Syros tantum aut Graecos monachos duplicis conscientiae discussionis fuisse studiosos, proferam Latinos. Hugo a S. Victore[2]): *Per singulos dies vitam suam ad iudicium vocat :*

[1]) S. Doroth. serm. 11. [2]) Hugo a S. Victore. Inst. nov. c. 9.

mane, quando surgere debet, considerat, quid egerit per noctem, in vespera, quando cubitum vadit, considerat, quid egerit per diem. S. Bernardus[1]) hortans fratres de Monte Dei ad mores componendos proponit examen tamquam iudicium quoddam. *Nemo*, inquit, *te plus diligit, nemo te fidelius iudicabit. Mane praeteritae noctis fac a temetipso exactionem et venturae diei tu tibi indicito cautionem. Vespere diei praeteritae rationem exige et supervenientis noctis fac indictionem. Sic districto nequaquam tibi aliquando lascivire vacabit.* Quae verba referuntur quoque in tractatu octo puncta spiritualia[2]) complectente. Sequenti saeculo Umbertus[3]), magister quondam totius ordinis Praedicatorum, qui non multum a nostro differt in ratione vitae mixtae iuniores suos erudiens docet ad obtinendam disciplinam valere multum frequentem operum inspectionem et quotidianam examinationem seu discussionem cogitationum, locutionum, factorum, eorum finis et circumstantiarum. Tum definit bis quotidie id esse faciendum. *Per singulos dies*, inquit, *ad iudicium vitam suam vocare debet. Mane considerare, quid egerit per noctem; in vespera, quid egerit per diem.* Dionysius Carthusianus[4]) monachum suum instituens his verbis utrumque praescribit exa-

[1]) S. Bern. l. de vita solit. [2]) Id. tr. de octo punctis. n. 8. [3]) Umb. l. 2. de erud. p. 2. c. 3. [4]) Dion. Carthus. l. 1. de vita et fine solit. art. 24.

men: *Mane inquirat, quemadmodum nocturnum tempus exegerit, qua alacritate divina persolverit et item, qualiter instantem diem fructuose decurrat, sapienter instituat. Denique vespere contuendum, quomodo dies ipse defluxit, quid agendorum omissum, quid etiam omittendorum commissum, quid profecerit quantumque proficere potuerit, sed neglexit; atque advenienti se nocti praeparet. Hoc utique modo Arsenium vixisse agnovimus.* Clerici regulares, quorum Constitutiones[1]) octogesimo post ordinem inchoatum anno typis editae novissime in meas manus pervenerunt, cum hos commentarios recognoscerem, duplex examen quotidianum neque supervacaneum neque grave putaverunt. *Bis*, inquiunt, *in die, semel ante prandium, iterum antequam eatur cubitum, rationem dicti, facti, cogitati nobiscum putemus.* Congregatio S. Eliae Carmelitarum[2]) excalceatorum, quae meditationi binas quotidie horas impendi iubet, bis examen exigit a suis, octava horae parte in singulas discussiones contenta. Praeluxerat illis exemplo B. Theresia[3]), ipsorum mater, quae morem hunc tenuit in vita. Didacus Perez[4]), theologus hispanus, qui documenta spiritualis vitae materna lingua scripsit, antemeridianum nocturnumque suadet examen. Addam et ad ruborem tepidis iniciendum

[1]) Cler. reg. p. 1. Constit. c. 7. et p. 2. c. 5. [2]) Carmel. excalc. p. 1. Const. c. 8. [3]) Fr. Rib. l. 2. vitae B. Ther. cap 2. [4]) Did. Perez p. 4. docum. tr. 4. p. 1. c. 5. 13.

philosophis geminam quotidie discussionem sui placuisse gratia proficiendi in emendatione morum et adeptione virtutum. De Pythagora S. Hieronymus[1]) audiatur; inter cuius aurea praecepta hoc ponit: *Duorumque temporum quam maxime habendam curam, mane et vesperi, id est eorum, quae acturi sumus, et eorum, quae gesserimus.* Galenus de cognoscendis et curandis animi morbis praecipiens[2]), hoc imitatione Pythagorae documentum postremum praebet: *Singulis diebus ea, quae superius dicta sunt, tibi ipsi revocare in memoriam. Atque hoc quidem praestabit te saepius facere. Quodsi non possis tam saepe, at saltem matutinis horis semper, antequam quidquam eorum, quae acturus sis, aggrediaris, et vespertinis, antequam cubitum eas.* Si Ioanni Stobaeo[3]) fides habenda est, Phocylides primus omnium mortales docuit non modo quotidie seipsos per examen discutere, sed etiam ter singulis diebus hanc discussionem repetere; quo Pythagoram vicit.

12. Tepidioribus postremo stimulum incutiam hac ratione. Si veteres Patres saepius in dies singulos discutere conscientiam monachos suadent, si viri sancti monitis hisce paruerunt, cur duplex examen ut molestum refugitis ac damnatis? S. Dorotheus[4]): *Cum saepenumero ac plurimum peccemus et quam facillime obliviscamur, opus esset fre-*

[1]) S. Hier. l. 3. apol. adv. Ruf. c. 10. [2]) Gal. l. de cogn. et cur. an. mor. c. 6. [3]) Stob. ser. 6. [4]) S. Doroth. ser. 16.

quentissime ac singulis horis nos ipsos exquirere, rimari ac perscrutari diligentissime. Duas hic B. Pater solidas rationes frequentis examinis attulit : peccandi proclivitatem et oblivionem peccatorum. Qui apud Climacum[1]) ferebant a cingulo pendentem brevem libellum, in quo cogitationes suas quotidie notabant, ut eas pastori nuntiarent, sine dubio saepius in seipsos inquirebant, ex qua inquisitione notatio sequebatur in libello. S. Bonaventura[2]) in epistola, qua totam vitae spiritualis rationem complexus est, documenta tribuens puritatis conservandae, sic ait : *Ad quod quidem diligentius et purius conservandum, quotidiana discussione septies in die examines vitam tuam : semper ante vel immediate post quamlibet horam canonicam considerans et discutiens attentissime, qualiter de hora in horam ambulaveris digne, coram Deo sine macula, in iustitiae semita.* Hucusque vir doctus, sanctus ac peritus vitae spiritualis ac religiosae. Huius frequentis discussionis ne quaeramus exempla vel extrinsecus vel nimis obsoleta vetustate, do tibi, lector, B. Ignatium nostrum, de quo haec Petrus Ribadeneira[3]), vitae auctor, cum quo Maffeius[4]) consentit: *In horas singulas sese colligebat et a reliquis animum in Deum avocabat conscientiamque suam discutiebat diligentissime. Quodsi negotium intercederet gravius vel occupatio*

[1]) Clim. gr. 4. [2]) S. Bon. t. 2. ep. 2. §. memorial. §. 24. [3]) Ribad. l. 5. vitae B. Ign. c. 1. [4]) Maff. l. 3. vitae c. 1.

aliqua tanta, quae piae consuetudini impedimentum afferret, proxima hora vel certe primo quoque tempore interpositam moram compensabat. Adiungo B. Franciscum Xaverium, Ignatii sodalis ac magistri imitatorem. Eius studium in hac re sic Horatius Tursellinus[1]) noster exprimit: *Saepius in die diligentius conscientiam excutiebat suam et ceteros ad idem faciendum magnopere hortabatur, in eo perfectae vitae cardinem verti ratus.* Franciscus Borgia, vir vere spiritualis, eorundem eruditus magisterio, duplici non contentus examine, saepius itidem quotidie in suam conscientiam inquirebat, ut vitae scriptores tradunt[2]).

13. Secundum exercitium spirituale in regula commemoratum est oratio, proprium adeo religiosorum, ut ex eo nomen impositum fuerit monachis primo saeculo. Sunt enim ἱκέται dicti, hoc est supplices, ut iam docuimus[3]), ab assidue supplicando. Quatuor autem modis sumitur oratio. Primum communiter ex S. Thoma[4]) complectitur omnes illas quatuor animi nostri orantis operationes, quas Apostolus retulit, cum dixit: *Sed in omni oratione et obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestrae innotescant apud Deum*[5]). Et ad Timotheum: *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum*

[1]) Tursell. l. 6. vitae Xaver. c. 6. [2]) Rib. l. 4. vitae Borgiae c. 4. Schot. l. 4. c. 4. [3]) Supra n. 6. [4]) S. Th. 2. 2. q. 83. art. 17. [5]) Philipp. 4. 6.

actiones[1]). Quam communem amplamque notionem sequuntur ii magistri spirituales, qui de oratione modisque orandi et cum Deo agendi disserunt. Deinde sumpta, quemadmodum Apostolus accipit in locis praenotatis, ab obsecratione, gratiarum actione petitioneque distincta vel significat laudem Dei, ex S. Ambrosio[2]), quae petitioni praemitti debet, vel ex S. Thoma quemdam ascensum seu conversionem mentis in Deum, qua mens ad petitionem aliosque actus disponitur. Quo sensu huic orationi conveniunt definitiones S. Augustini[3]) et S. Damasceni[4]), qui *mentis ascensionem et conversionem in Deum* esse dicunt orationem. Tertio sumitur pro petitione seu postulatione, ut notat S. Augustinus[5]), et hac significatione dicitur a Damasceno esse *petitio decentium a Deo*; sumiturque a S. Luca in Actibus Apostolorum[6]), ubi habet : *Oratio autem fiebat sine intermissione ab ecclessia ad Deum pro eo.* Pastoris sui Petri liberationem e carcere flagitabant a Deo primi illi christiani. Quarto ac postremo per orationem significatur interdum vocalis oratio, quae a mentali distinguitur, estque vulgaribus hominibus notior, quia cadit sub sensus nostros. Et nomen ipsum orationis, ab ore ductum, ut ex

---

[1]) 1. Tim. 2. 1. [2]) S. Amb. l. 6. de sacr. c. 5. [3]) S. Aug. ser. 230. de temp. l. de spir. et an. c. 50. [4]) S. Damasc. l. 3. de fide. c. 24. [5]) S. Aug. ser. 5. de verb. Do. [6]) Act. 12. 5.

grammaticis observavit S. Hieronymus[1]) et post eum Cassiodorus[2]), apte illi convenit, quae fit et funditur ore. Nec abest a Scriptura; nam in Ecclesiastico de oratione vocali est sermo, cum dicitur: *Et non iteres verbum in oratione tua.* Et: *Aperiet os suum in oratione*[3]). Potestque complecti non solum petitionem, sed etiam alias partes orationis in prima notione, quae ut mente fiunt, sic fieri possunt voce. Cum ergo praescribitur in regula, ut tempus praefinitum detur orationi, puto vocalem orationem intelligi quartae notionis, quae a mentali distinguitur, quae postea meditatio nuncupatur. Ratio, quae mihi id persuadet, est haec. Iussit B. Ignatius in Constitutionibus[4]), ut Scholastici horam integram impenderent *recitando Beatissimae Virginis officio atque examinandis bis quotidie suis conscientiis cum aliis orationibus pro cuiusque devotione.* Coadiutores vero, qui legere nescirent, iussit[5]) *horam item dare rosario vel coronae Beatae Mariae, duobus examinibus vel aliis orationibus.* Addidit quoque in Declarationibus posse has preces Beatae Virginis in meditationes atque alia spiritualia exercitia commutari, in iis praesertim, qui plus viderentur hac mutatione profecturi. Docuit experientia mentalem orationem fructuosiorem esse, proinde paulatim

[1]) S. Hier. epist. 139. ad Cypr. [2]) Cassiod. ps. 38. [3]) Eccl. 7. 15.; Id. 39. 7. [4]) P. 4. c. 4. §. 3. et 4. [5]) P. 4. c. 4. lit. B. et C.

introduci coepta est, adiuvante imprimis P. Francisco Borgia, mentalis orationis amantissimo. Usus consuetudinem invexit, consuetudo legem fecit, ut mox dicam[1]). Verum non ex eo sublata facultas est prudenti Superiori, quin possit alicui permittere, ut vel horae partem vel totam horam, sive ad tempus sive perpetuo, vocali orationi tribuat iustis de causis, quales esse solent ingenii tarditas parum ad meditandum apti, capitis imbecillitas vel ob recentem morbum vel ob magnos praeteritos labores meditandi assiduitatem non ferentis. Hinc est, quod in regulis Magistri novitiorum[2]) habetur, ut ii semihora ab excitatione elapsa *dent horam integram orationi mentali aut vocali vel meditationi iuxta cuiusque captum.* Qui ergo Superiorum permissu orant voce, non mente, ii praefinitum tempus, quantumcumque illud sit, in orationem vocalem impendere iubentur.

14. Tertium exercitium spirituale quotidianum est meditatio. Quae vox mentalem orationem designat. Haec autem, ut dixi[3]), loco precum B. Mariae communiter successit ex ipso usu fructum uberiorem tota Societate sentiente. Stabilitaque est in universo ordine orandi mente seu meditandi consuetudo. Quae, quia legitime introducta est et praescripta, vim legis obtinuit iuxta regulas utriusque iuris, id in multis locis[4]) definientis ;

[1]) Infra n. 15. [2]) Mag. novit. reg. 69. [3]) Supra n. 13. [4]) L. quibus et. l. diuturna ff. de leg. c. consuetudo d. 1. c. fin. de consuet.

atque in hac regula prima nostra est magis atque magis corroborata. Ceterum de oratione tum vocali tum mentali coniunctim quatuor dicam ad regulae nostrae firmamentum ac lumen, quae novitiis est operae pretium tradere, ut et ipsi ad regulae observantiam inflammentur et possint contradicentes redarguere. Prima quaestiuncula erit : Quantum sit temporis spatium orationi seu meditationi praefinitum. Altera : Utrum omnes uno in loco simul orare cogamur. Tertia: qua parte seu quota diei hora nobis est orandum ex praescripto. Quarta et postrema : cur expediat omnes eodem tempore preces fundere Deo.

15. Spatium ergo temporis regula nullum praefinit, quia multis erat verbis opus et distinctionibus ad id plene declarandum. Nam novitiis plus temporis praescribitur quam veteranis. Exstat decretum primae Congregationis[1]) in haec verba : *Quod ad novitios attinet, in regula Magistri novitiorum est statuendum, ut orent ultra horam, ut Constitutiones innuunt ; et ne obligentur ordinarie ad duas horas, potest tamen cum particularibus augeri vel minui per Superiorem hoc tempus.* Itaque in regulis eiusdem Magistri[2]) scriptum est, ut novitii per semihoram orationi vacent ante coenam ; quod etiam quartae Congregationi[3]) probatum est. Ex quo patet a novitiis praeter geminam conscien-

[1]) Congr. 1. tit. 6. decr. 18. [2]) Mag. novit. reg. 77. [3]) Congr. 4. decret. 70.

tiae discussionem sesquihoram quotidie esse impendendam orationii; mane quidem cum ceteris integram horam, semihoram vero ante coenam. Veteranis communiter atque universe (nam peculiares ob causas huic minui potest, et illi tempus orationis augeri) praeter examen duplex integra hora imposita est. Optarunt multi in prima Congregatione[1]), quando Constitutiones facultatem dabant Superioribus augendi tempus orationis, ut augeretur; sed tunc nihil aliud est statutum certi, nisi ut Superiores ex aequitate uterentur sua potestate. A secunda Congregatione[2]) impetratum est hoc Decretum: *Praepositus Generalis possit augere tempus orationis, quod in Constitutionibus partis quartae cap. quarto praefigitur, prout expedire in Domino iudicaverit, habita ratione personarum, regionum, etc.* Dimissa Congregatione P. Franciscus Borgia, qui fuerat in ea Praepositus Generalis creatus atque, ut dixi[3]), studiosissimus erat mentalis orationis, utens facultate sibi a Congregatione tradita, iussit per universam Societatem, ut ex eo tempore integra hora mentali orationi ab unoquoque tribueretur. Denique in quarta Congregatione[4]) ita statuta res est: *Consuetudo orandi in Societate quotidie per horam integram, praeter tempus duplicis examinis quotidiani, tamquam pia et salutaris ex huius quartae Con-*

[1]) Congr. 1. tit. 6. decr. 18. [2]) Congr. 2. decr. 41. [3]) Supra n. 13. [4]) Congr. 4. can. 6.

gregationis Decreto omnino retinenda est. Generatim de consuetudine orandi decrevit prudenter, ut lex tum de oratione vocali tum de mentali pro cuiusque captu intelligeretur. Praefinitum igitur tempus habemus esse horam integram ; videamus nunc, quam congruenter nostris occupationibus ac moribus antiquis.

16. Laudabili virtute discretionis, quam tantopere S. Antonius ille Magnus commendabat[1]), usi mihi videntur maiores nostri in hora orationis praefinienda. Medium quoddam ab extremis remotum praefixerunt. Non enim hoc tempus tam longum est, ut religiosum mediocriter robustum defatiget nimis aut avocet a rebus agendis ex instituto ; neque tam breve, ut non possit anima commode agere cum Deo suo, calamitates exponere atque expedire negotia salutis et aeternae vitae. Quodsi hora datur integra sensibus, ut honeste recreentur a prandio et a coena ; si tantundem temporis tribuitur ingenio, ut theologicis ac philosophicis scholis saturetur ; si conciones quoque horariae sunt, in quibus videtur loqui nobiscum Deus ; non erat aequum ac rationi congruens horam pariter tribuere orationi, in qua pascatur ac reficiatur anima fessa tractatione rerum humanarum et per mentem atque affectum colloquatur cum ipso Deo? Praesertim cum religiosorum magistri tum exemplo tum decretis hoc tempus

[1]) Cass. coll. 2. ca. 2.

horarium approbarint. S.Odilo, Cluniacensis abbas, ut est auctor Petrus Blesensis[1]), in suis exhortationibus dixit priscos illos patres Paulum, Antonium, Mutium, Hilarionem, Macarios, Benedictum eorumque pares meditari consuevisse quotidie una hora diei passionis Dominicae nostraeque redemptionis beneficia. De S. Bernardino Senensi scripta haec lego[2]) : *Quotidie una hora vacabat suae devotioni atque interim nulli patebat accessus, neque principi neque regi, sed cogebat exspectare omnes.* Observabat praescriptum S. Bonaventura ministri quondam generalis sui ordinis, qui agens in speculo de oratione haec habet : *Discant una saltem diei vel noctis hora tempus et otium venditare, quando ad se reversi meritisque cubiculum introgressi orent in abscondito patrem suum, quando in corde contrito et humiliato universorum Domino familiariter astent etc.* Familia Cismontana ordinis S. Francisci de observantia, cum maxime conducere statuisset orationem mentalem ad studium devotionis retinendum, decernit[3]), ut omnes, etiam Superiores, singulis diebus, saltem per unius horae spatium, orationi incumbant. Simile decretum habent in sua regula Confratres Ioannis de Deo[4]). Camaldulenses Eremitae Montis Coronae[5]) vacant qui-

[1]) Pet. Bles. ep. 123. ad. epis. London. [2]) Sur. in vita S. Bern. Sen. ca. 32. [3]) Minor. de observ. c. 5. statut. §. de orat. [4]) Reg. confr. Io. Dei ca. 6. [5]) Luc. Hisp. l. 5. hist. Erem. Camald. c. 8.

dem orationi seu meditationi ad campanulae signum per horam, sed in duas semihoras divisam, matutinam ac vespertinam. Hunc morem et tempus horae bipartitum praescribunt suis Clerici regulares[1]). Eodem plane modo Congregatio Clericorum S. Pauli[2]) quotidianae meditationi divisam horam impertit, sed Praepositus potestatem habet matutinam semihoram producendi ad horam usque. Clerici item regulares de Sommascha quotidie meditationem horariam habent, ut tradit Andreas Stella[3]) ex eo ordine. Denique Ministri infirmorum regulam habent, qua iubentur horam quotidie in orationem mentalem impendere, quemadmodum refert S. Cicatellus[4]), scribens vitam Institutoris Congregationis illius religiosae. De industria quatuor horum ordinum ex classe clericorum regularium decreta consuetudinemque refero, ut nostri adolescentes intelligant moderatum esse spatium hoc temporis horarium et nobis accommodatum, quando vident aliis religiosis, non antiquissimis, sed nostri aevi, non monachis, quibus esse solet plus otii spiritualis, sed clericis mixtae vitae, quorum non est a nostro dissimile institutum, placuisse.

17. Sequitur altera quaestiuncula. Num in eodem loco simul cogamus sodales nostros hac

---

[1]) Cler. regul. P. 1. const. ca. 6. [2]) Cler. S. Pauli l. 2. const. c. 6. [3]) And. Stella l. 3. vitae Hier. Aemil. instit. [4]) S. Cicat. l. 2. vitae c. 14. et l. 3. c. 11. et 19.

hora, de qua diximus, preces fundere genibus flexis. Scio non deesse in ecclesia Dei regulares ordines, qui suos cogant ad orandum in unum. Non reprehendo, probabiles habent rationes, quibus consuetudinem ordinis sui tueantur, illas imprimis, quod efficacior est multorum in unum coacta oratio, quod nemo potest ab oratione communi abesse, quin a tota fraternitate intelligatur; quo fit, ut nemo velit cum tanto dedecore abesse. Verum maioribus nostris secus est visum. Qui in prima Congregatione generali[1]) coacta anno 1558. statuerunt *simul non esse orandum, cum praesertim mens Patris nostri Ignatii eo tenderet, prout verbis significavit.* De ordinaria oratione sermo est, non de extraordinaria, quae pro re nata publice ad tempus institui potest. Hoc Decretum quarta Congregatio[2]) recognoscens ita illustravit: *Nostris praescribendum non est, ut omnes in eumdem locum orationis causa conveniant, quod de oratione ordinaria intelligitur, non de extraordinaria, quae pro re nata publice ad tempus institui potest.* Addidit praeterea quarta Congregatio[3]) haec verba: *Cum novitiis tamen in oratione ante coenam dispensari poterit, ubi Praepositus Generalis expedire iudicaverit.* Ex his Decretis colligimus primum posse nostros cogi ad orandum simul omnes ob extraordinariam aliquam causam;

[1]) Congr. 1. tit. 6. decr. 19. [2]) Congr. 4. can. 12. [3]) Congr. 4. decr. 70.

posse item tirones in semihora orationis ante coenam in unum convocari, si videbitur Praeposito Generali. Sciebant enim illi patres, qui id decreverunt, Apostolos nonnunquam in unum ad orandum convenisse. Nam post Christi ascensionem in coenaculo *omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus et Maria, matre Iesu*[1]). Et in die Pentecostes *erant omnes pariter*[2]), ut arbitror, in precibus. Deinde colligitur ad orationem matutinam ordinariam omnes simul convenire minime oportere ; quod statutum est gravissimis de causis, quas referre hoc loco pernecessarium est, ut intelligatur morem hunc nostrum cum recta ratione congruere.

18. Prima causa est, quia non omnes possunt convenire tempore constituto, licet Superiores adhibeant extremam diligentiam. Nam in magnis collegiis non omnes surgunt e lectulis eadem hora. Qui crescunt adhuc corpore adolescentuli ; senes, quorum afflicta aetas non potest ferre omnes communes labores ; qui recens a morbo convaluerunt ; qui male habent et mox videntur in morbum casuri ; iis discretio Superioris, qui pater sit filiorum amans, plusculum temporis ad somnum indulget. In parvis collegiis, si pauci desint, ad paucissimos conventus ille ad orandum reducitur. At quia diceret aliquis : Veniant, qui possunt, huic secundam causam validiorem obicio. Non omnes

[1]) Act. 1. 14. [2]) Act. 2. 1.

possunt per integram horam orare flexis genibus ob corporis infirmitatem, aetatis gravitatem, morbos impedientes et alias causas rationabiles, quas singillatim non est necesse percensere. Dividatur in duas semihoras atque ex eo minuetur labor, suadebit alius. At hinc novae surgunt difficultates. Difficillimum est homines actuosos in domibus professorum bis congregare in unum; in collegiis scholarum labor tam assiduus non id potest a magistris impetrare, qui ob id potissimum in aliis ordinibus liberantur a choro. Nec per horae divisionem tollitur omnino difficultas prima. Praeterea dolor ipse, qui gignitur ex incommoda genuflexione, minuit ac tollit attentionem, quae est apprime necessaria in oratione. Quamobrem vitae spiritualis magistri Guilelmus Parisiensis Ioanni Gersoni[1]) probatus, Ludovicus Blosius[2]), Ioannes Avila et alii permittunt orantes imbecilliores aliquando sedere, ut in meditatione proprie sumpta, cum sessio est attentioni profutura[3]) B. Ignatius noster in solario coelum prospectans in humili scabella residens propter corporis imbecillitatem, lacrimarum rivulos ex oculis fundere visus est[4]). B. Franciscus Xaverius item noster sedens ardenti vultu, apertis oculis alienatisque a corpore sensibus ex oratione semel re-

[1]) Gers. t. 3. tr. de monte contempl. c. 25. [2]) Lud. Blos. pec. spir. c. 10. [3]) Avila p. 1. ep. 5. [4]) Petr. Ribad. l. 5. vitae c. 1.

pertus est[1]). Hos omnes verisimile est edoctos esse ab S. Augustino[2]), qui consultus a Simpliciano de hac quaestione rescripsit *non esse praescriptum, quomodo corpus constituatur ad orandum, dummodo animus Deo praesens peragat intentionem suam.* Probat ex eo, quod stantes orasse legamus in Scriptura et fixis genibus et vero etiam sedentes Davidem et Eliam in historia Regum[3]). Quibus adiungo Moysen[4]), qui super lapidem sedens extensis in crucis formam brachiis victoriam impetravit pugnanti Iosue adversus Amalec. Denique sancta ecclesia orantes publice in choro non cogit, ut semper genuflexi orent, sed praeterea modo stantes modo sedentes; consulens, opinor, tum commoditati tum attentioni precantium. Tertia causa gravior mea sententia est, quia multi simul convenientes in unum ad orandum sibi mutuo incommodant atque impediunt attentionem. De oratione vocali privata certum est sine probatione. De meditatione sive oratione mentali probatur facillime. Quae tanta potest esse constantia, patientia tolerantiaque sociorum orantium, ut non aliquis motus corporis aut strepitus pectoris fiat? Quodsi aegre speculamur res naturales ac theologicas in cubiculo, ubi sodalem habemus contubernalem, quid facturi su-

[1]) Hor. Tursell. l. 3. vitae c. 14. [2]) S. Aug. l. 2. ad Simplic. q. 4. [3]) 2. Reg. 7. 18.; 3. Reg. 18. 42. [4]) Exod. 17. 12.

mus in contemplatione coelestium et collocutione cum Deo Domino dominantium, ubi tam multi respirant, gemunt, plorant et alios affectus voce promunt in orando? „Comprimant affectus, ne turbent sodales". Rem difficilem postulas, quoniam oratio *non tam verborum est quam affectus* (x Hilarii[1]) doctrina, qui affectus, velis nolis, e pectore tamquam e lagena mustum ebullit. Verum eo utcumque cohibito quid remedii habet corporis necessitas? Senes etiam inviti ac cohibentes excreare, tussire, spuere coguntur. Nec iuventes adeo sicci sunt, ut rheumate non interdum abundent; nec omnes donum habent S. Francisci, qui excreationes, gemitus, duros anhelitus, extrinsecos nutus orans inter fratres devitabat[2]).

19. Quarta causa gravissima omnium mihi semper visa est, quia, si coram aliis oramus et comprimamus affectus erumpentes, impedimus eas actiones, quae mirifice inflammant orantes et quas viri sancti minime cohibebant. Si non compescimus, et sodales turbamus et ipsi videmur gloriam inanem ex huiusmodi actionibus velle captare, vel certe periculum incurrimus. Ob id sapienter monet S. Thomas[3]): *Exteriora signa orationis non debere fieri in omni loco, quia homo non debet singularis apparere in exterioribus, quia*

[1]) S. Hil. in ps. 62. [2]) S. Bon. in vita S. Franc. c. 10. [3]) S. Th. l. 2. in 1. Tim. 2.

propter hoc haberi posset inanis gloria. Sunt autem haec exteriora signa, de quibus est sermo : lacrimae, gemitus, suspiria, singultus, exclamationes, iaculatoriae oratiunculae e sacris Scripturis sanctisque Patribus. Praeterea pectoris tunsiones, prostratio in solo, corporis inclinatio, terrae osculum, brachiorum in formam crucis extensio, in coelum elevatio manuum et ante pectus decussatio ; spirituali laetitia gestientis animi in corpore motus ; ecstases quoque et raptus accidere possunt, qui minime impediendi videntur. Assero igitur haec omnia et his similia prodesse orantibus, a Sanctis usitata nec ulla ratione privatim impedienda. Quantum prosint, doceat nos B. Augustinus[1]) : *Nam et orantes,* inquit, *de membris sui corporis faciunt, quod supplicantibus congruit, cum genua figunt, cum extendunt manus vel etiam prosternuntur solo ; et si quid aliud visibiliter faciunt, quamvis eorum invisibilis voluntas et cordis intentio Deo nota sit nec ille indigeat his indiciis, ut humanus ei pandatur animus, sed his magis seipsum excitat homo ad orandum gemendumque humilius atque ferventius. Et nescio, quomodo, cum hi motus corporis fieri, nisi motu animi praecedente, non possint, eisdemque rursus exterius visibiliter factis ille interior invisibilis, qui eos fecit, augetur ac per hoc cordis affectus, qui, ut fierent ista, praecessit, quia facta sunt, crescit.* Haec Au-

[1]) S. Aug. l. de cura pro mort. c. 5.

gustinus, quocum convenit S. Thomas[1]), qui vocem in oratione singulari seu privata docet addi solere ac posse, tum quia per eam devotio interior excitatur, tum quia in corpus animae affectus ex vehementia redundat. Hos motus atque effectus internae devotionis ac dulcedinis spectabat S. Bernardus[2]) tamquam spirituales Sponsi divini amplexus, cum suadens secessum dicebat: *An nescis te verecundum habere sponsum et qui nequaquam suam velit tibi indulgere praesentiam praesentibus ceteris?*

20. Quod autem haec sanctis viris usitata sint inter orandum, iam S. Augustinus et S. Thomas docuerunt. Sed magis in particulari positionem probo sacris historiis. Mitto Davidem prophetam, e cuius psalmis[3]) intelligimus pavimento adhaesisse, manus in caelum elevasse (qui habitus est orantis a natura instinctus), vehementer exclamasse, lacrimas effudisse cum gemitu. Christus procidit in faciem suam orans in horto[4]). Iudith prostrata iacens diu multumque clamavit ad Dominum in oratorio domestico, cum se pararet ad Holophernis caput amputandum[5]). Moyses orans pro victoria contra Amalec extensis brachiis formam crucis corpore expressit, ut post Iustinum[6]) ac Tertullianum[7]) docent omnes fere Patres;

[1]) S. Th. 2. 2. q. 83. ar. 12. [2]) S. Bern. ser. 40. in Cant. [3]) Psal. 118. 25., Psal. 140. 1. 2., Psal. 38. 13. [4]) Matth. 26. 39. [5]) Iud. 9. et 10. [6]) S. Iust. dial. cum Triph. [7]) Tert. l. adv. Iu.

quem morem S. Pachomius habuit, ex Metaphraste[1]). Publicanus in evangelio pectus sibi percutiebat demissis oculis, dicens: *Deus propitius esto mihi peccatori*[2]). S. Paulus, primus eremita, suspirabat inter orandum[3]). S. Antonius Magnus fixis genibus ante Dei vultum provolutus orabat, ex S. Athanasio[4]). S. Augustinus[5]) in oratione flens uberrime iactabat inter alias voces illas memorabiles: *Quamdiu cras et cras? Quare non modo, quare non hac hora finis turpitudinis meae?* Gorgonia, S. Nazianzeni sancta soror, aegrota nocte intempesta ad altare domestici oratorii procumbit et Deum medicum ingenti clamore invocat, ut in eius laudatione Gregorius frater narrat[6]). De S. Francisco suo multa S. Bonaventura[7]); peraccommoda nostrae disputationi haec sunt: *Vir Dei solitarius remanens et pacatus nemora replebat gemitibus, loca spargebat lacrimis, pectora manu tundebat et quasi occultius secretarium nactus confabulabatur cum Domino suo. Ibi respondebat iudici; ibi supplicabat patri; ibi colloquebatur amico; ibi quoque fratribus ipsum pie observantibus aliquoties auditus est clamosis gemitibus apud divinam pro peccatoribus interpellare clementiam, deplorare etiam alta voce qua-*

[1]) Metaph. in vita Pach. c. 16. [2]) Luc. 18. 13. [3]) S. Hier. in Paul. erem. [4]) S. Ath. in Antonio. [5]) S. Aug. l. 8. confess. c. 12. [6]) S. Greg. Naz. orat. 11. n. 22. [7]) S. Bon. vitae S. Franc. c. 10.

si coram se positam Dominicam passionem. Ibi visus est nocte orans manibus ad modum crucis protensis, toto corpore sublevatus a terra etc. S. Dominicus in ecclesiis pernoctans in oratione, modo in genua procumbebat, modo toto corpore prosternebatur[1]). B. Francisco Xaverio nostro oranti eruperunt illae dulcissimae voces: *Sat est, Domine, sat est*[2]). B. quoque Ignatius coelum et astra suspectans obortis in oratione lacrimis exclamare saepe solebat: *Heu, quam sordet terra, cum coelum aspicio*[3]). B. Aloysius Gonzaga, nostri item ordinis, cum adhuc in paterna domo viveret, meditans divina mysteria ubertim lacrimabatur prae spirituali gaudio, quibus et vestes et cubiculi solum madefaciebat, vel postratus ante crucifixum brachiis apertis vel decussatis ante pectus, ita flebat vehementer, ut foris a famulis domesticisque singultus exaudirentur et suspiria[4]). Cum ergo perspicuum sit hos externos actus et oranti utilissimos esse et interdum propemodum necessarios, proinde sanctissimis viris in usu fuisse privatim orantibus, cur non probemus maiores nostros, qui noluerunt eos impedire? Quod sane fecissent, si nostros ordinariam orationem in uno simul loco, sive aula sive templo, solvere iussissent. Nam in publico abstinendum ab huiusmodi actibus S.

[1]) Theod. de Appold. l. 4. vitae S. Dominici c. 9. [2]) Tursell. l. 4. vitae Xav. c. 5. [3]) Ribad. l. 1. vitae c. 2. [4]) Vig. Cepar. p. prima vitae c. 4.

Franciscus exemplo vetabat[1]), B. Laurentius[2]) post Imperfectum in Matthaeum et Cyprianum[3]) verbo prohibet. Verum in secessu idem praecepit adhiberi causa utilitatis. *Omnibus*, inquit, *modis nitendum est atque subsidia invenienda sunt, sive per vocalem orationem sive per prostrationes aut manuum extensiones vel quomodolibet, ut mens absque impedimento elevetur in Deum, cum orationi insistit. Nam orationis finis hic est, ut anima Deo uniatur per pium caritatis affectum, praevio lumine divinae agnitionis.* Ludovicus Blosius[4]), qui ex Patrum sententia singulares gestus ac notabiles coram aliis comprimi suadet, ex Ioanne Taulero pie tolerandos esse vult[5]), ne gravem laesionem afferant cohibiti illis, qui orantes his motibus ex fervore spiritus agitantur.

21. Statuendus ergo erat orationi ordinariae locus idoneus attentioni, ubi libere se posset animus effundere coram Deo sine humanis testibus ; qui non potest esse nisi secretus ab hominum concursu et a strepitu remotus. Locus sacer, qualis est ecclesia, sine dubio plurimum confert ad orationem, ut notat et probat Franciscus Suarez[6]) noster, tum quia intercedit divina promissio vel specialis ecclesiae intercessio, ut orationes ibi

---

[1]) S. Bon. c. 10. vitae S. Franc. [2]) B. Laur. c. 18. de discipl. et c. imperf. homil. 13. in Matth. [3]) S. Cypr. l. de orat. Dom. [4]) Blos. Spec. spir. c. 10. [5]) Id. in Append. ex Taul. [6]) Suar. t. 2. de relig. l. 3. c. 7.

factae facilius exaudiantur, tum quia sanctitas loci reverentiam et devotionem auget. Verum quia locus sacer publicus est, accidere potest, ut minus sit aptus orationi ob occasionem vel distractionis vel inanis gloriae. Quam ob causam viri sancti Dominicus, Xaverius noster et alii, qui orare in templis cupiebant, ea nocte intempesta, cum ab omnibus deserta erant, adibant. Quo si se conferrent omnes, qui degunt in numerosis collegiis Romano, Neapolitano, Conimbricensi, Ingolstadiensi, iam inciderent in illa incommoda, quae vitare percupimus. Cum igitur privatus solitarius locus ob rationes explicatas sit magis idoneus, maiores nostri communiter cubiculum proprium, iuxta Salvatoris consilium, unicuique ad orandum hac integra hora designarunt. Nam extraordinarie in templo vel in loco, unde altare primarium, Eucharistiae sedes ac thronus prospiciatur, nos orare percupiunt et hortantur. Ceterum in secessu et oratione cubiculari pro nobis habemus dicta Patrum, Sanctorum exempla, consilium Salvatoris. S. Isidorus Hispalensis[1]) a S. Bonaventura[2]) relatus ac probatus: *Oratio privatis locis opportunius funditur maiusque obtentum impetrat, dum Deo tantum teste depromitur.* S. Ferriolus[3]) apud Smaragdum, monasticae conditor regulae: *Ut duo quamlibet proximi vel amici propter secretam*

[1]) S. Isid. l. 3. sent. c. 7. [2]) S. Bonav. p. 1. spec. par. 2. c. 6. [3]) B. Ferriolus apud. Smar. c. 22. reg. B. Ben.

orationem, quae melius ad Deum nullo teste dirigitur, uno lectulo non teneantur, ut maiorem licentiam orandi credat sibi mens compuncta concessam, dum neminem vigiliae suae aut testem pertimescit aut iudicem. B. Laurentius[1]): *Et quia iucundum est habitare secum et cum Deo familiariter loqui, fuge, o amator orationis, multitudinem, fuge paucitatem, fuge vel unum; quatenus sine tuo dispendio absque humano respectu tua ad coelum valeas dirigere vota.* Ante hos omnes Interpres imperfectus Matthaei[2]) describens cubiculum a Christo propositum ad orandum: *Ut nemo*, inquit, *sit ibi, nisi tu, qui oras et ille, quem oras; et ne quis tecum sit alter praeter eum, quem necessarium habes. Testis enim orantem gravat, non adiuvat.* Expendat ex his locis lector, quam censeatur molesta orantibus hominum, quamvis amicorum, praesentia. Auctor epistolae longioris ad Demetriadem virginem inter epistolas B. Augustini[3]), quae pererudita est: *His tu per singulos dies horis in secretiore domus parte ora, clauso cubiculo tuo. Adhibe tibi etiam in urbe solitudinem et remota paulisper ab omnibus propius Deo iungere aspectuique tuorum reddita lectionis fructum et orationis ostende. Nihil enim in hoc secreto magis agere debes quam animam divinis eloquiis pascere et, quantum ei per totam sufficere*

[1]) B. Lauren. l. de orat. c. 6. [2]) Imperf. homil. 13. in Matth. [3]) S. Aug. ep. 143. ad. Demetriad. o. 23.

possit diem, hoc eum veluti cibo pinguiore satiare. Denique S. Bonaventura[1]) disserens de loco orationis: *Locus occultus requiratur, ut ex illo, per quod debet consequi unitivi amoris gloriam, per omissionem circumstantiae non incidat in ruinam, non tantum propriam sententiam, sed Creatoris sui audit in evangelio fideliter edocente: Cum oraveris, intra in cubiculum tuum et clauso ostio ora Patrem tuum, qui est in coelis*[2]). *Quia licet per modicum temporis ab hoste maligno orans in publico pacifice relinquatur, ut praedicta ipsius admonitio in corde orantis radicetur amabilius, tamen postea timeat, ne orationem suam ponat in ore hominum et tamquam meliorem se aliis reputans vel sanctum se iudicans interius invanescat.*

22. Accedunt exempla Sanctorum, qui recessus privatosque locos remotis arbitris ad contemplandum et orandum eligebant. Christus magister magistrorum, inquit Lucas[3]), *secedebat in desertum et orabat.* Post: *Exiit in montem orare et erat pernoctans in oratione Dei.* In hunc locum S. Ambrosius[4]): *Solus oravit nec usquam alibi, si non fallor, orasse cum Apostolis reperitur; ubique solus obsecrat.* Oraturus in horto et sanguinem sudaturus a discipulis avellitur, *quantum iactus est lapidis*[5]). His congruenter S. Gregorius Na-

[1]) S. Bonavent. myst. Theol. c. 3. p. 3. [2]) Matth. 6. 6. [3]) Luc. 5. 16.; Id. 6. 12. [4]) S. Amb. l. 5. in Luc. [5]) Luc. 22. 41.

zianzenus[1]): *Elias libenter in Carmelo philosophabatur et Ioannes in deserto et Iesus ipse, ut actiones multitudini hominumque frequentiae, ita preces quieti locisque ab hominum commercio semotis fere tribuebat.* Similia S. Bernardus, quem paulo post referam[2]). B. Virgo Maria, nostra post Christum magistra, videtur sola orasse in cubiculo vel oratorio domestico, cum ab Angelo est, quemadmodum loquitur S. Ambrosius[3]), *inventa domi in penetralibus sine comite, ne quis intentionem abrumperet, ne quis obstreperet. Neque enim comites feminas desiderabat, quae bonas comites cogitationes habebat.* Sanctos veteris instrumenti, qui soli secedebant ad orandum, collegit Ioannes Lorinus[4]) noster. Ex novo S. Petrum observavi, qui ante prandium ascendit in superiora domus, ut oraret secretus a domesticis[5]). S. Augustinus[6]) in illo viridario, in quo conversus est, sentiens sibi lacrimarum imbrem oboriri: *Ut totum*, inquit, *effunderem cum vocibus suis, surrexi ab Alipio. Solitudo mihi ad negotium flendi aptior suggerebatur. Et secessi remotius, quam ut posset mihi onerosa esse etiam eius praesentia.* Postea narrat se lacrimis dedisse habenas salutaribus, in voces multas erupisse, quas spiritus impetus dictabat. Ne amicissimi quidem praesentiam voluit testem

[1]) S. Naz. or 28. adv. Maxi. [2]) Infra n. 23. [3]) S. Amb. l. 2. de Virg. [4]) Lor. Act. 10. ver. 9. [5]) Act. 10. 9. [6]) S. Aug. l. 8. confess. c. 12.

in animae negotio, quod cum Deo tractabat. A Petro Cluniacensi[1]) cella dicitur *laboris solamen et orationis secreto designata.* Observat ex Thoma Waldensi Thomas a Iesu[2]) discalceatus ex ordine Carmelitarum in ipsorum regula praeceptum a B. Alberto patriarcha, *ut singuli singulas habeant cellulas separatas, propter orationes clandestinas*; hoc est, ut quietius et attentius privatim orare possent et contemplari. Priscis monachis Valentis Imperatoris tempore in cellis ex lege orandum fuisse testatur apud Theodoretum[3]) ipse Imperator Aphratem sanctum ascetam alloquens : *Domi,* inquit, *tibi manendum est et intra cellam, uti lex monastica postulat, orandum.* Camaldulenses Eremitae Montis-Coronae praescriptam meditationi horam in cella propria dare permittuntur[4]). S. Franciscus quoque solitarius esse cupiebat in oratione, in qua cum Deo causam agebat animae suae, quod notavit S. Bonaventura, cuius verba retulimus[5]). Eaedem causae fecerunt, opinor, ut veteres christiani privatis in aedibus oratoriola aedificarent, in quibus cor suum in precibus Deo funderent, nolentes suae mentis hominem arbitrum, sed ipsum Deum. Probat hunc usum egregie Nicolaus Serarius[6]) noster repetitis ab anti-

[1]) Petr. Clun. l. 2. mirac. c. 29. [2]) Th. a Iesu. p. 3 in reg. Carmel. c. 3. [3]) Theod. l. 4. hist. eccl. c. 24. [4]) Luc. Hisp. l. 5. hist. Erem. Camald. c. 8. [5]) Supra n. 20. [6]) Serar. in c. 8.

quitate sacris historiis, explicans librum Iudith[1]), sanctissimae viduae, quae construendi domestici oratorii christianis dedit exemplum.

23. Postremum favet nostrae consuetudini Salvator, qui docturus nos orandi formulam praeclarissimam ait : *Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum et clauso ostio ora patrem tuum in abscondito*[2]). Qui per cubiculum intelligunt cor et mentem, in qua orare debemus, ostio oris clauso sine vociferatione, ii sensum moralem sequuntur ; inter quos est S. Ambrosius[3]). At litteralis et genuinus sensus est, ut vitemus ostentationem hypocritarum, qui publice orabant vel in angulis platearum, ut ab hominibus viderentur. Propterea Salvator monet, ut oraturi nos recipiamus in locum secretum a turba, remotum ab arbitris, quale est cubiculum dormitorium. Ita intelligit locum S. Chrysostomus[4]) interpretans priorem epistolam ad Timotheum; quem merito sequuntur Theopyhlactus[5]), Bonaventura[6]), B. Laurentius[7]) atque ex recentioribus interpretibus Io. Maldonatus[8]), Alphonsus Salmero[9]) et Franciscus Suarez[10]) nostri ordinis. Quo loco observandum est non excludi ecclesiam orationi deputatam ex S. Chry-

---

[1]) Iudith. q. 4. [2]) Matth. 6. 6. [3]) S. Ambr. l. 6. de sacr. c. 3. [4]) S. Chr. ho. 8. in 1. Tim. 2. [5]) Theoph. Matth. 6. [6]) S. Bonavent. myst. theol. c. 3. p. 3. [7]) B. Laur. l. de orat c. 6. [8]) Mald. Matth. 6. n. 6. [9]) Salm. c. 5. tr. 45. in Matth. [10]) Suar. t. 2. de relig. l. 3. c. 7.

sostomo[1]) et aliis, sed publicum, sed ostentationem, sed gloriolae captationem, quae potest interdum esse vel in cubiculo dormitorio, nec agi de oratione publica, quae in publico fundenda est ad Deum, sed de privata, ex Salmerone. Quod autem Salvator hortetur nos ad materiatum cubiculum intrandum privatae orationis causa tamquam ipsi aptum ob rationes iam dictas, confirmatur ex vi vocis graecae ταμεῖον, qua LXX usi sunt in Isaia, ubi nos legimus: *Vade populus meus, intra in cubicula tua etc.*[2]). Licet enim Tertullianus[3]) vertat *cellas promas*, S. Hieronymus[4]) existimet verti posse *cellaria*, et S. Basilius[5]) doceat ταμεῖον esse locum in domo vacuum ac remotum a celebritate, in quo ea reponimus, quaecumque habemus in animo ad aliquot tempus servandi, quod est dicere *promptuariam cellam*, tamen idem Hieronymus ait recte dici posse cubiculum, quia vox hebraica et cellarium et cubiculum significat. Tum idem Basilius addit significare quoque locum, in quo volentibus latere perfugium est, et S. Ambrosius[6]) reddit *recessum*, quae versio mirifice communit disputationem nostram, in qua volumus orantem recedere a turba, ut attentius oret. S. Bernardus[7]) mirabiliter disserens de tur-

[1]) S. Chrys. ho. 19. in Matth. [2]) Isa. 26. 20. [3]) Tertull. l. de resurr. car. c. 27. [4]) S. Hier. Is. 26. [5]) S. Bas. in reg. brev. 277. [6]) S. Amb. l. de fide resurr. [7]) S. Bern. ser. 40. in Cant.

turis solitudine: *Fuge publicum*, inquit, *fuge et ipsos domesticos, secede ab amicis et intimis, etiam et ab illo, qui tibi ministrat. An nescis verecundum habere te sponsum et qui nequaquam suam velit tibi indulgere praesentiam praesentibus ceteris?* Postea monet secedendum mente, intentione, devotione, spiritu. Postremo dictum suum moderans: *Quamquam*, subdit, *et corpore interdum non otiose te separas, cum opportune potes, praesertim in tempore orationis. Tenes etiam in hoc et mandatum Sponsi et formam. Tu, inquit, cum oraveris, intra in cubiculum tuum et clauso ostio ora*[1]. *Et quod dixit, fecit. Solus in oratione pernoctabat, non modo se abscondens a turbis, sed nec ullum quidem discipulorum nec ullum domesticorum admittens*[2]. *Denique tres secum intimos sibi adduxerat, cum ultro properaret ad mortem, avulsus est et ab ipsis orare volens*[3]. *Ergo et tu fac similiter, quando orare volueris.* Adstipulatur S. Cyprianus[4]: *Denique*, inquit, *magisterio suo Dominum secreto orare nos praecipit in abditis et semotis locis in cubiculis ipsis, quod magis convenit fidei, ut sciamus Deum ubique esse praesentem etc.* Therapeutae Apostolorum aevo[5] licet in templo choris alternantibus canerent psalmos, tamen quotidie orabant occidente sole petentes, ut anima in totum exonerata sensibus moleque rerum sensibilium veritatem

[1]) Matth. 6. 6. [2]) Luc. 6. 12. [3]) Luc. 22. 41. [4]) S. Cyp. l. de or. Dom. [5]) Philo de vita contempl.

vestigaret *in intimo cubiculo*. Probabiliter Lorinus[1]) noster opinatur ex hoc cubiculo a Salvatore praescripto nomen datum cubiculorum illis templorum partibus, quas nunc capellas vocitamus; quod ad orandum eo se fideles reciperent ex navi, in qua populus erat frequentissimus.

24. Neque vero sequuntur ex oratione in cubiculis fusa incommoda illa, quae initio disputationis significabantur[2]). Nam per hoc non desinit esse communis: fit eodem tempore, ut docebo[3]); fit in eodem domicilio; precantes nonnisi parietibus separantur, qui communionem precum impedire non possunt. Itaque eadem erumpit in coelum vi, qua sublatis parietibus ferretur. Alterum incommodum, quod metuebatur, erat, ne tepidiores religiosi laborem fructuosum orandi subterfugerent, quod non possunt, cum in communem coetum precantium est veniendum. Occurritur per visitatores sive inspectores, qui apertis sine strepitu foribus cubiculi cuiusque observant, utrum oret necne cubiculi habitator. Hos viros fideles ac diligentes designat Superior et, cum est opus, mutat, exigit quotidie rationem ex eis de orantibus. Rector vel ipse vel per ministrum interdum visitat precantes[4]), Praepositus per ministrum item aliisque rationibus invigilat huic rei[5]). Superiores denique omnes, ut monitum est

[1]) Lor. Act. 10. n. 9. [2]) Supra n. 7. [3]) Infra n. 34. [4]) Rect. reg. 50. [5]) Praep. reg. 47.

a sexta Congregatione[1]), per confessarium, per praefectum spiritus, per seipsos tum hortando tum reprehendendo tum poenas imponendo stimulant ad orationis studium et observationem regulae, quos intellexerint ob teporem esse in hac re negligentiores. Neque vero dedecere ordinem religiosum ac Superiores putanda est haec orantium visitatio, quam quotidianam iubet esse septima Congregatio[2]). Nam militia quaedam spiritualis est, in cuius castris bene ordinatis visitatores sunt tamquam vigiles, qui custodiunt ordinem per vigilias. Quodsi Romani, cum florebat disciplina militaris, circuitionem hanc et lustrationem habebant per equites vigilias circumeuntes explorantesque, utrum vigilarent an dormirent vigiliis destinati custodes[3]), cur non habeat religio tales visitatores ac visitationem, in qua sunt spiritualia castra Dei? Observarunt viri docti[4]) tribunos interdum, legatos ipsosque imperatores circuisse vigilias, quod et aevo nostro non negligunt boni militum ductores in periculosiore tempore; quidni faciant idem nonnumquam ministri nostri ac Superiores? Praesertim cum a priscis religiosis id didicerint nostri maiores. Publius abbas apud Theodoretum[5]): *Porro autem noctu quoque ex improviso veniens ad ostium unius cu-*

[1]) Congr. 6. instr. 1. c. 1. n. 1. [2]) Congr. 7. dec. 21. §. 1. [3]) Polyb. l. 6. [4]) Lips. l. 5. de milit. Rom. dial. 9. [5]) Theod. relig. hist. c. 5.

iusque, si aliquem quidem invenisset vigilantem et Deum laudantem, recedebat; si quem autem sensisset dormientem, manu quidem pulsabat ostium, lingua autem in eum, qui iacebat, invehebatur, ut qui corpus plus quam oporteret curaret. S. Hieronymus[1]) de coenobitis, quorum mores et disciplinam describit ad Eustochium, haec tradit: *Et quia nocte extra orationes publicas in suo cubili unusquisque vigilat, circumeunt cellulas singulorum et aure apposita, quid faciant, diligenter explorant; quem tardiorem deprehenderint, non increpant, sed dissimulato, quod norunt, eum saepius visitant et prius incipientes provocant magis orare quam cogunt.* Io. Climacus[2]) in libro de Pastore narrans praeclarum ordinem coenobii, cui laudatissimus abbas praeerat, tradit eum imperare consuevisse huic monacho lectionem, illi psalmorum pronuntiationem, alii preces, tum subdit: *Duosque ad eam rem ex eorum numero* ἐπισκόπους, episcopos, hoc est inspectores seu curatores *nominavit, qui de die observarent congerrones cessantes et male feriatos, de nocte vero intempestivas vigilias, etc.* S. Benedictus[3]) in regula: *Ante omnia sane deputentur unus aut duo seniores, qui circumeant monasterium horis, quibus vacant fratres lectioni, et videant, ne forte inveniatur frater acediosus, qui vacat otio aut fabulis et non est intentus lectioni.* Quodsi Benedictus observari

[1]) S. Hier. ep. 22. ad Eustoch. [2]) Clim. l. de Past. c. 14. [3]) S. Ben. in reg. c. 28.

iubet non legentem, quid existimandum est iussisse de non orante tempore constituto? Ex recentioribus ordinibus non longe abeunt a nostro more Camaldulenses[1]), qui definientes de oratione mentali sic scribunt: *Praelati autem erit observare eos, qui circa hoc negligentes exstiterint, et eos corripere pro qualitate transgressionis.* Spectat huc foramen in foribus cubiculorum Cassinensium[2]): *Ut frater in cella exsistens videri possit a Praelato sive a Superioribus (quibus hoc tantum concedimus), si se spiritualiter exerceat an aliud agat.* Huc item refertur apud Coelestinos[3]) cellarum et cubilium dispositio sine velis, ut *possint omnia intra cellas posita per Priores, quandocunque voluerint, transvideri.*

25. Iam tertiae quaestiunculae satisfaciendum est, qua diei noctisve parte quotave hora nobis ex praescripto praefinita illa hora integra orationi sive vocali sive mentali sive mixtae impendenda sit. Respondeo primum horam certam atque stabilem orationi tribuendam esse, tum quia praecipiunt hoc religiosorum Antesignani, quos referam in disputatione de ordine servando[4]), quorum antiquissimus Augustinus[5]): *Orationibus*, inquit, *instate horis et temporibus constitutis*; tum quia, si non tempore suo sit, abripitur animus ad alia, deseritur ordo vitae constitutus, confundi-

[1]) Camald. lib. 1. Const. c. 20. [2]) Cassinens. c. 22. reg. S. Ben. c. 2. [3]) Coel. mon. Const. c. 21. p. 15. [4]) Tract. de ordine. [5]) S. August. in reg. c. 5.

tur ordo disciplinae, quemadmodum in eadem dissertatione demonstrabo. Deinde respondeo dandum esse tempus matutinum primamque horam, quae nos experrectos vestitosque excipit ante omnes alias animi corporisque occupationes[1]). Sic iuniores suos B. Esaias abbas[2]) instituens praecipiebat : *Cum mane surgis quotidie, priusquam ad opus te conferas, quae Dei sunt, meditare.* Sic instituebat Demetriadem virginem incertus quidam, sed doctus auctor inter epistolas S. Augustini[3]) : *Et quamquam,* inquit, *omne vitae tuae tempus divino debeas operi consecrare et nullam prorsus horam a spiritali profectu vacuam esse conveniat, cum tibi in lege Domini die ac nocte meditandum sit, debet tamen aliquis esse determinatus et constitutus horarum numerus, quo plenius Deo vaces, et qui te ad summam animi intentionem velut quadam lege contineat. Optimum est ergo huic operi matutinum deputari tempus, id est meliorem diei partem et usque ad horam tertiam quotidie in coelesti agone certantem hoc velut spiritalis quodam palaestrae exerceri gymnasio.* Excitator hora constituta primum universos campanulae pulsu, deinde singulos vel illato in cubiculum lumine, si nox est, vel aperta fenestra, si diluxit, expergefacit. Quae excitatio nititur exemplo priscorum ascetarum. Suos enim philosophos sacros B. Chry-

[1]) Reg. Excit. [2]) B. Esa. or. 3. [3]) S. August. ep. 143. ad Demetriad. c. 23. Psalm. 1. 2.

sostomus[1]) a praesule dormientes expergefieri narrat. Et S. Dorotheus[2]) se a praefecto vigiliarum excitari consuevisse tradit. Post horae quadrantem revisit excitator, quos excitavit, num surrexerint. Conceditur alius quadrans ad lectum operiendum, colligendum animum, capita meditationum inspicienda. Tandem elapsa semihora a primo excitationis signo iterum campanulae distincto pulsu indicitur omnibus orationis initium. Hic fere mos fuit Parenti nostro B. Ignatio[3]), de quo Maffeius noster: *Mane, ut primum evigilasset, certum tempus dabat precationi et contemplationi bonorum coelestium.* Scio pomeridianas ac vespertinas horas placere nonnullis religiosis viris, qui probabiles rationes habent sui moris retinendi. B. Ignatio moribusque nostris tempus praedictum est maxime probatum ob quinque graves rationes, quas subiciam. Prima est, ut oratio fiat et melius fiat. Dixi primum, ut fiat, quia, nisi fiat hac prima diei hora primoque nostrae vigiliae tempore, compertum est experientia vel non fieri postea vel vix a maxime diligentibus fieri posse. Post illud tempus domestica negotia obrepunt: Superiores, omissionis nostrae nescii, iure suo utentes haec vel illa nobis imperant; extranei vel ad atrium vel ad ecclesiam nos accersunt consilii confessionisque faciendae gratia; magistros ac

[1]) S. Chrys. ho. 34. in Tim. [2]) S. Doroth. ser. 11. [3]) Maff. l. 3. vitae c. 12.

discipulos in collegiis constituta scholarum hora trahit in gymnasia, invitat ad missam aedituus; mille res et occupationes irruunt in nos, quas numquam venturas putassemus, ab oratione sensim ac fallaciter avocantes. Nec daemon dormit, qui, quia maxime insidiatur orantibus, praetexit multas occupationes specie boni melioris inauratas, quibus nos abstrahat a colloquiis divinis. Praevidit id Basilius[1]) et praecavit: *Cave*, inquit, *diligenter, ne cogitationi animi tui assentiare, quae ab orationis canone nondum peracto avellere te studeat. Habent enim morem hunc daemones, ut faciendae orationis temporibus per speciosam scilicet aliquam laudabilis causae alicuius simulationem nobis sedulo auctores sint, ut ab ea nos seducamus, ut, quam salutem afferre nobis intelligant, ab ea nos probabiliter abducant.* Similia S. Dorotheus[2]) habet. Estque adeo solemne hoc institutum daemoni, ut Climacus scripserit eodem spiritualis tubae signo convocari fratres ad orandum et daemones convenire ad eos perturbandos; Nilus[3]) vero tradiderit (praeter alia multa in hanc sententiam) universum bellum inter nos ac daemones esse nonnisi de oratione. Testis S. Antonius[4]), quem daemones verberibus ab orando repellere conabantur. Narrat S. Gregorius[5]) visum daemonem

[1]) S. Basil. ser. de abdic. rer. [2]) Doroth. ser. 2. Clim. gr. 18. [3]) Nil. de orat. c. 47. [4]) S. Athan. in Anton. [5]) S. Greg. lib. 2. dial. c. 4.

sub nigri pueruli specie per fimbriam vestimenti monachum trahere extra chorum. Iacobum item eremitam, ut Theodoretus[1]) refert, terroribus ac modis aliis exquisitis turbabant orantem. A quo et causam tantae vexationis habemus, quia id tempus medicinae datur, consulitur medicus, quaeruntur remedia ; causa praeterea coram iudice agitur aeternae vitae, quae postrema causa Beato Aegidio[2]) cognita fuit. S. Catharinae Senensi patefacta fuit haec diabolica fraus a Domino, ut refert Ludov. Blosius[3]). Cui virgini dixit aliquando Dominus infestari orantes a daemonibus plus orationis tempore quam extra, quia cognoscunt orationis exercitium esse fortissimam armaturam adversus omnes inimicos. Itaque conantur orantes armis ac telis spoliare. Cognita quoque fuit haec daemonis astutia Beato Laurentio[4]). Qui post S. Basilium et S. Catharinam Senensem deducit hanc conclusionem, ut vir spiritualis nulla ratione nisi obedientiae iussu aut manifesta necessitate aut evidenti proximi caritate orationem sibi praescriptam aut praetermittat aut loco moveat aut ante canonem completum intercidat. Subscribo tantorum virorum sententiae tum propter eorum amplissimam auctoritatem tum ob exemplum S. Bernardini Senensis, ad quem orantem,

[1]) Theod. hist. relig. c. 21. [2]) B. Aegid. in dictis §. de orat. [3]) Lud. Blos. c. 3. monit. spir. [4]) B. Laur. c. 13. l. de discipl. etc.

ut docui[1]), nulli, neque principi neque regi, patebat accessus, tum ob rationem S. Basilii[2]), qui primum magnam iacturam a te fieri arbitratur, si ante canonem expletum discesseris. Deinde te argumento validissimo convincit: si cibum capiens corporis aegre potes a mensa divelli, nisi prius naturale desiderium expleveris, cur abstrahi te permittis ab epulis animae corpore dignioris, antequam illa saturetur? Utinam mihi meisque sodalibus haec lecturis horae matutinae tenacitatem atque integritatem orationis argumentorum vis et sanctorum Doctorum auctoritas persuadeat.

26. Dixi deinde mordicus esse retinendam illam horam primam, ut in orationem impendatur, quia melius fieri solet ea hora quam alia quacumque. Nunc id repeto tum ratione animi tum corporis. Etenim animus a somno collectus surgit, nullis dum curis distractus in alienas a Deo cogitationes. Praesertim si serventur, quae alio loco monebimus, ut cum Deo obdormiscamus; cum Deo de nocte agamus, si praeter voluntatem insomnes nos esse contingat, ut inter vestiendum non insomnia recogitemus, sed preces aliquas fundentes vires animi ad Deum convocemus. Do magistrum doctrinae huius S. Bernardum[3]), qui matutinum tempus suadens aptissimum esse

[1]) Supra n. 16. [2]) S. Basil. ser. de abdic. rer. [3]) S. Bern. l. de vita. solit.

orationi: *Non frustra*, inquit, *ait propheta*: *Mane astabo tibi et videbo, sed quia tunc a curis exterioribus adhuc sumus ieiuni*[1]). Ratione corporis ad meditandum bene dispositi nocturna quiete decoctoque cibo vespertino refecti commodius atque attentius fieri orationem significat B. Laurentius[2]), cum ad orandum, ait, esse illud tempus prudenter eligendum, *in quo animus se magis sobrium senserit et ab onere corporis atque alimentorum eius minus aggravari cognoverit.* Elegerunt ob utramque causam monachi a Chrysostomo[3]) laudati: *Ita*, inquit, *orbis terrarum lumina in exortu solis, imo vero multo etiam ante diem a lectulo surgentes integri, sobrii, vigilantes*; *nam nec gravedo capitis nec rerum cura nec aliud huiusmodi eos, tamquam angelos in coelo versatos, perturbat.* Verum quis dubitare potest, quin matutino illo tempore, quod in ordine nostro destinatum est communi omnium orationi, caput sit meditationi aptius, sensus interni vivaciores atque organa, quae intellectui totique animae serviunt, vegetiora?

27. Secunda causa, ut Deo tamquam primae causae, auctori naturae datorique bonorum omnium dentur primitiae orientis diei diurnaeque vitae, quam tunc accipimus. *Pertinet enim*, inquit magnus theologus Thomas[4]), *ad ius naturale, ut homo ex rebus sibi datis a Deo aliquid exhibeat*

[1]) Psal. 55. [2]) B. Laur. c. 18. de discipl. etc. [3]) S. Chrys. ho. 69. in Matth. [4]) S. Th. 2. 2. q. 86. art. 4.

ad eius honorem. Observat Philo[1]) atque ex eo S. Ambrosius[2]) placuisse Deo sacrificium Abelis, displicuisse Cain oblationem, quod ille de primitiis ac celeriter, hic autem post aliquot dies, non de primis fructibus obtulit sacrificium. Tum Philo: *Iustum*, inquit, *est motus animae primos vel sua vi vel ordine Deo dicari, auctorem eum confitendo.* Exhibemus autem ex die partem vicesimam quartam, ex vita diurna consecramus illi primam horam ac primas cogitationes et actiones. Hunc sensum pietatis plenissimum habuisse videntur religiosorum magistri. S. Basilius[3]) de oratione matutini: *Ac matutinum quidem, ut primi animi ac mentis nostrae motus consecrentur Deo; neque ullius rei curae ante aditum ad nos demus, quam nos in cogitatione de Deo oblectaverimus, sicut scriptum est: Memor fui Dei et delectatus sum*[4]). *Neque corpus prius ad functionem muneris alicuius moveamus, quam illud fecerimus, quod dictum est: Orabo ad te, Domine, mane exaudies vocem meam, mane astabo tibi*[5]). S. Ambrosius[6]) illustrans ea verba psalmographi: *Praevenerunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua*, cohortansque lectorem ad matutinam orationem: *An nescis*, inquit, *o homo, quod primitias tui cordis ac vocis*

---

[1]) Philo l. de sacrif. Abel. et Cain. [2]) S. Ambr. l. 1. de Abel. et Cain. c. 7. 10. [3]) S. Bas. reg. fus. resp. 37. [4]) Psal. 76. 4. [5]) Psal. 5, 4. 5. [6]) S. Amb. ser. 19. in Psal. 118. n. 4.

quotidie Deo debeas? Cassianus[1]) in collatione 21. caput inscribit : *Quomodo etiam primitias nostras Domino debeamus offerre*; in quo primum docet a fidelibus Christi famulis quotidie primitias exhiberi. Deinde, quo id modo fiat, innuit his verbis : *Cum expergefacti a somno et quasi rediviva post soporem alacritate surgentes, priusquam motum sensus ullius corde concipiant vel memoriam aut curam rei familiaris admittant, cogitationum suarum ortus atque principia divinis consecrant holocaustis, quid nisi primitias vere suorum fructuum per summum sacerdotem Iesum Christum pro usu vitae huius et imagine quotidianae resurrectionis exsolvunt*? Postea declarat hoc primitiarum holocaustum offerri per matutinas preces labiorum et gestus corporis precatorios. Verba digna sunt notatu : *Quique etiam a somno excitati hostiam iubilationis suae Deo similiter offerentes primo linguae suae motu ipsum invocant, ipsius nomen laudesque concelebrant atque canendos hymnos prima labiorum claustra reserantes immolant Deo sui oris officia. Cui etiam pari deferunt modo prima manuum suarum gressuumque libamina, cum e cubilibus consurgentes in oratione consistunt ; et priusquam in propriis causis membrorum suorum fungantur officio, nihil sibi de ministerio eorum ante decerpunt, sed ad ipsius honorem promovent gressum atque in eius laudatione defigunt, et ita cunctorum motuum suorum*

[1]) Cass. coll. 21. c. 26.

primitias protensione manuum, incurvatione genuum et totius corporis prostratione persolvunt. Addit per haec impleri psalmographi dictum: *Praeveni in maturitate et clamavi*[1]); atque huic similia B. Laurentius[2]): *Omnes Christi servi cuncti Deo placere cupientes primordia diei et actionum conentur consecrare Altissimo, quatenus cetera secutura opera a suo non declinent principio. Unde mox, ut a somno evigilant, semper cor sursum erigere contendant. Prima vox, prima cogitatio, primus affectus divinam resonet laudem, ignitam ad Deum dirigat supplicationem.* Umbertus[3]), B. Laurentio antiquior, docuerat quoque mane specialiter orandum, *ut primordia et utilia actionum nostrarum offerentes ipsi, qui est Alpha et principium, debitas primitias inchoationis persolvamus eidem.* Impius ille Apollonius[4]), qui simulatione virtutum ac miraculis falsis, hoc est praestigiis, Christum aemulari et aequare frustra tentabat, cum discipulis praecepta daret, hoc interposuit; *Adveniente aurora cum diis esse versandum.* Viderat ipse quoque lumine naturae, Deo deberi primitias dilucescentis diei. Quod autem per orationem nos Deo dicemus et consecremus, docuit Dionysius Areopagita[5]); cuius verba ad orationem matutinam cohortantis haec sunt: *Ante omnem actum*

[1]) Psalm. 1. 18. [2]) B. Laur. c. 10. de discipl. etc. [3]) Umb. c. 38. in c. 5. reg. S. Aug. [4]) Philostr. l. 1. de vita Apollon. c. 12. [5]) Areop. c. 3. de div. nom.

praecipue pertinentem ad Deum ab oratione nobis exordiendum est; non quidem, ut potestatem illam ubique praesentem et nusquam addictam ad nos quandoque trahamus, verum ut divinis commemorationibus invocationibusque nos ipsos illi dedamus et unione iungamus.

28. Tertia causa secundae finitima: Ut omnes actiones diurnae sumant a Deo principium atque ex eo dirigantur in sanctum finem ac perfecte numeris omnibus fiant. S. Bernardus[1]) mihi est magister: *Ut surgentibus,* inquit, *nobis ad laudes Dei omnis exinde tenor operis nostri in ipsius laudibus formetur ac vivificetur.* Post Bernardum Umbertus[2]): *Orandum est mane, ut in actionibus diurnis oratione dirigamur; et hoc sonat oratio, quae dicitur in Prima.* Vere non uno in loco Primae nos petimus a Deo nostrorum actuum directionem. Precatur idem ecclesia in hymno Matutini feriae secundae: *Te lingua primum concinat: Te mentis ardor ambiat: Ut actuum sequentium: Tu sancte sis exordium.* Ex eo, quod de Iob dicitur: *Consurgensque diluculo offerebat holocausta*[3]), colligit Pineda[4]) noster non solum diligentiam sollicitudinemque piissimi viri, qui sacrificaret in aurora, sed etiam a Deo rebusque divinis capienda nobis esse principia rerum agendarum. Refert praeterea magos ex Herodoto et Ulyssem apud Homerum pri-

[1]) S. Bern. l. de vita solit. [2]) Umb. c. 38. in c. 5. reg. S. Aug. [3]) Iob. 1. 5. [4]) Io. in Iob c. 1. vers. 5. n. 11.

mo diluculo deos invocare consuevisse. Dictatum id videtur luminis naturalis, quod tot sapientibus viris insederit, tot doctorum hominum fuerit pronuntiatum. Erubescant religiosi, qui negligunt id, quod idolorum cultores et faciendum suadebant et faciebant. Exstat apud Aratum[1]) atque Theocritum[2]) hoc aureum dictum: Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, quod Virgilius[3]) vertit: *A Iove principium*, M. Tullius[4]): *A Iove primordia.* Cuius verba notabilia sunt sub persona Quinti fratris. *Nunc itidem*, inquit, *ab eodem et ceteris diis immortalibus sunt nobis agendi capienda primordia.* Respondet Marcus: *Optime vero, frater; et fieri sic decet*[5]). Eiusdem a Platone[6]) et Demosthene[7]) docti sunt quoque illa: *Omnium magnarum rerum a diis immortalibus principia ducuntur.* Confirmat Boetius[8]) a Platone traditum in Timaeo in minimis quoque rebus divinum praesidium implorandum esse: *Quo praetermisso nullum rite fundatur exordium.* Maiorum id institutum fuisse tradit Plinius[9]) in illo memorabili ad Traianum exordio: *Bene ac sapienter P. C. maiores instituerunt, ut rerum agendarum ita dicendi initium a precationibus capere, quod nihil rite nihilque providenter homines sine Deorum immortalium ope, consilio, honore auspi-*

[1]) Aratus in phaenom. [2]) Theoc. in Ptol. Idyl. 17. [3]) Virg. Ecl. 3. [4]) Cic. l. 2. de leg. [5]) Id. or. in Vat. [6]) Plat. in Tim. [7]) Demosth. ep. 1. [8]) Boet. l. 3. de consol. phil. pros. 9. [9]) Pl. paneg. ad Traianum.

centur. Laudat hunc ordinem atque institutum Nazianzenus[1]). Quod Val. Maximus[2]) ab oratoribus, poetis atque aliis factitatum tradit. Et religiosi vitae perfectioris studiosi se a poetis atque aliis huius generis hominibus vinci patientur? Audiamus igitur S. Ephraem[3]) monentem: *Si orationem operi praemiseris et surgens e lecto primorum motuum tuorum initia ab oratione duxeris, aditus peccato in animam non patebit.* Recte monet, quia daemon se prior nostris cogitationibus intrudit, nisi per preces matutinas aditus obstruatur. Cassiano[4]) fraus eius nota est expendenti verba illa David[5]): *Praeveni in maturitate et clamavi et praevenerunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua.* Et: *Mane oratio mea praeveniet te*, cum ait: *Nullus namque est alius, quem aut propheta praevenerit matutinus aut nos praevenire similiter debeamus, nisi aut nosmetipsos, id est occupationes nostras et affectus curasque mortales, sine quibus esse non possumus, aut suggestiones subtilissimas inimici, quas nobis adhuc quiescentibus ac sopore demersis per phantasias inanium somniorum inferre conatur, quibus nos mox evigilaturos occupet et involvat, ut primitiarum nostrarum optima deflorans primus ipse decerpat.* Subiungit obicem ac defensionem: *Quamobrem*, inquit, *omni nobis cautione*

[1]) S. Naz. Apol. 1. n. 3. [2]) Val. M. in prooem. et l. 1. c. 1. [3]) S. Eph. t. 1. ser. de oran. Deo. [4]) Cass. coll. 21. c. 26. [5]) Ps. 118. 147., Ps. 118. 148., Ps. 87. 14.

curandum est, si tamen vim praedicti versiculi opere volumus adimplere, ut ita primos matutinarum cogitationum ortus solerti vigilantia tueatur, ne quid ex eis festina praesumptio liventis attaminet inimici nostrasque primitias tamquam viles iam atque communes a Domino faciat reprobari. Qui si praeventus a nobis pervigili mentis circumspectione non fuerit, anticipationis nequissimae consuetudinem non deponens, quotidie nos fraudibus suis praevenire non desinet. Et idcirco, si placitas et acceptabiles Deo primitias ex fructibus mentis nostrae optamus offerre, non mediocrem sollicitudinem debemus impendere, ut omnes nostri corporis sensus matutinis praecipue horis tamquam sacrosancta Domini holocausta in omnibus illibata atque intacta servemus. Climacus[1]) quoque docet esse spiritum malum, qui Praecursor dicitur, quod experrectos protinus nos excipiat primumque nostrum cogitatum recordatione sordidorum somniorum inquinare nitatur. Proinde magister peritus clypeum porrigit ad eum repellendum his verbis : *Da Domino primitias diei tuae. Erit enim tota eius, qui prior occupaverit.* Postea subicit memorabile dictum viri cuiusdam experientissimi, quod sic habet : *Ab ipso matutino tempore cursum totum meum diei scio.* Metiebatur oratione matutina totius diei cursum, quia felix orationis successus manifesta illi coniectura solebat esse prosperi eventus in spiritualibus reli-

[1]) Clim. gr. 26.

qui diei matutinam orationem consequentis. Has duas postremas causas, secundam et tertiam, doctrina Francisci Riberae[1]) nostri corroborat. Hic disserens de festivitate Neomeniae, in qua populus Hebraeorum non tam cessatione ab opere servili quam sacrificiis et tubarum sonitu colebat Deum initio cuiusque mensis, cuius initium in novilunium incidebat (unde Neomeniae, hoc est novi mensis nomen apud LXX, et Calendarum apud Hieronymum ; et in libro Numerorum[2]) holocaustum calendarum), arbitratur institutam fuisse tum, ut populus electus primitias quoque mensium offerret Deo gubernatori rerum, tum ut Deo precibus sacrificiisque placato ac propitiato felix faustumque esset mensis exordium, et quaecunque in eo fierent, prospere ac feliciter evenirent. Quod Hebraei praecepto Dei faciebant ineuntibus mensibus quibusque per sacrificia, faciamus et nos eorum exemplo singulis dierum initiis per matutinam meditationem et preces.

29. Quarta causa est Scripturarum sacrarum auctoritas nos ad matutinam orationem adhortans. In Levitico scriptum legimus : *Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subiciens ligna mane per singulos dies.*[3]) Traducitur locus ad rem nostram a S. Gregorio[4]), qui cor nostrum altare interpretatur, ignem caritatis flammam,

[1]) Ribera l. 5. de templo etc. c. 2. [2]) Num. 28. 11. et 29. 5. [3]) Lev. 6. 12. [4]) S. Greg. l. 25. mor. c. 7.

quam in corde Deus cupit semper ardere, fidelis est tamquam sacerdos. Ligna sunt exempla praecedentium sanctorum et Scripturae sacrae testimonia seu praecepta Domini. Quotidie nutriendus est ignis fomentis lignorum adhibitis, quia interna novitas nostra quotidie veterascit. Id autem totum matutina meditatione fieri verbis hisce demonstrat sanctus Doctor: *Vel certe quia mane prima pars diei est, postpositis cogitationibus vitae praesentis, hoc priori loco quisque fidelium cogitet, ut quod in se iam iamque quasi deficit, quibus valet nisibus, studium caritatis inflammet.* Astipulatur Isychius[1]) explanans eandem legem: *Quemadmodum ergo materia ignis sunt ligna, mane autem iubet ea componi, sic nobis sunt materia subministrationis spiritus, divinae legis testimonia et sacrorum eloquiorum meditatio, quae superesse ligna diximus. Ergo haec mane in lumine componere debemus, id est in vigilantia et sobrietate animae.* Secundus locus est Salomonis in Proverbiis: *Et qui mane vigilant ad me, invenient me. Mecum sunt divitiae et gloria*[2]). Divina sapientia loquitur, ut notum est. Vigilare hoc loco ex Iansenio[3]) est quaerere, significatque, cum quis surgit, ante omnia ipsam esse quaerendam; et eos, qui invenerint, esse consecuturos etiam ea, quae alii maxime quaerunt, divitias et gloriam. Observat idem interpres

[1]) Isych. l. 2. in Lev. [2]) Prov. 17. [3]) Ians. in c. 8. Prov.

hunc locum maxime congruere cum Salvatoris dicto: *Quaerite ergo primum regnum Dei et iustitiam eius et haec omnia adicientur vobis*[1]). Regnum Dei finis noster est et beatitudo, iustitia vero est via beatitudinis consequendae. Docuit hoc interpres imperfectus in Matthaeum[2]), cum ait: *Regnum Dei est retributio bonorum operum et malorum, iustitia autem est via pietatis, per quam itur ad regnum.* Qui quaerit primum haec, ex Toleto[3]) et Maldonato[4]) temporalia addentur ut corollaria. Tertius locus est in Ecclesiastico, ubi numerantur ea, quae studiosus sapientiae facere solet ac debet, ut sibi comparet thesauros sapientiae. Post lectionem sacrorum librorum et commentariorum Scripturarum, post auditionem doctorum virorum et peregrinationes in longinquas regiones, in quibus vivunt viri sapientissimi, suggeritur alia ratio maxime necessaria comparandae sapientiae, videlicet matutina oratio. Verba sunt haec: *Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui creavit illum, et in conspectu Altissimi deprecabitur. Aperiet os suum in oratione et pro delictis suis deprecabitur. Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiae replebit illum*[5]). *Cor suum tradet*, quia tota mente incumbet in meditationem, contemplationem, petitionem sapientiae, tamquam in opus primarium ac praeci-

[1]) Matth. 6. 33. [2]) Imperf. ho. 16. in Matth. [3]) Tol. Luc. 12. [4]) Maldon. c. 6.; Matth. n. 33. [5]) Eccl. 39. 9.

puum. *Ad vigilandum*, mente per attentionem, corpore per somni discussionem. *Diluculo*: summo mane sive in aurora, ob causas iam commemoratas. Dei creatoris fit mentio, quia, qui dedit esse, dabit exoratus et sapere. Dicitur : *In conspectu Altissimi* fieri deprecatio, tum ut intelligamus serio, cum maxima reverentia et attentione faciendam esse, quoniam fit *coram Domino*, id est Deo praesente, spectante, iudicante ; tum ut meminerimus elevandam mentem a terrenis ad eum, qui Altissimus habitat in altissimis. *Aperiet os suum*, sive corporis per orationem vocalem, qua saepe mens excitatur ad fervorem tamquam folle caminus, sive os cordis post meditationem ad petenda, quae cupimus ; quorum petitio proprie dicitur oratio. Atque inter ea, quae petit, est remissio delictorum, quae praecludunt ingressum sapientiae ; proinde : *Pro delictis suis deprecabitur*. His deletis anima spiritu intelligentiae complebitur. Mane igitur, quemadmodum Salomon est nobis auctor, vigilemus et diligenter quaeramus in oratione matutina sapientiam, regnum Dei, iustitiam, sanctitatem, virtutes, omnia denique spiritualia ; quoniam eadem sapientia suppeditabit nobis etiam, quae non quaerimus, imprimis valetudinem, doctrinas et vitae necessaria.

30. Quinta causa est creaturarum ac potissimum avium invitatio ad communem Creatorem diluculo laudandum in oratione. Cunctae creatu-

rae rationis expertes passim in Scriptura Deum dicuntur laudare, exaltare, benedicere, gratias illi agere, gloriam eius enarrare ; atque interdum a viris sanctis ad id faciendum singulae invitantur et provocantur, ut videre licet in psalmographo[1]) atque in Cantico trium puerorum[2]). Earum tacitae voces sunt naturales perfectiones. Nam, quia suum ars commendat artificem, ex eo Deum laudare dicuntur, quod earum pulchritudine conspecta rationales creaturae ad laudes divinas excitantur. Verum in libro Iobi legimus Deum ab astris matutinis laudatum, quales nos esse oporteret. Deus enim illum alloquens : *Ubi eras*, inquit, *cum me laudarent simul astra matutina et iubilarent omnes filii Dei?*[3]) Placet Ioannis Pinedae[4]) nostri sensus de veris astris, quae dicuntur matutina, non solum quia luminosa et illustria, quale solet esse ipsum mane, sed etiam, et multo magis, quia quasi summo mane, summa diligentia Creatorem laudarunt, hoc est initio suae creationis Conditoris potentiam praedicarunt. Probatque ex vi verbi hebraici idem interpres hanc stellarum diligentiam, ut ita dicam matutinam, in auctore celebrando. Porro stellis peculiaris ratio laudandi Deum seu nos humi stratos excitandi ad laudes divinas et gratiarum actiones tribuitur propter luminis alacritatem et efficientiam, nec-

[1]) Psal. 145. [2]) Dan. 3. [3]) Iob. 38. 7. [4]) Pine. in c. 38. Iob v. 7.

non propter illum concentum, qui fit ex imparibus intervallis, magnitudinis varietate ac multitudine motuum, quibus rebus tamquam vocibus mutis et inaequalibus harmonica laudatio componitur animis iucundissima. Nos igitur religiosi haec astra matutina imitemur, statim atque venimus experrecti de tenebris ac somno in matutinam vigiliae lucem novumque diem, quasi denuo creati Deum in oratione laudemus.

31. Verum inter creaturas animantes vocales et potissimum aves canorae praecipue putantur Deum ratione peculiari praedicare. Sensit hoc S. Ambrosius[1]), qui tradit: *Nocturnas aves canoro carmine occasum diei solere prosequi, ne immunes abeant gratiarum actionum, quibus Creatorem suum omnis creatura collaudat.* Sensit Rabbi Moyses apud Pinedam[2]) nostrum, qui dicebat a gallo doceri homines media nocte surgere ad laudandum Deum. Sensit B. Franciscus, qui (referente S. Bonaventura[3]) visa multitudine avium cantantium in virgultis, dixit socio: *Sorores aves laudant Creatorem suum*, et coepit dicere canonicas horas cum eo. Sed cum non se possent exaudire, conversus ad aves, iussit eas silere, donec absolverent horas, et illae paruerunt, et facta potestate redierunt ad cantum. Narrat idem a cicada saepe Sanctum excitatum cantu ad laudes divinas, cui

[1]) S. Amb. l. 5. hexaem. c. 24. [2]) Pin. in c. 38. Iob. ver. 36. [3]) S. Bon. vitae. S. Franc. c. 8.

praecepit, ut Creatorem laudaret, quod illa per octo dies statis horis praestitit. Verum etsi quaedam vespere, quaedam meridie canunt, tamen maxima pars earum diluculo, in aurora cantuque matutino laudans Conditorem homines ad idem provocat faciendum. Hac imbutus opinione Ioannes de Deo[1]), cum aurora illucescente veniret in suum nosocomium, aegrotos atque hospites salutans religiosa quadam simplicitate, aiebat clarissima voce, ut ab omnibus exaudiretur : *Fratres, gratias agamus Deo nostro, quando iam aves hoc gratiarum officium illi persolvunt.* Longum esset eas enumerare. Gallum observat Sanctus Ambrosius[2]) : *Hoc,* inquit, *canente devotus affectus exsilit ad precandum.* Confirmat, quod Sanctus Gregorius[3]) de gallo tradit, profundioribus horis noctis valentiores ac productiores edere cantus solere, matutino tempore appropinquante leniores ac minutiores formare voces. Interpretor equidem prioribus excitare dormientes, posterioribus invitare iam expergefactos ad matutinam orationem Deo fundendam, quem ipse suaviore voce laudat ac suo modulo veneratur. Ecclesia denique in hymno Laudum Dominicae : *Gallus iacentes excitat et somnolentos increpat.*

32. Sexta causa est Sanctorum ad orandum diluculo cohortatio tum verbis tum exemplo.

[1]) Franc. a Castro in vita Io. de Deo c. 16. [2]) S. Amb. l. 5. hexaem. c. 24. [3]) S. Greg. l. 30. mor. c. 4. al. 7.

S. Cyprianus[1]): *Mane orandum est, ut resurrectio Domini matutina oratione celebretur.* Scio martyrem loqui de matutina hora ecclesiastica, sed eius ratio nos quoque compellit ad precandum mane, ut Domini resurrectionem honoremus, quae circa diluculum contigit. Qua de re legatur Marcellus Francolinus[2]), qui refert alios Patres opinantes fuisse matutinas preces in honorem Dominicae resurrectionis antiquitus institutas. S. Basilius[3]) de meditatione in loco solitario scribens ad sanctum Gregorium Nazianzenum aperte dicit matutinam esse oportere vel solere. *Ecquid igitur*, inquit, *beatius quam hominem in terra concentum angelorum imitari? ineunte statim die in orationes ire? in hymnis et canticis Creatorem venerari?* B. Esaias[4]) religiosos instituens: *Cum mane surgis quotidie, priusquam ad opus te conferas, quae Dei sunt, meditare.* Iulianus apud Theodoretum[5]) docet discipulos post auroram flexis genibus eam offerre, quae Domino debetur, adorationem, et stantes Davidicos psalmos canere quindecim. S. Ambrosius[6]) pertractans illud David: *Praevenerunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua*, distinguit duo tempora, quibus orabat propheta, nocturnum et antelucanum. Ad

---

[1]) S. Cypr. l. de orat. Dom. [2]) Marc. Francol. tr. de hor. can. c. 46. n. 10. [3]) B. Basil. epis. ad. Greg. [4]) B. Es. or. 3. [5]) Theod. hist. relig. c. 2. [6]) S. Ambr. ser. 19. in ps. 118. §. 5.

hoc posterius multis lectorem incitat, quae nobis dicta ducamus. *Grave est, si te otiosum in stratis radius solis orientis inverecundo pudore conveniat et lux clara feriat oculos somnolento adhuc torpore depressos. Arguit nos tanti temporis spatium sine ullius devotionis munere ac sacrificii spiritalis oblatione feriata transmissum.* Et: *Occurre ergo ad solis ortus, ut te oriens inveniat iam paratum, ne lumina tua madido adhuc sopore mergentia primus diei fulgor exagitet.* Post : *Si hunc solem* (Christum) *praeveneris, antequam iste surgat, aspicies Christum illuminantem, ipse prius in tui cordis illucescet arcano* ; et alia multa in eandem suasionem. Quod autem de meditatione sit sermo, demonstrant haec verba : *Cum autem te meditantem verba divina dies invenerit et tam gratum opus orandi et psallendi delectaverit tuam mentem, iterum dices ad Dominum Iesum : Exitus matutinos et vespere delectabis*[1]). Gregorium iam retuli[2]). Diligens Instructor observet alios, qui non effugient studiose legentem eorum commentarios et opuscula.

33. Cohortationibus Patrum adiungo exempla seu praxim priscorum, qui matutinum tempus amabant in precibus fundendis ad Deum. In primordiis religionis christianae therapeutae apud Philonem[3]): *quotidie bis precari solent, mane ac sub vesperam ; oriente sole petentes diem vere feli-*

[1]) Psal. 64. 9. [2]) Supra n. 25. [3]) Philo l. de vitae contempl.

cem, utque mentes eorum coelesti repleantur lumine etc. Consonant quae Iosephus[1]) de Essenis praecipue circa Deum religiosis prodit. *Ante solis ortum nihil profani loquuntur, sed ei patria quaedam vota celebrant, quasi ut oriatur precantes.* Admiscet falsa veris ex ignoratione Iosephus : non solem venerabantur, sed in sole Deum, vel invitabant solem ad Dominum suo modo laudandum, quemadmodum a Davide[2]) factum diximus ; vel certe loquebantur sano sensu, quo dicit nunc ecclesia: *Lux lucis, et fons luminis etc.* Faciunt hoc christianorum antelucani *coetus ad canendum et Christo et Deo*, ut loquitur Tertullianus[3]), a quibus Plinius[4]) in tormentis expressit, quod essent soliti stato die ante lucem convenire *carmenque Christo, quasi Deo dicere secum invicem*, ut ipse scribit ad Traianum, et ex eo refert Eusebius[5]) atque ex Eusebio describit Nicephorus[6]) in Ecclesiasticis historiis. Quarto saeculo S. Chrysostomus[7]) de monachis sibi notis, quorum mores vitamque depictam calamo reliquit nobis, haec habet : *Inde ubi surrexere* (dixerat ad galli cantum a Praeposito excitari), *divinis laudibus instant hymnosque propheticos canunt magno suavique concentu et canticis numerosis.* Quodsi dicas his omnibus locis haberi non

---

[1]) Ios. l. 2. de bello Iud. c. 7. [2]) Psal. 148. [3]) Tert. Apol. ca. 2. [4]) Plin. ep. 97. ad Traian. l. 10. [5]) Euseb. l. 3. hist. c. 27. in chron. an. Christ. III. [6]) Niceph. l. 3. c. 17. [7]) S. Chrys. ho. 14. in 1. Tim.

meditationem, sed vocalem orationem et matutinam horam ecclesiasticam alternis choris decantatam, quam retinet ecclesia catholica, deductam a primo illo aevo, non nego. Cantus est, sed tamen divina laus ; oratio vocalis est, sed tamen oratio. Quid quod idem Chrysostomus[1]) alio in loco distinguit in his monachis duplex orationis matutinae genus? Ait primum : *Postquam e lectulo splendentes et laeti surrexerunt* (dixerat eos multo ante solis exortum surgere), *choro constituto, integra conscientia, omnes quasi uno consonantes ore diligenter hymnis Deum laudant, gratias pro universis tam propriis quam communibus beneficiis ei agentes.* Hic laudes et gratiarum actiones voce persolutae dicuntur. Post subnectit : *Hymnis vero iam decantatis genibus flexis Deum unanimes pro his orant, quae nec in mentem quidem multorum facile veniunt.* Hic petitio significatur, atque id perspicuum est ex verbis sequentibus: *Nihil enim rerum praesentium petunt, quippe quarum nulla omnino sibi cura est.* Subicit, quaenam petant spiritualia, quae sunt, ut sine metu inveniantur in die iudicii, ut recta conscientia vivant, ut sine naufragio peccati navigent hoc mare mundi. Denique ait : *His crebris sanctisque orationibus absolutis exorto iam sole ad opus vertuntur, etc.* Unde constat alias fuisse praeter hymnos laudatorios voce decantatos. Verum eorum exemplo

[1]) Id. hom. 69. in Matth.

atque etiam totius ecclesiae militantis, cuius ministri ac filii tam alacres ac vigiles sunt in matutinis horis in choro canendis, stimulum decerpo ad nostros excitandos, qui illa ipsa hora extra chorum ex regulae huius praescripto debitum orationis sive vocalis sive mentalis solvere coguntur. Hos alloquor Thomae Campensis[1]) verbis atque argumentatione nos adhortantis ad ferventem emendationem vitae religiosorum exemplo, qui diu vigilant, mane surgunt, orationes prolongant. *Attende*, inquit, *Carthusienses, Cistercienses et diversae religionis monachos ac moniales* (adde et canonicos saeculares in ecclesiis collegiatis), *qualiter omni nocte ad psallendum Domino assurgunt. Et ideo turpe est, ut tu debeas in tam sancto opere* (orationis praescriptae) *pigritare, ubi tanta multitudo religiosorum incipit Deo iubilare.* Tepidiores in hac hora matutina orationi tribuenda rubore suffundere magno debent verba Thomae et exempla veterum producta, sed sane maiore principum saeculi huius in hoc ipso religioso officio diligentia et vigilantia. Alexander Severus, Mammaea matre non abhorrente a christiana religione natus atque educatus, matutinis horis in larario suo, ut Lampridius[2]) tradit, rem divinam faciebat. Si non verum Deum, saltem eum, quem Deum putabat, precabatur opportuno illo tempore, quod dilaudo. Inter chri-

[1]) Th. a Camp. l. 1. de imit. Christ. c. 25. [2]) Lamprid. in Alex. Sex.

stianos reges mihi suggeritur a Sidonio Apollinari[1]) Theodoricus, rex Gothorum, qui *antelucanos suorum sacerdotum coetus minimo comitatu expetebat quotidie et grandi sedulitate venerabatur.* Cassianus[2]) multorum saecularium hunc morem agnoscit. Ait enim : *Quod devotionis genus multi etiam saecularium summa cautione custodiunt, qui ante lucem vel diluculo consurgentes nequaquam familiaribus ac necessariis mundi huius actibus implicantur, priusquam cunctorum actuum suorum operationumque primitias ad ecclesiam concurrentes divino studeant sacrare conspectui.*

34. Postrema quaestiuncula sequitur, quae quarto loco erat proposita : Cur expediat omnes eodem tempore preces fundere Deo. In Societate universa ubique gentium eodem fere tempore cuncti sodales Deum precantur meditanturque divina. Quod accidit diversis quidem horis pro varietate horologiorum ac nationum, sed tamen eodem tempore respectu termini alicuius immobilis, qui est punctum noctem in duas dividens partens aequales. Nam quarta circiter post mediam noctem hora surgitur e lectulo et semihora post excitationem preces inchoantur in hemispherio arctico atque in tota Europa. Expedit ab omnibus hoc tempus diligentissime tribui precibus duas ob causas. Primam supra tetigi[3]), ne oratio cano-

[1]) Sid. Apoll. l. 1. ep. 2. ad Agric. [2]) Cass. coll. 21. c. 26. [3]) Supra n. 25.

nica mota loco suo pereat eo die illi, qui per negligentiam, teporem, res gerendas minime necessarias, a daemone fallaciter abstractus, in tempus aliud eam distulerit. Secunda causa nunc est fusius explicanda : Ut oratio eodem ab omnibus tempore Deo fusa sit fortior, vehementior ac magis impetratoria. Praeclare Umbertus[1]) hortans suos ad orandum horis et temporibus constitutis, ut praecipit S. Augustinus : *Convenit*, inquit, (his horis et temporibus constitutis) *non solum unus conventus, sed innumera multitudo per universum orbem ad orandum. Cum ergo, sicut dicit Scriptura, impossibile sit preces multorum non exaudiri, sperare debet, quod, etsi non ratione sui, tamen ratione multitudinis orantis, cui se adiungit, debet citius exaudiri.* Locus Scripturae, quem innuit Umbertus, videtur esse apud Matthaeum, ubi Salvator haec habet : *Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram de omni re, quamcumque petierint, fiet illis a Patre meo, qui est in coelis*[2]). Sermo est hoc loco, ut opinatur Caietanus[3]), de virtute petitoriae precationis et potestate impetrativa, quae tributa est ecclesiae. Sic antea S. Hilarius[4]) : *In tantum humanae pacis studuit concordiae, ut unitatis merito omnia, quae a Deo precanda sunt, impetranda esse confirmet.* Ut autem obtineantur, quae communi oratione petuntur, non

[1]) Umb. c. 37. in c. 5. reg. S. Aug. [2]) Matth. 18. 19. [3]) Caiet. Matth. 18. [4]) S. Hil. can. 18. in Matth.

solum debent, qui petunt, animo esse concordes ac vita probi, sed etiam honesta petere. Multas enim ob iustas causas petentes repulsam patiuntur, quas ex S. Chrysostomo[1]) paucis collegit Euthymius[2]). Ratio tantae efficaciae in unanimitate orantium est, ex Caietano[3]), a praesentia Iesu in medio eorum, qui praebet vim ipsorum petitioni, quasi ipse in illis petat. Ideo subdidit Christus : *Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Necesse est esse hanc congregationem in nomine Iesu, quia ex eodem Caietano privilegium hoc divinae praesentiae, unde efficacitas orationis exsistit, non tribuitur humanae amicitiae, sed divinae, quae fit per caritatem in Christo. Vel certe ex Maldonato[4]) nostro *in nomine* sonat *auctoritate Christi atque virtute.* Quamobrem nos, qui maiorum iussu Christi personam gerentium in unum ad orationem coimus, si coniuncti simus magis caritate quam corporibus, sperare debemus fore, ut preces nostrae impetrent, quae petunt ; non ita facile obtenturi, si nostra auctoritate alio tempore precemur.

35. At Umberti doctrina vetustior est, fluxit ex aureo Chrysostomi[5]) ore, qui laudat quidem orationem domi fusam privatim ad Deum, sed plus probat, quae fit in ecclesia, *ubi*, inquit, *tot*

[1]) S. Chrys. ho. 61. in Matth. [2]) Euth. in c. 18. Matth. [3]) Caiet. l. c. Matth. 18. 20. [4]) Maldo. c. 18. Matth. n. 20. [5]) S. Chrys. ho. 3. de incompr. Dei nat.

patres, ubi clamor felici societate excitus ad Deum immortalem refertur. Post : *Est enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conspiratio, copula amoris et caritatis, sacerdotum preces ; praesunt enim ob eam rem sacerdotes, ut populi orationes, quae infirmiores per se sunt, validiores illas complexae simul in coelum evehantur.* Alia multa congerit in eandem sententiam, et eam probat liberatione Petri e carcere Herodiano, quae communi ecclesiae oratione obtenta est[1]). Confirmat, et appositissime, ex eo, quod evenit in humanis. Nam saepe clamor deprecantis populi extorquet a regibus morte dignos atque addictos extremo supplicio ; quemadmodum ante decem annos contigisse narrat. Cur ab Imperatore Deo clementissimo non impetrabit multorum proborum vociferatio cordis id, quod flagitat? Ante Chrysostomum Tertullianus[2]) brevitate mirabili id totum expressit : *Coimus in coetum et congregationem, ut ad Deum quasi facta manu precationibus ambiamus orantes. Haec vis Deo grata est.* Origenes[3]) colligit hanc vim impetrandi ex concordia et unanimitatis affectu, quo duo vel tres congregati petunt in nomine Salvatoris. Corroborat ex oppugnatione Hiericontis, ubi omni populo vociferante iussu ducis muri corruerunt, expenditque solerter verbum graecum ἀλαλαγμὸς (cui respondet in nostra

[1]) Act. 12. 5. [2]) Tertull. Apol. c. 39. [3]) Orig. ho. 7. in Ios.; Ios. 6. 20.

versione vox) proprie significare vocem illam, qua belli tempore tollens exercitus clamorem consonum unanimiter sese ad proelium cohortari solet. Addit denique terraemotum in coenaculo Apostolorum[1]), ubi erant illi unanimiter orantes ; quasi communis effectus ille fuerit orationis. Postremo talem fuisse perpetuo sensum ecclesiae catholicae de communis orationis efficacitate colligimus ex eo, quod a primordiis christianae religionis consueverit fideles in unum locum cogere ad orandum, ut satis superque probat Caesar Baronius[2]). Et adhuc videmus in eadem sententia et consuetudine perseverare tum quotidie in horis canonicis a clero decantandis tum populo convocando ad preces communes, cum aliqua maior urget necessitas. De oratione non plura dicam hoc loco, properans ad aliarum regularum illustrationem. Praesertim cum tam multi tamque utiles editi sint de oratione tractatus. Exstant libelli Ludovici Granatensis ordinis Praedicatorum, qui de re christiana religiosisque ordinibus ob eorum scriptionem optime meritus atque a nostra Societate semper magni aestimatus est. Post eum e nostris de oratione scripserunt, Franciscus Arias[3]), Bernardinus Rosignolius[4]) Bartholomaeus Ricchius[5]), Alphonsus Rodericus[6]), Ludovicus de Ponte[7]) et Franciscus

[1]) Act. 2. 2. [2]) Bar. Car. t. 1. annal. an. 57. §. compositis. [3]) Fr. Arias. t. 2. [4]) Rosig. l. 4. de discipl. [5]) Barth. Ricc. tr. de orat. [6]) Alph. Roder. p. 1. tr. 5. [7]) Lud. de Ponte p. 1. Ducis spir.

Suarez[1]). Iacobus item Alvarus[2]) pollicetur se iustum volumen de oratione ex occidentis India transmissurum. His pascat animum lector.

36. Postremum exercitium spirituale a regula praescriptum, cui definitum est tribuendum tempus, dicitur esse lectio. Quo loco non eam intelligo, quae ad artes, litteras, doctrinas addiscendas adhibetur a doctoribus et discipulis, in quam dixi commutatum esse laborem manuum proprium priscorum monachorum, sed eam capio lectionem, quae dicitur spiritualis, hoc est lectionem spiritualium librorum, tripartitam mea sententia: in praeceptivam, qua illustratur intellectus, in affectivam, qua succenditur affectus ac voluntas, et in exemplarem, quae vitam perficit tum corrigendo mores tum actiones dirigendo sanctorum virorum exemplis. Huic lectioni nulla lex communiter lata praefiniebat tempus, ante septimam Congregationem generalem; sed Magister novitiorum tironibus, Praefectus spiritus ac Superior tempus ac libros praescribere iubebatur veteranis. Verum haec decrevit, ut *ante nocturnum examen conscientiae integer supersit quadrans, qui lectioni spiritualis libri praeparationique ad matutinam meditationem ab omnibus impendatur.* Cogitatione saepe revolvat secum lector ab antistitibus religiosorum nobis praescribi lectionem spiritualem ac

[1]) Suar. t. 2. de rel. [2]) Iac. Alv. l. 1. de vita spir.

praecipi. Praeterea confertur a multis Patribus cum oratione et illi propemodum aequatur. Hinc S. Ephraem[1]) orationem et lectionem duo ubera esse docet spiritualia, quibus alitur spiritus in religioso ; Petrus Blesensis[2]) duos ramos contemplationis, in quibus duo pulli columbarum residere solent, hoc est duo genera contemplativorum monachorum, qui plus operae dant orationi quam lectioni, et aliorum, qui plus lectioni quam orationi. Hinc est laudatio celeberrima illis tributa a sanctis Patribus Ambrosio[3]), Hieronymo[4]), Augustino[5]), Climaco[6]), Isidoro[7]), ut per lectionem nos Deus alloquatur, per orationem ipsi Deum alloquamur. Hinc denique est monitum S. Hieronymi[8]) ab aliis magistris haustum, ut orationem lectio, lectionem excipiat oratio.

37. Tertium ac postremum sequitur caput de diligentia, quam *omnem et in Domino* regula iubet adhiberi in commemoratis spiritualibus exercitiis. Intelligebat legislator : res omnes, ac potissimum spirituales, quae Deum proxime attingunt, perfectas esse oportere ; tales vero esse non posse, nisi bene, hoc est bono modo fiant ; quod Scriptura sacra, theologi ac philosophi docuerunt. Hunc autem modum bonum appellavit *diligentiam*. Quo

---

[1]) Ephr. t. 2. paraen. 4. [2]) Pet. Bl. ser. 9. [3]) S. Amb. l. 1. off. c. 20. [4]) S. Hier. ep. 22. et 41. [5]) S. Aug. ser. 112. de temp. [6]) Clim. gr. 27. [7]) Isid. l. 3. sen. c. 7. [8]) S. Hier. ep. 7. et ep. 18.

nomine intelligo equidem studium quoddam, curam et applicationem animi, qua qui praeditus est in rebus faciendis aut agendis, eas plane perficit atque ad fastigium feliciter perfectas perducit. Quid sit illud *in Domino*, declarabo. Paulina phrasis est, quam Apostolus saepissime usurpavit in epistolis designans per eam circumstantias rerum perfectissimas. Quare opinari licet eosdem habere sensus inclusos, quos B. Paulus habet. Alicubi Apostolus hac loquendi formula significavit modum quendam spiritualem ab humano mundanoque distinctum, ut in epistola ad Philippenses, cum dixit: *Gaudete in Domino semper*[1]). Eo loco S. Chrysostomus[2]) opinatur moneri Philippenses, ut gaudeant non humano modo. Nec abit longe S. Hieronymus[3]), qui vult eos in Domino gaudere, quia saeculi gaudium non habemus. Theodoretus[4]) item explanans ea verba eiusdem Apostoli: *De cetero, fratres mei, gaudete in Domino*[5]), in iis spiritualem laetitiam intellexit. Praeterea in cap. 2. eiusdem epistolae Paulus scripsit de Epaphrodito: *Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino*[6]). Et S. Chrysostomus[7]) exponit: *spiritualiter*, Theophylactus[8]) vero *secundum Deum*. Quod autem Paulus ad Philemonem ait:

---

[1]) Phil. 4. 4. [2]) S. Chrys. ho. 15. in Phil. 4. [3]) S. Hieron. Phil. 4. [4]) Theod. in c. 3. Philipp. [5]) Phil. 3. 1. [6]) Phil. 2. 29. [7]) S. Chrys. ho. 9. in Phil. 2. [8]) Theoph. Phil. 2.

Ego te fruar in Domino[1]), sic explicat S. Hieronymus[2]): *Et ne putes fruitionem dici, qua nos saepe nostri inter nos praesentia delectamur, addidit: In Domino, ut ex eo, quod nomen Domini adiunctum est, intelligeretur et alia esse fruitio, qua quis absque Domino perfruatur.* Ipse Paulus in eadem epistola loquens de duplici relatione servitutis, quam Onesimus, Philemonis quondam servus et postea christianus factus, erat habiturus, ita locutus est: *Et in carne et in Domino.* Quae verba clarissime Theophylactus[3]) post alios interpretatur: *In carnalibus ministeriis et in spiritualibus rebus.* Ut igitur his locis gaudere in Domino est laetari non humano gaudio, sed spirituali laetitia, quae Deo divinisque rebus conveniat (quod pariter de fruitione et servitute dicendum est), sic in hac regula *diligentia in Domino* est intelligenda spiritualis diligentia spiritualibus rebus accommodata, non mundana, qualem homines, filii saeculi huius, adhibere solent in suis negotiis expediendis. Haec autem diligentia spiritualis ab humana videtur hoc potissimum differre, quod est sincera, minime simulata, interior potius quam exterior. Itaque religiosus diligens in Domino in his exercitiis spiritualibus vere ea facit, non simulate. Cum se recipit in cubiculum audito signo vel examinis vel orationis, applicat animum serio praescriptis

[1]) Philem. 20. [2]) S. Hier. in ep. ad Philem. [3]) Theophyl. in ep. Philem.

exercitiis, quamvis a nemine videatur. Laudatur a L. Seneca[1]) nescio quis artifex, qui cum quaereretur ab illo, quo tanta diligentia artis spectaret ad paucissimos perventurae: *Satis sunt*, inquit, *mihi pauci, satis est unus, satis est nullus.* Videbatur hic conscientia rei perfectae contentus. Religiosus, simili quidem, sed meliore sensu diligentiam spiritualibus rebus adhibeat dicens: *Satis sunt mihi angeli, satis est unus Deus, satis est nullus,* quia non potest abesse conscientia testis ac iudex omnibus mortalibus remotis.

38. Ex hac prima differentia videtur alia colligi, ut vir spiritualis non modo sincere diligentiam adhibeat, sed etiam ob finem supernaturalem, Deum; mundanus vero spectet pro fine homines ac laudem humanam. Proinde formula *in Domino*, videtur valitura *propter Dominum*, quia diligens religiosus non hominibus placere studet, ut artifices mundani, qui in suis operibus tum ingenii tum linguae tum manus gloriam aucupantur, sed solum Deum intuetur illi soli probare cupit suam diligentiam, propter illum tamquam finem ultimum omnem conatum confert ad rem bene perfecteque faciendam. Eruitur haec formulae interpretatio ex Scriptura, in qua non raro *in* ponitur pro *propter*. Nam apud Matthaeum: *in nomine meo* Euthymius[2]) explicavit: *propter me.* Et haec Oseae verba: *Non comprehendet eos in Gabaa proe-*

[1]) L. Sen. ep. 7. [2]) Euthym. Matth. 18.

lium[1]), S. Hieronymus[2]) ita interpretatur : *Non puniam eos bello adversariorum propter Gabaa.* Tum Franciscus Ribera[3]) noster, accuratissimus sacrarum Scripturarum interpres, observavit non uno in loco saepe *in* valere *propter*, ut apud Michaeam : *Principes eius in muneribus iudicabant*, et aliis compluribus in locis. Itaque *diligentia in Domino*, qua dare tempus praefinitum spiritualibus exercitiis iubemur in regula, probabiliter intelligenda est ea, quae ad Deum dirigitur tamquam in scopum ob oculos positum ; cuius gratia cum omnia, tum vero potissimum spiritualia tractamus. Atque hac ratione diligentia nostra vere futura est spiritualis.

[1]) Os. 10. 9. [2]) S. Hier. in c. 10. Os. [3]) Fr. Rib. Os. 5. n. 12. et c. 10. n. 27.; Mich. 3. n. 11.

REGULA II.

COMMUNIUM.

Omnes quotidie sacro decenter intersint et concionem lectionemve sacram, cum in templo nostro habebitur, audiant.

1. Duo regula iubet: primum, quotidie singulos interesse decenter sacro missae sacrificio; alterum, concionem vel lectionem sacram, cum in templo habetur, a singulis audiri. De secunda parte postea[1]), nunc de prima, quae descripta est ex Constitutionibus[2]). Hanc servandam quoque sacerdotibus, quo die non sacrificant atque ita corpore valent, ut sacro interesse possint, declaravit P. N. Claudius anno 1587. Nam usuvenit interdum, ut a missa facienda quis impediatur vel ob aliquod leve medicamentum ore sumptum vel ob aliam causam rationi congruentem, nec tamen impediatur ad audienda. Quinque complectetur huius primae particulae commentarius: primum habebit aliorum ordinum similia decreta, secundum causas, quae moverunt B. Ignatium ad regulam condendam, tertium incitamenta, quae nos impellant ad libenter missam audiendam,

[1]) Infra n. 40. [2]) P. 4. c. 4. §. 3. et 4.

tametsi nullo praecepto ecclesiastico adigimur extra festos dies, quartum perfectionem et modum audiendae missae cum adiumentis, quintum continebit appendicem de ministrando missae sacrificio.

2. Consonat nostra regula cum aliorum ordinum regulis ac decretis. Primum cum regula Carmelitarum[1]) ab Apostolica Sede probata, quae sic habet: *Ubi mane* (in oratorio) *per singulos dies ad audienda missarum solemnia convenire debeatis.* In ordine Praedicatorum[2]) reperio statutum in initio Constitutionum, ut *matutinas et missam, et omnes alias horas canonicas simul audiant fratres.* Et in declarationibus: *Declaramus, quod omnes fratres clerici simul in ecclesia missam conventualem debent audire.* Post: *Declaramus, quod fratres debent quotidie missam non solum videre, sed et audire, quia irreligiosum valde est, quod frater quotidie, maxime quando est in domo, non audiat missam. Nec super hoc debet Praelatus facile dispensare, sed potius per poenitentias debet fratres ad audiendam quotidie missam compellere.* Subicitur conversis satis esse missam privatam audire. Placuit referre verba, ut videatur a nostris religiosorum patrum zelus. Congregatio Canonicorum regularium Sancti Salvatoris[3]): *Provideant insuper locorum nostrorum Praelati seu Prae-*

[1]) Reg. Carmel. ca. 10. [2]) Praed. Constit. d. 1. c. 1. lit. d. [3]) Const. S. Salvat. c. 2. §. 10.

sidentes, ut quotidie omnes missam vel celebrent vel audiant, caveantque diligenter, ne quis absque magna necessitate aut legitimo impedimento sine missae auditione diem pertranseat. Liquet sacerdotes quoque obligari ad audiendam missam, si non celebrent. Monachi Camaldulenses[1]): *Teneantur omnes et singuli fratres conversi ac etiam commissi quotidie, antequam manum suis exercitiis apponant, missam audire; nec id praetermittant quavis de causa, cum scriptum sit: Quaerite primum regnum Dei etc*[2]). De clericis non hic loquuntur, quia ad missam conventualem obligantur, quod in ceteris ordinibus statutum est. Clerici regulares[3]) in Constitutionibus editis nuperrime: *Missam audiant clerici et laici quotidie, sacerdotes etiam, quibus diebus sacrum non faciunt.* Congregatio Clericorum S. Pauli[4]): *Qui non est sacerdos vel non celebrat, missae quotidie intersit.* Atque haec satis de primo capite.

3. Alterum caput complectitur causas, quae B. Legislatorem nostrum permoverunt ad praescribendam nobis missae quotidianam auditionem. Tres puto fuisse, quarum prima est, ut praestantissima virtus religionis exerceatur atque infigatur in animis nostris, non modo per actum internum orationis, de quo iam diximus[5]), sed

[1]) Camald. l. 1. const. c. 58. [2]) Matth. 6. 33. [3]) Cler. Regul. p. 1. Const. c. 5. [4]) Cler. reg. S. P. Ench. p. 2. c. 5. [5]) Ad reg. 1. comm. n. 13. et seq.

etiam per externum, qui est sacrificium, ut docet S. Thomas Aquinas[1]). Nam ut paene christiane dicebat apud M. Tullium[2]) et L. Senecam[3]) Pythagoras Iudaeorum sacris initiatus et imbutus doctrina: *Tum maxime et pietatem et religionem versari in animis, cum rebus divinis operam damus.* Et licet qui missam audiunt, non sacrificent, ut sacerdos, modo tamen quodam spirituali sacrificant ipsi quoque per sacerdotem, cum pie ac reverenter, intimo corde, voto ac desiderio coniungunt preces suas cum sacerdotis orationibus, ratum habent, quod ille facit, et offerunt proprie, quod ille offert. Atque id satis perspicue significatur in canone missae, cum dicitur: *Vel qui tibi offerunt*, et: *Orate fratres, ut meum ac vestrum sacrificium acceptabile fiat.* Docuit id Petrus Damiani[4]): *In quibus verbis*, inquit, *patenter ostenditur, quod a cunctis fidelibus non solum viris, sed et mulieribus sacrificium illud laudis offertur, licet ab uno specialiter sacerdote offerri videatur. Quia, quae ille offerendo manibus tractat, haec multitudo fidelium intensa mentium devotione commendat.* Doctrinam hanc pluribus explicant doctissimi theologi nostri aevi atque ordinis, Franciscus Toletus[5]), Robertus Bellarminus[6]) Car-

---

[1]) S. Th. 2. 2. q. 85. art. 3. [2]) Cic. l. 2. de nat. deor. [3]) L. Sen. ep. 94. [4]) Pet. Dam. l. de Dom. vob. c. 8. [5]) Tol. l. 6. Sum. c. 10. [6]) Bellarm. l. 2. de Missa c. 9.

dinales et Franciscus Suarez[1]), a quibus petat plura, qui velit, de hac re[2]).

4. Secunda causa: Ut auditio quotidiana missae nobis esset loco quotidianae Eucharistiae, quam in ecclesiis potissimum Occidentis ad tempora usque Ambrosii, Hieronymi, Augustini non pauci singulis diebus sumebant, et imprimis monachi, ut alio loco docuimus; neve qui sacerdotes non sunt, pie quodammodo invideant sacerdotibus quotidie facientibus eorum quotidianam sacramentalem communionem, quando ipsi possint in auditione missae spiritualiter communicare modo mox explicando[3]) tum a Conciliis tum a sanctis Patribus tradito. Quo fit, ut illa in oratione Dominica petitio panis nostri quotidiani ac supersubstantialis concedatur suo modo non sacerdotibus modo, sed etiam clericis ac laicis nostris. Vox enim ἐπιούσιον, quam apud Matthaeum[4]) *supersubstantialem* vertit interpres, apud Lucam[5]) *quotidianum* non modo cibum corpori necessarium significat, sed etiam quodcumque pabulum spirituale, tum etiam ipsam Eucharistiam e multorum Sanctorum Patrum testimoniis, quae praeter Ioannem Stephanum Durantum[6]) et alios a nostris Roberto Bellarmino[7]), Francisco Toleto[8]),

---

[1]) Suar. t. 3. in 3. p. disp. 79. sect. 8. [2]) P. Bles. ser. 16. Ad reg. 6. Summ. [3]) Infra n. 30. [4]) Matth. 6. 11. [5]) Luc. 11. 3. [6]) Dur. l. 12. de rit. c. 48. §. 27. [7]) Bellar. t. 3. l. 1. de bon. op. c. 7. [8]) Tol. c. 11. Luc. an. 10. et. 11.

Ioanne Maldonato[1]), et Sebastiano Barrada[2]) referuntur.

5. Tertia causa : Ut animus eorum, qui sacerdotio non sunt initiati, magnis iis multisque fructibus spiritualibus pascatur ac saginetur, quos missa religiose audita porrigit auditoribus suis. Quam ob causam primi christiani, qui quotidie communicabant, missae quoque necessario quotidie intererant. Remisso illo primo fervore, ne tantorum bonorum fructu carerent, statuit ecclesia, ut singuli christiani Dominicis diebus missae assisterent. Quod constituit Concilium Agathense[3]) decernens, ut non ante sacerdotis benedictionem discedant laici. Et refertur id decretum a Gratiano[4]), qui ex canonibus Apostolorum recitat alium locum, ubi de festivitatibus omnibus idem fere praecipitur omnibus fidelibus. Concordat S. Augustinus[5]) reprehendens eos, qui die Dominico non exspectant cum silentio sanctarum missarum celebrationem. Fructus missae praecipuos, qui redundant in assistentem, colligit paucis Franciscus Toletus[6]) noster, cuius verba est operae pretium describere, ut a Magistro novitiorum habeantur in promptu. *Prima utilitas est gratiae augmentum* ; *qui enim in gratia est, sacrum*

---

[1]) Mald. Matth. 6. n. 11. [2]) Barrad. t. 2. l. 7. c. 24. [3]) Concil. Agath. c. 47. [4]) C. Missas de consecr. d. 1. c. omnes fideles de consecr. d. 1. [5]) S. Aug. serm. 251. de temp. [6]) Tolet. 6. Summae c. 10.

audiendo gratiae augmentum consequitur, tum quia offert, tum quia pro ipso etiam sacrum offertur. Secundo consequitur poenae temporalis pro peccatis debitae remissionem. Tertio, quod petit, facilius impetrat: nam Deo Patri oblationem acceptissimam, puta Christum, offert. Quarto actus virtutum exercentur et praecipue trium, quae sunt magni meriti, fides, caritas, religio. Quinto comparet homo in praesentia Christi et eo, quo potest, modo, puta per fidem, praesentem videt Christum, et habet atque impetrat, quod impetraret, si videret, si debito modo petat, ut caecus impetravit. Easdem utilitates copiosius tradit Franciscus Suarez[1]) noster, qui praeterea pie ac probabiliter credit assistentes missae (quos et offerentes esse opinatur) ex opere operato consequi proprium fructum suum, etiamsi sacerdos intentione sua nullum illis talem fructum applicat, cui consentit Gregorius de Valentia[2]). Fructus eosdem optabant a clero suae provinciae percipi episcopi Concilii Toletani primi[3]), qui hoc decretum ediderunt: *Presbyter vel diaconus vel subdiaconus vel quilibet ecclesiae deputatus clericus, si intra civitatem fuerit, vel in loco, in quo ecclesia est, aut castella aut vici sunt aut villae, si ad eam ecclesiam aut sacrificium quotidianum non venerit, clericus non habeatur, si castigatus per satisfactionem veniam ab episcopo noluit promereri.*

[1]) Suar. t. 3. in 3. p. disp. 79. sect. 8. §. 4. [2]) Valent. t. 4. disp. 6. q. 11. pun. 1. §. 25. [3]) Concil. Tol. pr. cap. 5.

6. Tertium caput habet incitamenta, quae nos ad alacritatem audiendae missae possunt ac debent impellere, necnon levare taedium longitudinis. Horum primum est exemplum Sanctorum, etiam sacerdotum et episcoporum, qui quotidie missam audiebant. De B. Aegidio, laico S. Francisci socio, quotidie magna cum significatione religionis audiente tradit Laurentius Surius[1]) in eius vita. B. Ignatius[2]) noster, cuius omnis actio nobis secundum Christum debet esse norma vivendi, nondum sacris ordinibus initiatus in secessu Minoresano intererat missae singulis diebus. Ac ne sacerdotes et senes excusationem ullam praetendant, facit S. Anselmus[3]) archiepiscopus; qui cum ob senectutis languorem facere missam non posset, delatus in oratorium quotidie missam audiebat. Nec vero dicas ad id episcopali dignitate obligari. Nam profero virum sanctum, professione religiosum studiisque deditum, S. Thomam Aquinatem[4]), qui sanus ac valens unam missam faciebat, alteram audiebat et eidem saepe ministrabat.

7. Secundum incitamentum habet miracula, quae acciderunt ex auditione missae, unde colligitur quantum placeat Deo, qui eam approbat miris modis[5]). Narrat Thomas Cantipratanus[6]),

[1]) Sur. t. 7. in vita B. Aegid. §. inde rediit. [2]) Maff. l. 1. vitae B. Ign. c. 5. [3]) Ediner. l. 2. vitae S. Anselmi [4]) Sur. in vita S. Thom. [5]) Ferd. Castel. p. 1. chron. l. 3. cap. 24. [6]) Th. Cantipr. l. 2. apum. c. 40. §. 3.

B. Thomae Aquinatis condiscipulus, de quodam Andrea Daco, qui Ierosolymis cum esset peregrinus et rediturus cum sociis civibus suis, noluit cum illis ante missae auditionem inde discedere, sed illis abeuntibus restitit in ecclesia et post missam, cum properaret, ut se illis associaret, equiti occurrit invitanti, ut in equi clunes ascenderet; ubi obdormiscens se esse in patria et ante fores paternas evigilans reperit eodem die. Cui ductor valedicens significavit hoc illi beneficium collatum ob religionem in audienda missa. Simile miraculum refertur a Caesario[1]) de alio, Winando nomine; quo videas verum proverbium Italorum: audienda missa non iter umquam impediri. Caesarius[2]) item narrat de equite nobili, cui Walterius de Birbach nomen erat; qui quotidie missam audiebat, etiam quo die pugnaturus erat in torneamento; quam dum audiret, inchoato torneamento visus est ipse pugnare ac vincere, cum tamen ipse missae interesset eadem hora, et licet esset in statu peccati, quod illa torneamenta ob periculum vitae essent ab ecclesia vetita, tamen Deus remunerabatur honore temporali bonum opus missae audiendae. Verum, ut ex historiis Hispanorum refert Ioannes Osorius[3]) noster, simile quid accidit Paschali Vivas. Hic tempore proelii adversus regem Cordubae Maurum, dum

[1]) Caesar. l. 10. mirac. c. 2. [2]) Id. l. 7. c. 39. [3]) Io. Osor. t. 4. conc. de sarcif. missae.

audiret missas in templo S. Martini, visus est fortiter pugnare, vexilliferum occidere vexillumque prosternere et esse causa victoriae, cum tamen pugnae non interfuisset, angelo sub eius forma pugnante. Multa alia miracula legentibus cum observatione historias ecclesiasticas vitasque Sanctorum occurrent, et mox alia quaedam subiciam.

8. Tertium incitamentum continet visiones aliaque beneficia spiritualia necnon temporalia, quae Deus libenter concedit pie et assidue missam audientibus. Praeter dicta supra et dicenda, cum disputabo de ministrando missae[1]), notari possunt multa, quae referuntur a Caesario[2]). Exempli gratia, quod Carpentarius, simplex et devotus missae assistens, viderat infantem Salvatorem in imagine de sinu Matris sese erigere et coronam e Mariae capite sibi imponere, cum inchoabatur evangelium ; post ad ea verba Symboli : *Et homo factus est*, materno capiti coronam restituere. Referri possunt ad hoc incitamentum fructus enumerati paulo ante, quibus carebant veteres eremitae, qui die Dominico tantum e remotis locis conveniebant ad ecclesiam, ut missam audirent et communicarent, et cum maximis incommodis aestus, frigoris, cum periculis ferarum ac latronum conveniebant. Quod cum multis ex locis colligitur, tum potissimum ex Prato spiri-

[1]) Infra n. 34. et seq. [2]) Caesar. l. 7. mir. c. 47.

tuali[1]). Nos vero quotidie possumus hos fructus carpere, et percommode possumus, et datur tempus ac iubemur; denique poenas luimus, si non facimus, quod iubemur. Quis ergo nostrum tantam bonorum copiam, tam obviam, vel a negligentia vel ab oblivione vel ab incuria praeripi sibi patiatur?

9. Quartum incitamentum est ex angelorum praesentia, qui licet fructum non percipiant e missa, quia non sunt viatores in statu merendi, tamen assistunt celebrationi missae; nec dubito, quin ad nostrum exemplum divino permissu visi sint saepe astare sacrificantibus; quod, quamquam notum est, tamen diligenter videtur hoc loco probandum, ad nostros inflammandos desiderio missae exemplo ipsorum audiendae. Locus est apud Paulum in priore ad Corinthios epistola, qui sic habet in editione vulgata: *Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter angelos*[2]). Legebatur antea: *velamen habere*. Graeci legunt omnes ἐξουσίαν ἔχειν. *Potestatem* interpretatus est Tertullianus[3]) et legit S. Ambrosius[4]); tum S. Thomas[5]) hanc varietatem lectionis notaverat. Quamobrem putare debemus S. Hieronymum, qui *velamen* legerat et scripserat, paraphrastice vertisse. Sensus idem plane est, quia per *po-*

[1]) Io. Evir. in prato spir. c. 86. [2]) I. Cor. 11. 10. [3]) Tert. l. d. vel. virg. c. 17. l. 5. adv. Marc. c. 8. [4]) S. Amb. 1. Cor. 11. [5]) S. Th. lect. 3. in 1. Cor.

testatem Apostolus intelligit operimentum capitis muliebris, ut ex toto contextu patet et S. Ambrosius docet; propterea quod illud tegumentum est insigne subiectionis mulieris erga virum et potestatis viri supra mulierem. Quam ob causam capitis muliebris velamen Tertullianus[1]) appellat tum *humilitatis suae sarcinam* tum *iugum illarum*; Chrysostomus[2]) nuncupat *insigne subiectionis*, quem sequitur Theophylactus[3]). Concilium Gangrense[4]) *memoriam subiectionis*. Quodsi respectus habeatur ad virum, dicitur a S. Hieronymo[5]) velum *signum potestatis*, quem S. Anselmus et Thomas[6]) sequuntur. Vult ergo Apostolus mulieres habere caput opertum propter angelos, quos nonnulli reprobos ac damnatos intelligunt, ut Tertullianus, qui metuebat, inscienter sane, ne exardescerent in concupiscentiam feminarum; ut Sanctus Paulinus[7]) qui, quia sunt parati ad seductionem, putabat eos petulantius infirmiora vasa pertentare. Sed iis omissis alii interpretantur: propter sacerdotes, qui poterant offendi ex aspectu mulierum et interdum in sacra Scriptura per translationem angeli dicuntur; vel propter veros angelos, quos revereri oportet. Utramque expositionem multi commendant. Posterior de veris angelis

[1]) Tert. l. de cor. mil. c. 14.; l. de vel. virg. c. 17. [2]) S. Chrys. ho. 26. in 1. Cor. 11. [3]) Theoph. ibid. [4]) Syn. Gangr. c. 17. [5]) S. Hier. Ansel. [6]) Th. in 1. Cor. 11. [7]) S. Paulin. ep. 4.

probabilior videtur; eam S. Hieronymus plus probat, cum secundo loco ait: *Sive vere propter honorem angelorum, qui ecclesiae assistere perhibentur.* De bonis angelis assistentibus ecclesiae Tertullianus[1]) alicubi videtur locum accipere. S. Chrysostomus[2]), cum dicit a muliere saltem angelos esse reverendos, de iis est intelligendus, quos tam saepe visos missae et Eucharistiae assistere scribit, ut dicam. Sed perspicue loquens de Ascensione Domini, probans angelos versari multo magis in ecclesia quam in aere, locum hunc affert Apostoli, praemittens haec verba: *Et ut scias, quod angeli ubique versantur, Paulus femineo pudori prospiciens ait: Debet mulier etc.* Adde S. Thomam et alios interpretes, qui aeque utramque expositionem approbantes de angelis missae praesentibus interpretantur.

10. Accedit Scripturae Sanctorum et veterum auctoritas. Atque imprimis Dionysius Areopagita[3]) non semel ait angelos extremi ordinis praeesse ecclesiasticae hierarchiae et comministrationi sacrorum et cet., quem locum S. Maximus sic illustrat, referente Francisco Turriano[4]) nostro: *Angeli tertii ordinis praesunt sacerdotibus et respiciunt mysteria, quae ab eis conficiuntur.* Idem significat Tertullianus[5]) reprehendens abusum

[1]) Tert. l. de vel. virg. c. 7. [2]) S. Chrys. ser. de Ascens. [3]) Areop. l. de coelest. hier. c. 5. et. 9. [4]) Fr. Turr. l. 2. de Euch. c. 18. [5]) Tertull. l. de orat. c. 13.

quemdam in missa sedendi (quo tempore, opinor, corpus Domini est in altari), cum ait: *Siquidem irreverens est assidere sub conspectu contraque conspectum eius, quem cum maxime reverearis ac venereris, quanto magis sub conspectu Dei vivi. Angelo adhuc orationi astante factum istud irreligiosissimum est, nisi exprobramus Deo, quod nos oratio fatigaverit.* Supponit hic auctor angelum astare, qui praeferat in coelum preces; quod et S. Ambrosius[1]) asserit loquens de angelo, qui apparuit Zachariae: *Utinam*, inquit, *nobis quoque adolentibus altaria, sacrificium deferentibus assistat angelus, imo praebeat se videndum. Non enim dubites assistere angelum, quando Christus assistit, Christus immolatur.* Similia habet Petrus Damiani[2]), scribens ad archiepiscopum Bisantinum exhortansque illum, ut tollat abusum sedendi, dum missarum offeruntur terribilia sacramenta, qui locus est perlegendus. S. Chrysostomus[3]) multis in locis astruit hanc angelorum praesentiam in missa. In homilia de sacra et divina mensa, mysticae mensae miraculum admiratus ait: *Ad quam assistunt Cherubini, descendunt Seraphini, qui senis alis praediti vultus demittunt, ubi omnes angeli cum sacerdote pro te legationem obeunt etc.* Alio loco[4]) de Eucharistia disserens: *Ubi namque Do-*

[1]) S. Amb. in c. 1. Lucae. [2]) P. Dam. ep. 50. ad arch. Bis. [3]) S. Chrys. ho. de sacra et divina mensa. [4]) Id. hom. 61. ad pop. Ant.

minicum viderint sanguinem, daemones quidem fugiunt, concurrunt autem angeli. Rursus[1]): *Non cogitas, quod angeli huic stupendae assistunt mensae cumque reverentia circumvallant?* Locos alios annotavit apud Chrysostomum Ioannes Stephanus Durantus[2]) de ritibus ecclesiae scribens. Notissimum est et pulcherrimum testimonium S. Gregorii Papae[3]) nos ad quotidianam hostiae salutaris immolationem in missa potius ante mortem adhortantis : *Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem coelos aperiri ; in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena coelestibus iungi, unum quoque ex visibilibus atque invisibilibus fieri?*

11. Testimoniis antiquorum Patrum addamus visiones angelorum in missa relatas ab auctoribus probatae fidei, in quibus viri pii viderunt angelos assistere missae. Prima refertur a S. Chrysostomo[4]), qui primum ex propria sententia haec habet : *Per id tempus et angeli sacerdoti assident et coelestium potestatum universus ordo clamores excitat et locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, angelorum choris plenus est.* Subicit deinde visionem auditam a quodam, qui acceperat a sene admirabili, cui multa myste-

[1]) Id. homil. 1. de verb. Isa. Vidi Dom. [2]) Dur l. 2. de rit. eccl. c. 42. §. 13. [3]) S. Greg. l. 4. dial. c. 58. [4]) S. Chrys. l. 6. de sacerd.

ria divinitus patefacta fuerant. Senex hic retulit se dignum a Deo factum tali visione, *qua per illud tempus de repente multitudinem angelorum conspexit (quatenus aspectus humanus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum altare ipsum circumdantium; denique sic capite inclinatorum, ut si quis milites praesente rege stantes videat, id quod facile mihi ipse persuadeo.* Haec Chrysostomus. Secunda visio narratur a S. Nilo[1]), B. Chrysostomi discipulo, qui asserit S. Chrysostomo saepe oblatam esse valde similem narratae. Verba referam postea. Tertia visio proditur a Ioanne Evirato[2]) narrante de quodam sene mundo et sancto, qui, quotiescumque offerebat sacrificium, videbat angelos sibi dextra laevaque assistentes; cumque erraret in ceremoniis admonitus a peritissimo diacono, quaesivit ab angelis, quomodo se haberet veritas. Qui responderunt, ut ei auscultaret vera loquenti. Cum rursus dixisset: *Quare non dixistis mihi?* responderunt memorabilem illam sententiam vere angelicam: *Deus ita disposuit, ut homines ab hominibus corrigantur.* Quarta visio scribitur in vita S. Samsonis[3]), episcopi et confessoris; cui solemnia missarum agenti semper angeli Dei ministri astabant atque illo solo vidente sacrificium cum ipso manibus suis frange-

[1]) S. Nilus ep. ad Anastas. ep. [2]) Io. Evir. in prato spir. c. 199. [3]) Floria. biblioth. in vita S. Samson. episc. c. 13.

bant. Exstat huius vita in Bibliotheca Floriacensi. Nonnumquam etiam sancti, in coelo beati, assistere visi sunt; de Maria Magdalene prodidit Caesarius[1]).

12. Quartum sequitur caput de perfectione modoque missae audiendae. Regula non aliud dicit, nisi *decenter*, qua voce modus perfectus exprimitur. Vera enim doctrina est et satis vulgata, quae refertur a Gersone[2]): *Deum esse remuneratorem adverbiorum, non nominum.* Hoc est non tam spectare substantiam actionis quam modum, qui positus est in circumstantiis. Equidem existimo vocem hanc *decenter* esse praegnantem et hunc sensum parere: Missam audiendam esse illa decentia, religione, attentione, reverentia et devotione, qua missa festo die praecepta ab ecclesia solet ac debet audiri. Nam etsi praetermittere missam feriato die non est peccatum contra legem ullam divinam aut ecclesiasticam, sed solum contra regulam (quod an sit et quale, definitur alio loco), tamen si audiatur, ea religione ac decentia debet audiri, quae mysterii magnitudinem et sacrificii sanctitatem deceat. Hanc decentiam duplicem esse puto, externam alteram, alteram internam. Nam auctore S. Ioanne Damasceno[3]) duplici natura compositi sumus, intelligibili scilicet et sensibili; proinde duplicem devo-

[1]) Caesar. l. 7. mirac. c. 16. [2]) Gers. t. 2. dial. Franc. et Angli. [3]) S. Io. Damascen. l. 4. de fide c. 13.

tionem Deo offerimus : spiritualem, quae consistit in mente interiore, et corporalem, quae versatur in exteriore corporis humiliatione. Atque haec sit propter interiorem, ut per signa humilitatis excitetur affectus interior in Deum, ut docet S. Augustinus relatus in primae regulae commentario[1]). Adde, quod exterior decentia sine interiore inanis et vacua est, propria hypocritarum ; interior cultus, si cum externa irreverentia coniungatur. sine dubio vitiatur. Quamobrem utraque decentia necessaria est. Atque ut de externa prius agam, ad duo capita revocari posse videtur universa, quorum alterum oris moderationem ac silentium, alterum reliqui corporis decentem ac reverentiae plenissimam compositionem complectitur.

13. De silentio in ecclesia maxime servando quocumque tempore dicam in commentario regulae XXVI. communium[2]), ubi tres impulsus afferam ad id religiose custodiendum ; hic tantum de silentio, quod in sacrificio missae pernecessarium est. Nobis silentium in missa audienda quinque rationes persuadent. Prima ratio prodit a Scriptura. Salomon in Proverbiis haec habet : *Quando sederis, ut comedas cum principe, diligenter attende, quae apposita sunt ante faciem tuam, et statue cultrum in gutture tuo*[3]). Litteralis sensus

[1]) Ad reg. 1. comm. n. 19. [2]) Ad reg. 26. comm. n. 23. et seq. [3]) Prov. 23. 1.

est: In mensis principum, quibus tot famuli ac viri prudentes astant intenti, spectantes ac iudicantes tuas actiones, factus conviva diligenter attende, quae tibi apponuntur sive edenda et bibenda sive dicenda disputandaque, ne pecces vel per intemperantiam cibi et potus vel per immoderationem linguae. Proinde *statue cultrum in gutture tuo*, hoc est manu prudentiae mortificationem adhibe, quae resecando tum a gula ciborum poculorumque sumptionem immoderatam tum a lingua verborum excedentem aut imprudentem copiam tribuat modum et comestioni et sermoni. Quasi dicatur: vita ingluviem et loquacitatem, ede parce et loquere pauca. Spiritualiter ac prophetice referunt hunc locum ad Eucharistiae convivium S. Augustinus[1]) inter Latinos, et e Graecis Isychius[2]) post Chrysostomum[3]), adiuti versione LXX interpretum, qui habent: *Si sederis coenare ad mensam potentis.* In hac prophetica expositione statuere cultrum in gutture erit non solum moderari usum Eucharistiae, sed etiam in missa et ante altare, quae sunt mensa et coena potentis Principis Christi, cohibere linguam et servare silentium, quia de gutture vox prodit, ut philosophi docent.

14. Secunda ratio est S. Ambrosii[4]) silentium in rebus divinis requirentis exemplo gentilium,

[1]) S. Aug. tr. 47. et 84. in Ioan. [2]) Isych. l. 6. in Levit. [3]) S. Chrys. in Psal. 22. [4]) S. Amb. l. 3. de virg.

qui, inquit, *idolis suis reverentiam tacendo deferunt.* Etenim, si in veterum Romanorum aliorumque gentilium sacrificiis superstitiosissimis tam accurate imperabatur astantibus et servabatur silentium, quam severe servandum est in vero divinoque sacrificio christianorum? De Romanis M. Tullius[1]): *In rebus sacris*, inquit, *quae publice fierent, ut faverent linguis, imperabatur.* Ex Plinio[2]) ac Servio[3]) imperabatur per praeconem. Et licet formula illa quibusdam aliud significare videatur, tamen ea praescribi silentium astantibus praeter nominatos auctores docet L. Seneca[4]) his verbis: *Hoc verbum non, ut plerique existimant, ad favorem trahit, sed imperatur silentium, ut rite peragi possit sacrum nulla voce mala obstrepente.* Munit hanc rationem S. Ambrosius[5]) mirabili patientia pueri, qui Alexandro Magno astitit. Verba sunt haec: *Proditur Alexandro sacrificante, Macedonum rege, puerulum barbarum, qui ei lumen accenderet, excepisse ignem brachio atque adusto corpore mansisse immobilem nec dolorem prodidisse gemitu nec tacito poenam indicasse fletu. Tanta in puero barbaro fuit disciplina reverentiae, ut naturam vinceret.* Post: *Et tu in ministerio Dei, virgo, gemitus, excreatus, tusses, risus abstine.*

---

[1]) Cic. l. 1. de div. [2]) Pl. l. 28. c. 2. [3]) Serv. l. 5. Aen. [4]) L. Sen. l. de vita beata c. 26. [5]) S. Amb. l. 3. de virg.

15. Tertia ratio est S. Bonaventurae[1]) argumentantis ex auctoritate sacrorum canonum, qui clericis etiam saecularibus interdicunt collocutionem inter missarum celebrationem. Verba S. Doctoris haec sunt: *Reprehensibile est ibi vagis circumspicere oculis aut collocutionibus, dum missae officium celebratur, intendere; quod tunc etiam saecularibus clericis ius canonicum interdicit.* Potuit Sanctus Doctor respexisse ad Concilium Toletanum secundum, relatum a Gratiano[2]), quod sic decernit: *In loco benedictionis considentes Domini sacerdotes nullus debet aut indiscretis vocibus perstrepere aut quibuslibet tumultibus perturbare; nullis etiam fabulis vanis vel risibus agi, et quod est deterius, obstinatis disceptationibus tumultuosas voces effundere etc.* Licet autem Glossa[3]) per locum benedictionis intelligatur locum Synodi, tamen Martinus Navarrus[4]) ad chorum et altare extendit, tum quia etiam haec loca sunt benedictionis, tum quia similis et vero etiam est maior ratio in his quam in illo, tum quia idem Synodus Tridentina[5]) praecipit. *Tempore autem*, inquit, *quo sacra peraguntur, collocutiones et confabulationis non fiant, sed ore et animo celebranti assistatur.* Plura Navarrus in eamdem sententiam colligit, potissimum ex S. Cypriano.

[1]) S. Bon. p. 1. spec. p. 4. c. 3. [2]) C. in loco 5. q. 4. [3]) Glossa c. in loco 5. q. 4. [4]) Nav. Man. or. c. 17. n. 16. et in c. in loco 5. q. 4. n. 2. [5]) Conc. Trid. sess. 2. c. 1.

16. Quarta ratio est S. Chrysostomi[1]) silentium in missa suadentis angelorum exemplo. *Iterum alios*, inquit, *video stare et nugari, dum preces fiunt, et quidam ex illis, adhuc meliores scilicet, idem facientes non solum, dum fiunt preces, sed etiam dum sacerdos benedicit. O audaciam. Quando erit salus? Quando poterimus Deum placare?* Postea de angelorum praesentia? *Nescis, quod cum angelis stas? cum illis cantas? cum illis hymnos dicis et stas ridens? Etenim non esset mirum, si fulmen dimitteretur non solum in illos, sed etiam in nos. Digna enim fulmine sunt haec. Adest rex, considera exercitum! et tu in illorum conspectu stas ac rides vel ridentem negligis?* Haec postrema verba dicuntur, quia visi sunt angeli assistere missae cum silentio, ut mox referam; quod silentium expendens Nilus[2]) haec subicit narratae visioni: *Haec scribo, ut intelligentes, quanti tremoris sit divina missa, nec ipsi timorem Dei remissi negligatis, nec ullos alios loqui aut mussitare tempore oblationis, neque innuere audacter aut a statu gravitatis dimoveri, neque huc atque illuc circumspicere aut ignave aut disperse vagari permittatis.* Idem Chrysostomus[3]) silentium in sacris exemplo spectantium ludos Olympicos, in quibus agonotheta coronato per forum incedente silere omnes ac decenter quiescere docet, exclamans cum stomacho: *In foro*

[1]) S. Chrys. ho. 24. in acta. [2]) S. Nil. ep. ad. Anast. episc. [3]) S. Chrys. ho. de bapt. Chr.

silentium et in ecclesia clamor? Suasionem urget ex vi nominis. *Mysteria*, inquit, *et dicuntur et sunt; ubi vero sunt mysteria, multum silentium est: cum multo ergo silentio, cum multa modestia decentique reverentia sanctum hoc sacrificium attingamus.*

17. Quinta ratio ducitur ex incommodis, quae affert sacrificanti sacerdoti violatio silentii. Primum est subtractio devotionis. Refert Caesarius[1]) de monacho Cisterciensis ordinis, qui in celebranda missa devote elevabatur a terra, sed cum festinanter et sine devotione celebrabat vel cum strepitu circumstantium impediebatur, ei gratia illa subtrahebatur. Unde colligit auctor maxime prodesse devotioni sacrificantium summum silentium. Deinde observat ob eam causam sacerdotem veteris legis solitum intrare solum in Sancta Sanctorum. Tum refert S. Ambrosium consuevisse monere populum post evangelium, ut a tussi et ab omni inquietudine se temperaret tempore canonis. Hanc consuetudinem retinet adhuc ecclesia Mediolanensis tempore solemnioris missae, in qua conversus ad populum archidiaconus ante evangelii lectionem, voce contenta ex ambone proclamat: *Silentium habete.* Cui respondet alius e choro: *Habete silentium.* Huius moris meminit ut usitate rei S. Isidorus[2]) in libro primo de officiis

[1]) Caesar. l. 9. mirac. c. 30. [2]) B. Isid. l. 1. de offic. eccl. c. 10.

ecclesiasticis. Innuit et S. Ambrosius[1]) in praefatione Psalterii, cum ait: *Quantum laboratur in ecclesia, ut fiat silentium, cum lectiones leguntur?* Chrysostomus[2]) quoque verbis castigans populum minus attentum lectioni Scripturarum in ecclesia: *Stat*, inquit, *minister, communis minister, alta voce clamat ac dicit: Attendamus, et saepius illam vocem clamat, haec communis ecclesiae est, quam ille emittit, et nullus attendit. Post illam incipit lector prophetiam Isaiae, et neque sic attendit quis etc.* Secundum incommodum notissimum est distractio sacrificantis. Vox enim humana maxime distrahit mentem, ut probabitur in disputatione de silentio[3]). Qui vero loquitur in missa, sacrificanti causa distractionis est ac proinde causa damni cuiuscumque, quod e distractione sequitur.

18. Alteram partem decentiae exterioris, quam diximus compositionem esse membrorum reverentiae plenissimam, docere nos possunt angeli ipsi missae circumstare visi in assumptis corporibus. *Inclinato capite et ea reverentia, qua milites ante summum regem* astare dixit S. Chrysostomus[4]). Cui addo verba S. Nili[5]) de visione eidem Chrysostomo patefacta. *Saepe*, inquit Nilus, *vidit valde* Διορατικῶς *fere omni tempore in ecclesia angelos, sed maxime tempore sacrificii missae. Itaque admi-*

[1]) S. Amb. praef. Psalt. [2]) S. Chrys. ho. 19. in Acta. [3]) Ad. reg. 26. comm. n. 46. [4]) S. Chrys. l. 6. de sacerd. [5]) S. Nilus ep. ad Anast.

ratione et laetitia plenus amicis multum spiritualibus seorsum narrabat, quemadmodum, cum sacerdos oblationem sanctam facere inciperet, plurimi angeli e coelo lapsi, splendidissimis stolis induti, nudo pede, aspectu intento, vultu demisso, circumstantes altare, magna reverentia, quiete ac silentio usque ad mysterii consummationem assistunt. Deinde discurrentes huc atque illuc per totam ecclesiam episcopos ac presbyteros, qui corpus et sanguinem distribuunt, adiuvant et corroborant. Ex hoc loco nobis ad imitandum sumenda sunt illa: *vultus demissus, aspectus intentus, magna reverentia et quies.* Nam candidae vestes et nudi pedes innocentiam animi et mortificatos affectus designant. Repetantur, quae diximus, cum de secessu in oratione ageremus[1]), et observemus ad nostram verecundiam, quam essent compositi cultores idolorum in sacrificiis suis, de quibus haec habet L. Seneca[2]): *Egregie Aristoteles ait numquam nos verecundiores esse debere, quam cum de diis agitur. Si intramus templa compositi, si ad sacrificium accessuri vultum submittimus, togam adducimus, si in omnes argumentum modestiae fingimur etc.*

19. Illud unum hoc loco monendum videtur ex rubricis recogniti Missalis[3]): oportere nos in audienda missa semper genuflectere, etiam tempore paschali, praeterquam evangelii tempore;

[1]) Ad. reg. 1. comm. n. 18. et seq. [2]) L. Sen. l. 7. nat. qq. c. 30. [3]) Missal. rubr. gener. c. 17.

quam exceptionem vetustissimus ecclesiae mos postulat, praeceptis atque usu probatus, ut docuit Durantus[1]). Nam ecclesiastica consuetudo ab Apostolicis usque ducta temporibus orandi poplite flexo, maxime observanda est in auditione missae propter adorationem latriae ; proinde Tertullianus et PetrusDamiani, ut docuimus non multo ante[2]), damnant in missa sessionem angelorum exemplo, qui coram Deo et altari non sedere, sed astare leguntur. Atqui haec flexio sive adoratio intelligenda est utroque genu flexo, et ob id merito populum nonnisi unum flectentem genu castigamus in concione. Christus in terra procidens orasse legitur apud Matthaeum[3]) ; quod positis genibus explicat Lucas[4]). S. Iacobus minor ex Hegesippo apud S. Hieronymum[5]) in templo genibus flexis pro populo deprecabatur in tantum, ut in camelorum duritiem eius genua transisse crederentur. Idem accidisse Asellae, piisssimae feminae, testatur idem Hieronymus[6]). Flexis genibus provolutus orabat S. Antonius ex Athanasio[7]) in eius vita, et in martyrio S. Stephanus positis genibus oravit, ut habetur in Actibus Apostolorum[8]). Colligitur idem mos ex sequentibus loquendi formulis sanctorum Patrum. *Genua figere*

---

[1]) Dur. l. 2. de rit. c. 23. n. 17. [2]) Supra n. 10. [3]) Matth. 26. 39. [4]) Luc. 22. 41. [5]) S. Hieron. l. de scr. eccl. in Iac. [6]) Id. epist. 15. ad. Marcell. [7]) S. Ath. in Ant. [8]) Act. 7. 59.

scripsit S. Augustinus[1]); *Fixis in terram genibus criminum indulgentiam deposcere* dixit Synodus Turonensis[2]); *Succidere genua* S. Ambrosius[3]); *Adorare de geniculis* S. Hieronymus[4]). Praecipit Honorius III. pastoribus animarum, ut doceant plebem suam reverenter sese inclinare, cum elevatur hostia salutaris in celebratione missarum[5]), quam inclinationem Glossa interpretatur: *flexis genibus*. Denique Pius V.[6]) an. 1566. in quadam edita Constitutione, quae exstat: *Ad ecclesias*, inquit, *sit humilis et devotus ingressus, quieta conversatio et omnes genibus flexis sanctissimum Sacramentum adorare debent.* De antiqua christianorum genuflexione plura Io. Lorinus[7]) noster. De externis actibus religionis usitatis a veteribus christianis legatur idem bonus auctor Io. Stephanus Durantus.[8])

20. Exteriori decentiae ac reverentiae iungenda est interior sive reverentia sive devotio, quae medulla est atque anima exterioris. Ea, quod spectat ad rem praesentem, mihi videtur complecti primum attentionem, deinde virtutum quarumdam exercitationem, et imprimis religionis, humilitatis, fidei, spei, caritatis[9]). In quo sit posita atten-

---

[1]) S. Aug. l. de cura pro mort. c. 5. [2]) Syn. Tur. c. 37. [3]) S. Amb. ser. 61. [4]) S. Hier. dial. adv. Lucif. [5]) C. Sane de celebr. miss. [6]) Pius. V. in const. [7]) Lor. in Act. c. 7. vers. 60. [8]) Dur. l. 2. de rit. eccl. c. 23. n. 20., c. 40. n. 7., l. 3. c. 24. [9]) Suar. t. 3. in 3. p. disp. 79. sect. 8.

tio, dicetur ad regulas sacerdotum; interim videatur et observetur doctrina S. Thomae Aquinatis[1]). Nunc attingam adiumenta quaedam, quae tum attentionem tum virtutum praedictarum exercitium ac devotionem iuvare possunt. Primum igitur adiumentum est deponere cogitationes alienas. B. Esaias abbas[2]): *In hora sacrificii*, inquit, *resiste cogitationibus et sensus tuos continens in timore Dei mysteriis dignus efficiaris et Dominus tuas curet aegritudines.* Praefigurabat hoc Aaron templum intraturus causa sacrificii, qui laneis depositis induebatur lineis[3]), quod S. Isidorus Pelusiota[4]) interpretatur deponendos esse de memoria tumultus externos. Atque hoc monet sacerdos, cum ait: *Sursum corda.* Quae verba canonis considerans S. Cyprianus[5]): *Sacerdos*, inquit, *praefatione praemissa parat fratrum mentes dicendo: Sursum corda, et dum respondet plebs: Habemus ad Dominum, admoneatur se nihil aliud quam Deum cogitare debere.* Faciunt ad hoc, quae de praeparatione ad Eucharistiam sumendam et ad missam faciendam disputanda sunt[6]).

21. Secundum adiumentum est angelorum exemplum, qui missae assistentes maxima cum attentione virtutum praedictarum actus exercent reverentiae, adorationis, humilitatis, timoris et

---

[1]) S. Th. 2. 2. q. 83. art. 13. [2]) B. Esa. orat. 3. [3]) Ex. 28. 43. [4]) S. Isid. Pelus. l. 1. ep. 45. [5]) S. Cypr. lib. de or. Dom. [6]) Ad reg. 6. Sum. et. reg. 3. sacer.

aliarum. Atqui praeter testimonia ex Chrysostomo[1]) et Nilo citata, qui tradunt eos demittere vultum, cum reverentia circumvallare mensam, clamores excitare atque adesse honoris gratia, caput inclinare, nudis pedibus cum reverentia assistere, profero Chrysostomum ex alio loco, ubi scribit eos genuflectere, procumbere Domino tempore communionis. Referunt alia testimonia Robertus Bellarminus[2]) Cardin. et Io. Stephanus Durantus[3]) ex eodem Chrysostomo, apud quem leguntur haec et similia de angelis in missa : *Non audent libere intueri, admirantur, cum tremore suspiciunt, cum horrore astant, alis faciem tegunt* ; qui actus omnes humilitatis sunt ac religionis, et praesertim velare faciem timorem denotat ac reverentiam, ut docet Pererius[4]) noster ex Eliae facto, qui audito sibilo tenuis aurae *operuit vultum suum pallio*[5]) ; tum Adamus[6]) in expositione visionis Isaiae, in qua Seraphim duabus alis faciem velabant, non Dei, sed propriam ex translatione Graecorum, quem locum videtur et Chrysostomus respexisse, cum dixit de angelis in missa : *Alis faciem tegunt.* Confirmat hanc attentionen angelorum et, ut ita dicam, intentionem mentis in Eucharistiam et missam testimonium S. Petri,

[1]) S. Chrys. ho. 3. contra Anom. orat. de non contem. eccl. [2]) Bellar. l. 2. de Euch. c. 12. t. 2. [3]) Dur. l. 2. de rit. c. 42. n. 13. [4]) Perer. ex. 3. disp. 8. n. 24. et in c. 24. Gen. n. 105. [5]) 3. Reg. 19. 13. [6]) Adam. in c. 6. Isaiae.

cum ait: *In quem desiderant angeli prospicere*[1]). Etsi enim probabilissimum est eorum desiderium ferri in Spiritum Sanctum, cuius proxime facta fuerat mentio, ut docet post alios Io. Lorinus[2]) noster, tamen non caret probalitate quorumdam doctorum sententia, inter quos sunt Franciscus Turrianus[3]) et Alphonsus Salmeron[4]) nostri, qui referunt illud angelorum desiderium ad Christum in Eucharistia latentem, quem naturae viribus videre nequeunt, ut ex S. Thoma demonstrat Franciscus Suarez[5]) noster. Colligit id Turrianus ex multis antecedentibus et consequentibus verbis, tum auctoritate quorumdam Patrum antiquorum, qui in eum sensum sunt locum interpretati, Anastasio[6]) Antiocheno referente; necnon liturgiae S. Marci, quae legitur adhuc in ecclesia Alexandrina. Fevet lectio εἰς ἅ, *in quae*, id est, ut exponit Io. Gagnaeus[7]), *in quae mysteria praedicata ab Apostolis virtute Spiritus sancti*. Favet etiam Lanfrancus Cantuariensis[8]), qui ad Dei Filium refert illam vocem *quem*, de cuius mysteriis est sermo institutus, non ad Spiritum sanctum, cuius mentio per accidens intercurrit. Fulcitur expositio ex Glossa et S. Thoma[9]), qui ad humani-

[1]) 1. Petri 1. 12. [2]) Lor. 1. Pet. 1. [3]) Turr. tr. 2. de Euch. c. 18. [4]) Sal. 1. Pet. 1. [5]) Suar. t. 3. in 3. p. disp. 53. sect. 5. [6]) Anast. Antioch. l. var. qq. theol. [7]) Gag. 1. Pet. 1. [8]) Lanf. l. de Euch. sacr. [9]) Gloss. et S. Th. 1. Pet. 1.

tatem Christi referunt angelorum desiderium. Itaque sensus erit : desiderant angeli contemplari atque introspicere penitus Incarnati Verbi mysterium in Eucharistia inclusum, tametsi per gratiam illud iam videant. Quodsi quis obiciat non desiderari, quod videtur et possidetur, respondeo locutionem esse illius similem Sapientiae in Ecclesiastico: *Qui edunt me, adhuc esurient*; *et qui bibunt me, adhuc sitient*[1]); id est nulla eos capiet fastidiosa satietas. Quod de beatis quoque dicitur videntibus Deum, in quibus est *insatiabilis satietas*, ex Gregorio[2]), *quique, ne sit in desiderio anxietas, desiderantes satiantur*; *ne sit in satietate fastidium, sitientes desiderant.* De angelorum praesentia et adoratione in missa plura legere poteris apud Ioannem Baptistam Scortiam[3]), sodalem meum, cum in aliis libris, tum potissimum in quarto praeclari operis de sacrosancto missae sacrificio.

22. Tertium adiumentum est ex eo, quod legimus in historiis ecclesiasticis angelos observare ac notare monachorum absentiam ab audienda missa et ceterorum astantium negligentiam et socordiam in synaxi. Quod arguit tum eorum in missa praesentiam tum curam, quam a Deo habent observandi potissimum homines Deo consecratos, minus reverentes in tam sacra functione.

[1]) Eccl. 24. 29. [2]) S. Greg. l. 18. mor. c. ult. [3]) Io. Bapt. Scortia l. 4. de missae sacrif. c. 11. n. 22.

Locus insignis est apud Nicephorum[1]), quo referente Piammon monachus vidisse dicitur in mysterio coelestem angelum cum sacra stola ad divinam mensam assistentem praesentesque monachos in libro quodam annotantem, eos vero, qui a synaxi abessent, delentem. Idem visum refert Palladius[2]), sed obiectum Ammonae, atque addit ab angelo signatos fratres accedentes ad gratiam et eos, qui fuerant deleti, post triduum obiisse. Quidni observent astantes missae sine reverentia, qui tam accurate notabant absentes? Ceteros christianos, non solum monachos, tum a Christo tum ab angelis in templo et multo magis in audienda missa notari atque observari tradiderunt prisci Patres. Origenes[3]): *Nec angelorum officia ab huiusmodi officiis desunt. Angeli enim Dei ascendunt et descendunt ad filium hominis, perquirunt et curiose agunt, quid in unoquoque nostrum inveniant, quod offerant Deo etc.* S. Basilius[4]): *Assistunt angeli verba describentes, adest et Dominus affectus intrantium considerans.* S. Chrysostomus[5]): *Non cogitas ipsum sic adesse invisibiliter Dominum, qui uniuscuiusque motum metitur et conscientiae rationem habet?* B. Petrus Damiani[6]), damnans morem quorundam clericorum in missarum solemniis

[1]) Niceph. l. 11. c. 35. [2]) Pallad. hist. Laus. c. 72. [3]) Orig. hom. 9. in Levit. [4]) S. Basil. in Psal. 18. [5]) S. Chrys. ho. 1. in Isa. Vidi Dom. [6]) Petr. Dam. ep. 50. ad. archiep. Bisunt.

considentium praeter multas alias rationes aptas ad curandum eum morbum producit angelorum praesentiam, qui non sedent, sed astant reverenter ; atque haec in rem nostram infert : *Et cum ecclesiasticis illis officiis rite credatur angelicam semper adesse praesentiam, dicente Scriptura: In conspectu angelorum psallam tibi. nostram vigilantiam sive desidiam non modo diligenter attendere, sed etiam superno Iudici cuncta per ordinem nuntiare: quanto putamus adversus nos zelo moventur, dum in conspectu illius nos irreverenter sedere conspiciunt, cui scilicet ipsi trementes assistunt!* Quod Petrus de sessione definit in rem suam, nos idem opinari atque statuere debemus de qualibet reverentiae debitae violatione.

23. Quartum adiumentum est consideratio divinae praesentiae Christi, qui modo sacramentali, quem mirabilem confitemur, nobis vere praesentissimus adest. Utitur hoc argumento S. Chrysostomus[1]) ad excitandam populi devotionem, cum ait : *Non cogitas ipsum hic adesse invisibiliter Dominum, qui uniuscuiusque motum metitur et conscientiae rationem habet?* Quodsi ex Basilio[2]) et Bernardo[3]) mirifice prodest ad attentionem et mentem colligendam in orando certo credere ac serio cogitare Deum esse praesentem, quam magnum afferret adiumentum sibi persuadere prae-

[1]) S. Chrys. ho. 1. in illud Isaiae Vidi Domin. [2]) S. Basil. reg. br. resp. 201. [3]) S. Ber. ser. de 4. modis orandi.

sentem esse, non solum modo naturali per quandam immensitatem, qua rebus omnibus intimum esse fatentur philosophi; sed etiam modo supernaturali in Eucharistiae mysterio, in quo mediis speciebus subicitur sensibus nostris? Spectaculum ergo sumus in missa, etiam cum soli astamus, tum angelis, ut multis probatum est, tum Deo peculiari modo, quod est maius ac pertimescendum magis. Quodsi coram magistro discipulus, coram patre filius, coram rege servus, coram imperatore miles et attentus et reverens est, quid in missa coram Christo faciat adolescens religiosus eius miles, filius, discipulus ac servulus? Quod alicubi non male Seneca[1]) dixit, accommodari potest ad rem nostram: *Sic vive cum hominibus, tamquam Deus videat*; *sic loquere cum Deo, tamquam homines audiant.* Felicius ac brevius id exprimit Scriptura sacra per illam locutionem saepe usurpatam in Vetere Testamento: *coram Domino*[2]), et in Novo: *apud Deum*[3]). Etenim hi loquendi modi *perfecte* significant ex Isychio[4]); *vere* ex Pererio[5]), Maldonato[6]), Toleto[7]), nostris doctoribus. Cur hoc? Quia qui coram Domino et apud Deum facit aliquid, id vere, non simulate, perfecte, non imperfecte facit; tum accurate, caute, et sancte semper incedit. Nos quoque missam

[1]) L. Sen. ep. 10. [2]) Gen. 17. 1.; Exod. 28. 30. [3]) Luc. 2. 52. [4]) Isych. Lev. 9. [5]) Perer. c. 13. et 17. Gen. [6]) Mald. Luc. 2. [7]) Tol. c. 2. Luc. not. 89.

hoc sensu coram Domino existimemus, ut vere est, et serio cogitemus audire, qua consideratione consequemur, ut praescriptam a regula decentiam retineamus.

24. Quintum adiumentum sumitur e theologica doctrina, quae multos fructus percipi docet ex auditione missae religiosa, quos enumeravi supra[1]). Sed remissio poenae, quae relaxatur in audienda missa, ponderanda est diligenter hoc loco. Nam ea remissio maior aut minor est non pro numero assistentium et offerentium, sed pro maiore aut minore dispositione ac devotione offerentis. Doctrina est S. Thomae Aquinatis[2]), ut observat et probat Franciscus Suarez[3]) noster. *Quod tollatur*, inquit S. Thomas, *pars poenae et non tota poena per hoc sacramentum, non contingit ex defectu virtutis Christi, sed ex defectu devotionis humanae.* Qui ergo multum poenae sibi remitti cupit ex auditione missae, in qua ipse Deo cum sacerdote sacrificium incruentum offert, multum quoque devotionis habeat et dispositionis, quae virtutum commemoratarum actibus internis atque externis comparatur.

25. Sextum adiumentum complectitur pias considerationes huius mysterii sacrosancti, quae devotionem fovent atque augent. Ad eas consi-

---

[1]) Supra n. 5. et 8. [2]) S. Tho. 3. p. q. 79. ar. 5. ad 3. [3]) Suar. t. 3. in 3. p. disp. 79. sect. 6. §. Dico 2.

derationes nos B. Chrysostomus[1]) cohortatur, cum ait : *Cogita, prope quem astiteris, o homo, in sacro illo et horrendo sacrificio ; cum quibus Deum sis invocaturus, cum Cherubim et Seraphim et aliis coelestibus virtutibus.* Pleni sunt libri veterum ac recentium theologorum piarum considerationum. Tres equidem excerpam e probatis auctoribus multarum fontes. Prima consideratio est missae sacrificium esse vitae Christi, et potissimum passionis ac mortis, repraesentationem atque imitationem incruentam. Doctrina haec est S. Gregorii Papae[2]), qui nos hortans ad saeculi contemptum, ad quotidiana lacrimarum sacrificia quotidianasque carnis eius ac sanguinis hostias Deo immolandas, haec ait : *Haec namque singulariter victima ab aeterno interitu animam salvat, quae illam nobis mortem Unigeniti per mysterium reparat ; qui licet resurgens a mortuis iam non moritur et mors ei ultra non dominabitur, tamen in semetipso immortaliter atque incorruptibiliter vivens pro nobis iterum in hoc mysterio sacrae oblationis immolatur. Eius quippe ibi corpus sumitur, eius caro in populi salutem partitur, eius sanguis non iam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem unigeniti Filii semper imitatur.*

[1]) S. Chryso. ho. de non contemn. eccl. [2]) S. Gregr. l. 4. dial. c. 58.

Legatur quoque S. Bonaventura[1]) in informatione novitiorum.

26. Secunda consideratio est praestantiae, magnitudinis ac sanctitatis, quae in hoc sacrificio continetur ex Scriptura, Conciliis, sanctorum Patrum doctrina. Nam Daniel[2]) praedicit esse ἐξαιρούμενον, quod Theodoretus exponit ecclesiastici cultus continuationem; et S. Hieronymus[3]) se vertisse dicit *iuge sacrificium*. Quem locum de missa intelligi docent Robertus Bellarminus[4]), Benedictus Pererius[5]), Franciscus Suarez[6]) nostri atque alii. Malachias[7]) praenuntiavit fore oblationem mundam; quem de missae sacrificio prophetice locutum non modo sancti veteresque Patres tum Graeci tum Latini fere omnes opinantur, quos enumerant atque eorum verba referunt Franciscus Ribera[8]), Robertus Bellarminus,[9]) Gregorius de Valentia[10]) et Franciscus Suarez nostri, sed etiam Concilium Tridentinum[11]) asserit, quod hanc praedictionem refert ad missae sacrificium. Huius sacrificii signa fuisse Sanctorum prisca sacrificia, huic sacrificia falsa cessisse docet Sanctus Augustinus[12]). Divinum esse ac vere

---

[1]) S. Bon. in infor. nov. pp. ca. 11. [2]) Dan. 8. 12. 13. et c. 12. 11. [3]) Theodor. et S. Hier. Dan. 12. [4]) Bellar. l. 1. de missa c. 9. [5]) Per. l. 15. Da. [6]) Suar. t. 3. d. 74. sect. 1. [7]) Malach. 1. 11. [8]) Rib. ibi. n. 32. [9]) Bellar. c. 10. [10]) Val. t. 4. disput. 6. q. 11. pun. 1. §. 12. [11]) Conc. Trid. sess. 22. c. 1. [12]) S. Aug. l. 10. de civ. c. 20.

propitiatorium sacrificium definit eadem Synodus[1]), cuius doctrina enucleatur a praedictis auctoribus, qui contra haereticos disputant de sacrificio missae. Tum Ioannes Osorius[2]) noster probat, quod omne sacrificiorum genus complectatur. Ab his peti possunt mutae considerationes de dignitate missae, quae mentem assistentium erigant in admirationem tam sancti sacrificii.

27. Tertia consideratio est Guilelmi Parisiensis[3]), duobus ex locis collecta, quae dignissima visa est mihi crebra diuturnaque meditatione. Missae celebratio est primum sanctificatio populi per invocationem divini nominis et sacrificium. Deinde actio seu ventilatio causae coram Deo per preces et munera. Tertio medicatio spiritualis per antidotum et potionem. Quarto refectio seu cibatio tamquam per panem et vinum. Proinde Christus ut Salvator et Mediator quatuor personas gerit: sacerdotis, qui est etiam hostia, advocati, qui est quoque iustitia, medici, qui est etiam medicamentum, pastoris, qui est item nutrimentum. Praeterea quatuor exhibet officia: sanctificationis, reconciliationis, medicationis et refectionis. Primum igitur Christus ut sacerdos summus seipsum hostiam offert Deo per ministerium sacerdotis facientis sacrum nosque sanctificat sufficientissime

[1]) Conc. Trid. sess. 22. c. 2. et can. 3. [2]) Io. Osor. t. 4. conc. de missa. [3]) Paris. l. de Euch. c. 2. l. de rhet. div. c. 32. et 33.

ex parte sui. Nos ergo, ut participes efficiamur sanctificationis huius, petamus hoc ipsum a Deo maximo affectu, tum coniungamus affectum, vota, preces nostras cum sacerdote atque adeo cum ipso Christo Salvatore, summo sacerdote. Quodsi praeco in superstitiosis Romanorum sacrificiis res divinas facientibus hostiamque mactaturis inclamabat: *Hoc age*, ut prodidit Plutarchus[1]) atque ex eo Macrobius[2]), qua formula iubebat erectis attentisque animis cogitationem omnem et conatum in eam rem defigere, quam habebant in manibus, quid facere oportet non modo sacerdotem christianum sacrificantem, ut suo loco docebo, sed etiam astantes, qui cum sacerdote pariter offerunt idem sacrificium? Deus ipse Cassio, Narniensi episcopo, quotidie missam cum lacrimis facienti per cuiusdam presbyteri visionem mandatum dedit his verbis: *Age, quod agis*; *operare, quod operaris*[3]). Sibi dictum putet idem auditor missae; proinde ego quoque cum Tertulliano[4]) formulam eandem usurpante clamo: *Ad quod venisti, hoc age.*

28. Deinde Christus, ut advocatus causam nostram agit coram Patre per sacerdotem tamquam per procuratorem, ut nobis impetret reconciliationem et amicitiam cum Deo conciliet. Ut ergo pri-

[1]) Plu. in Numa et in Coriol. [2]) Macrob. l. 3. Satur. c. 2. [3]) S. Greg. l. 4. dial. c. 56. [4]) Tertull. l. 4. adv. Marc. c. 7.

mario legato oranti ceteri socii taciti et attenti consentiunt, tum silentio, nutibus modestis, affectuque confirmant easdem supplicationes: ita, qui missae assistunt, facere debent Christo per sacerdotem oranti sive ipsi sacerdoti nomine Christi cum Deo causam nostram agenti. Praeterea in iudiciis Romanorum, cum causidici et advocati, quos oratores appellabant, aliorum causam dicebant ac perorabant, rei, quorum res agebatur, sordidati, squalidi ac maesti iudicio astabant, quo iudices intelligerent se per oratorem veniam ac misericordiam petere, tum affectus misericordiae permovente lacrimanteque oratore sub dicendi finem et ipsi pariter flebant, ut e multis M. Tullii[1]) perorationibus plane colligitur. Ita nos, quorum causa tractatur, astare debemus celebranti sacerdoti modesti, humiles, lacrimantes atque affectus nostros cum sacerdotis et ecclesiae affectibus coniungere, ut reconciliationem impetremus.

29. Tertio, Christus ut medicus seipsum per sacerdotem efficit medicinam salutarem Eucharistiam, ut nobis praeservando, medendo et conservando, sanitatis beneficium impendat. Itidem, qui missae assistunt, sanitatem accepturi, debent per humilem sui cognitionem, per sinceram conscientiae discussionem et erratorum confessionem, exemplo boni Publicani dicentis: *Deus propitius*

---

[1]) Cic. orat. pro L. Flacco., L. Sylla, Cn. Plancio.

esto mihi peccatori[1]), plagas et morbos ostendere medico divino rogareque enixe, ut medicinam nobis aegrotis, vulneratis atque egentibus vel apponat vel propinet. Quarto, Christus ut pastor spiritualis gregis seipsum cibum et potum facit per sacerdotem in nostrum nutrimentum. Debemus nos, quibus hic panis potusque coelestis paratur, rogare toto corde Pastorem, ut se nobis det spiritualiter comedendum, exclamantes de profundis cordis amantis: *Panem nostrum supersubstantialem et quotidianum da nobis hodie*[2]); tum potissimum, cum non licet sacramentaliter sumere, vel quia non est permissum a Superiore, vicario Pastoris huius, vel quia non sumus ad tantum convivium digne compositi ac praeparati.

30. Porro, ut fructuosam hanc spiritualem communionem frequentemus, cum sacramentalem non licet accipere, duxi operae pretium aliquid de ea re dicere hoc loco. Est igitur communio spiritualis desiderium Eucharistiae sumendae sive manducatio in voto, non in re, ut docet S. Thomas[3]), quae sine reali sacramenti perceptione tribuit desideranti fructum aliquem sacramenti. Fit eius mentio a Synodo Tridentina[4]), quae tradit populum in audienda missa spiritualiter seu spirituali affectu communicare. Tum antea defi-

---

[1]) Luc. 18. 13. [2]) Supra n. 4. [3]) S. Th. 3. p. q. 80. ar. 1. ad. 3. [4]) Conc. Trid. sess. 22. c. 6.

nierat[1]) communicare tantum spiritualiter illos, qui voto propositum illum panem coelestem edentes fide viva, quae per dilectionem operatur, fructum eius et utilitatem sentiunt. Ex quo habemus hanc communionem esse quandam mentalem exercitationem excellentium actuum interiorum. Primum requiritur votum seu desiderium vehemens sumendae sacramentaliter Eucharistiae, ut tribuat effectum, quemadmodum accidit in baptismo flaminis, qui est baptismus in voto. Quod desiderium in pectoribus nostris, cum multa cordis et oris ignea iacula excitare atque inflammare possunt, tum vero idonea maxime videntur ad id esse verba illa servorum Iobi, quae S. Chrysostomus[2]) ingeniose pariter ac pie, non uno in loco refert ad Eucharistiam : *Quis det de carnibus eius, ut saturemur*? Deinde desiderium proficisci debet ex fide viva, cuius actus maxime adhiberi debent circa Eucharistiam, quae merito dicitur in canone missae *mysterium fidei*. Monuit hoc auctor bonus et antiquus sub nomine Eusebii Emeseni[3]) : *Sicut ergo sine corporali sensu, praeterita vilitate deposita, subito novam indutus es dignitatem et sicut hoc, quod in te Deus laesa curavit, infecta diluit, maculata detersit non oculis, sed sensibus tuis credis, ita et tu, cum ad reverendum altare salutari cibo potuque reficiendus accedis,*

[1]) Id. sess. 13. c. 8. [2]) S. Chrys. ho. 45. in Io.; ho. 24. in 1. Cor.; Iob. 31. 31. [3]) Eus. Emes. hom. 5. de pascha.

sacrum Dei tui corpus et sanguinem fide respice, honore mirare, mente continge, cordis manu suscipe et maxime haustu interiore assume. Fidem vivam requirit Synodus, quae per dilectionem operatur, quia spiritualiter communicaturus in gratia debet esse, ut fructum capiat huiuscemodi manducationis, quemadmodum animadvertit Franciscus Suarez[1]) noster. Fructus autem, qui percipitur seu producitur in nobis, non est ille, qui est proprius sacramentalis sumptionis rite sancteque peractae quique dicitur ex opere operato, sed alius ex merito operantis, qui est unio maior cum Christo, quae fit per gratiam, eaque unio maior est aut minor pro merito, affectu dispositioneque desiderantis, ut idem Suarez et Gregorius de Valentia[2]) pluribus docent.

31. Christus Dominus exemplo suo docuit nos spiritualiter communicare modo declarato[3]), qui ante sumptionem sui corporis in ultima coena (quod sumpsisse certum est) vehementi desiderio illud ipsum sumere desideravit. Significant ea verba in evangelio Lucae: *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar*[4]). Desiderium fuisse vehementissimum declarat hebraismus ille *desiderio desideravi*, qui superlativo aequatur: concupitum fuisse a Christo pascha

[1]) Suar. t. 3. in 3. p. disp. 62. sect. 1. [2]) Val. t. 4. disp. 6. q. 8. pun. 1. [3]) S. Th. 3. p. q. 81. ar. 1. ad. 3. [4]) Luc. 22. 15.

Novae Legis, hoc est Eucharistiae a se instituendae sumptionem, non obscure docent primarii doctores Graeci Latinique veteres, quos referunt Cornelius Iansenius[1]), Gregorius de Valentia[2]) et Franciscus Suarez[3]). Accedit ad exemplum Christi veterum monachorum institutum; qui, quia sacerdotes non erant atque in solitudine vel remotis monasteriis habitabant, usum crebrum Eucharistiae non habebant, idcirco saepius spiritualem communionem capiebant quam sacramentalem. Doceor hoc a Petro Blesensi[4]), qui, ubi multos viros sanctos enumerasset atque abbates, quos nulla sacerdotii cupiditas tenuit, Paulum, Antonium, Apollonium, Mutium, Hilarionem, Paphnutium, utrumque Macarium, Arsenium, Benedictum, subicit haec verba S. Odilonis, abbatis Cluniacensis, ex ipsius exhortationibus descripta: *Istorum singuli una hora diei Dominicae passionis nostraeque redemptionis beneficia quasi in fasciculum memoriae devote ac fideliter colligebant et sic in timore et humilitate haec ad fruendum suaviter firmiter in sua conscientia recondentes corpus Domini spiritualiter manducabant.* Posset quis opinari manducare spiritualiter Odiloni esse sacramentum sumere, tum quod perceptio vera et sancta Eucharistiae sumptio spiritualis dici so-

[1]) Ians. in c. 131. concord. [2]) Val. t. 4. disp. 6. q. 9. pun. 1. [3]) Suar. t. 3. in 3. p. disp. 41. sect. 4. [4]) Pet. Bles. ep. 123. ad London. episc.

leat non raro, tum quod, ut alibi probavi, statis temporibus, Dominicis potissimum diebus, sacramentaliter communicabant in missa ab aliquo sacerdote celebrata. Verum loqui S. Odilonem proprie de sumptione per desiderium probabilius est, quia quotidianam significat fuisse communionem, quam in solitudine certissimum est singulis diebus per realem Eucharistiae sumptionem minime habuisse Sanctos illos. Denique vehemens hoc desiderium, quod in communione spirituali primas tenet, remuneratur Deus interdum miraculose, tribuens Eucharistiae sumendae cupidis ipsam Eucharistiam vel angelorum manibus vel Sanctorum ministerio vel per ipsum Christum, quem miris modis id effecisse constat in Sanctorum vitis. Catharinae Senensi, virgini sanctissimae, concupiscenti communionem nec ob quorundam murmurationes sumere potenti, Christus ipse particulam hostiae consecratae detulit ex altari, teste Raymundo Capuano[1]), cuius e manibus sacrificantis erepta est. S. Barbarae ductu, duos inter angelos cubiculum intrantis, Eucharistiae mysterium ex ipsorum manibus laetissimus accepit, quod in periculoso morbo maxime concupierat, B. Stanislaus Kostka Polonus, postea novitius nostri ordinis, ut tradunt Petrus Ribadeneira[2]) scribens Francisci Borgiae vitam in

[1]) Ray. Capuan. l. 2. vitae B. Cath. Sen. c. 32. [2]) Rib. l. 3. vitae Fr. Borg. c. 6.

italica versione et Franciscus Sacchinus[1]) in vita Stanislai. Complura generis huius miracula collegit Nicolaus Laghus[2]) in opere italice scripto de miraculis Sanctissimi Sacramenti, et Io. Baptista Scortia[3]) nostri ordinis in lib. 4. de sacrosancto missae sacrificio. Magistrum novitiorum ad eos remitto. Qui de ratione faciendae fructuose communionis huiusce spiritualis legat Ludovicum Pontanum[4]) nostrum in prima parte meditationum ; considerationes autem singulis missae partibus accommodatas videat apud Lucam Pinellum[5]), ordinis item nostri.

32. Veniamus ad quintum et postremum caput sive appendicem de ministrando missae. Locus quidem proprius est huius tractationis ad regulam tertiam aeditui, sed quia nec aetas nec valetudo mihi dant spem eo perveniendi scribendo, nonnihil hic attexam de hoc sancto ministerio, tum quia saepe contingit nostros assistere simul et ministrare missae, ne duplici graventur onere neve nimis vel scholares a studiis vel coadiutores a domesticis ministeriis avocentur, tum quia Magister novitiorum debet ex Constitutionibus ac regulis suis[6]) explicare tironibus modum

---

[1]) Fr. Sacch. in vita B. Stanislai. [2]) Nic. Laghus l. de mirac. Euch. tr. 3. dist. 5. c. 23. et seq. [3]) Scort. l. 4. de missa c. 29. n. 6. [4]) Lud. Pont. p. 1. medit. 34. [5]) Luc. Pinel. l. de missa p. 2. c. 5. [6]) P. 3. c. 1. §. 20. Mag. novit. reg. 45.

bene et cum fructu missam audiendi et eidem decenter ministrandi. Quo in munere petet hinc non nihil adiumenti. Hac in re duo peropto fratribus meis. Primum, ut libenter, alacriter ac prompte non uni, sed multis quotidie missis, si iubeantur, ministrent, non ambitionis spiritu, qui potest insurgere in iis, qui clerici non sunt, ut in numero clericorum esse credantur, sed ex virtute religionis, obedientiae et spe fructus spiritualis, qui percipitur. Deinde, ut hoc ministerium decenter ac religiose exerceatur. Ac primum caput suadetur aliquot rationibus. Quarum prima, coadiutores solos attingens, ea est: proprium officium clericorum ad id ab ecclesia deputatorum hoc ministerium esse, ut in missis solemnibus et conventualibus fieri videtur. Et potissimum est officium acoluthi, cuius est munus luminaria praeparare, cereum accensum portare ad altare, subdiacono urceolos cum vino et aqua dare, quemadmodum probat Gregorius de Valentia[1]). Quamobrem magnum beneficium eis confertur, qui non sunt in albo clericorum adscripti, cum permissu Superiorum sacrificio missae ministrant locumque ac vicem acoluthorum supplent, tum per eam occasionem tam multa spiritualia lucra faciunt, quae mox enumerabo. Proinde Deo gratias agere Societatique nostrae habere debent, quod tanto ministerio saepe deputentur, tum

[1]) Val. to. 4. disput. 6. q. 1. pun. 3.

Superiores amare, qui non omnibus missis clericos iubent deservire. Denique tanto alacrius ad ministrandum accedere, cum vocantur, quanto ministerium hoc sacrum est ipsorum ordine praestantius.

33. Secunda ratio communis omnibus est magnitudo fructus spiritualis, quam S. Bonaventura verbis his explicat, novitios adhortans ad libenter missis ministrandum[1]). *In hoc ministerio multiplex fructus: Primum boni operis exercitium est; secundum opus caritatis est et promovens proximum in bono; tertium opus devotionis est, quia Deo appropinquat in oratione; quartum opus angelicum est, cum quibus Deo ibi praesenti ministras, sicut et illi; et ex hoc non solum sacerdos, cui ministras, tunc orat pro te specialiter, sed et omnes circumstantes, quorum vices geris. Imo tota ecclesia ubique terrarum, quia tu vicem geris omnium fidelium, qui Deo suo de coelo venienti cum gratissima gratiarum actione deberent ministrare, si possent adesse. Et vix potest esse, quin Dominus speciali gratia remuneret etiam in praesenti, qui libenter et devote ministret apud illud sacramentum, quo nihil sanctius etc.* Porro theologica radix fructuum horum triplex est. Prima, quia ministrantes assistunt offeruntque interno mentis actu et voluntatis affectu sacrificium sacerdotis percipiuntque

[1]) S. Bon. t. 3. tr. de inform. novit. p. 1. c. 11.

fructus omnes illos, quos indicavi[1]), cum de assistentibus disputarem. Secunda radix est, quod ministrantes magis proprie sunt offerentes quam assistentes tantum. Nam externis actibus cooperantur offerenti sacerdoti ministrando materiam consecrandam, respondendo in precibus et alia faciendo, quae ceteris paribus valent ad maiorem dispositionem ex Francisci Suarez[2]) opinione. Tertia radix est ex Valentia[3]), portionem quandam fructus ex opere operato pertinere ad assistentes, quandam ad ministrantes, eique sacrificium utilius esse, in quem duo tituli conveniunt; quos concurrere videmus in ministrum, qui et assistit et ministrat.

34. Tertia ratio ducitur ex quibusdam singularibus beneficiis, quae religiose sancteque ministrantibus missae Deus impertitur. In eorum numero pono revelationes, quae de rebus vel ad salutem vel ad perfectionem pertinentibus fiunt: apparitiones, visiones carnis et sanguinis Christi, Sanctorum, angelorum, infantis Salvatoris, donum lacrimarum et alia beneficia, quae item assistentibus conceduntur. De Petro quodam pio iuvene religioso ita Caesarius[4]): *Quadam etiam vice, cum ministraturus Domino Carolo, abbati quondam Vilariensi, confessionem dixisset et absolutionem*

[1]) Supra n. 5. [2]) Suar. t. 3. dis. 79. sect. 8. [3]) Val. t. 4. disp. 6. q. 11. pun. 1. §. 25. [4]) Caesar. l. 8. mirac. c. 13.

de more devotius acciperet, audivit vocem de coelo dicentem sibi: Dimissa sunt omnia peccata tua. Alio etiam tempore, cum sacristae missam celebraturo ipse astaret et lampas exstincta fuisset, lumen aliunde afferre volens, sed angustia temporis praeoccupatus non valens, flatu lampadem reaccendit. Narratur in chronicis fratrum Eremitarum S. Augustini[1]) de Ioanne Reatino, insignis virtutis iuvene. Sacerdotibus omnibus indifferenter ad missam summa cum diligentia libentissime ministrabat. Per aliquot ante obitum dies ad eum veniens philomela quotidie ante fenestram suaviter canebat, et interrogatus, quid sibi ea vellet, respondebat iocose sponsam esse suam invitantem se ad paradisum. Hic die quadam ad missam ministrans vidit super altare lucem divinam et eadem die coepit decumbere et magna cum devotione spiritum reddidit Creatori. Beneficia plura per miraculum concessa missae assistentibus legi possunt apud Nicolaum Laghum, quem supra commemoravi[2]).

35. Quarta ratio est exemplum magnorum virorum cuiuscunque generis, qui missae non refugiunt ministrare. Proditum est Thomam Morum[3]), supremum quondam Angliae cancellarium et virum multis nominibus vivum morientemque

[1]) Ios. Pamphil. in chro. Erem. S. Aug. §. Thomas de Argent. [2]) Supra n. 31. [3]) Th. Staplet. in vita Th. Mori c. 6.

clarissimum, sacerdoti sacrificanti ministrare non raro consuevisse, quamvis laicus esset. Fide digni mihi retulerunt in Hispania missae ministrare solere ex astantibus eos, qui dignitate ceteros antecellunt, quamvis principes sint ac dynastae. Religionem Sebastiani, Lusitaniae regis, qui singulis quibusque sabbatis post missam publice auditam privatim alteri ministrabat, memoriae posterorum commendavit Sebastianus Barradas[1]) noster. Mihi sacrificanti iuveni adhuc gravissimos sacerdotes ac doctissimos, qui mihi praefuerant in gubernanda provincia, ministros fuisse recordor. Legi Camillum de Lellis[2]), cum ordinem Ministrantium infirmis a se constitutum regeret, aliis sacerdotibus missam facientibus non raro suam operam ministrando praestitisse. Sed S. Thomae Aquinatis praeclarum exemplum difficultatem omnem auferre debet, qui, ut docui, plerumque serviebat illi missae, quam post suae celebrationem audiebat[3]). Et quisquam adeo superbus est atque amator sui, ut sanctum hoc ministerium quasi rem vilem humilemque defugiat? Nec praetereundum est, quod tradit Carolus Sigonius[4]), nobilis historicus, Imperatores germanos, cum in Italiam veniebant, archiepiscopo Mediolani sa-

---

[1]) Seb. Barrad. ep. de dic. tomi 3. [2]) S. Cicatel. l. 3. vitae. c. 10. [3]) Supra n. 6. [4]) Car. Signon. l. 7. de regno Ital. an. 973.

crum facienti, depositis imperatoriis et subdiaconi vestibus assumptis, ministrare consuevisse.

36. Quinta ratio est a S. Bonaventura[1]) sanctorum angelorum exemplum. *Ad missas*, inquit, *libenter ministra, quia hoc est officium angelorum; ipsi enim Deo suo ubique ministrant devotissime.* Sacerdoti in missam facienti sanctos angelos ministrasse colligi facile potest ex illis visionibus, in quibus assistere atque adorare visi sunt; sed clarissimas probationes nunc afferam, quibus eos ministrasse vere probatur. Tradit id primum S. Chrysostomus[2]), qui explicans epistolam Pauli ad Ephesios plenissime docuit angelos ministrare solere mensae, qua conficitur et distribuitur in ecclesiis Eucharistia. Verba S. Chrysostomi cum aliis eiusdem locis refert Io. Stephanus Durantus[3]). Ante Chrysostomum S. Ephraem[4]) tradidit idem: *Angeli mundi*, inquit, *cum tremore ministrant faciemque obtegentes non audent respicere, etc.* Deinde colligitur ex visionibus, quae referuntur a probatissimis auctoribus. Scribit Cyrillus eremita in vita S. Euthymii, frequenter ab eo visam terribilem angelorum multitudinem una secum Deo ministrantem et sacra contrectantem. Vidit S. Chrysostomus, ut retuli supra[5]) ex Nilo, presbyteris atque episcopis Eucharistiam distri-

[1]) S. Bon. in infor. nov. p. 1. c. 11. [2]) S. Chrys. ho. 3. in ep. Ephes. [3]) Dur. l. 2. de rit. c. 42. §. 13. [4]) S. Ephr. t. 1. ser. de diebus festis. [5]) Supra n. 18.

buentibus angelos auxilium ac robur ferre. De S. Gregorio Papa Ioannes Damascenus[1]): *Quem cum sacris operaretur, coelestem ac divinum angelum sacrosancti muneris socium habuisse narrant.* Plura huius generis angelorum ministeria sacerdotibus facientibus missam exhibita collegit Io. Bapt. Scortia[2]) nostri ordinis in opere de sacrificio missae. Postremo probari potest argumento valido a fortiore. Si nempe angelus ad sacrificium Veteris Legis astabat et ministrabat, quod habetur ex Luca[3]), qui refert apparuisse Zachariae, multo magis assistet sacrificio Novae Legis, quae illius veteris figuram implet. Hac de re S. Ambrosius[4]): *Non immerito angelus videtur in templo, quia veri sacerdotis iam nuntiabatur adventus et coeleste sacrificium parabatur, in quo angeli ministrarent.* Innuitur haec ministratio in canone missae, ubi dicitur: *Iube haec perferri per manus sancti angeli tui* (quae verba ab Apostolis ad nos manasse probat Durantus[5]), quo loco *angelorum* legit S. Ambrosius[6]); et in missa graeca Petri habetur: *Iube haec* διακονηθεῖναι *in sublime altare*, id est *iube ministrari.* Quare perferri per manus angeli est perferri ante Deum per manus angeli; quod, quomodo fiat, hic omitto, cum non

[1]) S. Io. Dam. orat. de defunct. [2]) Scort. l. 2. de missa c. 11. n. 2. et c. 20. n. 12. [3]) Luc. 1. [4]) S. Amb. l. 1. in Luc. c. 1. §. de ang. [5]) Dur. l. 2. de rit. c. 42. §. 10. [6]) S. Ambr. l. 4. de sacram. c. 6.

sit huius loci, relegans lectorem ad Durantum loco citato et Franciscum Turrianum[1]) nostrum.

37. Alterum, quod in ministrando missae requirebam, erat *decentia*, quemadmodum dixi de audienda missa ob eandem rationem. Regula tertia aeditui sic eam declarat atque explanat, cum ait: *Attentus ad suum ministerium cum devotione et aedificatione.* Quibus verbis significatur tum interior tum exterior bona dispositio seu compositio, quae tribus virtutibus continetur. Prima respicit sacerdotem et sacrificium et est attentio intellectus ac sensuum, hoc est potentiarum cognitivarum, quae requiritur, ne quid sacerdoti desit culpa sua, ne sit illi per suam incuriam causa sive occassio vel erroris vel perturbationis vel distractionis[2]). Itaque, ut rite suum munus expleat, sibi quoque dictum existimet: *Hoc age.* Quin etiam meminerit, quanti fecerit S. Bernardus[3]) culpam illius, qui Guidoni, trium fontium abbati, sacrificanti ministravit, cum vinum in calice defuit. Maestum ex illo eventu solatur quidam vir sanctus per litteras Guidonem, quod nulla culpa ipsius vini defectus accidisset, non tamen impunitum factum esse permisit ad cautelam. *Pro poenitentia*, inquit, *tibi iniungimus septem poenitentiales psalmos quotidie usque ad pascha septies prosternendo te decantare.*

[1]) F. Turr. schol. 5. ad l. 8. const. Apost. c. 12. [2]) Suar. t. 3. disput. 87. sect. 2. [3]) S. Bern. ep. 69. ad Guid. abb.

septem disciplinas accipere. In hunc modum satisfaciat et ille, qui tibi ad illam missam ministravit. Poenas vir mitis, easque graves et aequales, a sacerdote atque a ministro exegit pro culpa ministri. Secunda virtus seu conditio est devotio respiciens ministrum ipsum ac Deum, quae maior quam in assistendo requiritur, quia cooperatur et aliquomodo sacrificium attingit ministrando. Quamobrem accedat recta cum intentione, non poenae metu, non fuga maioris laboris, non ambitione ministerii clericalis, sed virtute religionis et obedientiae ductus. Cogitet, quantam puritatem requirebat Deus in ministris antiquorum sacrificiorum et sibi putet Isaiam prophetam inclamare: *Mundamini, qui fertis vasa Domini*[1]). Alloquitur deputatos ad cultum Domini sicuti levitas, qui portabant vasa tabernaculi et templi; spectabat munditiam legalem, quae per varias purificationes fiebat, intelligebatque vasa ab Nabuchodonosor in Babylonem asportata, quae reportanda erant Ierosolymam, ex S. Hieronymo[2]). Verum ad mores referens Procopius[3]) vasa interpretatur corpora nostra, quae munda esse oportet a peccatis. Apte ad rem nostram S. Bonaventura[4]): *Haud dubium*, inquit, *hoc de ministris altaris intelligi convenienter, quibus spiritualis et corporalis munditia est*

[1]) Isa. 52. 11. Lyr. Forer. Pintus et Adam in c. 52. Isa. [2]) S. Hier. in c. 52. Isa. [3]) Proc. Isa. 52. [4]) S. Bon. p. 1. spec. p. 2. c. 11.

habenda. De utraque multa disserit, quae apud ipsum videri possunt. *Umbertus*[1]) *quoque novitios ordinis sui monet, ne cum conscientia peccati mortalis accedant ad ministerium missae, quamquam privatae, et ut prius confiteantur.* Tertia conditio seu perfectio respiciens proximum et populum astantem est aedificatio, quae tribus videtur mihi constare virtutibus: scientia ministrandi, munditia corporis ac vestium et membrorum sensuumque omnium compositione. Etenim, si careat prima, populus ministrum irridet et in eo tacite reprehendit et contemnit ordinem, qui ministrum ineptum atque inscientem altari servire patiatur. Itaque, ut munus suum rite expleat, discat, quae nescit. Si munditia careat, offenditur item populus circumstans et sacrificium spectans. Quis enim non male educatus oculis ferat in ministro manus sordidas, vultum fuligine obsitum, vestes lutulentas? Superpelliceo clericali non omnia haec teguntur. Itaque caveat hic quoque minister, ne *manibus illotis*, ut proverbio vetamur, accedat ad altare. Huic munditiae proderunt acquirendae, quae ad regulam undevicesimam communium disputabuntur. Ad compositionem externam comparandam repetantur, quae dixi de decentia in audienda missa.

39. Ut autem minister metuat peccatorum maculas plus quam corporis, studeat conscientiae

[1]) Umb. l. de instr. offic. c. 5. §. circa confess.

puritati, aeque acsi sumpturus esset Eucharistiam, feratque secum ac perpetuo retineat modestiam internam atque externam; conferet haec consideratio: Deo displicere adeo defectum huius internae munditiae, ut magna signa dederit huius abominationis. Narrat Io. Eviratus[1]) in prato de episcopo Rumeliae celebrante missam coram Agapito Papa. Hic episcopus, qui Spiritus sancti descensum, hoc est, ut ego reor, vim divinam transmutantem oblata in corpus et sanguinem Christi signis visibilibus cognoscere solebat, tunc minime videbat, proinde consecrationem haud terminabat. Sciscitatur Agapitus ex episcopo morae causam, respondet ille diaconum, qui flabellum tenebat, esse removendum ab altari. Removetur. Eo remoto solita signa apparuerunt Papa vidente et alia miracula secuta sunt, quae sanctitatem episcopi declararunt et diaconi peccatis atque improbitate fuisse retardata docuerunt. Metaphrastes[2]) item in vita B. Chrysostomi tradit eum, cum aliquando sacrificaret, non vidisse signa Spiritus sancti, quae videre solebat, atque ea latuisse propter ministrum, qui coniecerat oculos in mulierem. Simile quiddam evenisse S. Basilio sacrificanti narrat Amphilochius[3]). Columba, qua Dominicum Sacramentum supra altare pendens asservabatur quaeque ter sua sponte moveri so-

[1]) Io. Evir. in prato spir. c. 150. [2]) Metaphr. in vita S. Chrysost. [3]) Amphiloch. in vita S. Basilii.

lebat, cum elevabantur in sacrificio mysteria, praeter morem immobilis in hostiae elevatione constitit. Cogitans vir sanctus, *quidnam hoc esset rei, vidit unum ventilantium diaconum mulieri deorsum procumbenti innuere.* Hunc deposuit ab altari, poenis gravissimis afflixit, septem dierum preces populo indixit, ut Deum placaret, suspensis velis mulieres a presbyterio secrevit atque his peractis mysteriorum celebrationem repetivit, et affuerunt signa consueta advenientis, ut auctor loquitur, *Spiritus sancti.* Atque haec satis de missae auditione.

40. Veniendum est ad alteram regulae partem, in qua de concionis ac lectionis auditione agitur. Etsi lectio sacra verbum Dei tradit et publice fit in templo coram clero et populo per horam, ut concio, tamen hoc differre vulgo putatur a concione: Primum quod concio matutino tempore habetur, lectio vero pomeridiano. Deinde in illa solet evangelium in missa lectum enucleari, in hac vero vel epistola, quae pariter in eadem legitur, vel psalmus aliquis aut alius Scripturae locus vel liber historicus, ut Tobiae, Iob, Esther explicari, vel denique agitur de materia moribus reformandis utili, qualis est disputatio de tribulationibus ferendis patienter, de caritate comparanda, de confessione peccatorum rite facienda. Tertio solet illa vehementior esse ob affectuum promotionem, haec autem, quae pro fine doctrinam potius habet

quam motum animorum, est sedatior. Omnes ex vi regulae huius, cum in nostro templo habentur, audire debent, sed alterutram tantum, ut P. N. Claudius declaravit, ne nimis gravarentur socii, si utramque cogerentur audire, quo die pluribus mentis exercitationibus spiritualibus fatigantur. Obligantur autem hac ipsa lege, qui collegium inhabitant, in quo nulla neque concio neque lectio habetur, si fiat in domo professorum, ad quam omnes vel mane vel a prandio debent accedere. Tempore quadragesimalis ieiunii, quo crebriores sunt conciones atque in Italia quotidianae, non video collegiorum habitatores ad quotidianam auditionem mitti propter studiorum scholarumque occupationes, sed tantum festis diebus, vacationis a studiis et feria sexta. His praemissis, ad alacriter ac prompte sive concionem sive lectionem audiendam nonnulla referam incitamenta, quae causae quoque fuerunt B. Ignatio regulae condendae. Suggeram ad fructus ex auditione colligendos monita, quae tum ante auditionem, tum in ipsa auditione, tum postea servanda sunt a studiosis verbi divini.

41. Primum incitamentum est exemplum veterum monachorum, qui, quamvis in solitudine viverent, Dominico tamen die cum magnis incommodis longae viae, nivium ac solis aestivi pergebant ad ecclesiam, ut audirent verbum Dei.

De Zenone, sene annoso, Theodoretus[1]): *Cum autem tales virtutis possideret opes, tamquam qui esset in extrema inopia, ad Dei ecclesiam die Dominico veniebat cum populo, divinos audiens sermones et aures accommodans doctoribus.* Quibus verbis tollitur quorundam excusatio, qui doctrinam suam, aetatem, exercitationem in concionibus allegant, ut ab audienda concione liberentur. Primum enim humilitatis virtus docet nos a quocumque quantumvis adolescente, simplici, inexercitato, posse aliquid addiscere. Quod Iacobus Laynez, qui post B. Ignatium Societatis gubernacula tenuit, doctus imprimis, ingenue fatebatur, asserens se doctiorem a cuiusvis fraterculi concione discedere. Spectat huc Ludovici Blosii[2]) monitum iteratum studioso perfectionis in haec verba: *Semper suscipiat verbum Dei animo esurienti, a quocumque etiam depromatur et quantumcumque simplicibus verbis proferatur. Si illud minus libenter exceperit, accuset et humiliet se non docentis aut loquentis vitio, sed sua culpa id accidisse credens.* Deinde, si parum aptus concionibus est is, quem audire cogimur, si non aliud, certe possumus discere, quae vitemus. Atque ut omittam dicendi magistros, recte S. Eucherius[3]): *Prudentem et sapiens informat et stultus; ille quid imitandum sit docet, iste, quid vitandum.* Paucis mutatis

[1]) Theod. hist. relig. c. 12. [2]) Blos. instit. spir. c. 8. et in reg. brev. [3]) S. Euch. ep. paraen. ad Valerian.

optime sententia convenit in rem nostram, si dicamus: Prudentem auditorem et concionator bonus informat et ineptus; ille, quid imitandum sit demonstrat, hic, quid cavendum ac fugiendum. Tum, si verbum Dei est audiendum ut verbum Dei, non hominum, quemadmodum postea sum docturus[1]), quis non videt neque dicentis aetatem neque ingenium, neque exercitationem esse spectandam, sed id, quod dicitur, considerandum diligenter? Adde, si non tibi seni prodest auditio iuvenis concionatoris, proderit, o senex, tua praesentia iuveni concionatori. Nam saepe contingit minus exercitatum vel ex inscientia vel ex imprudentia vel ex imbecillitate memoriae fallentis in errorem labi minime voluntarium in dicendo; cuius lapsum doctus auditor animadvertens, concionatorem monet de errore vel per se ipse vel per Superiorem atque a periculo liberat relabendi; quod magnum est beneficium. Hanc ob causam ecclesiae praefecto praecipitur[2]), *ut Superiori in memoriam redigat, ut aliquos designet, qui de concionibus et modo concionandi iudicare possint; quorum saltem unus concioni intersit, ut concionatorem, cum opus fuerit et Superiori videbitur, admonere possit.* Postremo, tu senex et magne concionator, cum eadem aetate atque exercitatione eras, qua hic iuvenis concionator, nonne

---

[1]) Infra n. 60. [2]) Praef. eccl. reg. 23.

optabas a senioribus audiri? Serva primam naturae legem: fac nunc illi, quod tibi iuveni quondam fieri cupiebas.

42. Neque vero admittenda est alia fugae ratio, quam alii praetendunt, contendentes se plus eo tempore percipere utilitatis ex alicuius homiliae veteris Patris lectione quam e concione. Valde dubia res est, praesertim si concionator non sit infimae classis. Video communem esse sententiam philosophorum ac Sanctorum Patrum plus animum voce moveri quam lectione, proinde utiliorem auditionem quam lectionem; quoniam in hac libris tamquam magistris mutis utimur, in illa instruimur ac docemur vivorum praeceptorum voce, quae ideo ζῶσα φωνή, hoc est *viva vox* a M. Tullio[1]) ex veteri proverbio dicitur. Et sane data scriptae concionis et auditae paritate verissimam arbitror esse doctrinam. Mirum est, quantum vivae voci tribuatur. Plinius[2]) iunior a S. Hieronymo lectus et probatus: *Multo magis, ut vulgo dicitur, viva vox afficit. Nam licet acriora sint, quae legas, altius tamen in animo sedent, quae pronuntiatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis affigit.* Hortabatur nepotem, ut audiret Isaeum, declamatorem egregium, subicitque dictum vulgatum Aeschinis de Demosthene, quod post alios veteres S. Hieronymus refert in eiusdem doctrinae probationem,

[1]) Cic. l. 2. ep. 12. ad. Attic. [2]) Plin. l. 2. ep. 3. ad nepot.

ut videbimus. Quintilianus[1]), magnus dicendi magister, praeceptorem adhortans, ut multa quotidie dicat: *Licet*, inquit, *satis exemplorum ad imitandum ex lectione suppeditet, tamen viva illa, ut dicitur, vox alit plenius, praecipueque praeceptoris.* Alio in loco[2]) fructus enumerans auditionis ac vivae vocis: *Excitat*, inquit, *qui dicit, spiritu ipso, nec imagine et ambitu rerum, sed rebus incendit. Vivunt enim omnia et moventur excipimusque nova illa velut nascentia, cum favore ac sollicitudine. Nec fortuna modo iudicii, sed etiam ipsorum, qui orant, periculo afficimur. Praeter haec vox atque actio decora, commoda, ut quisque locus postulabit, pronuntiandi vel potentissima in dicendo ratio et, ut semel dicam. pariter omnia docent.* Ex Patribus idem sensit S. Hieronymus[3]) ad Paulinum scribens: *Habet nescio quid latentis energiae viva vox et in aures discipuli de auctoris ore transfusa fortius sonat. Unde et Aeschines, cum Rhodi exularet et legeretur illa Demosthenis oratio, quam adversus eum habuerat, mirantibus cunctis atque laudantibus suspirans ait: Quid, si ipsam audivissetis bestiam sua verba resonantem?*

43. Nec opinio haec restringenda est ad doctrinam tantum humanam. Nam S. Hieronymus ea, quae retuli, scripsit agens de Paulo, qui Ierosolymam venit, ut cum Apostolis conferret evan-

[1]) Quin. l. 2. c. 2. [2]) Id. l. 10. c. 1. [3]) S. Hier. epist. 103. ad Paul.

gelium et voce Petri[1]) doceretur. Exstat item Pauli testimonium in huius sententiae probationem ex interpretatione priscorum Patrum, vim eamdem Scripturae ac verbo divino voce prolato tribuentium. *Vellem autem*, inquit Paulus, *esse apud vos modo et mutare vocem meam*[2]). In hunc locum S. Hieronymus: *Scriptura divina aedificat et lecta, sed multo plus prodest, si de litteris vertatur in vocem, ut qui per epistolam docuerat, praesens instruat audientes. Magnam siquidem vim habet vox viva, vox de auctoris sui voce resonans, quae ea pronuntiatione profertur atque distinguitur, qua in hominis sui corde generata est. Sciens itaque Apostolus maiorem vim habere sermonem, qui ad praesentes fiat, cupit vocem Apostolicam litteris conprehensam in praesentiam commutare; et quia magis hoc expediebat his, qui in errorem fuerant depravati, vivo eos ad veritatem retrahere sermone.* Sequitur eandem interpretationem S. Anselmus[3]) his verbis: *Vellem nunc vobis esse praesens et vocem lenitatis ac mansuetudinis, qua absens utor, mutare in vocem asperitatis et severitatis. Quia non ita commovet epistola vel quaelibet Scriptura corda hominum, sicut viva vox praesentialiter loquentis. Motus etiam corporis et habitus ac vultus et modus loquendi multum commovet audientes.* In iisdem vestigiis haeret sanctus Thomas[4]): *Magis possem*

[1]) Gal. 4. 20. [2]) S. Hier. l. 2. in ep. ad Gal. c. 4. [3]) S. Anselm. Gal. 4. [4]) S. Th. lect. 1. in c. 4. Gal.

vocem obiurgantis exprimere et irascentis resonare clamorem et dolorem pectoris quam per litteras explicare; *et magis cor vestrum viva vox ad confusionem de errore vestro et mea turbatione moveret.* Nec longe abit ab hac expositione Chrysostomus, quem Theodoretus et Theophylactus[1]) sequuntur; qui sic interpretatur Apostolum: *Ut vertam vocem meam in ploratum, ut moveam lacrimas, quo simul omnes ad lamenta pertraham. Per epistolam enim non licebat ostendere lacrimas neque complorationem.* Haec sanctus Chrysostomus. Unde habemus vocem Scriptura potentiorem esse ad movendos graves affectus; mirum ut minime videatur Salvatorem voluisse evangelium ante praedicari quam scribi, prius audiri quam legi.

44. Secundum incitamentum est exemplum aliorum christianorum tum ecclesiasticorum tum laicorum. Nam in ecclesiis collegiatis, ubi viget ecclesiastica disciplina, videmus canonicos, mansionarios clerumque omnem singulis concionibus et antemeridianis et pomeridianis assistere cum episcopo assiduissime. Videmus item laicos frequentes accurrere ad audiendum verbum Dei; dolemus, si non adsunt frequentissimi, et saepe conquerimur et pro concione negligentiam eorum accusamus, addimus reprehensionibus minas sacrae Scripturae. Cur igitur nos id non faciamus, quod a ceteris christianis exigimus? Laicos dices non

[1]) S. Chrysost. Theodor. et Theophyl. in c. 4. Gal.

adeo fatigatos esse curis atque exercitationibus spiritualibus. Bene est, at confer vitam tuam cum assiduitate canonicorum in audiendis concionibus, et comperies nequaquam eos a te vinci. Deinde, cum sis religiosus et acceptaveris in ingressu regulam hanc de audienda concione, cur te cum extraneis aequas, qui religiosi non sunt, et refugis eum utilem laborem, quem tua tibi imposuit professio? Denique non existimas laicos et clericos in rerum spiritualium studio superari a religiosis oportere?

45. Tertium incitamentum est doctrina Sanctorum docentium audire libenter verbum Dei bene habentis animae signum esse. S. Chrysostomus[1]): *Argumentum mihi est hoc vestri in divinis profectus, quod tanta promptitudine quotidie huc convenitis et spirituali doctrina expleri non potestis. Nam quemadmodum corporalis cibi appetitus indicium est bonae valetudinis, ita desiderium spiritualis doctrinae manifestissimum est argumentum animae bene habentis.* Aptus huic incitamento locus est apud Ioannem: *Qui ex Deo est, verba Dei audit*[2]). Hoc ex Caietano[3]): *Qui ex Deo est secundum affectum*, vel ex Iansenio[4]): *Qui praeditus est spiritu Dei*, vel ex Maldonato[5]) et priscis graecis Doctoribus, quos producit: *Qui filius est Dei, quia vivit ad eius voluntatem*, vel denique

[1]) S. Chrys. ho. 32. in Gen. [2]) Ioan. 8. 47. [3]) Caiet. Io. 8. [4]) Ians. c. 77. Concord. [5]) Mald. Io. 8. n. 47.

ex Toleto[1]) (recidunt fere in unum omnes hae glossae): *Qui studiosus est divinae voluntatis faciendae ex instinctu Dei et commotione iuxta Apostolum dicentem: Quicumque spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei*[2]); hic, inquam, *verba Dei audit*, id est *praecipue corde* suscipit, ex Gregorio[3]), *credendo et obediendo*, necnon ex Toleto atque aliis interpretibus audit auribus corporis. Sanctus Bernardus[4]) hunc locum in die Septuagesimae pertractans docet a Deo nobis data esse quaedam signa praedestinationis et salutis, inter quae auditionem verbi Dei locat his verbis: *Porro inter ea, quae fiduciam praestant et materiam spei, unum illud maximum est, de quo nunc coepimus loqui: Qui de Deo est, verba Dei audit*[5]). Idem sunt dicturi S. Augustinus[6]) et S. Gregorius[7]), qui haec ipsa verba referunt ad praedestinatos; qua de re plura Ioannes Ferdinandus[8]) noster in suo thesauro.

46. Quartum inicitamentum continet promissiones praemiorum in Scriptura factas audientibus verbum Dei, tum minas ab eadem prolatas adversus eos, qui verbum Dei non audiunt. Illustris promissio illa est apud Lucam: *Beati, qui audiunt verbum Dei et custodiunt illud*[9]). Promit-

---

[1]) Tol. ibi. an. 20. [2]) Rom. 8. 14. [3]) S. Greg. ho. 18. in evang. [4]) S. Bern. ser. 1. in Septuag. [5]) Ioan. 8. 47. [6]) S. Aug. tr. 42. in Io. [7]) S. Greg. ho. cit. [8]) Ferd. p. 1. thes. v. Audire n. 3. [9]) Luc. 11. 28.

titur beatitudo inchoata in hac vita non modo custodientibus, qui, quae audiunt, credunt, et quae facienda sunt, faciunt, sed etiam qui audiunt, hoc est *exteriorem auditum praestant*, ut loquitur Cardinalis Toletus[1]). A quo non dissentit Ioannes Maldonatus[2]), apud quem audire et non custodire maiorem condemnationem affert quam gloriam. Ex minis notabilis est illa apud prophetam Amos his comprehensa verbis : *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et mittam famem in terram, non famem panis neque sitim aquae, sed audiendi verbum Domini*[3]). Sensus litteralis est de obsidione urbis ab Assyriis obsessae, in qua futurum erat cum fame vera magnum desiderium audiendi verbum Domini ab aliquo propheta, quem obsessi non erant audituri, id in poenam Deo permittente. Non ergo negat Amos fore corpoream famem, sed cum ea maiorem calamitatem futuram, hoc est divina nos doctrina in maxima eius audiendae cupiditate carituros. Ita sensit Rufinus[4]), cuius haec sunt inter alia : *Quod autem ait non famem panis etc. illis populis inferendam, quantum ad tenorem quidem pertinet lectionis, eo sensu videtur illatum, ut dixerit, non solum famem panis, neque solum sitim aquae, sed audiendi verbum Domini eam fore penuriam, ut numquam valeant doctorem, etiamsi eum avidissime quaesierint, reperire.* Nec solum

[1]) Tolet. c. 11. Luc. ann. 64. [2]) Mald. ibid. [3]) Amos 8. 11. [4]) Ruf. in c. 8. Amos.

haec prophetica comminatio de proxima illa obsidione intelligitur, sed etiam ad alia tempora trahitur, utputa ad tempora, quae Salvatorem crucifixum secuta sunt, quibus Iudaei prophetam nullum audire potuerunt. Ita sentiunt Cyrillus Alexandrinus[1]), Rufinus ac S. Hieronymus[2]). Qui postremus omnibus, qui terrena sapiunt, minas hasce propositas esse docet: *Quando*, inquit, *propter peccata populi doctrina deficit in ecclesiis.* Quod in multis provinciis proximo saeculo lacrimantes vidimus accidisse. Nobis sane religiosis metuenda est quoque alia causa huius penuriae, quae in tepidioribus inesse solet, satietas, nausea, fastidium huius saluberrimi cibi, cuius poena saepe est divini verbi penuria. Sic opinatur Sanctus Cyrillus[3]): *Qui semel*, inquit, *verbum Dei fastidiverunt, neque, si velint deinde illud accipere, merito possint.* Atque experientia nos perspicue docet id evenisse in ordinibus laxatae disciplinae, in quibus nemo fere est, qui frigidos divini verbi praedicatione calefaciat. Neque vero haec penuria parvifacienda est. Nam gravitatem mali huius metaphora ipsa divinitus a fame ducta demonstrat. Nam ex omnium gentium etiam barbararum sensu, *nihil*, inquit S. Hieronymus[4]), *est fame durius, quae saepe compellit obsessos humanis vesci carnibus et in suam saevire naturam ita,*

[1]) S. Cyr. Alex. in Amos. c. 8. n. 76. [2]) S. Hier. ibid. [3]) S. Cyril. in Am. c. 8. n. 76. [4]) S. Hier. l. c.

ut nec parentes parvulis parcant liberis et maritalis affectus dudum amatae uxoris membra dilaceret. Declarant item gravitatem mala, quae consequuntur: ignorantia, caecitas, error, vitium, atque in religiosis ordinibus, si non haeresis, certe languor, tepiditas, regularis exilium disciplinae. S. Hieronymus id non obscure docet, cum ait: *Ex quo intelligimus, quando doctrina non fuerit in ecclesiis, perire pudicitiam, castitatem mori, omnes abire virtutes etc.* Chrysostomus[1]) hunc ipsum locum prophetae pertractans ab hac animae fame maciem eius atque attenuationem similem corporeae putat oriri, qua macie nonnisi virtutum absentiam ab eo intelligi puto.

47. Quintum incitamentum est necessitas verbi divini, quae fere tanta est animis, quanta est alimenti corporibus. Idcirco Scriptura panis nomine designat verbum Dei vocabulisque aliis translatis alimentum significantibus Scripturam Patres imitantur, quod eos effectus in animis producat, quos cibus in corporibus; quales sunt: nutrire, saturare, saginare, quos a Magistro novitiorum prudenter colligi oportet. Indicat sanctus Hieronymus[2]), qui, cum dixisset deficiente doctrina in ecclesiis perire virtutes omnes, adiungit haec verba: *Quia non comederunt verbum Domini; quod qui comederit, saginatus eius cibo audiet per Salomonem: Iustus comedens saturat animam suam, animae*

[1]) S. Chrys. ho. 54. in Gen. [2]) S. Hieron. in Am. c. 8.

autem impiorum esurient[1]). Item alio in loco sanctus Hieronymus[2]): *Qui ergo non vescitur verbo Dei, iste non vivit.* Sanctus Augustinus[3]): *Certissime scitote, fratres carissimi, quia, qualis est caro, quae post multos dies percipit cibum, talis est anima, quae assidue non pascitur verbo Dei. Et quomodo caro per famem et inopiam tenuis et sicca velut quoddam simulacrum efficitur, ita et anima, si verbi Dei cibo non pascitur, arida et inutilis et ad nullum opus bonum congrua invenitur.* Insigne testimonium est in Deuteronomio: *Ut ostenderet tibi, quod non in solo pane vivat homo, sed in omni verbo, quod egreditur de ore Dei*[4]). Locum hunc, quo verbum Dei pani simile dicitur, hoc est alimento ac cibo, Salvator valide intorsit in satanam exigentem, ut lapides verteret in panem[5]). Ex eodem loco Chrysostomus[6]): *Iam vitae diligentiam et puritatem nihil sic efficit et corrigit, ut continua in templis conversatio et alacre ad audiendum verbum Dei studium. Quod enim corpori est cibus, hoc animae divinorum eloquiorum doctrina.*

48. Ceterum, quia non modo cibus ad alimentum pertinet, sed etiam aliquo modo potus, observat sanctus Gregorius[7]) ex Amos praecitata prophetia Domini verba cibum et potum dici;

[1]) Prov. 13. 25. [2]) S. Hieron. in Matth. c. 4. [3]) B. Aug. ser. 56. de temp. [4]) Deut. 8. 3. [5]) Matth. 4. 4.; Luc. 4. 4. [6]) S. Chrys. ho. cont. Anom. [7]) S. Greg. hom. 10. in Ezech.

cibum quidem partem obscuriorem, quae mandenda est, ut glutiatur; potum vero partem apertiorem, quae ruminatione non eget. Quam differentiam S. Paulus metaphoris ad palatum pertinentibus et maiore minoreve capacitate audientium praeclare expressit, cum ait: *Tamquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam*[1]). Et ad Hebraeos scribens: *Et facti estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo*[2]); tum declarat lac esse parvulorum, solidum cibum perfectorum. Quam distinctionem sanctus Gregorius Nazianzenus[3]) et Chrysostomus[4]) ex hoc loco deducunt et insuper inferunt eloquia Dei verum esse animae cibum. Praesignificavit Salomon in Canticis, cum de Sponsa Christi ecclesia dixit: *Mel et lac sub lingua tua*[5]). Manabunt ex ore ecclesiae per concionatores duo genera divini verbi, tamquam mel alterum, cibus perfectis congruens, lac alterum, commodum infantibus, ut Theodoretus[6]) loquitur, a quo non dissentit sanctus Gregorius Nyssenus[7]); eosque sequuntur Angelomus, Beda, Richardus[8]) atque alii complures. Porro sanctus Bernardus[9]) huic cibo spirituali mirabiles quasdam proprietates attribuit, unde alia duo incitamenta excutiuntur. Admiratur Sponsae coelestis ser-

[1]) 1. Cor. 3. 2. [2]) Hebr. 5. 12. [3]) S. Naz. Apo. 1. n. 78. [4]) S. Chrys. ho. 8. in ep. Hebr. [5]) Cant. 4. 11. [6]) Theodor. in Cant. 5. [7]) S. Nyss. ho. 9. in Cant. [8]) Angel., Beda, Rich. Cant. 4. [9]) S. Bern. ser. 67. in Cant.

mones atque haec ait: *Cui similabo eos? Uni interim alicui epularum, quae triplici quadam emineat gratia: deliciosa ad saporem, solida ad nutrimentum, efficax ad medicinam.* De nutrimento dictum est. Sumamus ex aliis proprietatibus stimulos ad audiendum alacriter verbum Dei.

49. Sextum incitamentum est suavitas et iucunditas divini verbi, quod sancto Bernardo[1]) auctore ex eo, quod suaviter sonat, affectum mulcet. Dulcedinis huius spiritualis declarandae gratia rebus palato iucundissimis divinum verbum significat auctor sacrorum Bibliorum. Primum symbolum est miraculosus ille cibus in deserto traditus Israelitico populo, qui *manna*[2]) ex admiratione nomen accepit quique omne delectamentum suavitatis continebat, de qua mira et multa eliciunt sancti Patres atque interpretes Bibliorum e sacra Scriptura. Figuram esse verbi divini colligit Petrus Damiani[3]) ex Deuteronomio, in quo manna dicitur verbum: *Dedit tibi manna, ut ostenderet, quod non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod egreditur ex ore Dei*[4]). Tum ex eo, quod nos quoque, dum verbum Dei vel legimus vel audimus, dicimus manhu? quid significat? quid est hoc? inquirentes mysterium et dulcem spiritualis intelligentiae medullam. Additque nobis religiosis maxime convenire, qui

[1]) Id. l. c. [2]) Ex. 16. 15. [3]) P. Dam. ep. 63. [4]) Deut. 8. 3.

a mundo discreti per renuntiationem ac vitae professionem in claustro tamquam in quodam deserto peregrinamur ad terram promissam viventium. Sanctus Gregorius[1]) Papa similitudinem colligit ex eo, quod manna illud sapiebat, quod quisque cuperet spiritualis ac probus. *Manna*, inquit Gregorius, *omne delectamentum atque omnis saporis suavitatem in se habuit, quod videlicet in ore spiritualium iuxta voluntatem edentium saporem dedit.* Favet Gregorio liber Sapientiae, quod illa mutatio saporum iustis tantum contingeret, in quo dicitur: *Dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebas deserviens uniuscuiusque voluntati, ad quod quisque volebat, convertebantur*[2]). Hoc miraculum in ore tantum iustorum fuisse probat valide Blasius Viegas[3]) noster, atque ad disputationem facit meam tollens admirationem, cur non omnibus sapiat ut manna. Respondemus enim hoc sciscitanti provenire id ex mala spiritualis palati constitutione atque ex imperfecta praeparatione ad illud excipiendum. Cum igitur haec affuerint, sapor sentietur. Origenes[4]), cuius verba transcripta sunt in sermonem quemdam tributum sancto Augustino[5]) significari docet verbum divinum, quod praedicatur, manna, tum quia depluere coepit Dominico die, et nobis chri-

[1]) S. Greg. lib. 6. mor. c. 9. [2]) Sap. 16. 12. [3]) Bl. Vieg. in e. 2. Apoc. com. 3. sect. 4. n. 3. [4]) Orig. hom. 7. in Ex. [5]) S. Aug. serm. 91. de temp.

stianis Dominico potissimum die praedicatur. Tum quia vermis efficitur maioris condemnationis iis, qui post auditum verbum peccant in eo, quod reprehendit. Tum quia talem saporem reddit in ore, qualem quisque vult. Quod explicans dispositionem in audiente requirit. Do verba digna lectu: *Et tu ergo, si verbum Dei, quod in ecclesia praedicatur, tota fide, tota devotione suscipies, fiet tibi ipsum verbum, quodcumque desideras. Verbi gratia, si tribularis, consolatur te dicens: Cor contritum et humiliatum Deus non spernit*[1]). *Si laetaris pro spe futura, cumulat tibi gaudia dicens: Laetamini in Domino, et exsultate iusti*[2]). *Si iracundus es, mitigat te dicens: Desine ab ira et derelinque indignationem etc.*[3]). Denique proprietates alias expendit atque imprimis suavitatem ac dulcedinem propriam praesentis disputationis. Philo[4]) denique verbum Dei simile mannae putat. Primum quidem, quia Moyses videtur appellare sermonem. Cum enim dixisset: *Iste est panis, quem Dominus dedit vobis ad vescendum*, subiungit statim: *Hic est sermo, quem praecepit Dominus.* Ad quae verba Philo: *Viden*, inquit, *cibum animae, qualis sit? Verbum Dei continuum etc.*, postea dispositionem requirens: *Hic sermo*, inquit, *non ubique apparet; sed ubi desertum est vacuum vitiis et affectibus.* Deinde docet e rei rusticae peritis

[1]) Psalm. 50. 19. [2]) Psalm. 31. 11. [3]) Psalm. 36. 8. [4]) Phil. I. 2. alleg. Ex. 16. 10.

semen coriandri, cui manna aequatur in Scriptura, etiamsi concidatur minutissime, singulas portiunculas et micas satas germinare non secus quam solidum coriandrum; sermonemque Dei huiusmodi esse opinatur, qui vel integer iuvare potest vel quacumque sui particula. Plures congruentias, si Magister novitiorum velit, facile habiturus est ex mannae proprietatibus, quas enumerat Scriptura et Patres relati observant et conferunt cum verbo divino necnon recentiores Doctores, qui S. Eucharistiae figuram cum Salvatore attribuunt, Franciscus Turrianus[1]), Blasius Viegas[2]).

50. Altera figura dulcedinem divinae doctrinae et verborum significans est mel. Saeculi sapientibus placuit haec metaphora et similitudo, qui viris eloquentibus suavem sermonem tribuunt melle dulciorem, ut Nestori Homerus, Eupolis Pericli, Xenophonti Cicero atque aliis alii, quos adolescens collegi[3]) et Martinus Delrio[4]) noster observavit. Primus ex Scriptura locus est in Canticis: *Favus distillans labia tua, sponsa, mel et lac sub lingua tua*[5]); quem locum prophetice intelligi de ecclesia eiusque praedicatoribus, a quorum ore divinum verbum stillare solet dulcius melle, paulo ante diximus; de quo[6]), qui plura cupit, interpretes eius loci legat, et praesertim re-

[1]) Turr. tr. 2. de Euch. adv. Vol. [2]) Bl. Vieg. l. c. [3]) Iul. Nig. or. 2. n. 30. [4]) Mart. Delr. Cant. 4. ver. 11. n. 1. [5]) Cant. 4. 11. [6]) Supra n. 48.

centiores, qui exactius et copiosius isthaec tractarunt, Martinum Delrio nostrum necnon Ludovicum Sotomaiorem et Michaelem Ghislerium, qui post eum suos commentarios in Cantica ediderunt. Secundus locus est in Psalmo centesimo decimooctavo: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo*[1]). Producunt eum ad probandum divini verbi suavitatem post Origenem omnes ferme Patres et psalmi huius interpretes. Ex quibus haec pauca in magistri spiritualis usum annotanda duxi. Primum ex sancto Hieronymo[2]) vinci mellis dulcedinem a suavitate verbi divini, quod illa nonnisi dum editur mel, ore sentitur, haec vero sive in ore sive in faucibus sive in arcano pectoris abditi semper meditantes oblectat. Deinde ex Sancto Ambrosio[3]) dulcia esse Domini eloquia ratione obiecti, quia iis praedicatur remissio peccatorum, vitae perennitas, resurrectio defunctorum. Inter varia genera sermonum suasorium ethicum dulciorem esse atque molliorem *eo, quod*, inquit, *ethica praedicatione mentis interna mulcentur*. Post: *Audit ecclesia verba iusti, audit plebs Dei praecepta sapientis, delectatur alloquii suavitate, moralis disputationis iucunditate mulcetur dicens: Quam dulcia etc., quia mel apum ad horam delectat, sed cito sapor eius evanescit et plerumque viscera vitiosa laeduntur, verborum autem moralium, etsi pungunt mella,*

[1]) Ps. 118. 103. [2]) S. Hier. in Psal. 118. [3]) S. Amb. tr. 13. Psal. 118.

non laedunt. Postremum ex Cassiodoro[1]) notandum has comparationes, quamvis aliquid videantur habere praecipuum, non tamen posse rebus spiritualibus exaequari; propterea semper apponendum esse illud *super*, quo tanta dulcedo innuitur, quantam humana lingua non potest exprimere. Faucibus dictum, quae sunt gutturis viae, in quibus nulla saporum dulcedo sentitur; quia eloquia Domini non in palato tantum sapiunt, sed plus, cum fuerint deglutita, dulcescunt.

51. Septimum incitamentum promitur ex eo, quod verbum Dei praedicatum vel est animorum medicina vel certe praebet animabus nostris necessaria morbis medicamenta. Multorum Patrum hic sensus est. Dixit S. Bernardus, cuius verba retuli[2]), cibum esse ad medicinam efficacem, quae magna commendatio ciborum est, ut simul delectent palatum, nutriant corpus et morbos expellant. Praedicatorem esse medicum animarum asseruit sanctus Gregorius[3]). Ecclesiam Dei medicorum officinam esse animabus et inde medicamenta ex concionibus exportari docuit aliquando Chrysostomus[4]). Qui ponit alio in loco corpus mysticum ecclesiae pluribus morbis obnoxium esse, celerius corrumpi aegriusque sanari quam carneum. Suppetere humanorum corporum curatoribus medicamenta complura, magnum instrumentorum ap-

[1]) Cassiod. in Psal. 118. [2]) Supra n. 48. [3]) S. Greg. ho. 10. in Ezech. [4]) S. Chrys. ho. 32. in Gen.

paratum, cibos aegrotis congruos aliaque adiumenta, quae medicos labore levant. At in corpore mystico *nihil*, inquit[1]), *huiusmodi comminisci licet, sed una quaedam post operum praestationem ars et curationis via tenenda est et sequenda, nempe per sermonem evangelicum doctrina. Siquidem hoc demum instrumentum est, hoc cibus, hoc aeris temperamentum optimum, hoc medicamenti instar, hoc ignis loco, hoc ferri vice; acsi vel urere vel secare opus, hoc ipso uti necesse est, atque hoc, si nihil profuerit, reliqua omnia evanida pereant oportet.* Atque ut intelligamus, qua ratione medicus hic spiritualis et quibus morbis medeatur per verbum, subiungit sanctissimus concionator: *Hoc et iacentem animam suscitamus et tumescentem compescimus, hoc et supervacanea amputamus et, quae desunt, supplemus ceteraque omnia conficimus, quae ad animi conferunt incolumitatem.* Quae diximus de melle, docent idem praedicationem verbi divini medicinalem esse. Nam mel non modo delectat palatum, sed purgat, abstergit aliaque praestat corporibus salutaria, ut observavit S. Ambrosius[2]) de opere mellario apum multis agens. Facitque huic rei fidem Pollionis dictum, qui interroganti Augusto, quanam ratione maxime centesimum annum excedens vigorem illum animi corporisque custodisset, respondit: *Intus mulso, foris oleo.* Est autem mulsum vino

[1]) Id. l. 4. de sacerd. [2]) S. Ambr. l. Hex. c. 21.

ac melle temperata potio. Magnum esse in medicina coelestis huius doni usum docet multis Plinius[1]). Itaque scientissime Scriptura sacra mellis nomen divino verbo tribuit, ut medicam vim eius indicaret. Exemplo sit Ezechiel, qui comedere iussus volumen quoddam, cum illud comedisset, dixit: *Et factum est in ore meo sicut mel dulce*[2]). Quid liber contineret, ipse paulo post declarat his verbis: *Omnes sermones meos, quos ego loquor ad te, assume in corde tuo et auribus tuis audi.* Quo ex loco habemus quoque, quidnam sit comedere, nempe auribus excipere et memoriae mandare. Quid autem sit dulcescere volumen in ore, declarat Ieremias, cum ait: *Inventi sunt sermones tui et comedi eos, et factum est mihi verbum tuum in gaudium et in laetitiam cordis mei*[3]). Post innuit Ezechiel aliter volumen se habuisse in stomacho quam in ore, cum dicitur: et *viscera tua complebuntur volumine isto,* nulla facta mentione dulcedinis, quam tantum ore percepit. Melle illitae pilulae mulcent palatum, sed ventrem commovent pugnantes cum noxiis humoribus. Perspicue sanctus Ioannes, cui contigit idem, quod Ezechieli, docet librum divini verbi dulce palato fuisse, ventri amarum, qualia sunt omnia fere medicamenta. *Curamur amaris,* inquit Clemens Alexandrinus[4]), *qui dulcibus delectamur.* Verba sunt haec in Apo-

[1]) Pl. 22. c. 24. [2]) Ezech. 3. 3. [3]) Ierem. 15. 16. [4]) Clem. Alex. orat. ad Gent.

calypsi: *Et accepi librum de manu angeli et devoravi illum, et erat in ore meo tamquam mel dulce; et cum devorassem eum, amaricatus est venter meus*[1]). Quae sit dulcedo verbi divini, cum auditur, ratione rerum iucundarum, quae promittuntur, dictum est ante. Qui sentitur amaror in ventre cordis per profundam cogitationem, oritur ex vi medicinali, quae minis terrorem incutit, dolorem de peccatis creat, mortificationis studium, contemptum deliciarum, voluptatum abnegationem inducit et his similia, quae ventri, hoc est inferiori animae parti, scilicet sensui, videntur amara. Magister spiritualis, qui considerabit triplex medicamentorum genus: quae praeservant corpus a morbis, quae restituunt aegrotum sanitati, quae conservant restitutum, qui cogitatione repetet tres partes medicinae: therapeuticam, gymnasticam, decorativam, qui denique innumerabiles morbos, qui sunt vitia et peccata, colliget animo, satis superque intelliget, quam apte dicatur a Patribus divinum verbum efficax ad medendum, quando fit ex eo morbis omnibus a perito concionatore medicina.

52. Octavum incitamentum est utilitas multiformis, que praeparat auditorem atque adiuvat tum ad conversionem ad Deum per fidem ac poenitentiam, tum ad conservandam gratiam Dei per opera bona, tum ad augendam per studium

[1]) Apoc. 10. 10.

perfectionis. Idque facit divinum verbum sive removendo impedimenta sive praebendo adiumenta sive movendo voluntatem tamquam divinae virtutis instrumentum, quod fortiter et suaviter operatur in nobis. Impedimenta sunt passiones, vitia, peccata ; pugnat adversus haec Dei verbum resecando, retundendo, abradendo. Propterea dicitur sermo divinus a S. Hieronymo[1]) *carbo desolatorius*, de quo David in Psalmo CXIX. atque Isaias cap. 6. Dicitur item ab Apostolo *gladius spiritus*[2]) et alio in loco *vivus, efficax et penetrabilior omni gladio ancipiti*[3]), tum significatur per gladium flammeum, quem versabat Cherubim ante ostium paradisi[4]) ex Philone[5]), necnon per gladium utraque parte acutum, quem ore ferebat filius hominis in Apocalypsi[6]). De quo multa et apta cohortationibus Blasius Viegas noster.

53. Porrigit item verbum Dei non averso auditori multa adiumenta. Primum nos excitat ac trahit semper ad meliora, quamobrem S. Augustinus[7]) monet, ut audiamus attente vocem Sponsi ac veritatem *insonantem etiam extrinsecus per praedicantem*. Et Clemens Alexandrinus[8]) similem facit praedicationem evangelii (et vero etiam superiorem) musicae illius Orphei et Amphionis, qua, ut est in fabulis, mansuefiebant ferae ;

[1]) S. Hieron. ep. 142. ad Damasc. [2]) Ephes. 6. 17. [3]) Hebr. 4. 12. [4]) Gen. 3. 24. [5]) Philo. l. de Cherub. [6]) Apoc. 1. 16. [7]) S. Aug. tr. 57. in Io. [8]) Clem. Alex. in orat. ad Gent.

quod suaviter homines ex immanibus humani ac probi reddantur. Propter hanc virtutem trahendi ad Deum et ad meliora, quae divina sunt, quia occulta est et mirabilis, viri magni doctrina ac probitate, Gregorius Nazianzenus[1]), Hieronymus[2]) ac Theodoretus[3]) lapidi Herculeo, quem magnetem dicimus, praedicationem divini verbi similem existimarunt, quod, ut ille clam ferreos annulos ad se rapit ac detinet deformis aspectu, mirabilis potestate, sic doctrina Salvatoris, nullis rhetorum ornamentis fucata, per vehementem suasionem sensibus incognitam corda rapit ad se ac retinet ferrea peccatorum. Deinde praedicatio magnam cognitionem creat in nobis, cum Dei rerumque coelestium, tum potissimum nostri. Quam ob causam recte dixeris speculum verbi divini praedicationem. Significavit S. Iacobus, qui scripsit : *Si quis auditor est verbi et non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suae in speculo*, etc.[4]), quod testimonium S. Bernardus[5]) expendens in exhortatione ad religiosos, haec habet accomoda nobis. Cum enim dixisset evangelium speculum veritatis nemini blandiri, nullum seducere, talem in eo se quemque reperire, qualis fuerit, cum Iacobi testimonium protulisset, *nos autem*, inquit, *fratres, non sic obsecro, non sic, sed considere-*

[1]) S. Naz. orat. 17. 12. [2]) S. Hier. in c. 9. Matth. [3]) Theod. l. 5. de cur. Graec. aff. [4]) Iac. 1. 23. [5]) S. Ber. ser. 1. de sept. panib.

mus nosmetipsos in ea, quam audivimus sacri evangelii lectione, ut proficiamus ex ea, et corrigamus secundum eam, si qua in nobis deprehendimus corrigenda. Plura qui velit ad exornandum hoc speculum, petat ex Martino Delrio nostro in lectione secunda Speculi Mariani, atque ex iis, quae ipse dixi[1]), cum docerem regulam speculum vocitari.

54. Tertio praedicatio bonas immittit cogitationes in mentem auditoris, quae tamquam fermenti particulae fermentant animam augendo bona desideria, studium virtutum, conatum in bonis operibus, dilatando caritatem. Ob id verbum divinum fermento simile dixerim, nec recessero ab opinione S. Hieronymi[2]), qui praedicationem evangelicam et notitiam Scripturarum immissam in sata tria farinae, hoc est in corpus, animam, spiritum, vel in tres animi partes rationalem, irascibilem et concupiscibilem, arbitratur totum hominem virtutibus fermentare. Quarto fovet et auget bonas inspirationes infusas a Deo, quo dante incrementum verbum ipsius alias auditum (quod Salvator semini comparat in evangelio) irrigat usque ad fruges efferendas bonorum operum. Hac de causa simile dicitur in Scriptura imbri, pluviae, rori, stillicidio, quorum irrigatione laetificatur atque inebriatur terra et semina confota fructus uberiores ferunt. Moyses hisce translationibus est usus, cum cecinit: *Concrescat ut*

[1]) Tit. p. 1. n. 36. [2]) S. Hier. in c. 13. Matth.

pluvia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum; quasi imber super herbam et quasi stillae super gramina[1]). Sanctus Ambrosius[2]) tractans psalmistae verba illa: *Rivos eius inebria, multiplica genimina eius, in stillicidiis eius laetabitur germinans eo, quod ebrietas terrae, cum infusa fuerit imbre coelesti, suscitare semina, fructus multiplicare consueverit. Itaque ubi verbum, quod sicut pluvia descendit de coelo, venas terrae nostrae vel animae ac mentis nostrae inebriavit praedicatione divina, excitavit virtutum studia diversarum fructusque fidei et castae devotionis adolevit.* Prophetiam eandem ad praedicationem referunt Augustinus, Cassiodorus et alii[3]), qui flumina et rivos ad doctrinam perfectorum, stillicidium ad parvulorum accommodant; ebrietate significari putant effectus praedicationis, quia ebrii ducuntur, qui divitiis paupertatem anteponunt, voluptates aversantur et carnem affligunt. S. Gregorius[4]) stillicidium a coelo delabi observat in tecta, hoc est in praedicatores; deinde fluere de tectis in terram, hoc est doctrinam a praedicatoribus in plebem. Postremo praedicatio movet voluntatem, quod cum multis argumentis probari potest, tum vero ex eo, quod S. Hieronymus[5]) verba illa Ioannis Baptistae: *Securis ad radicem arborum posita est,* de praedicatione

[1]) Deut. 32. 2. [2]) S. Amb. ser. 13. in ps. 118.; Psal. 64. [3]) S. Aug. Cass. in ps. 64. [4]) S. Greg. hom. 10. in Ezech. [5]) S. Hier. in. c. 3. Matth.

evangelii interpretatur, quae alibi gladius biceps dicitur. Radicem autem merito possumus cum Sebastiano Barradio[1]) nostro voluntatem humanam intelligere, quae vicem radicis in homine gerit. Quin etiam voluntatem obstinatam, quae cor durum dicitur, interdum frangit. Huius effectus declarandi gratia censetur apta similitudo stillicidii lapidem excavantis a Pastore abbate aliquando producta[2]), quod ut aqua mollis assidue guttatim cadens durum lapidem perforat, *sic sermo divinus lenis est, cor autem nostrum durum; audiens ergo homo frequenter divinum sermonem, aperitur cor eius ad timendum Deum.* Cum igitur Dei verbum sit cibus, potus, medicina, manna, mel, ut nutriat ac purget, in os atque stomachum est excipiendum per auditionem; cum dicatur semen, in sulcos; cum fermentum, in massam immittendum est per aures; cum aequetur carboni, materiae, quae inflammari possit, admovendum est, hoc est cordi nostro per auditum; cum denique sit magnes, ferro; cum sit securis, radici voluntatis; cum sit stillicidium, duro cordi appropinquare debet, ut trahat, caedat et frangat. Itaque, ut hos fructus capiamus e divino verbo, regulam de concione audienda quam diligentissime observemus.

55. Veniamus ad monita, quibus servandis

[1]) Barrad. t. 2. in evang. l. 1. [2]) Vitae patr. l. 6. libel. 18. n. 16.

regula perfecte quoque servetur, et ex auditione concionis tantum proficiamus, quantum regula exoptat. Ordinis gratia partior ea in tria tempora. Quaedam enim praemitti, quaedam comitari, quaedam sequi concionem ac lectionem debent. Primum monitum ante concionem, ut religiosus auditor accedat praeparatus. Praeparationem quatuor efficiunt idoneam: oratio, bona conscientia, desiderium audiendi, cupiditas proficiendi. Preces praemittendas non tantum a religiosis, sed etiam ab omnibus christianis probat S. Chrysostomus[1]) ex Actibus Apostolorum. *Nihil*, inquit, *fructus ex homilia capi potest, nisi oratio adiungatur; porro sermoni oratio debet anteire. Sic Apostoli dicunt: Nos in oratione ac sermonis doctrina perseverabimus*[2]). Est autem rogandus Deus, ut nobis mentem illuminet, cor emolliat, aures aperiat, quo divinum verbum fructuosius audiri, intelligi, concipi queat. Atque ut concionator praemittere debet preces habendae concioni, ut ea bene feliciterque cedat detque sibi Deus vires atque spiritum sapienter utiliterque dicendi, sic auditor precari debet ab eodem Deo, ut possit ipse fructum spiritualem e concione concipere. Quem consequetur, si cor docile impetraverit, quale Salomon optabat[3]) vel quale descripsit Salvator in parabola seminis et seminantis[4]), cor scilicet bonum

[1]) S. Chrys. hom. 3. de incompr. nat. Dei. [2]) Act. 1. et 2. [3]) 3. Reg. 3. 9. [4]) Luc. 8. 16.

et optimum illius auditoris perfecti, qui verbum intelligat, retineat, expendat et vacuo a spinis animo fructum gignat, opportunum tempus exspectando. Secundo loco conscientiam bonam afferri cupiebam ad concionem. Quod S. Gregorius[1]) de concionatore scripsit, auditori quoque convenit: *Sermo dulcedinem non habet, quem vita reproba intra conscientiam remordet.* Fateor verbo Dei corda dura peccatis interdum emolliri; semper id evenire diffiteor. Locus perfectioni esse non potest, ubi non est gratia. Vitiis auditorum inefficacem reddi doctrinam spiritualem censuit Cassianus, ut docebo, cum de domestica exhortatione disputabitur[2]). Passionibus quoque obstrepentibus animus obsurdescit. Itaque religiosus maculis cuiuscumque generis perpurgatum animum tamquam speculum nitidissimum afferat ad concionem, ut divinas inspirationes, veritates, praecepta, persuasiones tamquam imagines a divino verbo per concionatorem illapsas in se recipiat, memor a probis tantum varietatem saporum in manna sentiri potuisse. Tertio requirebatur in praeparatione desiderium audiendi, quod vehemens esse debet. Nam eo languescente languescit attentio, alacritas, voluptas; eodem inflammato, iucundissima redditur totius concionis auditio, quia per Aristotelis[3]) doctrinam quotidianis

[1]) S. Greg. hom 10. in Ezech. [2]) Tr. de exhor. dom. n. 9. [3]) Supra n. 49.

comprobatam experimentis, cuiusque cupiditatis expletio iucunda est atque rei concupitae vehementior est delectatio in eius adeptione, quo rei consequendae cupiditas fuerat incensior. Hoc desiderium ab Ezechiele[1]) propheta significatum putat S. Gregorius[2]), cum dicit: *Et aperui os meum et cibavit me volumine illo. Os*, inquit S. Doctor, *aperimus. quando sensum ad intelligentiam sacri verbi praeparamus. Itaque ad vocem Domini propheta os aperuit, quia ad spiramentum Dominici praecepti cordis nostri desideria inhiant, ut de cibo vitae aliquid sumant.* Plura de hoc desiderio lector est habiturus in tractatione de domestica exhortatione[3]), cui praemitti quoque cupio vehementissimum audiendi desiderium. Quarto loco requirebam in auditoris praeparatione animum et cupiditatem proficiendi. Nam hunc maxime finem propositum sibi habere debet auditor, qui, si spectat aliud primo intuitu, devius a recto deflexit. Verum huiusce rei tractationem longiorem ad exhortationem domesticam reservo, unde peti poterit, quod huic loco amplificando videbitur aptum.

56. Secundum monitum ante concionem hoc est. Cogita non hominem a te, sed Deum auditum iri. Haec existimatio Deum per concionatorem ut per fistulam loqui mirifice parat animos nostros

[1]) Ezech. 3. 2. [2]) S. Greg. hom. 10. in Ezech. [3]) Tract. de dom. exhort.

ad attentionem, reverentiam, alacritatem, cupiditatem audiendi verbi divini; quemadmodum accurreremus libenter atque alacriter ad audiendum celeberrimum aliquem sanctitate et eloquentia concionatorem, utputa Bernardinum Senensem, Vincentium Ferrerium, Ioannem cognomento Chrysostomum, Paulum Apostolum atque ipsum Christum, si rursus inter homines aspectabilis versaretur. Obicies nonnunquam a concionatoribus errores proferri, ineptias effutiri, quae de divinis thesauris esse non possunt. Respondeo tunc eos vel diabolico spiritu agi vel de faece corruptae naturae eructare, quod dicunt. Verum cum sanam, spiritualem veramque doctrinam enuntiant, loqui Deum per illos existimare possumus; quando Deus fons est veritatis, a quo verae doctrinae rivuli omnes emanant. Loqui autem Deum per concionatores veridicos aut certe concionatores Deo ipsorum linguam dirigente loqui, colligimus probabiliter e quibusdam mirabilibus visis, quae apparuerunt supra sanctos concionatores, tamquam argumenta divini spiritus, qui loquebatur in eis. S. Gregorius Nyssenus[1]) et Simeon Metaphrastes[2]) tradunt a S. Ephraem visam in humeris sancti Basilii concionantis fulgentem columbam, quae dexteram in eius aurem insusurrabat, quae dicturus esset. Addit Amphilochius[3]) eodem

[1]) S. Nyss. in encom. S. Ephr. [2]) Metaphr. in vita S. Ephr. [3]) Amphil. in compar. Basilii et Ephraem.

tempore conspectam ab eodem Ephraem linguam Basilii perorantis igneam. Refert Paulinus[1]) in sancti Ambrosii vita virum quendam Arianum, acerrimum oppugnatorem catholicae fidei, conversum ad veritatem, quod ad aures Ambrosii tractantis in ecclesia verbum Dei loquentem angelum sic vidisset, ut eius verba populo episcopus referre videretur. S. Bernardino Senensi[2]) in urbe Aquila concionanti supra caput splendidissima stella praefulsit, quam multi viderunt. Quae, qualesve fuerint S. Gregorii Papae[3]) homiliae, possumus inde colligere, quod ei dictanti visa est itidem columba in os inserere, quae dictaret. Quales item conciones S. Chrysostomi, conicimus ex eo, quod epistolas B. Pauli commentanti ipse Apostolus, quae scriberet, dictare visus est, ut viri gravissimi prodiderunt[4]).

57. In audienda concione quaedam exteriorem hominem attingunt, quaedam interiorem. Ad exteriorem hoc monitum primum pertinet, quo suadetur auditori, ut habitum quendam externum retineat, vultus, linguae, corporis totius, in quo gravitas, modestia, benignitas et attentio luceat tum oratori tum auditoribus reliquis, et a quo longe absit contemptus taediive significatio, qualis esse solet risus, nutus, vox elata, in sodalis aurem insusur-

[1]) Paul. in vita S. Ambr. [2]) Capist. in vita S. Bern. Senens. 10. [3]) Diac. l. 4. vitae Greg. c. 69. [4]) Leo imper. in Chrysost.; S. Dam. or. 1. de imagin.

ratio, supplosio pedum, dormitatio, recessus ab inchoata concione. Poetae, rhetores, philosophi requirunt isthaec omnia in suorum operum auditoribus, quanto magis in sacris concionibus audiendis sunt praestanda? Epictetus Stoicus[1]) praecipiens de auditione poematum et declamationum: *Ad recitationem*, inquit, *ne veni neque facile accede; sin accesseris, gravitatem et constantiam tuere et id una cave, ne cui sis molestus.* Simplicius[2]) illustrans Epicteti praeceptum singularum virtutum rationem reddit. *Gravitatem*, inquit, *ut tempestive et modice laudes; constantiam, ne perturbatione movearis neque acclames aut quidquam importune interloquaris, sed eodem habitu modestiam corporis et morum conserves.* Facilitatem addit his verbis: *Ne tetrico sis vultu quasi aliis curis intentus.* Plutarchus[3]) praescribens praecepta bene audiendi copiosiorem dat nobis lucem. *Neque res*, inquit, *exigit, ut acclamatione illam testeris, dummodo oculis hilaritatem prae te feras, vultum ac frontem explices quadam festivitate affectusque serenos ac benignos in conspicuum proferas. Addenda insuper sunt, haec iam passim vulgaria, e trivio petita et omnibus auditoribus generatim observanda, ut videlicet alacris et non procumbens in latus, sed erecto corporis habitu consideas, acie oculorum in dicentem semper intenta ita, ut illum minime fallat,*

[1]) Ench. epist. c. 46. al. 50. [2]) Simpl. in Enchir. epist. c. 50. al. 46. [3]) Plut. de off. audit.

quam attento sis animo. Vultus proinde tenor constans sit ac purus, non modo a procacitate et duritie vacans, sed ab omni alia sollicitudine atque negotiis. Paulo post: *In concione non tam superciliorum gravitas, asperitas oculorum, vacillantis intuitus, corporis distensio et crurum indecens situs quam etiam nutus, susurronum colloquium, risus, somnolentorum oscitationes, maestitia, et si quid aliud est eiusmodi, in culpam cadit et non mediocri eget cautione.* Plutarchus hactenus. Congruit Plinius iunior[1]), qui de silentio in audiendis declamationibus scribens ad Octavium: *Quo ego*, inquit, *cum dico vel recito, non minus quam clamore delector, sit modo silentium acre et intentum, et cupidum ulteriora audiendi.* Sapienter Plinius: quoniam ex Musonio apud Agellium[2]) *magna laus non abest ab admiratione, admiratio autem, quae maxima est, non parit verba, sed silentium.* Nostri quoque magistri christianae philosophiae iis consentiunt. E quorum numero S. Augustinus[3]) de hac externa hilaritate auditoris disputans est audiendus. *Facit etiam*, inquit, *loquenti taedium auditor immobilis, vel quia non movetur affectu, vel quia nullo motu corporis indicat se intelligere vel sibi placere, quae dicuntur; non quia humanae laudis nos esse avidos decet, sed quia ea, quae ministramus, Dei sunt. Et quanto magis diligimus eos, quibus*

[1]) Plin. l. 2. ep. 10. ad. Octav. [2]) Agell. l. 5. c. 1. [3]) S. Aug. l. de catechiz. rud. c. 10.

loquimur, tanto magis cupimus eis, ut placeant, quae ad eorum porriguntur salutem. Quod si non succedit, contristamur et in ipso cursu debilitamur ac frangimur, quasi frustra operam conteramus.

58. Inter signa contemptionis meditatus posui recessum ab inchoata concione. Nam etsi saepe est a necessitate, concionatori tamen videtur a nausea profectus et refertur in contemptum indeque moerorem concipit illum a S. Augustino significatum, putans se nequaquam auditori placere. Apud M. Senecam[1]) vituperatum lego tamquam superbum Asinium Pollionem, qui Sextilio Ena poema quoddam recitante non exspectato recitationis fine, de consessu auditorum sese proripuit. Sane priscis saeculis Concilium Carthaginense quartum[2]) canonem severissimum sanxit in haec verba: *Sacerdote verbum in ecclesia faciente, qui egressus de auditorio fuerit, excommunicetur.* Quamquam Franciscus Suarez[3]) noster prudenter docet non posse intelligi de maiore excommunicatione, sed vel de minore vel fortasse de sola privatione alicuius communionis, quia similia decreta in canonibus Apostolorum reperiuntur, ubi ob leves causas aliqui communione privantur. De silentio in concione nihil est, quod hoc loco dicam peculiare. Ratio dictat, quia voce incommodatur praedicatori. Sapientes saeculi exi-

[1]) M. Sen. suas. 7. [2]) C. sacerdote de consec. d. 1. [3]) Fr. Suar. t. 5. de cens. d. 8. sect. 3.

gunt in suorum operum auditoribus, ut monuimus[1]). Patres imperant. Basilius[2]) in regula: *Cunctis silentium habere convenit prophetis in ecclesia docentibus.* Augustinus in homilia proxime referenda[3]). Loci sanctitas efflagitat, ut demonstrabo[4]), cum de silentio in ecclesia servando copiose disputabitur. Quae veterum testimonia silentium astruunt in exhortatione domestica[5]), probant eadem in concione servandum. Rationes item allatae pro stabiliendo in missa silentio[6]) fulcire possunt silentium in concione. Minutiora quaedam de modestia in audiendo petantur ex eodem tractatu de domestica exhortatione.

59. Sciscitabitur quispiam hoc loco, sedendumne sit an standum in audiendo verbo Dei. Respondeo, si audiatur in ecclesia nostri ordinis, faciendum esse, quod Superiores praescribunt et locus feret. Si nobis liberum sit quodlibet facere, sive in nostra sive in aliena ecclesia audiatur, serviendum est primum modestiae, quae sane violaretur, ab adolescente praesertim, qui nimis esset sollicitus de occupanda sede atque eius adipiscendae causa truderet alios auditores. Nam maxima pars virorum in amplioribus templis et in magna populi frequentia stare solet aevo nostro per Italiam atque, ut observat Io. Stephanus Du-

[1]) Supra n. 57. [2]) S. Basil. c. 71. reg. vers. Ruf. [3]) Infra n. 59. [4]) Ad. reg. 29. comm. n. 23. et seq. [5]) Tr. de exhor. dom. n. 10. [6]) Supra. n. 13.

rantus[1]) apud Sanctum Augustinum, ipsius aevo stabant omnes ex generali consuetudine. Verba S. Augustini[2]) sunt haec. *Ante aliquot dies propter eos, qui aut pedibus dolent aut aliqua corporis inaequalitate laborant, paterna pietate sollicitus consilium dedi et quodammodo supplicavi, quando aut praedicationes prolixae aut certe aliquae lectiones longiores leguntur, qui stare non possunt, humiliter et cum silentio sedentes attentis auribus audiant.* Addo locos alios Augustini[3]), quo fortius opinio Duranti fulciatur. Hic S. Doctor in explanatione Ioannis, respiciens animo libros de concordia evangelistarum, eos sedendo legi suadet, contra quam fieret in concione. Verba sunt haec: *Quisquis nosse desiderat* (quomodo non inter se pugnent evangelistae), *non in his sermonibus, sed in aliis laboriosis litteris quaerat, nec stando et audiendo, sed potius sedendo et legendo vel legenti aurem mentemque attentissimam praebendo illa condiscat.* In libro de catechizandis rudibus[4]) stantes audire concionem auditores indicant illa verba: *Saepe etiam fit, ut qui primo libenter audiebat, vel audiendo vel stando fatigatus non iam laudans, sed oscitans labia diducat.* Item in quadam concione[5]) dixit: *Convenistis, statis, auditis*, significans auditores stare solere. Additur

[1]) Dur. l. 2. d. rit. eccl. c. 23. n. 18. [2]) S. Aug. l. 50. hom. 26. [3]) Id. tr. 112. in Ioan. [4]) Id. l. de catechiz. rudib. c. 13. [5]) Id. ser. 27. de verb. Dam.

Optatus Milevitanus[1]), qui de populo disserens ait : *Qui in ecclesia non habet sedendi licentiam.* Verum Duranti opinationem non in omnibus ecclesiis veram existimarem. Nam Clemens Romanus[2]) iubet sedere populum et viros a feminis disiunctos. Meminit S. Augustinus[3]) contrariae consuetudinis in quibusdam ecclesiis eamque laudat. *Longe consultius*, inquit, *in quibusdam ecclesiis transmarinis non solum antistites sedentes loquuntur ad populum, sed etiam ipsi populo sedilia subiacent, ne quisquam infirmior stando lassatus a saluberrima intentione avertatur aut etiam cogatur abscedere.* Nec in Scriptura deest exemplum : tum Christi in templo sedentis inter doctores, quos audiebat[4]) ; tum Mariae Magdalenae, quae, ut observat in rem nostram idem Augustinus[5]), *sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius*[6]) ; tum Pauli cum sociis in Antiochena synagoga lectionem Scripturarum audientis sedendo[7]). Et sanctus Ambrosius[8]) asserit traditionem esse synagogae, quam Paulus introducere cupit inter christianos factos ex gentibus, ut *sedentes disputent seniores dignitate in cathedris, sequentes in subselliis, novissimi in pavimento super mattas.* Cum ergo aeque sedere atque stare licitum sit, hortatu Sancti Augustini

---

[1]) Opat. Milevit. l. 4. adv. Parm. [2]) Clem. Rom. l. 2. Const. Ap. c. 57. [3]) S. Aug. l. de catech. rudib. c. 13. [4]) Luc. 2. 49. [5]) S. Aug. l. de catech. rud. c. 13. [6]) Luc. 10. 39. [7]) Act. 13. 14. [8]) S. Amb. in 1. Cor. 14.

parendum necessitati, ipse quoque definio ab iis, qui stare non possunt. Quodsi per vires corporis licet utrumque, me auctore serviendum est attentioni. Quidam enim stantes attentiores sunt atque intentiores iis, quae dicuntur, somno se subducunt, oscitationes ac taedium vitant. Hunc statum attentioni suae prodesse putavit Constantinus Magnus Imperator; qui rogatus in solio residere, dum Eusebium Caesariensem longa oratione concionantem de Domini sepulcro audiret, stans atque erectus ad finem usque perstitit, ob hanc causam sedere recusans[1]). Alios standi labor defatigat, ipsaque fatigatio avertit attentionem, quam eis sessio tribuere solet. Hinc idem Augustinus[2]) auditoris fatigati et oscitantis animum renovari suadet praebetque remedia et inter ea sessionem, cum ait: *Aut oblata sessione studeat succurrere, quamquam sine dubitatione melius fiat, ubi decenter fieri potest, ut a principio sedens audiat.* Et paulo post: *Tamen, si iam sic coepimus* (stantibus loqui), *saltem animadverso auditoris taedio et offerenda sessio est, imo vero prorsus urgendus, ut sedeat.* Itaque illi, qui stando attenti esse nequeunt, sedeant, dummodo primas sedes et feminarum locum atque aspectum fugiant. Stent, qui attenti esse possunt stantes in gradu, iuvenes praesertim, quibus sedere sine necessitate coram senioribus est indecorum.

[1]) Euseb. l. 4. de vita Constant. c. 33. [2]) S. Aug. l. de catech. rud. c. 13.

60. Secundum in audiendo monitum ad hominem interiorem spectans est: ut audiatur concio non ut verbum hominum, sed ut verbum Dei. Ex Apostoli fonte haustum est, laudantis Thessalonicenses, quod hoc fecissent, et pro hoc Deo gratias agentis his verbis: *Ideo et nos gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam, cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed (sicut est vere) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis*[1]). Facile servabitur ab iis, qui ad concionem accesserint praeparati cogitatione illa[2]), qua putant se non hominem audituros, sed Deum. Verum perscrutemur moniti sensum ex interpretibus S. Pauli. Commentarius, qui tribuitur S. Ambrosio[3]): *Tanta devotione receperunt verbum, ut probarent se intellexisse Dei esse doctrinam.* S. Hieronymus[4]): *Vos autem ita credidistis, ut ab ipso Deo audire putaretis*; a quo Theophylactus non dissentit. Chrysostomus[5]) colligit ex effectu, quia tulerunt patienter tribulationes. Theodoretus[6]): *Non ut sermones humanos, sed ut divinos.* S. Anselmus[7]): *Reverenter et honorifice.* Vides ex his, quot quantisque virtutibus comitata sit haec auditio. Comprehendens paucis has virtutes atque alias dixerim eum audire concionem ut Dei verbum, non ho-

[1]) 2. Thess. 2. 13. [2]) Supra n. 56. [3]) S. Amb. 1. Thess. 2. [4]) S. Hieron. et Theoph. ibid. [5]) S. Chrys. ho. 31. ibid. [6]) Theod. ibid. [7]) S. Ansel. ibid.

minum, qui audit affectu christiano et pio, non humano, qui multiplex est: rhetoricus, grammaticus, philosophicus, politicus, legalis et theologicus. Praeclarum ac probatum est illud axioma morale: *Quemque iudicare ac loqui pro affectu*[1]), quemadmodum arquatorum palatum, tametsi dulcissima, censet omnia, quae degustat, amara propter bilem, qua est infectum. Similiter auditor concionis, nisi sit spiritualis, ducitur humano affectu dominante in ea audienda, iudicanda, aestimanda, cuius imitationem effuso cursu fugere debemus. L. Seneca[2]) in philosophorum lectione atque auditione hunc hominum morem notaverat. Qui cum dixisset multum ad rem pertinere, quo proposito ad quam rem accedas, subdit: *Non est, quod mireris ex eadem materia suis quemque studiis apta colligere. In eodem prato bos herbam quaerit, canis leporem, ciconia lacertum. Cum Ciceronis libros de Republica prehendit, hinc philologus aliquis, hinc grammaticus, hinc philosophiae deditus, alius alio curam suam mittit*; et alia in eandem sententiam, quae videmus in concionum auditoribus usuvenire, qui non christiano affectu studioque proficiendi audiunt.

61. Ut autem rem magis enucleem: spiritu rhetorico is audit, qui cogitatione praecipue observat in concionibus artem dicendi, figuras, praecepta rhetorum, eloquentiam, amplificatio-

[1]) Ar. l. 3. eth. c. 4. [2]) L. Sen. ep. 108.

nes et his similia, quae in scholastica declamatione solent ab eloquentiae studiosis observari. S. Anastasius[1]) sugillat hoc vitium in eo, qui properat ad ecclesiam, *non ut medicinam animae, sed ut dumtaxat pulchritudinem verborum rapiat*; eumque docet pro frumento zizania referre. Notaverat idem vitium in quibusdam curiosis S. Isidorus Hispalensis[2]), ubi ait: *Quidam curiosi delectantur audire quotidie sapientes, non ut veritatem ab eis quaerant, sed ut facundiam sermonis eorum agnoscant; more poetarum, qui magis compositionem verborum quam sapientiam veritatis sequuntur.* S. Augustinus[3]) iam conversus, accusat se nondum catholicum peccati huius in audiendis concionibus S. Ambrosii. *Et studiose*, inquit, *audiebam disputantem in populo, non intentione, qua debui, sed quasi explorans eius facundiam, utrum conveniret famae suae, an maior minorve proflueret quam praedicabatur, et verbis eius suspendebar intentus. Rerum autem incuriosus et contemptor astabam et delectabar suavitate sermonis, quamquam eruditioris, minus tamen hilarescentis atque mulcentis quam Fausti erat, quod attinet ad dicendi modum.* Non valde mirum, professor enim erat rhetoricae et abhorrens a vera fide, proinde non satagebat discere, quae dicebat Ambrosius, sed tantum, quemadmodum et quam diserte diceret, atten-

[1]) S. Athan. ho. de semente. [2]) S. Isid. Hispal. l. 2. sent. c. 29. [3]) S. Aug. l. 3. Confess. c. 12.

debat. Spiritu grammatico is audit concionem, qui locutioni est intentus observatque diligenter, num etrusce atque emendate loquatur concionator. Hoc et vitium est et ab Augustino iam catholico reprehensum in quibusdam mediocriter doctis, qui de scholis grammaticorum et oratorum aliqua suae doctrinae inflati opinione veniebant ad fidem. Augustini[1]) verba relata sunt in canones a Gratiano[2]). Igitur hos multis monendos ait: *Ut discant non contemnere, quos cognoverint morum vitia quam verborum amplius devitare, et corde casto linguam exercitatam nec conferre audeant, quam etiam praeferre consueverant.* Post: *His etiam maxime est utile nosse ita esse praeponendas verbis sententias, ut praeponitur animus corpori. Ex quo fit, ut ita malle debeant veriores quam disertiores audire sermones, sicut malle debent prudentiores quam formosiores habere amicos*; et alia in eandem sententiam praeclare. Quo loco discimus maxime vitandum esse contemptum (interiorem intelligo, quia exterior iam vetitus est[3]), qui solet occupare mentem eorum semidoctorum hominum, qui solam verborum scientiam habent. In quorum numero sanctus Augustinus[4]) tum erat, cum in concionibus sancti Ambrosii contemptor astabat, ut ipse fatetur. Praesertim cum hoc sit audire concionem ut verbum hominum

[1]) S. Aug. l. de cat. rud. c. 9. [2]) C. sedulo d. 38. [3]) Supra n. 57. [4]) S. Aug. l. 5. Confess. c. 13.

ex Hieronymo[1]), qui haec verba scripsit: *Ut verbum hominum accipit, qui contemnit.* Adde, qui hanc simplicitatem contemnit negligentem ornamentorum oratoriorum phaleras et divitias humanae sapientiae, eum contempturum quoque Salvatoris conciones hac simplicitate ornatissimas, ut Salomon praenuntiavit illis verbis: *Labia eius lilia distillantia myrrham primam*[2]). In quem locum Theodoretus[3]): *Liliis similia videntur labia illius, quia divini sermones per se splendent, licet humani ornamenti nihil habeant. Non enim nent neque texunt lilia, ut Dominus docet, sed Pater coelestis vestit ea*[4]). Atque ii duo puerorum similes sunt. Ut enim illi, dum pater percutiens ferro silicem extundit ignem, non materiam aridam flammae concipiendae aptam subiciunt, ut iubentur, sed ludibundi ac mirabundi splendore spectando scintillisque numerandis delectantur, sic hi concionis auditores humani, dum concionator lingua feriens aerem elicit flammas salutarium praeceptorum, non voluntatem et affectum adhibent, quem inflammari oporteret, sed oculis mentis verborum splendorem mirantes attendunt. Philosophiae quoque studiosus mentem advertit ad ea, quae de Platonis atque Aristotelis arculis detulerit concionator. Historiae deditus ea tantum probat, quae de veterum historiis promuntur. Politicus iis

[1]) S. Hieron. 1. Thess. 2. [2]) Cant. 5. 13. [3]) Theod. ibid. [4]) Matth. 6. 28.

applaudit, quae prudentiam sapiunt humanam quaeque ad gubernationem sive urbanam sive bellicam referri possunt; paraemiis, dicteriis et facetiis gaudet. Iurisconsultus observat leges civiles et canones ecclesiasticos, qui producuntur, laudatque, si concionator in utroque iure multis doctoribus allegandis versatus esse videatur. Theologiae denique addictus, si affectu ducatur suo, subtilium disputationum theologicarum definitiones audire cupit easque avide exspectat et notat. Qui sic audiunt, praesertim cum contemptu, si concio rebus sibi iucundis careat, ii spiritu et affectu humano audiunt, proinde ut verbum hominum, in quo illa expeti ac notari solent. Quae audiendi ratio ne ipsis quidem sapientibus saeculi probatur, nisi referatur ad mores atque ad vitae bene ducendae finem. Audiatur L. Seneca[1]): *Illud*, inquit, *admoneo philosophorum auditionem lectionemque ad propositum beatae vitae trahendam, non ut verba prisca aut ficta captemus et translationes improbas figurasque dicendi, sed ut profutura praecepta et magnificas voces et animosas, quae mox in rem transferantur. Sic ista discamus, ut, quae fuerunt verba, sint opera.* Mutet lector nomen philosophorum in concionatorum, et ea omnia sibi dicta putet ab uno aliquo de veteribus magistris christianorum. Sane B. Athanasius[2]) sic fere locutus est, ubi distinguit captatorem

[1]) L. Sen. ep. 109. [2]) S. Athan. ho. de semente.

voluptatis aurium in audiendis concionibus ab auditore fideli ac prudenti, qui spiritu christiano instinctus nihil curat dicentis locutionem rebus salutaribus intentus. *Non enim*, inquit doctor magnus, *verba quaerit, sed opera.*

62. Ceterum excluso spiritu humano pervidendum est, quid sit audire concionem affectu christiano et pio, quo dicatur audiri ut verbum Dei. Primum igitur sic audietur, si cordis aure potius quam corporis excipiatur. Licet enim concionator non semper ad cor loquatur, quemadmodum deberet, sed plerumque ad aures tantum, ipsum tamen verbum Dei semper suapte sponte loquitur cordi, teste S.Augustino[1]), cuius illa sunt ad Volusianum : *Quasi amicus familiaris sine fuco ad cor loquitur indoctorum atque doctorum.* Et in Confessionibus[2]) de sapientia loquens divina : *Quid est illud, quod interlucet mihi et percutit cor meum sine laesione et inhorresco et inardesco?* Cardinalis Caietanus[3]) quaerens, cur dicatur a Paulo : *Verbum auditus Dei*, respondet : *quia in Dei verbo audiendo non auditur homo, sed Deus auditu interno.* Indicium autem audiri cordis aure interna est suavitas et dulcedo spiritualis illa, de qua egimus supra[4]), qua mentis interna mulcentur ex Ambrosio ; qua verbum Dei *fit in gaudium et laetitiam cordis* ex Ieremia, quae denique argumentum est divinae

[1]) S. Aug. ep. 3. ad Volus. [2]) Id. l. 11. Conf. c. 9. [3]) Caiet. in 1. Thess. 2. [4]) Supra n. 49. et seq.

praedestinationis ex Gregorio[1]), cuius haec sunt memorabilia verba, ubi exponit illud Iobi: *Auris verba diiudicat et fauces comedentis saporem. Aliquid de electis ac reprobis videtur innuere, quia verba sapientiae, quae reprobi audiunt, electi non solum audiunt, sed etiam gustant, ut eis in corde sapiat, quod reproborum non mentibus, sed solummodo auribus sonat*; et alia, quae studio brevitatis omittuntur. Deinde affectu christiano ac pio sive spirituali audit, qui in audiendo exercet fidem, devotionem, reverentiam aliasque virtutes, quas veteres Patres in Thessalonicensibus agnoverunt; qui observat tantum ea vel potissimum, quae spectant ad animae salutem, observationem praeceptorum, peccatorum fugam, augmentum gratiae, perfectionis incrementum. Hoc affectu, devotione, dulcedinis interno sapore perfusa erat anicula illa virgo, cuius meminit Cantipratanus[2]); quae concionem audiens fervore spiritus correpta primum intra se fremere coepit, deinde concuti membris omnibus, postremo, ubi concionator declarasset unionem animae beatae cum Deo exemplo mixtionis aquae et vini, non amplius ferens vim dulcedinis divinae clamans expiravit.

63. Post concionem, quo tempore facilior esse solet lapsus linguae dissipans fructum ex auditione collectum, monendus est auditor, ut quaedam effi-

[1]) S. Greg. l. 11. mor. c. 3. al. 4. [2]) Th. Cantipr. l. 2. Ap. c. 49. n. 2.

ciat, quedem caveat. Primum monitum : Confer tecum et recogita, quae audieris in concione, ut radices figant in corde et tempore opportuno exsequaris. S. Augustinus[1]) dicendo fessus dimittens populum non fessum audiendo : *Interim*, inquit, *quae audivistis, cogitate. Quid dixi? Quae manducastis, ruminate, sic enim eritis munda animalia et apta epulis Dei.* Praeclare Sanctus Doctor se corrigit, quia noverat Dei verbum esse cibum, ut probavimus[2]), et nos cupit esse animalia munda, quae ruminant, quia duos habent ventriculos ex Plinio[3]). Non satis est comedere et semel utcumque dentibus mandere, quod immunda faciunt animalia, sed oportet e primo ventriculo pabulum revocare ac remandere, quod est iterum perfecte molere minutimque conterere, quod est ruminare, ut definit Rufinus[4]) ; praesertim si cibi aromatici sunt, qui nonnisi bene confusi sapiunt ; tum denique calore stomachi concoquere, ut alimentum fiat idoneum membris nutriendis. Comedimus verbum Dei, cum primum auribus excipimus ; in primum ventriculum immittimus, cum memoriae commendamus, revocamus in os, cum postea reducimus ad intellectum ac novis considerationibus collationibusque retractamus iudicium ferendo, quibus morbis sanandis ac virtutibus acquirendis prosit. Bene remansum detrudimus

[1]) S. Aug. conc. 1. in ps. 103. [2]) Supra n. 47. [3]) Pl. l. 11. c. 47. [4]) Ruf. l. 1. de bened. patr.

in alterum stomachum, id est in ipsum cor, cum voluntatem exsequendi concipimus, ubi frequentis meditationis calore decoquitur, ut in membra per quotidianam exsecutionem distribuatur. Rufinus[1]): *In ipsa ruminatione, in qua significat Deus munda animalia, hoc voluit insinuare, quia omnis homo, qui audit, sic debet in cor mittere, ut non piger sit ea cogitare, ut quando audit, sit similis manducanti; cum autem audita in memoriam revocat et cogitatione dulcissima recolit, fiat similis ruminanti.* Spectat hoc parabola seminantis[2]), in qua verbum Dei, ut fructum faciat, debet audiri, cordi vacuo spinis mandari, retineri atque in patientia, hoc est perseverantia, foveri. In qua parabola explananda S. Gregorius[3]) in rem praesentem: *Verba Domini, quae aure percipitis, mente retinete. Cibus enim mentis est sermo Dei. Et quasi acceptus cibus stomacho languente reicitur, quando auditus sermo in ventre memoriae non tenetur. Sed quisquis alimenta non retinet, huius profecto vita desperatur. Aeternae igitur mortis periculum formidate, si cibum quidem sanctae exhortationis accipitis, sed verba vitae, id est alimenta iustitiae, in memoria non tenetis.* Suadet exemplo suo B. Maria ruminationem auditi verbi[4]), quae conferebat in corde suo, quaecumque audiebat de Christo, sive a pastoribus sive ab angelis sive

[1]) Ruf. in ps. 45. [2]) Luc. 8. 15. [3]) S. Greg. ho. 15. in evang. [4]) Luc. 2. 19. 51.

a prophetis in Scriptura sive ab aliis, comparans praecedentia cum consequentibus, vetera cum novis, figuras cum eventibus, audita cum visis ; tum ut ea conservaret tamquam gemmas, tum ut fructum caperet consolationis et confirmationis fidei ex ea collatione, ut fuse probant ex antiquis Patribus recentes interpretes boni[1]). Atque ut ad praxim veniamus in hac ruminatione, primum auditor a concione reversus dicat secum ipse serio : *Manhu? Quid est hoc?* Ita monent Origenes[2]) et Petrus Damiani[3]). Hoc est accurate inquirat sensum eorum, quae audivit, expendat vim documentorum, colligat numerum ; admiretur Dei largitatem, qui tam affluenter atque opipare animas pascit ; sapientiam, quae tot paucis Scripturae verbis inclusit mysteria. Deinde conferat documenta tradita a concionatore cum passionibus, vitiis, peccatis suis tamquam medicamenta cum morbis consideretque, quaenam cuique morbo salutaria sint futura ; discutiat e multis, quaenam utilissima emendationi, atque ea fortiter eligat. Postremo interdum examinet profectum e concionibus auditis. Sanctum Chrysostomum habemus[4]) auctorem hoc examen populo suadentem. Quid is faceret religiosis? *Obsecro*, inquit, *ut quotidie quisque seipsum scrutetur, quid ex hodierna, quid*

[1]) Mald. et Tol. in Luc. 2. Barrad. t. 1. l. 8. c. 10. [2]) Orig. hom. 7. in Ex. [3]) P. Dam. ep. 93. [4]) S. Chrys. ho. 32. in Gen.

ex proxima lectione utilitatis retulerit. Probaveratque id faciendum argumento a simili. Si enim a liberis revertentibus a schola parentes exigunt, quidnam didicerint quantumve profecerint, non permissuri redire ad easdem scholas sine ampliore fructu litterario, quid nos facere oportet redeuntes a schola spirituali nobis ipsis in iis, quae spectant ad salutem animarum?

64. Secundum monitum: Sepone aliqua ex auditis et ruminatis, quae sint tibi profutura, atque ea selecta refer in libellum in id praeparatum. Ecclesiam Dei, in qua concio habetur, similem Chrysostomus[1]) arbitratur officinae medicorum atque mercatui, unde et aegroti pharmaca et cives quotidie merces necessarias asportant. Propterea exoptat, ut christiani domum ex ecclesia redeant vel cum medicamentis, quae morbis congruant, vel cum mercibus ad victum vestitumque necessariis. Ex his equidem infero duo genera rerum utilium a concione reportari posse a religioso: alterum animae, saluti, aeternae vitae comparandae, cuius prima et maxima cura debet esse. Atque ratione huius ecclesia est medicamentorum spiritualis officina. Debet ex ea bonus auditor non modo quamprimum idonea morbis curandis applicare medicamenta, sed etiam referre in libellum memoriae causa, quae prosint imposterum, si non ex toto convaluerit. Ceterum, quia

[1]) Idem ibid.

de hoc pharmacorum delectu et collocatione in libello memoriae gratia fusius agam, cum de domestica exhortatione disseram[1]), non his aliud addam. Altera consideratio ecclesiae est tamquam spiritualis mercatus, e quo religiosus auditor et aliquando futurus concionator domum afferre potest quasi merces utiles concionibus habendis. Harum rerum in hoc monito delectum haberi selectioresque in libellum referri suadeo, ita tamen, ut haec nullo modo sit prima cura, sed secunda; ne cadat in auditorem Senecae[2]) iusta illa reprehensio: *Non vitae, sed scholae discimus*; quia discere debemus et vitae et scholae et ecclesiae, sed vitae primum, deinde ecclesiae, postremo scholae. Neque tota concio describatur, sed cum magno delectu pauca, sive illa sint notabiles Scripturae sacrae interpretationes sive similitudines illustres sive ardentes affectuum commotiones sive totius concionis succus, ordo, series paucissimis comprehensa. Libellum autem in locos communes digestum esse oportet. Consonat harmonice hoc monitum cum regulis nostris[3]). Nam eae prodesse docent *in communes locos digessisse omnia, quae ad virtutum commendationem et peccatorum detestationem pertinent* et conferre *bonos audivisse praedicatores*. Sed quid auditio, nisi in audiendo sit aliqua observatio? quid ob-

[1]) Tr. de exhort. dom. n. 13. [2]) L. Sen. ep. 106. [3]) Conc. reg. 4. et. 5.

servatio? nisi memoriae gratia quaedam chartis scriptura commendentur? Ecquando loci communes complebuntur, si non supellex rerum in cursu discendi comparetur? Quid quod par est, ut iuniores a senioribus doctoribus, non tantum modum dicendi, sed etiam res ipsas longo studio comparatas addiscant? ut bona cogitata singulariaque inventa cum inventoribus morte ne pereant, sed quasi patrimonium ad posteros transmittantur? Quid quod valetudini proderit? Non enim, si id faciant adolescentes nostri, tam ardenter inhiabunt ac tempus terent alienis concionibus integris describendis, quod non uno loco tum valetudinis tum studiorum graviorum causa vetatur[1]). Nam ubi tria vel quatuor ex una boni praedicatoris concione paucis annotaverint, erunt ingeniosi prudentesque iuvenes contenti. Lectissima sunt in omni rerum genere pauca. Quam igitur utile iucundumque erit sine labore describendarum concionum, sine assidua fatigatione legendorum librorum, studiorum cursu perfecto thesaurum rerum invenire sensim ac sine propemodum sensu collectum? Nec dubitent, quae notaverint, quin sint in usum ventura. Nam selecta semper placent et nova videbuntur post tot annos et nova fient novo modo novaque tractatione dicentis. Credantque adolescentes, si non mihi concionatorum minimo, scientissimis certe concionatoribus

[1]) Instr 2. n. 17.

nostri ordinis incredibilem esse utilitatem libelli communes locos continentis ab initio philosophici cursus inchoati, in quem etiam ea, quae praeclara dicuntur a condiscipulis in coenaculo, quae audiuntur in mensae lectione, quae discuntur in colloquio familiari, referantur. Libido quorumdam imprudentium chartas implendi caveatur, meliora studia retardans. Satis est, ut saepe dixi, paucula de auditis, eaque selectissima maximeque illustria in communes locos referre, cum se dat occasio non quaesita, sed ab ipsa domestica disciplina atque ordine vitae porrecta. Iacobus Laynez, quem nemo ex primis sodalibus ingenio doctrinaque superavit, inter legendum optima quaeque in adversaria transcribebat, ut tradit Petrus Ribadeneira[1]), et ego a senioribus, qui illum norant, accepi. Qua ratione fieri possint utiliter communes loci, dicetur in regula quarta concionatorum.

65. Tertium monitum post concionem: Noli iudicare concionatorem eiusque facultatem ac perfectionem ex eventu, sed e re ipsa. Concionatorem ex eventu iudicat is, qui bonum existimat hoc solo, quod videt auditorum concursum, approbationes atque assensiones populi, plebeculae ignorantis applausum; ineptum existimat eum, quem contra pauci audiunt, cui nullus applaudit. Ex hoc iudicio illi laeto laetus atque alacer gratula-

[1]) Ribad. l. 3. vitae Iac. Layn. c. 15.

tur et vero etiam assentatur, hunc autem maestum atque afflictum paene negligit et nullis propemodum caritatis officiis neque colit neque solatur. E re ipsa iudicat, qui non vulgi solum iudicium spectat fallacissimum, sive approbantis sive reprobantis concionatorem, sed intuetur virtutes, facultatem, conatus, affectus atque ipsum opus concionatoris. Nam si doctrinam habet solidam, eloquentiam rebus explicandis sufficientem, vocem satis claram et magnam, actionem gravem, zelum Apostolicum ; si prudenter, si ardenter dixit, si apposite ad persuadendum, si servatis regulis ordinis nostri, bonus is concionator et suas partes explesse putandus est, licet populo minus placuisse videatur. Proinde magnae sunt illi habendae gratiae, quod in nostro templo strenue laboravit, magna caritatis significatione complectendus, quod fecerit, quantum potuit ; laudandus, quod suo muneri minime defuerit, omni denique ratione consolandus improspero eventu nonnihil afflictus ac maerens.

66. Triplex autem ratio moniti est. Nam iudicium ex eventu deflectit tum a prudentia tum a caritate tum a veritate. Primum quidem deficit a prudentia. Notissima enim est huius iudicii censura et vituperatio, quam M. Tullius[1]) in concione quadam pronuntiavit. *Hoc*, inquit, *plerumque facimus, ut consilia eventis ponderemus et cui*

[1]) Cicer. or. pro Rab. Post.

bene quid processerit, multum illum providisse; cui secus, nihil sensisse dicamus. Ex hac erroris popularis reprehensione probatissima regula conficitur: *Non esse prudentiam ex eventu ponderandam.* Etenim fallacissimum est id argumentum, cuius fallacia saepe in concionibus apparet. Populi celebritas hoc anno deseruit in hac urbe concionatorem, qui semper in numero bonorum est habitus et placuit, ubicumque antehac est concionatus, qui conciones meliores factas habuit, qui ne verbo quidem per imprudentiam populum laesit. Itaque culpa non eo residet, sed in populo, qui probavit alios, vel quia vere meliores fuerunt, vel quia falso ipse iudicio meliores duxit. Deinde iudicium hoc ex eventu fraternam violat caritatem. Affinem ei culpae concionatorem facis, quam ipse non contraxit. Imputas illi templi inanitatem, cuius causa vel nulla fuit vel non integra, quia numeris omnibus explevit munus suum. Quodsi tuam falsam existimationem voce promas et ab imprudenti auditore perferatur ad eius aures, nonne afflictionem addes afflicto et semina iacies aversionis? Ergo compatere deserto, solare maestum, lauda, quae dixit, si digna sunt, ut ponimus, laude; iube sperare maiorem populi benevolentiam alio tempore ac loco, dic aliquando cognitum iri doctrinam ipsius et zelum animarum, mutari mobile vulgus Euripi more; perseveret in bonis concionibus bene dicendis, affuturum cum

divino populi quoque favorem tempore opportuniore. Denique pluris aestimandos esse paucos doctos, prudentes atque electos viros, qui fuerunt assidui, quam imperitorum ingentem turbam. Id enim Democritus apud L. Senecam[1]) significabat, cum dicebat: *Unus mihi pro populo est et populus pro uno*; quod interpretor: Unus sapiens auditor, quia populo universo aequatur, mihi instar totius populi est; populus, quia imperitus est, est mihi instar unius auditoris. Id arbitrabatur Antimachus Clarius, cui poema recitanti Plato unus fuit instar omnium auditor, ceteris turmatim ab audiendo digressis. Idem S. Hieronymus[2]), qui Pammachium his verbis consolatur: *Ut eruditis contentus auribus non magnopere cures, quid imperitorum de ingenio tuo rumusculi iactitent.* His atque harum similibus rationibus fraterna caritas concionatorem a plebe desertum soletur atque ad spem melioris eventus alacritatemque traducat.

67. Postremo iudicium hoc ab eventu et celebritate saepe veritati ipsi repugnat. Populus enim crebro fallitur in ferendo, cum de rebus omnibus, tum potissimum de eloquentia concionatoribusque iudicio. M. Tullius[3]) exercitatissimus atque experientissimus in concionibus popularibus: *Vulgus interdum non probandum ora-*

[1]) L. Sen. ep. 7. [2]) S. Hier. ep. 26. ad Pammach. [3]) Cic. l. de clar. orat.

torem probat, sed probat sine comparatione, cum a mediocri aut etiam a malo delectatur; eo est contentus, esse melius non sentit. Ac ne iuniores oratorie dictum putent id a Cicerone, probandum est ratione. Populus universus magnam partem imperita multitudine atque indocta constat, quae veras rerum perfectiones haudquaquam agnoscit, praesertim eas, quae sunt paulo subtiliores atque a sensibus remotiores, nec distinguit perfectius a minus perfecto tum in artibus et artefactis tum in natura et naturalibus. Atque hoc est tamquam primum principium in moralibus: vulgus nescire res distinguere; quod Aristoteles[1]) prodidit et Galenus[2]) inductione luculenta confirmavit. Quamobrem Fabius apud Sanctum Hieronymum[3]): *Felices*, inquit, *essent artes, si de illis soli artifices iudicarent.* Quo fit, ut facillime ac saepissime erret in ferendo iudicio de duabus concionis partibus primariis seu concionatoris praecipuis instrumentis, doctrina et eloquentia. Non enim distinguit solidam eruditionem a sophistica, rationes demonstrativas a topicis, similitudines atque exemplas coacervata suspicit atque apodixes ducit, ridiculis applaudit et, si quid non capit, quod audacter pronuntietur, id miratur. Praeterea cum non distinguat eloquentiam

[1]) Ar. l. 10. eth. c. 1. [2]) Gal. l. de cogn. et curand. an. morb. c. 2. [3]) S. Hier. ep. 26. ad Pammach.

a loquentia seu loquacitate, existimat eos esse summos concionatores, qui propter cursum verborum et volubilitatem linguae, qua valent, ponunt in celeritate veram eloquentiam[1]), quos Sanctus Hieronymus[2]) in indoctorum numero locat, et Augustus, ne praecipites ruerent, esse sufflaminandos definiret. De prioribus Quinctilianus[3]): *Admirantur imperiti qualecumque id, quod modo se ipsi posse desperant.* De utrisque S. Hieronymus[4]), bonus aestimator sapientiae et eloquentiae: *Nihil tam facile, quam vilem plebeculam et indoctam concionem linguae volubilitate decipere; quae, quidquid non intelligit, plus miratur.*

68. Neque vero quod aliqui docti cum vulgo misceantur, plebem faciunt peritiorem. Nam ipsi eruditiores, qui pauci sunt, cum imperita multitudine saepe vel inviti feruntur tamquam aestu quodam erroris, ne dissentire ab universa civitate aut soli sapere videantur. Idcirco L. Seneca[5]) tam candidatos quam coloratos vulgum vocat, hoc est tam patricios quam plebeios. Id in rebus omnibus humanae vitae usuvenire praeclare docuit idem philosophus[6]), ubi ait: *Atqui nulla res nos maioribus malis implicat, quam quod ad rumorem componimur; optima rati ea, quae magno assensu recepta sunt quorumque exempla multa*

[1]) S. Hier. ep. 2. ad Nep. M. Sen. l. contr. praef. [2]) S. Hier. ep. 61. ad Pammach. [3]) Quin. l. 12. c. 10. [4]) S. Hier. ep. 1. [5]) L. Sen. l. de vita beata c. 2. [6]) Id. c. 1.

sunt; *nec ad rationem, sed ad similitudinem vivimus.* Et: *Nocet enim applicari antecedentibus, et dum unusquisque mavult credere quam iudicare, numquam de vita iudicatur, semper creditur*; *versatque nos et praecipitat traditus per manus error alienisque perimus exemplis.* Item: *Stat contra rationem defensor mali sui populus.* Quod in omni vita L. Seneca, in ratione dicendi, quam tractamus, idem aureis verbis expressit Quinctilianus[1]), ubi docet lectionis iudicium esse certius quam auditionis. *Iudicium*, inquit, *audienti frequenter aut suus cuique favor aut ille laudantium clamor extorquet. Pudet enim dissentire et velut tacita quadam verecundia inhibemur plus nobis credere cum interim et vitiosa pluribus placeant et a corrogatis laudentur etiam, quae non placent. Sed e contrario quoque accidit, ut optime dictis gratiam prava iudicia non referant.* Notet accurate lector in his verbis causam, qua vel cordati auditores in errorem atque in assensiones approbationesque ineptorum concionatorum rapiuntur. Ea est laudantis multitudinis imperitae clamor et applausus cum verecundia coniunctus, quae dictat fidem habendam tam multis testibus idem affirmantibus, ne stultus, si dissentiat, aut insipiens habeatur. In eadem erat opinione Sanctus Gregorius Nazianzenus, qui S. Hieronymo[2]) Constantinopoli roganti, ut exponeret, quid sibi vellet apud san-

[1]) Quin. l. 10. c. 1. [2]) S. Hier. ep. 2. ad Nepot.

ctum Lucam, sabbatum δευτερόπρωτον[1]), hoc est secundo primum, eleganter ludens respondit: *Docebo te super hac re in ecclesia, in qua mihi omni populo acclamante cogeris invitus scire, quod nescis; aut certe, si solus tacueris, solus ab omnibus stultitiae condemnaberis.* At quia non omnes concionatores Nazianzeni sunt aut Nazianzeni suppares, ideo viri quoque non indocti trahuntur in errorem ob causam ab Quinctiliano[2]) positam, quia pluribus vitiosa placent, optime dicta non placent. Quod alibi sibi constans repetivit dicens: *Mala multi probant.* His adde querimoniam L. Senecae[3]): *Non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant; argumentum pessimi turba est.* Quam postremam rationem a Publico Syro[4]) mutuatus est, cuius est ille senarius: *Est turba semper argumentum pessimi.* Quibus omnibus conficitur, quod initio dicebam, perperam de concionatore iudicare vulgus atque in errorem trahere semidoctos, proinde vitanda esse, *quaecumque vulgo placent*[5]), nec eiusdem aut iudicio probantis ac improbantis aut frequentia concionatorem esse metiendum, sed ferendam hanc duram nostram necessitatem, ut ait S. Hieronymus[6]), *quod vulgi standum sit iudicio.*

69. Probatur item duobus modis iudicium

[1]) Luc. 6. 1. [2]) Quin. l. 12. c. 10. [3]) L. Sen. l. de vita beata c. 2. [4]) Publ. Syr. in sel. sent. [5]) L. Sen. ep. 8. [6]) S. Hier. ep. 26. ad Pammach.

vulgi pravum esse. Quae probatio concionatores quoque interdum ab audientia sine ipsorum culpa desertos recreatura est. Primum ex eo, quod artifices boni demonstrarunt ipsi populo suam ipsius inscitiam in iudicando. Notum est Polycleti[1]) statuarii nobilissimi factum; qui simulacrum alterum ad normam artis, alterum ad arbitrium plebis fecit, cumque illud expositum admirationi esset, hoc ludibrio, Polycletus ad plebem conversus dixit: *At hoc, quod reprehenditis, ab arte vestra profectum est.* Vulgatum est etiam Hippomachi[2]) facinus, qui discipulum canentem tibia verberavit errantem, licet vulgus ad peccatum artis applausisset. Quam ob causam, qui plus ceteris sapere sunt existimati, vulgi iudicium de eloquentia refugiebant. Itaque Plinius[3]) iunior, cum recitaret aliquid ad emendationem atque editionem, non populum advocabat, sed electos certosque censores. Sanctus Chrysostomus[4]) saepe populi acclamationes ob eamdem causam respuebat et cohibebat. Deinde probatur pravitas iudicii popularis ex eo, quod priscis saeculis artifices dicendi magistrosque depravabat et nunc quoque corrumpit. Nam qui placendi causa scribunt et dicunt, qualia placere populo viderint, scribunt et dicunt. Hinc ex eodem Plinio[5]) *theatra male*

[1]) Ael. l. 14. var. hist. c. 18. [2]) Id. l. 2. c. 6. [3]) Pl. l. 7. ep. 17. ad Non. [4]) S. Chrys. ho. 2. de Laz. [5]) Pl. l. 3. ep. 18. ad Sever.

musicos canere docuerunt ipsius aevo ; quod etiam de oratoribus putandum est, quibus, ut est auctor M. Tullius[1]), *auditorum aures moderantur*. Nostro saeculo popularia templa male dicere concionatores quosdam docuerunt, qui placere populo quam prodesse maluerunt. Sentimus et nos corruptelam illam temporum, quam L. Seneca[2]) sentiebat aetate sua, qui integra epistola probat corruptum dicendi genus a corruptis moribus provenire moresque ibi a recto descivisse, ubi videris placere comptam orationem. De corrupto vulgi iudicio plura Laelius Bisciola[3]) noster.

70. Quartum monitum post concionem. Caveat adolescens, ne statuat imitari concionatorem eum, cui populum applaudere videt, ex eo solum, quod eum videat vulgo perplacere. Deducitur ex monito proximo. Nam si vulgus errat in iudicando, cur multitudinis imperitae sensus ac favor debet esse nobis auctor, impulsor et dux ad imitandum? Recte Seneca[4]) : *Nihil ergo magis praestandum est, quam ne pecorum ritu sequamur antecedentium gregem pergentes, non qua eundum est, sed qua itur*. Et : *Quaeramus, quid optime factum sit, non quid usitatissimum ; non quid vulgo, veritatis pessimo interpreti, probatum sit*. Et : *Sanabimur, si separemur a coetu*. Est autem pernecessarium hoc monitum adolescentibus, quia nonnullos adeo

[1]) Cic. in partit. [2]) L. Sen. ep. 114. [3]) Bisc. t. 1. subs. hor. l. 6. c. 5. [4]) L. Sen. l. de vita beata c. 1. et 2.

populi favor et concursus ad aliquem concionatorem afficit et impellit ad eum amandum sine consideratione vitiorum, ut eum alterum Demosthenem aut redivivum Ciceronem arbitrentur. Ex amore nascitur imitationis studium. Necesse est aut imiteris aut oderis, ait idem Seneca[1]). Et quia caecus est amor, cui non oculos aperit prudentia divinaque gratia, vitia pro virtutibus imitatur, ratus vitia illa causam esse celebritatis et concursus. Sapienter maiores nostri occurrerunt huic periculo, cum statuerunt in haec verba[2]): *Non est existimandum ad eumdem concionandi modum vel unius celebris concionatoris imitationem nostros adigendos esse vel adigi etiam posse etc.* Et post: *Monendi igitur omnes sunt, qui ad hoc munus instituuntur, ne alios in voce et gestu imitari studeant, quando id, quod imitantur, quamvis bonum sit, natura consequi non possunt.* Nominatim hic iuvenes vocem ac gestum imitari vetantur, quia id mimorum est. Vidi per Italiam adolescens magni nominis et eloquentiae concionatorem concursus facientem, qui peritorum iudicio voce potissimum peccare putabatur. Habebat enim canticum quoddam perpetuum, auditoribus limitatoris iudicii delicatiorumque aurium permolestum, nulla vocis varietate conditum. Hoc tamen, qui imitatores eius esse ac discipuli videri cupiebant, cum auditorum nausea stomachoque aemulaban-

[1]) Id. Sen. ep. 7. [2]) Instr. 2. §. 6.

tur, ita ut non concionari, sed inepte canere viderentur. Itaque cum aliquis concionator concursus habet, certiores fiant adolescentes a peritis, doctis prudentibusque viris, utrum ille placeat merito virtuteque sua, an vero multitudinis errore. Si vulgus errare atque hallucinari dixerint, ut saepe usuvenit, ab imitatione prorsus abstineant, ne bonum naturae, quod habent, depravati concionatoris imitatione corrumpant. Sin imitatione dignum esse responderint, eorumdem ductu quaedam, non omnia, sibi esse imitanda existiment. Nam in bonis quoque concionatoribus vitia quaedam vel naturae vel depravatae consuetudinis inhaerescunt, quae ipsi libenter abraderent, si nossent aut possent. Qualis autem imitatio debeat esse, generatim traditur in instructione concionatorum[1]).

71. Quintum monitum et postremum. Concionatorem, qui tibi non placuerit, ne vituperes. Sunt, qui concionatoris virtutes numquam, vitia semper notant, referunt, exaggerant, cum a concione redeunt ; quos praemonitos cupio. Ex his quidam semper domesticos postponentes extraneis, hos admirantur et ferunt in coelum, nostros deprimunt in infernum, infecti vitio illo, quod in hominum genere universo mimus quidam ingeniosus observaverat illo versiculo : *Aliena nobis, nostra plus*

[1]) Instr. 2. n. 6.

aliis placent[1]), et notat Plinius[2]) in civibus Protogenis pictoris, quibus magni artificis non probabantur tabulae, quia civis. *Sordebat ille suis*, inquit, *ut plerumque domestica*. Sunt alii contra, quibus putent ac sordent omnes extranei, naturae illa propensione ducti, qua quisque suis favet, ut observat Nazianzenus[3]). Non desunt, qui neminem, neque domesticum neque extraneum, umquam probent, *promptissimi censores alienorum operum, tardi iudices suorum* ex eodem Gregorio[2]). Qui nostros carpunt, caritatem fraternam maxime violant, praesertim si, quae dixerint, ad aures reprehensi publice concionatoris perferantur. Qui detrahunt extraneis, peccant item et contra caritatem et contra reverentiam eam, quam aliis religiosis ordinibus debemus. Qui utrosque vituperatione verberant, sunt in humanis coetibus intolerandi. Nolo laudes, quae minime laudanda sunt, fucum verborum, ostentationem memoriae, praecipitem celeritatem, similitudines ineptas, actionem scenicam et his similia ; sed nolo vituperes, quae spiritualibus viris et prudentibus laudanda censentur. Cupio te naturae vitiis parcere et compati vacillanti memoriae, raucae voci, quas bonas sibi faceret, si posset. Cur reprehendis, quod vulgata dixerit? An vero vulgata omnia vul-

---

[1]) Publ. Syr. in sent. [2]) Pl. l. 35.c. 10. [3]) S. Greg. Naz. or. 27. [4]) Id. orat. 26.

garia sunt? An non, quae tu dicis vulgaria, sunt aptiora tum evangelio illi tum auditoribus permovendis? Satis hic sit notare, quomodo describat facilitatis virtutem Simplicius[1]), quam in auditore humano ac bene morato requirit: *Ne tetrico*, inquit, *sis vultu, quasi aliis curis intentus neque ultra, quam satis est, taceas, sed modice laudes orationem; nec acerbe iudices aut redarguas ut aut falsam aut inconcinnam aut infantem. Illud autem plane facilitatis est et benignitatis, si et oratori recte dicenti et ei, qui vere meritoque laudatur, gratulari videare.* Haec Simplicius. Lauda igitur, quae potes, vere; quae non potes, tace; statuens apud teipsum vitare in concionibus tuis, quae tibi minus placent, et corrigere in te illa ipsa, quae vitia ducis, illius monitu, qui dixit: *Ex vitio alterius sapiens emendat suum*[2]). De domesticis concionatoribus in coenaculo alia ratio est, cum sit cautum[3]), *ne ii, ad quos non pertinet, nec facile et immodice eos laudent nec libere carpant.* Postremum addo expedire publicae paci, ut qui in externa concione audierit aliquid, quo noster ordo laesus vel nostri doctoris dictum videatur esse reprehensum, non id concionatori referat, sed Superiori, qui pro officio, pro notitia rerum, quam habet in urbe, pro prudentia, qua pollere debet, praemissa se-

[1]) Simpl. in Enchir. ep. c. 46. c. 50. [2]) Publ. Syr. in sentent. [3]) Instr. 2. n. 4.

niorum consultatione decernat, quid publice a concionatore oporteat responderi. Ne concionator zelo incitatus refutationem aggrediatur tum inconsulto Superiore tum re non plane perspecta; qua ex refutatione minus considerata tragoedia aliqua, ut aliquando accidit, excitetur.

REGULA III.

COMMUNIUM.

Singuli statuto die et assignato sibi confessario confiteantur, et non alteri sine Superioris facultate.

Multis in locis ac regulis agitur de sacramentali confessione peccatorum : in Summarii regula sexta et septima, in regula tertia sacerdotum, in regula septima Magistri novitiorum, in instructione quinta de casibus reservatis, edita a Congregatione quinta generali. Non pauca quoque responsa exstant a Praepositis generalibus data de difficultatibus nascentibus ex harum regularum vero sensu. Non bene potest una regula sine aliis explicari ; si omnes in hoc commentario tentarem illustrare, nimium excresceret opus. Itaque statui tractatum de confessione sacramentali conficere, quo regularum omnium explicationem complectar ; in quo apparebit, quam sit rationi conformis et religiosorum aliorum consuetudini haec tertia regula cum ceteris, quas commemoravi.

REGULA IV.

COMMUNIUM.

Omnes, qui professi aut formati coadiutores non sunt, bis in anno sua vota renovabunt praemissa confessione generali; quo tempore rationem suae conscientiae reddent, et quoties etiam Superiori visum fuerit, iuxta morem Societatis.

1. Multa sunt, eaque gravissima, quae hac regula vel attinguntur vel praescribuntur nostris facienda. Primum attingitur distinctio graduum, quae est inter professos et coadiutores formatos. Deinde fit mentio confessionis generalis, qua praepurgandus est animus ad sanctiorem votorum renovationem. De huius utilitate ac ratione dictum est satis in dissertatione de confessione sacramentali peccatorum. Tertio iubentur nostri sub votorum renovationem rationem reddere suae conscientiae Superiori tamquam Patri, de qua, quia longior est futura disputatio, placet in peculiarem tractatum eam disputationem conferre. Postremo, quod est praecipuum, semestris praecipitur votorum renovatio, de qua disseretur in hoc commentario; atque in eo sex dicentur. Primum, quaenam vota et a quo et quo tempore renoventur. Secundo, quis hanc consuetudinem et cur introduxerit in Societatem. Tertio probabitur non esse hunc ritum sine antiquiorum ac recentiorum religiosorum exemplo. Quarto pro-

ferentur rationes, quibus demonstrabitur, quam conveniens fuerit haec vota a nostris renovari. Quinto docebitur, quae quotve actiones sint ad renovationem praemittendae. Sexto ac postremo, quo ritu fiat huiusmodi renovatio.

2. Ut primum aggrediar, operae pretium est explicare primum, quid vota renovare significet in hac regula. Posset quis dubitare, num sit vota reficere, redintegrare aut instaurare, quasi vota corruerint vetustate aut obligare desierint. Sed cum eorum vis remissa non sit nec laxata obligatio, quae perpetua est ex parte voventium, sic renovare dici non potest esse vota collapsa restituere. Quamobrem, cum renovare iubentur nostri vota, iubentur semel emissa iterare saepiusque nuncupata de novo repetere atque spondere, quamquam valida, integra et nulla ratione, quod attinet ad vim obligandi, labefactata. Quo sensu saepe homines promissiones ac iuramenta non relaxata renovant verbis iisdem, et Messalla Valerius apud Cornelium Tacitum[1]) dixit in senatu Romanorum in nomen Tiberii augendorum honorum gratia *renovandum per annos sacramentum*. Et in iure civili renovare consensum est de novo praestare consensum alias praestitum, ut videre licet apud Petrum Rebuffum[2]). Deinde novitii docendi sunt religiosum statum non consti-

[1]) Tacit. l. annal. [2]) Rebuf. l. silva §. novalis ff. de verb. signif.

tui distinctum ab aliis christianis, nisi per tria vota paupertatis, castitatis et obedientiae in congregatione sive ordine ab ecclesia probato. Quae vota merito Umbertus[1]), ordinis Praedicatorum Magister generalis, appellat *substantialia*, quod ad religionis substantiam pertineant eiusque constituant essentiam. Quam appellationem Gregorius XIII. Pontifex illis quoque tribuit in celebri Constitutione, cuius initium est: *Ascendente Domino*. Veteres ascetas vovere consuevisse, non solo proposito atque animi deliberatione contentos, adeo perspicuum est apud catholicos, ut id negare sit error fidei catholicae maxime perniciosus. Robertus Bellarminus[2]), ex ordine nostro Cardinalis, et post eum Gregorius de Valentia[3]) et ante utrumque Franciscus Turrianus[4]) nostrae itidem Societatis, prolatis ab Apostolicis usque temporibus per omnia subsequentia saecula scriptoribus tam salutaris ac vetusti moris testibus luculenter probarunt nullam aetatem fuisse post Christi Salvatoris ascensionem, in qua non fuerit votorum religiosorum usus, unde infertur manifesto ab eiusdem exstitisse praescripto.

3. Supervacaneum videtur ea testimonia referre huc, quae cuique sunt apud commemoratos auctores obvia. Quae non videntur ab aliis ob-

[1]) Umb. ep. de tribus vot. subst. [2]) Bell. t. 1. contr. 5. l. 2. c. 20. etc. [3]) Val. t. 3. d. 10. q. 4. punct. 1. [4]) Turr. l. de votis. monast.

servata, paucula quaedam addo, quibus idem confirmatur e sanctis Patribus diversarum nationum. E Graecia S. Basilius[1]) monachum lapsum admonens: *Vide igitur, ne forte, dum vis, quae quibusdam pactus es, custodire, transgrediaris pacta a te inita cum Deo, quae professus es coram multis testibus.* E Syria Sanctus Ephraem[2]): *Quare tu, monache, nosce atque considera, in utro sis ordine constitutus, tum quo signo quave nota sis insignitus, quae pacta quaeque vota cum Deo feceris constituerisque.* Post: *Sed redde Domino vota tua, quoniam scriptum est: Melius erat te non vovere quam, cum voveris, non reddere*[3]). Ex Illyrico S. Hieronymus[4]): *Moris est in Aegypti et Syriae monasteriis, ut tam virgo quam vidua, quae se Deo voverint et saeculo renuntiantes omnes delicias saeculi conculcarint, crinem monasteriorum matribus afferant desecandum.* Ex Hispania S. Ildephonsus[5]), disputans de perpetua virginitate B. Mariae, sic alloquitur virgines Deo sacratas: *Congratulamini, quia non solum castitatem, verum et virginitatem integram illibatamque sponso vestro Deo religiose satis admodum vovistis.* E Gallia S. Caesarius[6]) Arelatensis apostasiam meditantes monachos revocans ad saniorem mentem: *Quid,* inquit, *est hoc aliud quam iugum Christi a se rebelli*

[1]) S. Basil. ep. 1. ad mon. laps. [2]) S. Ephr. t. 1. ser. 1. [3]) Eccles. 5. 4. [4]) S. Hier. ep. 48. ad Sabin. diac. [5]) S. Ildeph. l. de perp. virginit. Mariae. [6]) S. Caesar. ho. 3. ad mon.

cervice discutere? Isti tales nesciunt, quid voverunt; obliti sunt, propter quid huc venerunt. Et alio loco[1]) monachos suos excitans ad fervorem: *Magnis viribus defendendum est magnae nomen professionis. Multum est, quod ad eremum veniendo promisimus Deo, quamlibet multa sint, quae speramus a Deo.* Votum autem non est aliud nisi promissio facta Deo, quemadmodum theologi definiunt. Nos igitur expleto biennio probationis haec tria substantialia vota paupertatis, castitatis et obedientiae, non quidem solemnia, qualia sunt, quae nuncupamus, cum solemniter profitemur, sed simplicia vovemus; quae tamen tanti sunt meriti ac valoris, ut voventes eo tempore in ordine nostro constituant vere ac proprie religiosos, quemadmodum Gregorius XIII. a subsequentibus Pontificibus Gregorio XIV. et Paulo V. probatus non semel definiit, etiam de plenitudine potestatis. Qui decernit: *Tria vota huiusmodi, etsi simplicia, esse vere substantialia religionis vota ac in nostra Societate tamquam in religione approbata per Sedem Apostolicam admissa fuisse et esse; tum eos omnes, qui in ipsam Societatem admissi biennio probationis peracto tria vota substantialia praedicta, tametsi simplicia, emiserint, vere et proprie fuisse et esse ac fore religiosos.* Haec omnia verba sunt Gregorianae Constitutionis, quae si Magister atque Instructor illustrare et corroborare voluerit ad

[1]) Id. hom. 8.

integram adhortationem, legat, quae doctores nostri theologi de hac re scripserunt: Hieronymus Platus in secundo libro de bono status religiosi, Gregorius de Valentia tomo tertio suorum operum theologicorum, Petrus Ribadeneira libello hispanice scripto de Societatis Instituto, Leonardus Lessius disserens de religione[1]).

4. Haec igitur tria vota substantialia, quae post tirocinium emittimus et quibus nuncupatis efficimur proprie religiosi, sexto quoque mense repetere ac renovare iubemur in regula, quae descripta est ex quarta parte Constitutionum[2]), ubi haec verba leguntur. *Bis singulis annis, in festis videlicet Resurrectionis et Nativitatis, simplicia vota, quae iuxta formulam in quinta parte, capite quarto dicendam emiserunt, congruum erit renovare.* Similia repetuntur in parte quinta[3]). Praeter haec tria vota substantialia renovatur pariter aliud quoddam votum, quod in formula verbis hisce exprimitur: *Et promitto eandem Societatem me ingressurum, ut vitam in ea perpetuo degam.* Quid haec promissio valeat, traditur in aliquot Constitutionum locis. Primum in Examine[4]), ubi cum dixisset B. Pater in Societatem ingredi esse vel coadiutorem formatum fieri vel professum, subdit scholasticos emittere tria vota

[1]) Plat. l. 2. de bon. stat. relig. c. 21.; Val. t. 3. d. 10. q. 4. p. 2.; Rib. l. de Soc. inst. c. 15. seq.; Less. l. 2. c. 41. dub. 1. n. 8. [2]) P. 4. c. 3. §. 5. [3]) P. 5. c. 4. §. 6. [4]) Ex. c. 1. §. 10.

simplicia substantialia[1]) *cum promissione ingrediendi Societatem in altero prius dictorum modorum.* In declaratione primi capitis quintae partis: *Sic accipiendus est ingressus, quem scholastici promittunt, scilicet, ut inter professos vel coadiutores formatos illius numerentur.* Et alio in loco[2]): *Promissio ingrediendi Societatem, ut declaratum est initio huius partis, est de votis solemnibus professorum vel coadiutorum formatorum, prout Praeposito ad maius Dei obsequium fore videbitur, emittendis.* Et licet ea promissio nunquam votum dicatur in Constitutionibus, votum tamen est ex certa theologiae regula in disputatione de voto, quod dicitur esse promissio facta Deo, ut apud S. Thomam[3]) videre licet. Hanc autem promissionem Deo fieri idem B. Pater Ignatius in Examine de scholasticis biennio probatis loquens[4]) docuit per haec verba: *Vota simplicia paupertatis, castitatis et obedientiae ac promissionem, quod studiis absolutis in Societatem ingredientur, Deo ac Domino nostro facient.* Verum ne qua posset suboriri dubitatio, num ea promissio votum esset, quinta Congregatio generalis[5]) haec decrevit: *Promissio illa ingrediendi Societatem, quae in formula votorum simplicium scholasticorum habetur, votum est peculiare a tribus aliis distinctum, quo quis se obligat ad acceptandum*

[1]) P. 5. c. 1. l. A. [2]) P. 5. c. 4. l. D. [3]) S. Th. 2. 2. q. 88. ar. 2. [4]) Ex. c. 7. §. 1. [5]) Congr. 5. c. an. 2.

gradum professorum vel coadiutorum formatorum, prout Praeposito ad maius Dei obsequium fore videbitur. Praeterea statuit[1]), ut novitii per Magistrum diserte intelligant ad hanc differentiam graduum se voto quarto obligari, atque elapso biennio votis emissis scribant in libro ad id designato se clare intellexisse vim illius promissionis. Quae omnia huc congerere placuit, ut Magistro sint ad manum.

5. Ex disputatis quivis facile intelliget ab iis renovari vota, qui decursa probatione biennii vota, de quibus diximus, nuncupaverunt. De tempore, quo renovantur, nunc est agendum. Ac primum bis singulis annis definit regula et Constitutio esse renovanda. Neque id saepius est faciendum; cavet id quarta Congregatio[2]) his verbis: *Nostri, qui in domibus habitant et collegiis, bis tantum quotannis sua vota renovent, iuxta praxim a tempore Patris nostri Ignatii sanctae memoriae servatam.* Renovantur autem ab omnibus tamdiu, donec in corpus Societatis fuerint admissi vel per professionem solemnem vel per vota formatorum coadiutorum. Dies autem designati tam salubri renovationi sunt dies festi Resurrectionis et Nativitatis Dominicae, ut dictum est[3]). At Declaratio extendit ad octiduum ante et post eas celebritates datque facultatem

[1]) Congr. 5. decr. 69.; Mag. novit. reg. 15. et 57.
[2]) Congr. 4. can. 9. [3]) Supra n. 4.

Superioribus Rectorum, ut si commodius videbitur, aliis in festis solemnibus fieri possit[1]). Propterea secunda Congregatio[2]) interpretata est in Praeposito generali esse facultatem in universum illa festa mutandi, quod traditio universalis a tempore ipsius P. N. Ignatii usu et consuetudine hactenus corroborata confirmat. Ex hac interpretatione factum puto, ut nullibi fiat renovatio die Paschae. Nam confessarii confessionibus audiendis ceterique occupati celebrandae Dominicae Passioni non possunt se ad renovationem fructuose faciendam praeparare, quae multa ad animum componendum, ut dicemus[3]), requirit. Quamobrem in festum Pentecostes aut in natalem S. Ioannis Baptistae vel SS. Apostolorum Petri et Pauli aut in diem Visitationis B. Mariae Virginis, aut etiam in diem festum S. Mariae Magdalenae differtur, ut, quia studia nonnihil intermittuntur Nonis Iuliis ob aestivos calores in aliquot provinciis, commodius in praeparationem incumbant, qui vota sunt renovaturi. Nunquam item vidi per annos quadraginta die Nativitatis vota renovari, ob easdem, ut opinor, causas; sed vel die Circumcisionis Dominicae vel in die Epiphaniae. Atque in iis urbibus, ubi sunt plura nostrorum domicilia (et Romae potissimum praesente Praeposito generali), consuetudinem vidi et maxime probavi, ut Superior domus

[1]) P. 4. c. 4. l. D. [2]) Congr. 2. can. 14. [3]) Infra n. 30.

professorum suos renovare iubeat vota Kalendis Ianuariis, Rector vero die Epiphaniae. Et quod attinet ad Kalendas Ianuarii, rationi maxime congruit, ut ille dies praecipuo quodam cultu et veneratione colatur atque honoretur a nostris, quia Societatis nostrae festus dies est, ut probavi[1]), nec facile est invenire meliorem rationem, quam ut in eo vota renovemus et Deo nos repetita oblatione consecremus. Ad hoc faciendum tria incitamenta nos impellunt.

6. Primum consuetudo veterum Romanorum, qui principi Reipublicae strenas seu munera Kalendis Ianuariis offerebant, ut ex Suetonio[2]) et Dione[3]) colligimus. Non decet nos esse minus observantes erga Principem ac Regem nostrum, quam illi erant erga suum. At quae dona possunt illi esse gratiora quam votorum? S. Dorothei[4]) doctrina est ab illustribus viris huius saeculi regibus annua tributa non modo persolvi, sed etiam munera exhiberi. Praecepta, quae omnibus imposita sunt ad observantiam, esse tamquam tributa regibus debita, consilia vero, quae suadentur, non imperantur omnibus, esse donis similia. Dum igitur vota nostra, quae quondam nobis fuerunt consilia, Christo recens nato offerimus quasi dona quaedam, existimare debemus illi esse gratissima, quando saeculi principibus gratiora sunt munera

[1]) Tit. p. 3. n. 55. [2]) Suet. in Tiberio c. 34. et in Calig. c 42. [3]) Dio. l. 47. hist. [4]) S. Doroth. ser. 1.

quam tributa, unde fit, quemadmodum monet idem Dorotheus, ut muneribus atque honoribus donanti rependant vicem, non solventes tributa poenis afficiant. Secundum incitamentum mos et exemplum item Romanorum, qui, dum libera erat respublica, quotannis iurabant in leges; sed in acta Imperatoris, posteaquam sub unius imperium redacta est; quo significabant se omnia acta Imperatoris habituros rata. Idque fiebat, ut ex Dione Cassio[1]) conicimus, Kalendis Ianuariis, et ea mente fiebat, ut fideliores essent Imperatori. Paupertatem, castitatem et obedientiam libere quidem primum Deo spopondimus, sed iam in legem et praeceptum ex promissione transierunt. Cur, ut fideliores simus in servando promisso ac lege, non ea ipsa die nos quoque sacramentum voti renovemus? Tertium incitamentum est a diei mysteriis admirandis. Nam Salvator infans guttas sanguinis effundit in arrham copiosioris effusionis; nominis sui tamquam typum porrigit mundo et peculiari quadam ratione Societati nostrae. Gratiora Patri aeterno vota nostra erunt, si Filii sanguine hodierno die respergamus, si tamquam informia vilissimi metalli frusta nominis Iesu typo subiciamus, ut eo insignita fiant numismata ingentis pretii, quae Pater coelestis libenti animo propter valorem accipiat in solutum, quemadmodum alio in loco de omnibus operibus docuimus[2]).

[1]) Dio. l. 47. hist. [2]) Tit. p. 3. n. 66.

Aptissime quoque renovantur die Epiphaniae, quia tria nostra vota, cum tribus magorum donis coniunguntur et apte quoque per tres munerum species designantur, ut ingeniosi adolescentes in concionibus tricliniaribus et docti viri in pridianis exhortationibus saepe docuerunt.

7. Secundo capite quaerebatur, quisnam et cur introduxerit hanc consuetudinem in Societatem. Certum est fuisse B. Ignatium, amantissimum Parentem Societatis atque omnium nostrum. Hic non solum hanc renovationem lege constituit, ut demonstratum est[1]), sed etiam usu atque exemplo suo sodaliumque primorum invexit. Nam Parisiis coactam sex sociorum eiusdem propositi manum variis ex nationibus XVIII. Kal. Septembris, quo die Assumptionis B. Mariae Virginis anniversaria gratulatio celebratur, anno 1534. in ecclesiam suburbanam, quae Mons Martyrum dicitur, adduxit ibique sub confessionis et Eucharistiae mysteria voto sese obstrinxere singuli[2]): emensis theologiae spatiis continuo mortalibus rebus nuntium remittendi atque in paupertate perpetua serviendi gloriae divinae salutique animarum, ac nominatim ad constitutam diem Ierosolymam eo consilio navigandi, ut in conversionem infidelium toto pectore incumberent palmamque martyrii studiose captarent. Id consilium si qua re impediretur, anni circumacto spatio

[1]) Supra n. 4. [2]) Maff. l. 1. vitae c. 21.

denique Romam adirent suamque operam Summo Pontifici, Christi vicario, ad spirituale proximorum auxilium sine ulla vel praemii pactione vel temporum aut locorum exceptione deferrent. Idem votum eodem loco ac die pariter anno proximo et tertio una cum tribus adiunctis interea doctis eiusdem propositi viris, decem numero socii renovarunt[1]). Inde renovationem simplicium votorum ortum habuisse testatur Petrus Ribadeneira[2]). Cur autem renovari haec vota voluerit, ipse non uno in loco declarat. Ac primum in quinta parte Constitutionum occurrit tacitae quaestioni, num haec renovatio novam inducat obligationem, et respondet: *Hoc non esse nova obligatione se obstringere, sed eius, qua obstricti sunt in Domino, recordari atque eandem confirmare.* Quae responsio solida est et theologica. Communis enim opinio doctorum est votum semel factum et millies repetitum nullam obligationem a prima distinctam afferre voventi, sed veterem tantum renovare et confirmare; quemadmodum in promissione, venditione, donatione pariter evenit, in quibus iteratio nullum ius novum addit iis, quibus sunt factae. Huic Pomponius iuriscons. in legum latores relatus: *Qui bis idem promittit, ipso iure amplius quam semel non tenetur.* Ratio est manifesta, quia primus actus totam obligationem

[1]) Orland. l. 1. hist. §. 89. 101. [2]) Rib. l. 2. vitae B. Ign. c. 4. P. 5. c. 4. §. 6.

in ea specie possibilem induxit, ut post alios multos docuerunt Gregorius Sayrus[1]) in Clavi regia et ex ordine nostro Io. Azor[2]), Thomas Sanchez[3]) et Franciscus Suarez[4]) de voti obligatione disputantes.

8. Deinde B. Pater quaestione soluta subicit causam renovationis fructum spiritualem, qui ex renovatione producitur; quem attigit quoque in eiusdem Constitutionis declaratione[5]) copiosiusque exponit in quarta parte[6]) per haec verba: *Ad devotionis augmentum et ad excitandam, qua Deo obstricti sumus, obligationis memoriam et ad maiorem studentium in sua vocatione confirmationem.* Ex his omnibus locis tres utilitates intelligo spectatas et quaesitas ab optimo Parente nostro in hac renovatione: recordationem, devotionem et confirmationem; quae omnes ad perfectam observationem votorum referuntur et tribus seu vitiis seu languoribus opponuntur, quibus illa retardari consuevit: oblivioni, tarditati et inconstantiae. Nec dubito, quin per eam occasionem alium ingentem fructum spectarit idem B. Ignatius, quem verbo non expressit, renovationem scilicet totius interioris exteriorisque hominis apprime necessariam perfectioni comparandae et primo

---

[1]) Sayr. l. 6. cla. c. 3. §. 19. [2]) Azor. t. 2. l. 11. c. 14. q. 1. [3]) Sanch. l. 7. de mat. q. 27. n. 25. [4]) Suar. t. 2. de relig. l. 2. de voto c. 6. n. 15. [5]) P. 5. c. 4. l. H. [6]) P. 4. c. 4. §. 5.

fervori conservando. Quod conicio ex apparatu magno, quem renovationi votorum praemitti iussit, continente semestrem confessionem peccatorum, redditionem rationis de conscientia et alia spiritualia exercitia, quae referam capite quinto huius commentarii[1]). Nimirum optabat vir providus, ut in ea renovatione quisque sibi serio diceret atque indiceret imperando, quod S. Dorotheus[2]) dicere solitus erat Dositheo discipulo post aliquam levem culpam: *Ignoscet tibi Deus, surge et iam hinc denuo sumamus initium et nobis posthac caveamus.* Et: *Rursus incipe, corrige posthac et emenda teipsum.* Sexta quoque Congregatio[3]), spiritu Beati Patris afflata, fructum eundem spectavit, cum tridui recollectionem et idoneas meditationes reformandis moribus indixit omnibus vota renovaturis, ut ipsa plane docet et ego referam postea[4]). Hic non immoror in hoc explicando fructu. Legatur pulcherrima epistola paraenetica P. N. Claudii[5]) de hoc argumento; atque ad alios fructus calamum reducamus et ordiamur a primo.

9. Oblivio naturae humanae mutabilis est defectus, ut omnibus est notum. Hanc inducunt in animum nostrum quatuor causae: morbus, senectus, longitudo temporis et incuria. Prima causa

[1]) Infra n. 30. [2]) Vita B. Dosithei. [3]) Congr. 6. decr. 46. Instr. 5. §. 7. [4]) Infra n. 30. [5]) P. Claud. ep. 1. de renovat.

morbus, sive sit ab extrinseca percussione occipitis ex Plinio[1]) et Nemesio[2]) sive ex intrinseca vi morbi ex Galeno[3]), nonnunquam usque eo invalescit, ut amicorum, affinium, servorum et proprii nominis oblivionem inducat; quod Galenus ex Thucydide[4]) memorat atque alii retulerunt. Secunda causa est senectus, de qua Seneca[5]) pater: *Memoria res est ex omnibus partibus animi maxime delicata et fragilis, in quam primum senectus incurrit.* Ad cerebri refrigerationem Galenus eam refert et addit in extremo senio symptomatibus iisdem, quae commemoravi, nonnullos infestari; quod historici de Valerio Corvino Messalla oratore et de Alberto Magno produnt[6]). Ex his causis duabus manans oblivio nullam penitus culpam habet adnexam, quod a voluntate non pendeat et nobis invitis obrepat. Tertia causa potest ac solet interdum esse temporis diuturnitas, L. Senecae[7]) cognita, qui de beneficiis acceptis loquens: *Pluribus*, inquit, *memoriam tempus interpositum subduxit; nam quae recentia apud illos viguerunt, ea interiecto spatio obsolescunt.* Multi gravesque iurisconsulti, quos enumerat Andreas Tiraquellus[8]), existimant post decennium excu-

[1]) Pl. l. 4. c. 24. [2]) Nem. l. de nat. ho. c. 13. [3]) Gal. l. 1. de sympt. caus. c. 7. [4]) Thuc. l. 2. hist. Iul. Sol. c. 4. [5]) M. Sen. l. 1. contr. praefat. Pl. et Solin. l. c. [6]) Ferd. Castel. p. 1. hist. Praedic. l. 3. c. 47. [7]) L. Sen. l. 3. de benef. c. 3. [8]) Tiraq. t. 3. tr. de praescript. §. 1. gloss. 4. n. 91.

sari oportere eos, qui locorum, actionum, verborum non meminerint, quod in humana vita decennio praesumatur oblivio mentes nostras occupare. Verum quod praesumitur, saepe verum non est; sunt item aliis alii magis memores atque actiones quaedam illustres ac notabiles nunquam excidunt. Proinde Iacobus Menochius[1]), iurisconsultus aetate nostra clarissimus mihique amicissimus, prudenter cum aliis doctoribus ad arbitrium iudicis circumstantias omnes attente circumspicientis id reservat. Et sane quae longinquitas temporis sine morbo aut senectute, quae morbo aequatur, inducere potest oblivionem quarundam actionem, quae vitam continent totam, qualis est nostra Deo per vota consecratio? Quamobrem haec tertia causa non excusat oblitum a culpa, cum eam negligentia comitatur.

10. Quarta igitur oblivio culpae affinis est ea, quae causam habet incuriam, negligentiam, segnitiem non considerantem frequenter id, quod in memoria retinendum est, neque curantem, ut ne excidat e mente. Hinc sanctus Thomas[2]) de ingratitudine disserens eam agnovit: *Oblivio*, inquit, *beneficii ad ingratitudinem pertinet, non quidem illa, quae provenit ex naturali defectu, qui non subiacet voluntati, sed illa, quae ex negligentia*

---

[1]) Menoch. l. 2. de arbit. iud. sent. cent. 1. cas. 26. n. 2. [2]) S. Th. 2. 2. q. 107. art. 1. ad 2.

provenit. Probationem adducit ex Seneca[1]), cuius integrum referam testimonium. Hic ubi dixisset ingratissimum esse omnium, qui oblitus est beneficium, quia se in eo loco posuit, in quo nunquam fieri possit gratus: *Quis*, inquit, *tam ingratus est, quam qui, quod in prima parte animi positum esse debuit et semper accurrere, ita seposuit et abiecit, ut in ignorantiam verteretur? Apparet illum non saepe de reddendo cogitasse, cui obrepsit oblivio.* Sanctis Patribus perspecta est eadem oblivionis improbitas ab eadem causa. S. Marcus Eremita[2]): *A voluptatis amore et studio negligentia, a negligentia proficiscitur oblivio.* Marcus Exercitor[3]), si tamen est alius auctor: *Oblivio ignaviae filia.* S. Augustinus[4]) agens de praecepto imposito primis parentibus: *Oblivio praecepti, maxime unius et tam necessarii, ad maximam culpam damnabilis negligentiae pertineret.* S. Ambrosius[5]) disputans de celeritate solvendi vota ad aliquid impetrandum nuncupata, scribit interdum negligentibus irrepere oblivionem impetratorum. Iure damnatur saepissime in Vetere Testamento reprehensibilis haec oblivio divinorum praeceptorum ac beneficiorum, quae propter magnitudinem elabi non debebant. Sufficiat Psalmus CV, in quo haec habentur:

---

[1]) L. Sen. l. 3. de benef. c. 1. [2]) S. Marc. Erem. de parad. et lege spir. c. 79. [3]) Marc. Exerc. disp. cum causid. [4]) S. Aug. l. 11. de gen. ad lit. c. 30. [5]) S. Ambr. l. de Cain. et Abel. c. 7.

Non fuerunt memores multitudinis misericordiae tuae. Et : *Cito fecerunt, obliti sunt operum eius.* Post : *Obliti sunt Deum, qui salvavit eos*[1]). In Novo Testamento S. Iacobus beatum eum appellat, qui non est factus evangelicae legis *obliviosus auditor, sed operis factor*[2]) ; unde inferas obliviosum auditorem existimari miserum, quia ex oblivione nascitur observationis omissio. Quamobrem, cum oblivio vertitur in ignorantiam, ut Seneca loquitur, hoc est cum recordationem eius, quod facere debemus, quo tempore reminisci atque ob oculos mentis habere debebamus, obligationem sive voti sive praecepti delet ac nostra culpa et negligentia delet, et per hoc aequatur ignorantiae illi, quae dicitur a theologis *electionis*, haec oblivio sine dubio damnabilis est et merito a S. Thoma[3]) dicta est *primum Adami malum.*

11. Exsulare deberet a coenobiis huiuscemodi oblivio, sed daemonis opera religiosorum memoriae se insinuat aut delens aut inobscurans aut impediens recordationem propriae professionis, votorum, quae in praecepta transierunt, obligationis, qua obstringimur Deo propriae perfectionis augendae. S. Caesarius[4]) id observavit, cum dixit : *Isti tales nesciunt, quid voverunt ; obliti sunt, propter quid huc venerunt.* Coniunxit vir sanctus ignorantiam cum oblivione, quia parum ab igno-

[1]) Ps. 105. 7. 13. 21. [2]) Iac. 1. 25. [3]) S. Th. opusc. 58. c. 1. [4]) S. Caesar. ho. 3. ad. mon.

rantia differt oblivio; deprehenditque in ascetis suis eam oblivionem, quae finis et professionis recordationem obliterat. Alii Patres ab suis eam exterminari cupiunt, cum eam gravissimis incommodis obiectis detestantur. B. Esaias[1]): *Tria sunt, quae animae dominantur, antequam ad magnam mensuram perveniat, et haec in mente non sinunt habitare virtutes: captivitas, pigritia et oblivio.* Nota oblivionem exercere tyrannidem in animam, quae non est perfectionem assecuta, nam perfectior ac ferventior a se tantum malum exterminat nec sibi dominari sinit. Subdit idem abbas de oblivionis vi: *Pugnat cum homine oblivio et conatur opprimere omnes bonas eius cogitationes atque ita malorum omnium affert occasionem et quotidie destruit ea, quae ab homine aedificantur.* De eiusdem dominatu B. Marcus[2]): *Oblivio per se nullius est virtutis, sed per nostra scelera viribus roborata dominatur.* Timuit hanc pestem S. Bernardus[3]), qui ante fores memoriae iussit ostiariae vices tenere propriae professionis recordationem, ne turba cogitationum improbarum irruens tamquam vilis plebecula in atrium irrumpens expelleret a memoria Deum atque, ut animus, cum turpibus sese cogitationibus sentiret praegravari, se increparet ac diceret sibi: *Tune haec debes cogitare, qui sacerdos es, qui clericus es, qui monachus*

[1]) B. Esa. orat. 7. [2]) B. Marc. Erem. de parad. et lege spir. c. 58. [3]) S. Bern. ser. de tripl. iud.

es? Timuit eandem oblivionem B. Ignatius nobis filiis et posteris carissimis in observatione praesertim votorum, quae sunt summa religiosae vitae, iureque pertimuit tamquam rem perniciosam, ut probatum est. Propterea B. Pater, vel occurens illabenti clanculum in animos nostros, vel expellens illapsam, cupit perpetuo residere in animi vestibulo memoriam seu recordationem propriae obligationis ac votorum. Quodsi accidat hanc ostiariam discedere, ut sexto quoque mense revocetur ad suum munus; si consopita negligentiae somno fuerit, exsuscitetur; ac subinde nostris auribus inclamans: *Ad quid venisti*? quam longissime nostrae professionis atque obligationis oblivionem arceat. Qui enim saepe de votis reddendis cogitat, huic non obrepit oblivio; quod frequens cogitatio exercet ac renovat, memoriae numquam subducitur, quae nihil perdit, nisi ad quod non saepe respexit. Itaque renovatio haec et repetitio semestris votorum cum apparatu insigni facta recordationem obligationis nostrae seu memoriam assistricem vel dormitantem excitat vel elapsam restituit vel erectam reducit, quia menti exhibet illam ipsam oblationem sui Deo factam a tirocinio commemoratque hac persimili repraesentatione primam devotionem seu dedicationem totius hominis, hoc est primum actum sponsionis ac voti, quo inducta est obligatio, ut modo dicebam.

12. Secundus ex renovatione votorum fructus expetitus a B. Ignatio est devotionis augmentum. Devotio ex S. Thoma[1]) est *voluntas quaedam prompte tradendi se ad ea, quae pertinent ad Dei famulatum*, quamquam simpliciores viri spirituales opinantur esse dulcedinem quandam et suavitatem, quae in exercitiis spiritualibus ab interiore palato gustuque sentitur. At haec ex eodem Doctore[2]) particula tantum aut proprietas verae solidaeque devotionis est, quae sequitur, adiuvat et perficit devotionem ; quemadmodum delectatio quamcumque operationem facultati congruentem. Huic germanae devotioni facienti promptam voluntatem tarditas est inimica, quam segnities, pigritia, tepor, acedia et his similia vitia consequuntur ; quae omnia, tarditate duce, votorum promissionem oppugnant observationemque remorantur. Hinc magistri spirituales haec iubent ex animo exterminari per contrariam celeritatem, ut in promissis votis perfectionisque via proficiamus. S. Cyprianus[3]) persuasurus nobis cito prompteque vota Deo reddenda esse, congerit sacrae Scripturae testimonia celeritatem hanc praecipientis. Ecclesiastis : *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere*[4]). Deuteronomii : *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus ; et*

[1]) S. Th. 2. 2. q. 82. ar. 1. [2]) Id. ar. 4. [3]) S. Cyp. l. 3. ad Quir. n. 30. [4]) Eccl. 5. 3.

si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum[1]). Postremo suasionem obsignat Ieremiae celeberrimo dicto: *Maledictus, qui facit opera Dei negligenter*[2]). S. Ambrosius[3]): *Prima igitur voti gratia est celeritas solutionis.* Et post admirans Abrahami sollicitudinem in excipiendis hospitibus ait: *Adhuc cognosce celeris studia devotionis: Ubique impigra devotio, et ideo Deo fuit munus eius acceptum: Iustus votum suum celeritate commendat.* S. Caesarius[4]): *Magnis viribus defendendum est magnae nomen professionis. Multum est, quod ad eremum veniendo promisimus Deo, quamlibet multa sint, quae speramus a Deo. Ideo discutiamus omnem inertiam, omnem lassitudinem mentis, et pretiosam militiam pretioso agamus affectu.* Et alio loco[5]): *Ergo ille tantorum munerum repromissor non vult in opere suo tepidum, despicit fastidiosum, recusat coactum, respuit indevotum.* S. Ambrosius[6]) confirmat tarditatem contrariam devotioni Deo displicere, admirans B. Virginis devotionem ac festinationem, qua perrexit ad Elisabeth invisendam: *Nescit,* inquit, *tarda molimina sancti Spiritus gratia.* B. Ignatius veram devotionem votorum repetitione augescere posse existimavit ac promptiorem alacrioremque reddi nostram voluntatem in eorum observatione. Nec

[1]) Deut. 33. 21. [2]) Ierem. 48. 10. [3]) S. Amb. l. 1. de Abel. c. 8. [4]) S. Caesar. ho. 3. ad. mon. [5]) Id. hom. 3. [6]) S. Amb. l. 2. in Luc. 1.

temere id putavit. Nam id incrementum fieri quotidiana experientia demonstrat in iis, qui diligenti seriaque praeparatione vota sua Domino offerunt iterato pro more Societatis. Proinde mirum non est tantos progressus in curriculo sanctitatis fecisse B. Franciscum[1]) nostrum, qui bis quotidie votorum renovatione se ipse ad cursum excitabat. Et quoniam idem, quod B. Ignatius de ipsius utilitate sentiebat, ideo sociis auctor erat, ut facerent idem, quod ipse faciebat. Duae quoque rationes id faciunt manifestum. Prima petitur ex ipsa tarditate devotioni contraria. Nam memoria per debiti recordationem excitata conscientiam pungit atque exstimulat ad officii debiti solutionem; conscientia stimulis compuncta tarditatem ac segnitiem iisdem stimulis exterminat e pectore, qua pulsa voluntas solito alacrior in via consiliorum votorumque decurrit. Secunda causa incrementi devotionis oritur ex causa devotionis, quae hanc votorum celebritatem comitatur. Etenim ex B. Thoma[2]) praeter Deum, causam extrinsecam et principalem, causa intrinseca devotionis est meditatio seu contemplatio, quae quatenus Dei bonitatem eiusdemque beneficia considerat, excitat dilectionem donatoris, quae est proxima causa devotionis; quatenus vero considerat meditantis defectus, agnoscit infirmi-

[1]) Tursell. l. 6. vitae B. Xax. c. 13. 15. [2]) S. Th. 2. 2. q. 82. ar. 3. et. 4.

tatem propriam et excludit praesumptionem, quae impedit, ne anima Deo innitatur et eius auxilium imploret. Unde fit, ut anima tota Deo adhaereat amando; ex amore concipit voluntas devotionem. Renovationi votorum praemittuntur considerationes tum beneficii magni, continentis vocationem ad religionem et conservationem in ea et alia, quae proponuntur in secessu spirituali meditanda, tum propriorum peccatorum et defectuum in apparatu ad confessionem semestrem et in publicis reprehensionibus, quae fiunt in triclinio. Ex his per regulam a B. Thoma traditam dilectio Dei concipitur, ex ea crescit fervor, alacritas, promptitudo ac denique ipsa devotio. Sic me docuit S. Ambrosius[1]): *Bona caritas habens alas ignis ardentes, quae volitat per pectora et corda Sanctorum et exurit, quidquid materiale atque terrenum est; quidquid vero sincerum est, probat, et quod contigerit suo igne, meliorat. Hunc ignem misit in terras Dominus Iesus et refulsit fides, accensa devotio, illuminata caritas, iustitia resplenduit.*

13. Tertius fructus a B. Ignatio concupitus in renovatione est confirmatio in vocatione sive voluntatis stabilitas in suscepto vitae religiosae proposito votis communito. Mutabilitas est adeo propria creaturae cuiuscumque, ut hoc potissimum a Deo differat, quod ille solus dicere possit:

[1]) S. Amb. l. de Isaac. c. 8.

Ego enim Dominus et non mutor[1]); ille solus lumen sit perpetuo lucens, in quo nulla transmutatio nullaque lucis atque umbrae vicissitudo[2]), quemadmodum in astris corporatis, appareat. Creaturae vero hoc ipso, quod creatae ex nihilo sunt a Deo, quod aliunde pendent, quod Deus non sunt, mutabilitati deprehenduntur obnoxiae, qua saepius mutantur in deterius. Docent id communiter cum theologis Patres, e quibus sufficiat huic loco de numero Latinorum S. Augustinus[3]): *Quare deficiunt* ? (creaturas nominarat) *quia mutabilia sunt. Quare mutabilia sunt? quia non summe sunt. Quare non summe sunt? quia inferiora sunt eo, a quo facta sunt. Quis ea fecit? qui summe est. Quis hic est? Deus incommutabilis.* E numero Graecorum S. Ioannes Damascenus[4]): *Quidquid creatum est, hanc naturam habet, ut mutari possit. Quorum etenim ortus a mutatione initium duxit, ea quoque suapte natura mutabilia esse necesse est. An non enim mutatio est ex nihilo in ortum productio? Quo fit, ut Deus solus natura immutabilis sit utpote increatus ac sempiternus. Ex rebus autem conditis omnes quidem illae, quae rationis participes sunt, voluntatis respectu mutabiles sunt, reliquae autem corporis ratione.* Hactenus Damascenus. Cumque omnes ob eandem rationem mutabili-

[1]) Malach. 3. 6. [2]) Iac. 1. 17. [3]) S. Aug. l. de vera relig. c. 18. [4]) Damasc. l. 2. de fide c. 27. et. dial. adv. Manich.

tati subiectae sint creaturae, tum potissimum humana voluntas libero arbitrio nobilitata, cuius naturae velle ac nolle pro libitu conveniebat. Hinc illa S. Gregorii Baetici[1]) non vulgata : *Voluntas eius, qui non est Deus, eo quod habeat initium, potest mutari et verti ; sicuti et ipse, qui non est Deus.* Ex hac naturae voluntatisque mutabilitate fit, ut homo saepe mutet propositum, promissum et votum, quemadmodum animadvertit Richardus Victorinus[2]). Atque in religiosis solet maius esse periculum, quia daemon eos tum ex insidiis tum apertis insultibus invadit atque ad apostasiam sollicitat, ut S. Caesarius[3]) praemonuit. Quodsi vota non violantur actu externo, quod non tantum potuit mutabilitas, interdum tamen in aliquo tepidiore nutat infirmus animus debilisque voluntas, si fieri posset, nollet, quod velle debet, cupitque se solutam vinculis, quibus se constrictam sentit. Rigor disciplinae domesticae, castitatis observandae difficultas, paupertatis angustiae, servitus obedientiae videntur graves ac voluntatem, si non prosternunt et impellunt ad fugam, labare certe ac vacillare cogunt incautam et Aegyptum cogitare. Regula iuris est praeclara : *Quod semel placuit, amplius displicere non potest*[4]). At, ut est vera de iure, ita facto interdum viola-

[1]) S. Greg. Baet. l. de fide. [2]) Ric. Vict. l. 3. de erud. c. 1. [3]) S. Caesar. ho. 5. ad mon. [4]) C. Quod semel. de reg. iur. l. 6.

tur. Quamobrem B. Pater huic periculo mutationis occurrendum putavit et infirmae voluntati succurrendum per hanc votorum repetitionem. Nec eum fefellit spes. Nam quia nova haec sponsio confirmat primam obligationem, ut ex theologis docui[1]), roborat quoque, stabilit, fulcit voluntatem, (si qua est talis) in voto nutantem ; confirmat ac reficit perseverantem in suscepto consilio. Senserunt id primi patres nostri, de quibus post vota iterum et tertio Parisiis repetita Maffeius[2]) noster : *Ad confirmandas*, inquit, *in suscepto consilio mentes omnium mirifice valuit.* Senserunt posteri, quorum multi in proposito melioris vitae fluctuantes sunt in vocatione incolumes salvique renovationis ancora retenti.

14. Porro confirmationem hanc voluntatis, quam efficit renovatio votorum, placet explicare similitudine clavorum ferreorum, qui mallei vi profundius in lignis infiguntur. Religiosum esse crucifixum aut crucifixo simillimum est in confesso apud veteres Patres. S. Ephraem[3]) : *Magnum praemium crucifixus consequitur monachus, qui et quotidie moriatur.* S. Chrysostomus[4]) invitans auditores ad monachos extra urbem degentes invisendos utilitatis spiritualis capiendae gratia vocat eorum vitam *vitam crucifixorum.* S. Basi-

---

[1]) Supra n. 7. [2]) Maff. l. 1. vitae B. Ign. c. 21. [3]) S. Ephr. t. 2. paraen. 1. [4]) S. Chrys. ho. 69. in Matth.

lius[1]) admonet iuniorem, *ut peccatis mortuus cruci Christi configatur*. Optat Umbertus[2]), ut cum Christo crucifigamur. Praeterea dicta quaedam Apostoli religiosis convenire arbitrantur. S. Basilius[3]), scribens ad clericos ecclesiae Neocaesariensis de monachis Aegyptiis, Palaestinis, Lybibus, Arabibus et aliis, asserit eos esse in eorum numero, *qui carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis*[4]). Quod in eadem epistola scripsit Paulus: *Mihi mundus crucifixus est et ego mundo*[5]). Religiosis accommodant S. Basilius[6]), S. Dorotheus[7]), S. Macarius in Lausiaca[8]) et Cassianus[9]) dicentes eos esse mundo crucifixos; docentque praeterea, qua ratione sit illis mundus crucifixus. Denique alium eiusdem Apostoli locum: *Christo confixus sum cruci*[10]). Theodoretus[11]) aptat Salamani, qui tamquam cadaver huc atque illuc se deportari sinebat, qualem post S. Franciscum optabat religiosum B. Ignatius noster[12]). Favet huic interpretationi visum relatum in Prato spirituali[13]) et obiectum fratri saeculari cuiusdam Stephani religiosi. Nam cum Stephanus medicorum iussu carnes in gravi morbo comedisset et

---

[1]) S. Basil. admon. ad iun. [2]) Umb. ep. de tribus vot. c. 7. [3]) S. Basil. ep. 63. ad cler. Neocaes. [4]) Gal. 5. 25. [5]) Ibid. 6. 14. [6]) S. Basil. constit. mon. c. 21. [7]) S. Dor. ser. 1. [8]) Pallad. hist. Laus. c. 20. [9]) Cass. l. 5. c. 34. [10]) Gal. 2. 19. [11]) Theodor. hist. relig. c. 19. [12]) P. 6. c. 1. §. 1. [13]) Io. Evir. in. Prato spir. c. 65.

frater eum invisens esset offensus, iussus est retro convertere oculos et vidit Stephanum crucifixum cum Domino. Aliud visum decem monachorum crucifixorum, qui Salvatorem in cruce pendentem circumstabant, refertur a Caesario[1]). S. Pachomii discipuli angeli iussu ferebant in cucullo purpuream crucem ex Palladio[2]) atque, ut ego arbitror, in huius rei argumentum, quemadmodum S. Dorothei[3]) monachi super humeros ferebant analabum in modum crucis, quem sub nomine rebrachiatoriorum describit Cassianus[4]).

15. Similitudo monachi et crucifixi multis in rebus est posita, quae longum esset omnia referre. Paucula quaedam attingam, cetera studiosis asceticorum operum relinquo excogitanda. Pono pro fundamento statum religiosum esse ipsam crucem, cui configimur, quod multa probatione non eget. Legatur Petrus Blesensis[5]), qui tractans hoc argumentum opinatur religionem esse illam crucem, de qua Salvator ait: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum et tollat crucem suam et sequatur me*[6]), compactam e duobus lignis obedientiae et poenitentiae. In eadem docet nos alligari funibus regulae, clavis obedientiae; nobis ne linguam quidem esse liberam propter silentii regulam; in ea perseverandum exemplo Christi usque ad

[1]) Caesar. l. 8. mirac. c. 18. [2]) Pallad. hist. Laus. c. 38. [3]) S. Dor. ser. 1. [4]) Cass. l. 1. c. 6. [5]) Pet. Bles. ser. 9. [6]) Matth. 16. 24.

mortem, licet daemon, mundus, caro clament: *Descende de cruce*[1]). Legatur et Caesarius, duas religiosorum crucifixiones agnoscens, alteram hominis interioris per compassionem, alteram exterioris per mortificationem carnis. Huic auctori crux monachorum est rigor ordinis propter ieiunia, verberationes, silentium, asperitatem vestium, labores manuum, castitatem. A cruciatu enim crux dicitur. Tres clavi sunt: obedientia, qua dextra manus; patientia, qua sinistra; humilitas, qua pedes configuntur. Clavum obedientiae supernae libertatis amor impellit, patientiae vero timor poenae gehennalis adigit. Duo pedes, qui transfiguntur humilitate, duo genera sunt superbiae, mentis scilicet et corporis. His praetermissis prima similitudo est: Crucifixus neque in coelo est neque in terra, sed utrobique. Est enim a terra suspensus, coelum versus capite erectus in aere medio. Religiosus non est in coelo, quia corpore degit in terra sumens ex ea vitae necessaria; non est in terra, quia rebus terrenis renuntiavit et toti mundo valedixit. Rursus est in coelo, quia ibi est per desiderium dicens: *Nostra autem conversatio in coelis est*[2]); est in terra, quia in hoc mundo laborat et patitur, ut coelum acquirat. Est medius utrique, suspensus affectu et pedibus, hoc est sensu, terram; capite, id est spiritu, coelum spectans. Secunda similitudo: Crucifixus nec vivus est nec mortuus,

[1]) Matth. 27. 40. [2]) Philipp. 3. 20.

sed utrumque. Non vivus, quia moriturus et moribundus, cum sit ad mortem vulneratus ; non mortuus, quia dolet, sitit, lacrimatur ; sed dicitur esse utrumque, quia vitae mortisque particeps est et in utriusque confinio. Religiosus pariter vivit mortuus et moritur vivus, sive, ut loquitur Climacus, *mortuus vivus est*[1]) ; aut, ut ego dixerim, cadaver vivum. Eumdem et Paulinis verbis nuncupare potes *hostiam viventem*[2]), quasi immolatum et adhuc vivum. Non igitur est vivus, quia dicitur omnium scriptorum voce religiosus *mortuus mundo*[3]). Sufficiat ad probationem celebre dictum Apollo monachi, fratrem ad saecularia negotia revocantem a se repellentis, quod esset mortuus. Non est mortuus, quia edit, bibit, loquitur, operatur. Est igitur et mortuus et vivus, quia, quemadmodum in iure canonico[4]) loquuntur Pontifices Eugenius et Bonifacius, *mundo mortuus, Deo vivit.* Ad haec mortuus est morte civili, quae religiosum hereditatis incapacem reddit. Qua opinione imbutus S. Arsenius[5]) testamentum, quo heres instituebatur a senatore propinquo, repudiavit asserens se ante illum esse mortuum. Vivus est vita spirituali, quia bene operatur, virtutes exercet, divinam gratiam et coelum sibi demeretur. Rursus mortuus

[1]) Clim. gr. 4. [2]) Rom. 12. 1. [3]) Cass. col. 24. c. 9. S. Bern. ser. 2. Dom. 1. post. oct. Epiph. [4]) C. placuit comm. et c. sunt nonnulli. 16. q. 1. [5]) Auct. divinor. apopht. l. 6. §. 2.

est morte morali, quae dicitur alio nomine mortificatio enecans veterem hominem cum actibus suis; quia non irascitur, non mundum concupiscit, non male loquitur. Vivus est vita naturali, quia degit in hoc mundo, donec transferatur in coelum. Tertia similitudo est Cassiani[1]): Crucifixus non potest sua membra pro voluntate movere manusque potissimum ad malefaciendum non valet extendere. Similiter religiosus felicem quamdam habet necessitatem. Multa peccare non potest de facto, quia domi reclusus, vacuus a pecunia, multorum oculis custoditus; quae omnia sunt commoda religiosi status. Multa quoque non mala ex genere suo facere non potest de iure, quia sunt illi per votum aut regulam interdicta. At quod iure fieri non licet, de numero est impossibilium, ut multis iuribus Glossa[2]) probat, et apud homines religiosioris conscientiae (quales cuncti religiosi prae ceteris christianis esse debent) illi aequatur impossibili, quod dicitur *impossibile de facto.*

16. Quarta similitudo maxime propria est nostrae disputationis: Crucifigendus post commensurationem cum cruce suffigitur cruci tribus ferreis clavis, et fortasse etiam quatuor, ut tradit S. Gregorius Turonensis[3]), et probabiliter docet tum auctoritate doctorum, tum vetustis picturis ac

---

[1]) Cass. l. 4. c. 35. [2]) Gloss. in c. nemo potest. de reg. iur. l. 6. [3]) S. Greg. l. 1. de gl. mar. c. 6.

signis Iacobus Gretserus[1]) noster post doctissimos Cardinales Caesarem Baronium[2]), Franciscum Toletum[3]) et virum eruditissimum Iustum Lipsium[4]), propensos in eandem opinionem. Similiter ingressurus religionem in domo probationis extenditur in cruce, cum ea commensuratur, ipse crucem religionis metitur et illa novitium, ut intelligat uterque, num in ea confixus votorum clavis usque ad mortem naturalem sit perseveraturus. Deinde tirocinio completo vota nuncupat iuxta formulam usitatam ; quibus tamquam clavis cruci configitur, quia tunc fit vere ac proprie religiosus. Sunt autem vota haec et tria et quatuor, ut de clavis dicebam; quia si spectemus substantialia tantum, quae constituunt voventem in statu religioso, tria sunt, ut est notissimum ; si consideres omnia vota, quae formula illa emittuntur, quatuor sunt, quoniam additur, ut docui[5]), quartum votum quoddam simplex de gradu illo acceptando, quem Superiores unicuique, probitate ac doctrina considerata, decernunt. Vota igitur locum ac munus clavorum habent in hac crucifixione spirituali recteque iis comparantur. Votorum obiecta virtutes sunt, proinde votum paupertatis non aliud videtur esse nisi paupertas promissa Deo, quod idem dicitur de reliquis. At virtutes et clavi dicuntur in

[1]) Grets. t. 1. de cruce l. 1. c 20. [2]) Card. Bar. t. 1. ann. an. 34. [3]) Tolet. Io. 19. ann. 14. [4]) Lips. not. ad. l. 2. de cruce c. 9. [5]) Supra n. 4.

sacra Scriptura et clavis sunt simillimae. Locus insignis ab Cassiano notatus[1]) est in Psalmo CXVIII: *Confige timore tuo carnes meas*[2]). Verbum graecum, quo sunt usi LXX interpretes, est καθήλωσον, quod sine clavis intelligi non posse testificatur S. Augustinus[3]), qui praeterea verti debuisse affirmat: *Confige clavis*; et Genebrardus[4]) ac Robertus Bellarminus hebraici periti sermonis, in hebraico verbo illi voci respondente clavos agnoscunt, quorum ille addit ad Christi crucifixionem allusum a propheta fuisse. Hinc S. Cyprianus[5]), S. Ambrosius[6]) atque alii Patres legunt: *Confige clavis a timore tuo carnes meas*; quam lectionem in Psalterio retinet ecclesia Mediolanensis. Hic ergo virtus timoris clavo similis dicitur a Davide. S. Basilius[7]) dat lucem ex ratione similitudinis, quod membra corporis ad enormes actus timore quasi quibusdam clavis confixa moveri non queant. *Sicut enim*, inquit, *qui clavos corpori infixos habet, doloribus pressus non facile quidquam agere potest, sic Dei timore confectus non oculo uti praeter decorem, non manus ad nefarias movere actiones, non denique parvum aliquid aut magnum contra officium agere poterit; quasi maestitia quadam minarum ac suppliciorum exspectatione vinctus*

---

[1]) Cass. l. 4. c. 34. [2]) Ps. 118. 120. [3]) S. Aug. conc. 25. in Ps. 118. [4]) Genebr. et. Bellarm. ibid. [5]) S. Cyp. l. 2. adv. Iud. c. 20. [6]) S. Amb. tr. 15. in Psal. 118. et l. 1. de Sp. S. c. 2. [7]) S. Basil. ho. in init. Proverb.

atque oppressus. Ex hoc ipso loco S. Bernardus[1]) concinnat pulchram illam suam gradationem de tribus vinculis, quibus anima Deo spiritualiter adhaerescit : primum fune pudoris, quo non peccare proponit ; deinde, quia funes propositi pudorisque putrescunt, fortius configitur clavis timoris gehennalis, quo metuit ardere ; postremo suavius ac securius alligatur glutine caritatis. Eundem locum illustrans S. Ambrosius in libro de Spiritu S. : *Non ferreis*, inquit, *clavis, sed timoris et spei. Est enim vehementior strictura virtutis quam poenae.* Postea probat hanc vim maiorem ex Petro, quem *fides vinxit.* Idem S. Ambrosius[2]) alibi cum Augustino clavum amoris quoque et caritatis agnoscit. Et S. Leo[3]) clavos continentiae. Quodsi ex his Doctoribus clavi spirituales sunt timor, amor, spes, fides, caritas, continentia, quidni dixerim ego clavos paupertatem, castitatem, obedientiam ob rationes similes explicandas? Praesertim cum Petrus Blesensis[4]) religiosum scribat *obedientiae clavis* esse confixum.

17. Similitudo virtutum et clavorum in tribus posita est : in punctura, in extrusione, in strictura. Primum clavus, cum in rem quampiam adigitur malleo, perforat eam et, si corpus sit animatum, sensu dolorem efficit, quoniam dividit partes conti-

[1]) S. Bern. ser. de tripl. cohaer. vinc. [2]) S. Ambr. de bono mort. c. 5. [3]) S. Leo ser. 9. de Quadrag. [4]) Petr. Bles. ser. 9.

nuas, et dolorem ex continui divisione oriri prodidit Galenus[1]). Virtus quaecumque (et votum de virtute aliqua, quam necessario exercet) pungit animam eiusque partem inferiorem et dolorem gignit. Unde philosophi ipsi dixerunt virtutis radices amaras esse, hoc est initia, quod in comparanda virtute plus sentiatur dolor. Virtus enim dividit, quidnam? obiectum iucundum a facultate separat, exempli gratia temperantia removet a gustatu cibum et potum iucundum illicitum; castitas abstrahit a tactu corpus omne, quod impuram delectationem afferre potest; paupertas repellit a cupiditate habendi pecuniae rerumque omnium usu sine permissu maiorum; obedientia privat voluntatem suae libertatis usu. Quis autem est, qui non experiatur harum rerum privationem sensui molestam, antequam perfecte virtutem adeptus, domuerit passiones? Atque hoc est carnem et membra veteris hominis, concupiscentias configere, compungere, vulnerare, tum, si fiat in religione, *crucifigere*[2]), ut Sanctus Paulus loqui solet. Et licet hic dolor non sentiatur actu, cum vota primum emittuntur, tamen cruciat nostrum sensum, cum ex vi voti nuncupati, obiecta illicita, quae se offerunt sive sensui sive menti, generose a recta ratione, a voluntate rationali et ab ipsis sensibus voluntatis imperio respuuntur. Deinde, ut est Graecorum et Latinorum vetus proverbium:

[1]) Gal. in l. Hipp. de fract. comm. 3. 34. [2]) Gal. 2.

Clavus clavo truditur[1]). Votorum itidem clavi clavos alios pellunt ex animis nostris vitiosos ac noxios, in eis cum dolore cruciatuque infixos. Ii sunt vitia virtutibus contraria, quae ante renuntiationem animos nostros configebant, sive, quod in idem recidit, passiones vitiosae, quarum cruciatum in saeculo nimis saepe ac nimis diu pertulimus. Sanctus Ambrosius[2]) ob similitudinem clavorum clavos passiones nuncupat. Ubi enim dixisset in amore clavos esse, subdit: *Clavus est libido, clavus tristitia, clavus iracundia, clavi sunt omnes passiones, quae velut veru quodam animam nostram penetrant et infigunt corpori, visceribus eius annectum.* Similia legimus aliis locis[3]). Hos clavos vitiorum et passionum vota paulatim, dum observantur et virtutes votorum exercentur, ex anima extrudunt. Tertio, clavus aliud cum alio configens utrumque connectit et vincit, ut separari non possint, praesertim cum obliquantur clavi, si sint trabales, et eorum mucrones repercussi flectuntur atque intorquentur in lignum. Vota pariter substantialia nos ita cum religione configunt, ut e cruce descendere non possimus, nisi membra nostra mortali apostasiae gravissimoque peccato laceremus. Quodsi per solemnem professionem haec vota quasi obliquatis cuspidibus iterum figantur in nobis, nec nos a cruce resilere

[1]) Ar. l. 5. pol. c. 11.; Cic. Tusc. 4. [2]) S. Ambr. de anno mort. c. 5. [3]) Id. l. 3. de virg.

nec ab ipsa cruce refixi possumus in mundum deturbari. Facit ad rem totam illustrandam factum Iahelis in libro Iudicum[1]), quae sinistra manu clavum oblongum tempori Sisarae admovit, dextra malleum adegit et caput eius perforans cum terra confixit, ut traditur capite quarto et quinto sacri illius libri. Sisarae caput vitium aut passionem, clavus votum, malleus devotionem seu vovendi actum, Iahel animam voventis denotat.

18. Quo spectat igitur tam longa disputatio? Ut intelligamus hoc medio tempore inter primam votorum oblationem et gradum professorum seu coadiutorum formatorum interiecto renovationem esse quasi malleum, quo clavos hosce spirituales altius imprimimus ac profundius infigimus in voluntate. Temporis diuturnitate clavi sua sponte resilire solent e trabibus, quae siccantur, et ob id foramina dilatantur; percussione mallei, si id accidat, in suum locum iterum defiguntur aut certe profundius immittuntur. Voluntas, ut est probatum[2]), obnoxia mutationi, nonnunquam sive dolore clavorum sive tepore spiritus sive amore saeculi sive daemonis suasu refigere se cupit, ut de cruce desiliat, et membrorum, id est passionum motu concussa, clavos incipit eicere, si non facto, certe voti poenitentia, cogitatione, desiderio. At semestris votorum repetitio et confirmatio de novo clavos votorum tamquam spiritualis malleus

[1]) Iudic. 4. 21. et c. 5. 26. [2]) Supra n. 14.

infigit in voluntatem adeo, ut, quod illi primum placuit, placeat etiam postea; malit vitam perdere quam de cruce resilire; tum quod ante voto coacta faciebat, iamnunc faciat sponte sua. Quot ego novi vacillantes in pristina vocatione per renovationem votorum usque eo confirmatos Deo iuvante atque corroboratos, ut Societatis egressum impossibilem existimarent dicerentque cum Iosepho patriarcha, quo tempore a domina sollicitabatur ad stuprum: *Quomodo ergo possum hoc malum facere et peccare in Deum meum*[1])? O utinam omnes eo perveniamus, ut, quod est iure aliquo prohibitum, impossibile quoque de facto censeamus, ut docuit existimandum esse vir maxime spiritualis B. Augustinus[2]) a Gratiano inter canones relatus.

19. Tertium caput expediendum est, quo demonstrabitur qualemcumque votorum renovationem usitatam aliis religiosis. S. Hieronymus[3]) increpans acerrime Sabinianum diaconum, qui virginem Deo sacram ac devotam ad stuprum invitaverat, haec de illa scribit: *Post Apostoli Petri basilicam, in qua Christi flammeo consecrata est, post crucis et resurrectionis et ascensionis Dominicae sacramenta, in quibus rursum se in monasterio victuram spoponderat.* Marianus Victorius[4]), accu-

[1]) Gen. 39. 9. [2]) S. Aug. l. cont. mendac. c. 17. 22. q. 2. c. faciat. [3]) S. Hier. ep. 48. ad Sabin. [4]) Marian. Vict. in ep. 48. n. 14.

ratus operum Hieronymianorum emendator et scholiastes, sic illustrat haec verba B. Doctoris: *Subdit Hieronymus virginis professionem ter ab ea, in die scilicet crucis, resurrectionis et ascensionis factam ac ratam fuisse.* Tradit Antonius Caracciolus[1]) Clericus regularis, Sanctum Franciscum de Assisio et B. Gertrudem virginem consuevisse frequenter ac devote votorum nuncupationem repetere. Clerici regulares in suis Constitutionibus[2]) commendant morem eorum, qui maiorum exemplum secuti, antequam se cubitum recipiant, flexis coram Deo genibus professionem iterare consueverunt. Ioannes a Iesu Maria[3]) ex ordine Carmelitarum excalceatorum S. Eliae testatur multos esse religiosos, qui quotidie et vero etiam saepius solemnia vota renovant, atque insuper tradit hanc renovationem Deo gratissimam esse et religiosis utilissimam, qui ad perfectionem nituntur, in solemnioribus praesertim diebus et quo tempore vitia votis contraria molesta sunt. Religio Ministrantium infirmis inter statuta, quae Clemens VIII.[4]) confirmat anno 1600., ponit illud: *Ut vota simplicia, quae post professionem faciunt, de more quotannis renoventur die sanctae Crucis Inventioni sacro.* Carmelitae[5]) excalceati bis annis

---

[1]) Caracc. not. ad Const. cler. reg. p. 2. c. 1. §. 1. [2]) Const. cler. reg. p. 2. c. 1. [3]) Io. a Iesu Maria in discip. Claustr. [4]) Clem. VIII. in confirm. statut. Minist. infir. [5]) Carmel. excal. in Manuali §. 1.

singulis, in die Exaltationis S. Crucis et Epiphaniae Domini pio solemnique ritu in ecclesia vel capitulo exhortatione praemissa renovant vota sive professionem in haec verba: *Renovo meam professionem et promitto Deo ac B. Virgini Mariae de Monte Carmelo Superiorique nostro obedientiam, castitatem, paupertatem et humilitatem secundum regulam et Constitutiones nostras. Insuper propono ad quamlibet missionem pro conversione infidelium seu haereticorum iturum, cum obedientia id mihi iniunxerit.* Post haec quisque proponit verbo se unam aliquam aut plures virtutes culturum specialiter usque ad sequentem renovationem. Atque haec laudabiliter instituta cum aliis ritibus exstant in Manuali divinorum officiorum.

20. Quartum caput propositum continebit congruentias, ut ita dicam, seu convenientias, ob quas conveniebat a B. Ignatio in Societate aliquam renovationem institui votorum. Quinque mihi venerunt in mentem. Prima: conveniebat, quia religiosum fieri est quodammodo et nasci simul et mori; consuetudo autem multorum et praesertim clarorum hominum est, ut nativitatis et mortis fiat anniversaria commemoratio et celebritas. Quod attinet ad nativitatem, legimus de Persis apud Platonem[1]) eos omnes primum celebrare consuevisse diem, quo nascebatur regis

[1]) Plato in Alcib. 1.

filius, qui regnaturus erat ; deinde quotannis eiusdem iam facti regis natalem diem sacris ac festis coli ab Asia universa. Produnt sacrae litterae Pharaonem Aegypti, Antiochum Syriae regem in Vetere Testamento[1]) et Herodem Galilaeae in Novo[2]) diem natalis sui publica laetitia convivioque celebrasse. Scio ab Origene[3]) observatum solos peccatores id effecisse, non iustos, qui peccati originalis habebant cognitionem et potius diem nativitatis cum Iob[4]) et Ieremia[5]) detestabantur. Addo ipse, si quorum natales dies ecclesia colit ac celebrat, eos esse, qui vel concepti vel nati sunt sine peccato originis ut Christus Salvator, qui ex vi conceptionis illud non contraxit ; Maria Virgo mater eius, quae privilegio singulari praeservata fuit ; S. Ioannes Baptista, qui purgatus in utero sanctus est natus. Verum idem Origines[6]) alio in loco non diffitetur Iobum in adolescentia diem natalem suum celebrasse ; neque ego sum nescius christianos reges ac principes maxime pios nativitatis memoriam non solum laetitia publica colere, sed etiam liberalitatis, misericordiae religionisque exercitatione sine culpa et sine ullius reprehensione commemorare. Exstat trium christianorum Imperatorum Valentiani, Theodosii et Arcadii lex[7])

---

[1]) Gen. 40. 20; 2. Mach. 6. 7. [2]) Mar. 6. 21. [3]) Orig. hom. 8. in Levit. et in c. 14. Matth. [4]) Iob. 3. 1. 2. [5]) Ierem. 20. 14. [6]) Orig. l. 3. in Iob. [7]) L. 2. eod. Theod. tit. 8. de fer. l. 2.

diem natalem Principis quotannis observari iubens ea reverentia, qua festi dies sacrosancti. Quinetiam ex Micrologo[1]) quilibet natalem suum observat. B. Augustinus[2]) tradit natali suo die, qui in Idus Novembres incidebat, se aliquando propinquis et amicis frugale convivium exhibuisse, quo die disputatum est de vita beata post prandium. Quod attinet ad mortis memoriam, videmus piissimam vetustissimamque consuetudinem ecclesiae, cuius Origenes[3]) meminit, piorumque christianorum, qui carorum mortuorum celebrant diem mortis anniversariis missis, eleemosynis ac suffragiis ad multos annos. Nec desunt, qui iubeant testamento id quotannis in perpetuum fieri ad solatium ac liberationem animae patientis in purgatorio. Novitius cum fit vere ac proprie religiosus per professionem aut vota substantialia, mirandum in modum spiritualiter simul nascitur ac simul moritur.

21. Hoc christianum paradoxum verum est, si diversa spectentur. Nascitur Deo, religioni, gratiae, caelo vita meliore; moritur daemoni, mundo, peccato morte iustorum. Nec desunt exempla huius mortis vitalis seu vitae mortalis, in qua moriens nascitur et nascens moritur[4]). In natura est phoenix, de quo mira veteres Patres

[1]) Microl. l. de observ. eccl. c. 56. [2]) S. Aug. l. de ord. c. 1. et l. de vita beata. [3]) Orig. l. 3. in Iob. [4]) Tertull. de resurr. carnis. c. 13.

nobis posteris tradiderunt. Satis huic loco Tertulliani[1]) verba succi plenissima de phoenice: *Qui*, inquit, *semetipsum lubenter funerans renovat, natali fine decedens.* In ecclesia catholica tales sunt omnes martyres, quorum dies mortis dici consuevit in martyrologiis *dies natalis*, ut videmus in eo passim et observat Cardin. Baronius[2]) ex vetere usu christianorum. Nam morte corporis moriuntur et vitam aeternam vivere incipiunt, ut Origenes[3]) et Alcuinus[4]) adnotarunt. Moritur igitur religiosus, ut iam significavi, duplici morte, primum morte civili, per quam in multis vero mortuo aequatur[5]). Dirimitur enim matrimonium ratum non consummatum per solemnem professionem alterius coniugum ex definitione ecclesiae[6]). Validatur donatio causa mortis et testamentum; non succedit ab intestato et aliorum est incapax, quae Glossa[7]) observat et alii iurisconsulti. Proinde, ut dixi[8]), S. Arsenius non acceptavit haereditatem; saeculares religiosorum propinqui in aliqua Italiae parte veste lugubri non vestiuntur, cum religiosi vita excedunt, quod iam pro mortuis haberentur. In multis congregationibus in professione facienda ritus quosdam laudabiles observant, quibus professurus se mortu-

[1]) Tertull. l. de resurr. carnis c. 13. [2]) Bar. not. Mar. die 3. Ian. [3]) Orig. l. 3. in Iob. [4]) Alcu. l. de div. offic. de. parasc. [5]) Supra n. 15. [6]) Conc. Trid. sess. 24. can. 8. [7]) Gloss. c. placuit. el. 2. 16. q. 1. [8]) Supra n. 15.

um similat, ante altare coram sodalibus prostratus. Adde multis nominibus religiosum aequari servo, quod alio loco demonstrabitur ; at servus propemodum habetur pro mortuo, quia *servitutem mortalitati fere comparamus*, ait Ulpianus in regula iuris[1]). Atque huius mortis civilis, quae rebus advenit, quae Deo consecrantur, apparet umbra nescio quae in Levitico, in quo haec verba scripta sunt : *Omne quod Domino consecratur, sive animal sive ager, non vendetur nec redimi poterit. Quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino. Et omnis consecratio, quae offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur*[2]). Locum perdifficilem illustrat multis Nicolaus Lyranus[3]), quorum summa est non posse ibi mortem intelligi solum naturalem, quae non potest cadere in agros, qui non vivunt, neque in hominem, qui non est animal immolatitium. Itaque mors eo loco aequivoce sumenda est, ut animalia immolatitia Deo oblata vera morte per immolationem morerentur ; agri, servi et alia similia mori dicerentur, quia transirent in ius perpetuum sacerdotum ; homines vero, quos occidere nefas est, Deo consecrari, quales erant Levitae, morte mori dicerentur, morte quadam civili, qua usque ad mortem divino cultui addicebantur, sicut apud nos religiosi mortui mundo dictitantur a Patribus et

[1]) L. servitutem ff. de reg. iur. [2]) Lev. 27. 28. 29. [3]) Nic. Lyr. in Lev. c. 27.

theologis. Atque ex eodem loco munit idem Nicolaus[1]) opinionem Hebraeorum ac suam de filia Iephtae, quod eam pater obtulerit in holocaustum Domino ex voto, non mactando, sed Deo consecrando ad ei serviendum inclusam domi in virginitate et orationibus; quod est morte civili iugulatam in holocaustum offerre. Cuius sententia, ut Vatablo placuit et aliis nonnullis, ita mihi quoque probaretur, nisi veterum Patrum torrente contradicentium obrueretur, quos in interpretatione Scripturae sacrae debemus sequi. Colligunt eos Ioan. Azor[2]) et Franciscus Suarez[3]) nostri in disputatione de voto.

22. Secunda mors, qua religiosus in ingressu moritur inchoative et in vitae totius decursu continenter mori debet, est moralis, ut ego vocare soleo. Mortificatio dicitur communiter Paulina voce, quod alibi docebo[4]). Philosophis cognita est atque imprimis Platoni[5]), qui Vetus Testamentum olfecit. Hic enim in disputatione de animi immortalitate docet animi purificationem fieri per eius separationem a corpore; hanc autem esse mortem, quae definitur solutio ac separatio animae a corpore; subditque recte philosophantes huic soli studere, proinde philosophorum meditationem esse animum a corpore separare. Ex hoc loco for-

[1]) Id. Iudic. 11. [2]) Azor. t. 1. l. 11. c. 14. q. 2. [3]) Suar. t. 2. de relig. l. 2. de voto c. 10. [4]) Ad reg. 6. comm. n. 2. [5]) Plato in Phaedone.

matum est dictum Graecorum: ὀρθῶς φιλοσοφεῖν εἶναι τὸν θάνατον μελετᾶν: *recte philosophari esse mortem meditari.* Quod latine M. Tullius[1]) dixit *vitam philosophorum esse commentationem mortis.* Sanctus Ambrosius[2]) *philosophiam meditationem mortis* secutus Macrobium[3]), qui dixit *meditationem moriendi.* Basilio[4]) quoque prima philosophiae disciplina est *meditatio mortis*, ut Eubulo respondit. Non equidem intelligo commentationem aut meditationem speculativam tantum, sed practicam, quae ad rem seriam exercitatio praevia est, ut ad pugnam dimicatio in palaestra. Hanc enim significant tum graecae voces μελέτημα et μελέτη, tum latinae. L. Seneca[5]): *Atqui nihil est tam difficile et arduum, quod non humana mens vincat, et in familiaritatem perducat assidua meditatio.* M. Tullius[6]): *Subitae ad propositas causas exercitationes et accuratae ac meditatae commentationes multi sudoris sunt.* Ex Graecis optime Platonis sententiam declarat Ammonius[7]) damnans Cleombrotum, qui male intellecta Platonis doctrina se praecipitem ex alto muro dedit. Duplex ex eius doctrina est vinculum, quo anima corpori colligatur: alterum naturale, cuius beneficio vivit homo, voluntarium alterum, quo corpori coniuncta illi subiecta deservit. Duplex inde solutio, qua-

[1]) Cic. Tusc. 1. [2]) S. Amb. l. de fide resurr. [3]) Macrob. l. 1. in som. Scip. c. 13. [4]) Amphil. in vita S. Basilii c. 2. [5]) L. Sen. l. 2. de ira c. 12. [6]) Cic. l. de orat. [7]) Ammon. praef. in Porphyr.

rum altera corpus ab anima solvitur, altera separatur anima a corpore. Proinde duplex mors, una naturalis, per quam corpus ab anima separatur et omnes morimur; altera voluntaria, qua philosophus animam a corpore segregat, quod etiam S. Nazianzenus[1]) docuit. Meditari igitur mortem est animum a rebus corporeis sevocare. Consonant e Latinis Macrobius[2]), qui distinguit ex Platone duas mortes, alteram animae, animalis alteram: *Sed ipsius animalis, hoc est hominis, duas asserit mortes, quarum unam natura, virtutes alteram praestant. Homo enim moritur, cum anima corpus relinquit solutum lege naturae. Mori etiam dicitur, cum anima adhuc in corpore constituta corporeas illecebras philosophia docente contemnit, et cupiditatum dulces insidias reliquasque omnes exuitur passiones.* Ecce mortificatio christiana M. Tullius[3]) ante Macrobium felicius Platonem illustrat: *Quid aliud*, inquit, *agimus, cum a voluptate, id est a corpore, cum a re familiari, quae est ministra et famula corporis, cum a republica, cum a negotio omni sevocamus animum? Quid, inquam, tunc agimus, nisi animum ad seipsum advocamus, secum esse cogimus maximeque a corpore abducimus? Secernere autem a corpore animum ne quidquam aliud est quam emori discere. Quare hoc commentemur, mihi crede, disiungamusque nos a corporibus,*

[1]) S. Naz. ep. 70. ad Philagr. [2]) Macrob. l. 1. in som. Scip. c. 13. [3]) Cic. l. 2. de leg.

id est consuescamus mori. Spectavit idem alio in loco, cum ait : *Nam cum animus cognitis perceptisque virtutibus a corporis obsequio indulgentiaque discesserit voluptatemque sicut labem aliquam dedecoris oppresserit omnemque mortis dolorisque timorem effugerit, societatemque carnis eiecerit etc.* Igitur ex his philosophis moritur homo voluntaria morte ac morali, qui separat animum a corpore, carne, voluptate, metu caeterisque passionibus, quae separatio fit non iis serviendo ; atque in hoc labore atque exercitatione seu meditatione est assiduus et continuus. Indicat eandem separationem animae a corpore S. Gregorius[1]) theologus, monachos veros sub nomine philosophorum describens his verbis : *Qui nullo vinculo humi tenentur ; qui sola corpora ac ne quidem tota possident ; qui Caesari nihil, Deo omnia habent, hymnos, preces, vigilias, lacrimas, hoc est eiusmodi opes, quae manibus arripi ac teneri nequeunt ; qui mundo mortui sunt, Christo vivunt, carnem confecerunt, animam a corpore abstraxerunt.* Haec S. Gregorius. Hanc meditationem seu exercitationem separationis, quia in ingressu religionis quodammodo, hoc est implicite in votis, profitemur, mori dicimur morte morali. De qua Isychius[2]) interpretatur morali sensu Levitici locum antea productum allatis Pauli testimoniis : *Talis ergo, sicut qui usque ad culmen virtutis proficit et mensuras contingit per-*

[1]) S. Greg. Naz. or. 9. n. 43. [2]) Isych. l. 7. in Lev. 27.

fectionis; *mortuus enim saeculo est et a praesentibus alienus et olim a mundi migravit sapientia.*

23. Mortuus religiosus duplici morte, quarum altera in puncto consecrationis est, qua Deo nos devovemus, altera diuturna nos ad finem usque vitae naturalis concomitans, ad vitam quandam eo ipso tempore nascitur, ut phoenix, ut martyr, naturali vita meliorem. Haec, si spectetur mors civilis, dicitur vita religiosa, quae nihil est aliud, nisi sanctissimus vitae religiosae status, in quo cadimus rarius, surgimus facilius, vivimus tutius et illa omnia commoda, utilitates voluptatesque sentimus honestissimas, quas Hieronymus Platus noster tribus libris est complexus. Si vero consideretur mors moralis, ad alteram vitam gradum facimus, quae in virtute posita est et ob id a Chrysostomo aliisque Sanctis Patribus *philosophia* nuncupata similis angelicae vitae; vitam non corporis, sed animae; non passionis, sed perfectionis; non carnis, sed spiritus; per quam coelo propinqui sumus. Quid igitur in renovatione votorum facimus? celebramus spirituali festivitate, gaudio religioso votorumque ipsorum repraesentatione colimus memoriam nostrae duplicis mortis ac duplicis vitae, qua mortui et moriendo vivimus Deo.

24. Secunda congruentia. Convenit religioso haec renovatio votorum, quia devotio seu dedicatio, qua votis nos Deo consecramus, est alter

fere baptismus. At usitatum est aliquando in ecclesia, ut baptismi suscepti memoria celebraretur. Testis est Micrologus[1]) in libello de observationibus ecclesiasticis: *Romani*, inquit, *annotinum Pascha quasi anniversarium Pascha dicunt, quia antiquitus apud illos, qui in priore Pascha baptizati erant, in sequenti anno eadem die ad ecclesiam convenere suaeque regenerationis anniversarium diem cum oblationibus solemniter celebraverunt.* Exstant quaedam exercitia spiritualia B. Gertrudis[2]) ad celebrandam baptismi memoriam certo quodam tempore, praesertim in Pascha et Pentecoste. Ingressum autem religionis aequiparari baptismo in gratia consequenda legitur in vitis Patrum, teste S. Thoma Aquinate[3]). Docentque idem veteres Patres Antonius, Hieronymus, Leontius, Anselmus, Bernardus, Antoninus, quorum verba et rationes necnon aliorum theologorum refert Hieronymus Platus[4]), qui quia teritur manibus magistrorum spiritualium, et merito, idcirco referre hic supersedeo. Quos praeterea ipse observavi veteres Patres, in eandem sententiam addo: Petrum Damiani[5]) in opusculo de perfectione monachorum ita scribentem: *Nos sanctae professioni tantum tribuimus, ut et secundicerium apostolici ordinis et secundum nihilominus fateamur*

[1]) Microl. l. de eccles. observ. c. 56. [2]) B. Gertr. in sin. div. piet. exter. [3]) S. Th. 2. 2. q. 189. ar. 3. ad 3. [4]) Hier. Plat. l. 1. c. 13. [5]) Pet. Dam. ep. de perf. mon. c. 6.

esse baptismum. Goffridum[1]), abbatem Vindocinensem, Petro Damiani paulo recentiorem, qui de Sancto Benedicto loquens: *Monastica religio*, inquit, *quam ipse instituit, secunda regeneratio iure nominatur et etiam Pontificali confirmationi non immerito comparatur. Huius namque vitae observatione et praeterita peccata sicut in baptismate delentur et contra futura velut in confirmatione christianus munitur.* Ad eamdem regenerationem oculos habuisse videtur Iustinianus[2]) in Authenticis, ubi haec habet scitu dignissima laudans vitam monachalem: *Conversationis monachalis vita sic est honesta, sic commendare Deo novit ad hoc venientem hominem, ut omnem quidem humanam eius maculam detergat, purum autem declaret ac rationabili naturae decentem.* Si ergo christiani veteres primae regenerationis memoriam celebrabant propter magnum per eam acceptum beneficium, quidni religiosi recolant secundae regenerationis memoriam semestri celebritate, gratias agentes Deo et in argumentum grati animi vota eadem Domino offerentes?

25. Tertia congruentia. Convenit nobis, quia prima devotio est quasi quaedem templi dedicatio seu consecratio. Hebraei celebrabant publica laetitia quotannis anniversariam memoriam dedicationis templi, ut luculenter probant dictissimi

[1]) Goffr. Vindoc. serm. 11. [2]) Auth. collat. 1. tit. 5. praefat.

Scripturae interpretes Franciscus Ribera[1]) et Franciscus Toletus[2]) Cardinalis. Eaque celebritas appellabatur encaenia, quasi novalia, cuius est mentio in evangelio Ioannis dicentis: *Facta sunt autem encaenia in Ierosolymis et hiems erat.* Ubi Doctores iidem arbitrantur ex descripto tempore renovationem anniversariam esse, quae indicta est posteritati in libro secundo Machabaeorum[3]). Nos quoque christiani celebramus in quacumque ecclesia memoriam anniversariam consecrationis eius ex vetere consuetudine[4]), atque in orbe universo recolitur pariter memoria dedicationis quarumdam basilicarum Romanarum, quae post receptum ab Imperatore Constantino publice evangelium solemni celebritate dedicatae Deo fuerunt a Sylvestro Papa. Religiosus triplici ratione templum quoddam est. Primum natura, ut homo est, quemadmodum Philo[5]) et Clemens Alexandrinus[6]) docuerunt, quia in eo Dei imago locata est tamquam signum in templo. Deinde gratia Dei, ut christianus est, quod S. Paulus, ut observavit B. Augustinus[7]), diserte scripsit ad Corinthios: *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* Et ante praemiserat causam: *Nescitis, quia templum Dei estis et spiritus Dei habitat in vobis?*[8])

[1]) Rib. l. 5. de templo c. 17. [2]) Tol. Io. 7. an. 2. et Io. 10. an. 15. Io. 10. 22. [3]) 2. Mach. 10. 8. [4]) Io. Steph. Dur. l. 1. de rit. c. 24. §. 2. [5]) Phil. l. de epis. [6]) Clem. Alex. or. ad. Gent. [7]) 1. Cor. 3. 16. 17. [8]) S. Aug. serm. 252. de temp.

Hic spiritus inhabitans gratia Dei est eiusque similitudo et participatio ; quam per baptismum locari primum in nobis asserit Petrus Damiani[1]). Tertio religiosus templum Dei est, ut religiosus est, quemadmodum S. Bernardus[2]) multis docet ; quia quaecumque in aedificatione et consecratione templi materialis fiunt, spiritualiter quoque fiunt in religioso, cum Deo per vota substantialia dedicatur in perpetuum. Significaverat id S. Augustinus[3]) exponens ea verba : *Votum vovit Deo Iacob. Quid ergo*, inquit, *vovemus Deo, nisi ut simus templum Dei? Nihil gratius ei possumus offerre, quam ut dicamus ei, quod dicitur in Isaia : Posside nos.* Expressius in regula[4]) : *Et honorate in vobis Deum invicem, cuius templa facti estis.* Non dissentit S. Basilius[5]), qui Deo dicari tamquam rem sacram monachum arbitratur, disserens de professione vitae religiosae : *Ubi vero*, inquit, *iam quis sponte sua ipse professus est, hic Deo custodire seipsum debet veluti eorum aliquid, quae dicata sunt Deo ; ne sacrilegii iudicium incurrat, cum videlicet corpus, quod semel Deo consecravit, ministerio rursus communis vitae contaminet.* Sanctus quoque Thomas[6]) in veterum Patrum vestigiis insistens, perfectam abrenuntiationem saeculi, qua quis se divino famulatui totaliter subicit, docet *spiri-*

[1]) P. Dam. ser. 4. in dedic. eccl. [2]) S. Bern. ser. 1. in dedic. eccl. [3]) S. Aug. in Psal. 131. [4]) Id. reg. c. 4. [5]) S. Basil. ser. 1. de inst. mon. [6]) S. Th. 2. 2. q. 88. ar. 2.

tuali quadam consecratione perfici. Ritus dedicationis templorum innuit S. Bernardus, enumerat Petrus Damiani[1]), copiose collectos ex antiquis Patribus explicat recens ac doctus auctor Io. Stephanus Durantus[2]) in opere de ritibus ecclesiae catholicae. Magistro ex iis atque ex aliis, quos refert Durantus, facile fuerit adhortationem conficere ad excitandos religiosos nostros, ut pie ac diligenter dedicationem propriam festivis gaudiis et novis desideriis proficiendi renovent ; quo modo S. Bernardus hortatur suos monachos ad retinendam consecrati templi sanctitatem. Pauca quaedam subiciam in exemplum.

26. Primum ecclesia intus et foris dealbatur ; religiosus in tirocinio intus per confessionem generalem, foris per morum compositionem et per alia exercitia spiritualia dealbatur et purificatur. Deinde cruces duodecim in parietibus insculpuntur cum duodecim candelis accensis ; religiosus in omnibus suis passionibus imprimit crucem mortificationis Christi sanguine rubricatam cum lumine boni exempli, quod omnibus lucet. Tertio aspergitur a pontifice aqua benedicta, vino et sale mixta, per fasciculum hyssopi, quae humilis herba est et pectoris purgativa, ut docet S. Bernardus. Religiosus imbre lacrimarum, sudore poenitentiae fontibus Salvatoris abluitur ; ita tamen, ut Su-

[1]) P. Dam. ser. 1. in dedic. eccl. [2]) Dur. l. 1. de ritib. c. 24. §. 8.

perior admisceat salem discretionis et vinum paternae consolationis, cum hyssopo humiliationis pectus saeculi plenum expurgat. Quarto pontifex baculo pastorali totum alphabetum in cinere, quo respersum est pavimentum, inscribit. Instructor in animo religiosi prima religiosae vitae principia et axiomata imprimit, quae ille humiliter et sine discussione recipit simplicitate pueri prima elementa discentis, intelligens quoque imposterum doctrinarum scientiam in cinere humilitatis esse scribendam, ne superbiae spiritu iam doctus animus intumescat. Quinto chrismate inunguntur in templo cruces; at in religioso quid fiat, S. Bernardus[1]) docet his verbis: *Unde necesse est, ut unctio spiritalis gratiae adiuvet infirmitatem nostram observantiarum et multimodae poenitentiae cruces devotionis suae gratia liniens, quia nec sine cruce sequi Christum et sine unctione crucis asperitatem quis ferre posset?* Hanc necessitatem gratiae divinae Sanctus quoque Augustinus[2]) agnovit in observatione votorum: *Est*, inquit, *et devotio voventis et humilitas deprecantis. Nemo praesumat viribus suis se reddere, quod voverit. Qui te hortatur, ut voveas, ipse adiuvabit, ut reddas.* Sexto ac postremo, ut alios ritus omittam, ut habetur in regulis iuris[3]): *Semel Deo dicatum non est ad usus humanos ulterius transferendum*; ubi glossa expri-

[1]) S. Bern. ser. 1. de dedic. eccl. [2]) S. Aug. in Psal. 131. [3]) C. semel de reg. iur. l. 6.

mit casum in lignis et faxis ecclesiae dirutae, quae non possunt in profanos usus converti. Religiosus nec se totum nec suas actiones, verba, cogitationes, post hanc dedicationem in templum Dei, potest ad profanos usus et saecularia negotia transferre, ne quid dicam de peccatis, quae ne somniare quidem debet homo Deo consecratus.

27. Cum igitur templorum dedicationes a christianis *votivis laudibus gaudiisque festivis*, ut S. Bernardus loquitur, per annos singulos honorentur, et nos religiosi quasi templa Deo dicemur et consecremur in assumendo per vota statu religioso, rationi congruit, ut sexto quoque mense celebremus memoriam tantae consecrationis. Id suadet S. Bernardus[1]) his verbis: *Videte ergo, num dignum sit, ut festum agamus diem, quo nos assumpsit in proprios et investivit se per ministeriales et vicarios suos, ut fiat sicut iam olim promiserat: Ego, inquiens, in medio eorum ero eorum Deus*[2]). Atque id animi grati spiritu fiat. *Quanta*, inquit idem alio loco[3]), *Dei benignitas, quanta dignatio animarum, quanta dignitas, quanta gloria animarum, quod Dominus universorum et qui nullam habet indigentiam, templum sibi fieri iubet in illis*? Nec meliorem festivae memoriae grataeque modum quaerere debemus illo, quem Societatis consuetudo praescripsit; in quo, ut postea de

[1]) S. Bern. ser. 1. in ded. eccl. [2]) Zach. 2. [3]) S. Ber. ser. 2. in ded. eccl.

ritu renovationis huius disserens demonstrabo[1]), repetitur propemodum ipsa consecratio ac dedicationis ritus: dealbatio, aspersio, lumina, cruces, cinis, unctio et demum eadem votorum sine nova obligatione repetitio. Cum haec recenserem, animadverti Hieronymum Platum[2]) nostrum hoc ipsum argumentum de templo tractasse diversa ratione. Quae melius ille dixit, sumat Instructor ad hanc congruentiam amplificandam.

28. Quarta congruentia. Convenit nobis haec renovatio, quia milites spirituales sumus, quibus expedit militare sacramentum repetere. Milites saeculi, ut Polybius[3]) de Romanis scripsit, finita conscriptione sacramento adigebantur omnes, uno praeiurante conceptis verbis, alii iurabant idem confirmantes. Spectavit hunc morem Tertullianus[4]) martyres in carcere clausos consolans: *Vocati sumus*, inquit, *ad militiam Dei vivi iam tunc, cum in sacramenti verba respondimus.* Post eum S. Hieronymus[5]) ad Heliodorum, cum ait: *Recordare tirocinii tui diem, quo Christo in baptismate consepultus in sacramenti verba iurasti, etc.* Summa iurisiurandi erat obtemperaturos se pro viribus imperatori, signa secuturos, non deserturos atque his similia. L. Seneca[6]): *Primum*

[1]) Infra n. 31. et seq. [2]) Hier. Plat. l. 2. de ho. stat. relig. c. 14. [3]) Polyb. l. 1. de mil. Rom.; Agell. l. 16. c. 4. [4]) Tertull. l. ad. mart. c. 3. [5]) S. Hier. ep. 1. ad Heliod. [6]) L. Sen. ep. 95.

militiae vinculum est religio et signorum amor et deserendi nefas, tunc deinde facile cetera exiguntur mandanturque iusiurandum adactis. Praeterea singulis annis Kalendis Ianuariis idem sacramentum denuo praestabatur, ut observat Alexander ab Alexandro[1]). Quin etiam cum aut seditionem fecissent aut facturi putarentur, ut iterum in fide confirmarentur, iterum in imperatoris verba iurare cogebantur in castris, quod ex historiis satis probat Iustus Lipsius[2]) recens illustrator historiae Romanae perinsignis. Vitam religiosam esse militiam spiritualem alibi iam docui[3]). Talem existimabat eam S. Ephraem[4]), qui panopliam monachi reliquit nobis, in qua religiosum armat atque adornat ad bellum thorace, galea, baltheo, calcamentis, scuto, gladio et arcu spirituali. Talem putabat S. Hieronymus[5]), qui ad Heliodorum commemorat tirocinium, sacramentum, tubas, imperatorem, arma, castra, vexillum, donativum, triumphum, coronam et alia instrumenta militaria. Talem censebat S. Caesarius[6]), qui inter hostes, quibuscum gerimus bellum, nosmetipsos enumerat dicens : *Ideoque, carissimi. militia nostra hoc a nobis requirit, ut non contra alios, sed contra nosmetipsos quotidie dimicemus et universos hostes nostros*

[1]) Alex. ab Alex. l. 1. gen. dier. c. 20. [2]) Lips. l. 1. de mil. Rom. dial. 6. [3]) Tit. p. 3. n. 31. [4]) S. Ephr. t. 3. in panoplia. [5]) S. Hier. ep. 1. ad. Heliod. [6]) S. Caes. ho. 8. ad. mon.

in nobismet ipsis iugiter persequentes, palmas spiritalis triumphi a Domino consequamur. Nos quoque religiosi in fine tirocinii, quo die secundo baptismate sepeliebamur in Christo, in sacramenti verba iuravimus, hoc est vovimus iuxta formulam in ordine nostro consuetam (votum enim in multis et potissimum in ratione obligandi aequatur iuramento), et vovimus imprimis obedire duci tribunisque huius Societatis et exercitus, sequi usque ad mortem vexillum nominis Iesu nec deserere unquam haec castra, cum in formula promisimus obedientiam perpetuam et polliciti sumus nos in Societate perpetuo victuros. Rationi igitur congruebat, ut saepe, militum more, et speciatim Kalendis Ianuariis nostrum sacramentum repeteremus iam in castris positi, ut fideles Imperatori ac promptos ad proelium nos ostenderemus atque omnem suspicionem ac dubitationem de seditione, fuga, proditione facienda elueremus.

29. Quinta et ultima congruentia. Convenit nobis votorum repetitio, ut grati Deo de beneficio vocationis atque receptionis in religionem simus, quod est maximum. Hebraei dies festos omnes, quos celebrabant quotannis, in memoriam gratam beneficiorum acceptorum instituerunt. Perspicuum est legendi causas omnium festorum instituendorum, quas post alios collegerunt et exposuerunt Franciscus Ribera[1]) et Franciscus Tole-

[1]) Rib. l. 5. de templo.

tus[1]) Cardinalis. Nam in gratiarum actionem de beneficio vel creationis vel praeservationis in Aegypto ab angelo percutiente vel eductionis ex Aegypto vel interfecti Holofernis vel similium rerum decreti sunt. Christiani pariter fecerunt. Nam cuique notum est festa Nativitatis, Paschae, Pentecostes et similium mysteriorum esse instituta ab Apostolis et ecclesia recolendae memoriae gratia maximorum beneficiorum, quae nobis diebus illis collata sunt. Atqui de festo Corporis Christi diserte S. Thomas[2]) scripsit convenire *devotioni fidelium, ut eius Sacramenti institutio solemniter recolatur*; necnon institutam eam solemnitatem, *ut de tam salubri suavique beneficio exsolvantur Deo debitae gratiarum actiones.* Ad haec non modo christiani reges atque imperatores ex lege Theodosiana[3]), sed etiam summi Pontifices anniversarium electionis et coronationis suae festum agunt cum gratiarum actione ac religiosis actionibus in Deum, quemadmodum observavit Baronius[4]) in Constantino Magno, qui Deo gratias agens decennalia, vicennalia et tricennalia imperii sui pie celebravit. Quam sit magnum beneficium vocationis et admissionis ad statum religiosum, non potest paucis explicari et obiter hoc loco. Legatur Hieronymus Platus, qui tribus libris dignitatem, utilitatem et iucunditatem beneficii huius explicavit. Percurra-

[1]) Tolet. in Io. 7. an. 2. [2]) S. Th. opusc. 67. [3]) Cod. Theod. l. 2. tit. 8. l. 2. [4]) Bar. t. 3. ann. eccl. an. 315.

tur homilia quinta S. Caesarii[1]) ad monachos de hoc argumento, cuius illa sunt: *Et plane magnus vitae fructus est saeculum potuisse despicere et Deo servire coepisse, evasisse vitiorum infelicissimum dominatum et fugisse gulae atque luxuriae foedissimam servitutem. Quid ergo? Nonne iam magna pars praemii est nihil habere commune cum mundo, vanarum rerum cupiditatibus non excruciari, sceleribus non admisceri, in innocentia diem transigere, beatae castitati operam dare, gloriosae paupertatis sufficientiam cum timore Domini possidere?* Hactenus S. Caesarius. Si saeculum Aegypti nomine censetur, nos inde egressi terram promissionis attigimus, cum primum vota spopondimus. Si servire Deo regnare est[2]), illo ipso die regni spiritualis huius corona capitibus nostris imposita est. Si de servitute ac tyrannide mundi vindicati sumus per vocationem ad hunc nobilissimum statum, eo die in veram libertatem carissimorum Dei filiorum asserti sumus. Quis tam ingratus est, cui grave sit et non iucundissimum in actionem gratiarum bis in singulos annos Domino, qui eum liberavit ex tyrannide, de Aegypto eripuit, introduxit in terram promissionis atque in eius possessione locatum regem fecit, coronam ipsam votorum offerre libenter, quae dum ipsi porrigitur, in caput nostrum ab eodem ditior meritis illustrior-

[1]) S. Caesar. ho. 5. ad. mon. [2]) Tit. p. 3. n. 67.

que reponitur? Habet B. Gertrudis[1]) exercitia duo spiritualia ; quorum alterum editum est ad memoriam primae conversionis, qua mundo abrenuntiavimus, bono renovato proposito celebrandam. Alterum ad celebrandam spiritualiter professionem seu votum novi fervoris innovatione. Unde intelligimus probatam huic sanctae feminae hanc renovationem professionis, voti, conversionis, fervoris, quam nos facimus.

30. Quintum caput est de apparatu ad renovationem, qui complectitur aliquot actiones, partim praeceptas a B. Ignatio in Constitutionibus, partim praescriptas a sexta Congregatione, partim a probata consuetudine introductas. Duas a Beato Ignatio reperio praeceptas actiones in Constitutionibus, primum confessionem semestrem generalem peccatorum. Exstat hoc praeceptum in Examine[2]), ubi de confessione generali in ingressu Societatis agens B. Pater subdit : *Et sic sexto quoque mense eodem modo generaliter ab ultima inchoando confitebitur.* Hanc confessionem regula praemitti iubet renovationi votorum ad puram tam sanctae oblationis dispositionem. De utilitate confessionis generalis in tractatu de confessione disputatum est, hic annotare sufficiat placuisse Constitutionem nostram de duplici confessione generali sex praeteritorum mensium Clericis re-

[1]) B. Gert. l. insiv. div. piet. [2]) Ex. c. 4. §. 41.

gularibus S. Pauli[1]), ut in libro secundo Constitutionum illius ordinis habetur. In eodem nostro Examine[2]) constitutum item est, ut sexto quoque mense ratio conscientiae vitaeque reddatur Superiori vel ei, cui fuerit a Superiore statutum, iuxta morem Societatis. Quam redditionem prudenter in regula maiores nostri ad hoc renovationis tempus retulerunt, tum ut renovationem spiritualem, quam optabant, illa iuvaret, tum ut certum aliquod tempus in subditorum superiorumque commodum huic rationi reddendae atque excipiendae statueretur. Sexta Congregatio[3]) duo quoque salutaria praemisit renovationi votorum. Primum, ut triduo se colligant, a colloquiis et negotiis cum externis ac domesticis se abstineant, litterarum deponant occupationes praeterquam ordinariarum lectionum, quae nullae habebuntur, si recollectio haec hieme fiat in vacationibus natalitiis. In ea vacent impense horis aliquot orationi, meditationi, libelli pii lectioni, examini conscientiae, confessioni generali, atque in his exercitiis introspiciant in seipsos, expendant animae statum, agnoscant singulare donum vocationis et his similia, quae ad omnimodam sui reformationem conducunt atque ad augendam, ut dictum est[4]), devotionem. Alterum institutum sextae Congre-

---

[1]) Cler. S. Paul. l. 2. Const. c. 4. [2]) Ex. c. 4. §. 38. [3]) Congr. 6. decr. 46. Instr. 5. §. 7. [4]) Supra n. 12.

gationis[1]) est, ut super mensam ante renovationem haec legantur (quorum aliquot legi quotannis aliquoties iam erat praeceptum): tres epistolae P. N. Claudii de renovatione spiritus, de perfectione et caritate fraterna ac de Instituti conservatione, regulae scholasticorum, regulae coadiutorum temporalium et monita generalia, quae ab omnibus observari oportet, ab eadem sexta Congregatione collecta. Cum autem eadem sexta Congregatio[2]) praescripserit, legendam interdum publice epistolam Patris Nostris Claudii de usu poenitentiarum iuxta nostri Instituti rationem, quae est decima ex epistolis Praepositorum Generalium impressis, necnon semel atque iterum super mensam catalogum a Patre Hieronymo Natali confectum rerum, de quibus nostri recreationis tempore colloqui possint, nullum videtur aptius tempus huic duplici lectioni quam hoc renovationis votorum; proinde iussit idem Pater Noster Claudius, ut id adderem ad hunc locum.

31. Consuetudo, quae ab ipso Parente nostro manavit, nonnulla in hanc praeparationem contulit. Ac primum unam saltem exhortationem induxit, quae pridie eius diei, quo vota renovantur, argumentum tractans accommodatum renovationi, solet haberi vel a Superiore vel ab alio seniore maxime idoneo, qui loquatur ad cor, ut docui-

[1]) Congr. 6. Instr. 13. §. 8. [2]) Congr. 6. Instr. 1. c. 6. et c. 9. 5. 4.

mus in dissertatione de domestica exhortatione[1]). Nec imprudens dixi, saltem unam, quia Superiores in gubernatione diligentiores plures in hunc finem exhortationes laudabiliter praemitti curant. Ex vetere item usu die eodem, qui praelucet renovationi, omnes abstinemus a coena, licet sit dies Sancti Silvestri. Quodsi Dominicus praecedat dies, abstinentia in sabbatum reicitur. Imitatio haec est ecclesiae, quae ad Sanctorum celebritates praevio ieiunio nos praeparare solet honorandas. Haec renovatio nobis festivitas est, eaque solemnis et celeberrima. Quamobrem rationi congruebat, ut omni ratione cultus ab ecclesia usitati decoraretur. Tertio quisque, ut ostendat emendationis desiderium et praeteritae negligentiae dolorem, petit humiliter a Superiore, ut sibi poenas imponat in coenaculo coram omnibus persolvendas, quales sunt accusatio propriarum culparum tum generaliter tum in particulari, pedum oscula sociorum, emendicatio victus, accubatio in humiliore loco, vilior habitus, publica verberatio atque his similes. Consueverunt et boni Superiores in eodem coenaculo per aliquem e sodalibus publice monere tum universos tum singulos, qui peccarunt, de transgressione regularum, quae saepius eo semestri violatae sunt, deque nonnullis erratis, quae modestiam et disciplinam externam per idem tempus minuerunt. Extra domum quoque corrogatio eleemosynarum

[1]) Tract. de dom. exhort. n. 21.

pro detentis in carcere, ministratio aegrotis in nosocomiis placent P. N. Claudio. Postremo, quo tempore Societatem sum ingressus et per aliquot annos ab ingressu, iubebantur omnes sese privare reculis illis, quas Superiorum permissu acceperant ad usum, quales sunt imagunculae, thecae reliquiarum, numismata piacularia, globuli precatorii, libelli pii et quidquid habebant in cubiculo, quod olere posset proprietatem, conferebanturque in commune. Tum Superior ipse pro sua prudentia auferebat minus licita, minuebat superflua, reddebat convenientia, parcioribus ac modestioribus meliora dabat. Ratio conservandae paupertatis optima, qua praecludebatur omnis ad proprietatem aditus. Utinam eo revocaretur, ubi est intermissa. Potest haec universa praeparatio ad renovationem votorum explicari atque illustrari capite XXI. libri Deuteronomii[1]), in quo legimus ritus multos, quibus captiva adamata poterat ab Hebraeo in uxorem accipi. Nam introducebatur in domum, radebat caesariem, circumcidebat ungues, deponebat vestem, in qua capta erat, sedens in domo flebat patrem et matrem suam uno mense ; his peractis fiebat uxor. Deus nos antevertens in amando cuiusque nostrum animam captivam sibi fecit bello spirituali contra daemonem, eripiens illam de manibus eius atque extrahens de mundo per vocationem ad vitam religio-

[1]) Deut. 21. 11.

sam. Induxit in domum suam, cum per Superiores ordinis admisit in domum probationis. Hic deponitur non solum vestis saecularis per habitus mutationem, sed etiam vestis vitiorum pravorumque habituum saeculariumque morum. In exercitiis spiritualibus per mensem sedens deflet pro patre ac matre peccata sua, quae commisit tamquam Adae atque Evae filia, qui gignunt nos omnes irae filios, quia peccatores[1]). Ungues circumciduntur, cum passiones mortificantur; raditur caesaries, cum bona temporalia relinquuntur. His peractis Deus sibi desponsat animam per vota religiosa, quibus quasi matrimonio spirituali, ut probat Petrus Blesensis[2]) post S. Basilium[3]), fit inseparabilis uxor. In renovatione, quia renovatur quodammodo idem spirituale matrimonium, eaedem fere praeparationes fiunt: fletus in exercitiis, depositio morum minus religiosorum in conversatione; raditur caesaries, cum, quae superflua proprietatem inducere poterant, Superiori deferuntur; ungues passionum per voluntarias poenas et per confessionem peccata reciduntur. Quibus perfectis iterum anima Deo per ampliorem gratiam et renovatum amorem sese illi per vota offerens coniungitur. Plura ad amplificandum hunc locum peti possunt ex Francisco Ribera[4]) nostro.

[1]) S. Amb. l. 5. ep. 35. ad Ire.; S. Paulin ep. 4. ad Sever. [2]) Bles. ep. 54. ad Picta. archid. [3]) S. Basil. Constit. mon. c. 22. [4]) Rib. in c. 1. Mich. n. 70. et seq.

32. Sextum ac postremum caput sequitur de ritu, quo fit haec votorum renovatio, qui idem fere est, quo primum vota fiunt. Porro aliquem ritum esse convenientem atque utilem in hac votorum simplicium emissione ac repetitione probat ratio B. Ivonis Carnotensis[1]) agentis de solemnitate professionis, quae post prima saecula, ut idem significat, ab ecclesia est introducta. *Quod vero*, inquit, *postea multiplicatis monachorum congregationibus professiones ab eis exactae sunt et benedictiones super eos datae, quadam cautela factum est, ut monasticus ordo, quanto firmius in conspectu Dei et hominum et solemnius ligaretur, tanto robustius et devotius ab ipsis servaretur. Et, si qui vellent ab hoc proposito recedere, testimoniis pluribus convincerentur et tamquam iurati in sacramenta Christi tirones ad propositum suum reverti cogerentur. Quibus liquet traditiones huiusmodi nihil esse aliud quam quaedam religionis vincula humanae instabilitati provisa. Quoniam omnis traditio religionis novitate et raritate viget ac floret, antiquitate vero et numerositate, nisi districte ligetur et servetur, deflorescit et vilescit.* Haec B. Ivo, et vere. Nostri ordinis ritus in votorum renovatione huiusmodi est, partim in constitutionibus expressus, partim a B. Ignatio vivo introductus. Tot ante renovationem diebus, quot Superior prudens necessarios praeparationi iudicat, habito ad multitudinem

[1]) C. Ivo Carn. ep. 41. ad Goff. abb. al. 25.

eorum, qui vota renovaturi sunt, respectu, dies faciendae renovationis indicitur; quod in exhortatione sextae feriae fit, valde convenienter gravitati rei. Iubentur quoque omnes interim tum in missis tum in aliis precibus felicem renovationis eventum a Deo precari; quod pridie vespere publice revocatur omnibus in memoriam. Die festo a Superiore designato, praemissa oratione mentali consueta renovaturi vota campanulae pulsu convocantur in ecclesiam in aurora, antequam saeculares admittantur; vel, si id per tempus non licet, in oratorium domesticum. Hic Superior ordinarie aut alius a Superiore deputatus sacerdos missam devote celebrat et sumpto corpore ac sanguine Domini factaque confessione et data absolutione, stat ante sanctissimum Eucharistiae Sacramentum, quod in pyxide argentea super altare expositum est. Quo tempore sacerdotes, clerici, coadiutores vota renovant ex scripto formulam recitantes. B. Ignatius[1]) agens de renovatione: *Non*, inquit, *in cuiusquam manibus, sed unoquoque suum votum legente coram Sanctissimo Sacramento, reliquis vel nonnullis de Societate praesentibus.* Et alio loco[2]): *Ut hoc votum soli Deo offertur et non homini, ita nemo id admittit; propterea in nullius manibus fieri dicitur.* Quodsi quis latine nesciat, aut ne legere quidem sciat vernaculam formam, qualis esse solet coadiutorum,

[1]) P. 5. c. 4. l. H. [2]) Ibid. lit. C. D.

idem B. Pater dat remedium dicens: *Votum in vernaculam linguam vertetur et legant ipsi vel praeeat alius legendo verba, quae mox ipsimet eum insequendo pronuntiabunt.* Formulam votorum non hic refero, tum quia nostris notissima est, tum quia copiose declaranda in tractatione de votis simplicibus. Peracta renovatione sumunt omnes, qui non sunt sacerdotes, Dominicum corpus et missa completa gratiisque Deo cumulatius actis pro duplici beneficio vocationis et Eucharistiae discedunt ad sua spiritualia negotia cum laetitia. Post haec, carmina latina graecave de hac renovatione cum emblematis, argumentis, anagrammatis affiguntur publico loco ad id designato, cum ab omnibus, tum vero potissimum ab litterarum humaniorum studiosis. Super mensam, ad quam sodales aliquot ex aliis domiciliis, quae sunt in ea urbe, invitati admittuntur alendae gratia fraternae caritatis, ut alio loco probandum est[1]), concio fieri solet tempori et celebritati accomodata, quam habet aliquis ex magistris vel exercitatioribus aptioribusque discipulis, ut animus quoque cibo suo corporis epulis iucundiore saturetur.

[1]) Tract. de parcit. conv.

REGULA V.

COMMUNIUM.

In abstinentia sextae feriae Societatis consuetudo servetur.

1. Cum haec regula iubeat in abstinentia sextae feriae consuetudinem servari Societatis, tria potissimum tradi possunt hoc loco. Primum feriam sextam religiose ieiunio cultam ab antiquissimis Patribus ob memoriam passionis Salvatoris. Deinde, quaenam et qualis et cur introducta haec nostra consuetudo, quam conservare iubemur. Postremum, quibus invitamentis ad eam sancte retinendam nostri trahi possint et affici.

2. In magna veneratione fuisse feriam sextam christianis universis ab ipsis usque temporibus Apostolicis nemo est, qui neget. Et quia haec religio ac reverentia ortum habuit a passione Redemptoris, quae diem illum sanctum facit ac celebrem; non cessatione ab opere servili, non laetitia spiritali, ut diem Resurrectionis, sed ciborum ac voluptatum abstinentia necnon afflictatione corporis et pio moerore animi colere instituerunt. Ac duo praecipue, quae faciunt ad

rem nostram, introduxerunt. Primum quidem hebdomadae sanctae, quam *poenosam et maiorem* veteres appellant, feriam sextam minimum vel nihil prorsus edentes transigebant vel xerophagiam adhibebant, hoc est ciborum siccorum esum, quod ieiunii genus usitatum temporibus Apostolorum tradit Tertullianus[1]) et adumbratum reperio apud Philonem[2]) in mensis therapeutarum. Auctor est nobis S. Epiphanius[3]). *Per sex dies*, inquit, *ipsius Paschatis* (hoc est hebdomadis poenosae, quae Pascha praecurrit) *omnes populi in siccorum esu perseverant pane, inquam, et sale et aqua tunc utentes ad vesperam.* Repetit idem alibi[4]) cum aliis corporis afflictationibus : *In diebus Paschatis apud nos fiunt humicubationes, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigiliae ac ieiunia et omnes animarum salutes per sanctas afflictiones.* Dionysius[5]) item Alexandrinus tradit alios plane ieiunos transmittere consuevisse dies omnes sex ieiuniorum pauciores alios, sed minimum Parasceven et Sabbatum. Et Procopius[6]) lucenter significat a Iustiniano Imperatore per eos dies usitatam xerophagiam. Quam sanctam consuetudinem revocarunt in sua monasteria multi abbates Aquis[7]) congregati sub Ludovico Imperatore. Eandem

[1]) Tertull. l. adv. Psych. c. 1. et 9. [2]) Philo l. de vita contempl. [3]) S. Epiph. in doctr. compen. [4]) Idem haer. 75. [5]) Dion. Alex. ep. can. ad Basilid. [6]) Procop. l. de aedif. Iust. imp. [7]) Abb. Aquis. congr. an. 817.

complexa est familia Praedicatorum[1]), quae sic habet in Constitutionibus: *In Parasceve vero per totam diem in pane et aqua abstinemus.* Praedicatores secuti sunt Canonici regulares S. Salvatoris[2]), Monachi montis Oliveti[3]), Eremitani fratres S. Augustini[4]) et Carmelitae[5]) discalceati S. Eliae in Eremiticis monasteriis. Pani crudas herbas tantummodo addebant eo die monachi coenobii Floriacensis[6]), ut ex vetustis consuetudinibus ante sescentos annos scriptis habetur in eius bibliotheca. Nec illud omittendum hoc loco, quod notat Marcellus Francolinus[7]), sextam quamque feriam mensis Martii in peculiari veneratione esse praesertim per Italiam, quod in earum aliqua certo credatur Salvator fuisse crucifixus, atque hunc cultum a sancto Hilario inductum sunt, qui tradant, ut idem refert.

3. Alterum, quod antiquitas christianorum instituit in eiusdem feriae cultum, est ieiunium in eadem feria una cum feria quarta per totum annum, excepta Pentecoste, hoc est toto paschali tempore, quod quinquaginta diebus constat. Probat id accurate Caesar Baronius[8]) Cardinalis

---

[1]) Praed. Const. d. 1. c. 4. §. 2. [2]) Can. reg. S. Sal. c. 5. Const. §. 15. [3]) Mon. montis Oliv. p. 1. Const. c. 23. [4]) Erem. S. August. p. 2. Const. c. 10. [5]) Carm. S. Eliae. p. 2. Const. c. 11. [6]) Biblioth. Floriac. p. 1. in ver. consuet. c. 1. [7]) Franc. tract. de hor. can. c. 7. §. 9. [8]) Bar. t. 1. annal. eccl. an. 52.

repetitis omnibus saeculis et recitatis vetustissimorum Patrum verbis, Clementis Romani, Ignatii, Tertulliani, Clementis Alexandrini, Origenis et aliorum, quos deinceps referam per varias occasiones; quod quidem institutum refrigescente fervore christianorum in feria quarta fere sublatum est, in feria vero sexta ad abstinentiam a carnibus tantum redactum est inter laicos. Nam si B. Damasceno[1]) fidem habeamus, qui duplex ieiunium agnoscit: alterum imperfectum et inchoatum, quod in abstinentia ab esu carnium situm est, alterum perfectum, ecclesiis omnibus ieiunium illud imperfectum fuit praeceptum, perfectum autem tantum suasum; proinde illud, hoc est abstinentia a carnibus, retinetur ab omnibus. Quod confirmatur ex Nicolao[2]) Primo Papa, qui Bulgaris de iure respondens, esum carnium feria sexta tantum prohibet, cum ait: *Sexta vero feria passionem Dominicam et Apostolorum maestitiam recolentes ab omnium carnium epulis et pinguedine gustus noster arcendus est.* Et Robertus Bellarminus[3]) Cardinalis existimans nonnisi abstinentiam a carnibus feria quarta et sexta fuisse antiquitus praeceptam, coniecturis optimis probat in ecclesia latina translatam esse a feria quarta in sabbatum

---

[1]) S. Ioan. Damasc. l. de ieiun. ad cometam apud. F. Turr. scho. 4. ad Clem. l. 5. const. c. 19. [2]) Nic. l. ad consul. Bulg. c. 5. [3]) Bell. t. 3. contr. 3. l. 2. de bonis oper. c. 17.

eam abstinentiam. Huc etiam spectat consuetudo Pontificum[1]), qui cum ad placandam iram Dei ieiunia indicunt aliqua, semper inter ea ieiunium sextae feriae primum habet locum, ut patet in ieiunio indicto in quinquennium post captam a Saladino Ierosolymam a Gregorio Octavo atque in iubilaeorum concessione.

4. Ceterum passionis Christi memoria causa fuit huius sanctae institutionis, per quam et animus gratus erga Redemptorem ostenditur et amor excitatur divinus et quodammodo passionis meritum ieiunantibus applicatur. Docent nos id ex Graecis Clemens Romanus[2]): *Quarta vero et sexta feria iussit nos ieiunare: illa quidem propter proditionem, hac vero propter passionem.* Abbas Apollo apud Palladium[3]) (et refertur a Gratiano[4]) inter Decreta): *Catholica et generalia ieiunia non licet solvere sine ingenti necessitate. In quarta enim feria traditur Salvator et in Parasceve crucifigitur; qui ergo ea solvit, Salvatorem una tradit et crucifigit.* E Latinis sanctus Augustinus[5]) clarissime: *Cur autem quarta et sexta maxime ieiunet ecclesia, illa ratio redditur, quod considerato evangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgo quartam feriam vocant, concilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudaei; intermisso autem uno die, cuius*

[1]) Caes. Bar. t. 12. an 1187. [2]) Clem. Ro. l. 5. const. c. 14. [3]) Pallad. hist. Laus. c. 52. [4]) De consec. d. 3. c. ieiunia. [5]) S. Aug. ep. 86. ad Casulanum.

vespera Dominus Pascha cum discipulis manducavit, qui finis est eius diei, quem vocamus quintam sabbati, deinde traditus est ea nocte, quae iam ad sextam sabbati, qui dies passionis eius est manifestus, pertinebat. Et paulo post: *Passus est Dominus, quod nullus ambigit, sexta sabbati, quapropter ea ipsa sexta recte ieiunio deputatur; ieiunia quippe humilitatem significant, unde dictum est: In ieiunio humiliabam animam meam*[1]). Innocentius[2]) Papa: *At si sexta feria propter passionem Domini ieiunamus, sabbatum praetermittere non debemus, quod inter tristitiam et laetitiam temporis illius videtur inclusum.* Ex his ceteri recentiores. Neque vero contemnenda est alia causa (quae referri potest eodem) a Nicolao[3]) Primo significata, cum ait: *Maestitiam quoque Apostolorum recoli*, quasi vero coniungamus cum Apostolorum moerore ac dolore nostras afflictiones ac moerorem et una passionem Christi, Salvatori compatientes, defleamus.

5. Igitur Societas nostra pro certo habens aliquam hoc sancto die servandam esse ciborum abstinentiam, tum ex instituto vetere christianorum, tum aliorum religiosorum exemplo decernit hac regula consuetudinem Societatis in ea servandam esse. Porro consuetudo Societatis, ab ipsis incunabulis ducta, est, ut sexta tota feria con-

[1]) Psal. 34. 13. [2]) Innoc. I. ep. 1. ad Decent. c. 4. [3]) Supra n. 3.

tineamus nos a coena, prandio solo contenti ; coenaeque loco cum expenso panis frusto levius aliquod edulium apponatur, ut P. Claudius Venetae Provinciae respondit[1]). Et qui ientandi facultatem ob adolescentem aetatem, labores graviores aliamve iustam causam habent, hoc ipso die ientaculo abstinent. Qua ratione nostra haec abstinentia moderationem habet. Nam neque ita levis est, ut non ieiunio quorundam aequetur, qui ientaculum paulo maius vespere sumunt, ut Canonici regulares S. Salvatoris[2]), qui vespere feriae sextae panem et acetarium et aliquantum fructuum apponunt. Neque vetat regula validiores ac robustiores, quin augere possint abstinentiam, quod multi faciunt, consulto rerum spiritualium Praefecto. Contra vero neque ita gravis, quin possint universi, quamquam aetate ac viribus non bene firmi, legem servare communem. Atque ut nemo praetendat excusationes, nemo petat dispensationem, institutam puto a B. P. N. Ignatio moderatam adeo, ut docui.

6. Praesertim cum duae adhuc sint exceptiones, quae tolerabiliorem reddunt nostram abstinentiam. Prima est non servari toto tempore paschali, quo ieiunia omnia relaxat ecclesia vetustissima consuetudine et hoc feriae sextae nominatim. *Laetari enim* (inquit B. Clemens[3]) hac de re scri-

[1]) Ad reg. 16. comm. n. 2. [2]) Can. S. Salv. Const. c. 5. §. 1 [3]) S. Clem. Ro. l. 5. const. c. 19.

bens) *in his diebus oportet, non autem lugere.* S. Epiphanius[1]): *Per totum quidem annum ieiunium hoc servatur in eadem sancta catholica ecclesia, quarta, inquam, et prosabbato usque ad horam nonam, excepta sola Pentecoste per totos quinquaginta dies, in quibus neque genua flectuntur neque ieiunium imperatum est.* Cassianus[2]): *Hoc quoque nosse debemus a vespera sabbati, quae lucescit in diem Dominicum, usque ad vesperam sequentem apud Aegyptios genua non curvari, sed nec totis quidem quinquagesimae diebus nec custodiri in eis ieiuniorum regulam.* Et in Collationibus[3]) Germano interroganti, quare tota quinquagesima abstinentiae rigorem prandiis relaxamus? respondet per Theonam inter cetera: *Unde etiam per omnia eandem in illis solemnitatem quam die Dominica custodimus, in qua maiores nostri nec ieiunium agendum nec genu esse flectendum ob reverentiam Resurrectionis Dominicae tradiderunt.* S. Isidorus[4]), quem Smaragdus[5]) recitat: *Item a primo die Pascha usque ad Pentecosten, quinquaginta scilicet quotidianis diebus, ieiunium a sanctis Patribus dissolutum est, propter Resurrectionem videlicet Christi et adventum Spiritus Sancti* etc. Sancti denique Hieronymus et Benedictus a ieiunio sextae feriae Pentecosten excipiunt, ut mox videbitur[6]).

[1]) S. Ephiph. in compend. doct. [2]) Cass. l. 2. Instit. c. 18. [3]) Idem coll. 21. c. 19. 20. [4]) S. Isid. in reg. c. 10. [5]) Smaragd. in c. 41. reg. S. Ben. [6]) Infra n. 10.

7. Secunda exceptio est, si magna solemnitas incidat in feriam sextam, qualis est Circumcisio Domini, Epiphania, Nativitas et Purificatio B. Virginis, pridie solemnitatis illius fit abstinentia. Non mihi constat id in universa Societate servari, constat in aliquot provinciis, quae in hoc habent exemplum doctrinamque veterum, qui ieiunia solvebant in magnis solemnitatibus. S. Isidorus[1]), cum dies Paschatis et Pentecostes ac Natalitios usque ad Circumcisionem docuisset ob laetitiam spiritualem ieiunio liberos esse, subdit: *Non aliter et dies Epiphaniorum vetere regula reficiendi indulgentiam consecuta est.* Petri Damiani[2]) tempore hoc axioma ferebatur: *Cum solemnitate ieiunium convenire non potest*; quod hic auctor, cum in totum negare non posset, fatetur esse verum in praecipuis festivitatibus. Et iure, quia doloris ac tristitiae argumentum est ieiunium, praesertim illud, quod dicitur *afflictionis*, ut docet S. Thomas[3]). Ex hoc monachi Cassinenses[4]), Carmelitae[5]) discalceati S. Eliae et Canonici S. Georgii in Alga[6]) ieiunium feriae sextae relaxant, cum solemne et praecipuum festum celebrari contigerit. Praedicatores[7]) in eodem casu lac et ova per-

[1]) S. Isid. c. 10. reg. monach. [2]) P. Dam. ep. 123. ad suos erem. [3]) S. Th. 2. 2. q. 145. a. 5. ad 3. [4]) Cassin. reg. S. Ben. c. 41. §. 5. [5]) Carmel. S. Eliae p. 2. Const. c. 11. §. 2. [6]) Can. S. Greg. in Alga c. 52. Const. [7]) Praed. Const. d. 1. c. 4. §. 1. c.

mittunt, quo tempore cibo utuntur quadragesimali. Clerici regulares[1]): *Addimus ieiunium sexta cuiusque feria, nisi festum, pro quo pridie sit ieiunatum aut festum titularis ecclesiae, S. Stephani, S. Ioannis Evangelistae et Circumcisionis Domini in eam incidat.* Clerici S. Pauli[2]) conveniunt fere nobiscum in exceptionibus per hoc Decretum: *Sexta quaque feria ieiunent, Paschali tempore excepto et Natali Domini; in quam feriam si festum ex praecepto incidat, ieiunent die praecedenti eiusmodi festo non occupata. Quodsi hebdomada aliam diem habeat, in qua sit ieiunandum, feriae sextae ieiunium omittatur.* Si qua provincia non reicit abstinentiam a festo, more veterum monachorum se tuetur, de quibus S. Isidorus[3]): *Si qui autem monachorum praedictis temporibus ieiunare disponunt, nequaquam prohibendi sunt; nam et multi antiquorum patrum his diebus in eremo abstinuisse nec aliquando ieiunia solvisse leguntur, nisi tantum diebus Dominicis propter Resurrectionem Christi.* Habent et S. Hieronymum[4]) a Gratiano relatum optantem omni tempore se ieiunare posse, praesertim cum haec nostra abstinentia ieiunium *exsultationis* dici possit, quod auctoritate doctorum congruentius in festis permittitur.

8. Sciscitanti autem, cur induxerit hanc ab-

[1]) Cl. regul. p. 2. Constit. c. 3. [2]) Cler. reg. S. P. Enchir. p. 2. c. 7. [3]) S. Isid. in reg. mon. c. 10. [4]) S. Hier. ep. 23. c. Utinam. d. 76.

stinentiam B. P. Ignatius in Societatem, respondeo, primum iisdem fuisse causis permotum, quae ecclesiae veteris pastores ad sextae feriae ieiunium indicendum impulerunt, quae sunt in Redemptorem humani generis religio, pietas ac reverentia; quae in eiusdem passionis per abstinentiam a cibo memoria hebdomadaria retinenda declaratur et excitatur. Deinde B. eundem Patrem permovere potuerunt exempla veterum ac recentium religiosorum, qui eam feriam non sine aliquo ieiunio transigunt; pietas laicorum multorum, qui in feria sexta colenda cum religiosis strenue certant; utilitas spiritualis et corporalis, quae ex abstinentia percipitur et denique omnia illa invitamenta, quae post enucleabo ad regulam observandam accurate. Postremo voluit, opinor, B. Pater tacite monere nos, ut in honorem passionis Christi, cui tantum debemus, aliquid aliud ageremus et a Superioribus maiores afflictationes expeteremus, quando haec adeo levis est, si cum Salvatoris cruciatibus conferatur; quod ego quoque hac mea scriptione persuadere contendo.

9. Iam vero successu temporis exsistere possunt religiosi, qui vel virium infirmitatem vel imbecillitatem capitis vel aetatem ingravescentem vel laboriosa ministeria praetendentes, hanc moderatam abstinentiam effugere conentur ac regulam pro nihilo ducant. His rationes quasdam obicio, quas invitamenta voco, quibus si non exstimulentur

ad observationem, qui eas legerint, non modo tepidos, sed frigore obrigescentes putabo.

10. Primum invitamentum est exemplum veterum religiosorum, qui feria sexta ieiunabant. De monachis institutis a Beato Pachomio in Aegypto Hieronymus[1]): *Bis in hebdomada, die quarta et sexta sabbati, ab omnibus ieiunatur, excepta Pentecoste.* Palladius idem facere monachos abbatis Apollo significat loco supra citato[2]) In regula Sancti Benedicti[3]) scriptum est: *A sancto Pascha usque Pentecosten ad sextam reficiant fratres et ad seram coenent; a Pentecoste autem tota aestate, si labores agrorum non habent monachi aut nimietas aestatis non perturbat, quarta et sexta feria ieiunent usque ad nonam.*

11. Secundum invitamentum sit exemplum recentium religiosorum, ne quis eludat primum, iactans veterum instituta magis admirationem excitare quam imitationem. Novos ac recentes religiosos eos appello, qui post millesimum Salvatoris annum in ecclesia floruere, quorum institutiones ac regulae nostris sunt moribus ac viribus accommodatiores. Et hi feriam sextam ieiunio aliquo religiose coluerunt. Monachis Fontis Avellanae Beatus Petrus Damiani[4]) auctor fuit id faciendi: *Sed et sextam omni tempore feriam*, scribit

---

[1]) S. Hier. praef. in reg. B. Pachom. [2]) Supra n. 4. [3]) S. Ben. in. reg. c. 41. [4]) Io. monach. c. 13. vitae B. Petri Dam.

auctor vitae, *praeter paschales et alios dies solemnes sub eadem tam disciplinae quam abstinentiae norma ob reverentiam crucis illis observandam adhibuit.* Idem in monasterium Cassinense consuetudinem eamdem introduxit ex eodem scriptore: *Denique omnis illius exhortatio adeo cooperante Domino fructificasse dignoscitur, ut insigne illud Cassini montis coenobium tanto eam fervore sumpsisset, quo praefata omnia inter regularia mandata conservanda statuisset.* Qui in recentissimis Constitutionibus[1]) habent hoc decretum: *Nostrae Congregationis monachi et commissi ieiunent per totum annum omnibus diebus Veneris ob reverentiam eius diei, in quo Redemptor passus est.* Camaldulenses ieiunare feria sexta toto anno scribit Andreas Magnotius[2]) et habetur in eorum constitutionibus[3]). Carthusienses[4]) in novis Statutis liberam relinquentes abstinentiam feriae secundae et quartae obligant suos feria sexta ad abstinentiam, quae est comestio panis cum sale et aquae potu. Praemonstratenses[5]) feriae sextae ieiunium inter substantialia computant. S. Franciscus[6]) cum multa alia ieiunia praescribit suis in regula, tum vero, *ut sexta feria ieiunare teneantur*; quod vim praecepti obtinere ex vi verbi colligit et definit Cle-

[1]) Cassin. in reg. S. Ben. c. 41. §. 1. [2]) Magnot. l. 1. de erem. Camald. [3]) Const. Camald. l. 1. c. 41. [4]) Carth. p. 2. Stat. c. 10. n. 1. [5]) Servat. in opt. spec. 15. §. dico quinto. [6]) S. Fr. reg. c. 3.

mens V. in eiusdem regulae declaratione. Praedicatorum ordo eamdem habet legem, quam referam postea[1]). In regula S. Brigittae[2]), quae dicitur a Christo dictata : *In sextis feriis totius anni ieiunabunt in cibis quadragesimalibus.* Nec dubito, quin reliquae omnes religiosae familiae sextam feriam vel in ea passionem Christi genere aliquo ieiunii venerentur.

12. Tertium invitamentum sit ex eo, quod tam veteres, quam plerique ex novis religiosis strictiorem quam nos abstinentiam vel statuerunt vel servarunt ; unde erubescere debemus, si nostram non ad amussim servemus adeo tolerabilem ac moderatam. Veteres illi monachi, quos supra commemoravi, cum feriae sextae ieiunio coniungebant quartae ieiunium. Cassinenses monachi tempore Petri Damiani ab eo sunt persuasi[3]), ut per totius anni sextas ferias, quando tamen festivae non essent, pane tantum et aqua contenti essent ; ita tradit Leo Ostiensis[4]). Quidam paschale tempus minime excipiunt, ut Praedicatores, Camaldulenses et Cassinenses[5]) nostri saeculi. Minores, qui regulam S. Francisci observant ad unguem, ne Natalem quidem Domini diem solemnissimum a ieiunio sextae feriae excipiunt, ut scribit Hugo de Dina[6]). Quam multa laude digna Praedicato-

[1]) Infra n. 12. [2]) Reg. S. Brigittae c. 9. [3]) Supra n. 10. [4]) Leo Ostien. l. 1. chron. [5]) Cassin. c. 101. [6]) Hugo de Dina in reg. S. Franc. c. 3.

rum[1]) ordo statuerit ad augendam huius diei religionem, planum est ex eorum Constitutionibus et Declarationibus, ubi haec omnia decernunt: *Ut etiam tempore paschali sextis feriis ieiunetur, ut eo die fratres quadragesimali cibo vescantur. ut non omittatur ieiunium hoc ab iter agentibus tam intus quam extra. Declaratur item ieiunium sextae feriae strictioris esse iuris quam vigiliae B. Dominici; si festum de praecepto ceciderit in sextam feriam, possit superior dispensare, ut ovis et lacte vescantur, non ut bis reficiantur.* Denique declarant eos, qui sextis feriis nolunt abstinere a coena et nulla obtenta facultate ieiunium solvunt ex gula cum animo perseverandi, *non excusari a damnabili contemptu.*

13. Quartum invitamentum ab exemplo sumitur laicorum tam priorum quam posteriorum saeculorum, qui feria sexta ciborum aliqua se affligunt abstinentia in passionis Christi honorem. Cum in ecclesia primaeva generale erat illud sive praeceptum sive consilium ieiunandi feria quarta et sexta, quis non intelligit, quam multos laicorum utriusque sexus ea sancta consuetudo comprehenderet? Perspicue Sanctus Isidorus[2]) et Beda[3]): *Praeter haec autem legitima tempora ieiuniorum omni sexta feria propter passionem Domini a qui-*

[1]) Const. Praed. d. 1. c. 4. §. 1. 2. [2]) S. Isid. l. 1. de off. eccl. c. 42. [3]) Bed. l. de off. c. ult. et in vita Cuthb. episc. c. 5.

busdam ieiunatur. Quam consuetudinem convertit in legem in Hispania Synodus Coyacensis anno 1050., quam refert Cardinalis Baronius[1]) ex codice pervetusto ecclesiae Cordubensis. Verba sunt haec : *Mandamus, ut christiani per omnes sextas ferias ieiunent et hora congrua cibo reficiantur.* Theodosius iunior Imperator feria quarta et sexta quot hebdomadibus ieiunio corpus domabat[2]). Beatus Petrus Damiani[3]) in magnam Italiae partem, *sacram inediam*, ut loquitur Hieronymus Rubeus[4]), *et ciborum ieiunitatem die Veneris in honorem crucis induxit ac potius antiquitus institutam et iam fere obliteratam revocavit.* Qua de re scribentem ipsum Petrum videamus : *Observatio sextae feriae, dilectissimi, cui vestra sancta devotio dedicavit et ieiunii salutaris inediam et Apostolicorum verberum disciplinam, quot hominum multitudines ad exemplum salutis attraxerit et tamquam novella divinae plantationis oliva in exuberantium germinum propagines pullulaverit, testes sunt non modo monasteria vestra, hoc est, quae suorum gaudent imitari vestigia magistrorum, sed et multitudines urbium atque villarum, quae se communiter ingerentes atque laetantes idipsum plausibiliter arripiunt institutum. Adeo, ut plerique prae devotionis ardore concepto, nisi quantocius huius observantiae susci-*

[1]) Baron. t. 11. annal. an. 1050. [2]) Niceph. l. 14. c. 3. [3]) P. Dam. ep. 89. ad mon. Cass. [4]) Hier. Rub. l. 5. hist. Rauc.

piunt regulam, non levem se reputent propriae salutis perferre iacturam etc. De sancto Elzeario comite vitae scriptor[1]): *Nec contentus erat ieiuniis ab ecclesia institutis, sed sua sponte sextis feriis totoque Dominici adventus tempore et multis aliis diebus, qui festos dies proxime antecedunt, ieiunavit.* Sanctus Antoninus ex ordine Praedicatorum, archiepiscopus Florentiae, non ipse modo sexta feria religionis suae consuetudinem retinens, *sed familia quoque*, scribit Mainardus[2]), *in necis Christi memoriam abstinebat.* S. Carolus Cardinalis[3]) nostris temporibus praescripsit quoque toti familiae suae ieiunium feriae sextae; servabaturque a cunctis non invitis. Quinetiam hoc ipso tempore in regno Poloniae et Angliae sexta quaque feria ieiunatur ab omnibus catholicis ex antiqua consuetudine et in aliquot Italiae provinciis religio est vulgo eo die lac et ova comedere.

14. Quintum invitamentum sumetur a miraculis, per quae Deus sextae feriae ieiunium videtur comprobasse tempore Beati Petri Damiani per Italiam illud introducentis. Duas visiones narrant eius vitae scriptores[4]). Prioris summa haec est. Pridie quam decretum de ieiunio sextae feriae promulgandum esset in monasterio, Leo senex mo-

---

[1]) Laur. Sur. c. 2. vitae 27. Sept. [2]) Vinc. Mainard. in vita S. Antonini. [3]) Gloss. l. 2. vitae S. Car. c. 3. [4]) Io. mon. c. 19. vitae B. P. Damiani.; Aug. Furt. l. 5. hist. Camald.; Hier. Rub. l. 5. hist. Rauc.

nachus vidit in somnis monachorum coetum in albis vestibus cantantem suavissime: *Dulce lignum, dulces clavos*; panes item nitidissimos mensis appositos in coenaculo, quos vir quidam venerabilis dixit esse panes, quibus alti sunt in deserto filii Israel, idemque mensam ab Occidente transtulit ad Orientem, ubi erat imago Crucifixi. Quo viso significabatur, Petro ipso interprete, fore, ut in honorem crucis ieiunium institueretur, quod veluti panis suavis esset in triclinio monachorum; quod triclinium quoque esset Crucifixo dedicandum. Posterioris vero haec. Petrus monachus aberat, cum ieiunium hoc institutum est; rediens feria quadam quinta, ignarus rei, vidit per somnium se ad prandium a Beato Petro invitari et excipi convivam. Postero die veniens in capitulum et disciplinam novi ritus accepit et sic alacer factus dixit: *Ecce, Deo gratias, prandium, ad quod me Dominus Petrus Damiani vocaverat.* Narrat aliud visum ipse Beatus Petrus pluribus in locis[1]), in quibus cum ieiunio sabbati ieiunium sextae feriae commendatur. Senex eremita B. Petro irascebatur, quod adeo sabbati ieiunium praedicaret, cupidusque Ierosolymitanae profectionis in somnis raptus est Dominico die in illud templum et post sanctorum sepulcra ductus est ad sepulcrum Christi a splendido quodam clerico, qui dixit illi haec verba: *Tu nudiustertius vivificam*

[1]) B. P. Dam. ep. 121. et 123.

crucem, hesterno quoque die sepulturam dominicam, dum ieiunasti, adorasti; ex hoc remoto omni scrupulo dubietatis agnosce, quia et sexta feria crucem et sabbato sepulcrum Christi verissime celebras et adoras, si praedictos dies orando et psallendo ieiunas.

15. Sextum invitamentum est ex utilitate, quam animae et corpori tribuit; illi quidem spiritualem, huic vero corporalem. Nam quod attinet ad priorem, haec abstinentia meritoria est, cum sit actus multarum virtutum a radice caritatis surgentium. Est siquidem actus elicitus temperantiae, sed imperatus a religione, cum referatur in crucis et passionis Domini honorem ac reverentiam, ac proinde quidam est actus adorationis et cultus, quod optime declaratum fuit eremitae seni in illa visione ad sepulcrum Salvatoris, quam proxime narravi[1]), cum illi dictum fuit: *dum ieiunasti, adorasti.* Deinde satisfactoria est pro peccatis, cum sit carnis afflictiva, et per imitationem passionis Redemptoris applicat abstinenti quodammodo satisfactionem Christi redditque participem ieiunantem Salvatoris cruciatuum et dolorum. Hac imbuti spe videbantur illi populi, de quibus B. Petrus[2]): *Adeo ut plerique piae devotionis ardore concepto, nisi quantocius huius observantiae suscipiant regulam, non levem se reputent propriae salutis perferre iacturam nullatenus ambigentes,*

[1]) Supra n. 14. [2]) B. Pet. Dam. ep. 89. ad. Cassin. mon

quia dum die crucis per corporalem alimentorum se continentiam mactant, passione Redemptoris in veritate communicant atque ad Dominicae resurrectionis gloriam se pervenire non inaniter credunt, dum Christo in cruce pendente ipsi quoque suae carnis illecebras per abnegatae refectionis patibulum crucifigunt. Clarissime Sanctus Bernardus[1]) de satisfactione : *Nam et ego interdum abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non superstitio pro impietate.* Ceterum quod ciborum abstinentia et ieiunium meritum habeant et satisfactionem, si rite fiant, multis et bene docet Cardinalis Bellarminus[2]) noster, ad quem lectorem mitto.

16. Salubris est etiam corpori ac bonam valetudinem tuetur. Sanctus Athanasius[3]) id me docet his verbis : *Vides, quid faciat ieiunium : morbos sanat, distillationes exsiccat, daemones fugat malasque cogitationes expellit et mentem nitidiorem reddit et cor purgatius et corpus salubrius.* Atque id probat ex trium puerorum abstinentia apud Danielem. Post Sanctum Athanasium Beatus Chrysostomus[4]) in laudatione ieiunii inter alias multas laudes ad animum moresque spectantes : *Excitat,* inquit, *rationem, claram reddit mentem, alleviat carnem, fugat nocturnas foeditates, capitis dolores tollit, claros affert et colores et aspectus.* Ratio positionis

[1]) S. Bern. ser. 66. in Cant. [2]) Bell. t. 3. conc. 3. l. 2. de bon. oper. c. 11. [3]) S. Athan. l. de Virgin. Dan. 1. [4]) S. Chrys. ho. 1. de ieiunio.

est, quia per quinque dies, quibus carne vescimur, etsi moderatissime atque ex regula temperantiae, tamen quia plerique nostrum vitam traducunt in otio sanctae contemplationis et litterario, hoc est in sellis, in cubiculis, corpus minime fatigantes exercitatione laboriosa, quae malos humores concoquat et excernat, cruditates gignuntur in stomacho, quae feriae sextae abstinentia decoquuntur et evanescunt. Quam ob causam viris principibus accepi persuasum a medicis, ut semel bisve singulis hebdomadibus abstineant a coena conservandae valetudinis gratia. *Sacerdotes aegypti, Chaeremone stoico auctore*, apud Hieronymum[1]), *quamquam abstinentissimi, bidui triduique inediam sustinentes, humores corporis, qui nascuntur ex otio et ex mansione unius loci, nimia victus castigatione siccabant.* Qui Hieronymus eo libro post Clementem Alexandrinum[2]) pluribus docet, etiam medicorum testimonio, quantum prosit corpori castigata victus ratio. Caesar Augustus, ut est auctor Petrus Damiani[3]), consilio medicorum usus, *uno semper abstinebat per hebdomadam die, ut alleviato corpore posset vegetus et incolumis permanere.* Galenus ipse inter medicorum principes numeratus, *decima quaque die vice medicinalis auxilii legitur sibi abstinentiam indixisse*, quod

---

[1]) S. Hier. l. 2. adv. Iovin. c. 9. [2]) Clem. Alex. l. 2. Paedag. c. 1. [3]) P. Dam. ep. 55. ad. Desider.

refert Petrus Blesensis[1]), doctus ac vetus scriptor. Erant L. Senecae[2]) tempore, *qui ieiunio interposito corpus exhaurirent ac purgarent.* Quodsi corporis amore tantum id illi faciunt, cur non et nos idem libentissime faciamus commodis animae et corporis illecti?

17. Septimum invitamentum esse potest sanctitas quaedam feriae sextae, quae requirit a nobis, ut eam celebremus atque honoremus ea ratione, quae diei congruat; non laetitia, ut diem Dominicum, sed maerore, humilitate, corporis afflictatione. Beatus Petrus Damiani[3]), feriae sextae cultor egregius, hoc utitur argumento. Tres isti dies tres per mysterium continent temporum diversitates, sexta feria, sabbatum et Dominicus dies, ideoque istos inter ceteros dies praecipue observare debemus, duos in carnis castigatione, tertium in spiritualis laetitiae iucunditate. *Sexta quippe feria Dominus in cruce pependit, sabbato in sepulcro quievit, die vero Dominica resurrexit.* Quasi enim sexta feria est tota haec vita, in qua nunc tamquam morientes vivimus et in qua crucem quotidie post Iesum portare iubemur. Subdit postea sabbato significari tempus illud, quod intercurrit mortem et iudicium universale; Dominica vitae futurae aeternitatem.

18. Sanctitas porro feriae sextae colligitur ex

[1]) Pet. Bles. ep. 85. ad R. Sarisb. [2]) L. Sen. ep. 69. [3]) Pet. Dam. ep. 121. ad erem. Gamugn.

multis capitibus. Primum ex eo, quod sanctae cruci sacra fuerit haec dies non modo vetustissima ecclesiae consuetudine, quam multis probat allatis Patrum testimoniis Iacobus Gretserus[1]) noster, sed etiam voluntate et constitutione Constantini Magni, qui diem sabbato praecedentem festum et feriatum omnibus esse statuit una cum die Dominico, ut Nicephorus[2]) prodidit et significavit Eusebius[3]). Quamquam abstinentiam ab opere servili non indixit ecclesia pauperes miserata, retinuit tamen in ea crucis memoriam et passionis, cum toto anno, tum vero potissimum feria sexta hebdomadis maioris. Deinde colligitur ex ieiunio atque abstinentia carnium instituta priscis saeculis a sanctis Apostolis eo die, quemadmodum docuimus[4]), necnon ex verberatione, quam ieiunio coniungi cupiebat B. Petrus Damiani[5]), apud quem *observatio sextae feriae ieiunii salutaris inediam et Apostolicorum verberum disciplinam continebat.* Hac ipsa aetate videmus a piis viris feminisque non paucis necnon a religiosis et vero etiam a multis nostrorum ieiunium cum verberatione consociari. Cur sanctus Nicolaus episcopus[6]), cum adhuc esset infans in fasciis, non lactebat feria sexta divino, ut arbitror, instinctu, nisi propter diei huius sanctitatem? Tertio, sanctitas eadem

[1]) Iac. Gret. t. 1. de cruc. l. 1. c. 68. [2]) Niceph. libr. 7. c. 46. [3]) Euseb. l. 4. de vita Const. c. 18. [4]) Supra n. 2. 3. [5]) Pet. Dam. ep. 89. ad Cassin. [6]) Brev. in vita.

innotescit ex eo, quod hoc ipso die Salvator spiritualia quaedam beneficia largitur devotis suis; quasi vero sit illi dies hic aeque carus ac solent esse regibus dies anniversarii nativitatis et inaugurationis, in quibus exhibent convivia et munera dispertiunt. Hinc est, quod tradit Iacobus a Vitriaco[1]) Cardinalis in occidentali historia, visam a se puellam in cella reclusam in finibus Franciae et Normanniae, cilicio tectam ex pellibus asperrimis herinaciorum, nihil prorsus per multos annos comedentem, nihil bibentem, recipientem tamen *corpus Domini sexta feria ex ore columbae dicentis sibi: Accipe vitam aeternam.* Ludovicus Blosius[2]) de sanctissima Virgine Elisabeth de Spalbeek Dominicam passionem ingenti devotione quotidie recolente: *Unde*, inquit, *et Christus stigmata quinque vulnerum suorum manibus ac pedibus et lateri eius verissime impressit, adeo ut ex ipsis tamquam a recentibus plagis copiosus sanguis plerumque efflueret, idque potissimum sextis feriis.* Hoc item die S. Corbiniano[3]) episcopo Frisingensi, per Tusciam proficiscenti ad limina Apostolorum, aquila divinitus piscem detulit in cibum, quo carebat. Atque hac sanctitate permotus B. Franciscus[4]) plagis suis a Deo impressis solita non adhibebat lenimenta sexta feria, ut plus doloris pateretur.

---

[1]) Iac. Vit. hist. occid. c. 5. [2]) Blos. monilis spir. c. 2. [3]) Sur. in vita c. 3. die 8. Sept. [4]) Chron. Min. p. 1. l. 2. c. 57.

REGULA VI.

COMMUNIUM.

Nullus mortificationem publice faciat nec concionetur, nisi Superiore approbante.

1. Actionum genera duo vetat regula fieri sine approbatione Superiorum : mortificationes et conciones. De utrisque disseram paucis ; ac primo loco de mortificationibus, de quibus primum explicabo, quid eo nomine significetur, deinde religiosis semper usitatas duplici ratione ; tum, quem habeant finem, postremo necessariam in eis esse moderationem prudentium Superiorum. De concionibus dicam primum causam condendae regulae dedisse publicas conciones in plateis. Deinde eas licitas esse atque fructuosas. Denique necessariam esse Superiorum approbationem ad concionandum.

2. Mortificationis nomen interpreti vulgato S. Pauli debemus, qui in posteriore epistola ad Corinthios νέκρωσιν *mortificationem* vertit, ubi habemus : *Semper mortificationem Iesu in corpore nostro circumferentes*[1]). Quo ex loco vox haec mana-

[1]) 2. Cor. 4. 10.

vit in ecclesiam catholicosque scriptores, atque eos potissimum, qui de perfectione christiana et religiosa praeceperunt. Est autem verbum a morte deductum et praeclaram vim habet, ut in tractatu de mortificatione copiose disseritur ad significandam castigationem vitiorum ac perturbationum cohibitionem propter similitudinem, quam cum naturali morte habet haec mors moralis, tum ad exprimendam afflictationem carnis, quae praeparatio quaedam est ad veram mortem corporis. Ex hoc duplici sensu mortificationes vocat hoc loco regula quasdam actiones minime malas ad bonum honestumque finem relatas, quae magnam humiliationem et confusionem coniunctam habent et saepe etiam corporis afflictationem, velut si quis, ubi notus in saeculo fuerat et clarus, ageret asinum lignis vel oleribus onustum, quod fecerunt viri nobilitate insignes ex ordine nostro : tum Gonzalus Sylveria Lusitanus[1]), qui pro Christi fide postea est interfectus in regno Monomotapae in Africa, tum Andreas Spinula Genuensis, quem paulo ante dignitatibus ecclesiasticis et divitiis cumulatum Roma viderat tantum non Cardinalem. Aut si sacco indutus spectante populo se flagris caederet, aut in theatrum aliquod, ubi risu voluptateque diffluerent spectatores, cadaveris calvariam ostentaret. Nota mihi facta in ordine nostro refero vel ab aliis fide di-

[1]) Nic. Godign. l. vitae Gonz. c. 4.

gnis accepta vel in historiae nostrae annalibus lecta[1]). Puto mortificationes dictas duas ob causas. Primum quidem, quia mortificant exercentem eas vel partem corporis, si cum labore ac verberatione coniunctae sint, vel partem animi, si rubor inde atque confusio nascatur. Nam per eas actiones excitatur in spectatoribus quandoque admiratio, irrisio, cachinnatio ; in nonnullis ira et indignatio, praesertim quibus aliqua voluptas impeditur, et ex ira in contumelias iidem erumpunt. Creatur in quibusdam de populo opinio vel stultitiae vel imprudentiae ; quae omnia novitium, qui mundanum honorem nondum conculcavit, affligunt valde, quia minuunt bonam de nobis existimationem, quam naturaliter amamus et cupimus conservare. Contigit id S. Bernardino Senensi[2]) in ordine S. Francisci tironi, quem se suumque genus contemnentem huiusmodi mortificationibus plebeii homines, qui eum ante noverant mente sanum, non alio postea nisi insani stultique loco habebant. Evenit idem B. Iacopono, ut paulo post dicam[3]), atque aliis alio loco numeratis[4]), qui hanc stultitiae opinionem, nulla data causa peccandi, non fugerunt. Secunda causa nominis est, quod in provectis et perfectioribus, qui mortalium opinionem contemnere didicerunt, hae actiones sunt effectus

[1]) Orland. l. 2. hist. §. 52. et l. 7. §. 75. [2]) Vita S. Bern. Sen. c. 19. 20. Maii. [3]) Infra n. 6. [4]) Ad reg. 11. Summ.

virtutis mortificationis et argumenta hominis mortificati seu mortui mundo. Colligo id ex Serapione Sindonite[1]), qui hortabatur virginem Romanam (in experimentum opinor), ut sublatis in humeros vestimentis propriis mediam pertransiret urbem et se idem facientem sequeretur, dicens inde se intellecturum, num vere esset mortua mundo, quemadmodum profitebatur. Cumque illa pro excusatione dixisset dicturos homines se mentis emotae ac daemoniacam esse, intulit ex eius verbis *nondum esse mortuam mundo, quae illa opinione turbaretur.* Mortuus enim mundo nihil sentit aut curat eorum, quae ad sui despicientiam pertinent.

3. Hae igitur mortificationes, sive virtutis efficientes sive effectus, usitatae publice fuerunt sanctis viris in omnium decursu saeculorum (quod erat alterum caput) duplici ratione : vel a Superioribus, qui iubere poterant, imperatae, vel ab iis sponte susceptae, qui sui iuris erant aut certe facultatem a maioribus obtinuerant. Imperatorum habemus exemplum in sacra Scriptura. Nam Deus Isaiae prophetae sic praecipit : *Vade et solve saccum de lumbis tuis et calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Et fecit sic vadens nudus et discalceatus*[2]). Voluit Deus portendere, quid futurum erat Aegyptiis atque Aethiopibus sub captivitate Assyriorum, addens illo spectaculo vim verbis ac terrorem.

[1]) Pallad. hist. Laus. c. 84. [2]) Isa. 20. 2.

Hinc bene Procopius[1]) : *Ad metus incussionem inusitatus hic habitus, nudo sermone, iis praecipue, futurus erat efficacior.* Felicius sanctus Ambrosius[2]) : *Potuit quidem hoc et sermone exprimere, sed exemplo acerbare maluit, ut species ipsa plus incuteret horroris et, quod in prophetae corpore aversabantur, in se pertimescerent.* Quae res sine dubio magnae confusioni prophetae fuit, sed, ut notavit S. Hieronymus[3]), in eo virtus obedientiae ruborem e nuditate superavit. Item Ieremiae Deus imperat, ut sibi imponat collo *vincula et catenas ligneas*[4]) ; sive ut alii *iuga* ; vel ut Hieronymus[5]) *furcas* ; qui vocat etiam *boias et* κλοιοὺς graece, qua voce significantur canum mordacium collaria et capistra. Similes ego crediderim fuisse circulis, quos captivi apud nos ferunt collo, quibus servitus designabatur et captivitas. Alias coniecturas de forma horum vinculorum habes a Christophoro de Castro[6]) nostro. Satis sit intelligere, more captivi vilissimique mancipii vinctum saepe in publicum processisse Ieremiam iussu Domini. S. Basilius[7]) inter hos ponit Apostolos. Hortans enim nos ad viliora munera alacriter obeunda : *Licet*, inquit, *communibus utilitatibus inservientia sarcinaria sequi iumenta oporteat, recusare tamen nemo debet.*

---

[1]) Procop. Gaz. in c. 20. Isa. [2]) S. Amb. l. 4. ep. 3. ad Sabin. [3]) S. Hier. in c. 20. Isa. [4]) Ierem. 27. 2., Id. 28. [5]) S. Hier. in c. 27. Iere. [6]) Christoph. de Castro in c. 27. Ier. [7]) S. Basil. c. 24. Const. mon., Matth. 21.

Siquidem venire in mentem Apostolorum debet, quam alacriter illi Domino paruerunt, cum ipsis mandavit, ut ad se pullum adducerent. Generis eiusdem sunt aliae multae mortificationes, quae leguntur in Sanctorum vitis et gestis monachorum[1]). Apud Cassianum[2]) seniores ad comprobandam mentis humilitatem fratris, qui oriundus erat ex summa ditissimaque familia, iusserunt eum decem sportas cervicibus suis imponere ac per plateas circumferre, hac *adiecta conditione, qua diutius in hoc officio retineretur, ut si forte eas unus pariter coemere voluisset, non cederet, sed singillatim eas quaerentibus venumdaret. Quod ille tota devotione complevit et omnis confusionis verecundia pro nomine ac desiderio Christi calcata sportas humeris suis imponens pretio statuto distraxit ac pecuniam ad monasterium reportavit; nequaquam perterritus tam vilis et insueti officii novitate, nec considerans indignitatem rei nataliumque splendorem ac venditionis iniuriam etc.* Horum seniorum imitatione Ioannis Damasceni tironis[3]) magister iussit eum obsoletis indutum vestibus ire Damascum, ubi spectabilis fuerat et illustris, deferre humeris corbes venales in mercatum, pretium duplo maius quam par esset petere; qua ex enormi petitione multas cachinnationes, iniurias et convitia tulit. Carolomannus quoque,

[1]) Pallad. hist. Laus. c. 58. [2]) Cass. l. 4. c. 29. [3]) Io. Ierosol. patr. in vita Damasc. c. 18.

Pipini Francorum regis frater[1]), monachus factus Sancti Benedicti, iussus est oves monasterii ad pascendum educere pastasque reducere. Nascente Societate Conimbricae in Lusitania Ambrosius Ferreria, cum animum ad Societatem appulisset, iussu maiorum periclitandae constantiae causa per urbem mediam sine pallio pileoque ipse meridiana luce cadaveris carnium dextra praetulit atque hoc ferculo habituque in obviis templis ad preces faciendas tantisper subsistens ad Patres recta processit. *Qui dum libens obtemperat*, inquit historicus[2]), *et tota notus urbe, praesertim musicae artis canendique claritudine, per frequentissimam civitatem ferali illo incedit ostenso, sibilis et convitiis excipitur, insequente a tergo velut amentem lasciviente puerorum turba.* Tali experimento edito Societate tandem *recipitur, haud eorum indignus numero, qui stulti fieri pro Christo non abnuunt, ut sint denique sapientes.* Denique Sanctus Basilius[3]) in regula a Rufino versa constituit candidatos vitae religiosae mortificationibus huiuscemodi tentari. *Prius*, inquit, *quam corpori fraternitatis inseratur, oportet ei iniungi quaedam laboriosa opera et quae videantur habere opprobria a saecularibus. Et observari oportet, si haec libenter ac fiducialiter expleat nec confusionem eorum graviter ferat.*

[1]) Leo. Host. l. 1. chr. Cassin. c. 6. 7. [2]) Orland. l. 5. hist. §. 52. [3]) S. Basil. in reg. Rufini c. 7.

4. Sponte vero susceptarum mortificationum exempla paucula subiciam, quia multa lectoribus historiae sacrae passim occurrunt. Praeit dux nobis David rex[1]), qui praecinctus ephod lineo saltavit totis viribus ante arcam Domini. Quamquam enim non arbitror ea omnia vera esse, quae Michol uxor eius obiecit illi maledicendi studio, tamen ipse mortificationum harum fructum intelligens optime, respondit: *Et ludam et vilior fiam, plusquam factus sum, et ero humilis in oculis meis et cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo.* Pulcherrima sunt in hunc locum verba S. Bernardi postea referenda[2]). Palladius[3]) narrat lepidum Serapionis Sindonitis eleemosynae petendae modum, qui Athenis stans super tumulum, in quo viles et abiecti homunciones congregabantur, coepit vehementer et cum eiulatu clamare: *Viri Athenienses, ferte opem.* Accurentibus honestioribus civibus et, quidnam pateretur, sciscitantibus, dixit se in tres foeneratores incidisse duosque soluto debito a se recessisse, quos est postea interpretatus avaritiam et fornicationem, tertium nolle a se discedere, gulam; quae debitum continenter exigeret. Apud Sanctum Gregorium[4]) habemus Equitium abbatem eiusdem scholae, *qui ita vilis in vestibus atque despectus erat, ut si quis illum fortasse nesciret, salutatus etiam resalutare despiceret*

[1]) 2. Reg. 6. 14. [2]) Infra n. 6. [3]) Pallad. hist. Laus. §. 83. [4]) S. Greg. l. 1. dial. c. 4. §. 5.

et quoties alia tendebat ad loca, iumento sedere consueverat, quod esse despicabilius omnibus iumentis in cella potuisset reperiri, in quo etiam capistro pro freno et vervecum pellibus pro sella utebatur. S. Franciscus, Minorum pater, ingeniosus erat harum mortificationum inventor et artifex tum ante tum post conditam familiam suam[1]). Ante fores ecclesiae S. Petri Romae vestimenta sua bona saecularia commutavit aliquando cum laceris vestibus ac vilibus pauperis atque inter mendicos totum diem laetitia spirituali transegit. Postea iam religiosus, cum abstinentiae rigorem in morbo relaxasse populumque decepisse sibi videretur, nudatus in platea coram multis, retentis foemoralibus, fune ad collum alligato, se trahi praecepit usque ad saxum, quo facinorosi puniendi collocabantur; indeque cunctis audientibus se carnalem et gulosum praedicavit. Huc referri potest B. Ioannes Columbinus[2]), qui leprosum in humeros sublatum ab ecclesia domum tulit spectante civitate. Praeterea Bernardus ex S. Francisci sodalibus, qui Bononiae et Florentiae diebus pluribus in media platea se statuit, *ut a populo vituperaretur ac despiceretur*, ut loquitur Bartholomaeus de Pisis[3]).

5. Ex praemissis narrationibus colligere possumus, quid spectarent sancti viri, quem finem sibi proponerent hisce mortificationibus suscipien-

[1]) S. Bon. in vita S. Fr. c. 1. et 6. [2]) Paul. Morig. l. de orig. relig. c. 33. [3]) Barth. de Pisis in c. 1. reg. S. Fr.

dis. Id enim erat, quod tertio loco disquirendum proposueram. Gloriam Dei praecipuum esse finem omnes fatentur. Sed praeter eam spectabatur utilitas spiritualis vel proximi vel eius propria, qui mortificabatur. Quare imperabantur a caritate proximi, si in eius utilitatem suscipiebantur; ab humilitate vero, si quaerebatur propria despicientia. Nonnumquam plures virtutes imperabant, quia et gloria Dei et utilitas spectatorum et humiliatio suscipientis quaerebatur. Declaro rem exemplis. Isaiae prophetae denudatio, Ieremiae furcae collo insertae proximorum utilitatem habuerunt pro fine ex divino praecepto, cui prophetae libentissimi paruerunt. Eamdem spectasse B. Iacoponum Tudertinum[1]) mihi persuasum est, qui S. Franciscum, cuius se postea regulae subdit, aemulatus, uxore mortua modeste nudatus sibi clitellas imposuit et manibus repens velut asinus derepente comparuit in suorum civium coetu publice laetantium et voluptate magna bacchantium. Qui memores pristinae ipsius honestae conditionis ac nobilitatis eo viso non indignati, non risum in soluti, sed pio quodam terrore perculsi, omnes inde taciti sunt dilapsi. B. Ignatius noster[2]), qui, si quid ad animarum salutem pertineret, paratissimum se dicebat, incedere nudis pedibus cornibusque onustum per pla-

[1]) Io. Bapt. Modius in vita B. Iacoponi. [2]) Rib. l. 5. vit. B. Ign. c. 2.; Maff. l. 3. vitae c. 4.

teas et nullum recusare habitum aut ridiculum aut probrosum vestimenti genus, reipsa comprobavit, cum se occasio tulit, quod promittebat. Nam Parisiis, ut ab amore meretricio revocaret adolescentem, nudus in stagnum collo tenus perfrigida tempestate se immersit propter viam, qua ille transiturus erat, et voce horribili ex eo loco intonans flexit animum insani iuvenis ad saniorem mentem.

6. Quaedam potissimum ad utilitatem propriam referuntur: interdum ad afflictationem carnis, velut si quis per vias frequentes ab alio se flagris verberari iuberet, saepius ad superbiae, propriae existimationis et humanae gloriae conculcationem, ut cum humilitate ad humiliationem imperantur. David rex, praeterquam quod actus religionis fuit illa saltatio, suscepit quoque ex ea utilitatem humiliationis, cum ab uxore contemptus est; eamque humiliationem magnifecit, ut verba declararunt. In quibus Petrus Damiani[1]) verae humilitatis integram formam agnoscit, quae non modo exterior est in aliorum conspectu, sed etiam interior in oculis propriis. S. Ambrosius[2]) ubi generaliter dixisset quaedam sacrosanctae religionis contemplatione reverenda esse, quae turpia fiunt aspectu corporeo, subicit saltationem David, Michol reprehensionem et regis responsionem; tum ait in eius commendationem: *Non erubuit*

[1]) P. Dam. apol. de saec. cont. c. 18. [2]) S. Ambr. l. 4. ep. 30. ad. Sabin.

igitur David femineas opiniones nec opprobria apud mulieres subire pro religionis obsequio verecundatus est. Ludebat enim Domino puer suus et ideo amplius placuit, quia ita se humiliavit Deo, ut regale posthaberet fastigium et ultimum exhiberet Deo quasi servulus ministerium. Idem Petrus[1]) : *Ante arcam Domini totis viribus saltat et non suam, sed Dei gloriam quaerit atque a regulis genii gravitate declinans in Dei omnipotentis honore coniubilat.* Et post de Michol uxore : *Superbi regis filia humilitatem viri portare non potuit atque idcirco nuditatis, quae Domino ministrabat, gloriam non cognovit.* Hoc idem factum respectans Sanctus Bernardus[2]) idem fere innuit et simul fructum harum mortificationum demonstrat, quem ob elegantiam spiritualem expedit referre verbatim. *Ludam et vilior fiam : ludam scilicet, ut illudar. Bonus ludus, quo Michol irascitur et Deus delectatur. Bonus ludus, qui hominibus quidem ridiculum, sed angelis pulcherrimum spectaculum praebet. Bonus, inquam, ludus, quo efficimur opprobrium abundantibus et despectio superbis. Nam revera, quid aliud saecularibus quam ludere videmur, cum quod ipsi appetunt in hoc saeculo, nos per contrarium fugimus et quod ipsi fugiunt, nos appetimus? More scilicet ioculatorum et saltatorum, qui capite misso deorsum pedibusque sursum erectis praeter humanum usum stant*

[1]) Petr. Dam. ep. 89. ad Cass. [2]) S. Bern. ep. 87. ad Oger.

manibus vel incedunt et sic in se omnium oculos defigunt. Non est hic ludus puerilis, non est de theatro, qui femineis foedisque anfractibus provocet libidinem, actus sordidos repraesentet; sed est ludus iucundus, honestus, gravis, spectabilis, qui coelestium spectatorum delectare possit aspectus. Hoc casto et religioso ludo ludebat, qui dicebat: Spectaculum facti sumus mundo et angelis et hominibus[1]*). Hoc ludo et nos interim ludamus, ut illudamur, confundamur, humiliemur, donec veniat, qui potentes deponit et exaltat humiles, qui nos laetificet, glorificet, in aeternum exaltet.* Haec Bernardus. Unde habemus humilitatis actus esse fructuosos animae, iucundos angelis, gratos Deo. Generis eiusdem fuerunt mortificationes aliquot S. Francisci et B. Iacoponi[2]), quem praeterea ferunt aliquando plumis versicoloribus coopertum turbasse maeroreque complevisse fratris nuptias, ex qua similibusque actionibus tamquam insanus habebatur atque illudebatur a pueris. Imitatione dignior Adolphus[3]), quondam Holsatiae comes, vir bellicosus ac felix, qui relicta filiis toparchia sub Innocentio IV. subiit iugum S. Francisci in ordine Minorum. Hic ecclesiam aedificari curans in oppido suae ditionis Kiel, ibat ostiatim a suis subditis emendicans lac in hydriam pro fratribus et operariis. Media platea filii cum magno equitatu

[1]) 1. Cor. 4. 9. [2]) Io. Bapt. Modius in vita B. Iacop. [3]) Alb. Crantz. l. 8. Saxon. c. 7.

in equis occurrunt; pater aliquid humani patitur, incipit rubore perfundi; quod sentiens infremuit et robur mentis advocans hydriam levatam supra caput evertit seque totum lacte perfundens ait: *Infelix, erubuisti Christi pauperiem baiulans lac in manibus, nunc vel in capite ostende, quid portaveris.* Carolomannus quoque seipsum depressit, cum oviculam claudicantem humeris reportans e pascuis ad monasterium se lotio perfundi patiebatur. In quibus actibus praeter humilitatem aliae multae virtutes exercentur et splendescunt: patientia, fortitudo, magnitudo animi et imprimis victoria sui; quae in quibusdam actibus mire lucet, qui vel nullam vel exiguam proximorum utilitatem attingunt, quales fuerunt mortificationes S. Catharinae Senensis[1]), B. Catharinae Genuensis[2]), B. Francisci Xaverii[3]) nostri, qui cum sensus suos animadverterent ad ulceribus abhorrere, ut se vincerent in aegrotorum cura, saniem manantem e purulentis leprosorum plagis exsugere atque ebibere non dubitarunt. Atque hae virtutes tanto redduntur clariores, quanto fuerunt illustriores in saeculo nobilitate, doctrina, dignitatibus, rebus gestis, qui eas exercuerunt. Tales fuerunt Carolomannus, Ioannes Damascenus, Adolphus, Da-

[1]) Sur. in vita S. Cathar. Senens. 29. Apr. [2]) Vita B. Cathar. Gen. c. 5. [3]) Maff. l. 2. vitae B. Ign. c. 3.; Tursell. l. 1. vitae. B. Xav. c. 5.

vid et Isaias, qui, ut S. Hieronymus[1]) ex Hebraeorum traditionibus scribit, socer fuit Manassis, filii regis Ezechiae.

7. Observatum est quoque, nonnunquam fieri isthaec in poenam et satisfactionem veterum delictorum. Ea mente S. Franciscus se raptari voluit ad saxum damnatorum. Eodem fine Ludovica Taurella[2]), Vastallae domina, matrona nobilissima Mediolanensis ac religiosissima, ut in eius vita traditur, dicebat, se quibusdam publicis mortificationibus se confundere, quod in iuventute choreis, iocis et aliis muliebribus vanitatibus fuisset delectata. Mortificationes autem tales fuerunt: In veste vilissima, capillo in formam crucis attonso per urbem incedere ad puerorum plebisque ludibrium, ad gubernatoris aulam accedere habitu eodem, ut aulicis esset irrisui, ferrea catena collo iniecta, solutis crinibus, praelatis manu cineribus, psalmum quinquagesimum pronunciantem ab aedibus ad ecclesiam trahi, nentem aut aliquid simile abiectae operae molientem excipere domi summos dignitate viros ad se invisendam salutandamque advenientes. Quae omnia faciebat ductu consilioque patrum spiritualium, proborum sacerdotum, qui iisdem salutaribus mortificationibus delectabantur, a quibus exstitit Congregatio Clericorum regularium S. Pauli ad aedem S. Barnabae Me-

[1]) S. Hier. in c. 20. Isa. [2]) Paul. Morig. in vita Ludovicae Taurellae.

diolani exorta. Per haec ipsa tempora B. P. Ignatius noster non neglexit hanc rationem exercendae virtutis poenitentiae[1]). Nam in patriam e Gallia profectus anno 1535. ad expedienda negotia, Domini patruus in domum eius divertere noluit eo spectante atque aegerrime propinquis omnibus ferentibus ostiatim petivit stipem, ut se in publica hospitali domo quotidie sustentaret, rudimenta prima christianae fidei puerulos docuit, denique in concione quaedam errata suae adolescentiae, atque imprimis quoddam paucorum pomorum furtum palam est confessus. Has mortificationes cum lacrimis se facere profitebatur, ut vitae solutioris lubricae aetatis damna spiritualia civibus illata compensaret.

8. Nostri sodales ducti fervore magno permotique sanctorum atque ipsius Parentis exemplo, nascente Societate mortificationes huius generis publicas vel insciis Superioribus arripiebant, quod innuit Pater N. Claudius[2]) in epistola quadam. Novi equidem senem adolescens, qui Romae vivo B. Ignatio seminudus bacchanaliorum diebus se per plateas cerea pila acubus traiecta non sine sanguinis effusione verberavit. De aliis accepi, qui mortui caput in coetus hominum otiosorum ac ludentium inferrent. In Lusitania quoque similia faciebant primi sodales, ex collegio potissimum Co-

[1]) Ribad. l. 2. vitae c. 5.; Maff. l. 2. vitae c. 1. [2]) P. Claud. ep. 10. de orat. et poenit.

nimbricensi, maioribus inconsultis, ut viri gnari rerum mihi affirmarunt. Quae res causam dedit B. Ignatio[1]) scribendae epistolae de obedientia, in qua illud urget ac probat ex antiquorum auctoritate in rebus quoque bonis esse necessariam obedientiam. Colligiturque satis aperte ex alia eiusdem epistola[2]) data anno 1547., qua fervorem immoderatum eorum temperare conatur monens, ut se regi patiantur a Superioribus. Cuius epistolae scribendae occasionem narrat scriptor historiae nostrae[3]). Operae pretium est B. Patris attexere verba ex interpretatione latina Cracoviae edita. Post multas rationes probantes fervorem sine mensura ac modo religiosis obesse, subdit : *Nollem tamen existimetis propter ea, quae supra dicta sunt, quod mihi displiceant aut non laudem illa, quae mihi scripta sunt de aliquibus vestris mortificationibus. Scio enim his et similibus sanctis quasi quibusdam deliramentis homines sanctos usos esse cum magno fructu ac profectu ad vincendum seipsos et maiora dona acquirenda, praecipue in principiis.* Expende lector illa verba *sancta deliramenta*, quae plane docent mortificationes et publicas fuisse et tales, ut a plebe minus sani, qui ea facerent, putarentur ; tum potissimum in initio conversionis laudari ; postremo fructum primarium esse victoriam suiipsius. Cum recognoscerem hunc com-

[1]) B. Ign. Loyola ep. de obed. §. 6. [2]) Idem ep. 2. de ferv. moder. [3]) Orland. l. 7. hist. §. 77.

mentarium, incidi in historiae nostrae locum, unde confirmem omnia, quaecunque hic de Lusitanis dixi. Narratur[1]) enim de Emmanuele Codinio, rectore collegii Conimbricensis, qui sese diverberans totam urbem obiit *ac duodecim ferme locis celebrioribus provolutus in genua vocibus magnis fletu singultuque interruptis exclamabat: Nobiles populusque Conimbricenses per Christi Redemptoris plagas, quidquid offensionis ex Collegio Iesu vobis est praebitum, condonate mihi. Ecce ego ille sum, cuius peccatum est culpa, quidquid peccatum est. Iram hanc Dei mea commissa meruere.* Postea subdit numero amplius sexaginta socios praelata crucifixi Domini imagine per urbem in seipsos saevientes clamore et lacrimis misericordiam comprecantes plagarum crepitu iterum cives in admirationem traxisse, nec defuisse, quibus haec sancta quaedam stultitia visa sit.

9. Et quoniam ex Apostoli doctrina non omnia, quaecunque licent, semper expediunt[2]), adhibenda necessario aliqua fuit cautio, ne quid incommodi ex effreni fervore nobis eveniret. Atque haec provisio hac regula a B. Ignatio condita comprehenditur; quae mortificationes publicas revocat ad iudicium arbitriumque Superioris. Qui pro suo munere ac prudentia circumspicere debet omnia, quae rem circumstant, ut, quae bona sunt ex genere suo, bene quoque ac sine ullius offensione fiant. Ratio

[1]) Nic. Orland. l. 12. hist. Soc. §. 62. [2]) 1. Cor. 6. 12.

enim habenda est personarum, quae mortificationes appetunt, ne forte propter virium infirmitatem eas ferre non possint. Mortificationes ipsae sunt expendendae, quae non debent a nobis effici adeo insolentes, ut admirandae potius quam imitandae videantur, ut de S. Francisci tractione illa ad lapidem damnatorum dictitabant ; aut pro aedificatione pariant offensionem, quemadmodum fuit illa Iacoponi fraternarum nuptiarum disturbatio. Tempus item spectandum est, quia in opportuno tempore plurimum eae nocuerunt. Considerandus locus, quia nonnunquam hic offendere ac displicere videmus illud idem, quod illic aedificabat. Principum ac praelatorum ecclesiasticorum animus explorandus, ne res valde novae ipsis invitis in civitates inducantur. Itaque non has prohibet regula salutares virtutum exercitationes, sed Superiori reservat facultatem eas permittendi, qui circumstantiis omnibus perpensis nihil permittere debet, nisi quod petenti profuturum, spectatoribus fructuosum, nemini valde molestum censeatur. Propterea, ut Magister novitiorum monetur[1]), debent esse ordinariae iuxta Constitutiones et usum Societatis, ut sunt praeter solita experimenta : *Petere ostiatim eleemosynam, comitari emptorem ad ea comportanda, quae emuntur, indui vestibus vilioribus, quae tamen religiosos deceant et alia id genus.*

[1]) Mag. novit. reg. 40.

10. Porro haec obedientiae virtus, quae exercetur in hisce rebus, cum vel imperantur a Superiore vel certe nonnisi ipsius permissu suscipiuntur, magnum affert lucrum obedientibus. Audiatur S. Dorotheus[1]) sapienter monens: *Sua sponte ad vilia quaequae exercitia currere non est admodum magni profectus; quin etiam fieri potest, ut inanis et vana sit gloria. At cum vile tibi aliquid et contemptibile praecipitur, neque repugnas tu aut contradicis, sed cum omni mansuetudine et obedientia iussa capessis et facis, tum vere illud fit ad profectum.* S. Hieronymus[2]) in Isaiae nudatione notat nos a viro nobili discere obedientiam, *qui non erubuit nudus incedere et Dei praeceptis nihil honestius iudicavit.* Et S. Cyrillus[3]) observat nihil detrectasse, licet praeceptum grave et reprehensioni expositum videretur. Auctor quoque vitae Damasceni[4]) in exponendo praecepto illi imposito de sportulis vendendis maiore pretio quam valerent, scripsit notabilia illa verba ab obedientiae caecae laudem: *Non contradicebat Ioannes neque sermonem imperantis iudicabat, obedire usque ad mortem paratus.*

11. Verum ad suscipiendas aequo animo mortificationes has publicas, cum iniunguntur a Superiore, tum ad appetendas atque a Superioribus ultro flagitandas ardenti desiderio, plurimum iu-

[1]) S. Doroth. ser. 21. [2]) S. Hier. in. c. 20. Isa. [3]) S. Cyrill. l. 2. c. 4. in c. 20. Isa. [4]) Io. Ierosol. patr. vitae Damasc. c. 18.

verit primum domestica exercitatio similibus in rebus vel impositis vel expetitis a moderatoribus. Ut enim ad disputationes publicas, ad conciones praeviae meditationes domesticae prosunt, ita quoque ad publicas mortificationes, confusiones, humiliationes, contumelias populares praeparant animos nostros, quae domi suscipiuntur in conventu domesticorum. Atque hanc puto causam inter alias esse, cur a maioribus nostris institutum fuerit, ut nostri, adolescentes praesertim, sacco vilibusque induti emendicent in triclinio alimenta; reprehensiones vel sibi ipsi faciant vel ab aliis audiant, flagris se coram aliis honeste verberent, ut alio loco dixi copiosius. Deinde prodest maxime consideratio attenta profundaque contemplatio mortificationis Iesu Christi, magistri summi ducisque nostri, quae fuit vita, passio et crucifixio. Monet hoc Paulus: *Recogitate enim eum, qui talem sustinuit a peccatoribus adversus semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis vestris deficientes*[1]). Hoc est expendite ac serio cogitate (hanc vim habet ἀναλογίσασθε, ut notat Franciscus Ribera[2]) noster) passionem Christi, ut persecutionibus, afflictationibus et confusionibus ne fatigemini et succumbatis. Per contradictionem intellexit eam, quam dixerat antea, *crucem*: *Aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Iesum, qui pro-*

[1]) Hebr. 12. 3. [2]) Fr. Ribera in Hebr. 12.

posito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta. Quo loco B. Chrysostomus[1]) in rem nostram expendit Christi passionem non modo plenissimam doloris fuisse, sed etiam probrosam, id est ignominiis et irrisionibus cumulatissimam. Quod per *contradictionem* significatum docet: *Plagas*, inquit, *quas accipiebat in capite, irrisiones, iniurias, improperia, illusiones*; *omnia haec nomine contradictionis intimavit.* Ponderanda etiam illa verba: *confusione contempta*, quibus significatur Salvatorem in exemplum nostrum neglexisse verecundiam humanam, ex Glossa[2]); contempsisse contumelias et ignominias, ex Emmanuele nostro. Chrysostomus: *Quid opus erat, ut probrose moreretur? pro nulla alia causa, nisi ut nos doceret nihil existimare gloriam, quae ab hominibus defertur.* Hanc magnam confusionem Nicolaus Lyranus[3]) ex quatuor capitibus profectam docet: ex loco, qui erat Ierusalem; ex tempore, quod fuit paschatis maximae frequentiae; ex sociis latronibus; ex honore praecedente, quo prope triumphans fuerat in amplissimam urbem exceptus paulo ante passionem. Addiderim ego confusionem auctam ex eo, quod, ut Ieremias tulit furcam, ut Isaias processit nudus, ut perditissimus omnium mortalium in crucem sublatus est, quod apud omnes nationes scelestissimorum quorumque hominum

[1]) S. Chrys. 61. 28. in ep. Hebr. [2]) Glos. et Em. Sa Hebr. 12. [3]) Nic. Lyr. in c. 12. Hebr.

supplicium habebatur. Sed de his hactenus, quia magistrorum vitae spiritualis libri pleni sunt hac salutari doctrina, Dominicae passionis meditatione dolores, confusiones ac labores mortificationum nostrarum tum minui tum perferri. Atque haec satis de prima regulae particula.

12. Alterum, quod regula prohibetur, est concionari sine approbatione Superioris. Quod etsi intelligendum est tam in aliqua ecclesia quam in foro, tamen occasionem scribendae regulae dedisse arbitror conciones compitales ac publicas in plateis. Nam eodem fervore inflammati salvandarum animarum aliqui sub initium ordinis in plateis et compitis ad otiosam plebeculam sermones habebant ex aliquo eminentiore loco non impetrata a Superioribus facultate; rati post factum id ab illis approbatum iri. Praesertim cum in hoc concionandi modo ad vilem popellum sine apparatu sentirent nonnulli magnam confusionem ac sensus repugnantiam, proinde tamquam mortificationem ad sui victoriam suscipiebant illam functionem. Egebat ea res freno moderationis, tum ob rationes, quae mortificationes publicas sine permissu prudentis Superioris prohibent; qui considerare debet attente, ne lucrum animarum iustam aliquorum offensionem incurrat neve ex ea simile quid accidat eius, quod Benedicto Palmio ac Petro Ribadeneirae Romae concionantibus in via, dum adhuc viveret B. Ignatius, eve-

nisse narrat Nicolaus Orlandinus[1]). Tum quia maiora sunt in concione pericula quam in aliis mortificationibus, quod requiratur in docente scientia, qua posita necessaria est quoque docendi potestas.

13. Nec dubitari potest, quin extra ecclesias in foris ac viis nobis liceat Dei verbum seminare populisque praebere. Nam primum habemus exemplum prophetarum. Esdras scribitur legisse coram multitudine legem in platea, quae erat *ante portam aquarum*[2]). Ieremias item iubetur praedicare verbum Domini *in cunctis portis Ierusalem*). Quo loco Hieronymus[3]) interpretatur *portas vel templi vel urbis* ; et Deus vult, ut quando ipsi contemnunt accedere ad prophetam, ipse pergat ad locum celeberrimum atque opportune et importune praedicet. Praeterea legimus in Amos : *Odio habuerunt corripientem in porta*[4]). Quo loco Hieronymus[5]) tradit se dixisse saepius iudicia fieri consuevisse ad portas, ut peregrini minus defatigarentur, cum pro iustitia obtinenda veniebant Ierusalem ; quod post Hieronymum S. Gregorius[6]) observavit. Itaque in ea platea, quae cuique portae adhaerebat et in quam frequens populus conveniebat ad iudicia, prophetae suas conciones habebant. Id significat Salomon inducens Sapientiam praedican-

[1]) Orland. l. 13. hist. Soc. § 6. [2]) 2. Esdrae. 8. 1.; Ierem. 17. 19. [3]) S. Hier. in c. 17. Ierem. [4]) Amos 5. 10. [5]) S. Hier. in c. 5. Amos. [6]) S. Greg. l. 21. mor. c. 14. vel 15.

tem adversus procacem meretricem: *In summis excelsisque verticibus supra viam, in mediis semitis stans iuxta portas civitatis in ipsis foribus*[1]). Alios locos e Scriptura ad hoc probandum collegit Franciscus Ribera[2]) noster et post eum Christophorus a Castro[3]). Denique Alphonsus Tostatus disputans de hac re definit[4]) ante Salvatoris adventum in carne *praedicationem fuisse licitam extra templum, quocunque loco.*

14. Probatur deinde licere in Testamento Novo Redemptoris exemplo, qui extra templum saepe in monte, in deserto, in litore lacus e naviculae puppi concionabatur et vero etiam in plateis. Apud Lucam introducuntur quidam extremo die ad Christum dicturi: *In plateis nostris docuisti*[5]), quos Israelitas illius aevi, qui Salvatorem praedicantem audiverant, putat fore Theophylactus[6]). Praecessit praedictio huius rei in Proverbiorum initio: *Sapientia foris praedicat, in plateis dat vocem suam*[7]). Quae verba prophetice de Sapientia incarnata praedicante intelligit S. Hieronymus[8]), quem secutus est Iansenius. Quodsi dicas intelligi de praedicatione Apostolica, bene quoque habet; quia praenuntiant Apostolos in plateis praedicaturos; quorum factum firmat consuetudinem nostram. Praeterea Christus ipse praedicationem hanc

[1]) Prov. 8. 2. [2]) Fr. Rib. in c. 5. Amos n. 35. [3]) Christ. Castr. in c. 17. Iere. [4]) Abul. 2. par. c. 15. 9. 5. [5]) Luc. 13. 26. [6]) Theophyl. in c. 13. Luc. [7]) Prov. 1. 20. [8]) S. Hier. et Ians. c. 1. Prov.

in plateis mandasse videtur, cum dixit: *Et quod in aure auditis, praedicate super tecta*[1]), hoc est iuxta Nicolaum Lyranum[2]): *Publice quolibet loco, ubi conveniunt homines.* Qui praeterea observat et post eum Iansenius[3]) atque alii: tecta in Palaestina plana fuisse, ubi Iudaei colludebant et confabulabantur; proinde vera tecta intelligimus a Christo significata, in quae interdum vicini frequentes congregabantur. Christum et Apostolos imitati sunt et prisci et recentiores sancti viri. S. Gregorius[4]) Papa ita de Equitio abbate scribit: *Tantus quippe illum fervor ad colligendas Deo animas accenderat, ut sic monasteriis praeesset, quatenus per ecclesias, per castra, per vicos, per singulorum quoque fidelium domos circumquaque discurreret et corda audientium ad amorem patriae coelestis excitaret.* Quis neget Equitium extra ecclesiam praedicasse? Fulco presbyter Parisiensis dioecesis, qui teste Iacobo de Vitriaco[5]) Galliam Germaniamque concionando peragravit concursus et conversiones admirabiles faciens, initium fecit suae fructuosissimae praedicationis in platea magna Lutetiae Parisiorum, ubi multi puncti et compuncti depositis vestibus et pedibus excalceatis, virgas seu corrigias manibus ferentes ad eius pedes prosternebantur peccata sua coram omnibus confi-

[1]) Math. 10. 27. [2]) Nic. Lyr. in c. 10. Matth. [3]) Ians. c. 55. concord. [4]) S. Greg. l. 1. dial. c. 4. § 5. [5]) Iac. Vitr. hist. occid. c. 6. 8.

tentes atque eius voluntati ac mandato se suaque penitus exponentes. S. Petrus martyr et S. Vincentius ordinis Praedicatorum, S. Antonius de Padua et S. Bernardinus ordinis Minorum idem fecerunt, ut refertur in eorum vita. Vidi equidem in agro Patavino vetustissimam arborem nucis, e qua S. Antonius dicebatur saepius fuisse concionatus. Alios Sanctos, qui concionati sunt in plateis observat Petrus Ribadeneira[1]) noster et in historia sacra non incurioso lectori occurrent.

15. Tertio licet id ex Pontificum concesssione facta nobilissimis ordinibus Praedicatorum ac Minorum, quorum provilegia nobiscum fuere communicata. Nam Clemens V.[2]) concessit praedictis ordinibus: *Ut etiam in plateis communibus libere valeant clero et populo praedicare*, quorundam temporum habita ratione. Benedictus quoque XI[3]). statuit: *Ut etiam in plateis communibus ac publicis libere absque dioecesanorum et aliorum praelatorum petita licentia valeant clero et populo praedicare eique proponere verbum Dei.* Clementis concessionem factam duobus ordinibus nominatis prorogatam fuisse ad Eremitas S. Augustini a Clemente et ad Carmelitas a Ioanne XXII. tradit Ioannes Andreae[4]) et Cardinalis[5]). Hi omnes reli-

[1]) P. Rib. l de inst. Soc. c. 36. [2]) Clem. Dudum. de sepulturis §. Nos autem. [3]) Extrav. Inter cunctas. de privil. §. Ideoque. [4]) Io. And. c. const. de reg. l. 6. [5]) Card. Clem. Dudum de sepult. §. Ab olim n. 2.

giosi hoc privilegio saepe sunt usi, ut Ribadeneira notavit. Paulus III. anno 1545. die 3. Iunii per Breve particulare nostrae Societati concessit speciatim facultatem: *Etiam in plateis communibus seu publicis et alias ubicunque locorum praedicandi clero et populo verbum Dei, ac proponendi et interpretandi etc.* Fuit autem dubitatum a nonnullis, num id licitum esset nostris religiosis, qui nondum essent ordinibus sacris initiati. Ratio dubitandi est, quia laicis praedicare non licet ex Concilio Carthaginensi quarto[1]). Et quamvis dicatur: *Praesentibus clericis*, tamen Glossa limitat: *Maxime coram clericis non licere, quia nec absentibus licet.* Estque locus clarior ex Leone Papa a Gratiano[2]) relatus inter decreta et Innocentio III. in c. Cum ex iniuncto[3]), reprehendente laicos, qui sibi praedicationis officium usurpabant[4]). Poterat quis respondere canonibus recitatis prohiberi praedicationem laicis, qui contraponuntur clericis, non autem esse tales religiosos ante ordines clericales. Sed contra legimus apud S. Gregorium[5]) fuisse reprehensum Equitium abbatem, quod cum sacrum ordinem non haberet, per singula loca discurreret atque studiose praedicaret. Verba reprehensoris haec sunt: *Qui sacrum ordinem non habes atque a Romano Pontifice, sub quo degis, praedicationis licen-*

[1]) C. Mulier d. 23. Glossa c. eodem. [2]) S. Leo ep. 61. ad Theod. [3]) Episc. c. Adicimus. 16. q. 1. [4]) C. Cum ex iniuncto. De haeret. [5]) S. Greg. l. 1. dial. c. 4. § 4.

tiam non accepisti, praedicare quomodo praesumis? Sed vir sanctus rationem suae praedicationis reddidit, quod instinctu divino id faceret. *Quadam nocte*, inquit, *speciosus mihi per visionem iuvenis astitit atque in lingua mea medicinale ferramentum, id est phlebotomum, posuit dicens: Ecce posui verba mea in ore tuo, egredere ad praedicandum. Atque ex illo die, etiam cum voluero, de Deo tacere non possum.* Legimus item apud Cardinalem de Vitriaco[1]) summatim referentem instituta Fratrum Humiliatorum, qui tunc in Insubria religiose admodum vivebant auctoritate Papae laicos litteratos in plateis praedicasse. *Fratres*, inquit, *eorum tam clerici quam laici litterati a summo Pontifice, qui regulam eorum et instituta canonica confirmavit, auctoritatem habent praedicandi non solum in sua congregatione, sed in plateis et civitatibus.* Ad omnem igitur tollendum scrupulum Gregorius XIII[2]), anno 1584. declaravit et concessit id posse facere nostros clericos, qui prima tantum tonsura sunt insigniti. Ab eo tempore nostri clerici hoc ministerium in plateis cum magno fructu repetitum alacrius exercuerunt. Nam otiosa plebecula, quae nunquam ecclesiam ingreditur concionis audiendae gratia, si concio perferatur ad eius aures sine incommodo, libenter eam excipit. Et saepe vidimus vel ab adolescentibus, ubi peroraverint, examen hominum ad ecclesiam perduci partim

[1]) Iac. Vitr. hist. occid. c. 28. [2]) Bull. Soc. p. 255.

ad orandum litaniasque recitandas, partim ad confessionem peccatorum rite faciendam, ita ut simile quid fieret eius, quod dicebat Salvator sub persona regis: *Ite ergo ad exitus viarum*[1]) vel ut alius evangelista habet[2]): *In plateas et vicos civitatis et quoscumque inveneritis, vocate ad nuptias.*

16. Tertium restat caput, necessariam esse Superiorum approbationem, ut quis legitime in plateis concionetur, quemadmodum in hac regula praescribitur. Non satis est pontificia facultas, de qua dictum est, quia Pontifex hanc facultatem concedit iis, qui fuerint idonei iudicati ad hoc munus. Itaque praecedat oportet iudicium et consensus Superioris. Etenim maiorum facultas in praedicando verbo Dei semper est existimata necessaria, ne, si cuique liberum esset, vel per ignorantiam vel per depravatam voluntatem errores in vulgus perniciosi disseminarentur et ecclesiastica hierarchia, ut notat Gerson[3]), dissolveretur. Hinc videas Equitium abbatem ab ignaris potestatis concionandi divinitus illi collatae fuisse accusatum apud Pontificem his verbis[4]): *Quis est iste vir rusticus, qui auctoritatem sibi praedicationis arripuit et officium Apostolici Domini nostri sibimet indoctus usurpare praesumit?* S. Kilianus[5]) martyr, genere Scotus, ex Hibernia praedi-

[1]) Matth. 22. 9. [2]) Luc. 14. 21. [3]) Gers. t. 2. ser. in conc. Rem. consider. [4]) S. Greg. l. 1. dial. c. 4. § 4. 5. [5]) Vita S. Kiliani apud c. Gerar. t. 1. op. off.

caturus evangelium Francis orientalibus a Conone Papa Romae petit atque impetrat ad id potestatem. S. Bernardus[1]) mandato Summi Pontificis fertur Dei verbum praedicasse. Beatus Nortbertus[2]), Praemonstratensis ordinis parens, Romam venit ad Gelasii II. Pontificis pedes, ut praedicandi facultatem obtinerent. Praedicatores itidem et Minores a Sede Apostolica potestatem hanc obtinuerunt, quam nos a Paulo III. Quibus in concessionibus Pontifices suas vices in approbandis concionatoribus tribuunt ordini sive ordinum Praepositis. Quare qui non habet a Superiore potestatem, nec a Pontifice facultatem ex vi praedictarum concessionum habere dicendus est, in ordine praesertim nostro[3]), in quo privilegia et facultates omnes Sedis Apostolicae nonnisi per Praepositum generalem ad particulares personas tamquam per caput manant, ut Gregorius XIII. constituit. Hinc videas in omnibus mendicantium ordinibus, qui concionandi facultatem habent, maximam adhibitam in concionatorum approbatione diligentiam, ut videre licet in historia Praedicatorum[4]) et in Constitutionibus Ioannis de Capistrano[5]) ordinis Minorum. Qui Minores habent in praeceptis tum a regula Sancti Francisci[6]), ipsorum paren-

---

[1]) Id. l. 3. vitae S. Bern. c. 3. [2]) Vita S. Nortberti c. 10. apud Sur. 6. n. [3]) Bullar. Soc. pag. 140. [4]) P. 1. hist. Praed. l. 2. c. 80. [5]) 10. de Capist. constit. c. 9. [6]) S. Franc. reg. c. 9.

tis, tum a Clemente Quinto[1]) Pontifice, ut examinentur et approbentur ad conciones. Atque in ordine nostro domesticum hoc examen concionatorum praecipitur in regulis Provincialis praepositi[2]) et in sexta Congregatione[3]).

17. Nititur haec tota doctrina eo fundamento, quod nemo nisi deputatus ac concionandum potest ex officio seu, ut loquitur Gerson[4]), *auctoritative* concionari. Habetur id ex Apostolo dicente: *Quomodo praedicabunt, nisi mittantur*[5])? unde Ambrosius Catharinus[6]) et Cardinalis Toletus et Benedictus Iustinianus nostri inferunt veros annuntiatores salutis et verbi Dei non posse illud praedicare nisi missos a Deo vel ab habente eius auctoritatem. Ante hos Innocentius III.[7]), cum docuisset doctorum ordinem in ecclesia quasi praecipuum esse nec a quoquam praedicationis officium indifferenter usurpandum, subicit praedictum testimonium Pauli, cui dictum Salvatoris attexit: *Rogate Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam*[8]). Ante Innocentium Beatus Bernardus[9]), probaturus monacho non convenire praedicationis officium, testimonium Pauli praemisit. Verum ex officio missi sunt ad

---

[1]) Clem. Exivi. § item quia. [2]) Provin. reg. 26. [3]) Congr. 6. Elen. prov. n. 13. [4]) Gers. t. 2. ser. in conc. Rem. cons. 3. [5]) Rom. 10. 15. [6]) Cathar. Tolet. Iustin Rom. 10. [7]) C. Cum ex iniuncto de haeret. Matth. 9. 30. [8]) Luc. 10. 2. [9]) S. Bern. ser. 64. in Cant.

praedicandum omnes, qui ad curam animarum legitime vocati sunt, qui plebes pascere debent pabulo sacramentorum et verbi Dei, unde et pastorum nomen habent. Atque episcoporum praecipuum munus esse concione pascere populum Synodus Tridentina[1]) declarat, quae alio loco docet praecepto divino mandatum omnibus, quibus animarum cura commissa est, eas verbi divini praedicatione pascere. Quare qui curam non habet animarum, mitteret falcem in alienam messem alienumque officium sibi usurparet, si docere gregem aliorum praesumeret. Hinc infertur monachis et aliis religiosis minime licere sine facultate eorum, qui sunt pastores[2]). Exstat locus Hieronymi[3]) relatus a Gratiano[4]), saepe repetitus a Sancto Bernardo[5]): *Monachus non doctoris, sed lugentis habet officium*; ubi Glossa et Turrecremata bene exponunt de monacho non habente curam animarum. Confirmatur idem ex Synodo quadam Constantinopolitana[6]) sub Photio Patriarcha tempore Ioannis VIII. celebrata, qua definitur monachorum vitam habere subiectionem et discipulatam, non officium docendi vel praesidendi vel alios pascendi. Quam ob causam Alexander II.[7]) a praedicatione

---

[1]) Conc.Trid. sess. 5. c. 2.; sess. 24. c. 4. de refor.; sess. 23. c. 1. de ref.; c. monach. 16. q. 1. [2]) S. Hier. l. adv. Vigilant. [3]) S. Ber. ep. 89. ad Oger. ser. 64. Cant. [4]) C. Nequaquam 7. q. 1. [5]) C. iuxta. 16. q. 1. [6]) C. Adicimus. cod. [7]) S. Bern. ser. 64. in Cant.

monachos cessare iubet ; quod ante Leo[1]) vetuerat. Consonat sanctus Bernardus[2]), cum ait : *Publice praedicare monacho non convenit, novitio non expedit, nec non misso licet.* Sed optime Turrecremata[3]), post S. Thomam[4]) fuse disputans de hac re, docet ex officio non convenire monacho ; debere, si fiat pastor, licere ex commissione Superiorum tum suorum tum populi, hoc est episcoporum. Clarus textus est in c. Doctos[5]), et aliis, qui referuntur a Gregorio de Valentia[6]) nostro. Mendicantes (omissa discussione, utrum nomine monachorum excluderentur a praedicatione), ne offenderent episcopos concionibus auctoritate propria habendis, a Sede Apostolica potestatem praedicandi impetrarunt; quod nos quoque fecimus, quamquam clerici dicamur. Quae facultas ordini concessa non tollit, ut dixi, quominus servare hanc regulam debeamus, etiamsi approbati simus ad conciones, quia Superioris est praeterea iudicium ferre, num hoc tempore, loco, die concionari expediat in publico.

[1]) c. Adicimus. cod. [2]) S. Bern. ser. 64. in Cant. [3]) S. Th. 2. 2. q. 187. ar. 1. [4]) Turrecr. 16. q. 1. c. placuit. [5]) C. doctos. 16. q. 1. [6]) Greg. de Val. t. 3. disp. 10. q. 1. pun. 1.

REGULA VII.

COMMUNIUM.

Nemo pecuniam apud se habeat, apud alium vero nec pecuniam nec quidquam aliud.

1. De salutari paupertatis amore deque compescenda cupiditate habendi et vitanda damnosa proprietate disserendum est multis in commentario Summarii. Tantum hic ea dicam, quae sunt propria regulae huius, qua duo prohibentur: primum, ne quis habeat apud se pecuniam, alterum, nec pecuniam nec aliud quidpiam apud alium. Ad horum explicationem quinque praestabo. Primum ostendam antiquissimam esse consuetudinem religiosorum atque amantium perfectionem pecuniam nullam apud se retinendi, atque apud multos id lege cautum. Secundo rationes afferam, cur pecuniae retentio atque usus potissimum interdicatur. Tertio, cur apud alios neque pecunia neque aliud quidquam habendum sit. Quarto, quaenam illa sint, quae apud nos habere liceat, non liceat apud alios. Quinto, remedia proponam regulae observandae.

2. Primum igitur comperi usitatum, ut prisci religiosi, tum eremi tum coenobiorum habitato-

res, nihil pecuniae apud se haberent. Refert Paladius[1]) ab Ioanne abbate in Lyco dicta fuisse haec verba aedificationis: *Quadraginta annos versor in hac cella, non vidi faciem feminae, non ullum nummum, non vidi aliquem mandentem etc.* S. Ephraem de seipso in suo testamento habet verba observata cum admiratione ac laude tum a S. Gregorio Nysseno tum a Simeone Metaphraste in Ephraemi vita: *Per vestram autem vitam, qui vere mecum perseverastis discipuli, et per veram ipsius vitam immutabilem filii Dei marsupium Epharaem numquam habuit; non baculus ei fuit, non pera neque argentum vel aurum aut aliquam aliam possessionem super testam aliquando acquisivi aut possedi.* In nova Alexandria Ioannes abbas[2]) eunuchus clarae famae vixit, ut est apud auctorem Prati[3]). Ad eum quadam die venit agricola quidam petens, ut aureum nummum illi mutuum daret. Cum vero ille non haberet (nec enim unquam aurum tenebat senex), misit continuo et mutuavit a monasterio numisma et dedit homini, qui id a se petierat. De B. Platone magistro suo scribit Theodorus Studites[4]), ne oboli quidem unius fuisse dominum. In Apostolis, qui religiosam vitam duxerunt post resurrectionem Salvatoris, videtur exemplum praecessisse. Nam Petrus pro se et Ioanne loquens

[1]) Pallad. hist. Laus. § 43. [2]) S. Ephr. Test. S. Greg. Nyss. Vita S. Ephr. Metaphr. item. [3]) Io. Evir. in prato ad Sophron. c. 1840. [4]) B. Theod. Studit. orat. fun. S. Plat.

claudo eleemosynam petenti ad portam templi speciosam dixit : *Argentum et aurum non est mihi*[1]), hoc est pecunia ; quoniam ex Augustino[2]) argentum et aurum saepe, cum ponuntur vel copulantur sine addito, significant omne genus pecuniae. Potest intelligi negasse Petrum sibi pecuniam tunc ad manum esse, quae daretur, ut ait Glossa[3]). Verum alicui potest et plus voluisse dicere, nempe : *Non possideo, non soleo mecum ferre, non apud me retineo.* Chrysostomus[4]) habet hunc sensum, cum ait : *Non dixit, non habeo hic, qualia nos dicimus, sed prorsus non habeo.* Concordat S. Ambrosius[5]), qui de Petro sic scribit : *Qui primus Apostolicae exsecutor sententiae, ut ostenderet non in vacuum Domini effusa mandata, cum posceretur a paupere, ut ei aliquid pecuniae largiretur, ait : Argentum et aurum non habeo.* Idem S. Doctor[6]) locum eundem alibi retractans haec habet : *Sine pecunia misit Apostolos suos. Denique primus eorum dixit : Argentum et aurum non habeo. Gloriatur in paupertate, quasi refugiat contaminationem. Argentum, inquit, et aurum non habeo. Aurum et argentum nescit ordine, qui nescit usu. Argentum et aurum non habeo, sed fidem habeo. Satis dives sum in nomine Iesu, quod super omne nomen est. Argentum non habeo, sed nec requiro. Aurum non habeo, sed nec desidero.*

---

[1]) Act. 3. 6. [2]) B. Aug. q. 17. in l. Iudic. [3]) Gl. in c. 3. Act. [4]) S. Chrys. ho. 8. in Act. Apost. [5]) S. Amb. l. 7. in c. 9. Lucae. [6]) Id. l. 3 ep. 25. ad Vercell. eccl.

Licet autem Petrus pecunias haberet ex venditis possessionibus redactas, tamquam ecclesiae caput et supremus bonorum eius administrator, tamen, ut bene observat Lorinus[1]) noster, depositam habebat apud oeconomum in exemplum nostrum, ut Salvator ante resurrectionem apud Iudam.

3. Difficile est probare consuetudinem negativam, idcirco placet addere leges ac praecepta veterum abbatum, qui pecuniam a suis retineri vetabant. S. Pachomius[2]): *Nemo in cella sua habeat praeter ea, quae monasterii lege praecepta sunt, nec paucos nummos, nec proprium aliquid.* S. Basilius[3]): *Instituti nostri regula hoc habet, non licere nobis neque ab ea societate, ad quam aggregati sumus, disiungi, neque privatam ullam pecuniam acquirere, neque denique clancularium quidvis moliri.* B. Theodorus Studites[4]) moriens tamquam testamento praecipit suo successori in haec verba : *Non possidebis ex hoc mundo quidquam*; *nec tibi ipsi proprie reposueris, nec unicum argenteum.* Similem regulam exstitisse in monasterio S. Gregorii Papae deducimus ex Prato spirituali[5]) ac libro secundo vitae Pontificis eiusdem per Ioannem diaconum[6]) scriptae, in quo traditur S. Gregorius iussisse a communione separari monachum

[1]) Io. Lorin. in Act. 3. vers. 6. [2]) S. Pachom. in reg. § 45. [3]) S. Basil. Const. mon. c. 35. [4]) B. Theod. Studit. in test. § 1. [5]) Io. Evir. in prato spir. c. 191. [6]) Io. diac l. 2. vitae S. Greg. c. 45.

illum, qui tria numismata a fratre saeculari accepta sibi asservabat ad tunicam emendam: *Quod monasterii regulas esset praetergressus, quae iubebant, ut nullus monachorum aliquid proprium haberet, ne unum quidem obolum.* Regula monacharum, quae Hieronymum[1]) praefert auctorem: *Itaque obtestor vos omnes et singulas coram Deo et Christo Iesu, qui iudicaturus est omnes, ut aurum et argentum atque cito transiens pecunia nulla cor vestrum ratione seducat, ut nitatur aliqua vestrum cum Anania et Saphira mentiri Spiritui sancto, quem nihil latet, retinendo apud se aliquid quantumcunque minimum temporale ultra ea, quae ex necessitate portantur, nec tamen hoc, nisi de licentia abbatissae.* Et post: *Propter quod volo, hortor et moneo vos, carissimae, ut haec perpetuo in vestro monasterio observatio maneat, quod nulla scilicet omnino tangere aut aliqualiter retinere audeat per horam censum, aut obolum, aut aliquod quantumcumque minimum, quamquam a matre, aut a sorore mittantur.* Cassianus[2]) eandem retentionen vetuisse putandus est, qui summa diligentia perquiri iubet venientem ad coenobium, num de pristinis facultatibus suis inhaeserit ei vel unius nummi contagio; qui putat sub monasterii disciplina diuturnum esse non posse, in cuius conscientia pecuniae quantulumcunque latuerit; qui denique acriter

[1]) S. Hier. regul. monach. c. 3. [2]) Cass. l. 4. c. 3. et. l. 7. c. 18.

adeo invehitur in philargyriae vitium et alicubi concludit, ut *quotidianum victum, non recondita pecunia, sed opere proprio conquiramus.*

4. Religiosi quoque nobis similiores (ut ab antiquissimis illis recedamus) habent legem nostrae regulae simillimam. Carthusiani[1]) de conversis, qui apud eos omnia temporalia tractant, ita statuerunt: *Nullus etiam pecunias aliquas per se vel per medium cuiuscumque interpositae personae in sua habeat potestate vel necessitate, alioquin rigide puniatur.* Cassinenses[2]): *Ordinamus etiam et praecimus, quod nullus nostrae congregationis professus seu alter in nostris monasteriis sub obedientia patrum constitutus, etiamsi fuerit officialis in monasterio praeter cellarios, audeat tenere vel expendere pecunias sine licentia Praelati sui; sed pecuniam ad se pervenientem deferat Praelato suo.* Postea poenam imponunt praelatis concedentibus licentiam tenendi pecunias. Camaldulenses[3]) idem sensisse videntur, qui quod aliqui religiosi faciunt, ipsi vetant; ne scilicet pro vestimentis pecunia detur. Canonici S. Salvatoris[4]) sub vexillo S. Augustini gravi culpae obnoxios eos declarant, *qui retinuerint penes se aliquam quantitatem pecuniarum ultra diem naturalem.* Congregatio Clericorum S. Pauli[5]): *Nemo quocum-*

[1]) Carth. p. 3. stat. c. 20. n. 17. [2]) Cassin. in c. 33. reg. B. Ben. § 10. [3]) Camald. lib. 1. Const. c. 55. [4]) Can. S. Salvat. Const. c. 24. § 11. [5]) Congr. Cler. S. Pauli Enchir. p. 2. c. 3.

que loco aut praetextu, apud se vel apud alium, domesticum vel extraneum, pecuniam habeat proprio nomine aperto vel tecto, neque aliam rem; excluso etiam omni usu superfluo, qui proprietatis aut dominii similitudinem habeat; qua in re nulla datur facultas etiam Praeposito contra haec praescripta. Referuntur huc, quae Clerici Regulares[1]) statuerunt his verbis: *Si forte pecuniarum aliquid sponte traditum fuerit, ut pauperibus erogetur, id neque apud se habere neque alicui erogare quis audeat sine Superioris licentia.* Albertus[2]) magnus ordinis Praedicatorum, cum esset provinciae Germaniae Praepositus, statuit severissime, ne quis e suis retineret apud se, neque apud alium, neque suo nomine, neque aliorum pecuniae quantitatem ullam, nec magnam nec parvam, gravissimis propositis poenis statutum non servantibus. Exstant generalium conventuum eiusdem ordinis decreta idipsum vetantia, inter quae est illud[3]): *Ordinamus et districte iniungimus, quod fratres pecuniam non teneant nec habeant, in deposito, nisi ad certos usus de licentia suorum praelatorum deputatam, quam in alios usus non liceat eam commutare* etc., postea definit tempus et usum et iubet praelatos esse parcos in danda licentia. Carmelitae[4]) discalceati S. Eliae: *Sub nullo praetextu, etiam pio, pecuniam*

[1]) Cl. regul. p. 2. Constit. c. 1. [2]) Ferd. Castell. p. 1. hist. Praed. l. 3. c. 46. [3]) Const. Praed. d. l. c. 14. lit. E. [4]) Congr. Carm. S. Eliae p. 1. Const. c. 3. § 11.

ullam, puta ut eam restituant, aut in eleemosynas distribuant, apud se retinere possint; sed eam in arcam trium clavium asservandam deponant, vel Priori servandam tradant; res item alias sibi creditas in communibus officinis custodiendas deponant. S. Franciscus[1]), hostis pecuniae capitalis, qui in regula praecipit firmiter fratribus universis, ut nullo modo denarios vel pecuniam recipiant per se vel per interpositam personam, sine dubio nullum pecuniae usum permittit, ut deducitur in Enchiridio Minorum[2]), ex declaratione Pontificum Nicolai III.[3]) et Clementis V.[4]), qui declarant Minores esse debere alienos penitus a pecunia, nec solum a receptione, proprietate, dominio, usu, verum etiam a contrectatione qualibet ipsius. Quae contrectatio interdicitur quoque in regula Sanctae Brigittae.[5])

15. Nec desunt, qui probabiliter existiment[6]) in evangelio exstare prohibitionem aliquam huius retentionis. Nam Sanctus Ambrosius loco iam citato tradit observatum a Petro praeceptum traditum discipulis missis ad praedicandum a Salvatore, qui dixit teste Matthaeo: *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris*[7]); teste Marco: *neque in zona aes*[8]), quod

---

[1]) S. Franc. in reg. c. 4. [2]) Enchir. Minor. ad c. 5. [3]) regulae c. exiit. de ver. signif. l. 6. [4]) Clem. exivi. de verb. signif. §. amplius. [5]) S. Brig. reg. c. 2. [6]) Supra n. 2. [7]) Matth. 10. 9. [8]) Marc. 6. 8.

est tertium pecuniae genus vilius ex aere. Probabiliter opinatur Cardinalis Toletus[1]) noster obligasse tantum Apostolos in ea missione intra fines Palaestinae, quae brevis erat futura. Sed aeque probabilis mihi videtur sententia Ioannis Maldonati[2]) item nostri, qui ad omnem Apostolorum vitam ac viam Christi mandatum extendit volentis eam missionem esse praclusionem ac formam aliarum maiorum ac longiorum. Favent Patres, quos producit Maldonatus, inter quos S. Ambrosius[3]), qui post verba iam relata subdit: *Tamen non tam haec gloriatur Petrus, quod argentum et aurum non habeat, quam quod servet mandatum Domini, qui praecepit: Nolite possidere aurum.* Et auctor regulae monachorum[4]) ad hanc observantiam religiosam trahit hoc Christi praeceptum de non habenda pecunia, neque in sacculis, neque in zonis. Nec ab re fuerit adiungere praeceptum quoddam Concilii Aurelianensis, quod a Gratiano[5]) refertur his verbis: *Monacho orarium in monasterio, vel zonas habere non licet.* De orario nihil dicam, quia non est huius loci; de zona disserendum est, quia probabiliter munit regulam nostram. Glossa[6]) nimis generaliter: *Monachus*, inquit, *nihil debet habere.* Sed cur vetantur zonae in monasterio,

[1]) Tol. in c. 9. Lucae annot. 9. [2]) Io. Mald. in c. 10. Matth. n. 9. [3]) S. Amb. l. 7. in Luc. c. 9. [4]) S. Hieron. reg. monach. c. 1. [5]) C. monach. 27. q. 1. [6]) Glos. c. monach. 27. q. 1.

quas monachi, tum intra, tum extra monasterium, deferre iubentur a Basilio, Cassiano, Benedicto, Francisco et aliis, qui nulla ratione religiosos discinctos esse patiuntur, ut docebo[1])? Turrecremata[2]) videns hanc difficultatem censuit prohiberi cingula lasciva et quodcumque aliud ornamentum muliebre. Verisimile mihi videtur, quod Io. Stephanus Durantus[3]) conicit, zonam hic sumi pro marsupio condendis pecuniis deputato, sive crumena nummata. Veteres enim non solum crumenas a zonis pendentes ferebant, quod me puero fiebat, sed etiam zonas ipsas nummis refertas, quod colligitur e multis latinae linguae bonis auctoribus, quos nominat Durantus, sed eorum verba refert Sebastianus Barrada[4]) noster. Locus clarus est apud Suetonium[5]) de Vitellio parante fugam : *Zona*, inquit, *se aureorum plena circumdedit.* Apud Matthaeum est in eodem sensu eadem vox, cum ait : *Neque pecuniam in zonis vestris*[6]). Ubi S. Hieronymus[7]) *sacculos* interpretatur. Itaque Concilium non prohibet monachum habere zonam, qua cingi solet ac debet in monasterio, sed crumenam nummatam, quae est contra professionem religiosae paupertatis. At ubi e monasterio egreditur, non prohibetur zonam cum nummulis

[1]) Ad reg. 25. Summ. [2]) Turrecrem. c. mon. 27. q. 1. [3]) Dur. l. 2. de ritib. Eccles. c. 9. n. 11. [4]) Seb. Barrad. t. 2. l. 9. c. 11. [5]) Suet. in Vitell. c. 16. [6]) Matth. 10. 9. [7]) S. Hier. in c. 10. Matth.

ferre viatici causa, si peregre proficiscitur, aut si monasterii gratia foris aliquis emere eum oportet.

6. Beatus Ignatius eruditus praenarrata veterum religiosorum doctrina salutari canonumque sacrorum auctoritate permotus, in Examine[1]) scripsit eos, qui recipiuntur in Societatem, admoneri *quod post ingressum in domum nemo pecuniam apud se, nec apud amicum aliquem externum in eodem loco habitantem, habere potest.* Atque ex hoc loco exscripta regula, quam expedit ad ipsis quoque Superioribus observari in aliorum exemplum, neve existimentur pecuniae contrectatione delectari. Pecunia omnis, undecumque veniat, sive ex censibus collegii, sive ex eleemosynis, sive aliunde, Procuratori tradatur, ut regulae praescribunt[2]), sub duabus clavibus asservanda. Monuit hoc B. Theodorus Studites[3]) successorem suum, cum in testamento ait: *Aurum aut res usui necessarias committes oeconomis, celariis et ceteris, ut cuique convenit ex officio, ita nimirum, ut omnium habeas potestatem et transferas, prout cum praeceperis, in hunc vel illum, rationem exigens uniuscuiusque administrationis.* Praeceperunt in conventu generali Praedicatores[4]): *Nullus praeter Inquisitores etiamsi sit Prior conventualis, teneat pecunias, nisi in communi deposito et de licentia Superioris.*

[1]) Exam. c. 4. § 4. [2]) Procur. dom. reg. 8. et Colleg. reg. 5. [3]) B. Theod. Studit. in testam. §. 22. [4]) Praed. Const. d. 2. c. 14. lit. G.

Regulares Clerici S. Pauli[1]): *Pecuniam neque Superiores apud se retineant, sed arca communi omnes deponant.* Observavit id Franciscus Borgia, tertius Praepositus generalis, de quo vitae auctor[2]): *Et simul ut se Societati votis astrinxit, pecuniam exinde non attrectavit, quodque mirere magis in homine adeo opulento, argenti aurique pretium ignorabat.* Ante ipsum Iacobus Laynez, Praepositus item Societatis, quem idem scriptor vitae[3]) tradit, loculos crumenamque gestasse numquam nihil unquam obseratum (ne publicam quidem personam sustinens) clausumve habuisse, praeter schedas arcanorum et officiorum. Nec valet excusatio: procuratores ex suo sensu pecunias expendere, depositis uti sine facultate deponentium; proinde fidem non servari datam. Nam si regula[4]) servetur de non accipiendis pecuniarum depositis; si sub duabus clavibus custodiantur, si quando ex gravissima causa dispensandum est in regula; si rationes menstruae a procuratore coram ministro diligenter exigantur[5]) atque inspiciantur; si corrigatur, cum suas regulas non servasse deprehenditur, incommodis omnibus obviam itum est. Atque haec satis de primo capite.

7. Alterum caput rationes habet, cur potissimum pecuniae possessio et retentio nostris in re-

[1]) Cler. reg. S. P. Ench. p. 2. c. 3. [2]) Pet. Rib. l. 4. vitae c. 2. [3]) Idem l. 3. vitae Iac. Layn. c. 66. [4]) Praep. reg. 69., Rect. reg. 64. [5]) Praep. reg. 60., Rect. reg. 57.

gula interdicatur. Eae quatuor sunt, quae mihi veniunt in mentem in praesentia. Prima ratio est, ut a nostris arceatur turpitudo quaedam, quae a contrectatione pecuniae potest oriri. Pecuniae amor, quem Cassianus[1]) vocabulo graeco philargyriam vocat, turpitudinem quamdam ingentem habet, quam ipse toto libro septimo exagitat ac detestatur. Contrectatio pecuniae non necessaria in eo, qui nullam habet administrationem, sapere videtur hunc amorem; proinde male olet iis, quibus ea contrectatio nota est. Cur enim pecunia teneatur et tractetur ab eo, qui rebus omnibus renuntiasse debet ac profitetur perfectam nuditatem? Quod autem philargyria sit turpis, probatur Scriptura, ratione et auctoritate. Scripturae locus insignis est in Ecclesiastico: *Nihil est iniquius quam amare pecuniam*[2]). Rationes a Cassiano proferuntur duae. Prima, quia pecuniarum amator non habet illam excusationem, qua multi vitia sua protegunt: quod e principiis naturae oriantur, quod ab intimis visceribus erumpant, qualis est amor iucundarum rerum et voluptatis, sed auctore Cassiano[3]) extra naturam et peregrinus est amor pecuniae atque ab ignavia torporeque subnascitur. *Peregrinum*, inquit, *bellum et extra naturam, nec aliunde in monacho sumens principium, quam de corruptae ac torpidae mentis ignavia etc. Cetera namque vi-*

[1]) Cass. l. 7. c. 11. [2]) Eccl. 10. 10. [3]) Cass. l. 7. c. 1. et 2.

tiorum incitamenta, humanae inserta naturae, velut ingenita videntur in nobis habere principia et quodammodo inviscerata carni ipsaque propemodum coaeva nativitati discretionem boni malique praeveniunt etc. Hic vero morbus posterius superveniens et extrinsecus accidens animae, quanto facilius caveri potest ac respui, tanto neglectus et intromissus semel cordi, fit perniciosior cunctis difficiliusque propellitur. Hanc doctrinam S. Isidorus Pelusiota[1]), Cassiani condiscipulus in schola S. Chrysostomi, confirmat, cum ad Maronem scribens ait : *Horrendus pecuniarum amor, cum a natura nobis minime insitus sit, verum extrinsecus alicunde sese insinuarit, senium nescit, satietatem contumelia afficit, laetitiam ignorat, finem capere minime sustinet.* Secunda ratio Cassiani[2]), quia plenum dedecoris atque propudiosum est vinci a philargyria, quam hostem imbecillum atque infirmum putat. *A potente*, inquit, *elidi, licet sit in deiectione dolor et gemitus in amissione victoriae, tamen quodam modo de adversarii robore victis nascitur consolatio. Sin vero et inimicus exilis et genus colluctationis infirmum, ultra deiectionis dolorem confusio turpior et ignominia detrimento gravior infertur.* Pecunias autem esse infimum bonorum, quae appetuntur, recte notat Iansenius[3]) ; proinde homini ratione praedito indignissimum, tam vili rei sese

[1]) S. Isid. Pelus. l. 3. ep. 167. [2]) Cass. l. 7. c. 30. [3]) Ians. in c. 10. Eccli.

subiicere. Cuius vilitatem exposuerunt nobis LXX interpretes; qui ubi, nos legimus: *Et pecuniae oboediunt omnia*: verterunt ipsi: τοῦ ἀργυρίου ταπεινώσει ἐπακούσεται τὰ πάντα[1]); hoc est: *Et argenti vilitati oboedient omnia.* Quamobrem non dubitavit S. Paulus[2]) φιλαργυρίαν appellare cultum idolorum ac simulacrorum, ut Cassianus[3]) quoque notavit, quia idololatriae aequatur in hoc, quod vilissimae rei sese submittit.

8. Cognita est etiam philosophis haec philargyriae turpitudo. Hinc illa Ciceronis[4]) verba, quae fere videtur ex Ecclesiastico descripsisse: *Pecuniae fugienda cupiditas; nihil enim est tam angusti animi tamque pravi, quam amare divitias; nihil honestius, magnificentius, quam pecuniam contemnere, si non habeas; si habeas, ad beneficentiam liberalitatemquem conferre.* Hinc quoque illa Sallustii[5]): *Avaritia pecuniae studium habet, quam nemo sapiens concupivit; ea, quasi venenis malis imbuta, corpus animumque virilem effeminat.* Colligitur enim turpitudo amatae pecuniae ex gloria, quae exoritur ex eiusdem contemptione. Idem M. Tullius[6]): *Maxime admirantur eum, qui pecunia non movetur.* Phocio, cum ad eum Alexander centum talenta misisset, percunctatus est ab iis, qui tulerant, ecquid esset causae, quamobrem ex tam

[1]) Eccl. 10. 19. LXX interp. [2]) Coloss. 3. 5. [3]) Cass. l. 7. c. 7. [4]) Cic. l. 1. offic. c. de fortit. [5]) Sallust. in coniur. Catil. [6]) Cic. l. 2. offic.

multis Atheniensibus ad eum dumtaxat Alexander misisset. Qui cum respondisset, quod eum probum atque honestum virum existimaret, tum Phocio: *Sinat igitur me talem esse et videri; remisitque totam pecuniam*, inquit Isidorus[1]), *rogans tantum, ut captivos quosdam dimitteret.* S. Antonius[2]), ut ad nostros veniamus in contemnenda pecunia generosiores, ingenti auri massa in itinere conspecta, magnitudinem admiratus radiantis metalli, rapido cursu, quasi quoddam vitaret incendium, ad montem usque perrexit. Abbas Pambo[3]) trecentas argenti libras a Melania delatas repudiavit. B. Barlaam[4]) roganti Iosaphat, ut pro se exiguum pecuniae in victum et vestitum acciperet, qui pro sodalibus nihil acceperat, renuit ac respondit: *Si pecuniarum possessio bona esset, illis certe ante me eas impertiissem; quoniam autem exitiosam earum possessionem esse scio, nec illos nec me item huiusmodi laqueis implicabo.* Pecunia quoties offerebatur S. Vincentio[5]) per castella praedicanti, vetabat a sociis suis accipi. Pecuniarum contemptores alios referam, cum agam de ministeriis gratis exhibendis[6]). Ad pecuniae foetorem hunc spiritualem explicandum, de quo agimus, referenda est Sancti Hieronymi[7]) narra-

[1]) S. Isid. Pelus. l. 2. ep. 146. [2]) S. Ath. in vita B. Ant. [3]) Pallad. hist. Laus. § 10. [4]) S. Damsc. vitae Barl. et Iosaph. c. 21. [5]) Pet. Rauz. l. 2. vitae S. Vinc. c. 7. [6]) Ad reg. 27. summ. [7]) S. Hier. in vitae S. Hil.

tiuncula lepidissima de Sancto Hilarione, quae mire hunc locum illustrat et sic habet: *Denique unum de fratribus in quinto fere a se milliario manente, quia comperiebat hortuli sui nimis cautum timidumque custodem et pauxillum habere nummorum, ab oculis abegerat. Qui volens sibi reconciliari senem, frequenter veniebat ad fratres. Quadam igitur die ciceris fascem virentis, sicut in herbis erat, detulit. Quam cum Hesychius posuisset in mensa ad vesperum, exclamavit senex se putorem eius ferre non posse, simulque, unde esset, rogavit. Respondente autem Hesychio, quod frater quidam primitias agelli sui fratribus detulisset: Non sentis, inquit, putorem teterrimum et in cicere foetere avaritiam? mitte bobus, mitte brutis animalibus et vide, an comedant. Quod cum ille iuxta praeceptum in praesepe posuisset, exterriti boves et plus solito mugientes ruptis vinculis in diversa fugerunt. Habebat enim senex hanc gratiam, ut ex odore corporum vestiumque et earum rerum, quas quis tetigerat, sciret, cui daemoni vel cui vitio subiaceret.*

9. Secunda ratio interdicendae pecuniae est, ut amoveatur suspicio proprietatis et scandalum, quod ex retentione pecuniae potest in fraternitate exoriri. Nam qui sunt paulo suspiciosiores, cum vident pecuniam apud religiosum observantioris ordinis, in quo non tolerantur peccata, sic argumentantur: Isthaec pecunia vel est aliena, vel domestica. Non videtur aliena, quia depositum pecuniae

ne ipsi quidem Superiores accipere debent iustas ob causas, explicandas postea[1]). Si domestica — vel publica est, vel privata. Si publica, spectans ad iura Collegii, cur non procuratori traditur custodienda? Quare videtur inferri posse privatam esse, quod pugnat cum perfecta nuditate. Rursus haec qualiscumque pecunia, quae penes religiosum est, vel custoditur clavi clausa, vel in arcula aperta. Si sine clavi, fit omnibus obvia et furibus exponitur, et si furtum accideret, magna sequeretur inter domesticos perturbatio propter suspiciones et iudicia, quae fierent, antequam fur deprehenderetur; quod scandalum non est parvifaciendum. Si servatur in arcula clausa, iam suspicio augetur, quia clavis proprietatem sapit, ut docebitur[2]). Sic ratiocinantur suspiciosi, qui falli possunt. Nam pecunia potest esse in alicuius manibus ad breve tempus, ut domino restituatur, Superiore permittente; vel aliam ob causam rationi congruentem, sciente permittenteque Superiore, cuius permissus eluit omnem suspicionem. Verum quidquid sit, non falsum est vulgare proverbium Italorum: Attrectatione pecuniae minimum manus denigrari, hoc est bonam in religioso existimationem minui (si sine debita cautela contrectetur), splendoremque integrae paupertatis nonnihil obscurari, tamesti proprietate non foedatur. S. Franciscus[3])

[1]) Ad reg. 9. comm. n. 8. [2]) Ad reg. 11. comm. n. 12. [3]) S. Bon. in vita S. Franc. c. 7.

aliquando denarios muscas vocavit, cum socii nihil in oppido pecunia comparare possent eduliorum, quae postea mendicando large obtinuerunt. Potest aliquis opinari sanctum virum spectasse colorem minutorum terunciorum, qui cuduntur ex aere; sed ego existimo plus etiam allegoria illa dixisse. Nam musca vilissima est bestiola, ex putri nascitur materia; mordet atque elicit sanguinem et non nihil foedat eum, cui insederit; eamque signum insatiabilis avaritiae dixit esse Tiberius Imperator. Quae omnia quivis pecuniae facile aptabit. Mihi satis erit ad praesentem disputationem dicere, pecunias similes esse muscis, quoniam nonnihil inquinant, quod attingunt, et praeterea non absurde posse illis accomodari dictum Salomonis in Ecclesiaste: *Muscae morientes perdunt suavitatem unguenti*[1]). Ut enim muscae, quae cadunt et cadendo moriuntur, in unguentum suave olens, dum conficitur a myropola, minuunt, si non auferunt odorem, qui inde manabat; sic pecuniae incidentes in potestatem et arculam religiosi non habentis administrationem, si non corrumpunt totum unguentum gratiae, foetore atque inquinamento proprietatis, morientes in ipso per usum, quo consumuntur, certe per suspicionem remittunt suaveolentiam bonae famae, qua antea fragrabat. Et sane, si qua res est, quae proprietatis suspicionem inducit, ea est pecunia propter eas proprie-

[1]) Eccles. 10. 1.

tates, quas ex Aristotele atque aliis mox referam. Imo, ut Iurisconsulti loquuntur, vehementes probationes, ac violentae praesumptiones proprietatis deducuntur ex reperta apud morientem religiosum pecunia, ut docebo[1]).

10. Tertia ratio, cur regula pecuniam teneri in potestate nostra vetet, est periculum proprietatis, quod maximum latet in pecunia. Visum illud S. Francisco[2]) sodalibusque obiectum innuebat hoc periculum ; qui de crumena nummaria reperta in via serpentem exire viderunt. Quo prodeunte S. Franciscus ait : *Pecunia servis Dei nihil est aliud, quam diabolus et coluber venenosus.* Recte colubro comparatur, qui primum se insinuat, deinde venena diffundit ac necat ; quia pariter pecunia primum amorem sui conciliat atque in animum amantis per amorem illabitur, deinde illapsa et retenta veneno proprietatis inficit amantem. Magna vis est in pecunia cum absente, tum vero maxime praesente, trahens, invitans, alliciens animum hominis ad amorem sui, quem diximus esse philargyriam. Quae vis non est aliud nisi bonitas illa, quae delitescit in pecunia et eam denominat utilem sive bonum utile. Quo fit, ut ab Aristotele[3]) in Rhetoricis primo loco inter utilia bona pecuniae numerentur atque a Graecis τά χρήματα nuncupentur a verbo χράομαι, quod

[1]) Infran. 21. [2]) 3 Bon. in vita S. Fran. 5. 7. [3]) Ar. l. 1. rhet. c. 5.

est uti, quemadmodum saepius docuit Sanctus Chrysostomus[1]), quoniam earum tota vis et natura est, ut eis utamur. Etenim, ut alibi docet idem philosophus[2]), pecunia pretium est ac mensura rerum omnium, semen omnis lucri temporalis; proinde continet res omnes potestate, quae hoc pretio facillime comparantur. Ex hac vi tractiva nascitur alia vis retentiva, (quod in obiectis amatis usuvenire videmus, quae pellectum postea detinent, et secum conglutinant amantem), quam equidem viscariam appello, quia per eam detinet religiosum pecuniae possessorem, ut auceps aviculam visco. Nota fuit Sancto Ambrosio[3]) vis haec viscaria inhaerens in pecunia, cum dixit: *Laqueus in auro, viscus in argento.* Retentio autem pecuniae, sine permissu maiorum, quid est aliud, nisi manifesta proprietas? Recepta doctrina communiter a Martino Navarro[4]) tradita: *Quidquid sub votum paupertatis stricte sumptum cadit, aut esse pecuniam aut aestimabile pecunia.* Quare qui pecuniam, quae prima rerum omnium per votum abdicatur, apud se aut apud alium, ad suum nutum habet inscio Superiore, habet id, quod vi sua proprietatis labem inducit.

11. Nec valet distinctio, quam quis excogitare posset dicens, se in pecunia, quam contra

[1]) S. Chrys. ho. 50. in Matt. hom. 18. et 79. in Io. [2]) Ar. l. 5. eth. c. 5. [3]) S. Amb. l. de bona mort. c. 5. [4]) Nav. com. 2. de regul. in 2 ver. pro resolut.

regulam retinet, nolle dominium, unde oritur proprietas, sed usum. Primum enim sunt qui doceant, non distingui dominium ab usu in pecunia, quod ipso usu consumitur, ut tradit Ioannes Gerson[1]), et iuris utriusque consulti[2]), qui civili et canonico iure nituntur. Quam probabilem esse concesserim de usu irrevocabili, qui et usus iuris dicitur, ut concedere videtur Leonardus Lessius[3]) noster. Hanc sententiam si sequare, procul dubio cum usum pecuniae quaeris, proprietatem, dominium ac pecuniam ipsam quaeris. Deinde voto paupertatis renuntiamus non modo rerum dominio, sed etiam cuicumque usui, qui sit aestimabilis pecunia, ut docebo[4]), quia, ut optime spiritualis vitae Magistri tradunt, plus rerum usus quam proprietas nocet, et praesertim in pecunia, quae cum expenditur, tunc est administra scelerum, ut SS. Patres loquuntur. Tertio, si dicas te complecti animo sententiam illorum Doctorum, qui existimant aliquem usum pecuniae distingui posse a dominio, quam et ego probo et post alios antiquiores novissime tuentur et declarant nostri Ludovicus Molina[5]), Leonardus Lessius[6]) et Ferdinandus Rebel-

---

[1]) Gers. t. 2 tr. de contract. p. 1. consid. 15. [2]) Inst. de usufr. §. constituitur. et l. cum pecun. ff. de usufr. Extrav. ad condit. de verb. fign. cum Glossa. [3]) Lessius l. 2. de inst. t. c. 3. dub. 8. n. 32. [4]) Ad reg. 9. n. 4. [5]) Infra n. 12. Molin. t. 1. de inst. tr. 2. d. etc. [6]) Less. l. 2 de instit. c. 3. dub. 8.

lius[1]). nihil ad excusationem tuam dicis. Nam hic usus, qui distinguitur a dominio in pecuniis, est ille usus, qui dicitur, *facti* : qui pendet a voluntate Superioris concedentis, estque revocabilis ad eius nutum ita, ut nulla fiat iniuria tibi, si pro arbitrio suo, quandocumque collibitum fuerit, a te auferat. At haec dependentia stare non potest cum violatione regulae huius. Si enim usum tantum facti velis e pecunia emungere, cur pecuniam retines vetante regula, nescio et non consentiente Superiore? Quamobrem, qui pecuniam apud se habet vel apud alium sine Superiorum permissu, proprietatem pecuniae ‚habet vel certe decidet brevi in foveam proprietatis, in quam est adeo facilis prolapsio in contrectatione nummorum. Nec item valet tepidorum quorumdam purgatio dicentium, retineri pecuniam ad usus quosdam necessarios vitae et nomine coenobii expendi, quod necessaria vitae debet exhibere religioso. *Monasterii praestationem* (monachus remissus ac frigidus, inquit apud Cassianum[2]) *esse pertenuem et negligentiam erga aegrotantes maximam, vestimentum non sufficere, quod praebetur, viatici sumptum et evectionis transmarinae mercedem esse parandam*, atque alia non pauca in eamdem sententiam. Similia loquentem inducit Petrus Damiani[3]) Nummicolam, hoc est, religiosum philargyria depravatum :

[1]) Rebel. p. 1. de oblig. iust. l. 1. q. 7. sect. 4. [2]) Cass. l. 7. c. 7. [3]) Pet. Dam. Apolog. c. 7.

Relevandae futurae necessitati prospicio. A filo subligaminis usque ad corrigiam caligae de monasterii mei facultatibus non accipio. Haec Petrus. Quidquid sit de quibusdam aliis ordinibus apud nos certe nihil valet haec necessitate ducta excusatio. Nam omnia necessaria tribuuntur magna cum caritate de publico vestiario, cellis, enthecis, a filo subligaminis usque ad corrigiam caligae. Praevident necessitates, antevertunt petitiones nostras administri diligentiores ac Superiores, qui vere affectu paterno gubernant. Ubinam maior senum, aegrotorum, infirmorum cura? quam utinam posteri nunquam remissam experiantur. Viaticum in Indiam usque non est ab ipsis navigaturis inquirendum: dant, qui mittunt. Quod si pro describendis scholis, concionibus, libris edendis pecunia censeatur alicui necessaria propter imbecillitatem capitis aut pectoris, iubetur[1]) Provincialis conquirere, collegio ipsi tribuere, ut per Superiorem in commodum eius, qui scriptoris eget auxilio, expendatur.

12. Quarta et postrema ratio condendae regulae fuit non modo bonae famae nostrae conservatio vitatioque periculi contrahendae proprietatis, sed etiam fuga multorum scelerum, quorum pecunia solet esse vel causa vel occasio. Corrumpi animum possidentis pecuniam ipsa pecunia, est in confesso apud omnes recte sentientes. Licet

[1]) Instr. 1. §. 7.

inter adiaphora computetur, nescio quo tamen modo fit multis possessoribus multorum irritamentum malorum. Si conferas pecuniosos homines cum nudis a pecunia, videas plurimum, his illos deteriores. Nam divitiarum, et pecuniarum in hoc est par ratio, cum pecuniae sint primae summaeque divitiae. Verum Plato scripsit, fieri non posse, ut iidem sint valde divites et probi, ut refert Clemens Alexandrinus[1]). Aristoteles[2]) opinatus est paupertatem inesse in probis, divitias in improbis ob eamdem causam. Etalibi scriptum reliquit: *Externa bona cum fuerint eximia, deteriores efficiunt; sicut opum affluentia facit elatos, et truculentos.* Nec Salomon abit ab hac opinione, cum ait: *Si dives fueris, non eris immunis a delicto*[3]); nec Xystus Papa tertius[4]), qui deserte scribit: *Ut plurimum mali sunt divites, boni pauperes.* Et: *Pauperi paupertas non modo delinquendi non praestat fomitem, sed etiam plerumque possibilitatem negat,* dicente Ecclesiastico: *Est qui vetatur peccare prae inopia*[5]). Quamobrem, quod de divitiis S. Thomas[6]) tradidit, aptari potest pecuniis, hoc est: *Quod per se natae sunt perfectionem caritatis impedire, principaliter alliciendo animum ac distrahendo.* Propter hanc malitiam cognitam lumine naturae,

[1]) Clem. Alex. l. 2 strom. Plato l. 5 de leg. [2]) Arist. sect. 29 probl. 4. et 6. l. 2. magn. mor. c. 4. [3]) Eccl. 11. 10. [4]) Xystm. Papa l. 3. de divit. [5]) Eccli. 20. 23. [6]) S. Th. 2. 2. q. 186. ar. 3.

multi philosophi pecunias contempserunt et profecerunt, ut notat S. Paulinus[1]), et rerum publicarum temperatores a suis civitatibus pecuniam ablegarunt; quod poena capitis proposita nummos Lacedaemonem importantibus sanxit Lycurgus; et Plato lege vetuit, ne quis in sua republica aurum aut argentum possideret, ut prodidit S. Isidorus Pelusiota[2]). Quid, quaeso, tam cordati philosophi reperiebant in pecunia mali, nisi illud quod Sallustius[3]) expressit dicens, *Maximam omnium perniciem esse pecuniam*? Sancti Patres eandem de pecuniae vitiositate ac peste conceperunt opinionem, qui nominibus horrendis eam notant. S. Basilius[4]) alicubi nuncupat *administram luxuriae*, vocat alibi[5]) sub nomine auri, quo pecunia pretiosior conflari solet, *blandissimum animae insidiatorem, parentem peccati et diaboli ministrum modis omnibus fuqiendum.* Cassianus[6]) *tum contagionem* appellat, *tum viaticum instabilitatis, quia possessor pecuniarum tamquam praesidio alarum paratum ad transmigrandum se putat, et ubi primum exorta fuerit qualibet occasione commotio, fiducia stipitis illius animatum continuo de monasterio, velut funda rotante, fugiturum se sperat.* Idem praeterea observat a contrectatione pecuniae, quae Christo discipulisque eius dabatur in eleemo-

[1]) S. Paul. ep. 36. [2]) S. Isid. Pelus. l. 2. ep. 146. [3]) Sal. ep. de Rep. ordina. [4]) S. Basil. Ps. 45. [5]) Id ep. ad Chilon. [6]) Cass. l. 7. c. 11. et 23.

synam, Iudam primum in philargyriam, deinde in Salvatoris proditionem praecipitasse; cum radix omnium malorum apud Paulum[1]) non sit quaecunque cupiditas, sed pecuniae, quoniam eo loco graece scriptum est φιλαργυρία. Verum a pecunia Iudam ad laqueum adactum scripsit Olympiodorus[2]) atque alii Patres. B. Gaudentio[3]) dicitur pecunia *gravis sarcina, quae non sinit emergere ad superna.* Petrus Damiani[4]) modo nuncupat *virus ac lepram*, modo decernit in eodem receptaculo sociari non posse *Christum et nummum.* S. Franciscus *muscam, diabolum, colubrum venenosum*, ut diximus[5]), vocitabat. Ad hanc pecuniae perniciem luculentius explicandam, arripiens iterum muscae similitudinem a S. Francisco excogitatam, addiderim ipse de meo, simillimas videri pecunias non solum vulgaribus muscis, quibus in unguentum delapsis perdi suavitatem eius ex Ecclesiaste docuimus[6]); sed etiam muscis illis venenatis ac noxiis, quae quos momorderint, occidunt, ut narrat auctor libelli de admirandis auditionibus, qui tribuitur Aristoteli[7]). Tales fuisse muscas quartae plagae Aegyptiorum scripsit Iosephus[8]) et alii post eum probabiliter opinantur, quos referunt et sequuntur Benedictus Pererius[9]).

---

[1]) 1. Tim. 6. 10. [2]) Olymp. in c. 7. Eccles. [3]) S. Gaud. ser. 18. [4]) P. Dam. Apol. c. 4. 6. 7. [5]) Supr. n. 9. 10. [6]) Supra n. 9. [7]) Ar. l. de admir. audit. n. 144. [8]) Ios. l. 2. Iudai. antiq. c. 5. [9]) Perer. ex. 8. q. 6.

et Martinus Delrio[1]), Scripturae interpres nostri ordinis. Iuvat opinationem meam locus Ecclesiastis alias accommodatus huic rei *muscae morientes etc.*[2]) In hebraico textu legitur, *muscae mortis*, quod active interpretari possis *muscae mortiferae*, sicut in Psalmo 7 : *Vasa mortis*[3]), hoc est arma mortem inferentia. Ut ergo hae muscae mortiferae ac venenatae, quos vivae pupugerint, eos morsu necant, et mortuae non modo unguentum, in quo moriuntur, conspurcant, putrefaciunt, odorem in graveolentiam mutant, sed etiam veneno inficiunt, sic pecuniae privatim a religioso, sive apud se sive apud alium retentae, illi vehementer nocent. Nam si vivae, ut ita dicam, in religiosi potestate, non usu distractae permaneant et per affectum consensumque proprietatis constringantur, aculeis venenatis, non sine punctura, morsu cruciatuque conscienciae, peccati virus in animam infundunt, eamque spiritaliter interimunt. Si vero per usum sine permissu Superioris distrahantur, quodammodo in potestate religiosi moriuntur, et quia per proprietatem venenatae sunt factae, non modo foedant, contaminant et putrefaciunt unguentum pretiosissimum gratiae divinae, vasculo cordis contentum, sed etiam penitus cum odore suavitatis exterminant. Ecquid mirum a S. Petro maledici pecuniae cum ad Simonem Magum ait :

[1]) Mart. Delr. p. 2. adag. n. 320. [2]) Eccl. 10. 1. [3]) Psal. 7. 14.

Pecunia tua tecum sit in perditionem?[1]) De hoc loco legatur Io. Lorinus[2]) noster. Plurima generis eiusdem dicta lector diligens sanctorum ac veterum Patrum observabit. Quaeramus iam radicem huius mali.

13. Pecunia facit homines audaces in malis patrandis propter magnam potentiam, ac prope dixerim tyrannidem. De hac est praeclara Salomonis sententia: *Et pecuniae obediunt omnia*[3]) quia per eam omnia victui necessaria omniaque iucunda comparantur; tum quia possessores suos potentes reddit et ad quidlibet aggrediendum audaces atque alacres, ut interpretatur Io. Lorinus[4]) noster. Cognita est eadem potentia philosophis graecis et latinis. Hinc Graeci finxerut ab oraculo Apollinis Pythii responsum Philippo regi Macedonum[5]), illum victoria potiturum, si pugnaret hastis argenteis, hoc est, si pecunia sollicitaret hostes ad proditionem. Hinc idem rex pecuniae vim expertus aliquando pronuntiavit[6]): *Nullam arcem quantumvis munitam non expugnari posse, modo ad eam onustum auro iumentum introduci possit.* Hinc aliud proverbium a Glabro[7]) relatum: *Aureo pugillo murum ferreum frangi.* Mitto nominis impositionem, qua dicuntur δυνάμεις et facultates a potentia. Nota pueris

[1]) Act. 8. 20. [2]) Lor. act. 8. §. 20. [3]) Eccles. 10. 19 [4]) Lor. in c. 10. Eccles. [5]) Adag. col. 674. [6]) Cic. l. 1. offic. Val. l. 7. c. 2. [7]) Glab. l. 4. rer. Germa. c. 1.

sunt, quae Verres apud Ciceronem[1]) dicebat: *Omnia pecunia effici posse.* Tum quae Horatius[2]):

Scilicet uxorem cum dote fidemque et amicos,
Et genus et formam regina pecunia donat,
Ac bene nummatum decorat Suadela Venusque.

Plura in hanc sententiam reperies apud Lorinum nostrum in interpretatione loci praedicti Ecclesiastis. Illud mirandum pariter ac deflendum est, hanc potestatem pecuniae videri maiorem ad mala patranda, quam ad bona; quod consulto dico, ut eius maleficam potentiam metuamus. Significat id auctor Ecclesiastici[3]) loco notato a S. Paulino[4]), cum ait: *Multi dati sunt in auri casus*, hoc est, multi propter aurum inciderunt in varia mala. Quod verba sequentia confirmant, ubi aurum dicitur lignum offensionis, quod est idem, quod scandalum, praesertim si auro sacrificent et illud colant. Tum beatum praedicat divitem, qui non est maculatus ab auro, nec auro servivit, nec in pecunia spem suam collocavit; eumque laude dignum existimat, quod miracula propemodum patrasse videatur, invictus persistens ab auro et pecunia, quae ceteros prosternit per suam potentiam. Dignum item gloria iudicat eum, qui auro probatus et tentatus non deflexit a recto. Nam et Chilo[5]) dicebat: *Aurum cotibus explorari, mentes hominum auro.* Denique mirabilis et laudabilis, quia *po-*

[1]) Cic. or 3. in Verrem. [2]) Hor. l. 1. ep. 6. [3]) Eccli. 31. 6. [4]) S. Paul. ep. 36. [5]) Laer. lib. 1. in Chilone.

tuit transgredi et non est transgressus facere mala, et non fecit. Nonpotissimum, inquit Iansenius[1]), *propter liberum arbitrium, quod ad bonum et malum liberum est, sed propter potentiam et vires peccandi, quam pecuniae suppeditant.* Ex eadem potestate pecuniae ad malum ortae sunt querimoniae Senecae[2]), S. Basilii[3]), B. Petri Damiani[4]) et aliorum, qui deplorant bella, proditiones, propinquorum caedes, iudiciorum eversiones et alia innumerabilia scelera, quae pariuntur a pecunia.

14. Verum hic tepidus aliquis religiosus omnia, quae posuimus, se eversurum putat paucorum flatu verborum, asserens, vim illam pecuniae magnam non residere, nisi in multa pecunia ; nullam a pauculis nummnis existere ruinam deplorandam. Explodunt hanc excusationem paucitatis veteres spiritualis vitae magistri solidissimis rationibus. Prima est Cassiani[5]) : philargyriam a parvis initiis, ut cetera vitia, generari. *Haec igitur*, inquit, *cum remissam tepidamque monachi mentem possederit, primitus eum in exigua summa sollicitans, iustos quosdam et rationabiles ei colores, ob quos reservare sibi aliquid pecuniae debeat vel parare, describit.* Idcirco principiis, ut periculosis, obstandum monet his verbis[6]) : *Tamdiu namque miles Christi victor ac securus, cunctaque cupiditatis*

[1]) Ians. in c. 31. Eccli. [2]) L. Sen. l. 3. de ira c. 32. 33. [3]) Basil. in c. 5. 1. a. [4]) P. Dam. in apolog. c. 29. [5]) Cass. l. 7. c. 7. [6]) Id. l. 7. c. 21.

impugnatione erit externus, donec initia concupiscentiae huius, hic nequissimus spiritus in corde eius non severit. Secunda ratio eiusdem[1]) est: Si non extinguatur in semine, hoc est, in parva quantitate, amor pecuniae, ratione quadam peculiari crescit in immensum; proinde si aliorum vitiorum radices, ut alibi docebitur, recidendae sunt, in hoc vel maxime principia elidenda. *Quapropter*, inquit, *cum in cunctis generibus vitiorum generaliter serpentis caput oporteat observari, in hoc praecipue diligentius convenit praecaveri.* Et quod crescat, antea probaverat. *Impossibile namque est eum, qui victus exigua stipe, concupiscentiae semel in corde suo radicem susceperit, non maioris desiderii protinus incendio conflagrari.* Postea: *Quod si fuerit intromissum* (serpentis caput) *sua materia convalescens, ipsum sibimet vehementiora suscitabit incendia.* Confirmat S. Isidorus Pelusiota[2]): *in dies vigens, vel ut rectius loquar, vigorem suum augens, fortior seipso et valentior atque acrior esse contendit.* Itaque diligenter audienda est eiusdem Cassiani[3]) frequens adhortatio et exequenda. *Haec erit summa victoria triumphusque perpetuus, ut quemadmodum dicitur, nec munito quidem nummo conscientia monachi polluatur.* Et: *Haec est igitur de philargyria perfecta victoria, ut parvissimae cuiuslibet stipis in corde nostro*

[1]) Id. l. 7. c. 7. et 21. [2]) S. Isid. 3. ep. 167. [3]) Cass. l. 7. c. 21. 28. 30.

residere non sinamus igniculum, certi, quod restinguendi eum non habebimus ulterius facultatem, si quantulamcunque scintillae huius in nobis materiam foverimus.

15. Tertia ratio adversus pecuniae paucitatem est B. Petri Damiani[1]) in apologetico de contemptu saeculi, quem praestat suis verbis loquentem audire, nonnullis brevitatis gratia praetermissis. Inducit Nummicolam paucis obolis contentum et multa dicentem in excusationem erroris sui, tum in illum invehitur: *Cur tibi de exiguitate pecuniae tanquam securus applaudis, qui tibi ita siclum, sicut et ipsum assem prohibitum esse non ambigis? Cui vero tota rei cuiuslibet universitas intercluditur, excusationis aufugium de minutis non lucratur. Qui totum cessit, pars illi procul dubio non remansit, praesertim cum haec sit mentis humanae natura, ut ita occupetur circa minima, si sit indigens, sicut erga multa, si dives. Sive enim sumptuosa divitiarum inundatione circumfluas, sive tenuissima te rei familiaris angustia premat, sententia illa mutari non potest: ubi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum*[2]). Postea: *Si exiguus mus vel quodcumque reptantium in quamlibet capacissimam tunnam casu decidat, numquid non protinus cum securibus hinc inde concurritur, totum quidquid illud erat, effunditur, cunctisque excreantibus, vomitum minante stomacho, nauseatur? Si tenuissima*

[1]) Petr. Dam. in Aprl. c. 7. [2]) Matth. 6. 21.

veneni stilla pando oleris aheno diffunditur, nonne totum, esculentius licet edulium, prorsus abominabile iudicatur? Si ergo perexigua mala largissima saepius bona corrumpunt, quo pacto te de lenocinante conscientia iactas, quia minimum sit, quod contra professionis tuae propositum privata proprietate possideas? Subiicit dictum Ecclesiastici. *Qui spernit modica, paulatim decidet*[1]): Et Apostoli sententiam: *Modicum fermentum totam massam corrumpit*[2]): Denique observat, pomi una perceptione parentes primos legis divinae factos esse violatores[3]). Quae omnia sunt rei nostrae explicandae aptissima. Nec putes, per ea tolli peccatorum inaequalitatem ab hoc Doctore. Nam significare vult, quae religiosis pauca videntur, habita ratione paupertatis multa esse. Praeterea, etsi parva pecuniae quantitas excusat a mortali culpa, non tamen excusat a veniali, quae peccatum est et a professore perfectionis fugienda diligenter. Adde pecuniam exiguam magni mali principium esse posse; quia nonnunquam est semen, occasio, radix, origo mortiferi peccati, ad quod praeparat animum sua quantulacumque parvitate. Denique potest religiosus affigere animum pauculis nummis adeo, ut paratus sit, eius pecuniolae retinendae atque utendae gratia violare maiora praecepta, atque eo insaniae pervenire (quod Deus a nobis avertat), ut peieret

---

[1]) Eccl. 19. 1. [2]) 1. Cor. 5. 6. [3]) Gen. 3. 6.

aut expresse renuat odedire maioribus eius sanitatis studiosis.

16. Addam ipse de meo pro quarta ratione percontationem. Cur pauculos istos nummulos apud te retines? Num ut imagunculas emas? Emito, quid postea? num iis altare tuum exornabis? At Deo non probatur ista tua religio, furtiva pecunia coempta, praesertim cum Superiores non desint huic piae necessitati. Numquid ut sodalibus dones? At non placet maioribus nostris, ut eiusmodi munusculis amicitiae peculiares foveantur. Sincera caritas alitur officiis religiosis atque usitatis beneficiis, quorum conferendorum nunquam non occurrit occasio. Dices te pios libellos empturum, quibus distribuendis excites eos, qui te consulunt, ad christianam perfectionem. Honesta ratio, sed cur isthaec bona non bene facis, tradens eam pecuniam Superiori, ut ipse curet comparari? Fortasse dicet alius, ut libellos, qui mihi sint usui, comparem, quos a Superioribus non impetrarem. At qui potes iure habere libros, quos non acceperis permissu Superioris? Quidquid dixeris, in te retorquebitur; qui tepore liquefactus non turpe ducis a vilibus parvisque rebus vinci: cum nobiliora, maioraque mundum deserens superaveris. *Paucis obolis salutem tuam*, ut Basilius[1]) loquitur, *prodis*. Pudeat nos philosophis non esse meliores. *Si totam*, inquit L. Seneca[2]), *mihi ex omnibus me-*

[1]) S. Basil. const. mon. c. 35. [2]) L. Sen. l. 3. de ira c. 33.

tallis, quae cum maxime depromimus, pecuniam proferas; si in medium proiicias, quidquid thesauri tegunt, avaritia iterum sub terras referente, quae male egesserat, omnem istam congeriem dignam non putem, quae frontem boni viri contrahat. Bonum virum Christi cognitione vacuum ex opinione Senecae, quidquid est in mundo pecuniae, ne tantulum quidem commovere debet; nos christianos, religiosos, perfectionem Apostolicam profitentes, perexiguus pecuniae numerus contra ius fasque pelliciat et illaqueet?

17. Venio ad tertium caput, quo secundae pars regulae explicatur, vetans, ne pecuniam neve aliud quippiam apud alium habeatur. De hac re praecesserunt exempla veterum. Cassianus[1]) reprehendit acerrime tepidos a philargyria corruptos, qui inquirunt contubernia feminarum, quae debeant ea, quae male congesta vel retenta sunt, custodire. Poenarum auctor apud Basilium[2]): *Si quis possidet aliquid in monasterio aut extra monasterium, sit excommunicatus.* Recentiores religiosi decretis editis praecluserunt hanc quoque fenestram proprietatis. Praedicatores[3]) anno 1312: *Ordinamus, quod quicunque frater pecuniam aliquam vel quaecunque iocalia in auro vel argento seu lapidibus pretiosis vel quascumque alias res habeat extra manus ordinis apud quamcunque*

[1]) Cass. l. 7. c. 11. [2]) S. Basil. in poenis n. 2. [3]) Praed. const. d. 1. c. 14. 1. 3. lit. E.

personam depositas, teneatur infra unum mensem a notitia praesentis ordinationis illa ad ordinem reducere: Subiicitque poenas ac revocat licentias datas. Cameldulenses[1]): *Nullus nostrae congregationis, neque praelatus neque monachus, possit apud moniales sive nostri ordinis, sive alterius, aut etiam apud saeculares, vestes, libros, pecuniam aut aliud quidpiam servandum tradere vel quomodolibet aliter deponere.* Tum subiiciunt transgressores gravissimis poenis carceris et privationis officiorum. Clerici Regulares[2]): *Apud externos ne quis horum aliquod depositum, quod Praepositus non probet, retineat; id enim proprietatis habet speciem.* Congregatio Carmelitarum[3]) discalceatorum. S. Eliae: *Sub nullo praetextu rem aliquam etiam minimam, tanquam proriam ullus possideat, vel suo tantum usui domi forisve reservet.* Vetant idem Cartusiani, et Clerici Regulares Sancti Pauli, quorum decreta retuli supra[4]) ipsorum verbis. Ab Alvaro Pelagio[5]) ponitur inter actus proprietariorum: *Extra ordinem in manibus saecularium sine licentia praelati rem aliquam habere vel deponere.* Fundamentum communis huius constitutionis omnium fere religiosorum est regula iuris[6]) celeberrima: *Quid facit per alium, est perinde, ac si faciam per*

[1]) Camald. li. 1. const. c. 25. [2]) Cler. regul. p. 2. const. c. 1. [3]) Congr. Car. 5. Eli. ep. 1. constit. c. 3. §. 1. [4]) Supra n. 4. [5]) Alv. Pelag. l. 2. de plan. Eccl. c. 67. [6]) Qui facit. de reg. iuris. l. 6.

seipsum. Quam Glossa declarat exemplo eius, quia qui per alium percutit clericum, est excommunicatus ; et eius, qui valide contrahit matrimonium per procuratorem. Ita in re proposita qui per alium expendit pecuniam, perinde est, ac si per se ipse expenderet ; qui per alium tenet, per se tenet, quia ad eius nutum est semper in promptu. Quamobrem qui particulae huic regulae nostrae contravenit, nescio eum excusare a peccato proprietatis, si fiat sine licentia permissuque Superioris. Nam haec permissio liberat a violatione regulae pecunias apud alium habentem, ut declaravit Pater Noster Claudius inhaerens Examinis[1]) capite quarto.

18. Quaerit caput quartum (quando regula prohibet aliquid haberi apud alios, sed apud nos tantum pecuniam vetat) quid illud sit, quod apud se religiosus nostri ordinis habere potest (nulla tamen obseratum clavi) sine regula violatione. Mihi videntur ea esse, quibus mulier Sunamitis Eliseo hospiti coenaculum instruxerat, dicens : *Faciamus ergo ei coenaculum parvum et ponamus ei in eo lectulum et mensam et sellam et candelabrum, ut, cum venerit ad nos, mane at ibi*[2]). Camaldulenses[3]) addunt altare simplex ac parvulum cum aliqua imagine, atramentarium et arcam, seu capsam sine clavi, qua panni seu vesti-

[1]) Exa. c. 4. §. 4. [2]) 4. Reg. 4. 101. [3]) Camald. li. 1. const. c. 22.

menta asserventur. Nos eadem concedimus singulis et cum atramentario cetera scribendi instrumenta, et insuper libros modo declarando regula sequenti, at vestimenta nulla, praeter ea quibus induimur; ac praeter pallium, galerum et calceos, quorum est usus extra domum. Iacobus Alvarus[1]) noster sic describit nostram supellectilem: *Sit in ea lectus pauper, sella humilis, mensa ad libros componendos sufficiens, nuda et nullis tapetibus ornata, candelabrum vile libri necessarii imagines crucifixi, et B. Virginis decentes et qua modicis impensis habeantur.* Conveniunt nobiscum Clerici Sancti Pauli[2]), quorum cubicularis suppellex his definitur: *Imago crucifixi, altera item imago ad pietatem; libri, quos superior concesserit: vestimenta pro tempore et item usu domo prodeundi necessaria.* Similis erat paupertas Sancti Basilii, de qua Nazianzenus[3]): *Hinc illi tunica una et pallium unum et stratus humi lectulus.* Praeterea cautum est, ne duplices vestes quisquam habeat in cubiculo, neque penulam, ocreas et aliam equitandi supellectilem, sed omnia in vestiarium custodienda perferuntur cum aliquid vestimentorum exacta hieme deponimus et cum habitaturi pervenimus in domum vel collegium. Itaque dicere possumus, quod urbane ac lepide Ioannes ab-

[1]) Iac. Alv. t. 2. l. 3. p. 5. sect. 1. c. 10. [2]) Cler. reg. 5. Pauli Eneb. p. 2. c. 3. [3]) S. Nazianz or. 20. laud. Basil. Instv. 1. §. 5.

bas[1]) miranti fratri, quod in eius spelunca nihil invenisset, respondit: *Spelunca ista, fili, spiritualis mercatura est*; *dat et accipit.* Atque haec antiqua Societatis consuetudo, ne praeter necessaria praenarrata quidquam habeatur in cubiculo, nititur veterum exemplo. S. Pachomius[2]): *Nemo in cella sua habeat praeterea, quae monasterii lege praescripta sunt, nec paucos nummos, nec proprium aliquid extra habebit suum, si quid inveneris, absque contradictione auferes.* Hanc regulam Pachomii Smaragdus[3]) refert paullo uberiorem, addens, *Non tunicam, pallium, non pellem, nec pulvilum ad caput.* Apud Trithemium[4]) paullo aliter legitur: *Non tunicam laneam, non pallium, non pellem, intensis arietum lanis, molliorem*; *non nummos quantumlibet paucos, nec pulvillum quidem ad caput.* Cassianus[5]) habet similia, cum inter graviores culpas locat *philargyriae contagionem, affectum atque possessionem rerum superfluarum, quae a ceteris fratribus non habentur.* Sanctus Isidorus[6]): *Neque in cellulis suis quidquam, quod ad victum vel habitum vel ad quamlibet rem aliam pertineat, sine regulari dispensatione abbatis possidere praesumant.* Postea: *Nec*: *habebit quispiam praeter illa, quae communi monasterii lege*

[1]) Io. Evir. in prato spir. c. 181. [2]) S. Pacho. in reg. n. 45. [3]) Smarag. in c. 55. reg. S. Ben. [4]) Trith. tr. de propr. mon. c. 5. §. 3. [5]) Cass. l. 4. c. 16. [6]) S. Isid. reg. c. 19.

concessa sunt de rebus monasterii. Sanctus Benedictus[1]) fuit eiusdem sententiae, qui iubet. *ut accipientes nova vetera semper reddant in praesenti reponenda vestiario propter pauperes.* Similiter Pachomius[2]): *Si quis de his, quae praecepta sunt, amplius habuerit absque concessione maioris, deferentur ad custodem vestium et introeundi illuc vel postulandi non habebit potestatem.* Quae postrema verba significant poeniam culpae commissae in habendo plus quam fuerat concessum.

19. Cum nihil ergo liceat habere in cubiculo nisi ea, quae consuetudo Societatis permittit, infertur, minime posse, (nec hactenus toleratum) edulia retineri comedenda. Esset id contra regulam decimamsextam, ut docebitur; damnatur speciatim ab Alvaro[3]) nostro et Clemens VIII. Pontifex, cum inspiceret disciplinam coenobiorum Romae, poenas iniungebat iis religiosis, apud quos bellaria praesertim reperta fuissent. Venit etiam haec abstinentia ab antiquis monachis. De therapeutis Philo[4]): *In eo domicilio seiuncti ab aliis ac solitari sanctae vitae dant operam nec cibi potusve quidquam eo inferunt aliudve in usum corporis.* Sanctus Pachomius[5]) tribus in regulis ne poma quidem deferri in cellam vel comedi permittit. Nihil, quod ad victum pertineat, haberi vult San-

[1]) S. Ben. in reg. c. 55. [2]) S. Pacho. in reg. n. 113. [3]) Iac. Alv. t. 2. l. 3. p. 5. sect. 1. c. 10. [4]) Philo. l. de vita contempl. [5]) S. Pacho. in reg. 20. 43. 63.

ctus Isidorus; quod etiam Casinenses vetuisse apparet, ut mox significabo. Sanctus Fructuosus apud Smaragdum[1]) de esculentis loquens: *Nec occulte quodlibet peculiariter recondere vel habere praesumat.* Regula Pauli et Stephani, quam Trithemius[2]) referens antiquissimam vocat: *Nulli fratrum liceat vel pomum vel quodcumque olerum aut condimentorum vel aliud aliquid ad usus suos quasi peculiari apparatu habere, ne Maligno detur occasio.* Cartusiani[3]) poenam carceris imponunt fratribus conversis, qui cibaria tenere assuescunt et moniti non se emendant. Clerici Regulares Sancti Pauli[4]): *Omnino nihil esculentum aut poculentum habeatur in cubiculo.* De congregatione sancti Eliae Carmelitarum discalceatorum Thomas a Iesu[5]): *Constitutionibus*, inquit, *nostris districte cavetur, ne quis in cella sua particulare aliquid praeter id, quod omnibus concessum est, habeat; et sic nec unum quidem pomum etiam Praelato in cella reservare sine magna poena licet.* Non dubito, quin alii religiosi similem legem condiderint, quorum exemplo debent Superiores tam laudabilem consuetudinem in suis atque aliorum cubiculis tueri, quae temperantiam fovet et gastrimargiae vitium compescit, ut dicam alio loco[6]). Denique

---

[1]) Smar. in c. 43. reg. S. Ben. [2]) Trith. tr. de mon, propr. c. 5. §. 2. [3]) Cart. p. 3. sta. c. 20. n. 7. [4]) Cl. reg. S. P. Ench. p 2. c. 3. [5]) Th. a Iesu in reg. Car. dub. ult. epil. [6]) Ad reg. 26. comm. n. 16.

cum hac supellectilis paupertate locum non habuerunt adhuc in cubiculis nostris canorae aves, et catelli, qui ad delicias alantur ; quos Casinenses[1]), Camaldulenses[2]), et Minores[3]), iure optimo a cellis ac monasteriis exterminari iubent. Nos ne introducantur, provideamus.

20. Iam quinto capite exhibeamus remedia, quae nos iuvent ad perfectam regulae in omnibus observationem. Haec sunt numero septem. Primum est mos quarundam gentium seu sodalitiorum, quae sine pecunia vixerunt. De Essenis Plinius[4]), a quo Solinus : *Gens sola et in toto orbe terrarum praeter ceteras mira : sine ulla semina, omni Venere abdicata, sine pecunia socia palmarum.* Congruit cum his Philo[5]), cum scribit : *Hi enim ex omnibus pane hominibus soli absque omni pecunia, omnique possessione sunt.* Declarat Iosephus[6]) pecuniam fuisse communem, proinde more religiosorum privatim ea carebant. *Pecuniae ipsis communes sunt, neque, qui antea dives fuit, suis ipsius rebus ac bonis fruitur magis, quam qui antea nihil possedit.* At hi ante legis evangelicae promulgationem vixerunt, dices. Esto ; magis hoc mirum est. Quod sequitur est sub evangelio. Narrat Sulpitius Severus[7]), se delatum cum sociis tempestate

---

[1]) Casin. c. 6. re. B. Ben. §. 2. [2]) Camald. l. const. c. 6. [3]) Min. stat. pap. p. 3. c. 3. par. 16. [4]) Pl. l. 5. c. 17. Iul. Solin. c. 36. [5]) Philo. l. de libert. viri probi. [6]) Ios. l. 18. antiq. Iud. c. 2. [7]) Sulp. dial. 2. §. 1.

maris ad insulam quandam incultam, in qua christianos reperit, qui aurum atque argentum, quae prima mortales putant, neque ; haberent, neque cuperent habere ; et illius insulae presbyterum decem nummos aureos oblatos refugisse, *altiore consilio protestatum, ecclesiam auro non strui, sed potius destrui.* Quae postrema verba moderatione egent prudentis lectoris.

21. Secundum remedium est attenta consideratio poenarum et infamiae, quae consequitur mortuos religiosos, quorum in morte proprietas et peculium potissimum pecuniae in eorum potestate deprehenditur. Nam inter alias poenas ecclesiastica privantur sepultura, et una cum corpore pecunia sepelitur. Mos antiquissimus est. Legimus apud S. Hieronymum[1]) id multis ante, quam scriberetur annis, gestum Nitriae. *Quidam* inquit, *ex fratribus, centum solidos, quos lina texendo acquisierat, moriens dereliquit. Initum est inter monachos consilium* (*nam in eodem loco circiter quinque millia diversis cellulis habitabant*) *quid facto opus esset. Alii pauperibus distribuendos esse dicebant*; *alii dandos ecclesiae*) ; *nonnulli parentibus remittendos. Macarius vero, et Pambo, et Isidorus et ceteri, quod patres vocant, sancto in eis loquente Spiritu, decreverunt, infodiendos esse cum eodem, dicentes*: „*pecunia tua tecum sit in perditionem*“[2]). Hinc arbi-

[1]) S. Hier. ep. 22. ad Eustoch. [2]) Act. 8. 20.

tror S. Gregorium[1]) sumpsisse exemplum similiter agendi cum Iusto monacho, qui tres aureos occultaverat in vasculo medicamenti. Tulit enim hanc sententiam: *Cum mortuus fuerit, corpus illius cum fratrum corporibus non ponatur, sed quolibet in sterquilinio fossam facite et in ea corpus eius proiicite ibique super eum tres aureos, quos reliquit, iactate, omnes simul clamantes: Pecunia tua tecum sit in perditionem; et sic eum terra operite.* Ex his factis, et praesertim ex Gregorii, sumpsit occasionem ecclesia legem condendi, qua eodem modo, monachi ceterique religiosi comperti in morte proprietarii puniantur. Extat decretum Synodi Anglicanae anno 1075 tempore Gregorii Septimi[2]), quae secuta regulam S. Benedicti, dialogos S. Gregorii et antiquam regularium locorum consuetudinem ita definit: *Si quis vero aliquid proprii sine praefata licentia habere in morte fuerit deprehensus, nec ante mortem id reddiderit, cum poenitentia et dolore peccatum suum confessus, nec signa pro eo pulsentur, nec salutaris pro eius absolutione hostia immoletur, nec in coemeterio sepeliatur.* Concilium Lateranense, quod refertur in iure canonico[3]): Et *qui in extremis cum peculio inventus fuerit et digne non poenituerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres accipiat sepulturam.* Clemens III consultus de canonico regulari pro-

[1]) S. Greg. l. 4. dial. c. 55. [2]) Card. Bar. t. 11. an 1075. [3]) C. Monachi. de stat. mon.

prietario defuncto sic *usuicapit*: *Ille canonicus non tantum fuit christiana sepultura privandus, rerum etiam, si sine maximo scandalo potuit fieri, de ipsa projici dignus est ecclesia. Hoc autem cum forte vatigerit, in similibus glagendum* Innocentius III. et refertur inter canones[1]). *Quod si proprietas apud quemquam inventa fuerit in morte, ipsa cum eo in signum perditionis extra monasterium in sterquilinio subterretur, secundum quod B. Gregorius narrat in dialogo, se fecisse.* Quo loco peculium et proprietatem, Gregorii factum spectantes, intelligunt praecipue pecuniam Iurisconsulti[2]), qui hoc loco quaerunt, num tota pecunia reperta debeat infodi cum proprietario. Respondentque satis esse, si pars aliqua inhumetur, ne, si magna quantitas esset, tota periret. Et iure pecuniam intelligunt, quia illa validissime probat, ob rationes iam dictas, proprietarium esse eum, apud quem reperitur.

22. Dicet ad haec aliquis: Hic mos, haec lex ecclesiastica non est in usu. Respondeo, fuisse in usu, quotiescunque placuit ordinum et coenobiorum moderatoribus deducere ad usum. Cistercienses deduxerunt. Tradit enim Caesarius[3]) biennio ante quam id scriberet, in Pictaviensi monasterio sacram Eucharistiam sumi non potuisse ab ae-

[1]) C. Super quodam de stat. mon. cum admon. de stat. mon. [2]) In Andr. Ancha. Butr. et Panor. c. cum. ad monast. [3]) Caesar. l. 9. mirae. c. 64.

groto converso, qui gallinam integram eodem die comedere potuit ; impedimentum a quinque solidis, non argenteis, sed aereis extitisse, qui apud eum, cum post obitum lavendus esset, inventi sunt, atque ob eam causam in campum profanum cum suis solidis humatum[1]). Albertus Magnus provinciae Germaniae Praepositus, cum in conventu provinciali convictus esset conversus iam defunctus violatae legis de non retinenda apud se pecunia, mortuum exhumari iussit et veterum more loco profano sepeliri. Carthusiani[2]), qui sunt religiosi valde antiqui et observantes suarum legum, habent in statutis, ut exhumentur, qui proprietarii post mortem deprehenduntur. Proinde arbitror, si quando accideret, oboedituros legi. Idem puto facturos Minores Capuccinos, qui proprietarios huiusmodi privant in Constitutionibus ecclesiastica sepultura, secuti Capitulum generale, sub Guilelmo Farinerio anno 1354 celebratum. Idem dicturus B. Ivo[3]) Carnotensis, episcopus ex Canonico regulari sacrorum canonum peritissimus, quos ante Gratianum et post Burchardum collegit, quingentis ab hinc annis, scribens ad Gaufridum abbatem Vindocinensem, laudat eum, quod profugum fratrem saepius recepisset et mortuum sepulturae mandasset ; tum subiungit : *Sed quia sacrilegium, quod comnisit, abscondit nec*

[1]) Ferd. Castell. p. 1. hist. Praedic. l. 3. c. 46. [2]) Cart. p. 3. stac. c. 21. n. 3. [3]) Iuo. ep. 57. ad Gaufr. Abb.

condigna satisfactione monasterio rem sublatam restituit, monendo consulimus et consulendo monemus, ut sepulturam, quam cum fratribus misericorditer acceperat, amittat; quatenus ceteri timorem habeant et a simili sacrilegio manus contineant. Ex hoc loco legis huius laudabilem finem cognoscimus, antiquitatem et usum. Sed hic casus raro evenit, ideo non mirum est, si raro item exigatur haec poena. Nec in ordine nostro vidi aut audivi quemquam in sterquilinio sepultum, quia hos annis septuaginta nullus est in morte cum hac tetra proprietate deprehensus. Verum fieri licet, quia iura non permittunt modo, sed imperant. Quod si non adeo severe puniatur quantum est infamia proprietariorum laborare? Narrat S. Augustinus[1]) in episcopio se monasterium Clericorum constituisse, in quo nulli licebat habere proprium. Ianuarium presbyterum in eo vixisse, quia pecuniam apud se retinebat, dicens; eam se filiae servare adhuc puellae. Morti propinquus testamento pecuniam eam ecclesiae relinquit, non filiae, unde cognitum est fuisse proprietatem retentam. Vir sanctus admittere noluit haereditatem, quia male olebat argentum illud proprietari, populoque in publica concione rationem huius facti sui reddit, remque totam populo manifestam facit. Quis tantum dedecus vel mortuus ferre vellet? Cuidam mortuo religioso bonae, cum videret, existimationis, re-

[1]) S. Aug. ser. 49. de diver.

perta sunt in cubiculo tam multa minimi valoris, ut domesticos omnes in admirationem rapuerint. Probitatis opinio continuata a proprietate excusabat et quia valde melancholicus erat, non pauci iique prudentes, illum recularum cumulum cuidam insaniae tribuere maluerunt. Quis nostrum, si saperet, vellet se mortuum nomine insaniae a proprietatis suspicione purgari? Neque vero dicas, quod tepidiores omnibus monitionibus solent. Multo ante mortem consulam rationibus meis. Nam optime Cassianus[1]) vitae brevis et mortis incertae commemoratione praecludit aditum huic fugae per haec verba, quae memoriae mandari oportet ab omnibus religiosis: *Super haec omnia considerantes conditionem fragilis incertaeque naturae nostrae, caveamus, ne dies Domini sicut fur in nocte superveniens maculatam vel uno obolo nostram conscientiam deprehendat, qui omnes fructus nostrae renunciationis evacuans illud quod in evangelio diviti dictum est, ad nos quoque faciat voce Dominica dirigi: „Stulte, hac nocte animam tuam repetent a te, quae autem parasti, cuius erunt“*[2])? Sumamus igitur ex hac consideratione eam utilitatem, quam ceperunt ex narratis factis monachi Nitriae et S. Gregorii: metum scilicet salutarem qui nos rebus omnibus non necessariis, et a religione non permissis, exuat nudosque relinquat.

[1]) Cass. l. 7. c. 30. [2]) Luc. 12. 20.

De illis ita S. Hieronymus[1]): *Nec hos crudeliter quisquam putet factum: tantus cunctos per totam Aegyptum terror invasit, ut unum solidum dimisse sit criminis.* De his idem S. Gregorius: *Sed fratres, omnes ex eadem eius sententia conturbati, coeperunt singuli extrema quaeque et vilia, quae eis regulariter semper licuerant, ad medium proferre, vehementer formidare, ne quid apud eos esset, unde reprehendi potuisset*[2]). Vidi adolescens saepe in renovatione votorum cunctos in medium proferre, quaecumque habemus, imagunculas, thecas reliquiarum, corollas, et his similia, ne reulla teneremur illigati, ut dixi in commentario regulae quartae communium.

23. Tertium remedium. Aequo animo et si fieri potest, etiam alacri ac libenti feramus, ut cubicula nostra a custode vestium[3]), ex praescripto regulae ipsius, singulis mensibus visitentur et inde auferantur, quae necessaria non sunt; et multo libentius, si superior ipse id faciat. Ferebant veteres, apud quos eadem viguit consuetudo. Publius apud Theodoretum[4]) visitabat domunculas monachorum et perscrutabatur, num quid praeter usum haberent repositum. S. Benedictus[5]) *Quae tamen lecta frequenter ab abbate scrutanda sunt propter opus peculiare, ne inveniatur; et si*

[1]) S. Hier. ep. 22. ad Eustoch. [2]) Ad reg. 4. n. 31. [3]) Cust. vest. reg. 5. [4]) Theod. hist. relig. c. 5. [5]) S. Pen. in reg. c. 55.

cui inventum fuerit. quod ab abbate non acceperit, gravissimae disciplinae subiaceat). Vocat peculiare opus, ex Turrecremata[1]), rem aliquam, quae sine licentia superioris habeatur, proinde tanquam propria. Crediderim ego peculiare opus a Benedicto dici eodem sensu, quo sumitur a Cassiano[2]), quod venditum pecuniam pariat. *Tum peculiare opus* (scribit Cassianus de corrupto philargyria) *quod exerceat, abbate inscio, sollicita mente perquirit; quod vendens clam et optato tandem potitus nummo, qualiter eum duplicet, acrius vehementiusque torquetur.* S. Columbani regula apud Trithemium[3]) distinguit peculiare opus ab re possessa, quae distinctio confirmat meam coniecturam. *Operis*, inquit, *peculiaris praesumptio centum plagis emendetur; possessio alicuius rei, quam non necessitas generaliter omnibus fratribus concessit, amissione eiusdem et centum plagis exerceatur.* S. Fructuosus apud Smaragdum[4]), interpretans S. Benedictum, sic loquitur: *Lectulos singulorum abbas vel praepositus bis in hebdomada revolvat atque perscrutetur, ut videat, ne quis superfluum ibi aliquid vel occultum habeat.* Observaverant hi sancti viri, solere a tepidis in lectulos recondi atque abdi, quae volunt latere superiorem. Scrutationem rariorem praecipit S. Isidorus[5]), menstruam tamen, non solum ad

[1]) Turrecre. tr. 12. in c. 55. reg. B. Ben. [2]) Cass. l. 7. c. 7. [3]) Trith. tr. de propr. mon. c. 5. §. 4. [4]) Smarag. in c. 55. reg. Ben. [5]) S. Isid. in reg. c. 13. Min. reg. 3. et 15.

asportanda superflua, sed etiam ad necessaria, quibus indigent fratres, tribuenda ; quod a ministris nostris faciendum est, cum ex regulis cubicula invisunt. Casinenses[1]), praeter inquisitionem in libros ter singulis annis faciendam, sanciunt in hunc modum : *Bis aut ter in anno scrupulose omnes cellas visitent aut visitari faciant, neque permittant, in dictis cellis teneri poma, odoramentave cuiuslibet generis, specula, picturas varias et alia statui religiosorum non competentia et superflua omnia amputentur iuxta regulam.* Idem Camaldulenses[2]) iisdem fere verbis, et post eos Clerici regulares[3]), Coelestini[4]) vero singulis mensibus ; unde nos intelligimus nostram inspectionem cubiculorum, neque novam, neque insolitam, sed utilissimam proprietati impediendae atque arcendae a cubiculis nostris.

24. Quartum remedium est consideratio malorum, quae rerum superfluarum et pecuniae in primis retentio, religiosis affert. S. Antonius in universum egregio facto significavit cuidam monacho, qui in renunciatione sibi pecuniam retinuerat. Dixit enim illi, ut pergeret in vicum et emeret carnes easque imponeret corpori nudo ac rediret ad eum. Fecit id frater et tum canes, tum aves omne corpus eius propter carnem rapiendam tam dentibus quam unguibus diruperunt. Cum ergo

[1]) Casin. in c. 43. §. 5. et c. 55. Reg. S. Ben. [2]) Camald. l. 1. const. c. 55. [3]) Const. cler. reg. p. 2. c. 1. [4]) Caelest. const. tr. 1. c. 11. p. 9.

redisset ad Antonium[1]) requisitus est, num fecisset, quod praeceperat: illo autem demonstrante corpus suum laceratum dixit ei S. Antonius[2]): *Quicumque renuntiant saeculo et volunt adhuc habere pecunias, sic a daemonibus lacerantur.* Est enim pecunia, ut supra significatum est, in potestate religiosi, qui per votum paupertatis rebus omnibus, quae pecunia aestimari possunt, renuntiavit, tanquam mus in pera vel in capsa, musca in unguento, fermentum in massa, venenum in olla, coluber in sinu; quae omnia suo modo vitiant, laedunt et vero etiam occidunt ea, in quibus insunt. Ex quattuor rationibus condendae regulae habes lector pecuniae contrectationem inquinare bonam famam sua insita turpitudine, proximis offensionem affere suspicione proprietatis, ipsi possessori periculosam esse multis nominibus, denique ad alia peccata praeter proprietatem instigare, propter suam magnam potentiam, timenti Deum formidandam. Addo ego non modo periculum proprietatis creare, sed etiam inducere, cum retinetur clam superiore et eo inscio expenditur, ut alio loco planius est declaratum. Cassianus[3]) alios pestilentes fructus attingit pecuniae retentae. Nam existimat facere religiosum instabilem, qui, quia pecuniam habet apud se, cogitat de mutatione locorum longisque peregrinationibus levandi taedii

[1]) Vitae Patr. p. 2. §. 64. [2]) Supra n. 10. et 15. [3]) Cass. l. 7. c. 7. 8. et. 9.

gratia et effugiendae regularis disciplinae. Lucri cupiditatem inducit et de commercio cogitat; quod si ex voto cesserit, cum incremento pecuniae fames ac rabies cupiditatis augetur. Denique virtutes omnes abiicit, excutit oboedientiae iugum, velut equus durissimus ad praecipitium fertur infrenis, et susurrationibus clandestinis alios depravare non sinit. Haec et alia fusius apud Cassianum, Basilium[1]), et Dionysium[2]) Carthusianum explicata leges cum timore atque horrore.

25. Quintum remedium. Paupertas in cellis aliorum religiosorum et in primis antiquorum. De discipulis S. Pachomii Hieronymus[3]): *Nihil habeat in cellulis praeter psiathium* (vilissimum storeae, seu tegetis genus) et *duo lebitonaria* (*quod Aegyptiis monachis genus vestimenti est sine manicis*) *et unum iam attritum ad dormiendum vel operandum et amictum lineum, cucullasque duas, et caprinam pelliculam, quam melotem vocant, balteolum lineum et caligas, ac baculum itineris socium.* De supellectili cubiculari S. Basilii[4]) supra diximus. S. Isidorus in regula monachis suis haec tantum concedit, quae sequentibus verbis continentur. *Speciosam vel variam supellectilem monachum habere non licet, cuius stratus erit storia et stragulum, pelles lanatae duae* (alia lectio ha-

[1]) S. Basil. const. mon. c. 35. [2]) Dion. Cart. l. de refor. claustr. art. 16. [3]) S. Hier. praef. in reg. S. Pachom. [4]) Supra n. 18. S. Isid. in reg. c. 13.

bet. *Storagulum, pelles delanatae*) *galnapis quoque et facistergium geminusque ad caput pulvillus.* Smaragdus[1]) docet galnapem vestem esse, quam alii tonxam, alii lenam dicunt. Pauper quoque est supellex a S. Benedicto[2]) concessa, ut legenti regulam patet; et recentium quoque religiosorum Minorum sancti Francisci de observantia, Capucinorum et discalceatorum eiusdem ordinis, Carmelitarum item discalceatorum et aliorum, ne singulos recenseam; nulli enim ordini suam debitam laudem detractam velim. Plura de hac cubiculi paupertate petenda sunt ex commentario regulae 25 Summarii.

26. Sextum remedium. Consideratio doctrinae quorundam Doctorum Theologorum, qui peritiores sunt rerum ad religiosos pertinentium. S. Antoninus[3]), ex religioso archiepiscopus, et apprime doctus, de religioso, qui res superfluas, *puta pecuniam, cappas, tunicas pomposas, triplicatas et similia tenet cum licentia praelati, paratus resignare in eius manibus*, haec ait: *Licet non possit dici proprietarius, tamen si sine rationabili causa fiat, peccatum infidelitatis seu iniustitiae est in dispensante, quia abutitur potestate, et in recipiente est avaritia.* Probat id auctoritate *Umberti*[4]) qui reddens causam huius rei, asserit recipientem pec-

[1]) Smar. in c. 55. reg. S. Ben. [2]) S. Bened. reg. c. 55. [3]) S. Ant. 3. p. tit. 16. c. 1. §. 11. vers. Nota sept. [4]) Umb. c. 18. in c. 2. reg. B. Aug.

care avaritia, quia retinet aliquid sine causa rationabili, ex quo posset aliquis proficere, tamquam pecuniam in sudario, quae debuit dari ad lucrum. S. Antonino atque Umberto consentiunt Turrecremata[1]) et Silvester[2]), qui omnes mea sententia doctrinam hanc hauserunt a maioribus suis, doctissimis viris ordinis Praedicatorii[3]), qui in Constitutionum suarum declarationibus habent illa verba, per quae S. Antoninus suam exponit sententiam. Complectuntur eandem Io. Trullus[4]) canonicus S. Augustini, Servatius[5]) Theologus Praemonstratensis in sua Optica, et alii recentiores. Io. Azor[6]) noster non eam reprobat. Leonardus Lessius[7]) ordinis item nostri fatetur, non posse nobis a superioribus superflua concedi, quod id multa iura prohibent, atque inprimis Concil. Tridentinum[8]). Navarrus[9]) agnoscit in recipiente ac retinente superflua peccatum, proprietatis potius quam avaritiae ; quod Alvarus Pelagius[10]) quoque affirmat et Maior ex Azorio. Nec longe abit ab hac opinione Alfonsus Rodericus[11]) noster, qui contra votum paupertatis esse definit pecunias expen-

---

[1]) Turr. 12. q. 1. c. Non dicatis. [2]) Silv. Relig. 6. q. 7. §. 4. [3]) Praed. const. d. 1. c. 14. l. F. [4]) Io. Trull. l. 1. c. 24. n. 5. [5]) Serv. Opticae spec. 44. instr. 17. [6]) Azor. t. 1. l. 12. c. 11. q. 5. [7]) Less. l. 2. c. 41. d. 9. n. 79. §. 11. [8]) Conc. Trid. sess. 25. c. 2. de reg. [9]) Nav. com. 2. de reg. n. 21. [10]) Alv. l. 2 de pl. Eccl. c. 64. [11]) Alf. Roder. p. 3. tr. 3. c. 12. §. 1o.

dere in res superfluas, vanas et illicitas, etiam cum facultate superioris, qui eam ad id dare non potest. Nihil hic definio, verba et placita Doctorum refero; quisque conscientiam consulat et animae suae prospiciat, quod faciet, si regulam observarit.

27. Septimum remedium. Consideratio commodorum, quae proveniunt nobis ex observata regula. Colligi possunt haec ex incommodis et malis, quae gignuntur ex violatione, quia contrariarum rerum effectus solent esse contrarii. Mihi magni momenti videntur haec tria. Primum conscientiae quies et pax, quae nullo stimulo pungit animam, securam, se in nullo versari periculo, sive proprietatis, sive avaritiae, quia nihil habet superfluum, neque sine facultate neque cum permissu superiorum. De hoc dici potest[1]): *Secura mens, quasi iuge convivium.* Ubi Iansenius[2]). *Secura mens est, quae malae conscientiae stimulis non pungitur, ita, ut non sibi ob conscientiae remorsum malae vel hic vel postea metuat, sed dicere possit cum Paulo*[3]) *Gloria nostra haec est testimonium conscientiae nostrae.* S. Gregorius[4]) locum eundem illustrans: *Quasi enim continuatio refectionis est ipsa tranquillitas securitatis.* Secundum commodum est vacuitas sollicitudinis et anxietatis in rebus superfluis custodiendis ac defendendis, ut ita dicam, a cubi-

[1]) Prov. 15. 15. [2]) Ians. in c. 15. Prov. [3]) 2. Cor. 1. 12. [4]) S. Greg. l. 12. mor. 16. vel. 21.

culorum inspectoribus atque a superioribus amantioribus domesticae disciplinae. Qui enim hanc regulam violat, semper metuit, ne deprehendantur atque auferantur ea, quae tenet vel praeter consuetudinem religionis vel contra praecepta maiorum. Qui regulae paret, omni prorsus anxietate ac trepidatione caret. Tertium commodum est, esse religiosum semper in procinctu atque expeditum ad missiones et ad alia loca peragranda lucrandarum animarum gratia, praeterea promptum atque alacrem ad vertendum solum fidei catholicae gratia, ut aliquando contigit. Nullo enim clavo affixus cubiculo retinetur et id dicere potest[1]), quod vel Bias philosophus, numeratus inter septem Graeciae sapientes, cum egrederetur a capta Priene patria, nihil de rebus suis asportans dixit[2]) : *Omnia mea mecum porto* ; vel Stilpon itidem philosophus, qui expugnata Megara sua ab Demetrio Poliorcete interrogatus, num quid perdidisset : *Nihil*, inquit, *omnia namque mea mecum sunt*[3]).

---

[1]) Cic. parad. 1. [2]) L. Sen. l. de. const. sap. c. 5. [3]) Plut. l. de educ. lib.

REGULA VIII.

COMMUNIUM.

Libros nemo habeat sine facultate, in iis vero, quibus uti licet, nec scribat quidquam nec notam ullam imprimat.

1. Quantum cordi fuerit omnibus veteribus Religiosis librorum supellex, et bibliothecae locupletandae studium, dicam in illustratione regularum Bibliothecarii. Par cura conservandae et augendae debet in nobis esse, cum ea sit tanquam armamentarium Societatis huius, spiritaliter militantis, atque ut vitetur librorum proprietas ; quae tunc maxime serpit inter religiosos, cum pauper est et tenuis domestica bibliotheca. Quattuor hic tantum, quae regula attingit, explicabuntur. Primum est, quo modo nobis libros in cubiculis habere liceat. Alterum, cur facultas necessaria sit. Tertium, num omnibus librorum generibus uti promiscue licitum sit. Postremum, qua ratione tractare libros debeamus, quibus intra et extra cubiculum cum facultate utimur.

2. Ut libri iure in cubiculis retineantur a nobis, primum omnium requiritur facultas. Sic enim regula praescribit, cum ait : *Libros nemo habeat sine*

facultate, hoc est, sine potestate a Superiore facta seu permissione. Ponit autem regula ut certum, quod Constitutiones praecipiunt, *ut quisque libros, qui ei necessarii sunt, habeat*[1]). Cuius necessitatis iudicium fert Superior domus aut Collegii, qui pro necessitate dat facultatem hanc a regula requisitam, aut generalem aut specialem, ut dicitur in regulis Bibliothecarii[2]). Generalis dari potest senioribus doctioribusque Patribus, qui iam uti libris fructuose multorum annorum studio didicerunt, nec immoderati sunt in accumulandis in cubiculum libris et publica bibliotheca cum incommodo aliorum exhaurienda. Nemo tamen eos habere debet inscio bibliothecario[3]), ut ibidem dicitur, cui debet ex Constitutionum declarationibus constare ratio librorum, ut eorum catalogos conficere possit, tum singulos libros domesticos in promptu atque in memoria habere queat, in eorum commodum, qui domi egent. Licentia specialis iunioribus necessaria est, ut libros sine magno delectu ne legant, atque ut eos paucos tantum legant, qui suae ipsorum scientiae, cui dant operam, accommodati videntur. Nam multitudo librorum, quae saepe ingenia perturbat, ab usu discipulorum removenda est, ut Clerici regulares[4]) S. Pauli recte decernunt. In delectu autem

[1]) P. 4. c. 6. §. 7. [2]) Reg. 7. Praef. Biblioth. [3]) P. 4. c. 6. lit. G. Praef. Biblioth. reg. 3. et 6. [4]) Cl. reg. S. Pauli l. 3. const. c. 5.

et numero librorum scholasticis distribuendorum iudicium quoque Praefecti studiorum ac Magistrorum accedat oportet, ut explicatius praescriptum est in Ratione atque institutione studiorum[1]). Est item optime necessaria facultas eadem specialis iis, quibus litteris doctrinisve studere est interdictum in regula XIV, ut eo loco planius docebitur.

3. Atque haec petitio facultatis minime gravis nobis esse debet, si intelligamus, monachos veteres, quibus S. Isidorus Hispalensis[2]) dat regulam, coactos fuisse singulis diebus hora certa libros petere de bibliotheca eosdemque vesperi reddere; cum detur nobis facultas retinendi aliquot in cubiculo, eosque magis necessarios, vel toto tempore durantis necessitatis, vel donec aliis, qui magis quam nos egent, superiorum arbitratu sunt tradendi. S. Isidori verba sunt haec: *Omnes codices custos sacrarii habeat deputatos, a quo singulos singuli fratres accipiant, quos prudenter lectos vel habitos semper post vesperam reddant. Prima autem hora codices singulis diebus petantur, qui vero tardius postulat, nequaquam accipiat.* Ab Augustini[3]) regula id exscriptum videtur, in qua legimus: *Codices certa hora singulis diebus petantur, extra horam qui petierit, non accipiat.* Monachi S. Benedicti, componendi ordinis gratia Aquis[4]) congre-

[1]) Reg. 17. Rect. Reg. 26. 30. Praef. [2]) S. Isid. in reg. c. 3. [3]) S. Aug. c. 23. regulae. [4]) Abb. Aquaeses an. 819.

gati anno 819. constituerunt inter cetera, *ut in quadragesima, libris de bibliotheca secundum Prioris dispositionem acceptis, alios, nisi Prior decreverit, non accipiant.* Gratias nos quam maximas agamus Deo, qui per artem typographicam, centum et quinquaginta circiter ab hinc annis repertam et aetate nostra plane perfectam, ingentem adeo nobis librorum copiam suppeditavit, ut immensam sciendi aviditatem explere queamus, modo valetudo et tempus suppetant.

4. Neque vero petenda est facultas tantummodo, ut libri de bibliotheca habeantur, sed etiam aliunde, tum ab externis, tum a domesticis[1]). Nam quod attinet ad extraneos, extat regula, hanc sequens ordine, quae vetat sine superioris licentia rem ullam ab externo quovis modo sibi aut alii accipere ; quod suo loco doctrina priscorum more solito muniemus. Haec regula maxime servanda est in libris accipiendis, quorum usus sine delectu gravissimis de causis prohibetur. Quod spectat ad domesticos, extat alia regula, quae sic habet[2]): *Intelligant omnes quod mutuo dare vel accipere vel dispensare quidquam de iis, quae domi sunt, minime possunt, nisi Superior conscius consensum praestiterit.* Cum dicit : *quidquam*, libros etiam includit, praesertim cum quidam libri uni concedantur, ut puta seniori, sacerdoti, magistro humaniorum litterarum, quos adolescenti scholari nequaquam

[1]) Reg. 9. com. [2]) Reg. 26. sum.

prudens Superior permitteret legendos. De manuscriptis quoque codicibus, quos sibi quisque privato labore vel in gymnasio vel in cubiculo memoriae gratia conficit, eosque communiter scripta vocamus, regulam illam intelligi respondit P. N. Claudius an. 1582 a provincia quadam interrogatus. Firmantur haec omnia ex Sancto Pachomio[1]), qui sic habet in sua regula : *Si quis absque conscientia duorum ierit ad alteram domum, vel alterius domus fratrem codicem ad legendum mutuum postulaverit, vel quodlibet aliud, monasterii ordine increpabitur.* Ex recentioribus ordinibus similia nostris regulis statuit Congregatio Clericorum[2]) S. Pauli, cuius in Enchiridio haec omnia legi : *Nullus in cubiculo libros habeat, quorum notulam superior non probarit. Notula autem a praeposito subscribatur, in qua notetur nomen libri, forma, typographi nomen et loci impressionis. Subscribat etiam proprium nomen is, cuius ad usum libri sunt concessi.* Postea : *Nullum auferant extra bibliothecam inscio bibliothecario, unicos autem non sine praepositi facultate. Certe qui auferuntur, notentur in tabella.* Haec satis de primo capite.

5. Porro valde necessaria fuit haec facultatis petendae necessitas tres ob causas. Prima prospicit commodis universae fraternitatis, impediens ne bibliotheca codicibus exinaniatur. Quod sane

[1]) S. Pachom. reg. 104. [2]) Cl. reg. S. P. Ench. p. 2. c. 15.

contingeret, si cuique liberum esset quoscumque libros ex ea pro voluntate ac voluptate depromere. Cogit nos amor communis boni, ut etiam cum aliquo incommodo nostro bibliothecam communem optemus instructiorem esse, quam privatam, operamque nostram superioribus et bibliothecariis praestemus, ut servent regulas eamque locupletent, copiosamque conservent. Huc etiam spectat alacer, ac promptus accessus ad bibliothecam studendi gratia, praesertim cum sellis, pluteis, lucernis, atramentariis est instructa. Quam qui frequentat solum, ut inde libros exportet, metuat etiam atque etiam, ne sua culpa deveniatur aliquando in Societate ad acerbiora illa remedia, quibus multi ordines utuntur, libros catenis ferreis vinciendo; aut quod ordo Praedicatorum[1]) adhibuit ann. 1605: *Cum extrahenti libros de communi bibliotheca sine licentia Prioris (qui non det, nisi in casu necessitatis, et de Patrum consilio) imposuit poenam excommunicationis latae sententiae.* Pudefiat is, qui haec omnia non observat, exemplo Iacobi Laynis, secundi Praepositi Generalis, de quo Ribadeneira[2]) noster: *Cum professorum initio domus rerum omnium et librorum inopia laboraret, Collegium frequenter adiit; rogat utendos libros daret: portat ingentia etiam volumina*

[1]) Cap. gen. Praedicat. 1606. §. confirmationes n. 10.
[2]) Ribad. l. 3. vitae Iac. Laynis, c. 16.

sub alis, comiti tametsi postulanti tradere detrectat: affirmans librorum, qui multa in dies doceant, pondus non oneri esse, sed honori.

6. Secunda facultatis impetrandae necessitas est respectu singulorum sodalium, ne libertas seu potius licentia libros e bibliotheca vel aliunde capiendi noceat nobis. Per hanc enim regulam itur contra quorundam insatiabilem plane cupiditatem librorum accumulandorum in proprium cubiculum, quam iure mihi videor vocare posse librorum cogendorum insaniam. Umbertus[1]) eam vocat nimiam affectionem ad libros: *Propter quam*, inquit, *multi multa mala incurrunt. Ex hoc enim accidit, ut quando non habent, sint molesti Superioribus; cum habent, nolunt aliis mutuare; cum ab aliis in aliquo maculantur, graviter perturbantur, cum auferuntur, ferunt impatienter. Horum occasionem cum librariis litigant pro iis acquirendis, amicis et familiaribus precibus importunis instant et alia quaedam committunt, quae numquam fierent, nisi eorum excederent amore.* Subdit in exemplum affectus huius compressi, factum S. Dominici, qui saecularis adhuc necessarios libros vendidit et pretium egentibus distribuit. Notus Cassiano[2]) fuit hic affectus excedens in amore librorum. Disserens de illis monachis, qui multa et magna in saeculo reliquerunt et pro re

[1]) Umb. c. 136. in cap. 33. reg. S. Aug. [2]) Cass. coll. l. 11. 6.

minima commoventur: *Nam plerumque*, inquit, *nonnulli tanto zelo codicem servant, ut eum ne leviter quidem legi, vel contingi ab aliquo, patiantur, et inde occasiones impatientiae ac mortis incurrant, unde monentur stipendia patientiae et caritatis acquirere*[1]). Similia Daniel Abbas habet apud eumdem. S. Vincentius[2]) monens religiosos, ne quid accipiant ab extraneis nisi necessaria, libros excludit et addit. *Sub quorum velamine frequenter magna avaria cooperitur.* Qui hac vitiosa cupiditate laborant duas in classes partiti sunt. Alteri tamquam librorum helluones multos vere legunt, percurrunt, devorant. At quià faciunt id vel sine duce facem praeferente vel sine utiliorum delectu, vel non tempore suo, vel sine praefinito aliquo studiorum fine, vel ad saturandam solummodo curiositatem nova cognoscendi, parum aut nihil ea lectione proficiunt. Guttatim doctrina mentibus nostris instillanda est, non tota simul infundenda. *Multum legendum est, non multa*, ex veteri apud Plinium[3]) proverbio. Ruminandum est animalium mundanorum ritu, quod devoravimus in legendo. *Fastidientis*, inquit L. Seneca[4]), *stomachi est multa degustare, quae ubi varia sunt et diversa inquinant, non alunt.* Eosdem librorum multorum voratores castigat Epictetus[5]) et similes facit gu-

[1]) Id. coll. 4. c. 21. [2]) S. Vinc. tr. de vita spir. c. 1. [3]) Pl. l. 7. ep. 9. ad. Corn. Fuse. [4]) L. Sen. ep. 2. [5]) Ar. l. 1. de decr. Episc. c. 26.

losis convivis Polybius[1]), *qui appositos*, inquit, *cibos varie et carptim delibantes, neque in praesenti voluptatem solidam, neque fructum aut alimoniam imposterum ferunt.* Verissima doctrina haec est, ut fusius docebitur in Regulis scholasticorum enucleandis, et in tractatu de lectione spirituali. Valeat interim apud hos exemplum S. Basilii, qui doctissimus fuit aetatis suae. At hic coram Modesto Praefecto constitutus non ingentem bibliothecam, sed paucolos libros, quos ille eripere posset, se dixit habere, ut refert Nazianzenus[2]).

7. Alteri librorum habendorum immoderata libidine ardent tantum, ut multos habeant. Noti fuerunt Umberto), qui inter alios etiam eos reprehendit religiosos, *qui habent libros sufficientes omnibus diebus vitae suae, nec adhuc cessant cumulare libros et inutiliter conservare, in quibus quandoque nunquam legunt.* Haec Umbertus[3]). Hos equidem interrogarem, cur tantus cumulus librorum? Num ut comparent sibi opinionem doctrinae? At haec ostentatio ambitiosa est, in quam cadunt aptissime omnia fere, quaecumque contra virum indoctum et innumerabiles libros coacervantem effundit ore ludicro Lucianus[4]). Num, ut ne cogantur bibliothecam publicam interdum adire? At hoc pigritiam sapit et nimium demonstrat amorem propriorum commodorum. Ad avaritiam

[1]) Polyb. l. 3. [2]) S. Greg. Naz. or. 20. n. 74. [3]) Umb. c. 136. in cap. 23. reg. S. Aug. [4]) Luc. dial. adv. indoctum libr. empt.

refert hoc vitium S. Vincentius[1]), qui cum monuisset religiosum, ne petat nisi necessaria ad victum parcum, vilem vestitum et calceatum, *Non voco*, inquit, *necessitatem librorum, sub quorum velamine frequenter magna avaritia cooperitur, Satis enim libri communes vel accomodati inveniuntur in ordine.* Adde quod haec multitudo librorum alit in quibusdam nimiam quandam confidentiam in libris, ut notavit Umbertus[2]) eodem in loco. *Propter quam*, inquit, *quidam nihil discunt aut parum, quia nihil ponunt in corde; confidentes, quod in libris suis inveniant omnia. Contra hoc est verbum Pythagorae dicentis: Cave ne armarium doctius habeas quam pectus.* Convenit et in hos praeclare L. Senecae[3]) reprehensio, qui castigationem multorum naturalium desideriorum commendans, haec inter caetera ait: *Studiorum quoque, quae liberalissima impensa est, tamdiu rationem habebo, quamdiu modum. Quo mihi innumerabiles libros et bibliothecas, quorum dominus vix tota vita sua indices perlegit? Onerat discentem turba, non instruit, multoque satius est paucis te auctoribus tradere quam errare per multos. Quadringenta millia librorum Alexandriae arserunt pulcherrimum regiae opulentiae monumentum. Alius laudaverit sicut Livius, qui elegantiae regum curaeque regium id opus ait fuisse. Non fuit elegantia illud, aut cura, sed studiosa luxuria; immo*

[1]) S. Vinc. l. de vita spir. c. 1. [2]) Umb. loco citato. [3]) L. Sen. l. de tranquill. c. 9.

ne studiosa quidem, quoniam non in studium, sed in spectaculum comparaverant; sicut plerisque ignaris etiam servilium litterarum libri non studiorum instrumenta, sed coenationum ornamenta sunt. Paretur itaque librorum, quantum satis sit, nihil in apparatum. Haec Seneca et alia, quae in hosce conveniunt privatarum bibliothecarum ad apparatum et ostentationem, non ad necessitatem atque studium instructores. De publicis alia est ratio, modo locupletentur utilibus libris et pro viribus Collegii non aere alieno contrahendo, non necessariis ad vitam sustendandam rebus fraternitati sordide detractis. Veniamus ad nostros.

8. S. Isidorus Pelusiota[1]) notarat in Simplicio Monacho hanc sine studio luxuriem, cum scribens ad illum ait: *Plurimos libros, ut audio, emisti, atque opinione locuples es, eorum lectionem ignorans atque idem faciens, quod ii, qui frumentum comprimunt ac tineas alunt. Nam libri quoque tinearum patres et nutritii fiunt, cum vinciuntur. Quare aut opibus tuis utere, aut ingentem eruditionem ne laede; nimirum hic quoque comicos sales colligens, dum librorum corruptor aut librorum sepulcrum aut tinearum altor appellaris, atque coram Deo accusationem congerens, ut qui ingens utilitatis talentum occultaris.* Quod vitium iisdem fere rationibus in Candido quoque redarguit alio in loco[2]). Et me-

[1]) S. Isid. Pelu. l. 1. ep. 127. [2]) Id. l. 2. ep. 399. ad Cand.

rito peccati insimulat eos monachos, librorum tenaces ac desidiosos Isidorus ; tum quia vere magnam utilitatem impediunt, quam alii studiosiores ex eorum lectione caperent, si vel in publica bibliotheca prostarent vel in cubiculis diligentiorum ; tum quia facit actum otiosum affinem culpae, qui eos libros apud se retinet otiosos, cum ipsi neque sint necessarii neque utiles ; tum quia tenacitas illa tam late patens, tot libros complectens, olet proprietatem, ut dicetur. At fortasse nemo tanta laborat insania, qui monitis[1]) vel Senecae vel Isidori egeat. Erunt aliqui, qui cum librum de novo prodiisse intellexerint, cruciantur, si non statim ematur ; de superiore queruntur, dictitant, sine eo se neque concionari posse neque docere neque vivere. Bone Deus. Ubi est mortificatio cupiditatum? ubi studium paupertatis? ubi debita adversus superiores reverentia? Cogita parumper, quid faceres, si liber ille nondum extaret in rerum natura, si te lateret, si haberi non posset, quod ab ecclesia vetaretur ? Considera, quid feceris tu, quid ceteri, antequam ille liber in lucem veniret aut in notitiam tuam. Docuisti, praedicasti, vixisti tot annos sine illius lectione. Cum editus est, unde orta necessitas nisi ex cupiditate tua? Quoties librum novum ardentissime concupitum atque obtentum degustasti, vituperasti, contempsisti? Preme igitur animum tuum,

[1]) Infra n. 18.

et tibi persuade, sine illo libro te posse munere tuo egregie fungi, ut antea functus es, atque haec seria cogitatio te minus molestum superioribus faciet.

9. Tertia necessitas regulae est ad avertendum proprietatis periculum, quae facile potest irrepere in animos nostros per libros, qui sunt instrumenta studiorum et eorum causa pernecessarii censentur. Pertimuit hoc periculum B. Benedictus[1]), qui proprietatem a suis extirpaturus enumerat quaedam, in quibus potest esse id periculum, atque inter ea nominatim *codicem* excludit. Pro cuius rei observatione Casinenses[2]) multas adhibent cautiones; inter alias, ne pecuniae pro emendis libris a parentibus et saecularibus exigantur, ut quotannis singuli librorum, quos habent, catalogum suis exhibeant superioribus. Pertimuit idem periculum S. Franciscus, qui ministro multos libros emere volenti de conscientia Sancti Patris dixit: *Frater nec volo, nec debeo, nec possum venire contra conscientiam meam et professionem sancti evangelii, quod professi sumus. Vos vultis videri ab hominibus observatores sancti evangelii, operibus autem vultis habere loculos.* Ubi Beatus Franciscus ostendit multorum librorum detentionem in fratre Minore non esse tutam, sed proprietatem arguere contra regulam spiritualem. Ita Bartholomaeus

[1]) S. Ben. in reg. c. 33. [2]) Casin. in reg. B. Bened. c. 33. n. 5. et 7.

de Pisis[1]). Quod autem facilis sit lapsus in proprietatem per librorum occasionem, experientia demonstrat, omnium religiosorum ordinum multae cautiones innunt et ratio illa, paulo ante significata, ex apparente necessitate declarat. Quae necessitas nostra opinione concepta facit, ut aliqui regulas violent et libros sibi undecumque parent et ea se putent excusari. Sed falluntur, ut alibi probatum est. Facultas igitur et scientia Superiorum in regula praescripta nos reddit a proprietate tutos, dummodo parati simus, alteri dare vel in usum communem conferre ad arbitrium Superioris.

10. Ut autem in hac lubrica materia proprietatis culpa vitetur, atque deprehendatur, si forte in nobis latitaret, afferam hic quaedam, quae simul argumenta solent esse proprietatis et effectus. Primum indicium est libros clam Superioribus ab extraneis accipere ac retinere, ut diximus de quibuscumque rebus, cum disserebamus, quibus signis cognoscendum sit, num re quapiam utamur tamquam propria, quod neque per Constitutiones neque per votum paupertatis licet[2]). Secundum, si non statim atque donantur libri aut alia ratione veniunt in manus nostras, curamus a bibliothecario in indicem communem referri et nomine Domus vel Collegii obsignari. Qua de re P. N. Claudius obstruens viam proprietati[3]). *In libris*, inquit, *qui*

[1]) Bart. de Pisis. l. 1. confomit. fruct. 12. ep. p. 2. §. 42.
[2]) Reg. 24. Sum. Congr. 5. can. 7. [3]) Instr. 1. de ren. spir. §. 8.

alicui conceduntur a superioribus, vel permittuntur, ut eos emi curet, quos tamen ex uno in aliud Collegium asportare non licet, inscribendum est nomen ipsius Collegii vel Domus, cui sunt applicati. Praescripsit autem hoc per occasionem tollendae cuiusdam consuetudinis, quae irrepebat, qua quidam libris inscribebant: *Ad usum Titii vel Sempronii. Qui loquendi,* inquit idem P. Claudius, *vel inscribendi modus vel prorsus inutilis est, vel si quid efficit, Superiores retardat, ut minus libere de huiusmodi libris disponant; et paupertatis perfectioni ac puritati aperte repugnat, cum non tantum in rerum dominio, sed etiam in earum usu paupertas plerumque laedi possit.* Nec nimia haec censeatur diligentia nostrorum Superiorum; nam praecessit exemplum cum in aliis ordinibus, tum vero in Congregatione Casinensi[1]) Sancti Benedicti, quae statuit, *ut in libris, etium in breviariis, scribatur nomen monasterii, ubi sunt acquisiti.* Et monachi Montis-Oliveti[2]) declarant applicatos esse monasterio libros comparatos quavis pecunia.

11. Tertium signum esse potest, dicere: *Codicem meum, librum meum.* Nam Cassianus[3]) docet in monasteriis, in quibus aliqua remissius indulgentur, *hanc regulam strictissime nunc usque servari, ut ne verbo quidem audeat quis dicere aliquid suum, magnumque sit crimen ex ore monachi*

[1]) Casin. reg. S. Ben. c. 33. §. 4. [2]) Mon. Mont. Oliv. p. 2. const. c. 33. [3]) Cass. l. 4. c.

processisse : *codicem meum, tabulas meas* etc. S. Benedictus[1]) eamdem secutus doctrinam, cum codicem nominasset, vetat, *ne quisquam aliquid suum esse dicat.* Ante hos S. Augustinus[2]) idem prohibere videtur ex opinione Hugonis[3]), cum ait : *Non dicatis aliquid proprium.* Qui post regulas condiderunt, S. Aurelianus, S. Ferreolus, S. Columbanus, S. Fructuosus, quorum verba recitat Ioannes Trithemius[4]), vel S. Augustini vel Cassiani de hac re dicta describunt. Turrecremata[5]) Cassiani locum expendens definit non esse peccatum mortale, si ex lapsu linguae dicatur ; esse vero, si ex proposito et animo asseverativo, quod est proprie dicere, et ut ego interpretor, affecti proprietarii. Excusat item a peccato modum hunc loquendi, si de usu nudo intelligatur, Alvarus Pelagius[6]). Equidem in Societate sanctorum horum patrum doctrinam semper audivi laudari ; commendari quoque religiosos illos, qui eam in praxi sequuntur ; nec unquam librum meum aut tunicam meam sed nostram dicunt, quod faciunt studio perfectionis, ad maiorem cautelam imitatione veterum monachorum. Verum nusquam legi nostris in libris ad Institum pertinentibus, neque unquam a maioribus accepi, legem ullam aut consuetudinem extare,

---

[1]) S. Ben. c. 33. reg. [2]) S. Aug. reg. c. 1. [3]) Hug. Victor. c. 2. reg. Aug. [4]) Io. Trith. tr. de propr. Mon. c. 5. [5]) Turrecr. tr. 92. in c. 30. reg. S. Bened. [6]) Alv. Pelag. l. 2. de planctu Eccl. c. 67.

quae nos cogat ad hunc loquendi modum fugiendum, cum sermo est de rebus nobis ad utendum concessis. Nam ratio dictat, cum in sermonem veniunt res communes, ecclesia, bibliotheca, praedium, ne Superioribus quidem (ut animadvertit Trithemius[1]) qui, non domini sunt, sed administratores, licitum esse dicere, *meum*. At si nulla sit in corde proprietatis fibra, cum nominandus est liber ad usum legitime datus aut permissus, et dices *codicem meum*, intelligis esse tuum ratione simplicis ac legitimi usus, et hunc sensum optabilem ac laudabilem facit *liber meus* : liber quo legitime utor ; atque ita censuit Navarrus[2]).

12. Quartum indicium est, si non libenter, annuente Superiore, mutuo dentur libri sociis ac fratribus nostris. Notum id fuit Umberto[3]), qui mala numerans, quorum causa est affectio nimia ad codices, ponit inter ea hoc : *Nolunt aliis mutuare. Immo nituntur*, ait idem alio loco[4]), *a fratrum aspectu abscondere, ut possint petentibus negare ; id quod fraternae caritati repugnat.* Monachi montis Oliveti[5]) congruenter Umberto : *Si aliquis rem sibi accommodari ab alio petierit, ut codicem vel aliud quidquam, si hoc de Superioris pendeat voluntate, et ille renuerit accommodare, mox*

[1]) Trith. tract. de propr. mon. c. 6. §. 7. [2]) Navar. comm. de regul. 2. §. 1. [3]) Umb. c. 136. in c. 23. reg. Aug. [4]) Id. ep. de trib. votis. c. 17. [5]) Mon. Montis Ol. p. 2. const. c. 100.

re ipsa privetur et insuper puniatur, veluti qui caritatem non servaverit et proprio usui descripserit, quod erat omnibus commune. Tenacitas haec librorum vitiosissima existimatur a Cassiano et inimica religiosae caritatis, quemadmodum apparet ex verbis eius supra recitatis, cum de immoderato librorum affectu disputarem[1]). Accedit Abbas Daniel, qui codicem enumerat inter viliores materias, quae detinent monachos tepefactos, qui plurimas opes primo renuntiationis ardore reliquerunt. Tum subiicit: *In hoc quoque sui cordis avaritiam designantes, cum vel ea, quibus uti necesse est, propensius student habere quam caeteri; vel excedentes diligentiae modum, peculiarius ea attentiusque custodiunt et ab aliorum contrectatione defendunt, quae, universis fratribus debent esse communia.* Patet ex his aliquot vitia delitescere in hac tenacitate librorum. Inest violatio caritatis, quam hoc ipso loco sic declarat Daniel: *Quae etiam tanta aemulatione custodiunt atque defendunt, ut pro ipsis adversus fratrem commoveri et (quod est turpius) etiam litigare non pudeat.* Latitat invidentiae mista superbia, quia sociis invident laudem, quam e doctrina sententiisque reconditis illorum librorum captarent, ut ipsi soli tamquam auctores exquisitarum et reconditarum rerum a plebecula laudentur. His malis occurrens S. Ephraem[2]): *Si li-*

[1]) Supra n. 6. Cass. coll. 4. c. 21. [2]) S. Eph. t. 3. ser. de tim. Dei.

brum utilem habeas, et fratrem illo uti velle audias, candide et sine invidia praebeto ei. Praeterea horum affectio immoderata, ut Umbertus docet, ad libros affixa est ; ex qua proclive est in proprietatem incurrere. Gravium virorum recitabo verba, nihil ipse definiens hac de re, ut quisque legens ea suae consulat animae, si forte conscientiam remordeat horum auctoritas. Alvarus Pelagius[1]), qui ante 300. circiter annos ex ordine Minorum episcopus fuit, vir iuris canonici consultissimus et theologus nobilissimus, deplorans abusus ordinis sui haec habet. *Libros et res alias, quibus non utuntur, aut senio, aut infirmitate gravati, aut quia tunc in eis studere non habent, aut quia vadunt alio et ibi libros et res dimittunt sub sua clausura, aut quia eos duplicatos habent, suis fratribus praestare nolunt ; et sic vere sunt proprietarii et peccant mortaliter. Nam ex quo libro vel alia re non utitur religiosus in praesenti vel in proximo modico non usurus est, ille liber vel res, id est, usus eius competit alteri religioso uti volenti, quia usus communis est.* Et alibi[2]) enumerans actus proprietariorum hos ponit inter illos : *librum aut rem aliam, cuius fratres communem usum habere debent, cum re illa non utitur, nec uti necesse est in brevi, fratribus petentibus non praestare.* S. Bernardinus Senensis[3]) inter casus reservatos hunc habet : *Si*

[1]) Alv. Pelag. l. 2. de planc. Eccl. c. 64. [2]) Id. l. 2. c. 67. [3]) S. Bern. Sen. in cas. res. n. 7.

librum vel rem aliam, qua frater non utitur nec necessaria sibi est, cum requiritur ab alio, concedere noluerit non prohibitus. Et sane reservatio[1]) haec maximam iuris naturalis aequitatem continet, in iure civili passim expressam, quae vim legis habere videtur et rigori iuris anteponitur[2]). Ea est: *Quod tibi nihil aut certe parum nocet et alteri prodest, facile concedendum est.* Cassiodorus[3]) eamdem sic extulit: *Non decet esse difficile beneficium, quod largitate non patitur detrimentum.* Imitemur ergo viros sanctos, qui promptissimi fuerunt in libris commodandis. Cosmas dictus Scholasticus fuit ex eorum numero, qui, ex Prato[4]), doctrina sua magnam afferebat aliis utilitatem, quod magnam haberet librorum copiam super omnes, qui erant Alexandriae, eosque prompte ac libenter uti volentibus accommodaret. Adiungi potest B. Aloysius Gonzaga noster[5]), cuius in scriptis commodandis ab auctore vitae commendatur alacritas.

13. Quintum argumentum proprietatis est librorum circumlatio. Ut eius occasio tollatur Minores[6]) de observantia an. 1593. decreverunt Vallis-Oleti, ut in monasteriis bibliothecae locupletarentur. Et Fratres Capuccini S. Francisci in Italia, qui propter ingentem coenobiorum pau-

---

[1]) L. 2. ff. de aquae plu. arcen. [2]) L. rescripta. C. de prec. imper offer. [3]) Cassid. l. 1. var. ep. 14. [4]) Io. Evir. in prato. c. 172. [5]) Virg. Cepar. p. 2. vitae c. 5. [6]) Miner. stat. gener. c. 6. p. 105.

pertatem multos annos quemque circumferre libros permiserant, cognito postea periculo proprietatis et incommodis vetuerunt (quo tempore haec meditari coepi) id imposterum fieri, publicis per coenobia institutis bibliothecis. Item in Constitutionibus Canonicorum S. Salvatoris[1]) reperi hoc statutum spectans eodem: *Conventus facultatibus bibliothecas erigant et libris instruant, ut scilicet canonici nostri commode operam litteris dare possint, et secum libros non deferant.* Nobis quoque haec librorum circumlatio prohibita est in regula XXV. communium implicite[2]), et expresse in prima instructione, ubi P. N. Claudius negat licere libros asportari hinc inde[3]), *nisi constitutiones vel ipsarum summarium, librum de imitatione Christi vel similem aliquem pium libellum, Officium B. Virginis, et sacerdotibus Breviarium ac Diurnum; nonnullis etiam bibliorum exemplar et summulam aliquam casuum.* Quae declaratio prudentissima est, et Carthusianorum statuto[4]) simillima: quod concedit tantum asportari posse *Breviarium, Missale et horarias preces et unum aut alterum devotionis libellum.* Nec parvi momenti est impensa, qua Ordines in librorum sarcinis transferendis onerantur: quae Minores de observantia et alios religiosos nonnihil movit ad eam translationem

[1]) Can. S. Salv. const. c. 4. §. 8. [2]) Instr. 1. de renovat. spir. §. 8. [3]) Ad reg. 25. commun. n. 10. [4]) Cart. p. 2. stat. c. 21. n. 3.

librorum inhibendam. Quam impensam moleste ferens Alvarus[1]), quia pauperes dedecet, scriptum reliquit : *In comportandis huc atque illuc librorum summis et scriniis plus impendi pecuniarum, quam forte ipsi religiosi, qui transvehunt, habebant in saeculo.* Addiderim ego, plus quam ipsi libri aestimentur. Verum in hac re maior est habenda ratio vitandae proprietatis. Cuius vel periculi[2]) vel suspicionis avertendae gratia Albertus Magnus nullos ferebat secum libros, ne illos quidem, quos ipse sua manu atque ingenio scripserat, licet id a Constitutionibus permitteretur. Grande exemplum id minuendas quoque manuscriptorum sarcinas ingentes.

14. Cum dicitur in regula : *In iis vero, quibus uti licet,* significatur non omnibus libris omnes uti licite posse. Quare oportet hoc tertio capite investigare ea genera librorum, quorum usus est nobis interdictus ; quibus cognitis intelligemus, quinam illi sint, quibus est nobis licitum uti. Ad quatuor genera revoco omnes libros aliquo modo nobis prohibitos, quos ne impetrata quidem a Superioribus, qui dare possunt, faculate legere possumus, si lectionem eorum nobis nocere sentiamus. Primum genus eos continet, quorum usum sancta Mater Ecclesia christianis interdicit omnibus, religionis catholicae gratia conservandae, nec faculta-

[1]) Alv. Pelag. l. 2. c. 64. [2]) Ferd. Castel. p. l. hist. Praed. l. 3. 46.

tem habendi legendique dare solet nisi doctis viris, qui sint errores perniciosos strenue refutaturi. Gratias agamus Deo sanctaeque Ecclesiae, quae perniciosae mortalium cupiditati tam salutarem interdictionem imposuit. Huic cum ab omnibus parendum est, tum vero maxime a religiosis, qui caeteros Christianos anteire debent exemplo. Video semper viguisse apud veteres monachos studium detestandi atque abiiciendi libros haereticorum, etiam tum, cum fortasse non adeo clara erat vel ecclesiastica vel imperatoria lex, quemadmodum hoc tempore, qua id caveretur. Satis illis erat lex naturalis a Deo mentibus nostris insita, quae noxios animae libros abiiciendos dictat, et sacra Scriptura, quae catholicos cum haereticis communicare vetat. Hinc Beatus Pachomius (ut testatur Dionysius Exiguus[1]), a quo non dissentit Metaphrastes[2]) *Universos fratres sollicitius admonebat, ut non solum ipsius Origenis commenta non legerent, sed neque legentibus quidem aurem penitus admoverent. Unde fertur aliquando reperisse volumen eius et in aquam mersisse continuo, testatus his verbis: nisi scirem nomen Dei in eo esse conscriptum, omnes garrulitates blasphemiarum eius ignibus concremassem.* S. Basilius[3]) colligens praecepta vitae monasticae inter alia: *Libros approbatos lectitare, apocryphos ne attin-*

[1]) Dion. Exig. in Pachom. p. 1. vitae. SS. Patr. [2]) Metaphr. c. 27. [3]) S. Basil. ser. de Asce.

gere quidem omnino. Quo ex loco intelligimus Basilii tempore libros quosdam ab ecclesia fuisse reprobatos. B. Esaias Abbas[1]): *Si librum inveneris, qui dicatur esse haereticorum, cave, ne illum legas, ne veneno mortifero cor tuum impleat; sed, in ea doctrina, quam in ecclesia sancta didicisti ita persiste, ut ei nihil addas, nihil detrahas.* Et licet oboedientiae virtus satis esse debeat nobis religiosis ad abstinentiam huiuscemodi lectionis, tamen magnopere valituram puto rationem ab S. Isidoro[2]) prolatam, qui videtur praecipue de monachis solicitus. *Haereticorum,* inquit, *volumina Monachus legere caveat. Melius est enim eorum perniciosa dogmata ignorare, quam per experientiam in aliquem laqueum erroris incurrere.* Pari prudentia et amore ad versus monachos retinere damnatos Origenis libros cupientes, dicebant episcopi Synodi cuiusdam Alexandrinae[3]): *Respuendam esse penitus lectionem, quae plus esset nocitura insipientibus, quam profutura sapientibus.* Ipsa Beata Virgo Maria solicitam se ostendit, ne monachi sibi devoti librorum haereticorum lectione inquinarentur. Memoria dignum est, quod accidit Cyriaco Abbati, ut habetur in Prato. Viditis in somnis Beatam Virginem, utroque Beato Ioanne comitatam[4]), renuentem in cellam intrare, quod diceret intra cellam inimicum suum inesse. Experge-

[1]) B. Esa. Abb. orat. 4. [2]) S. Isid. in reg. c. 8. [3]) Sulp. dial. 1. §. 3. [4]) Io. Evir. in prato. spir. s. 46.

factus dedit se lectioni et incidit in Nestorii libros in fine voluminis colligatos, quibus inspectis agnovit, hunc esse Sanctae *Mariae* inimicum, statimque volumen reddidit Beato Isyschio presbytero Ierosolymitano dicens: *Accipe librum tuum frater, neque enim ex eo tantum utilitatis cepi, quantum detrimentis.* Ille vero, re intellecta, praescidit eos e volumine et tradit igni. Laudanda est igitur B. Ignatii nostri Parentibus cura de nobis[1]) et prudentia, qui ne libros quidem bonos improborum auctorum legi permittebat, dicens: *Placere primum librum, deinde paullatim auctorem amari, tum, adamato auctoris ingenio, doctrinam quoque omnem placere veramque putari, etiam eam quae sit damnata, nisi principiis occurratur.* Quod ipse de Erasmo sensit et similibus auctoribus, quos in Societate legi vetuit, etiam multo ante quam ab ecclesia prohiberentur. Etsi enim, ut sapienter scripsit Cassiodorus[2]) *origo saevissimi erroris est in suspectis auctoribus amare totum et sine iudicio defendere velle, quod invenis*, tamen vitiata natura interdum labitur in hunc damnabilem errorem, ut, ex auctoris amore, doctrinam omnem amet auctoris. Ad hoc caput referentur quidam libri, qui mire oblectant, sed non faciant curiositatem ingeniorum, temere pollicendo futurorum et arcanorum cognitionem. Nam hoc tempore, cum ma-

[1]) Pet. Ribad. l. 5. vitae. c. 10. [2]) Cassiod. l. inst. div. lect. c. 24.

gno nostro bono, sub Ecclesiae interdictionem cadunt. Eorum etiam lectionem damnarunt Imperatores christiani. Lex exstat salutaris Valentiniani et Valentis Augustorum in codice de maleficis et mathematicis in haec verba: *Culpa similis est tam prohibita discere, quam docere.* Discere vetans libros, etiam legi vetat unde ista discuntur. Huis generis libros fuisse puto, quos Praedicatorum Praefecti[1]) in conventu generali Pesti in Hungaria anno 1273 iusserunt tradi provincialibus intra certum tempus, ut cremarentur. Quod factum, puto, imitatione eorum, sive christianorum, sive gentilium, qui convertebantur, quorum meminis S. Lucas[2]) his verbis: *Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros et combusserunt coram omnibus.* Et de his libris locum hunc intellexit Ioannes Gerson[3]). Plura contra hanc damnatam curiositatem Lorinus[4]) noster in eum locum, et de libris haereticorum execrandis Iacobus Simancas[5]).

15. Alterum genus librorum, quibus non uti licet, est eorum, qui lege naturae vetantur, quod res tractant amatorias et omnis nequitiae, lasciviaeque plenas, quales sunt multorum poëtarum tum in latina lingua tum in aliis. Ne noceret no-

---

[1]) Ferd. Castell. p. 1. hist. Praed. l. 3. c. 9. [2]) Act. 19. 19. [3]) Io. Gers. t. 1. in Tril. §. oritur. qu. propr. 2. [4]) Lor. in act. 19. [5]) Ias. Siman. cat. instit. tit. 38.

stris horum lectio praecavit P. N. Everardus[1]) ordinatione sua prima. In qua nemini prorsus concedi vult libros quocumque idiomate conscriptos, sive carmine, sive soluta oratione, qui amatoria et impura continent, nec usui possunt esse studiosis ac magistris humaniorum litterarum, quod non sint ex eorum numero, qui linguae et elegantiae magistri reputantur, immo nec domi retineri constitutiones permittunt. Atque hoc maxime congruit cum decreto ecclesiae in Indice librorum prohibitorum post Constitutiones nostras edito, paulo post[2]). Deinde, qui principes habentur linguae[3]), quales sunt Terentius, Horatius, Catullus et his suppares, scholasticis nostris, eos nullo praetextu permittit, nisi fuerint ab obscenitatibus perpurgati, quod in Horatio, Martiale et Terentio factum accepi. Postremo permittit impuros concedi maturis viris, qui sine periculo ad studia litterarum humaniorum promovenda utantur, hoc est, quorum puritati nihil labis aspergi posse dubitetur. Nec pugnat haec permissio tam cauta cum ecclesiae sensu, quae sic ait in eodem decreto[4]): *Antiqui vero ab ethnicis conscripti, propter sermonis elegantiam et proprietatem permittuntur; nulla tamen ratione pueris praelegendi erunt.* Nos eosdem ne legi quidem permittimus ab adole-

[1]) Ever. Merc. ordinat. 1. §. 2. [2]) P. 3. c. 1. l. M. reg. 36. Praep. et. Rect. [3]) Index lib. prohib. reg. 7. Infra n. 17. [4]) Index libror. prohib. reg. 7. ant.

scentibus nostris, nisi perpurgatos. Servat Societas in his cautionibus id, quod S. Basilius[1]) optabat in lectione gentilium ab adolescentibus, quos iubebant apes imitari. Hae per floriferos saltus et prata volitantes, ut idem observavit et post eum Theodoretus[2]); primum quidem non omnes flores attingunt, sed idoneos tantum fingendis favis, noxios atque inutiles praetervolant. Deinde vero in floribus idoneis lambendis, qui spinoso frutice inhaereant, spinas accurate vitant, ne pungantur. Postremo ex his atque aliis, colore atque odore neglecto, gluten legunt favis aedificandis aptum et dulcem rorem delibant iisdem complendis idoneum. Similiter ordo noster nos primum prorsus arcet ab eorum lectione librorum, qui perniciosi sunt animae, vel inutiles fini nobis proposito, nobis eos eripiens atque interdicens. Deinde ab iis, quos novit utiles, sed spinis intermistos obscoenitatum, spinas defringit, aculeosque venenatos retundit emendatione, ne punctura noceant pudicitiae. Ceterum ex iisdem expurgatis sugi ac delibari cupit, non colorem et odorem inanis cuiusdam voluptatis et iucunditatis sensu oblectantis, quae in fabulis, numeris, ac iocis efflorescit, sed gluten ac ceram verborum propriorum et mel eruditionis, ut exinde utile dulci misceamus. Neque vero fuerunt

[1]) S. Basil. l. de util. cap. ex. libr. Gentil. [2]) Theodor. l. 1. de eur. aff. Grac.

alii ordines in hoc periculo avertendo negligentes, sive legibus, sive factis. Nam aliqui iubent ex improviso cellas singulorum fratrum visitari, libros inspici et profanos auferri, ut Carmelitae[1]), Monachi Montisoliveti[2]), Minores de observantia[3]) et Clerici regulares S. Pauli[4]). Vetant alii libros novos in monasterium introduci, nisi inspectos ac recognitos ab abbate, ut Casinenses[5]). Nonnulli cum alio asportantur, attente considerari volunt, ut Coelestini. Aliis alii modis aditum huiusmodi pravis libris praecluserunt. Novissime Clerici Regulares S. Pauli in Constitutionibus: *Curet praepositus, ut in studiis, praesertim humanitatis, nullus liber adhibeatur, ex quo moribus periculum aliquod immineat.* At alio loco: *Libros turpitudini ac lascivia accomodatos, otiosorum hominum commenta continentes, saecularibus moribus servientes, sive nostros, sive alienos, in Collegio esse non sinat. Si quid vero in huiusmodi genere, quod tamen aperte turpia non contineat, usui esse posse, puta ob linguae elegantiam, existimetur, id in bibliothecae scrinio clausum relinqui poterit, cuius potestas tuto et ex iusta causa alicui possit concedi.* Nota verbum illud *sive alienos* positum, ut occurratur fraudi quorumdam, qui libros vanos a discipulis et aliis saecula-

[1]) Carm. Const. p. 3. c. 6. §. 1. [2]) Montis. oliv. in c. 6. reg. S. Ben. [3]) Min. stat. gen. c. 9. p. 107. [4]) Cl. reg. S. P. in off. Vic. [5]) Casi. c. 57. re. B. Ben. §. 4. Coelest. const. c. 19. par. 10. Cong. Cler. S. P. l. 3. const. c. 5.

ribus commodatos accipiunt. Sive ergo quis teneat ac legat libros primi generis plane vetitos, sive secundi generis sine facultate, peccant in regulam et vero etiam in Deum, si se periculo maculandae puritatis cordis exponit, dans operam illicitae ac prohibitae lectioni. Quam ob causam haec lectio reprehenditur ut perniciosa, iuventuti praesertim, a philosophis, ab ecclesia, a sanctis Patribus, ut patebit.

16. Maximus Tyrius[1]) philosophus Platonicus Homerum a Platone[2]) pulsum a sua Republica tradit. *Ne adolescentium animi pravitate oppleren tur.* Quod in libris de Republica videre licet. *Lacedaemonii*, ut tradit his verbis Valerius Maximus[3]) *libros Archilochie civitate sua exportari iusserunt, quod eorum parum verecundam ac pudicam lectionem arbitrabantur. Noluerunt enim ea liberorum suorum animos imbui, ne plus moribus noceret quam ingeniis prodesset.* M. Tullius[4]) conferens philosophorum quorundam delirantium somnia cum poëtarum obscoenorum scriptis, utraque absurda censet; sed addit, quae sunt *poëtarum vocibus fusa ipsa suavitate nocuerunt, qui ira inflammatos et libidine furentes induxerunt deos etc.* Alio in loco[5]) exagitans Spicuri dogmata, quae voluptati favebant: *Haec*, inquit, *Epicuro fa-*

[1]) Max. Tyrius serm. 7. [2]) Plato dial. 3. de Rep. [3]) Val. Max. l. 6. c. 3. [4]) Cic. l. 1. de Nat. Deor. [5]) Id. Tus. c. 3.

tenda sunt, aut ea, quae modo ad verbum expressa dixi, tollenda de libro, vel totus liber potius abiiciendus. Est enim confertus voluptatibus. Quod si damnabantur a gentilibus, quanto magis vitari debent a christianis, atque a religiosis condemnari? Argumentum hoc est S. Bernardini Senensis[1]) his verbis: *Librum de arte amandi ab Ovidio conscriptum, quis apud Christicolas non dicat esse prohibitum, cum etiam apud carnales infideles execrabilis putaretur?* Respexit exilium, quo poëta ille impudicus, ob artem amandi conscriptam Roma eiectus, in Pontum[2]) deportatus, Augusti Caesaris iussu multatus est, et ad Cetica frigora perpetienda damnatus, in remedium lascivi amoris, quo aestuabat, ut ipse multis in locis confitetur. Qui de remedio huius morbi pestilentis agens monet per Tibulli, Propertii, Galli, Callimachi et similium poëtarum lectorem sanciari.

17. Reperio quoque nonnullam ecclesiae condemnationem seu prohibitionem. Nam apud Gratianum haec verba lego inter decreta ex B. Isidoro[3]) Hispalensi descripta: *Ideo prohibetur christianis figmenta legere poëtarum, quia per oblectamenta inanium fabularum, mentem excitant ad incentiva libidinum.* Heliodorus Emesenus scripserat adolescens amatoriam quandam narratio-

[1]) B. Bern. Sen. t. 1. ser. fer. 2. Dom. Quinquag. ar. 3. c. 1. [2]) Ovid. libris de Ponto, et Trist. et l. 2. de remed. am. [3]) S. Isid. l. 3. sent. c. 13.

nem[1]), quam Aethiopica nominavit, in hoc genere honestissimam, ut legenti patet, cum amorem quendam castissimum describat. Postea factus Episcopus Tricae in Thessalia iussus est a Synodo provinciali vel Aethiopica sua comburere, vel episcopatu abire, ut Nicephorus[2]) tradit. Tantum erat in amatorios libros odium illius Concilii metuentis, ne christianorum et iuvenum praesertim animi ac mores talium lectione librorum corrumperentur. Patres Concilii Tridentini hanc regulam in Indice[3]) librorum prohibitorum septimo loco posuerunt : *Libri, qui res lascivas seu obscoenas ex professo tractant, narrant aut docent, cum non solum fidei, sed et morum, qui huiusmodi librorum lectione facile corrumpi solent, ratio habenda sit, omnino prohibentur ; et qui eos habuerint, severe ab episcopis puniantur. Antiqui vero ab ethnicis conscripti propter sermonis elegantiam et proprietatem permittuntur, nulla tamen ratione pueris praelegendi erunt.* Clemens VIII. Pontifex Maximus initio pontificatus magno zelo religiosorum monasteria Romana invisens, ut eos ad perfectionem propriam cuiusque ordinis incitaret, cuidam religioso poenam imposuit, in cuius cella Francisci Petrarchae Itali poëtae carmina deprehenderat.

18. Ingruit in eandem lectionem impudicorum librorum cuneus veterum Patrum, qui cer-

[1]) C. Ideo prohibetur d. 3. r. [2]) Niceph. l. 12. hist. c. 34. [3]) Ind. lib. prohib. reg. 7.

tatim eos execrantur vel damna vel pericula vel foeditatem eorum ante oculos proponentes. Origenes[1]), (ut ab antiquioribus ordiar) disserens de aureo calice Babylonis apud Ieremiam, existimat a poëtis multa venena propinari nobis et inter ea *venenum turpiloquii in aureo calice culta locutionis.* Interpretans item caput septimum Iosue[2]), ubi legimus Achan cum aliis spoliis hostium contra divinum praeceptum regulam auream de praeda Ierichontina furtim sublatam in tabernaculum abdidisse, legit cum LXX. pro regula *linguam auream* et arbitratur, per eam carmina poëtarum significari. Atque ut ille, quia linguam auream furatus in tabernaculum abscondit, sibi domuique ruinam paravit universae, sic qui aurea poëtarum lascivorum carmina capiunt oculis et in cordis tabernacula abscondunt, se suaque omnia pollunt et spiritualem animae interitum in suum caput trahunt Lactantius[3]) eadem *mella vocat venena tegentia.* S. Basilius[4]), dum docet adolescentes, quomodo capiant utilitatem e libris poëtarum, monet, ut eos vitent, *qui stupra, adulteria et obscoenos amores deorum cantant.* S. Hieronymus[5]) explicans locum Pauli christianam liberorum educationem parentibus praecipientis, redarguit eos, qui faciunt illos

[1]) Orig. ho. 2. in Ierem. 51. 7. [2]) Ios. 7, 21. Orig. ho. 7. in Iosue. [3]) Lact. l. 5. div. instit. initio. [4]) S. Basil. l. de util. cap. e libr. Gentil. [5]) S. Hier. in c. 6. Eph.

comoedias legere et turpia scripta cantare. His obscoenitatibus necessitate quadam auditis in schola, tanquam medicamentum S. Chrysostomus[1]) opponi suadet auditionem verbi Dei in ecclesia. Sed S. Augustinus[2]) iustis lacrimis prope deplorat errores suae pueritiae, dum vel invitus poëtas obscoenos audire ac legere cogeretur. *Non*, inquit, *accuso verba, quasi vasa electa atque pretiosa, sed vinum erroris, quod in eis nobis propinabatur ab ebriis doctoribus ; et nisi biberemus, caedebamur, nec appellare ad aliquem iudicem sobrium licebat.* Aliorum Patrum dicta lector et habuit et deinceps est habiturus.

19. Et quamvis nonnulli Patres metuant e poëtis falsas opiniones, omnes tamen praecipue formidant venenum illud, quod inimicus est pudicitiae ; propterea omnis eorum cautio maxime pertinet ad castitatem. Hinc Lactantius[3]) : *Comicae fabulae de stupris virginum loquuntur, aut amoribus meretricum, et quo magis sunt eloquentes, qui flagitia illa finxerunt, eo magis sententiarum elegantia persuadent et facilius inhaerent audientium memoriae versus numerosi et ornati.* Hinc Hieronymus[4]) inter praecepta custodiendae virginitatis ad Eustochium ait : *Quid facit cum psalterio Horatius?* Sed ut distinctius loquar : Primum haec lectio vul-

[1]) S. Chrys. hom. 21. in ep. Ephes. [2]) S. Aug. l. 1. confess. c. 16. [3]) Lact. l. 6. c. 20. [4]) S. Hier. ep. 22. ad Eustoch.

nerat animos innocentium, id est, eorum, qui nunquam in eo genere peccarunt, atque hoc significat Isidorus, deflet Augustinus, praemonet Basilius, pertimescunt ceteri. Nec vero praetermittendum est hoc loco, quod Origenes[1]) alicubi memoriae prodidit, de pudicitiae damnis, quae quibusdam attulit lectio doctrinae Platonicae de amore pulchritudinis, ut evitent hunc scopulum, qui illam osculantur atque in oculis ferunt. Cum enim mentionem fecisset convivii, non ciborum, sed verborum, quod Plato doctrina Socratis instruxit, ac subdidisset scriptas fuisse artes, quibus ille amor gigni atque augeri posset, ait Origenes: *Sed has artes carnales homines ad vitiosa desideria et culpabilis amoris ministeria traxerunt.* Et post scribit fuisse aliquos, *qui de his non ita acceperint, ut scriptum est, sed occasione eorum, quae de amore dicta sunt, in lapsus carnis et in impudicitiae praecipitia corruerunt*; quod Theodoretus[2]) confirmat. Deinde saepe aperit vulnera, quibus est obducta cicatrix, in eorum animis, qui puritatem acceptis plagis perdiderunt. Auctorem habemus S. Isidorum Pelusiotam[3]), qui in Thalelaeum monachum sine necessitate poëtas lectitantem, his verbis invehitur: *Quamobrem ipsam quoque foeditatis et obscoenitatis lectionem fuge (nam ea miram ad aperienda vulnera, iam cicatrice obducta, vim*

[1]) Orig. ho. 1. in Cant. [2]) Theod. l. 12. de cur. aff. Grae. [3]) S. Isid. Pelus. l. 1. ep. 63.

habet), *ne alioqui vehementiore cum impetu spiritus improbus revertatur et deteriorem ac perniciosiorem tibi priore ignorantia aut negligentia cladem inferat.* Tertio, si non expugnat mentem per consensum, oppugnat certe per suggestionem obscoenitatum, et ab oratione revocat et illudit phantasiae et alias infert molestias, quas ingemiscens apud Cassianum Germanus[1]) patri spirituali Nesteroti suos morbos aperiens enumerat. *In qua* (notitia litterarum) *ita vel instantia paedagogi vel continuae lectionis maceravit intentio, ut nunc mens mea, poëticis velut infecta carminibus, illas fabularum nugas historiasque bellorum, quibus a parvulo primis studiorum imputa est rudimentis, orationis etiam tempore meditetur psallentique, vel pro peccatorum indulgentia supplicanti, aut impudens pomatum memoria suggeratur, aut quasi bellantium heroum ante oculos imago versetur italiumque me phantasmatum imaginatio semper illudens, ita mentem meam ad supernos intuitus aspirare non patitur, ut quotidianis fletibus non possit expelli.* Hactenus Germani lacrimae et tentationes. Quod si mentem eius adeo pulsabant carmina in pueritia lecta, quid audita, lecta, decantata hesterna die, facient tibi hodierna die meditari atque orare cupienti? Denique, si nonnullis sacrarum historiarum lectio noxias titillationes carnis excitat, quid factura est lectio lascivorum poëtarum? Non mihi,

[1]) Cass. coll. 14. c. 12.

sed Cassiano[1]) viro experientissimo fides habeatur. Hic sciscitanti, num liceat explorare castitatem, respondet diversam esse rationem disparemque causam vitii contrarii castitati et aliorum vitiorum, et protinus rationem subiicit. *Quemadmodum*, inquit, *corpori usus libidinis carnisque vicinitas, ita etiam menti memoria eius est penitus subtrahenda. Satis enim perniciosum est adhuc infirmis aegrisque pectoribus vel tenuissimam recordationem huius passionis admittere, ita ut nonnunquam eis etiam sub recordatione sanctarum feminarum vel sub sacrae lectionis historia noxiae titillationis stimulus excitetur. Cuius causa seniores nostri huiuscemodi lectiones sub praesentia iuniorum solent consultissime praeterire.* Postremis verbis intelligit Cassianus lectionem Cantici Canticorum, quam S. Hieronymus[2]) ad Laetam scribens differri iubet: *Ne si exordio legerit sub carnalibus verbis spiritualium nuptiarum epithalamium non intelligens vulneretur.* S. Hieronymo et Cassiano S. Gregorius Nazianzenus et alii Patres Graeci latinique consentiunt, quos recensebo in dissertatione de lectione super mensam. Legatur Laurentii Gambarae[3]) liber de poëtis obscoenis ablegandis, quem scripsit, ut damna iuvenilium errorum compensaret. Legatur et Aeneas Silvius Piccolomineus in institutione Ladislai pueri regis Hungariae[4]),

[1]) Cass. coll. 19. c. 16. [2]) S. Hier. ep. 7. ad Laetam. [3]) Laur. Gamb. l. de poet. obsc. ableg. [4]) Pius 2. ep. 430. c. 28.

quem lectionem poëtarum illorum interdicit, qui sic amatoria tractant, *ut legi rosas sine punctione non sinant.*

20. Tertium genus librorum illicitorum nobis est eorum, quos prohibet ipsa Societas. Ii libri sunt quidam, neque ac ecclesia reprobati, neque mali, sed minime conformes nostrae vocationi, spiritui, fini, modo procedendi in spiritualibus exercitiis. Hoc, si sequeremur, a recta via maiorum nostrorum aberraremus, et vero etiam a communibus loquendi modis probatiorum theologorum in doctrina spirituali recederemus. Extat hac de re P. N. Everardi[1]) ordinatio, quae tamen provincialibus potestatem non eripit aliquibus eos permittendi; qui si prudentes sunt, non iuvenibus, non indoctis, non perigronas opiniones sectantibus concedent. Joanes Climacus[2]) id monuit, cum scripsit: *Noli antequam virtute spirituali praeditus sis, eos libros legere, qui menti nocere possint.* Clerici S. Pauli[3]) similia docent, qui Cassiano, Bonaventura, Laurentio, Iustiniano, Thoma a Campis et eorum similibus bonis auctoribus disciplinae spiritualis nominatis subdunt: *Ioannem Taulerium et qui similem sequuntur viam, ne passim praepositus permittat, sed quibus id expedire tantum viderit.* In tractatu de lectione librorum spiritualium hos auctores nominabo. Non desunt alii ordines, qui

[1]) Ever. Mere ordin 1. §. 3. [2]) Clim. gr. 27. [3]) Cong. Cl. S. Pauli. in offi. Praep.

suis religiosis libros interdixerint, non quod perniciosi essent, sed quod inutiles ad finem praestitutum iudicaverint. Venit in stylum Congregatio canonicorum S. Salvatoris[1]), quae reum facit gravioris culpae illum, *qui in libris physicis* (haec sunt verba decreti) *id est, medicis, chirurgicis, legalibus et aliis constitutionibus nostris non concessis studuerit vel docuerit huiusmodi libros, aut studendi vel docendi licentiam alicui canonicorum nostrorum dederit.* Ex his verbis intelligit lector extare legem vetantem, cuius violatio est noxa gravior gravi. Quod si haec Congregatio vetuit libros, qui non proficiunt ad finem, quid mirum nostros maiores interdixisse libros, qui fini potius adversantur?

21. Quartum genus libros eos continet, quos nonnulla lex peculiaris vetat, sed recta ratio; quod huic et illi sint inutiles, et minime hoc tempore, in tali munere distento convenientes; unde sequitur eorum lectionem inanem, si nihil aliud, atque otiosam esse. Hanc rectam rationem secuta Congregatio Romanae provinciae anno 1590 a Patre Nostro Claudio probata[2]), et quintae Congregationis generalis auctoritate recognita, proponens sacerdotibus multos modos otii vitandi, seseque spiritualibus armis arnandi, suasit studium multiplex Scripturae sacrae, sanctorum Patrum, ecclesiasticae historiae, conscientiae difficultatum, exemplorum, directoriorum, methodi iuvandi mo-

[1]) Can. S. Salva. const. c. 25. §. 8. [2]) Instr. 4. §. 2.

rientes, atque his similium. At post haec subdit: *Sed tamen videndum est, ne occupentur in quibusdam studiis inutilibus, ex quibus vel nullus est fructus, vel quae non sunt proportionata illorum capacitati, quia sic amittitur tempus.* Declaro rem exemplis. Qui teneret aut legeret (extra necessitatem cognoscendae veritatis et docendae) libros alchimicos, quibus auctores se docere putant, quomodo fiat aurum, tempus perderet. Quorsum hoc studium in eo, qui non est operam daturus auro faciendo, tametsi fieri posset? Lectio haec inutilis, inanis, otiosa et mala, quia fine caret. Item si sacerdos confessionibus audiendis deputatus aut concionibus, qui numquam arithmetica est usurus, numquam poësi, subtilissimos arithmeticorum, et algebrae libros et eos, qui de arte metrica disserunt, et multos poëtas ac facietiarum collectores scurriliumque dictorum in cubiculo retineret. Quae tua mens? Qui finis? cum in scholis humaniorum litterarum versabaris, fugere inde optabas, ab illis studiis abhorrens; nunc alii deputatus ministerio repetis eos libros, quos abieceras? Quid cum Navarro Terentius? cum Speculo exemplorum Martialis? cum evangelio Catullus? Lacrimatur Augustinus, quod puer eos libros legere invitus cogeretur, tu ab eorum lectione per Superiores liberatus in eosdem te demergis? Germanus apud Cassianum lamentatur, quod meditaturo caelestia puerilis institutio carmina poë-

tarum quae te avocare possunt a divinis? Quid mirum, si cum proximis colloquenti, si de superiore loco concionanti in buccam veniunt carmina poëtarum et scurilia dicta minorum, indecora personae tuae et evangelii sanctitati? Ausculta S. Bonaventurae[1]) monenti: *Nec legas, quae non aedificant, quia vana lectio vanas generat cogitationes et extinguit mentis devotionem.* Quam sit inutilis haec huiusmodi librorum lectio, docet S. Hieronymus[2]), quem praestat audire in parabola filii prodigi explicanda: *Daemonum cibus est, carmina poëtarum, saecularis sapientia, rhetoricorum pompa verborum. Hac sua omnes suavitate delectant et dum aures versibus dulci modulatione currentibus capiunt, animam quoque penetrant, et pectoris interna devinciunt. Verum ubi cum summo studio fuerint ac labore perlecta, nihil aliud nisi inanem sonum et sermonum strepitum suis lectoribus tribuunt; nulla ibi saturitas veritatis, nulla refectio iustitiae reperitur.* In concionatorem poëtas profanosque scriptores concionibus scribendis locupletandisque parum idoneos lectitantem ferretur aptissime S. Gregorii Nazianzeni[3]) reprehensio, qua Gregorium Nyssenum tunc ecclesiasten obiurgat, quod abiectis studiis librisque sacris, quos plebi solebat explanare, se contulisset ad rhetoricen profiten-

[1]) S. Bon. l. de infor. Novit c. 14. [2]) S. Hier. ep. 146. ad Damasc. [3]) S. Greg. Naz. ep. 43. al. 37. ad. Greg. Nyss.

dam. *Quid enim*, inquit, *tibi accidit vir sapientissime, quidque tibi in te ipso displicuit, ut sacris illis suavissimisque libris, quos quondam populo lectitabas, (non enim haec audiens erubescas) calcatis atque proiectis, aut etiam ad summum suspensis, (non secus atque navium gubernaculis et ligonibus hiemis tempore) salsos et amarulentos in manus sumpseris, ac rhetor vocari quam christianus malueris?* Congruebat cum Nazianzeni reprehensione sensus S. Gregorii Papae, qui, ut est auctor Ioannes Diaconus[1]), *omnes omnino pontifices a lectione librorum Gentilium inhibebat*; quod, ut colligo e S. Gregorii verbis, et dedeceret Episcoporum dignitatem et impediret diligentem curam animarum. Hinc in obiurgatione Desiderii Galliarum episcopi haec leguntur[2]): *Pervenit ad nos, quod sine verecundia memorare non possumus, fraternitatem tuam gramaticam quibusdam exponere. Quam rem ita moleste suscepimus ac sumus vehementius aspernati, ut ea, quae prius dicta fuerant, in gemitum et tristitiam verteremus, quia in uno se ore, cum Iovis laudibus Christi laudes non capiunt. Et quam grave nefandumque sit episcopis canere, quod nec laico religioso conveniat, ipse considera.* Grammaticae nomine saeculis illis intelligebatur omne genus profanae litteraturae, qua qui erant instructi, grammatici vocabantur. Quamobrem idem Gre-

[1]) Io Diac. l. 3. vitae S. Greg. c. 33. [2]) S. Greg. l. 9. regis ep. 48.

gorius, quam grammaticam dixerat, postmodum saeculares litteras nominavit.

22. At obiicies sciscitando: Cur mihi non liceat, quod tam multis magistris licet, quibus huiusmodi libri conceduntur? quorum aliqui iuniores sunt aetate, neque in virtute stabiliores. Respondeo, licitum est illis, non tibi, primum, quia, necessarii illis a prudentibus existimantur ad scholas humanitatis et eloquentiae pro dignitate regendas, ad eruditionem adolescentium, quam Societas sibi praestituit, ut per eam occasionem virtutibus et bonis moribus imbuat. Sed in te nulla necessitas apparet, quia finem illum bonum non habes propositum et si quis finis obiectus est tibi, is est quaedam inanis voluptas a tua cupiditate et curiositate proposita. Deinde illos ad tales libros legendos movet caritas proximorum, te vero trahit reprehensibilis philautia. Illis obedientia libros exhibet, quae eos illi muneri vel docendi vel scribendi destinavit, tibi tua propria voluntas, moderatoribus abnuentibus, qui optant, ut te totum tuo ministerio tradas, sive concionandi, sive iuvandorum hominum in confessione; quae ministeria canonum, ecclesiasticae historiae, divinae Scripturae et sacrorum librorum lectionem exigunt a te, non inutilium atque profanorum. Quo fit, ut illorum labor ex obedientia susceptus, ob finem bonum placeat Deo, quem congruum est obedientiae filios peculiari gratia

praeservare, iuvare, defendere a periculis; tuus vero plane displiceat, quia in eo invenitur voluntas tua, imo et voluptas. Quamobrem te tangunt sacerdotem, animarum saluti per ecclesiasticas functiones procurandae applicatum, te pungunt et reprehendunt tum Gregorii Nazianzeni[1]) ac Romani graviter in duos episcopos intortae obiurgationes, tum Hieronymi verba ex eadem epistola, relata in canones a Gratiano[2]): *At nunc etiam sacerdotes Dei omissis evangeliis et prophetis videmus comoedias legere, amatoria bucolicorum versuum verba canere, tenere Virgilium et id quod in pueris necessitatis est, crimen in se facere voluptatis.* In te poëtis et horum similibus libris alieno tempore, cum spiritualium rerum damno studentem assidue, non in professorem humaniorum litterarum a Superioribus erudiendae iuventuti per totam aetatem addictum intorqueri possunt aculeata verba Petri Blesensis[3]): *Priscianus et Tullius, Lucanus et Persius, isti sunt dii vestri. Vereor, ne in extremae necessitatis articulo vobis improperando dicatur: Ubi sunt dii tui, in quibus habebas fiduciam? Surgant et opitulentur tibi et in necessitate te protegant.* Te praemonet Ioannes Carpathiorum[4]) episcopus in suis documentis spiritualibus, aperiens artes daemonis ab oratione revocantis per desiderium atque studium huiuscemodi ni-

[1]) Supra n. 21. [2]) C. Sacerdotis d. 37. [3]) Pet. Bles. ep. 6. ad Ludimagist. [4]) Io. Carpath. const. 1. docum 12.

brorum. *Sciens*, inquit, *inimicus orationem nobis esse propugnatricem, sibi insidiatricem, ab eaque nos abstrahere moliens, ad Graecarum disciplinarum, quas deseruimus, desiderium animos nostros exstimulat et ad iis vacandum hortatur. Cui obtemperare caveamus, ne cum ab orbita et tramite culturae nostrae aberraverimus, pro ficubus uvis et spinas et tribulos metamus. Sapientia quippe huius mundi stultitia apud Deum reputatur*[1]) Quod Apostoli dictum de doctrina profana seu litteris humanioribus capi potest cum Ioanne Carpathio, si contra maiorum praescriptum sine bono fine virtutis, temporibus inopportunis, cum damno meliorum studiorum iis vacetur. Huic ego, de meo sensu dixerim, quod S. Eucherius[2]) refert a Gregorio (Nazianzeno ne an alio?) fuisse dictum Basilio familiari sibi prius in saecularibus studiis et rhetorices adhuc professioni vacanti. Aliquando enim eius auditorium ingressus, manu apprehensum abduxit e schola dicens : *Omitte ista et da saluti operam.* Si de propria ille salute loquebatur, ego de salute aliorum meum intelligo pronuntiatum, quia concionator et confessarius Societatis proximorum saluti procurandae addicti sunt Inclamo utrique eorum : *Omitte ista et da saluti operam.* Videat sacerdos, qui hos libros alienos a professione sine fructu lectitat, immo cum magna temporis, ministerii, devotionis iactura, quae con-

[1]) 1. Cor. 3. 19. [2]) S. Eucher. ep. paraen. ad Valerian.

tra hunc errorem vitae disserit copiose Iacobus Alvarus[1]) noster in primo tomo de vita spirituali.

23. Venio nunc ad quartum caput, quod complectitur usum. Magnus thesaurus religionum est librorum supellex; at nisi conservetur, pereat tantum bonum necesse est. Aurelianus[2]) Imperator inter alia severioris disciplinae militaris praecepta illud posuit: *Ut militum arma tersa sint.* Nos arma nostrae militiae spiritualis, situ, pulvere, foeditatis alicuius rubigine infecta corrumpi sinemus? Cura igitur non modica adhibenda est ab iis, qui libris utuntur cum facultate, eosque evolvunt et contrectant, ne lacerentur, maculentur, dispereant[3]). Exemplo nobis esse possunt Esseni, qui cum post probationem in aliorum societatem admittebantur, inter alia, quibus se obstringebant iuramenta, faciebant et hoc: *conservaturos similiter eos, qui sectae ipsorum sunt, libros.* Hanc ob causam S. Isidorus[4]) in regula recenset inter reos culpae, levioris tamen: *Qui codice negligenter usus fuerit.* Ordo Praedicatorum[5]): *Qui libros loco statuto honeste non deposuerit.* Canonici S. Salvatoris[6]): *Qui libros, sibi ad usum concessos, statuto loco honeste non reposuerit, vel negligenter tractaverit.* Ante hos omnes S. Pachomius[7]): *Nemo vadens in*

[1]) Iac. Alv. l. 5. de vita spir. p. 3. c. 39. [2]) Fl. Vobisc. in Aureliano. [3]) Ios. l. 2. de bol. lud. c. 7. [4]) S. Isid. in reg. c. 17. [5]) Praed. const. d. 1. c. 16. §. 3. [6]) Can. S. Salv. c. 23. const. c. 19. [7]) S. Pachom. in reg. 56.

congregationem ad vescendum, dimitat codicem non ligatum. S. Ephraem[1]): *Quod si coenobii librum in tua cella teneas, ne proiicias eum per negligentiam, sed studiose complicatum serva atque custodi eum, tamquam Domini esset.* Beatus Petrus Damiani[2]) monet primum religiosum, ne incaute tractans utensilia domestica deterat ea, deinde haec subiicit: *Praesertim libros sanctos ita custodiat, ut nunquam manum super litteras teneat, nunquam fumo nigrescere vel ignis odorem sentire permittat.* Postea S. Bonaventura[3]): *Res, quas tenent et praecipue libros, munde teneant et honeste, a tactu libri cohibeant manum, quae licet munda, tamen quia porosa, ipsum facile inficit et deturpat.* Et: *Turpe est, nudos paginarum marginibus imprimere digitos, vel ipsos, vel certe lanternam super librum legendo deducere. Semper pannus, si adsit, digito supponatur, alioquin ita caute tangant et leviter, ut tangentes quasi non tangere videantur. Librum superflue apertum non teneant vel incaute relinquant. Firmacula libro paululum stricto sine violentia laxent et apponant; violentiam sonitus probat. Indignus est libro, qui negligit custodire*[4]). Haec B. Bonaventura, quorum quaedam illi tempori, quo libri ex ovilla pelle conficiebantur, sunt accommodatiora quam nostro. Novissime Clerici

[1]) S. Ephr. t. 3. ser. de tim. Dei. [2]) Petr. Dam. in inst. suae congr. c. 18. [3]) S. Bonav. p. 2. spec. p. 1. c. 4. [4]) Congr. Cle. S. Pau. in offic. Bibliothec.

S. Pauli praecipiunt bibliothecario, *ut curet libros in cubiculis et aliis locis recte haberi, non distortos aut semper apertos.* Visus equidem nimis accuratus atque superstitiosus essem hoc loco in his monitis tam minutis, nisi scripsissem, quae viri gravissimi suis alumnis ad librorum conservationem, ea rati necessaria, tradiderunt. Umbertum[1]) his adde, qui detestatur multo maxime incuriam in usu sacrorum librorum cum irreverentia coniunctam, afferens illam memorabilem S. Francisci[2]) consuetudinem, quam ipse in testamento his verbis nobis legavit: *Et sanctissima nomina eius* (sermo est de corpore et sanguine filii Dei) *et verba scripta, ubicunque invenero in locis illicitis, volo colligere et rogo, quod colligantur et in loco honesto collocentur.* Referri huc potest S. Benedictus[3]), de rebus monasterii conservandis praecipiens, quarum magna pars est librorum supellex: *Si quis*, inquit, *sordide aut negligenter res monasterii tractaverit, corripiatur. Si non emendaverit, disciplinae regulari subiaceat.*

24. Horum Patrum imitatione duo regula vetat, quae momenti maioris existimantur non ab omnibus cogniti. Primum est, *ne quidquam scribatur in libris.* Et iure optimo. Nam qui scholia notationesque libris adscribit, multum sapere eum oportet, ut eius cogitata sapiant omnibus,

[1]) Umb. ca. 130. in c. 23. reg. Aug. [2]) S. Franc. in testam. [3]) S. Ben. reg. c. 32.

cum tot sententias videamus in rebus controversis, quot sunt capita. Deinde, esto te doctum esse ; notationem prudentem, idoneam loco, de recondita doctrina depromptam — at exemplo doctiorum indocti quoque atque imprudentes marginibus ineptas suas annotationes inscribent. Itaque prudentissime per hanc regulae particulam coërcita est multorum consuetudo, qui dictis auctorum censuras et interpretationes apponunt. Quod si quid erroris inesse videatur in libro ; qui id opinatur, ad superiorem praefectumve studiorum aut aliquem e doctioribus domesticis locum deferat examinandum, qui sine dubio praestabunt, quod exigunt iura. Alterum, quod vetat regula, est, ne qui libris utitur, *notam ullam imprimat* ; quod equidem intellexerim, neque ungue neque calamo neque stylo, sive obelos, puncta et asteriscos apponendo, sive lineas subducendo. Haec enim omnia libros maculant, deterunt, deformant, ac paulatim pessumdant. Tollo menda, dicet quispiam, corrigo typographi lapsus. Vetat hoc regula, quia multi minus docti decipiuntur, opinantes errata, quae bene habent ; qui dum se errores existimatos inducere atramento putant, errores veros sua inscitia in libros introducunt. Ex his prudens lector intelliget cetera omnia cavenda, quae laedere possunt libros nostri aevi, papyraceos, scissiles et lacerationi obnoxios ; quae minime cavent ii, qui folia plicant, cultros chartis inter-

ponunt, diutissime pulveri apertos exponunt vel item apertos sibi scribentibus substernunt et horum alia similia faciunt, quae singulatim recensere non est necesse.

25. Negligentibus libros et male tractantibus opponuntur e regione quidam in libris nimis accurati atque elegantes[1]), qui non modo munditiam, quam necessariam probabo loco suo, sed etiam exquisitam elegantiam, non sine impensa pecuniarum, in codicibus praesertim manu scriptis requirunt, auro, serico, coloribusque ornant, operiunt, pingunt. His sua datur ab Umberto[2]) reprehensio, cum ait: *Nota, quod circa libros est reprehensibilis nimia pretiositas, et maxime in libris religiosorum qui maxime praetendere debent paupertatem.* Hieronymus[3]) vult codices, *non tam aure et pellis Babylonicae vermiculata pictura pulchros, quam emendatos.* Sanctus Bonaventura[4]), commonefaciens iussu Clementis Papae totum ordinem suum de multis, reprehendit inter alia graviora, *sumptuositatem librorum*; quam Alvarus Pelagius[5]) quoque multis lacrimis deplorat, cum religiosorum abusus contra paupertatem colligit. In eodem convenit urbanissimum Sancti Ludovici Franciae regis dicterium[6]), qui bibliothecam in monasterio

[1]) Ad reg. 19. comm. [2]) Umb. c. 136. in c. 33. reg. S. Aug. [3]) S. Hie. ep. 7. ad Laetam. [4]) S. Bon. t. 1. ep. 1. ad fratres ord. [5]) Alv. Pelag. l. 2. c. 64. [6]) Umb. c. 131. in c. 23. reg. Aug.

religiosorum inspiciens plenam librorum complicatorum pulcherrime : *Mallem*, inquit, *sordidatos* ; intelligens usu et contrectatione lectionis causa sordidatos. Nam vanissimam iactantiam et ambitionem esse. docet S. Chrysostomus[1]), libros habere belle complicatos, aureis litteris scriptos et subtili membrana coopertos, et eos non legere.

26. Duplex est ratio, cur hic nitor et elegantia exquisita sit vituperanda. Prima est, quam attigit Umbertus, *paupertas religiosa*, quae pauperem supellectilem requirit pauperesque libros ; quod etiam Sanctus Bonaventura[2]) novitium monet, cum ait : *Paupertas amica Christi placeat tibi in omnibus et ipsam summo conatu complectere in cibis, vestibus, utensilibus, in libris, in aedificiis, in omnibus.* Altera ratio est, quia levitatem animi puerilis arguit. B. Esaias Abbas[3]) : *Si librum tibi compegeris, in eo, ne elabores exornando. Est enim vitium puerile.* De Gerardo Magno, viro notabilis sanctitatis, Thomas de Campis[4]) : *Erat studiosus in scripturis legendis, sed non curiosus in libris pulchris habendis ; siquidem et breviarium non multum valens habuit, ex quo horas suas legebat, vitans pro usu suo omne, quod niteret aut simplicitatem non redoleret. Videns quemdam habere librum satis bene paratum, et quam sollicite illum inspiceret*

[1]) S. Chrys. ho. de doctr. et. corrept. in floril. [2]) S. Bonav. p. 2. spec. p. 1. c. 4. [3]) B. Esa. ora 3. [4]) Thom. de Camp. in vita Gerard. c. 13

et complicaret, dixit ei: Potius habeo, quod liber me custodiat, quam ego illum. Servire debet liber utilitati legentis, non ad curiositatem intuentis. Itaque intentio devoti magistri versabatur erga sententias in libris magis quam ad vetustatem codicis expoliti. Haec Thomas de Gerardo. Ob causam utramque Carthusiani[1]) libros quoscumque deauratos et inargentatos fieri vel emi prohibuerunt, et Clerici regulares *auro et sericis opertos* vetuerunt. Nos igitur maiores nostros, qui librorum tela, tersa et acuta voluerunt esse, non elegantia, sequentes, in libris inania isthaec extrinceca ornamenta, interiore bonitate argumenti et characteris pulchritudine contenti, repudiemus.

[1]) Cart. p. 2. sta. c. 12. n. 10. Cl. Reg. p. 2. const. c. 1.

REGULA IX.

COMMUNIUM.

Nemo rem ullam ex domo, vel ex alterius cubiculo, sibi usurpet, aut ab externo quovis modo sibi, aut alii, accipiat sine Superioris licentia.

1. Bimembris est regula. Prima parte vetamur nobis usurpare quidquam ex domo vel cubiculo alterius : in qua declaranda primum explicabo, quid hoc loco sit *usurpare*, deinde singulas particulas enucleabo. Secundo membro prohibemur accipere quovis modo ab extraneo sine licentia Superioris rem ullam, aut nobis, aut alii. Cuius ad explicationem dicam octo : Primum, quot modis res aliqua possit accipi ab externo et quinam prohibeantur. Secundum violari regulam, si alii externo res accipiatur ab externo. Tertium, quantum noceat transgressio regulae in muneribus accipiendis. Quartum, a quibus potissimum ex extraneis non accipienda munuscula. Quintum, quarumnam rerum dona maxime repudianda. Sextum, multo minus esse quidquam vel expresse vel tacite ab extraneis petendum. Septimum, quid faciendum, cum nobis aliquid non pe-

tentibus offertur ac datur. Octavo numerabuntur adiumenta quaedam, quibus sumamus animos ad strenue regulam observandam et munuscula repudianda.

2. Usurpatio et usurpare non uno modo accipitur. Extat titulus in iure civili de Usurpationibus et Usucapionibus in libro 41. Digestorum[1]), ubi Paulus Iurisconsultus, distinguens usucapionem ab usurpatione, definit utramque et hanc posteriorem ait esse *interruptionem usucapionis.* Quem sensum manasse a duodecim tabulis et usitatum a priscis iurisconsultis apud Agellium[2]) docet Cuiacius. Itaque usurpare est ita rei usum retinere, ut usucapio interrumpatur. At in hac regula non habet locum haec notio, quae pertinet ad subtilissimos apices iuris. Secunda acceptio est ex eodem Paulo, oratorum, qui usurpationem frequentem usum vocant. Hoc sensu dixit M. Tullius[3]) in oratione pro M. Marcello: *Idque libenter crebris usurpare sermonibus soleo.* Sed neque hic positum est hoc sensu verbum usurpandi, quia non modo illicitus est frequens usus domesticarum rerum sine licentia, sed etiam perrarus et unicus in regula vetatur. Tertia significatio est in malam partem, qua significatione, ut omittam veteres latinae scriptores, sumitur ab interprete

[1]) Dig l. 41. t. 3. L. 3. ff. de usurpat. et usucap. [2]) Agell. l. 3. c. 2. Cuia ad l. ff. de usurpa. [3]) Cic. orat. pro M. Marcel.

vulgato in capite septimo Iosue, ubi dicitur[1]): *Et usurpaverunt de anathemate.* Quamvis enim ex formula sit verbum frequentativum, tamen hoc loco furtum illud unicum significat, quod commisit Acham, de quo subicitur: *Tulit aliquid de anathemate.* Sensu eodem capitur saepe in iure canonico[2]), ut in libro sexto Decretalium, et in Clementina[3]) prima de Decimis; quibus locis *usurpare* sonat ex Glossa[4]) *illicite occupare*, vel ex Antonio Nebrissensi, *contra ius usum capere, invadere vel praesumere.* Qui furtiva manu aliquid rerum domesticarum sibi acciperet, procul dubio contra ius fasque illud usurparet, quia legem naturalem, divinam, votum paupertatis violaret. Itaque posset aliquis existimare hic usurpationem prohiberi, quae furtum et proprietatem inducit. Durum id mihi videtur, ac parum probabile. Tum quia regulae conditor non videtur voluisse sua regula vetare, quod tot gravissimis legibus iam erat prohibitum, tum quia de proprietate vitanda monuerat in Summario[5]), tum quia verba illa *Sine licentia superioris* postremo loco posita, quae ad utrumque membrum referuntur, non possunt coniungi cum verbo usurpandi, si illud furari aut appropriare significet[6]). Ridiculus enim esset hic sensus:

---

[1]) Ios. 7. 1. [2]) C. generali de elect. l. 6. [3]) Clem. 1. de decimis. [4]) Glos. Extrav. Si fratrum. Ne se de vacante. Ant. Nebriss. vacab. Iuris usurpare. [5]) Reg. 24. Sum. [6]) Deut. 5. 11.

Nemo furetur, nemo sibi rem appropriet sine licentia Superioris, qui neque furandi neque appropriandi facultatem dae potest. Quamobrem alia notio investiganda est verbi huius.

3. Usurpare dicitur ab usu, sic ut usurpet, qui rei capit usum, atque in bonam partem sumi hoc verbum in iure civili multis legibus allegatis docet Glossa praedicta, et facile apud magistros latinae linguae reperitur tum bono sensu tum indifferenti significatione hoc verbum acceptum, ut usurpare non sit ailud, nisi rem utendam capere ; quae si licite capiatur, malum non est, si illicite sumatur, non bonum. Hac notione videtur usus in eo verbo vulgatus interpres Deuteronomi[1]), cum dixit : *Non usurpabis nomen Domini Dei tui frustra.* Frequentationem non significat, quia ne semel quidem licitum est Dei nomen in vanum assumere. Valet ergo idem plane quod assumere. Nam in Exodo[2]) lex eadem illa pronuntiatur : *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum*, et in eodem Deuteronomii[3]) loco quasi declarans, quid sit usurpare, subdit interpres : *Quia non erit impunitus qui superre vana nomen eius assumpserit.* Hoc modo putaverim sumendum in regula, ut sensus sit : *nemo rem ullam ex domo vel alterius cubiculo sumat ad suum usum sine facultate Superioris.* Atque huius regulae ac sensus tres affero rationes : exemplum veterum, disciplinam do-

[1]) Deut. 11. 5. [2]) Exod. 20. 7. [3]) Deut. 5. 11.

mesticam, et cautionem simpliciorum. Prima ratio est antiquorum exemplum. S. Pachomius[1]) vetat tolli olera ex horto sine hortulani consensu, vetat palmarum folia iure suo accipi, etiam ad texendas sportas. Item ne spicae, ne fructus vellantur ex arboribus, et lapsi in terram, deferantur ad dispensatorem. Huc item spectat iussio, ut inventa per tres dies ostendantur fratribus, ut qui perdiderit, ea recuperet. Antiquissima regula Pauli et Stephani, cuius fragmentum refert Ioannes Trithemius[2]): *Nulli liceat vel vestimentum, vel calceamentum, aut tabulas vel cuiuscumque rei parvissimae, tam novum quam vetus, nec quidquam, quod alteri fratri datum fuerit, prava praesumptione contingere ad utendum.* Secunda ratio est disciplina domestica. Non enim haec servari posset, si cuique liberum esset capere ex domesticis utensilibus ad suum usum, auctoritate propria, Superioribus insciis, quidquid colliberet. Maxima perturbatio sequeretur et supellectilis detrimentum, exinanirent officinae, supervacanea esset administrorum cura. unus esuriret, ut loquitur Sanctus Paulus[3]), alius ebrius esset, hoc est, audaciores haberent omnia, liberioris conscientiae religiosi rebus omnibus abundarent, modestiores ac religiosiores carerent necessariis. Inde postea querimoniae orirentur, murmurationes, maero-

[1]) S. Pachom. in reg. n. 38, 39, 40, 42, 76. [2]) Trith. tr. de mon. propr. c. 5. §. 2. [3]) 1. Cor. 11. 21.

res, magna denique fraternae caritatis imminutio. Periculo huic summae perturbationis occurritur per hanc regulam, quae conservat integram Superioribus atque administris utensilium et esculentorum distributionem, quam prudentes superiores faciunt aequalitate servata, necessitatis, aetatis, infirmitatis per iustitiam distributivam habita ratione, regulam caritatis, constitutionum praescriptum, probatarumque consuetudinum normam sequentes.

4. Tertia ratio est praecautio simpliciorum, qui ignorant rerum usu saepe violari votum paupertatis ; a quo periculo per hanc regulam liberantur. Posset quis theologiae sacrorumque canonum ignarus, qui audit utensilia communia bona vocitari, ita communia esse opinari, ut cuique liceat pro voluntate illis uti, quemadmodum e silva communi quisque ligna caedere potest in proprium usum. Fallitur maxime. Nam communitatis quidem sunt ea bona, cuius loco Superior administrationem habet eorum, non tamen tua sunt : quare non potes invito Superiore quidquam tibi seponere : quod si facias, iam invito domino seu administratore, qui domini vices gerit, capis et illicite usurpas ; ex quo sequitur te simul esse furem ac proprietarium. Etenim recepta communiter doctrina est post Silvestrum[1]) et

[1]) Silv. Religio 6. q. 7.

Navarrum[1]) et alios antiquiores a nostris magistris Gregorio de Valentia[2]), Ioanne Azorio[3]), Leonardo Lessio, Ludovico Molina[4]) et post hos a Servatio[5]) ordinis Praemonstratensis ; quae fundamentum habet in capite „Cum ad monasterium“: Non posse religiosum ullius rei usum habere sine dependentia superioris vel expressa vel tacita, sive ea res consumatur usu, ut sunt esculenta et poculenta, sive non pereat usu, ut liber ; quia per votum paupertatis usui renuntiavimus. Itaque qui sine facultate vel expressa vel tacita seu interpretativa superioris accipit ad usum suum ex domesticis bonis aliquid, cadit in proprietatis culpam. Quod si quis subtiliter distinguat, et bene, cum iisdem doctoribus, alium esse usum iuris, alium usum facti, se non primum quaerere in rebus capiendis, qui cum religiosa paupertate pugnat, quaerere usum facti, qui Minoribus non adimitur strictissimam paupertatem profitentibus, respondet Io. Azor[6]), repugnare quoque paupertati religiosae usum facti sine permissu saltem tacito superioris, quia licet qui habet usum facti, non habeat quidquam proprium, tamen iure communi is, qui in religione approbata votum paupertatis emittit, abdicat omnem usum

[1]) Nav. com. 1. de regul. n. 13. et com. 2. n. 2. [2]) Val. t. 3. disp. 10. q. 4. p. 3. [3]) Azor t. 1. l. 13. c. 12. q. 67. [4]) Mol. t. 3. de instit. et iurep. p. 2. disp. 687. [5]) Servat. Opt. spec. 44. instr. 1. [6]) Io. Azor t. 1. l. 13. c. 12. q. 2.

rei, perinde ac si tacite, promittat, nulla se re usurum renuente aut nesciente superiore. Quod etiam asserit Molina et Lessius[1]), ducitque in hanc sententiam Azorius primarios iuris canonici doctores. Et vere ista dicuntur, nam Superior non potest illum usum concedere, qui est ius, quia concederet religioso proprietatem, iuribus et dodoctoribus omnibus reclamantibus. Cum ergo facultas superioris requiritur, ad usum alium revocabilem, qui facti dicitur, requiritur. Itaque, ut tuto pergamus ad perfectionem et locos istos lubricos sine prolapsione vitemus, B. Ignatius in regula nos monuit, ut expressam facultatem obtineamus in rebus utendis, memor, ut opinor, doctrinae memorabilis Theodorici de Monasterio, theologi clarissimi, apud Dionysium Cartusianum[2]) asserentis : *Plus nocere usum quam proprietatem rerum.* Neque enim ensis cum reconditus est in vagina et in capsa nocet, sed cum districtus a furioso vibratur et in aliquem impingitur. Pecunia quoque, non cum in arcula marsupiove tenetur inclusa, sed cum expenditur, exercet tyrannidem suam. Atque id cum philosophis convenit. Nam M. Tullus[3]) ad Curium scribens, qui se profitebatur Attici esse *mancipio et nexu*, hoc est, dominio et proprietate, Ciceronis vero *usu et fructu* : *Contentus*, inquit, *isto sum, id enim*

[1]) Les l. 2. de iust. c. 3. dubit. 8. [2]) Dion. Cart. l. de refor. usum. laustri. are 16. [3]) Cic l. 7. ad faxil. ep. 29, 30.

cuiusque est proprium, quo quisque fruitur atque utitur. Et Aristoteles[1]) existimat, divitem esse *magis in usu, quam in possesione situm esse.* Quis ergo salutis suae cupidus, ne dicam perfectionis, regulam tam salutarem non observet? Qua in re illud etiam videndum est, ne nobis blandiendo facile fingamus tacitam superiorum voluntatem assentiri, neve proclives simus ad interpretatione trahendum ad voluntatem nostram eorum consensum, quia saepe nos opinio nostra frustrabitur; tum praesertim, cum superior est diligentior disciplinae, regularum et oeconomiae custos et ob id non solet ea concedere, quibus probatae consuetudines refragantur. Itaque tutissima ratio est, ut a superiore in usu rerum omnium domesticarum pendeamus facultate petenda, quae nos ab omni culpae labe praeservabit.

5. Nota speciatim in regula vetari, ne quid ex alienis cubiculis usurpetur; quod merito fit, cum ob rationes iam allatas, tum vero maxime propter alias peculiares. Primum violatur 23. regula communium, prohibens ingressum in cubiculum alienum, quam societas semper magni fecit. Deinde fit iniuria fratri, cui datus est a superiore usus illius rei, nec eo spoliari debet superiore inconsulto. Quod si is, cui res adimitur, resciat, a quo sublata sit, offenditur, turbatur, conqueritur et in fraternae caritatis ignem, tanquam

[1]) Ar. l. reth. c. 24.

aquae frigidae vas effunditur. Si nesciat, quis sustulerit, oriuntur suspiciones, quae pacem internam tanquam procellae malaciam, perturbant. Apud Cassianum[1]) habemus exemplum huius magnae perturbationis, narrantem de quodam monacho, qui livore instigatus, Paphnutio viro, sanctissimo, crimen affinxit, abscondens in illius cella codicem suum, querelamque deferens Isidoro presbytero de codice sibi per furtum e cella sublato. *Quae eius querimonia*, scribit Cassianus, *cum ita cunctorum fratrum, praecipueque presbyteri, animos permovisset, ut quid primum suspicarentur, quidve decernerent, non haberent, summa cunctis admiratione perculsis, de tam inauditi illic facinoris novitate etc.* Postremo si saepius e cubiculis utensilia, scripta, libri usurparentur, in multis nasceretur cupiditas observandi cubicula clavibus, idque rationibus ad speciem probabilissimis flagitarent; quod si permitteretur, maximum caperet societas universa detrimentum. Neque excusat scientia permissiove illius, qui rebus illis utitur, quia non ipse est administrator domesticarum rerum; neque si ipse daret, usurpatio legitima fieret, quoniam id non potest, quemadmodum ad regulam vigesimamsextam Summarii copiose probabitur. Quid si capiatur aliquid e cubiculis vel abeuntium vel non habitatis, regulae pars prima violatur; quia res est in eo tamquam in

[1]) Cass. con. 18. 15.

cellario ad superiorum nutum, ut reliqua utensilia. Cave ergo putes pro derelictis haberi. Sancto Pachomio[1]) fuerunt magnae curae res fratribus in usum datae, ne quies interna cuiusquam neve pax domestica turbaretur. Ideo decrevit in regula poenam ei, qui rem non suam tulisset; iubens ut eam in humeris ferens in collecta publice ageret poenitentiam. Canonici S. Salv[2]) ob eandem causam inter graves culpas numerant: *Si quis indumentum vel alia data fratri, sine ipsius scientia et Praelati licentia pro suo vel alius usu acceperit.*

6. In hac prima parte, ponderanda sunt illa verba *rem ullam*; quod ego interpretor quantumvis minimam. Nam gladiolus, acus, calamus e cubiculo fratris usurpatus magnam potuit in eo perturbationem efficere, quod esset eius artis et functionis instrumentum. Memini sane me vidisse non semel casus reservatos Superioribus initio nascentis Societatis, qui multos annos in praxi fuerunt, inter quod erat *furtum quodcumque, etiam calami unius.* Noverant maiores nostri rerum minimarum, qua devitando, si malae, qua complectendo, si bonae, maximam semper habitam et habendam esse rationem a religiosis vitae perfectioris studiosis, ut in dissertatione de hac re, si Deus dederit, demonstrabo. Ibant hac eadem via monachi Montisoliveti[3]) priscorum

[1]) S. Pachom. in reg. n. 121. [2]) Can. S. Salv. Const. c. 24. n. 7. [3]) Cong. Montis. Oliv. p. 2. Constit. c. 100.

patrum Pauli et Stephani regulam secuti, de qua supra, cum statuerunt, ut *nullus praesumat rem quamlibet alteri concessam quovis modo auferre, quamvis minimam.* Quamobrem ne paulatim parvis assueti progrediamur ad magna, neve ab usurpatione rerum ad usum facti transeamus ad proprietatem, observemus regulam severissime, memores praeclarae institutionis B. Paulae apud Hieronymum[1]): *Furtum,* inquit, *quasi sacrilegium detestabatur et quod inter saeculi homines vel leve putatur vel nihil, hoc in monasteriis gravissimum dicebat esse delictum.* Servabat hanc S. Paulae ac nostram regulam Th. Sanchez vir in ordine nostro, quod eius opera testantur, doctissimus, qui sibi legem hic conceptam verbis indixerat, quam ex eius schedis tradit Io. Crombecius[2]) noster: *Folium arboris in horto non contingam, non decutiam vel unum persicum, filum unum absque facultate, aut accipiam, aut tribuam, nunquam.*

7. Ut ad alterum regulae membrum veniamus, vetans ab externo quidquam accipi aut sibi aut alii, dico primum, per externum intelligi quemcumque, qui non sit de societate, sive laicus sit, sive ecclesiasticus sive religiosus, sive mas., sive femina. Dicuntur enim hi omnes externi, seu extranei, ut domesticis opponuntur, qui sunt omnes nostri,

---

[1]) S. Hiero. ep. 27. ad Eustoch. [2]) Io. Cromb. lib. 2. stud. perf. c. 32. q. 12.

de quibus in hac materia dandi et accipiendi cautum est regula 26. Summarii. Deinde noto finem regulae esse praecludere aditum proprietati, deliciis, multisque aliis malis, quae nascuntur ex illicita furtivaque acceptione rerum et pecuniarum ab extraneis. Tertio vetamur accipere non solum nobis, sed etiam alii, hoc est tum alii de Societate, tum alii externo; illud quidem, quia falsa caritas est concurrere ad aliorum peccata, seque suosque sodales trahere in ruinam; hoc vero si fiat, illa parit incommoda, quae postea narrabo. Postremo, cum regula interdicat accipere quovis modo modosque omnes excludat, si non accedat consensus superioris, quaerendum est, quot modis possit quis accipere sibi aliquid ab alio sponte dante, ut singuli perpendantur. Et quod attinet ad praesens institutum, tres modi veniunt in mentem: primus in depositum, secundus in eleemosynam, tertius dono. De singulis est disserendum et pervidendum an omnes, et quatenus prohibeantur.

8. Primus modus est accipere in depositum. Hic regula vetatur[1]). Cur enim subdito liceat, quod vix licet Superiori? Habent superiores hanc interdictionem: *Depositum pecuniae nullum prorsus admittat; aliarum vero rerum nonnisi cautissime; dummodo sint eorum, quibus multum debeamus, aut alioqui id officii sine magna offensione denegari*

[1]) Praep. reg. 691. Rect. reg. 64.

non possit. Condendae regulae duae fuerunt causae, prima, quia procurator, quadam necessitate coactus, deposita pecunia est usus in commodum Collegii, sperans se habiturum in promptu, cum reposceretur. At contra evenit et cum offensione eius, qui deposuerat, solvendo non fuit, quo die repetebatur. Altera causa fuit veteratoris cuiusdam impostura, qui rectori, mihi de facie noto, ridicule pariter et iniuriose imposuit. Detulit pecuniam adulterinam in depositum, sacculum bonus senex ac simplex non aperuit nec pecuniae genus unquam inspexit; post paucos dies planus ille atque impostor repetit, inspicit, mirari se simulat de commutata pecunia, cum Rectore graviter expostulat, complet civitatem iniustis querimoniis, ac nisi virtus Rectoris spectata multos annos fuisset et in ea urbe probata clarissimis argumentis, magnam infamiam subiisset. Propter has similesque causas arbitror a Religionum magistris passim vetari depositum, praesertim pecuniae. S. Pachomius[1]): *Commendatum aliquid etiam a germano fratre nullus accipiat.* Regula S. Trinitatis[2]): *Depositum auri vel argenti vel pecuniae non liceat eis suscipere.* Quare cum rogamur accipere in depositum, debemus fortiter negare nobis accipere licere; iustam causam negationis afferre, quod arcam clavi claudendam non habe-

[1]) S. Pachom. in reg. n. 62. [2]) Regula S. Trinit. apud Innoc. III.

amus in cubiculo ; non polliceri operam nostram apud superiorem, ut in regula dispenset, quia tueri potius debemus religionis, superiorum et observantiae partes quam extraneorun. Quod si qui flagitat sit de Societate benemeritus et talis, ut ei sine offensione non possit denegari, quia non cedit rationibus, consulendus est superior ; qui si permittat recipi, cum magna cautela faciendum est. Nam in sacculo obsignato recipienda est, vel numerato, si non obsignetur. Num aliae cautiones adhibendae sint pro ratione deponentis, iudicet superior. Prudenter sane Casinenses[1]) *Ordinamus, ne quis praelatus aut frater nostrae Congregationis audeat pecuniam vel aliam rem cuiuscumque personae nomine depositi recipere, nisi de scientia duorum aut trium monachorum sui monasterii, qui sint loco testium rei sic depositae, praevia tamen scientia Praelati sui. Restituantur etiam sub testimonio adeo bono, ut inde scandalum oriri non possit.* Camaldulenses[2]) cum iisdem cautelis hoc tantum Praelato permittunt. Hinc appareret, quantum cum ratione congruat nostra regula tam similis ordinationibus aliorum ordinum. Acceptum depositum permissu superiorum ad Procuratorem duplici clavi custodiendum deferri debet, etiam a Praeposito et Rectore, quia hoc nostrae regulae praescribunt, ut docuimus alio loco.

[1]) Casin. in c. 33. reg. S. Ben. §. 11. [2]) Camald. l. 10. constit. c. 33.

Quod etiam Praedicatores in suis Constitutionibus sanciunt per haec verba[1]): *Nullus fratrum, etiam Prior, recipiat depositum cuiuscumque, nisi in communi deposito conventus. Contrarium autem faciens incurrat poenam gravioris culpae.* Prudentissime, ut cetera, Praedicatores in communem arcam recipi mandant extraneorum depositum, tum ob pussillorum scandalum, ob periculum furti, ob alias causas ; tum vero quia, qui privata auctoritate acciperet atque asservaret, in votum paupertatis peccaret, ut recte definit Alfonsus Rodericus[2]) noster ; quia contractus est verus ac proprius, et de re deposita rationem reddere tenetur, qui suscepit.

9. Secundus modus aliquid accipiendi est, in eleemosynam. Ut eleemosynae datio distingui possit a donatione, regulas duas trado. Prima est, si quae dantur, talia sunt, qualia pauperibus dari solent, ea nomine eleemosynae offeruntur, non doni. Nam eleemosyna est actus proprius misericordiae, quae miseriae subvenit ac miseris, inter quos pauperes numerantur, quibus vitae necessaria desunt. At cum quis pauperibus ex misericordia suppeditat eleemosynam, non tribuit exquisitos cibos, non res magni pretii ob artificium, non iucunda, quae delicatis hominibus ad delicias tribui solent, sed quae ad victum vesti-

[1]) Ad reg. 7. com. n. 6. Pradic. constit. d. 1. c. 14. tex. 6. [2]) Alf. Roder. p. 3. tr. 3. c. 12. §. 7.

tumque pertinent, vilia, usitata, parabilia. Quamobrem, cum extraneus offert tibi pictam imaginem, quae magni aestimatur; horologium rotatum auro inclusum, thecam crystallinam ad reliquias Sanctorum asservandas, bellaria, placentas, fructus saccaro conditos et his similia, quae non sunt vitae religiosae necessaria, non is eleemosynam facit, sed donum. Secunda regula est, si quae tibi offert extraneus, quae tantum conveniunt personae atque staturae, probabile est donum esse, non eleemosynam. Exempli gratia si dat vestem, religioso quidem convenientem, sed tuae staturae aptam et accomodam, personam intuetur non familiam, proinde donum potius existimandum est, quam eleemosyna. Dixi probabiliter, quia potest quis velle domui familiaeque toti indigenti subvenire ex misericordia, sed uni ex familia conferre beneficium. Cum igitur offertur aliquid in veram eleemosynam, non in donum, non in remunerationem ministeriorum, non collegio, quod alere possit duodecim scholares, ut in ordinationibus declaratur, tunc dator eleemosynae mittendus est ad Procuratorem[1]) vel quaestorem eleemosynarum, quorum est eas colligere, vel ad Superiorem. Atque imprimis id faciendum est a confessariis, quibus nominatim eleemosynas accipere interdicitur in ordinationibus Praeposi-

[1]) Ordin. Praepos. gener. c. 21.

torum[1]) ; quod iusta de causa vetitum est, ne videatur eas in praemium confessionum auditarum accipere. Quod si datores non facile adducuntur ad procuratorem aliosque nominatos quaerendos, et urgent, ut nomine domus eleemosynam accipias, accipere potes, quia non tibi accipis, quod regula vetat, sed domui et communitati. Quod idem arbitror faciendum, cum aliqua offeruntur ad ornatum ecclesiae, quae a virtute religionis profecta *Deo* ipsi in ecclesia offeruntur. Atque ut haec Praefecto ecclesiae tradi statim debent, ut praescribitur aedituo[2]) ; ita eleemosynae Procuratori vel Superioribus, quorum est communium bonorum administratio, sunt confestim exhibendae.

10. Tertius modus sibi accipiendi aliquid ab extraneo esse potest, cum ille donum singulari personae facit. Hoc est, opinor, quod maxime hac regula vetatur, si non accedat consensus maiorum. Cum ergo offertur, debet quisque datori gratias agere religiosis verbis, sed diserte docere eum, se non esse munerum capacem, nihil proprii se habere posse ; si recipiat, in commune conferendum esse, quidquid recipiatur ; non id posse in cubiculo retineri Communia esse omnia in Ordine nostro, ut in reliquis, quae nondum religiosam disciplinam laxari flaccescereque permiserunt. Si, his auditis, se domui tradere afferit, quod antea

[1]) Ordin. eadem. c. 15. n. 15. [2]) Aedit. reg. 20.

donare dicebat, iam donum in eleemosynam transiit, et, quod dictum est de eleemosynis, praestandum. Si vero perstat ille urgetque rogando, ut accipias privato nomine, resque talis est, ut non eleemosynae nomine dari soleat, generoso animo, ut docebo est recusanda[1]). Dices: si non accipio, per me domus hoc munere caret, quod acquireretur communitati. Respondeo, religioni plus expedire illo dono ac beneficio carere, quam, ditari. Nam gloriosius est ad laudem munera respuere, ut avaritiae nomen vitetur, ut proprietatis occasio tollatur, ut disciplina conservetur, ut exerceatur illa virtus, qua res mundanae despiciuntur, quam utilius accipere, ut bona communia temporalia per dona oblata singularibus religiosis augeantur. Rursus obiicies: Abalienari ab ordine toto, qui donant, si non ea munera recipiantur. Respondeo, paucos esse, qui propter rerum temporalium repudiationem offendantur adeo, ut ab universo ordine abalienentur, si recusentur eae modo religioso, qui declaret, non ex contemptu donatoris, sed ex virtute, ex ordinis disciplina et e rerum mundanarum despicientia repudiari. Verum, si quando tanta offensio in muneris donatores metueretur, adeatur Superior, qui pro sua prudentia, quid expediat, decernet. Hanc enim ob causam regula non absolute vetat quidquam recipi, sed id vetat sine facultate

[1]) Infra n. 12. et sequent.

scientiaque Superioris. Caeterum quibus de causis repudiare munera oporteat, dicam capite tertio.

11. Succedit caput secundum, non licere ab externo accipere aliquid alii extraneo sine facultate Superioris. Nam accipere domestico est perinde ac si tibi acciperes, ut dixi. Tribus modis potest evenire, ut extraneus sponte nostris det aliquid tribuendum item externo. Primum, qui sacerdotibus nostris confitentur, solent interdum pecunias et rea alias tradere illis restituendas dominis veris, a quibus ablata sunt vel alio nomine debentur. Hoc sine permissu Superioris faciendum non est, ut habetur in regulis sacerdotum[1]), ob eas causas, quae partim hoc commentario dicuntur, partim eo loco declarabuntur. Itaque sacerdos, cui similes restitutiones imponuntur, ita rem cum poenitente transigat, ut integro sigillo confessionis, possit a Superiore facultatem petere restitutionis faciendae. Secundus modus est, cum a poenitentibus vel amicis dantur sacerdotibus pecuniae pauperibus distribuendae. Refertur id in eadem regula ad iudicium Superioris, et in eo casu regula communis servanda est, ut in alio; quia multa incommoda provenire possent ex distributione eleemosynarum, si cuique liberum esset, etiam minus prudentibus, id facere. Primum incommodum est distractio sive avocatio a propriis magisque fructuosis muneribus gubernandi,

[1]) Sacer. reg. 22.

studendi, orandi, lucubrandi, proximos in spiritualibus iuvandi. Nam inquisitio pauperum et eorum paupertatis, qui sese obtrudunt, et ipsa distributio multum temporis exposcunt, atque animum a melioribus avocant. Huius incommodi gratia, sanctissimi Apostoli delegarunt septem diaconis hanc curam distribuendarum eleemosynarum, ut ex sexto capite Actuum Apostolicorum recte colligit Ioannes Lorinus[1]) noster. Sanctus Hilarion apud Hieronymum[2]), Oriono cuidam praebenti pecuniam in pauperes dispertiendam: *Tu melius*, inquit, *potes tua distribuere, qui per urbes ambulas, et nosti pauperes; ego qui mea reliqui, cur aliena appetam?* S. Arsenius[3]), iam professus ascesim, Arcadio Imperatori discipulo quondam suo, per litteras Aegypti vectigalia in pauperes et monasteria distribuenda offerenti, responderi iussit haec inter alia: *Pecuniae distributio nequaquam ad me pertinet, qui iam sum mundo mortuus; mortui vero nulla est actio.* Secundum in commodum est suspicio avaritiae, nam cum intelligitur a te distribui eleemosynas, concurrunt catervatim pauperes ac mendici; non omnibus satis facere potes ad mensuram cupiditatis ipsorum, proinde, qui vel nihil acceperunt vel minus obtinuerunt, quam sperabant, abalienantur a te; tum, ut proni sunt homines ad deteriora credenda, existi-

[1]) Lor. act. 6. n. 3. [2]) S. Hieron. in vita S. Hila. [3]) Metaphr. in vita S. Arse.

mant partem eleemosynarum in tuum tuorumque commodum esse conversam. Adde non deesse, qui rerum temporalium causa, non salutis animae, tibi sua peccata confiteantur; qua in re potest simulatio perniciosa delitescere. Propter haec incommoda B. Franciscus Xavier noster auctor erat concionatoribus et confessaris, ne sua manu, vel pecunias incertas vel eleemosynas dispertirent egentibus, ut multis docet auctor vitae Tursellinus[1]). B. quoque Ignatius Alfonso Salmeroni, cum sociis in Hiberniam discessuro, simile monitum dedit ab historico nostro his verbis expressum: *Quod ad rem nummariam pertinet, nolebat eam ipsorum manu contingi, ne eam quidem, quam mulctae nomine pro dispensationibus imperassent, sed pecuniam omnem, quacumque ratione collectam per alios, potius pauperibus dividendam atque tractandam, ut iureiurando affirmare possent, si usus esset, se ex ea muneris procuratione ne assem quidem aut obolum attigisse.* Eadem moverunt P. N. Claudium[2]), ut in instructione pro confessariis principum, sextae Congregationis auctoritate comprobata, minime permittat eis, ut accipiant, retineant, ac dispensent pecunias. Legi equidem in historia Iacobi a Vitriaco[3]), Fulconem illum simplicem sacerdotem Gallum, ad

[1]) Tursel. l. 6. vitae c. 12. 17. Nic. Orlan. l. 3. hist. §. 43. [2]) Instr. 21. n. 2. Extra congr. can. 6. [3]) Iac. Vitr. hist. Occid. c. 8.

quem, concionantem cum summa utilitate, populi catervatim accurrebant, tum coepisse perdere sanctitatis opinionem, cum pecuniam accumulare coepit, pauperibus cruce signatis erogandam. *Licet*, inquit, *causa cupiditatis vel aliqua sinistra intentione collectas istas non faceret, occulto Dei iudicio ex tunc eius auctoritas et praedicatio coepit valde minui apud homines et crescente pecunia, timor et reverentia decrescebat.* Postremum in commodum potest esse periculum proprietatis, quod timuit S. Hilarion[1]), oblatum argentum egenis distribuere recusans. *Multis*, inquit, *nomen pauperum, occasio avaritiae est: misericordia vero artem non habet.* Praemonuit cavendum B. Basilius[2]) ad Chilonem ex monacho factum anachoretam praecepta scribens: *Praetextu sublevandae pauperum inopiae providero, ne qua fias studio inexplebili congerendae pecuniae obnoxius, adeo ut, si quis pecunias afferat in inopum usum erogandas, ipse item certe cognoris aliquot fulciendae vitae praesidiis destitutos atque indigos, is in cuius aere sunt pecuniae fac consilio tuo secum eas, ut auferat egenis fratribus erogaturus, neque contingat, ut cum dispertiendas ipse acceperis, earum affrictu, conscientiae tuae nitor situm ducat avaritia et inquinetur.* Neque vero ipse metuo, ne tam aperte fratres meos bonae voluntatis occupet avaritia, ut pecuniae distribuendae partem seponant. Scio-

[1]) S. Hier. in vita S. Hil. [2]) S. Basil. ep. ad Chilon.

quantum vigeat studium perfectionis, quod omnem a me suspicionem tanti sceleris expellit. Timeo nonnihil fraudes et insidias daemonis, caritatis et misericordiae specie contectas. Itaque placet theologicis regulis has insidias detegere. Potest vir pius ac misericors, duobus modis religioso dare pecuniam, aut aliquid aliud aestimabile pecunia, dispertiendum egenis. Primum quidem tanquam ministro suo ; ita ut religiosus sit dispensator ac minister tantum pii viri, distribuatque eleemosynas dantis nomine atque auctoritate, nec ullo modo transferatur dominium in religiosum, sed solum ipse conferat ministerium. Hac ratione, qui distribuendas eleemosynas accipit sine facultate Superioris, regulam violat 41. communium, vetantem suscipi negotia, etiam pia, Superioris iniussu. Quo in negotio possunt ea incommoda evenire omnia, quae nunc commemoravi. Deinde, (et hic est alter modus) si vir misericors det religioso pecunias ita, ut libere dispenset ac distribuat pro libito, tamquam proprias, easque religiosus acceptat et distribuit. Hic, si ille dominio privatur, hoc haud dubie transit in religiosum et tunc accipiendo peccat contra votum paupertatis et sit proprietarius, quia recipit animo distribuendi sine conscientia permissuque Superioris. Post, si distribuat eiusdem iniussu, peccat item peccato furti, quia rem invito domino contrectat et alienat. Nam per ip-

sius acceptationem pecunia transierat in dominium coenobii, nec poterat ea uti, sive eamdem distrahere, sine facultate maiorum, qui sunt administri atque dispensatores, loco dominorum in coenobiis. Atque id ante me observaverat, et docuerat tum Navarro, theologus saeculis, tum Thomas Sanchez[1]) vir doctissimus nostri ordinis, atque ex eo Alfonsus Rodericus[2]). Hac in re optima cautio illa est, ut in eiusmodi piorum hominum negotiis recipiendis religiosus non in se pecuniam recipiat, ita ut dominium transeat in religionem, sed plane declaret, se fore tantummodo ministrum, ubi facultatem disperiendi a superiore impetraverit. Perplacet mihi provisio Carmelitarum[3]) excalceatorum in Hispania, qui ad haec pericula vitanda statuunt, *ut nemo religiosum petat aut recipiat eleemosynam ullam pro aliis, etsi parentes sint aut fratres, duodecim regales argenteos excedentem, sine facultate consultationis; nec usque ad eam summam sine permissu domestici Superioris.* Hos duos explicatos modos ordo Clericorum S. Pauli[4]) vetuit his verbis: *Aliquid restituendum nemo accipiat sine licentia, neque aliquid petat. aut accipiat in eleemosynam erogandum. Erogatio autem et restitutio, cum libera*

[1]) Petr. Nav. l. 3. de restit. c. 1. n. 183. et seq. [2]) Th. Sanc. t. 1. d. mart. lib. 6. disp. 4. n. [3]) Alf. Roder. p. 3. tr. 3. c. 15. [4]) Carmel. discalceat. c. 30. const. [5]) Cler. reg. S. p. Enchir. p. 2. c. 1.

est, ad eiusdem arbitrium referatur. Pecuniam autem hac de causa datam in arca communi reponat. Tertius modus est, cum quis mutuo pecuniam accipit, ut mutuo det alteri extraneo : vel certe fit sequester, ut hic illi det mutuum. In hoc modo non solum est necessaria facultas expressa Superioris, sed etiam expedit, ut Superior eam semper denegat propter gravissima in commoda, quae sequi solent, nisi praevideantur et praecaveantur Praedicatores[1]), qui sic statuerunt. *Quia religiosis non competit pecuniam dare vel accipere mutuo sine licentia speciali, volumus et districte iniungimus, quod nullus frater mutuet, vel mutuo accipiat pecuniam, sine Superioris licentia speciali. Priores autem seu eorum vicarii, non sint faciles ad huiusmodi licentias concedendas.* Et post : *Inhibemus districte, ne aliquis contrahat debitum sine licentia Prioris sui, et qui secus fecerit, teneatur ieiunare quolibet die in pane et aqua quotidie, quousque satisfecerit creditori.* Sint Superiores in hac re oculati, quia non desunt sacerdotes simpliciores, qui falsa caritate decipiuntur et lacrimulis feminarum permoti curant illis ab aliis amicis pecuniam mutuam dari ; quae cum non sint solvenda statuto tempore, qui sequester fuit, vel amicum perdit, vel, ut ne perdat, cum alio contrahit debitum et semper in maximis versatur angustiis, aut tandem eo deveniendum est, (praesertim si

[1]) Praedic. constit. d. 1. c. 14. lit. F.

sacerdos non persoluto debito moriatur) ut religiosacerdotem aere liberet alieno; non quidem ex iustitia, quod illa pecunia non sit expensa in bonum religionis, ut cum Turrecremata[1]) definiunt communiter Doctores, sed ex quadam aequitate, ad tuendum bonum nomen religiosi et religionis et ad scandala vitanda. Quod si ipse sacerdos debitum solvis, id facit, emungens hinc inde pecunias ab amicis, qui pauperi domui vel Collegio ex eleemosynis victitanti dare solent. Quamobrem semper in religionis detrimentum hae mutuationes cedunt, quemadmodum sum expertus, et ob eam aliasque causas saepe de hac re consultus P. N. Claudius rescripsit, (et speciatim ad nostram provinciam anno 1606 gravissimis verbis) compescendam esse, nec ulla ratione ferendam a Superiobus hanc licentiam sacerdotum, caritatis specie deceptorum.

12. Venio iam ad tertium caput, quo demonstratur quantum noceat religioso transgressio regulae huius, donis, ac munusculis accipiendis. Primum argumentum est: Nocet animae. Nam in hac acceptione munerum sine facultate Superiorum aut peccatum est, aut periculum culpae et ad peccatum via. Duobus enim modis habere se potest regulae transgressor in accipiendo: Aut accipit animo retinendi clam Superiore atque utendi sine eius consensu, quod accipit — et tunc est proprietarius, peccatque mortaliter, si res accepta sit

[1]) Turrecr. c. non. dicatis. 12. q. 1. ad quaest. 7.

tanta, quanta furtum mortiferum constituere solet, ex omnium sententia ; — aut accipit non animo retinendi, sed sine tacita vel interpretativa permissione Superioris, et tunc minimum est veluti quaedam via periculosa ducens ad proprietatem. Quia quae religiosus sic accipit, aegre postea Superiori repraesentat, metuens, ne reprehendatur de non petita facultate recipiendi. Quod si retineat et aliqua ratione rem acceptam occultet, inquinatur vitio proprietatis, ut ille alter, qui affectu proprietario acceperat. Quod Turrecremata[1]) tum ex Sancti Augustini regula, tum ex iure canonico probat, quo definitur : Quidquid Religioso quocumque modo advenit, totum cedere in ius communitatis ; et qui celat rem communitatis, eum invito domino, id est administratore eam contrectare, quod est proprie furari. De hoc peccato atque periculo intelligitur Sanctus Augustinus[2]), cum ait : *Quicumque in tantum fuerit progressus malum, ut occculte ab aliquo litteras vel quodlibet munus accipiat ; si hoc ultro confitetur, parcatur illi et oretur pro illo. Si autem deprehenditur atque convincitur, secundum arbitrium Presbyteri vel Praepositi gravius emendetur.* In quem locum Hugo[3]) *Progressum in malum magnum dicit fratrem, qui occulte aliquid recipit, quia aliquid occultare est ordinem infringere ; magnum malum*

[1]) Turrecr. tr. 120 in reg. B. Ben. c. 54. Infra. n. 25.
[2]) S. Aug. in reg. c. 14. [3]) Hug. Victor. in c. 14. reg. S. Aug.

incurri, qui ordinis suis praevaricatore existit. Et alio[1]) in loco Giezi, et Iudae proditori parem facit. Umbertus[2]) idem *delictum vocat* et corrigendum in maioribus, *qui, ratione antiquitatis et alicuius excellentiae qualiscumque, solent aliquando plus excedere in eiusmodi rebus accipiendis reputantes, quod verecundum sit eis vel indecens, licentiam assidue petere pro huiusmodi minum rebus accipiendis.* Consulto refero verba docti et experientis viri Umberti, ut intelligamus nobis etiam senioribus pro minutis rebus licentiam esse necessariam. Turrecremata[3]) perpendens verba Sancti Benedicti postea referenda, tradit *esse culpam non modicam, licet quidam non multum ponderent, extendere manum ad quodqumque munus, etiam modicum illi, qui nihil debet habere, qualis est religiosus.* Postea verba S. Augustini considerans ait: *Ex quibus verbis satis aperte colligitur, quod sanctus vir Augustinus non leve, sed magnum peccatum imputat religioso accipere aliquid illicite, id est, sine licentia.* Quaerenti autem qualenam peccatum sit hoc, respondet Umbertus[4]) his verbis: *Licet accipere rem sine licentia sit malum, non tamen esse proprietatis peccatum, nisi retineatur et occultetur, quod tribus modis fit.* Equidem arbitror proprietatis culpa maculari religiosum, qui rem

[1]) Idem in c. 12. [2]) Umb. c. 104. in c. 14. reg. B. Aug. [3]) Turrec. tr. 120. in reg. B. Ben. c. 54. [4]) Umb. c. 110. in c. 17. reg.

accipit animo retinendi, quamvis postea mutata voluntate prava, rem acceptam Superiori exhibeat. Nec desunt, qui laedi paupertatem existiment ab eo, qui sine consensu maiorum accipit, inter quos est Leonardus Lessius[1]) noster. *Quia*, inquit, *sicut non potest quidquam retinere sine Superioris consensu, ita nec acquirere ex c. „Cum ad monasterium", §. si quidquam alicui.* Et ante Lessium ordo Praedicatorum[2]) doctissimus : *Religiosus, qui aliquid recipit, multum vel parum, mobile vel immobile, sine scitu et consensu sui Superioris, est proprietarius et peccat mortaliter.* Quamobrem necessaria est ad vitandum peccatum facultas Superioris, saltem tacita ; regulae vero, quae requirit expressam, observatio tollit omne periculum culpae in eo, qui sine expressa, facile sibi cogitatione sua, quam affectus depravavit, tacitam fingit.

13. Secundum argumentum est : Nocet famae. Nam saeculares offenduntur in accipiente, qui dant, qui ferunt, qui reficiunt. Qui dant munera (iam supra veram eleemosynam exclusimus ab hac disputatione), si quid ab accipiente cupiunt extorquere vel favoris vel commodi, cupidum eum atque avarum tacite iudicant. Exempli gratia, qui confessario principis aut episcopi donant aliquid, ut per eum postea munus, officium vel sacerdotium obtineant, si non adiuves, aut non impetres,

[1]) Less. l. 2. de instit. c. 41. dub. 9. n. 79. §. 6. [2]) Praed. const. d. 1. c. 14. lit. C.

te praedicant ingratum ; sin illis impetres, avidum existimant et vero etiam dicunt ; quasi vero non ex amicitia, non ex caritate christiana faveris illis, sed ex cupiditate rerum temporalium. Offenduntur item domestici, ancillae, famuli, qui curant, parant, deferunt munera, praesertim, si cum longo dierum multorum continuatoque suo ipsorum labore parentur ; nec modo maledicunt, maleque precantur religiosis, quibus ea parant cum incommodo, sed etiam rem divulgant et viciniam rumoribus complent. Denique, qui norunt hanc munerum acceptionem, nisi sint bene erga ordinem affecti, qui bonam in partem rem interpretantur, eam vituperant offensi, quia communiter haec homines invasit opinio, munerum acceptionem non esse laudabilem, nisi in iis, qui per veram liberalitatis virtutem possunt inter se muneribus dandis accipiendisque certare. S. Basilio[1]) nota est haec saecularium offensio. *Si mea sententia*, inquit, *exquiritur, existimo, magis consultum iri multitudinis offensioni et ad aedificationem fidei fore praestabilius, si repudientur huiuscemodi munera. Siquidem ex illorum susceptione primum illud incommodum nascitur, quod saepenumero ob eam rem male audit fratrum respublicam.* Hoc periculum infamiae notatum a Basilio postremis verbis est in ordine nostro maius, quam in aliis, propterea quod profitemur, nihil accipere pro ministeriis

[1]) S. Basil. regu. brev. resp. 304.

exercendis. At quis credat a me servari constitutionem tam sanctam, si viderit me non abstinere manus a muneribus accipiendis?

14. Tertium argumentum est : Nocet integritati vitae atque exercitationi sincerae ministeriorum nostrorum. Etenim munerum acceptio minuit nonnihil libertatem illam spiritualem, quae necessaria est in nostris functionibus ac ministeriis. Verum est proverbium vulgo iactatum ; *Beneficium accipere libertatem vendere est*[1]). Hanc ob causam sacra Scriptura, ius utrumque, sancti Patres repudiari munera iubent. Maiores item nostri sanxerunt, ne nostri confessarii, et potissimum principum, quidquam accipiant ; neve ullus de Societate aliquid admittat, unde ministeria nostra compensa videantur. Quae omnia leviter tango, non explico, quoniam suis quaeque locis tractantur uberius[2]),

15. Quartum argumentum est : Nocet caritati fraternae. Nam primum, qui accipiunt haec munera oblata, nisi sint in caritate atque humilitate radicati et fundati, facile insolescunt et extolluntur, quod habeant amicos, propinquos amantes, divires, benefactores ; alii contra, qui similibus rebus non donantur, moerore afficiuntur et invidiae stimulis nonnihil punguntur, si non sint ipsi quoque perfecti. Quibus affectibus minui caritatem fraternam est manifestum. Sancti Basilii[3]) oculus

[1]) Publ. Syr. in sentent. [2]) Reg. 27. Sum. [3]) S. Basil. resp. 304. in reg. br.

id pervidit, ut significat (obscure tamen interpretis vitio) in regulis brevioribus, paulo clarius institutis monachorum interprete Ruffino. Quaerit, num a carnalibus propinquis accipi aliquid debeat[1]). Inter alia respondet esse imitandos primos christianos, qui pretia rerum venditarum ponebant ante pedes Apostolorum, ne illis ipsis, ad quos visa sunt pertinere, praestent occasionem elationis ac superbiae et aliis fratribus eiusdem propositi pauperibus tristitiam generent; ita ut accidat illud, in quo arguuntur Corinthii Apostolo dicente: *Confunditis eos, qui non habent*[2]). Propter hanc causam in regulis brevioribus concludit, non esse accipienda huiusmodi munera privatim data. Deinde haec munuscula privatis oblata vel a Superiore iustas ob causas conceduntur iis, ad quos missa sunt, et tunc alii minus perfecti ferunt aegerrime non in commune conferri, ut ipsi quoque partem aliquam eorum capiant, atque ad tegendam suam perturbationem allegant iura, regulas, consuetudines. Vel in commune conseruntur aut aliis, qui rebus illis egebant, dantur, et tunc querimoniae oriri solent eorum, quibus sunt missa, dicentium, aequitatem non servari. Quod S. Benedictus in suo monasterio experiebatur, ut dicam, et Ugo Victorinus[3]) non ignoravit, cuius haec verba sunt: *Sunt quidam, qui graviter perturbantur, cum*

[1]) Il. inst. mon. c. 26. [2]) 1. Cor. 12. 22. [3]) Vgo in ca. 17. reg. B. Aug.

ea, quae ab aliis suspiciunt, non permittuntur retinere. Amant munuscula, delectantur in propriis et saepe ex parvis et vilibus rebus, tanto inardescunt desiderio, ut earum occasionibus concordiam fratrum soleant conturbare. Satis haec de tertio capite, veniendum est ad quartum.

16. Optandum est, ut privata munuscula cuique offerenti remittantur, ob rationes partim allatas, partim producendas. Verum a tribus hominum generibus dantibus potissimum non videntur acceptanda propter peculiares causas, easque graves. Ii sunt propinqui sanguine, principes, mulieres. Primum igitur laudabile est et saepe necessarium repudiare munuscula, quae a parentibus aliisque sanguine coniunctis missitantur. Nam patrimonio renuntiasse non videtur, qui muneribus accipiendis quasi recurrit ad idem promptuarium temporalium rerum, quod se deseruisse iactat. Tum alitur per hanc munerum acceptionem affectus propinquorum extinguendus, tamquam sarmentis flamma vel certe, si sopitus erat, facile potest iterum his flatibus ac nutrimentis accendi. Quamobrem repudiare consultissimum est. Non auderem hoc docere, nisi viderem magnis magistris placuisse. Laudatur a Theodoreto[1]) Marcianus qui sororis munuscula respuit. S. Basilius[2]) proponit quaestionem, num a propinquis aliquid accipiendum sit,

[1]) Theod. hist. relig. c. 3. [2]) S. Basil. resp. 304, 305. in reg. brev.

et respondet, consultius esse non accipere, quemadmodum iam dixi. Sanctus Antonius apud Cassianum[1]) damnavit erroris monachum, qui parentum alimentis ac subsidiis victitabat. Plura ad probationem huius conclusionis petantur ex commentario regulae octavae Summarii, ubi de propinquorum affectu moderando praecipitur.

17. Alterum genus hominum, quorum munera praecipue recusanda sunt, est principum et magnatum. Ratio esse potest, quia magna donant, et cum auctoritate potentiaque magna coniuncta, facilius possunt animos accipientium corrumpere atque a recto detorquere; proinde debent nobis esse suspecta. Praeterea maxime solent invidiosa esse aulicis haec acceptio, qui divitiis principum insidiantur. Propter has causas in sexta Congregatione generali statuum est, de principum confessariis[2]). *Ut illi integre suum obeant munus, utque nullum Societatis ministeriis paupertatis nostrae puritas detrimentum patiatur, statuitur nostris, eo maxime nomine, quod cum principibus ac viris primariis agunt, vel eorum confessarii sunt, ab iis quidquam ad proprium usum dispositionemque accipere minime licere; neque Superiores ad eam rem facultatem dare posse, eosque a quibus aliquid huiusmodi procuratum constiterit, esse puniendos*[3]). Observavi repudiata munera principum

[1]) Supra n. 13. Cass. coll. 24. c. 10. 12. [2]) Congr. 6. can. 7. [3]) Sulp. dial. 2. §. 6.

a sanctis viris. Sanctus Martinus studio paupertatis reiecit dona a Valentiniano Imperatore oblata[1]). Respuit et Eusychius monachus aureos quinquaginta datos a rege Childeberto, suadens, ut in pauperes distribuerentur, et dicens, se iis non egere. Fortiter se gessit Sanctus Bernardinus[2]) Senensis, qui nummos aureos quingentos, dono missos a duce Mediolani, quem publice reprehenderat eo consilio, ut taceret, currumperetur eius animus atque apud populum gratiam perderet, generoso animo remisit ac, ne pro monasterio quidem, iterum oblatos accipere voluit. Tandem ,duxit, qui ferebat, ad carcerem atque obnoxios aeri alieno liberavit. Exemplis domesticis non caremus. Gonsalvus Silveira Lusitanus nostri ordinis aurum oblatum a rege Monomotapae (a quo postea ob fidem christianam est interfectus) repudiavit, rege ipso aulicisque mirantibus, ut tradunt Ribadeneira[3]) et Cordignus[4]) nostri, quod pauci soleant esse qui splendore tam pretiosi metalli non capiantur. Petrus Faber e primorum sociorum numero remisit Ioanni Morono Cardinali speciosa munera[5]), vas praesertim argenteum magni ponderis oblatum, dicens[6]), *se non ex eorum esse numero, qui supellectilem argenteam, sed qui bona*

[1]) Greg. Turon. l. de glor. conf. c. 82. [2]) Sur. in vita S. Bern. Sen. c. 39. 20. Maij. [3]) Rib. l. 2. vitae. Layon. c. 19. [4]) Cordign. l. 2. vitae Silaerij c. 11. [5]) Orland. l. 4. hist. Soc. §. 71. [6]) Infra n. 29.

sua secum ipsi portarent, ut in historia nostra proditur. Alia generis huius exempla referam paulo post et in tractatu de aulae fuga, ubi retractabitur diligentius hoc ipsum argumentum. Hic interim quaeret quispiam, utrum ex muneribus a magnatibus missis, dum repudiantur, aliquid accipi possit, ne mittentem plane contemnere videamur. Xenocrates philosophus ex quinquaginta talentis, ab Alexandro Magno missis ac reiectis, triginta tantum minas retinuit, *ne aspernari* (M. Tullius[1]) inquit) *regis liberalitatem videretur*. Ob eandem causam Phocion, repudiatis talentis centum aliisque donis ab eodem missis, petit quibusdam captivis libertatem, ut Aelianus[2]) et Sanctus Isidorus[3]) tradunt. Christiani factitarunt idem. Nam S. Barlaam pecuniam a rege oblatam refutavit quidem, sed vestem asperam accepit, teste Sancto Ioanne Damasceno[4]). Respondeo servandum esse Congregationis decretum, ne quidquam accipiatur ad usum proprium dispositionemque prohibentis. Xenocrates et Phocion religiosi non erant, Barlaam monachus quidem erat, sed non hac nostra lege obstrictus. Si sit periculum offensionis in principe, consulantur Superiores. At ea non erit, si de nostris legibus, de studio perfectionis, quam in repudiatione munerum quaerimus, accurate doceatur. Non regem Monomota-

[1]) Cic. Tusc. 5. [2]) Ael. l. 1. var. hist. c. 27. [3]) S. Isid. Pelus. l. 2. ep. 146. [4]) S. Io. Dam. in vita SS. Barl. et c. 21.

pae tantum, sed alios quoque reges barbaros accepimus e nostrorum litteris, munerum et auri praesertim reiectionem admiratos; non accepimus respuentibus succensuisse.

18. Tertium genus hominum, quorum respuere munuscula debemus in primis est mulierum. Video communem sensum omnium spiritualium magistrorum esse, ut omne munusculorum commercium cum feminis prorsus interdicatur: ob multas gravesque causas, quae referentur ex Umbertos[1]), ubi de mulierum familiaritate fugienda disseremus. Audiatur interim S. Hier.[2]) ab omnibus relatus: *Crebra munuscula, et sudariola et fasciolas et vestes ori applicitas et oblatos et degustatos cibos blandasque et dulces litterulas et sanctus amor non habet.* Laudatur a Sancto Bernardo[3]) Gaufridus episcopus Carnotensis, legatus Papae in Aquitania, qui manutergium cum ligneis paropsidibus ab oppidi cuiusdam domina oblatum, refutavit. Praedicatores[4]) Constitutionibus haec habent ad cautionem: *Fratres non recipiant munuscula a mulieribus nec dent, maxime confessores.* Ioannes a Capistrano[5]) in suis Constitutionibus editis auctoritate Eugenii Papae: *Nullus alicui moniali praesumat offere vel mittere aliqua munuscula, vel ab aliqua recipere quaecumquae munuscula*

[1]) Umb. c. 104. in c. 14. reg. Aug. [2]) S. Hier. ep. 2. ad Nepotia. [3]) S. Bern. l. 4. de consi. c. 7. [4]) Praed. const. d. 1. c. 13. tex. 1. [5]) Io. Capist. const. c. 11.

vel fercula, nisi forte pro infirmis, et tunc non nisi de licentia Vicarii vel Guardiani in eius absentia[1]). Habuit, quem in hoc imitaretur, S. Benedictum, qui divinitus edoctus monachum corripuit, quod mappulas a sanctimonialibus accepisset. Quod si S. Ansel.[2]) negat esse bonum Christi militem clericum illum, qui munera viduarum libenter accipit, quid existimaret de religioso, qui non a viduis modo, sed etiam ab aliis mulieribus acciperet?

19. Quinto capite quaerebatur, quaenam potissimum munera non recipi expediat. Respondeo cum omnia repudianda sunt, quae nobis ad nostrum privatum usum offerruntur munera, tum praecipue tria, quae turpitudinem aliquam et occasionem peccandi secum ferunt: Pecunia, res pretiosae, res delicatae. Pecuniarum enim acceptio sapit philargyriam, rerum pretiosarum proprietatem, delicatarum intemperantiam gulae. Quanta in pecunia delitescat turpitudo[3]), quam magnum sit in eius acceptione, retentione, usu periculum, probavi multis alio loco, quo lectorem mitto. Quem rogo, consideret tum philosophos, tum sanctos viros, a quibus paulo ante docui moxque docebo, munera generoso animo repudiata fuisse, potissimum aurum et argentum, hoc est pecuniam refutatam.

20. Secundo loco res pretiosas locavi sensu

[1]) S. Greg. l. 2. dial. c. 19. [2]) Anselm. 2. Tim. 2. §. 1.
[3]) Ad reg. 7. co. n. 7. et. seq.

eodem, quo prohibentur in Instructionibus, ubi haec habentur[1]). *Nulla ratione permittatur, ut nostri apud se habeant et secum ferant quaedam, quae pauperibus, quales nos sumus, minime conveniunt; ut sunt horologia aurea et affabre facta, reliquiaria valde curiosa et pretiosa, imagines item multi valoris, et similia.* Novissime sexta Congregatio confirmat praedictam partem instructionis et insuper addit[2]): *Reliquiaria et his similia, quae collo suspensa circumferuntur, unius aurei pretium minime excedere oportebit.* Si ergo habere apud nos, si circumferre non licet, nisi thecam reliquiarum praescriptum pretium non excedentem, cur accipere liceat ab extraneis? Ubi enim acceperis vel retines vel tradis Superiori, ut par est; si tradis et non retines ad tuum usum, frustra recepisti et nomen parasti tibi cupidi hominis et curiosa appetentis; ut nihil dicam de violatione regulae, cum sine facultate Superioris accepisti, qui dare non potuit, quoniam nec ut habeas, permittere potest. Si retines, aut id sine permissu Superiorum facis et proprietarius efficeris graviterque peccas, quia quae retines pretiosa sunt, hoc est, magni pretii (de his enim agimus), proinde non potest tuae culpae venia dari propter materiae levitatem et rerum paucitatem, quae noxam levem esse declarat. Si Superior retineri permittit, non pauca nec levia incommoda sequuntur.

[1]) Instr. 1. §. 7. [2]) Congr. 6. instr. 1. c. 5. §. 3.

Primum enim non video, quam valida sit haec permissio superioris, cui diserte mandatur, ut non permittat te habere aut circumferre. Deinde haec pretiosa sunt non convenientia pauperibus, non necessaria, proinde superflua. Verum ad regulam septimam[1]) retuli multos eosque graves doctores, qui peccare definiunt avaritiae peccato religiosos, qui superflua retinent Superiore permittente, cuius permissio tantum excusat a proprietate. Quae enim est necessitas, ut Sanctorum reliquias includas argento vel crystallo? ut eorumdem imagines colas multa pecunia depictas? Hi, si vocibus humanis tecum loquerentur, dicerent, sibi magis oboedientiam placere quam victimam; hoc est, in te sibi gratiorem esse paupertatis observationem ac puritatem, quam suum illum cultum, quo maculatur religiosa paupertas. Tertio rerum pretiosarum possessio invidiosa est iis, quibuscum vivis, qui non habent paria, vel quod careant amicis, qui donent, vel quia oblata ex conscientia peccati non acceperunt, vel accepta Superioribusque exhibita, non impetrarunt, ut possent retinere. Quin etiam scandalo est non paucis viris doctis, qui rem expendunt aurificis theologica statera, nec excusare queunt a proprietate illos praesertim, qui res eas perpetuo circumferunt, nec a Superiore patiuntur auferri, vel certe ferunt aegre adeo, ut ad duritiam cor-

[1]) Ad reg. 7. com. n. 26.

dis ille asportari permittat. Dices : Retineo, ut saecularibus donem, ad eorum animas Deo conciliandas. At meminisse debes extare Constitutionem Clementis VIII.[1]) vetantem religiosos munera largiri extraneis, nec Superiorum potestatem ad pretiosa extendi, sed ad quaedam tantummodo leviora. Neque consuetudine ulla istam dationem excusari posse[2]), cum eam Congregatio sexta sustulerit, ubi ait : *Usus accipiendi mittendique, etiam cum facultate, omnino corrigendus videtur, nec tam faciles se Superiores exhibeant in facienda huiusmodi potestate, praesertim generali.* Quamobrem moneo religiosos omnes et fratres meos in primis, atque obtestor per Salvatoris paupertatem, ne religionis specie decepti salutem suam in aliquod discrimen labi patiantur. Ac ne quis putet nostri ordinis moderatores auctores fuisse primos huius interdictionis, audiat statutum multo strictius, atque exactius Cartusianorum[3]) in haec verba : *Recipi oblata, cultellos, coclearia, scyphos, fuscinulas, dentiscalpia, auriscalpia, rosaria seu coronas, agnosdei et cetera quaecumque ex aure, argento, lapide pretioso, serico, aut ex alia pretiosa et curiosa materia fuerint, ex toto vel ex parte vetamus.* Post : *Similiter omnia horologia parva portatilia prohibemus.*

21. Tertio loco res delicatas dicebam non esse

[1]) Clem. VIII. const. de largit. mun. [2]) Congr. 6. instr. 1. c. 5. §. 3. [3]) Cart. stat. p. c. 12. n. 9. 10.

accipiendas ad privatum usum, per eas intelligens quaedam ad delicias potius, quam ad necessitatem victus et vestitus pertinentia, qualia sunt edulia saccaro condita, quae Ulyssipone, Neapoli, Genuae donari solent, et his similia irritamenta gulae ; tum singulare aliquod vestimenti genus delicatius. Primum enim, bona religiosi opinio valde minuitur his bellariis accipiendis. Nam qui donant, qui deferunt, qui sciunt, arbitrari possunt te, qui accipis, puerum esse moribus. Ponit Galenus[1]) inter vitia puerorum suavissimorum ciborum appetitionem ; quod verum esse deprehendimus, si retorqueamus cogitationem ad nostram pueritiam. Condonant omnes pueris id vitium, a quibus nondum solidas virtutes exigunt, at tibi religioso, qui pueritiam et adolescentiam excessisti, minime parcent ; gulae indulgere te voluptateque duci dictitabunt, qui tantopere dulcibus delectare, ut avide oblata recipias. Deinde damnum infertur domui duplex. Tum quia videntes a te privato nomine in tuum usum haec accipi, arbitrabuntur non servari communionem illam rerum omnium in collegio vel domo, quam praedicamus esse in ordine universo. Tum quia per haec privata munuscula cessant communes eleemosynae pauperi domui. Nam qui solent quotannis decem nummos in eleemosynam dare nec plures potest ; si eam pecuniam in bellaria insumit

[1]) Gal. li. de cogn. et cura. an morb. c. 7.

privato donanda, quae non nutriunt, sed tantum gustatum oblectant, communitati quodam modo eripiuntur. Postremo disciplinam domesticam haec secundarum mensarum privata munera perturbant. Nam in cubiculo privato retinere esculenta non licet[1]), ut docui interpretans regulam septimam communium, neque esitare extra tempora statuta quidquam fas est, ut probabo ad regulam decimam sextam. Si deferantur alio, possunt esse scandalum publicanis[2]), qui in portis urbium nostras manticas et sarcinulas perscrutantur. Si tibi uni dentur in communi mensa[3]), potest oriri aemulatio, reprehensio ministrorum, murmuratio ; si conferantur, ut par est, in commune ad usum hospitum et solatium aegrotorum, qui accepit conqueritur sibi partem dari nullam. Igitur expediebat non recepisse, sed repudiasse.

22. Dicet aliquis : Sponte dant, respuere videtur inofficiosi hominis. Respondeo, religiosi hominis nimirum ac probi est repudiare, quae spectant ad delicias ; si praesertim rationes addantur illae, quas prudentia religiosa, temperantiae virtus, zelus communis boni dictare solent. Hanc praeter alias expertus sum valuisse rationem, non modo, ut in commune darent, non mihi privato, sed etiam, ut haec inania in utiliora commutarent. Primum docebam eos, qui dabant,

[1]) Ad reg. 7. com. n. 19. [2]) Ad reg. 16. com. n. 5. et seq. [3]) Ad reg. 25. com. n. 12.

esse in communem cellam deferenda, tametsi nomine privato acciperem. Deinde dicebam, me ut pauperem accipere eleemosynam, non munera, ut divitem; haec bellaria divitibus donari, non pauperibus, qui panem emendicant. Postremo semel amicum, qui placentam dulcem miserat domum pro secundis mensis totius communitatis, de pretio sum percunctatus. Quaesivi, quanti ea sibi constitisset, respondit: tribus nummis aureis. Tum ego, si pecunia ista vinum, oleum, triticumve emisses, aut aliquod obsonium necessarium vitae sustentandae, totam familiam meam biduo triduove aluisses, qui placenta semel tantum palatum oblectasti. Convictus ratione nonnisi utilia ac necessaria postea misit et eo libentius, quod eo colloquio intellexerat, nos vere pauperes esse, qui necessariis egeremus, et virtutis amantes religiosos, qui serio delicias aspernaremur. Neque vero ex meo sensu repudianda esse haec munera delicata et privatim oblata. Docuit me P. N. Claudius, qui praescribens remedia sanando illi morbo, qui dicitur[1]) *inclinatio ad sensualitatem et amicitias*, ait: *Nunquam admittat et multo minus quaerat in victu, vestitu vel recreationibus aliquid singulare; et si ab externis efferatur, reiiciat.* Habuit ipse magistros viros sanctos et praecipientes et facientes, quos omnes possumus et debemus imitari. S. Vincentius[2]):

[1]) Cl. Aquav. l. indust. c. 6. §. 2. [2]) S. Vinc. tr. de vita spir. c. 6.

Saecularibus volentibus tibi encenia mittere, nullatenus acquiescas pro tua persona; si tamen volunt mittere conventui, mittant. Ante Sanctum Vincentium Petrus Damiani[1]): *Nequaquam aliquid accipiendi licentiam monacho prorsus abscidimus, sed quo id temperantius et cum discretione fiat, cum devotio fraterna postulat, suademus; nimirum ut necessaria quaeque sicut propheta panes*[2]) (hordeaceos panes acceptavit Elisaeus) *quibus indigebat accipiat, et quae superflua iudicaverit, sicut ille pecuniam, non admittat*[3]). Hoc praeceptum servavit S. Bernardinus Senensis cum ab omnibus, tum vero maxime a concionatoribus imitandus, qui aromata, et confectiones pro languido stomacho missas a matrona repudiavit dicens: *His ego rebus non indigeo.*

23. Sequitur caput sextum, quo inferebam ex regula nostra, vetante quidquam accipi ab extraneis sine facultate maiorum, multo minus licere quidquam ab eisdem, vel tacite vel expresse, petere. Quam consecutionem satis claram faciunt clariorem multi regularum, ordinationum canonumque loci, quibus id plane ac dilucide prohibetur. In regulis sacerdotum haec habentur[4]): *Nemini, aut petere, aut accipere quidquam liceat sive ab iis, quorum confessiones audiverit, sive ab aliis, quod vel in pauperes distribuat vel alteri satisfactionis*

[1]) Pet. Dam. Apol. c. 128. [2]) 4. Reg. 4. 42. [3]) Vita S. Bern. Sen. c. 53. [4]) Sacer. reg. 22.

nomine restituat, nisi Superior, cum opus esset, secus faciendum iudicaret. Revocantur haec ad iudicium Superioris[1]), quia nonnunquam caritas suadet esse faciendum: idcirco in Instructione quarta ponitur inter occupationes sacerdotum: *Quare eleemosynas pro iis, qui sunt in carcere, et xenodochiis*[2]). P. N. Claudius ponens eleemosynis petendis modum: *Nominatim*, inquit, *ne permittatur confessariis eleemosynas petere, vel accipere.* Proprium enim id est Procuratoris[3]) et sociorum eius. Sexta Congregatio[4]) decrevit, puniendos esse principum confessarios, qui aliquid ad proprium usum ac dispositionem acceperint, ac sibi procuraverint, ut vidimus. Quod decretum eadem ad alios omnes extendit his verbis[5]): *Idem Congregatio de aliis confessariis, de concionatoribus praeceptoribus, et similibus erga poenitentes, devotos, consanguineos et amicos intelligi maximeque ab iis observari voluit, qui in missionibus versantur.* Superioribus item praescribitur, ne permittant pecuniam a quoquam e nostris ad scholas describendas vel similes usus conquiri, vel accipi: Nostris item agentibus iter prohibetur, *ne ab externis, seu consanguineis pecuniam conquirant ad coemenda superflua, curiosa, pretiosa.* Hisce legibus omnis undecumque via proprietati praecluditur et pro-

[1]) Instr. 4. §. 3. [2]) Ordin. Gene. c. 15. §. 15. [3]) Procurat. dom. profes. reg. 1. et seq. Supra. n. 17. [4]) Congr. 6. can. 7. [5]) Instr. 1. §. 6. Item. §. 3.

ximorum offensioni. Quae necessaria sunt pauperi, dantur omnia nobis a Superioribus ; si liber domi non sit, facile Superior dat facultatem, ut mutuo petatur ab amico. Quid ergo potest esse, quod ab extraneis sine regularum violatione petas, ac sine proprietatis periculo accipias? Consulitur maxime per hanc petendi interdictionem bono Societatis nomini. Nam cum in ordine aliquo sunt multi petaces, hoc est nimii et importuni in petendo, oritur in consanguineis, amicis omnibus, a quibus pecunia resque aliae petuntur, opinio, qua secum ipsi suspicantur et vero etiam palam dictitant, religiosos avidos esse temporalium rerum, non re vera, sed simulate „vale" mundo dixisse, repetere paulatim, quae vitae mutatione deseruisse putabantur. Itaque quicumque religionem suam amat, etiam atque etiam pro sua virili parte caveat, ne sua culpa turpissimum avaritiae nomen illi tribuatur. Quod sane avertemus, si nos a rebus temporalibus petendis contineamus, plus impetraturi modesto silentio quam importuna voce. Praeviderant haec incommoda Casinenses[1]), ideo praecavent hoc decreto : *Inhibemus fratribus nostris, ne inordinate per se vel per alios a parentibus suis vel ab aliis saecularibus, breviaria vel alios codices emendi causa, pecunias exigant.* Camaldulenses[2]) quoque : *Nec pro se, nec pro aliis quidpiam*

[1]) Casin. in c. 33. reg. S. Ben. §. 7. [2]) Camald. l. 1. const. c. 33.

pecuniarum, aut aliarum rerum a parentibus vel amicis, sine expressa Praelati licentia petere audeant. Convenit nobiscum S. Vincentius[1]), ut dicam in fine commentarii. Ex his apparet non esse nostras leges a quoquam severiores existimandas, quae cum clarissimorum ordinum legibus statutisque conveniunt.

24. Quaerenti septimo capite, quid nobis faciendum, cum aliquid non petentibus nobis offertur ac datur, respondeo, quod non semel dixi[2]), respuenda esse quaecumque privato nomine offeruntur, praesertim si delicata sint et speciosa. Quod si tandem communitati dantur, quamvis afferendi causa fuerit amor privatae personae tuae, si tacita saltem permissio Superioris affuerit accipiendi, quod domus ex eleemosynis vivat, aut collegium pauper, aut dantis timeatur offensio, nec dentur in ministerii remunerationem : accipiantur, sed illico in commune conferantur, ea repraesentando procuratori, si pecuniae sint ; penariae cellae praefecto, si edulia ; praefecto bibliothecae, si libri ; custodi vestium, si pertineant ad vestitum ; vel certe ministro, qui est rerum harum universalis dispensator, ut postea vel sanis vel aegrotis a prudente Superiore distribuantur. Iubet hoc ordo noster universis[3]), commune ius canonicum, exemplum observantium ordinum, et

[1]) Infra n. 35. [2]) Supra n. 12. 16. 22. [3]) Praep. reg. 64. Rect. reg. 60.

ratio duplex. Extat regula Praepositi ac Rectoris his verbis scripta: *si cui particulari quidpiam ab externo aliquo mittatur, id in communem usum accipiatur ac dispensetur.* P. N. Claudius[1]) agens de rebus singularibus et delicatis, quae privatis offeruntur ab externis: *Si iustis ex causis*, inquit, *recusari non possit, ad Superiorem pro infirmis referat.* Post hos Congregatio sexta: *Quod si sponte ab aliquo quid offeratur, aut alicui ex nostris mittatur, id iuxta regulas in communem usum accipi ac dispensari par est.* Roboratur haec nostra lex iure canonico, ubi Inno. III. detestans proprietatem atque impediens ait[2]): *Unde, si quidquam alicui fuerit specialiter destinatum, non praesumat illud accipere, sed Abbati vel Priori vel Cellario assignetur.* Accedunt iuri communi regulae consuetudinesque veterum religiosorum, et recentiorum. S. Pachomius[3]) *Si forte aliquid attulerit ciborum, quibus in monasterio vesci licitum est, suscipere ipse non poterit, sed vocabit ianitorem et ille allata suscipiet*; *quae si talia fuerint, quae cum pane vescenda sint, nihil horum ii, quibus allata sunt, accipient, sed cuncta ad locum aegrotantium deferentur.* Nota hoc loco reiici, quae non conveniunt professioni vitae: delicata destinari aegrotis; eos, quibus afferunt, nihil accipere. Nostri vero Superiores non sunt adeo severi, ut nihil

[1]) Cl. Aqu. c. 8. industr. §. 2. Congr. 6. can 7. [2]) C. Cum. ad monast. de statu mon. [3]) S. Pacho. in reg. n. 30.

dent illis, sed curant, ut in distributione particulam aliquam et ipsi degustent. S. Basilius[1]): *Antistiti facultas detur, ut statuat ipse a quibus sumi et quae sumpta sunt, quomodo distribui conveniat.* B. Augustinus[2]) *Consequens ergo est, ut etiam qui suis filiis, aut aliqua necessitate ad se pertinentibus in monasterio constitutis, aliquam contulerit vestem, sive quodlibet aliud inter necessaria deputandum, non occulte accipiatur, sed sit in potestate Praepositi, ut in rem communem redactum, cui necessarium fuerit praebeatur.* Vides hic quoque lector, tacite superflua excludi, quando necessaria tantum accipi non occulte permittuntur. S. Isidorus[3]): *Si quod a parentibus vel extraneis munus cuilibet monacho fuerit directum, in conventum fratrum redactum sit, ut cui necesse erit praebeatur.* Refert Smaragdus[4]) verba cuiusdam magistri sine nomine in rem praesentem. *Qui vero litteras et munuscula cuiuscumque accipere praesumpserit, si non statim a quo accepit et qua accepit publicaverit, districtioni severissimae subiacebit. Illa vero, quae transmissa sunt, peregrinis et ignotis deputabuntur, aut certe incendio cremabuntur.* Carthusiani[5]) iubent omnia *incorporari conventui*; *eleemosynas, dona, xenia et alia, quae singularibus mit-*

---

[1]) S. Basil. resp. 304. in reg. br. et c. 26. inst. ex vers. Rnffini. [2]) S. Aug. in reg. c. 17. [3]) S. Isid. in reg. c. 19. [4]) Smara. in c. 54. reg. S. Ben. [5]) Carth. p. 2. stat. c. 19. n. 1.

tuntur. Decretis[1]) adiunxerunt viri sancti decretorum observationem. Nam S. Benedictus, cum corripuit monachum, qui mappulas a sanctimonialibus acceperat[2]), post adhortationem videri potest improbasse, quod a feminis munuscula accepisset, ut antea sum opinatus ; vel quod post verbi divini praedicationem, quasi mercedem laboris, qui gratis suscipi debet, eas admisisset. Verum considerans attentius narrationem, qua dicitur monachus sibi eas in sinu abscondisse : et Benedictum dicentem : *Quomodo ingressa est iniquitas in sinum tuum*? opinor reprehensum, quia mappulas acceperat manu furtiva, sibique seposuerat, non exhibiturus abbati, sed sibi retenturus, quod pecatum fuit contra hanc regulam, atque ideo contra votum paupertatis. Iure igitur commendatur B. Ludovicus Bertrandus ordinis Praedicatorum[3]), paucis ante annis defunctus cum opinione sanctitatis, qui missa novitiis a parentibus excipiebat in communi et delicatoria sibi aegroto missa raro gustabat et laetabatur aliis aegrotis distribui.

25. Rationes quoque duae sunt adiungendae, cur in commune debeamus ea conferre, quas attigit Umbertus[4]) : Fuga proprietatis et communitatis amor. Paupertatis votum ad id nos astrin-

---

[1]) S. Creg. l. 2. dial. c. 19. [2]) Supra n. 18. [3]) Vinc. Iustin. in vita c. 4. 17. [4]) Umb. c. 118. in c. 17. reg. Aug.

git eo solidissimo fundamento, quod S. Isidorus[1]) in sua regula verbis ante descriptis subiecit. *Monachus*, inquit, *quidquid acquirit, non sibi, sed monasterio acquirit.* Extat canon Synodi[2]), quae dicitur Constantinopolitana prima et secunda, in haec verba : *Monachi nihil debent habere proprium, sed omnia eorum monasterio adscribi.* Quamvis illegitima fuerit haec Synodus et coacta ad deponendum S. Ignatium Patriarcham, atque ob id *latrocinalis* a Nicolao I.[3]) Pontifice nuncupata, tamen ex hoc canone sensum habemus Graecorum episcoporum de hac veritate[4]). Refertur a Gratiano canon Aurelianensis concilii, quo definitur auferenda esse per abbates secundum regulam monasterio profutura, quae monachus vagatus acquisierit et peculiare aliquid habere praesumpserit. Glossa in eius loci explanatione canonem roborat ex iure civili, tum ex eo, quod in multis monachus aequatur servo, qui Domino acqirit, non sibi. Quia mortuis quoque in multis aequantur, docuit Ioannes Zonaras[5]) monachos nihil sibi acquirere posse. Hanc igitur conciliorum et veterum Patrum definitionem tanquam certissimam iuris regulam accepit ac probavit Innocentius IV[6])., quem postea doctores utriusque iuris communiter sunt secuti.

---

[1]) S. Isid. in reg. c. 19. [2]) Pseudosyn. constant. can. 6. [3]) Nic. I. ep. 8. [4]) 18. q. 2. Abbates. [5]) Io Zon. scho. ad syn. Constant. c. 7. [6]) Inn. IV. cum olim. 2. d. priv. n. 3.

Cognitum item est Umberto ius hoc[1]), ubi ait: *Iura velle, ut quidquid acquirit religiosus et ei debetur, vel alio modo quocumque obvenit ei, id totum cedat in ius communitatis.* Quae verba transtulit in suum commentarium Turrecremata[2]). Significat idem Sanctus Augustinus[3]), qui post verba modo recitata subdidit: *Quod si aliquis rem collatam celaverit, furti iudicio condemnetur.* Nec aliam causam Innocentius III[4]). praecipit oblata donataque omnia Superiori exhiberi, nisi ut proprietatis scopulus evitetur. Eodem spectat Cartusianorum[5]) statutum de conversis: *Si vero aliquid alicui datum vel oblatum fuerit, in eo nullum ius aut proprietatem praetendere debet aut potest, licet ex permissu Praesidentis ad simplicem usum ad nutum eius revocabilem illud possit apud se custodire et eo uti, exceptis pecuniis. Quod si contentiose illud tanquam suum retinere voluerit, ab eo auferatur et ad communem usum deputetur.*

26. Altera ratio est amor communitatis, quam optare debemus esse quam locupletissimam ex caritate fraterna. Quae gregatim vivunt animantes, ex Umberto[6]) nos ad omnia in commune conferenda cohortantur exemplo suo. Formicae laudatae in sacris litteris quaecumque comparant, omnia

[1]) DD. in auth. Ingresssi C. de sacros. Eccl. [2]) Turr. tr. 120. in c. 54. re. S. Ben. [3]) S. Aug. in reg. c. 17. [4]) C. cum ad mon. de statu mon. [5]) Cart. p. 3. sta. c. 20. n. 17. [6]) Umb. c. 118. in c. 17. reg. Aug. Prov. 6. et 30.

comportant in communem cellam, quod nos quotidie videmus et notavit Plutarchus[1]). De apibus Plinius: *Nihil novere, nisi commune.* Domibus pauperum religiosorum ubertatem quandam atque opulentiam infert communicatio mutua rerum omnium, quod in avibus ob eam causam agnoscit Ambrosius[2]). *Volatilibus*, inquit, *coeli idcirco in elaborati pabuli usus exuberat, quod fructus ad communem escam speciali sibi quodam nesciunt vindicare dominatu.* De commodis communitatis alibi plura: nunc utinam insideat cordi nostro Sancti Chrysostomi[3]) sententia dicentis: *Omne quod nostrum est, tunc nostrum magis erit, si sit nobis cum fratribus commune.* Ceterum potest aliquis aegre ferre sibi non ea tota dari, quae mittuntur, vel certe ab eorum communione excludi; quemadmodum vivo S. Benedicto[4]) usuvenit, qui moeroris huius meminit, cum ait; *Quod si iusserit suscipi, in abbatis sit potestate, cui illud iubeat dari, et non contristetur frater, cui forte directum fuerat, ut non detur occasio diabolo.* Propterea videtur utile Praefectum Spiritus in promptu habere rationes, quibus ad aequitatem animi reducere possit eos, qui propter hanc causam, vel secum ipsi moerorem suum animo revolvunt, vel de Superioribus voce conqueruntur. Prima ratio ex parte subditi conquerentis. Turpe

[1]) Plut. l. de soler. animal. Pl. l. 11. c. 5. [2]) S. Amb l. 7. in Luc. 12. [3]) S. Chryz. [4]) S. Ben. in c. 54.

est hac de causa commoveri animo, quae originem habet a gastomargia, quod vitium et puerile est ut dixit Galenus, et cum belluis commune. Fovetur item hic moeror ab aliquo spiritu proprietatis qui rebus donatis uti vellet ac frui pro libidine. Quare comprimatur hic affectus et lingua cohibeatur, ne te ipse tua sententia condemnes. Secunda ratio ex parte Superioris. Potuit esse oblitus, posteaquam decreverat te rerum donatarum participem facere ; iusserat a ministris tibi aliquid impertiri, qui per oblivionem quoque defuerunt officio suo. Dedit alteri, cui rem eam ille vel necessariam vel magis, quam tibi necessariam, existimavit ; usus ea potestate, quam habet ab officio, res communes pro arbitratu, prudenter tamen, dispensandi. Voluit interrumpere fortasse consuetudinem, quam quidam praescribere incipiunt, utendi rebus iis omnibus, quae ad se mittuntur. Quid si non dedit, ut dicere posses amicis et consanguineis tuis, nihil xeniorum missorum ad te pervenisse, ut imposterum illi privatae personae mittere desuescant? Quid si Superior in te culpam aliquam rerum earum tibi procurandarum contra leges nostras residere deprehendit et eam hac abstinentia detersit? Nonne tibi dedit alias, quae aliis missa fuerant? negavit nunc tibi, ut omnes intelligant, in communem usum accipi, quaecumque privato nomine donantur ; ac ne quisque sibi peculiares amicos paret atque ab eis inutilia, su-

perflua, delicata contra iura, commune bonum et cum offensione ipsorum emungat[1]). Veterum non desunt exempla. Liquido vidisti in Sancti Pachomii regula nihil eis dari, quibus isthaec mittuntur. Ab alio magistro peregrinis, ignotis atque etiam ignibus addicta. In recentioribus ordinibus, ubi viget observantia regularis, similia fiunt; et fortasse multo quam in ordine nostro, severius. Itaque depone moerorem et aequi bonique consule, quod Superior paterna caritate et cura te iam e pueris egressum ablactet, et in numero virorum fortium habeat.

27. Restat octavum caput adiumenta complectens, quibus et regulam in universum observemus et munuscula privatim oblata respuamus alacriter. Quod attinet ad primam partem, proderit primum consideratio, regulam nostram conformem esse iuri canonico. Apud Gratianum ex Augustino[2]) sic legitur: *Quicumque autem in tantum progressus fuerit malum, ut occulte ab aliquo literas vel quodlibet munus accipiat, si hoc ultro confitetur, parcatur illi, et oretur pro illo. Sin autem deprehenditur et convincitur, secundum arbitrium Presbyteri vel Praepositi gravius emendetur.* Postea cum dixisset Gratianus religiosos voluntatibus propriis renuntiasse, subdit verba haec in alia S. Augustini[3]) regula reperta: *Certum est eos nihil habere, possi-*

[1]) Supra n. 24. [2]) C. Non dicatis. 12. q. 1. S. Aug. in reg. c. 14. [3]) Id. reg. 1. c. 4.

dere, dare vel accipere debere sine Superioris licentia. Quod si propinquus, vel amicus, vel quilibet fratrum cuiquam aliquid offerre voluerit, primo quidem priori insinuetur, et sic suscipiatur, si ipse mandaverit; de quo tamen nihil fiat aliud, nisi quod Priori placuerit. Quid clarius dicere poterat Augustinus?.

28. Deinde considera regulam nostram conformem esse veterum Patrum regulis adamussim. Vidisti collatam cum Augustini regula, cuius alia verba passim in hoc commentario descripta huc afferri possunt. Augustino subde Benedictum[1]), qui videtur ab eo desumpsisse verba: *Nullatenus liceat monacho, nec a parentibus suis, nec a quoquam hominum, nec sibi invicem litteras aut eulogia, vel quaelibet munuscula accipere aut dare sine praecepto Abbatis sui. Quod si etiam a parentibus suis ei quidquam directum fuerit, non praesumat suscipere illud, nisi prius indicatum fuerit Abbati.* Perpende necessariam esse praeviam facultatem accipiendi, quam nos quoque exigimus. Eulogia vocant alii veteres eulogias, id est benedictiones: eae oblationes ac dona sunt, quae cum benedictione affectuque pio mittuntur, quo sensu Paulus[2]). *Et praeparent repromissam benedictionem hanc paratam esse sic, quasi benedictionem, non tamquam avaritiam.* Graece semper est εὐλογίαν, et sermo erat de oblatione sive eleemosyna, quam Corinthii exemplo aliarum

[1]) S. Ben in. reg. c. 54. [2]) 2. Cor. 9. 5.

ecclesiarum erant ad Paulum in pauperes transmissuri. Locum hunc Smaragdus[1]) explanans refert Basilii verba haec, quae nondum apud auctorem reperi: *Munus quodlibet sive epistolas nemo monachus accipiat, nec dare sine iussione Abbatis praesumat.* Innominatus auctor poenarum inter opera Basilii[2]): *Si quis dederit foras aliquid aut acceperit, praeter voluntatem Archimandritae, excommunicatus sit.* Et postea: *Si quis mittit alicui benedictionem, aut accipit aliunde, excepto Archimandrita, careat benedictione.* Hoc est in poenam culpae non detur illi, sed auferat, quod accepit; cuius similem poenam vidimus in Smaragdo[3]). Praedicatores[4]) in Capitulo Pisano (ut omittam alias eorum similes definitiones in hoc commentario relatas): *Ordinamus, et districte iniungimus, quod nullus frater pecuniam recipiat sine sui Praelati licentia speciali, etc.* Qui ergo religiosorum horum dicta cum regula nostra componat, manifeste intelliget, nihil neque novi neque duri praecepisse nobis maiores nostros. Denique consideret quisque damna et pericula iam indicata ex violatione regulae secutura, nec dubitabit, quin diligentissime debeat observari.

29. Ad munera privatim missa, quae quia rerum inanium sunt et superfluarum et nobis pro-

---

[1]) Smaragd. in ca 54. reg. B. Ben. [2]) S. Basil. in poenis. n. 38. 49. [3]) Smaragd. in ca. 54. reg. Supra n. 24. [4]) Praed. const. d. 1. c. 14. lit. B.

hibitarum, aut quia periculosa sunt, si accipiantur, refutanda, proderunt quaedan incitamenta. Primum erit exemplum philosophorum, quibus christianos ac religiosos inferiores esse, in rerum temporaliumcontemptione,turpissimumest.Innuoquosdam paucos insignioıes, qui magno animo munera respuerunt[1]). Socrates Alcibiadis magna munera remissit, uxorique frementi dixit : *Et nos certemus liberalitate cum Alcibiade, et, quae mittuntur ab ipso, non capiamus.* Phocion, dux Atheniensium[2]), de quo supra, centum talenta argenti ab Alexandro Magno Rege ferentem interrogavit, cur mitteret ; cumque ille responderet : *Quia te solum ex omnibus Atheniensibus iustum ac probum existimat,* respuens munus subdidit[3]) : *Sinat igitur me talem esse, qualis videor.* Epaminondas magnus item vir, sed pauper, quinquaginta talenta repudiavit a Iasone missa, dicens : *Iniuriam mihi facis.* Vim item magnam auri missam ab rege Persarum refutavit. Qua in re putat Aelianus[4]) magnificentioıem fuisse in ıepudiando quam rex fuerat in auro mittendo. Nec Romani Graecis hac virtute cesserunt[5]). Fabritius aurum per Cyneam eloquentissimum legatum a Pyrrho rege donatum pauper respuit, dicens, *se malle habentibus*

[1]) Ael. lib. 9. var. hist. c. 29. [2]) Supra n. 17. Ael. lib. 1. var. hist. c. 25. l. 11. c. 9. [3]) S. Isid. Pelus. l. 2. ep. 146. [4]) Ael. l. 11. c. 9. et l. 5. c. 5. Plut. in Pyrrh. [5]) L. Sen. ep. 120.

aurum imperare quam aurum habere[1]). Curius Dentatus pari magnitudine animi munera sibi a Samnitibus oblata contempsit.

30. Secundum incitamentum exemplum Christianorum, et potissimum religiosorum. Prodidit memoriae Sulpitius tanquam rem notabilem, B. Martinum acceptasse xenium transmissum a virgine quadam, quae noluerat ab eo videri. *Fecit*, inquit Sulpitius[2]), *quod ante non fecerat Martinus. Nullius enim umquam xenium, nullius munus accepit, nihil vero ex his, quae virgo venerabilis miserat, refutavit dicens: Benedictionem illius a sacerdote minime respuendam, quae esset multis sacerdotibus praeferenda.* Laudatur a Theodoreto[3]) Iacobus, qui respuens aurum oblatum iubebat eos, qui offerebant in pauperes dispertire. B. Petrus Damiani[4]) gratias agens Vidoni archiepiscopo Mediolani de binis stolis, quas oppressus eius auctoritate suscepet, ait de se ipso: *Pro me stat, quod nonnulla mihi tunc temporis munera sunt oblata, quae tamen apud nos, susceptionis aditu non reperto ad eos, qui miserant, sub omni sunt celeritate remissa.* Digna lectu est tota illa epistola, quae demonstrat, quam esset vir ille magnus a muneribus alienus. Adduc alios[5]), quos retuli, cum de pecunia et rebus delicatis reiiciendis disserem,

[1]) Pl. l. de viris illustr. c. 33. [2]) Sulp. dial. 2. §. 13. [3]) Theod. relig. hist. c. 24. [4]) P. Dam. ep. 49. ad Vidon. [5]) Supra n. 17. et 22.

ac lege S. Hieronymum[1]) pro fastigio huius probationis, ita de se scribentem adversus calumniatores. *Pecuniam cuiusquam accepi? munera vel parva vel magna non sprevit? in manu mea aes alicuius insonuit?* neque praetereundus est hoc loco Gonzalus Silveria noster[2]), morte pro Christi fide fortiter obita clarus, qui meam hanc universam doctrinam factis probavit. Nam cum in collegiis Lusitaniae degeret et propinqui nobiles ac locupletes xeniis onusta iumenta mitterent ad eum, ipse paupertatis amore, quod ad se unum quod a propinquis sanguine mitterentur, licet in communem usum accipere posset, tamen vel integra et intacta remittebat omnia, cum actione magna gratiarum, vel ad carceres et nosocomia perferri iubebat, retinens aliquid in usum domesticorum aegrotorum aliquando, ne beneficentiam suorum superbe contemnere videretur.

31. Tertium incitamentum continet miracula patrata in acceptione, vel repudiatione munerum, quibus visus est Deus probasse, hanc illam reprobasse. Giezi servus Elisei clam, propheta magistro[3]), contraque voluntatem eius accepit munera a principe Syro Manifestam fecit Eliseo Deus illam clandestinam acceptionem, ac per eum morbo leprae divinitus infecit cupidum adolescentem, eiusque prolem ac posteros in poenam acceptionis. Simi-

[1]) S. Hier. ep. 99. ad Asell. [2]) Nic. codign l. 1. vitae c. 6. [3]) 3. Reg. 5. 27.

liter S. Benedictus se praesentem fuisse dixit monacho, cum illas mappulas accepit ab ancillis Dei, quod divinitus factum est, ut illum corriperet. Contra vero legimus in vita Sancti Barnardini Senensis[1]), illa aromata et confectiones ab eo repudiatas ad pauperem quemdam valde aegrotum eius suasu delatus fuisse, quibus ille gustatis, illico convaluit, probante Deo refutationem illam deliciarum.

32. Quartum incitamentum est sacra Scriptura, quae nos et factis et dictis ab acceptione munerum deterret[2]). Praeclarissimum factum est Elisei Prophetae, qui nec auctoritate magni principis nec munerum opulentia nec magnitudine precum flecti potuit, ut tantillum acciperet. Hoc factum admirans merito Petrus Damiani[3]) reprehendensque sui temporis monachos quosdam avidiores, haec habet digna notatu: *Qui monachi, si tantopere rogarentur, nequaquam suscipere oblata renuerent, praesertim si aliquantulum numerosior alendorum fratrum sibi conventus adeset. Eliseus autem Spiritus S. discipulus, spe dives, thesauro fidei locuples, licet centum prophetarum filios sub disciplinae suae magisterio sustentaret, pecuniam sprevit, munera repulit et impensae gratiae vicem recipere laudabiliter recusavit.* Dicta Scripturae, vel dissuadentis munerum acceptio-

[1]) S. Bern. Senens. vita c. 53. [2]) 4. Reg. 5. 16. [3]) Petr. Dam. in Apolog. c. 28.

nem, vel pericula praemonentis, vel mala secuta narrantis coacervat multa B. Antiochus[1]) in homilia de muneribus non accipiendis. Equidem pauca seligam, quibus caecitatis et iniustitiae morbus ex iis subnascens declaratur.

33. Praecipit Deus in Exodo[2]): *Nec accipies munera, quae etiam excaecant prudentes et subvertunt verba iustorum.* Reperitur hoc praeceptum tamquam maximi momenti in Deuteronomio[3]) iisdem paene verbis. Descripsit ex his locis auctor Ecclesiastici cum ait: *Xenia et munera excaecant oculos judicum et quasi mutus in ore avertit correptionem eorum.* Nota primum dici prudentes, sapientes, iudices eos, quos excaecant, munera, ut intelligamus non modo iudices, sed etiam consiliaros atque assessores, qui solent eligi de numero prudentum ac sapientum, muneribus posse depravari. Deinde perpende effectum illum pestilentem excaecationis. Nam primum commovent affectum ad amorem dantis, deinde corruptus amore affectus, caliginem nescio quam et tenebras offundens, depravat iudicium practicum intellectus, in consulendo et iudicando. Proinde dicitur de filiis Samuel[4]): *Acceperuntque munera et perverterunt iudicium.* Tum iudicium mentis depravatum fert in iudice sententiam contra iura in favorem et gratiam largitoris munerum, quae

[1]) B. Antioch. hom. 9. de muner. [2]) Ex. 23. 8. [3]) Deut. 16. 19. Eccl. 20. 31. [4]) 1. Reg. 3. 8.

idcirco dicitur iniusta; in consultore vero facit, ut subvertat verba, loquatur ad voluntatem, non corripiat et in dicenda veritate sit quasi mutus, ut loquitur Ecclesiasticus. Ideo Eliphaz Themanites in libro Iob[1]) praenuntiat ignem tabernaculis eorum, *qui munera libenter accipiunt*, et Isaias[2]) contra pollicetur in excelsis habitaturum, *qui excutit manus suas ab omni munere*. In quem locum Sanctus Isidorus[3]): *Sperne munus, ne per hoc iustitia corrumpatur; munera enim semper veritatem praevaricant, et cito a viro violatur iustitia.* Sanctus Ephraem[4]) cum monachis agens: *Si ad munera libenter aspicimus, ad iustitiam non libenter respiciemus.* Concilium Moguntinum[5]), in decretalia relatum inter saecularia negotia clericis et monachis interdicta ponit: *Munera iniusta accipere*; quae crediderim iniusta dici, non solum cum illicite et contra ius fasque depravata intentione recipiuntur; sed etiam, quia sine dolo malo accepta flectunt, animum a recto et iniustos faciunt accipientis.

34. Neque vero dicat aliquis, nihil haec ad religiosos pertinere, qui nec iudices esse possunt, nec consiliarii magnatum esse debent. Nam multi religiosi, qui vitae mistae sunt, ut mendicantes et nostra Societas, quotidie iudices sunt, non quidem

---

[1]) Iob. 35. 34. [2]) Isa. 13. 35. [3]) S. Isid. Hisp. in norma. viv. c. 4. [4]) S. Ephr. tr. 2. doct. de perfect. mon. [5]) C. 1. Nec. Cler. vel. Mon. etc.

in foro fori, quod externum dicitur et contentiosum, sed in foro poli, quod internum appellatur et conscientiae, in audiendis confessionibus peccatorum. Praeterea saepe consuluntur de rebus dubiis ad conscientiam spectantibus, de iustitia contractuum, legum, tributorum, de lucro restituendo, de validitate censurarum, similibusque rebus ad ius canonicum, et theologiam pertinentibus, vel privatim vel in aliorum doctorum virorum conventibus. Quis non videt in huiusmodi iudiciis faciendis et consiliis dandis posse animum depravari muneribus? Praesertim si princeps consulat religiosos pauperes, coniungens cum magna auctoritate larga munera, quod aliquando usuvenit. Quam constantes oportet esse, ne machinis aureis subruantuur? Timendum est hoc periculum et obdurandus animus ad impetum donorum. Timuit Martinus Cardinalis tempore S. Bernardi[1]), qui rediens a Dacica legatione pervenit Florentiam viatico consumpto. Ibi episcopus loci donavit ei equum, quo Pisas ad Papam est pervectus. Postridie secutus episcopus solicitare Cardinalem coepit, quem beneficii memorem arbitrabatur, ut causae suae faveret. Tum Martinus: *Decepisti me*, inquit, *nesciebam tibi imminere negotium. Tolle equum tuum, ecce in stabulo est. Et hora eadem resignavit illi.* Re narrata Sanctus Bernardus admirabundus exclamat: *Quid dicis,*

[1]) S. Bern. l. 4. de consider. c. 4.

mi Eugeni? Nonne alterius saeculi res est, redisse legatum de terra auri sine auro? transisse per terram argenti et argentum nescisse? donum insuper, quod poterat esse suspectum, illico reiecisse? Subiicit factum a se visum Gaufridi episcopi Carnotensis Legati Apostolici in Aquitania, qui cum a quodam presbytero praesentatus illi esset piscis, quem vulgo strugionem vocant, percunctatus quanti venierit. *Non accipio,* inquit, *nisi receperis pretium, et resignavit solidos quinqueinvito ac verecundo.* Timuit hic piscem, quia Iudex; timuit equum ille, quia Papae consiliarus. Praeviderat in concionatoribus nostris hoc periculum Beatus Franciscus Xaverius noster, quod in ceteris omnibus esse potest, eosque monebat reperiri quosdam, qui concionatorum amicitiam captant[1]), ut ne obiurgentur et eius consuetudine ad opinionem commendentur probitatis. *Idcirco,* inquit, *moneo, ut apud te sis ac, si quando te isti homines ad coenam aut ad prandium invitant, donisve colunt, videas ne tua libertas deliniatur muneribus, quo minus acriter peccantes admoneas.*

35. Quintum incitamentum est, splendor multarum virtutum, quae in repudiatione munerum exercentur et elucent. Primum Iustitiae videtur actus: Si enim acceptio, ut probatum est, est causa iniustitiae, refutatio sane spectabit ad iustitiam, cuius amantissimum se praebet is, qui ius-

[1]) Hor. Tursell. l. 6. vitae c. 12.

titiae retinendae vitandaeque iniustitiae gratia, respuit haec blandimenta iniquitatis[1]). Deinde lucet in hoc actu liberalitas, ut Socrates notavit, quae versatur circa pecunias, atque ita apparet in pecunia danda, cum habetur, ut in recusanda, cum offertur. Praesertim cum Sacra Scriptura munerum acceptionem avaritiae tribuat, in lib. I. Regum[2]) ubi de filiis Samuelis scribitur: *Sed declinaverunt post avaritiam acceperuntque munera et perverterunt iudicium.* Hic S. Gregorius[3]): *Ardor avaritiae est causa accipiendorum munerum, et acceptio munerum est causa pervertendi iudicii.* Post: *Si perversitas ista iudicii ex acceptione munerum nascitur, qui munera non accipit, iudicium non pervertit et oblata munera leviter respuit, qui avaritiae radicem a corde suo penitus extirpavit.* Tertio magnanimitas, quae maxime splendet in rerum mundanarum despicientia, quam in Epaminonda comperit Aelienaus, et in Consalvo Silveira[4]) nostro miratus est rex Monomotapae. Quod verum quoque apparet in hac re, quod in re simili S. Hieronymus[5]) pronuntiavit: *Nescio, quo modo et ipse qui deprecatur, ut tribuat, cum acceperis, viliorem te iudicat, et mirum in modum si eum rogantem contempseris, plus te posterius veneratur.* Et vere: *Beatius est magis dare quam accipere*[6]).

[1]) Supra n. 29. [2]) 1. Reg. 8. 3. [3]) S. Greg. lib. 4. c. 4. in 1. Reg. [4]) Godig. in vita Silv. l. 2. c. 11. [5]) S. Hier. ep. 2. ad Nepotia. [6]) Act. 20. 35.

Subscribit Hieronimo S. Vincentius[1]) simplicioribus verbis, confirmans simul doctrinam a me traditam, de nihil petendo nihilque accipiendo ab extraneis sine magna necessitate: *Nihil*, inquit, *ab aliquo petas, nisi sit necessitas; nec acquiescas cuicumque dare volenti, quibuscumque precibus, etiam sub praetextu, ut indigentibus largiaris. Quia, crede, quod in hoc ipse et omnes, qui audierint, finaliter multum laetificabuntur, ac per hoc ad contemptum mundi eos poteris facilius inducere et ad subventionem aliorum indigentium inclinare.* Facit huc doctrina Aristotelis Cyrenensis[2]); *Qui in accipiendo munere dicebat te habiturum molestias, ut rependere possis; si non rependas, ingrati reprehensionem incurres.* Nos ergo, qui pauperes sumus, qua ratione vicem rependemus? Nihil habemus aut habere debemus, quod rependamus, nisi quotidianas preces, quas Petrus Damiani[3]) Mediolanensi Archiepiscopo pro stolis rependit, ne plane ingratus iudicaretur. Quod si parva demus, ut ingrati vitium a nobis avertamus, aliud incommodum incurremus. Videbimur velle ditescere hac concertatione munerum et esca tenui magnos captare pisces, id quod S. Hieronymus[4]) execratur, cum ait: *Sic bestia, sic aves, sic capiuntur et pisces, Modica in hamo esca ponitur, ut matrona-*

[1]) S. Vinc. tr. de vita spir. c. 1. [2]) Ael. l. 10. var. hist. c. 8. [3]) P. Dam. ep. 49. ad Vid. Arch. [4]) S. Hier. ep. 2. ad Nepot.

rum in ea sacculi pertrabantur. Hieronymo eruditi maiores nostri retulerunt in regulas Superiorum[1]) Constitutionem a B. Ignatio scriptam in sexta parte, quae sic habet : *Non sinat offerri munuscula, quae Magnatibus ad res maiores obtinendas offerri solent.*

---

[1]) Praep. reg. 75. Rect. reg. 73. P. 6. c. 2. §. 9.

REGULA X.

COMMUNIUM.

Ad maiorem unionem eorum, qui in Societate vivunt, maiusque auxilium eorum, apud. quos habitant, singuli addiscant eius regionis linguam, in qua resident; nisi forte ipsorum nativa illic esset utilior; salva tamen latini sermonis lege in iis, qui litteris dant operam.

1. Regula duas affert causas praecepti : prima est unio animorum et concordia sociorum intus, altera est utilitas proximorum foris. Societas enim in rebus omnibus spectare solet spirituale bonum et nostrum et proximi. Duas item facit exceptiones, quarum altera is excipitur, cuius patria lingua magis profutura censeatur, quam lingua peregrina illi addiscenda : altera exceptio est sive praecautio, legem de latine loquendo observandam ab iis esse, qui litteris dant operam. De re tota quattuor dicam. Primum demonstrabo, ad nutriendam fraternam caritatem in tanta nationum varietate intra Societatem prodesse linguae communionem. Deinde necessariam esse hanc varietatem linguarum proximis ad Deum convertendis. Tertio, quaenam lingua intelligatur esse regionis, quae

imperatur addiscenda. Postremo, cur tantopere velit B. Ignatius salvam esse legem latine loquendi studiosis litterarum impositam.

2. Unio, quam regula requirit per linguae communionem, non valde differt a fraterna caritate, quae in religiosis ordinibus spiritualis et sanctior quaedam amicitia est. Constat autem ex Aristotele, usu et consuetudine nutriri conservarique amicitiam[1]). Consuetudo posita est in cogitatorum, desideriorum et consiliorum mutua communicatione, quae sine sermone esse non potest. Idcirco (quod Sanctus Basilius[2]) animadvertit) providentia divina nobis tribuit usum sermonis, ut de recessu pectoris atque animorum cogitationes nostras, optata, consiliaque promendo, cum aliis convictoribus communicaremus. Idem fere M. Tullius[3]): *Eius autem* (generis humani) *vinculum est ratio et oratio, quae docendo, discendo, communicando, disceptando, iudicando conciliat inter se homines coniungitque naturali quadam societate.* Verum qui peregrinus in aliquo convictu linguam convictorum ignorat, neque ipse alios loquentes intelligit, neque ab aliis intelligitur. Quo fit, ut nulla cogitationum communicatio mutua possit esse, nulla consuetudo, nullus usus artifex et conservator amicitiae. Muto ac surdo videtur aequari, cum paria sint, non intelligere

[1]) Ar. l. 8. eth. c. 5. [2]) S. Basil. ho. in Attende tibi. [3]) Cic. l. 1. offic. c. de liberal.

et non audire, nec multum differant inter se, non loqui et non intelligi, si loquatur, qui non intelligitur. Itaque merito regula vult a peregrino linguam eius regionis addisci, in qua vivit ac versatur, ut fraterna caritate unitus cum sodalibus iucunde vivat, ab illis diligatur, sanctaque amicitia pariter utrique perfruantur.

3. Confirmat hanc nostram doctrinam Philo[1]) de linguarum confusione disputans : *Prodest magis quam nocet linguae communicatio.* Et ; *Tum si quis plures addiscit linguas, mox probatur ab earum peritis et pro amico agnoscitur.* Et sane Mithridates, Asiae rex. non ad ostentationem memoriae[2]), sed ad benevolentiam populorum, quibus imperabat, conciliandam conservandamque opinor, duas et viginti linguas perdidicit. De M. Crasso, qui quinque Graecorum linguis ius reddebat in Asia, id plane affirmat Valerius[3]) : *Quod ea res,* inquit, *maximum ei sociorum amorem conciliavit.* Aeneas Silvius Piccolomineus, qui mortuus est Pontifex maximus, hortans Ladislaum Regem Hungariae, Bohemiae et Austriae ad linguas subiectorum populorum valde diversas addiscendas haec habet gravissima verba : *Avo tuo materno, maximi cordis regi, tantum profuit linguas nosse complures, quantum patri tuo nocuit ignorasse.*

[1]) Phil. l. de confus. ling. [2]) Pl. l. 7. c. 29. Agell. l. 17. c. 17. [3]) Val. l. 8. c. 7. Iul. Sol. c. 4. Quin. l. 11. c. 2. Pl. l. 7. c. 2. Pius II. ep. 430. c. 12.

Et post rationem indicans: *Regna non minus amor, quam ferrum tuetur; sed amari, qui non amat, impossibile fuerit, amoris autem conciliator linguae commercium.* Hinc colligitur, etiam id esse verum, si contra accidat. Nam linguae varietas vel tollit vel debilitat amicitiam. Plinius hominum calamitatem deplorans: *Tot gentium sermones, tot linguae, tanta loquendi varietas, ut externus alieno poene non sit hominis vice.* Sanctus Augustinus[1]) expolit egregie et illustrat verba Plinii. *In quo* (terrarum orbe) *primum linguarum diversitas hominem alienat ab homine. Nam si duo sibimet invicem fiant obviam neque praeterire, sed simul esse aliqua necessitate cogantur, quorum neuter norit linguam alterius, facilius sibi animalia muta, etiam diversi generis, quam illi cum sint homines ambo, sociantur. Quando enim, quae sentiunt, inter se communicare non possunt, propter solam linguarum diversitatem, nihil prodest ad consociandos homines tanta similitudo naturae ita, ut libentius homo sit cum cane suo quam cum homine alieno.* Et subiicit hanc ob causam a Romanis latinam linguam in gentes domitas introductam. Darius, rex Persarum, saepe victus ab Alexandro, cum ad eum multis confossum vulneribus et adhuc spirantem accessisset quidam, miserans eius calamitatem, atque ex voce cognitus civis[2]): *Id saltem praesentis fortunae sola-*

[1]) S. Aug. l. 19. de civ. c. 7. [2]) Q. Curt. l. 5.

tium se habere dixit, quod apud intellecturum locuturus esset, nec incassum postremas voces emissurus. Equidem non semel observavi peregrinos religiosos, coadiutores praesertim, qui de longinquis regionibus, Italicae linguae penitus ignari, primis Italiae Collegiis magna caritatis, ut par erat, significatione excipiebantur: cum nec intelligerent nos, nec intelligerentur a nobis, quod linguam latinam non callerent, aut eius bene gnari agerent cum iis nostris, qui latine nescirent, magna molestia compleri, quam maeror consequebatur; quia, quae opus habebant et quae nosse cupiebant de itinere reliquo, significare non poterant. His incommodis, quae mihi quoque possent evenire, si proficiscerer in remotas regiones, quis non videt, caritatem et unionem animorum minui solere? Quae pericula et incommoda avertuntur comparata lingua, ut iubet regula, regionis illius, quam incolimus.

4. Est etiam necessaria ad extraneorum conversionem et progressum in vita spirituali cognitio linguae, qua loquitur ea natio, cuius in regione degimus. Observatum id prudenter ab Orlandino[1]) nostro in Henrico Henricio, cuius industria res christiana vires ingentes hausit in ora piscaria Indiae orientalis. *Cum prae sociis*, inquit, *ceteris regionis linguam teneret Henricus, prae ceteris etiam laboravit uberius: usuque longo animadversum*

[1]) Orland. l. 12. hist. Soc. §. 125, 126.

est sermonis inscitia non multum consuevisse profici, quamvis idonei non deessent interpretes, ut multum vidisse B. videatur Ignatius, qui suis in institutis ac legibus hoc nominatim praecipit, ut in qua quisque regione versetur, eius sermonem regionis ediscat, quo facilius id, quod in tuendis animis propositum habet, Societas assequatur. Prima ratio optima est et plane demonstrativa, quam affert S. Paul. ad Corinthios[1]). *Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? ita et vos per linguam, nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id, quod dicitur? eritis in aera loquentes.* Et post: *Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus; et qui loquitur, mihi barbarus.* Quo loco Paulus eos reprehendit, qui de linguarum dono gloriantes, in conventibus, sine necessitate linguis incognitis auditorio loquebatur, proinde sine ullo fructu animorum, quia, ut S. Hieronymus[2]) paucis colligit Paulinum sensum: *Omnis sermo, qui non intelligitur, barbarus est.* Hanc ob causam Pachomius, cum visitans fratres in cellis residentes, ut eos in via spirituali dirigeret, pervenisset ad monachum natione Romanum et graece scientem, non tamen linguam aegyptiacam, qua sola Pachomius[3]) loquebatur, intelligentem, nec admittentem in aperienda conscientia interpretem, a magistro

[1]) I. Cor. 14. 8. [2]) S. Hierony. 1. Cor. 14. [3]) Metaph. in Pachom. 14. Maii.

accersitum, extensis in coelum manibus, conversus in precibus ad Deum, ait; *Domine omnipotens, si non possum iuvare homines, quos ad me misisti a finibus terrae, quod eorum linguas nesciam, quid opus est, ut ipsi veniant? Sin autem vis eos hic per me salvos esse, da mihi Domine omnipotens, ad eorum corrigendas animas, ut sciam eorum sermonem.* Qua oratione perfecta dono linguarum omnium divinitus est ditatus. Congruit Aristoteles[1]), qui docens principia prima falsum non continere, si bene intelligantur et cum negante conveniendum esse de significatione verborum: *Qui sermonem*, inquit, *communicaturi sunt invicem, oportet, ut aliquatenus invicem intelligant. Hoc enim non facto, quo modo erit eis invicem sermonis communicatio? Oportet igitur nominum unumquodque notum esse et aliquid significare, nec multa, sed unum.* Secunda ratio est, quia communio linguae benevolos facit cives, quibuscum vivimus[2]), ut dixi de domesticis; benevolentia vero et amor efficit, ut aequis auribus atque animis accipiant, quae dicatur et facilius se ad suum Redemptorem trahi sinant.

5. Has ob causas generis humani Salvator donum linguarum immisit in Apostolos, evangelii praecones, qui conversuri erant ad Christi fidem omnes gentes ac nationes, linguis inter se

[1]) Ar. l. 11. metaphys. c. 3. [2]) Supra n. 3.

maxime dissidentes. S. Bernardus[1]): *Ad quid enim illis necessariae linguae gentium, nisi ad conversionem gentium?* Quod donum praecipue continebat veram multitudinem diversorum idiomatum, ut communis opinio est. Quamquam et interdum una lingua loquentes ab omnibus peregrinis atque advenis diversarum linguarum praesentibus intelligebantur, quod aliquando contigisse videtur. Qua de re multa Ioannes Lorinus[2]) noster. Ob easdem causas in Societate vidi semper magnifieri eos, qui multas linguas callent. Nam ii spiritum Apostolicum referunt et idonei maxime sunt, ut in varias regiones ad excolendam Domini vineam mittantur. Huc spectant scholae multarum linquarum barbaricarum Orientis in Goano Collegio, et Occidentis in Mexicano, quibus nostri erudiuntur, ut multorum idiomatum scientia sint ad gentium infidelium conversionem, vel in Orientem vel in Occidentem praeparati. Congruenter id fit constitutionibus[3]), in quibus haec statuuntur, ubi de cognitione linguarum agitur: *Aliarum praeterea linguarum, qualis est Chaldaica, Arabica et Indica, ubi necessariae vel utiles ad dictum finem viderentur, habita regionum diversarum et causarum, quae ad eas docendum movent, ratione, possent praeceptores constitui.* Luculentius mentem suam explicuit in eius loci declaratione B. Pater,[4]) cum

[1]) S. Bern. ser. 1. in Pantec. [2]) Lorin. in c. 2. Act. n. 4. [3]) P. 4. c. 12. §. 2. [4]) Ibid. lit. B.

ait : *Cum in aliquo collegio vel universitate eo spectaretur, ut homines ad Saracenos vel Turcas iuvandos praepararentur, arabica lingua vel chaldaica conveniret, cum ad Indos, indica ; et sic de aliis dicendum, quae esse possent aliis in regionibus ob similes causas utiliores.*

6. Et quamvis zelus animarum salvandarum impellere nos debeat ad hunc linguarum peregrinarum addiscendarum laborem, qui magnus est ; tamen prodesse nonnihil potest hominum opinio, qui existimant, linguarum multitudinem ac varietatem esse magni argumentum ingenii et vitae decus in eo, qui eas calluerit. Ob earum cognitionem laudati sunt Mithridates et Crassus, ut dixi. Quibus addit Plutarchus[1]) Cleopatram, reginam Aegypti postremam, et apud Cassiodorum[2]) Theodahadus Rex Amalasuentham, Gothorum reginam in Italia, quae multarum linguarum cognitione promptoque usu mirabiles habebantur. De hac eadem Amalasuentha ipse Cassiodorus, recensitis linguis, quibus excellebat : *Nam si vernaculam linguam bene nosse prudentis est, quid de tali sapientia poterit existimari, quae tot genera eloquii inoffensa exercitatione custodit?* Circumfertur et proverbium vulgare : *Qui multas linguas callet, eum totidem hominibus adaequari.* Q. Ennius, ut est auctor Agellius[3]), *tria corda habere se di-*

[1]) Plutar. in M. Ant. [2]) Cassid. lib. 10. var. ep. 4. Id. l. 11. ep. 1. [3]) Agel. l. 17. c. 17.

cebat, quod graece et osce et latine sciret. Laboriosissimam esse obiicies multarum linguarum adeptionem. Fateor. At, Chrysostomo[1]) auctore, poena est superbiae linguarum varietas et necessitas earum discendarum iustissime a Deo inflicta ad gignendam inter improbe coniuratos discordiam[2]). Itaque debemus eam cum incommodis, quae secum affert, patienter sustinere; donec unum omnium labium fiat a Deo promissum, quod non erit praesentis vitae, sed futurae. Interim percipiamus duas utilitates, alteram, quam significat Cassianus[3]); *Ut intelligamus nostram fragilitatem, quam elati antea nesciebamus*; alteram, ut multis linguis comparatis in unum ovile atque ad unum pastorem concordes fide, coniunctos caritate perducamus eos, quos multitudo linguarum quondam a Deo seiunctos a suis quoque proximis abalienavit.

7. Iam vero sciscitanti tertio loco, quaenam lingua intelligatur esse regionis illius, in qua residemus, respondeo in universum eam intelligi, qua communiter et promiscue utuntur omnes indigenae regionis illius, mares ac feminae in ea urbe, in qua domicilium, quod habitamus, collocatum est: ut italica lingua Romae. Propterea B. Ignatius anno vitae suae postremo, ut refert Nicolaus Orlandinus[4]) in historia, *cum pertinere*

[1]) S. Chrys. ho. 30. in Gen. 11. [2]) Sophon. 3. 9. [3]) Cass. coll. 4. 12. [4]) Orland. l. 16. hist. Soc. §. 2.

permultum existimaret, sive ad coniungendos inter se domesticos. sive ad proximos adiuvandos, ut mente idem sentire omnes, ita et lingua sonare, legem de ediscenda nationis, apud quam degitur, lingua, ab se ante latam, renovavit et quotidie in Romano Collegio eam ob causam voluit privatim explicari italicae linguae praecepta. Refertum enim tunc erat Collegium illud sociis exterarum nationum : qui doctrinis exculti ac moribus Societatis formati remittebantur in eas regiones, unde venerant ad spirituales manipulos colligendos. Interim dum revertendi tempus appeteret et cum Italis caritatis vinculo esse coniunctos et Romano populo servire per nostra ministeria cupiebat. Quod si suboriatur difficultas in aliqua urbe, quae, quia est in finibus duarum nationum, duabus linguis loquitur, standum est iudicio prudentis Superioris, qui definiat, utram oporteat addisci. Tridenti namque, quae urbs est in Germaniae et Italiae terminis, utriusque linguae est usus. Ragusii quoque, ut accepi, feminae slavonice loquuntur, mares etiam italice. Fit autem exceptio : *Nisi forte ipsorum nativa illic esset utilior.* Exempli gratia : Si Pragae Italus adeo esset occupatus in Italorum confessionibus audiendis, in concionibus italice habendis, ut totus esset Italorum, non videretur hac regula cogi ad linguam bohemicam addiscendam, sed excipi potius, quod italica sit in eo loco ac tempore utilior. Praesertim, cum

fraternam caritatem latina lingua conservet et homini provectae aetatis difficillimum sit mutare linguam. Verum in hoc quoque Praepositorum sententia est sequenda.

8. Postremum excipit regula eos, *qui dant litteris operam*, a quibus violari legem latine loquendi vetat. Nam eos, qui iam sacerdotes, absolutis studiis in extraneorum procuranda salute occupantur, regula obligare videtur ad linguam regionis addiscendam. Ad quam non adeo severe coguntur actu litteris studentes, qui cum extraneis condiscipulis aut discipulis, de litteris tantum aut de spiritualibus, parce tamen, loqui debent, quod latine facere possunt ac debent. Quare in studiosis regula latine loquendi retinenda est salva et in viridi observantia, quae in regulis Scholasticorum est nona et sic habet: *Omnes quidem, sed praecipue humaniorum litterarum studiosi, latine loquantur*[1]). Et sane mirum est, quantopere commendetur et quot locis ea lex a Societate[2]). Nam in Constitutionibus idem praecipitur iisdem verbis, quae sunt in regulam Scholasticorum translata et alio in loco iniungunt magistris, *ut curent a studiosis litterarum humaniorum familiarem sermonem expoliri latine communiter loquendo.* Commendatur item Rectori per haec verba[3]): *Domi latinae linguae usum inter scholasticos di-*

[1]) Scholast. reg. 9. [2]) P. 4. c. 9. §. 13. [3]) P. 4. c. 13. §. 3. Reg. 8. Rect. in Rat. stud.

ligenter conservandum curet; ab hac autem latine loquendi lege non eximantur. nisi vacationum dies et recreationis horae, nisi forte in aliquibus regionibus Provinciali videretur his etiam temporibus facile posse hunc latine loquendi usum retineri. Novissime sexta congregatio[1]) gravissimis verbis hunc usum renovavit et ursit, Rectoris regulam explicando. *Quandoquidem*, inquit, *B. P. Ignatius inter cetera ad studia promovenda hoc unum tamquam praecipuum, iis praesertim, qui humanioribus vacant, latini sermonis usurpationem esse voluerit, serio Superiores incumbere oportebit in exactam regulae communis observationem, in octava Rectoris libri studiorum explicatam, in qua, cum dicitur dies vacationum, non generales studiorum feriae intelligendae sunt, sed hebdomadariae tantum, eorumque dierum spatium, quibus commorantur in villis.* Neque videri debet gravis haec declaratio, nam in ordine Clericorum S. Pauli[2]), in quo minor est quam in nostro necessitas, quod Italis tantum conflatus sit et careat varietate linguarum, severior est regula latine loquendi, adolescentibus a tirocinio egressis imposita. *Latina lingua inter se colloquantur, quibusdam horis exceptis, quae ad pias collocutiones animive recreationem concedentur.* Praeterea in collationibus de conscientiae difficultatibus omnes latine loqui

[1]) Congr. 6. instr. 12. §. 4. [2]) Cler. S. Pauli in reg. eorum qui de novit. educ.

iubet atque in universum de studiis litterarum decernens[1]): *Latina*, inquit, *lingua utantur eo modo et tempore, quo praescriptum fuerit.* His verbis subscribit trium annorum seu capitulorum, tribus distinctis annis celebratorum, notas, quod arguit maxime cordi esse huic Congregationi linguae latinae usum atque continuam exercitationem. Atque haec fusius explicata sunt et in unum locum collecta, ut intelligant adolescentes nostri, quanti sit ea lex momenti, quae toties renovata est, restricta et inculcata ab universa Societate. His adolescentibus magistri, ac seniores praeire debent exemplo: latine interrogare atque inchoare sermonem, ut illi latine respondeant vicissim et sermonem latine non continuare turpe ducant. Veniamus ad rationes huius legis.

9 Prima ratio sumitur a necessitate, quae oritur ex fine institutoque vitae nostrae. Nam Societatis studiosus callere debet linguam latinam, ita ut quam expeditissime atque integerrime loquatur, si ministeria Societatis pro dignitate exercere, si varias provincias ad honorem Dei peragrare fructuose cupit. Atque haec necessitas in aliquot locis, temporibus, occasionibus apparet evidenter. Primum in gymnasiis, praesertim inferioribus[2]), ubi magister diserte iubetur perpetuo latine loqui, nisi forte ubi discipuli latine nesciunt. Deinde in scholis

[1]) Et in Enchir p. 3. c. 5. [2]) Reg. 18. profes. class. infer.

habendis seu docendo, quo in munere quam indecorum sit vulgari maternaque lingua uti, vel eiusdem idiomatis verba interserere latinis, ob paupertatem latinitatis, nemo prudens nescire potest. Quod verum est in omni genere doctrinarum. Turpe quidem est magistro dicendi non id praestare docendo, quod docet, sed aeque turpe theologo divina dogmata et arcana coelestia plebeia lingua vulgare. Tertio : in publicis disputationibus sive arguendo sive respondendo, in quibus lingua latina promptus disputator, quia non haesitat, non labitur in barbarismos, sed perspicue sua sensa promit, maiorem refert laudem ingenii, quam is, qui eam facultatem in disputationem non tulit. Et quia inter haereticos saepe disputandum est, non ad exercitationem ingenii, ut in Hispania fit et in Italia, sed serio de rebus gravissimis cum atrocissimis adversariis et exercitatissimis in latine loquendo et qui linguae lapsus non condonant, errata non dissimulant, tarditatem irrident, oportet arma telaque nostra argumentorum esse non solum acuta, ut feriant, sed etiam auro bonae latinitatis fulgentia, ut splendeant.

10. Quarta necessitas est in conventibus doctorum virorum, in quibus saepe cogimur interesse, ac nostram sententiam dicere de rebus, vel ad fidem, vel ad mores, vel ad officium christiani hominis, vel ad ritus et canones ecclesiasticos

pertinentibus. Quem nostrum non puderet, ceteris latine loquentibus et bene, nos patrio sermone loqui, aut perperam loqui? Praesertim, si alii consultores peregrini sint, qui nostratem linguam ignorent. Quinta necessitas in conventibus nostris[1]) sive provincialibus, ut decernit sexta Congregatio, sive generalibus, ad quos conveniunt sodales ex omni natione, quae sub coelo est. In his prudentes alioqui viri[2]), minus prudentes ac sapientes habiti sunt, quod vel tacerent, cum loqui latine nescirent vel infeliciter sua sensa proferrent, quod latini sermonis usu carerent. Sexta necessitas in quibusdam collegiis ac provinciis, ubi magna varietas est nationum et linguarum, quemadmodum accepi esse in provincia Austriaca, in quam conveniunt Germani, Bohemi, Hungari, Slavones. Cum his omnibus, ut agere possis familiariter, ut alere caritatem fraternam, ut frui suavitate ingeniorum fraternitatis doctae, tibi est habenda in promptu ea lingua, quae communis est omnibus hisce nationibus. Quod si dicas, versari te in ea provincia, in qua vel nulla, vel exigua varietas est nationum, proinde ruere argumenta mea, respondeo, de repente, nihil nobis cogitantibus, subnasci nunquam cogitatas occasiones longinquarum peregrinationum. Mutare iubemur provincias et regna et climata: Quia *proprium est*

[1]) Congr. 6. decr. 42. [2]) Form. congr. Prov. c. 1. §. 5.

nostrae vocationis varias regiones peragrare[1]), et diversas mundi plagas incolere, quod quotidie in multis fieri videmus. In quibus peregrinationibus maximum est solatium latinae linguae viaticum.

11. Secunda ratio ducitur ab utilitate atque honestate latinae linguae. Nam ea supplet vicem omnium aliarum linguarum, cum sit usitata in tota Europa et in omnibus ecclesiae Latinae regnis, atque in quibusdam regionibus meritoriorum hospitiorum famuli ac famulae latine vel loquuntur vel intelligunt. Itaque magnum commodum affert ea linguae cognitio, qua comite totum fere orbem christianum peragrare possis. Deinde par est eam linguam usu tueri mordicus, quam haeretici non pauci conantur extinguere, ne quidquam doctrinae bonae defluat in suos e fontibus ecclesiae Romanae purissimis. Nam christiana religio per latinam potissimum linguam in orbem paene universum dilatata est, quo tempore Romanis dominantibus parens, latine propemodum loquebatur. Itaque per eandem linguam fides catholica conservanda est. Etenim Romani latinum sermonem omnes addiscere optabant et suavi quadam vi cogebant, cum latine iura reddebant in provinciis et Romae legatos provinciarum latine audiebant, teste Valerio[2]).

[1]) Reg. 3. Sum. [2]) Val. l. 2. c. 1.

Hinc Plutarchus[1]) scripsit aevo suo fere omnes homines Romana lingua uti. Et S. Augustinus[2]), *At enim opera data est, ut imperiosa civitas non solum iugum, verum etiam linguam suam domitis gentibus per pacem societatis imponeret.* Quanta denique sit in latinae linguae possessione et usu dignitas et honestas, quia res nota est, in alium locum differo probandum.

12. Obiiciunt, qui laborem defugiunt, ad excusationem violatae regulae. Primum in scholis ac disputationibus satis quemque exercitatum esse, qui sapiat ; triduo locutiones eas comparari paucas, quae necessariae sunt. Nam in scholasticis functionibus decem duodecimve phrasibus expediri omnia, paulo pluribus in rhetoricis. Proinde supervacaneum laborem domi latine loquendi. Respondeo, notos, fuisse mihi doctos viros, qui, quia neglexerant adolescentes hanc utilem exercitationem domesticam latine loquendi pro assensionibus, cachinnos auditorum, rotundis soloecismis aut barbarismis effusis, imprudenter in scholis excitarunt ; — alios, qui diu cum rubore oris in vocabulis idoneis explicandae rei inveniendis haerebant. Hi si regulae paruissent, non in has molestissimas incidissent augustias ; nam familiari exercitatione loquendi comparassent habitum emendati sermonis et copiam insuper vocabulorum.

---

[1]) Plut. l. q. Platon. q. 9. [2]) S. Aug. l. 19. de civ. c. 7.

Occurrunt domestico sermoni res multae nominandae, quae non incurrunt in scholasticum; cibi, vestes, aedium partes et corporis et navis: arma, vasa, varia supellex, instrumenta artium; quarum rerum vocabula Plinius senior et poëtae comici potissimum subministrant. Quae dum quaeruntur, evolvimus bonos auctores et ea, quae venamur, addiscimus et ea, quae non quaesivimus, memoriae quoque adhaerescunt. Deinde demus (quod tamen nullo modo concedendum est) pro scholasticis functionibus minus necessariam esse hanc diligentiam, quo ore negare poteris necessitatem eius in aliis locis, temporibus, et occassionibus praenarratis?

13. Altera obiectio maior ad speciem est, stylum corrumpi extemporali consuetudine loquendi depravari totum id elegantiae et facultatis, quod accurata scribendi exercitatione nacti sumus. Nam, inquiunt, assuescimus perperam loqui tum, quidquid in buccam venit impolitum, id quoque scribentibus nobis in calamum decurrit. Roborant suam opinionem exemplo quorundam scriptorum elegantissimorum, qui nunquam latine loquebantur et loquendo discipulos deterrebant. At, horum opinationem in hac materia litteraria haeresim esse, arbitror. Ac primum iis politis scriptoribus, qui producuntur in opinione falsa tuenda, latine loquendi usum aversati multos alios oppono, quos novimus, aeque bene loquentes

pariter atque scribentes, qui voce et exemplo commendarunt adolescentibus domesticam exercitationem loquendi latine. Deinde, quia caruerunt, cum essent adolescentes, hac salubri exercitatione dicendi, viri facti vel conceperunt, vel sparserunt illum errorem per collegia. Cum enim sibi difficillimum esse sentirent latine loqui, abstinebant a sermone latino, putantes eum impossibilem, vel certe hanc opinationem, quam refello, pro excusatione suae sive inscientiae sive imbecillitatis, praetendebant. Atque ob eam causam non oratores illi fuerunt, sed scriptores, qui, ne praemeditati quidem, umquam in publico continua oratione perorarunt. Defuit illis os, memoria, exercitatio ; non debuerunt suis viribus metiri aliorum omnium ingenia, quorum pleraque possunt et elegantissime loqui et politissime scribere. Postremo[1]) Ciceronem obiicio ac profero cum omnibus veteribus, qui ut copiam et eloquentiam sibi compararet, nullum exercitationis dicendi genus refugiebat. Id multis adolescentibus declamando probavi. Quod, si quid periculi est, tollitur hac ratione, ut moderata quadam diligentia utamur in loquendo. Quis, enim neget corrumpi stylum ab eo, qui consulto male loquatur? Itaque adolescens arbitretur in domestica exercitatione grave quid esse, barbarismos ac soloecismos efferre. Pudeat eum erratorum, serio loquatur et non iocose,

[1]) Iul. Nigr. orat. 89. 15, 16, 17 et 18.

putet otiosa verba esse, quae contra latinae linguae canones per iocum effutiat; ante tribunal conscientiae constitutus non praetermittat, quin huius regulae violationem in iudicium vocet. Comparato habitu facile omnia fluent. Quid in linguis peregrinis addiscendis facimus? Labimur saepe in initiis imprudentes; corrigimur ab amicis et sodalibus; post multos lapsus et emendationes bene tandem et emendate loquimur. Nemo linguam ullam perdisceret, qui metueret isthaec, quae scriptores hi meticulosi timent, qui loqui latine reformidant, omnesque volunt esse scriptores, neminem politum promptumque pronunciatorem, cum tamen in Societate maior sit necessitas et usus latine dicendi, quam scribendi. Praeterea linguam vernaculam didicimus omnes, et bene didicimus. Quo modo? familiari exercitatione loquendi. Si quid inquinamenti adhaesit, bonorum auctorum lectione detersimus. Novi ego elegantissimum aetatis nostrae scriptorem italicum, qui eloquentissimus quoque orator erat. At is, cum perorabat materna lingua, quae corruptissima est inter italicas, dicebat: non obfuit dictio depravata vernacula, inquinata stylo politissimo, cuius acumine scriptae orationes et dialogi laudabantur ab iisdem nostrae regulae reprehensoribus. Fateor multum interesse, quibuscum loquaris. Nam ob hanc causam Quintilianus[1]) et S. Hieronymus

[1]) Quin. l. 1. c. 1. S. Hier. ep. 7. ad. Laetam.

pueris et puellis educandis beneloquentes nutrices optabant existimabantque, Gracchos in eloquentia profecisse, quia Cornelia matre magistra cultae linguae fuerant a pueris eruditi. Sed si nos quoque certatim bene loquamur, quoad possumus, si magistros et peritiores observemus, si amanter et modeste inter nos corrigamus peccantes, si denique serio comparare linguam velimus, nihil erit in Societate, quod impediat progressum nostrum; multa sunt, quae iuvent progredientes et impellant.

14. Postremo verentur, ne corrumpatur usu latinae linguae, materna et vulgaris, quam necessariam concionibus popularibus arbitrantur. Ridicula mihi videtur haec fuga laboris. Possem hoc loco concedere vitiari linguam vernaculam usu latinae, neque id ullum incommodum concionibus afferet, quae non elegantiam oratorum requirunt, sed apostolicum spiritum, ut in commentario regularum concionatorum dicetur. Sed sat est hoc loco negare quod asserunt. Addo et italicam eloquentiam augeri latina lingua, quemadmodum latinam eloquentiam, graeca locupletari et expoliri Romani veteres sentiebant. M. Tullius[1]), ut pararet latinam eloquentiam graecae linguae studebat, graece declamabat assidue, graecos scriptores latine vertebat, ratus, dicendi facultatem exercitatione peregrinae linguae ditari. Quam

[1]) Cic. l. 1. de or. l. de clar. or.

opinionem Plinius[1]) iunior et Quinctilianus[2]) sunt amplexi. Non enim in verborum sono eloquentia concionibus necessaria posita est, sed in multis aliis rebus, quae de latino fonte cadunt in italicam linguam, ad eius viam et copiam augendam; quemadmodum M. Tullius et eius aequales Romani oratores existimabant a graeco fonte fluere in latinam. Hanc ob causam Societas nostra universa est arbitrata rhetoricae studium et Latinorum oratorum lectionem atque interpretationem ad concionatores nostros expoliendos esse necessariam.

15. Denique duos profero auctores, quos adolescentes nostri contra sentientibus opponant et quibus se ipsi ad regulae observationem incitent. Alter est Quinctilianus[3]), magnus dicendi magister scriptionis peritissimus atque amantissimus styli, qui suis in institutionibus caput inscripsit atque integrum scripsit: *Quemadmodum extemporalis facultas paretur et contineatur.* In eo docet, maximum studiorum fructum esse et velut praemium amplissimum longi laboris ex tempore dicendi facultatem. Inter alia multa praecepta comparandae huius facultatis ponit illud: *Consuetudo et exercitatio facilitatem maxime parit; quae si paullulum intermissa fuerit, non velocitas illa modo tardatur, sed et* κάρκημα *ipsum coit atque concurrit.*

[1]) Pl. l. 7. ep. 9. ad Fusc. [2]) Quin. l. 10. c. 5. [3]) Quin. l. 10. c. 7.

An vero Quinctiliani, tam docti, prudentis, exercitatique magistri auctoritas non evertat recentis nescio cuius timidi scriptoris opinionem, nulla solida ratione suffultam? Alter auctor est Beatus Pater Ignatius, quem universa Societas Constitutiones approbando secuta est, qui regulam condidit, in tot Congregationibus generalibus et novissime in sexta confirmatam. Si multorum auctoritas contrastaret, si nulla ratione fulciretur humana, servare regulam ob illius unius reverentiam deberemus; quanto maiore est observantia parendum regulae, quam tot rationes et doctorum virorum auctoritas et ipsa experientia salutarem esse comprobavit? Hic prudentissime hanc observationem exigit ab adolescentibus, quia illa aetas ad linguas comparandas est aptissima omnium, sequentes minus aptae, difficilis senectus. Propterea Sanctus Hieronymus[1]) in educatione filiae Laetam monet his verbis: *Sequatur statim et latina eruditio; quae, si non ab initio os tenerum composuerit, in peregrinum sonum lingua corrumpitur et externis vitiis sermo patrius sordidatur.*

[1]) S. Hier. ep. 7. ad Laetam.

REGULA XI.

COMMUNIUM.

Nullus ita cubiculum suum claudat, quin apperiri extrinsecus possit, aut arcam seu quidquam aliud habeat obseratum absque Superioris facultate.

1. Regula undecima duo requirit a nobis; primum, ut cubiculum clausum ne sit, — alterum, ut in cubiculo nihil clave obseratum habeatur sine concessu Superioris. De utraque parte duo disseram: primum, legem hanc nostram esse a veterum more, deinde, quas ob causas lata sit; addam postremo tamquam appendicem, quibusnam facultas habendae clavis atque utendae concedi soleat.

2. Priorem regulae partem a Societatis initiis ita video intellectam atque in usum deductam, ut nemini liceat neque interdiu neque noctu cubiculi dormitorii foribus intrinsecus obdere pessulum vel aliquid aliud, quo Superiori quacumque hora eo intrare volenti, vel ex improviso et non pulsatis foribus, prohiberetur ingressus, sed ianua claudatur hactenus, ut venti tantum et oculi praetereuntium excludantur. Apud Hebraeos Es-

seni fuerunt laudatissimi ab Iosepho[1]) et Philone[2]) viri tanquam religiosi, monachorum similes ex Hieronymo[3]) et Philastrio[4]), quos Rechabitas in Scriptura sacra memoratos saepe fuisse probabiliter admodum, testimonio praesertim S. Nili[5]) et Suidae[6]) asserit Nicolaus Serarius[7]) noster. De his igitur Philo ex interpretatione eiusdem Serarii haec habet ad rem nostram in libro de libertate viri probi: *Primo igitur neminis unius proprium aliquod est, quod non omnium esse contingat domicilium. Nam praeterquam, quod per contubernia quaedam simul habitant, aperta sunt eorum domicilia etiam iis, qui aliunde adveniunt eiusdemque cum ipsis instituti sunt.* Quid vetat hanc Essenorum seu Rechabitarum vitam atque morem existimari figuram fuisse atque umbram religiosae vitae in evangelio, ut cetera veteris legis instituta fuerunt umbrae futurorum?

3. Sub evangelio de Zenone perfectam nuditatem profitente Theodoretus[8]): *Postquam die Dominico mensam participasset mysticam, revertebatur in illud novum habitaculum, non habens clavem, non claustrum, non relinquens custodem. Erat enim maleficis plane invium et sacrosanctum,*

[1]) Ioseph l. 2. de bello Iud. ca 7. l. 18. ant. c. 2. [2]) Philo in apo. et l. de liber. probi viri. [3]) S. Hier. ep 13. [4]) Phil. l. de har. [5]) S. Nil. in asc. [6]) Suid. v. Essaei Ierem. 33. [7]) Serar. l. 3. Tri. haer. c. 9. et seq. Sutor. l. 1. de vita Cart. tr. 1. c. 2. [8]) Theod. hist. relig. c. 12.

ut quod solam illam haberet stoream. Posterioribus saeculis religiosi omnes, diligentiores disciplinae atque in primis paupertatis conservatores, cubicula voluerunt Superioribus patere. Carthusienses[1]) ita statuerunt: *Nullo modo ita obseretur ostium cellae, ut non possit a personis nostri ordinis. ingredi volentibus. aperiri. Nullus etiam, quando in cella solus est, seipsum in ea cum pessulo, aut aliter includat de die aut de nocte, nisi ex aliqua causa, quam Prior approbaverit.* Et alio loco[2]): *Habeant ipsi Priores claves omnium cellarum monachorum et conversorum, vel unam singularem. quae dictas cellas aperiat; alias vero seras dictarum cellarum damnent et auferendas diligenter et fideliter curent.* Qui permitunt ad excludendos extraneos et furunculos cellas obserari clavi, declarant iidem seram eius generis esse oportere, quae clavi communi omnibus domesticis aperiri possit et aditus Praelato nequaquam impediatur. Ita decernunt monachi Casinenses[3]) Sancti Benedicti[4]), Fratres Eremitae Sancti Augustini[5]), et confratres Ioannis Dei. Clemens VIII pariter in reformatione monachorum Coelestinorum decretum his verbis insevit[6]): *Habeat Superior clavem ita fabrefactam, ut cum sibi videbitur, cellas*

[1]) Cart. p. 2. stat. c. 14. n. 4. et p. 3. c. 20. n. 25. [2]) Cart. p. 2. stat. c. 19. n. 7. [3]) Casi. c. 22. re. [4]) S. Bened. §. 5. [5]) Erem. S. Au. const. p. 2. c. 7. [6]) Confr. Io. Dei in regul. 4. 5. comm. Clem. VIII. in reform. coelest. mon. n. 25.

omnes reserare possit; *et propterea nullus cellam, etiam noctu, ita claudat, quin semper a Superiore possit aperiri.* Praeterea, qui iubent Praelatos visitare singulis noctibus cellas fratrum et interdum ex improviso libros singulorum inspicere, volunt sane cellas minime clausas esse quovis tempore. Sic iubent fratres Carmelitae[1]). Denique, qui nihil plane obseratum clavi permittunt[2]), de cubiculo quoque, intelligendi sunt, ut Carmelitae excalceati, quorum verba dabo postea.

4. Huius legis causa non una est. Prima est quotidiana et frequens a regulis praescripta visitatio. Primum enim nostri, dum orationi regulari dant operam et conscientiam per examen excutiunt, debent ab eo, qui constitutus est a Superiore, visitari, quod usitatum antiquis et in recentioribus ordinibus statutum docui. Neque vero per fenestellam[3]) aut foramen in foribus ipsis factum observari commode potest, an orent Nostri; cum saepe contingat, altare in aliquo angulo positum ianuae prospectum fugere. Quamobrem apud nos apertis leviter foribus fit haec visitatio[4]). Deinde excitator quotidie mane cunctos expergefacit vel lumine deferendo in singula cubicula vel fenestris aperiendis et post horae quadrantem cubicula rursus inspicit, ut Superiori

[1]) Carmel. const. p. 1. c. 6. §. 4. p. 2. c. 3. §. 5. et p. 3. c. 6. §. 1. [2]) Infra n. 10. [3]) Ad reg. 1. com. n. 24. [4]) Excit. reg. 1. et 2.

nuntiet, quos nondum e strato surrexisse compererit. Tum nocturnus visitator[1]), a signo cubandi quadrante elapso, observat apertis foribus singulos, num se ad lectum receperint et lucernas extinxerint. Quae, si ianua esset intrinsecus oppessulata, fieri nequaquam possent; cum tamen fieri oporteat, quod sint maximi momenti, ut dicetur suis locis.

5. Secunda causa est commodum ipsius habitantis. Potest interdum accidere (et evenit aliquando), ut quis apoplexia, aut alio gravi morbo de repente corripiatur qui, nisi cito succurratur, sit interiturus. Hic si intra cubiculum violata regula se incluserit, excluserit quoque a se omnem opem, quam fraterna caritas et cura paterna Superiorum non illi potest afferre, nisi foribus per vim effractis, aut longo post intervallo revulsis.

6. Tertia causa est regularis disciplinae conservatio. Nam expedit magnopere communi bono et disciplinae regulari continendae, posse Superiorem quolibet puncto temporis in cuiusque cubiculum intrare vel ad excitandum scholasticorum studium vel ad impedienda otiosa colloquia, quae clausi cubiculis serere possent; vel ad conservandam in supellectili paupertatem, in libris honestatem ac sanctitatem; vel denique, ad retinendam modestiam in habitu religiosamque

[1]) Reg. 3. visit. noct.

disciplinam in actione quacunque. Ut enim coram aliis viris, praesertim gravibus, decorum omne in gestu, habitu, statu, incessu et denique in qualibet actione servamus, nullo monente, nisi spectantium intuitu et praesentia, — ita retinemus idem, eum intelligimus posse nobis, nec opinantibus, Superiorem repentino adesse, nostras actiones inspicere, quotiescunque, et quandocumque illi placuerit. Casinenses[1]) monachi hac ratione permoti statuerunt in valvis cubiculorum foramen. *Ut frater in cella existens videri possit a Praelato, sive a Superioribus, quibus hoc tantum concedimus, si se spiritualiter exerceat, an aliud agat.* Huic foramini Coelestini[2]) vetant aliquid intrinsecus apponi, quo Superioris impediatur intuitus.

7. Quarta causa est bona conscientia, quae quia nihil reprehendendum committit, non refugit in publico vivere et aperto ostio, ut veteres loquebantur. Seneca[3]): *Rem dicam, ex qua mores aestimes nostros. Vix quemquam invenies, qui possit aperto ostio vivere. Ianitores conscientia nostra, non superbia opposuit: Sic vivimus, ut deprehendi sit subito aspici.* Haec ille. Verum religiosi probi (quales nos optabat et conservare cupiebat auctor regulae) contra plane se habent, qui non modo aperto possunt vivere ostio, sed etiam pectore, ita ut interrogati repente, quid

[1]) Casin. c. 22. reg. S. Ben. §. 2. [2]) Coelest. const. tr. 1. c. 11. p. 9. [3]) L. Sen. ep. 43.

cogitent, possint respondere statim libere: *Hoc et illud.* Quam perfectionem M. Antonius[1]) Imperator in cunctis hominibus requirebat. Huc spectabat Livius Drusus[2]), qui architecto pollicenti, se quinque talentorum mercede mutaturum domum eius ita, ut libera esset ab oculis omnium vicinorum: *Decem potius,* inquit, *dabo, si sic eam composueris, ut quidquid agam, qua ratione vivam, ab omnibus inspici possit.* Hoc monebat L. Seneca[3]), cum dicebat: *Sic certe vivendum est, tanquam in conspectu vivamus; sic cogitandum, tamquam aliquis in pectus intimum inspicere possit.*

8. Sciscitanti, num liceat cubiculum obserare clavi, cum egredimur ex eo, respondeo, minime licere. Nam regula vetat cubiculum ita claudi, ut extrinsecus aperiri non possit. Atque ita servatum est in Societate servaturque hoc tempore, ut ne ad externos quidem excludendos adsit sera, quae clave communi claudatur aperiaturque, ne paulatim usus irrepat obserandi privata clave, qui proprietatem et saperet et induceret. Socios habemus (Camaldulenses[4]) monachos ita statuentes: *Dum quae extra cellam egreditur, claudat, sed ita tamen, ut si Praelatus voluerit, eam ingredi valeat.* Rationes huiusce rei sunt eaedem, quae afferentur in explicatione alterius particulae.

[1]) M. Ant. Imp. l. 2. [2]) Plu. in polit. [3]) L. Sen. ep. 33. [4]) Camald. l. 1. const. c. 22. Reg. 13. proc. gener. Reg. 15. proc. Dom.

Ceterum excipiunt regulae nostrae procuratorem quemcunque[1]), cui iustas ob causas permittitur claudere cubiculum clavi. Necessitas et ex ea consuetudo excepit Superiores quoscumque iurisdictionem habentes.

9. Venio iam ad posteriorem partem, ex qua nihil in cubiculo licitum est obserare clavi. Vetitum etiam id antiquis. Cassianus[2]) laudata nuditate et parcitate monachorum Aegyptiorum, convertit orationem ad defiendos nonnullos ex suis habendi cupidos per haec verba: *Ad haec nos miserabiles quid dicemus, qui in coenobiis commorantes, ac sub Abbatis cura et sollicitudine constituti, peculiares circumferimus claves, omnique professionis nostrae verecundia et confusione calcata, etiam annulos, quibus recondita praesignemus in digitis palam gestare praesumimus*? Cassiano igitur improbi sunt monachi, qui claves habent et iura violant professionis suae. Cavet hoc ipsum prohibitio S. Caesarii[3]) comprehensa his verbis in regula: *Cellam peculiarem, aut armariolum vel quamlibet clausuram nullus habeat.* Camaldulenses[4]) probos imitati sic sanciunt: *Nullus habeat capsam, aut quidpiam aliud in cella, sera et clavi ita obfirmatum aut clausum, ut a Praelato non valeat aperiri.* Casinenses[5]) itidem. *Claves ad capsas*

[1]) Leg. 22. procur. Colleg. [2]) Cass. l. 4. c. 15. [3]) S. Caesar. in reg. n. 3. [4]) Camald. l. 1. const. c. 22. [5]) Casi. reg. 22. S. Ben. §. 8.

seu scabella seu ubilibet nullus ex fratribus habeat sine licentia, praeter Priorem claustralem; cui tantum concedimus, ut ad scabellum seu capsam serraturam applicare possit, quae clavi aperiatur; consignando alteram similem clavem Praelato, intra octo dies ab officialium publicatione. Quo loco notandum est obiter Priorem, qui Ministro nostro respondet, claudere capsam aliis, non Abbati. Quod apud nos quoque servandum est et alicubi usitatum, si quando Superior fideli ac probato ministro ex dispensatione cubiculum aut aliud obserare permittit, ut ministro absente sint in promptu Superiori, quae ille habet ad domesticum usum. Congregatio Montisoliveti[1]): *Nemo arcam aut repositorium cum clavi in cella habeat praeter Superiores, pro monasterii rebus conservandis.* Et alio loco: *Nullus item fratrum quidpiam cella clausum contineat.*

10. Nec monachi tantum, sed etiam religiosi mendicantes idem habent laudabile institutum. Ioannes de Capistrano[2]) Minoribus suis ad primaevam disciplinam S. Francisci revocatis ita praecipit: *Nullus praesumat sub clausura quacumque aliquid retinere, neque in loco nostri ordinis, neque extra ordinem.* Clerici regulares[3]): *Nemo nostrum armaria vel arcas clavibus obseratas absque Superioris expressa licentia habeat, exceptis iis,*

[1]) Congr, Montisol. in c. 22. reg. P. 2. const. c. 100.
[2]) Io. de Capist. c. 6. ordinat. [3]) Const. cler. reg. p. 2. c. 1.

qui res communes asservant. Carmelitae[1]) discalceati in primo conventu generali anno 1590. ita decernunt: *Quia in nostra Congregatione nullus religiosus, nec tenet, nec retinere potest arcam aut clavem in cella nec quidquam, quod clavi obseretur, concedimus Priori conventus, ut ad custodienda scripta officii sui tantum modo possit habere arculam clavi occlusam, clavemque ipse apud se tenere.* Et paulo post[2]): *Nemo nostrae Congregationis habeat arcam, neque aliquid aliud sera clausum, praeter Vicarium generalem, Provinciales, Secretarium consultationis, Consiliarios et Procuratorem generalem Madriti et Romae, quoad scripta pertinentia ad suum ipsorum officium.* Vides hic excipi Superiores, sed quoad scripta tantum, quae secretum continent et occulta esse oportet. Quod a nostris quoque servandum est, qui forte clavem habere possunt ob eandem causam. Hanc moderationem Iacobus Laynez noster, qui Beato Ignatio proximus successit in Societatis gubernatione, retinuit, auctore Petro Ribadeneira[3]). *Inopiae,* inquit, *in primis amans, ut loculos crumenamque numquam gestarit nihil unquam obseratum (ne publicam quidem personam sustinens) clausumve habuerit praeter schedas arcanorum et officiorum.* Imitatus Augustinum iam episcopum[4]), qui numquam clavem in manu habebat, ut Possidius tradit.

[1]) Carm. discal. const. c. 31. §. 4. [2]) Ibid. c. 32. §. 1.
[3]) Rib. l. 3. vitae Iac. Layn. c. 16. [4]) Possid. vitae c. 24.

11. Prima ratio vetiti huius est: Non necessariam clavim, imo super vacaneam habendae clavis et obserandi solicitudinem[1]). Etenim si nihil, nisi libros e publico commodatos, in cubiculo habere licet, ut probavi, quo sera? Quo clavis? Qui nihil possidet, clavi non eget. *Securus*, inquit vetus auctor, *a nocturnis furibus dormit pauper, etiamsi claustra non muniat*[2]). Dixi iam de Zenone, qui, quia nihil habebat in domicilio, sine claustris illud exiens relinquebat[3]). Id quoque philosophi senserunt et factitarunt. Epictetus Stoicus exemplo est: *Qui cum in extrema paupertate Romae versaretur* (Simplicius[4] inquit) *eius domicilium nunquam clave aut pessulo opus habuit, quippe in quo nihil aliud inesset, praeter stratum et stoream, in quibus dormiebat.* Permanos quosdam populos clave nihil obserare, ne casas quidem, tradunt Didacus Torres[5]) et alii nostri sodales testes oculati[6]). Qui barbari, licet id ex virtute non faciant, negligunt tamen eam curam claudendi, quod nihil possideant, cuius amissionem pertimescant. Haec ipsa ratio movit, Congregationem discalceatorum S. Eliae[7]) ad haec statuenda: *Arcas et capsas omnes obseratas et cellarum claves fratri-*

[1]) Reg. 7. com. n. 18. [2]) Innom. apud. Aug. ep. 142. c. 25. [3]) Supra n. 5. [4]) Simpl. c. 28. com. c. 13. Enchi. Epict. [5]) Did. Torres. in narrat. rerum. [6]) Perua. 1603. Lit. an prov. Mexic. 1599. [7]) Congr. Carm. 5. Eliae p. 1. const. c. 3. §. 16.

bus prohibemus. Quod si dicas: Habeo codices mea manu scriptos, adversaria summo labore comparata, locos communes pro concionibus assiduo studio confectos. Possunt haec mihi surripi cubiculo aperto, quibus ereptis, inermis ero plane atque ineptus ad conciones. Respondet Societas universa: Tametsi res ea caritatem fraternam maxime laedit, violat ac perturbat et Superiorum vigilantium atque strenuorum est, eos severissime punire, quos tanti criminis reos esse deprehenderint, tamen minus incommodi universae reipublicae nostrae afferre potest unum aut alterum huiusmodi schedarum furtum, quod in una aliqua provincia (quod avertat Deus) contingeret; etiamsi concionator aliquis aut doctor omnibus suae artis instrumentis spoliaretur; etiamsi furtiva scriptorum compilatio impunita relinqueretur, quam usus arcarum clausarum, unde paupertatis puritas insigniter minui posset et illa multa mala statim emergerent, quorum amovendorum causa vetitus est ab initio, nec dum passim introductus.

12. Secunda ratio est haec. Clavium usus proprietatem sapit, cuius omnis suspicio atque umbra religiosis viris fugienda est diligenter. Male olebat L. Senecae[1]) clavis usus, qui negabat a philosophia *doctos homines habere clavem et seram* et aiebat esse signum avaritiae. Non male oleat nobis, qui docti sumus etiam a theologia? Pravi

[1]) L. Sen. ep. 90.

saporis huius atque odoris causa manifesta est ex eo, quod e doctrina Clementis Papae V.[1]) in Clementin. *Deferre clavem alicuius rei denotat dominium eius rei.* Quare prohibet Pontifex fratribus Minoribus delationem clavis pecuniarum oblatarum et in iure civili possessio acquiritur per clavium traditionem ex Papiniani sententia inter leges relata, quod item multis probat Didacus Covarruvias[2]). Hinc videas in urbium deditionibus victori claves deferri a victis, principibus transeuntibus, honoris gratia claves urbis repraesentari, tanquam illius dominium in eos transferatur; ex eadem causa claves item ad absentes principes transmitti; ut Leo Ostiensis[3]) tradidit de principe Capuano, qui ad Basilium Imperatorem Graecorum claves aureas misit anno 1019. per quas se, Capuanam urbem totumque principatum suum illius imperio se tradere significavit. Et quia mulieribus erat vini potus a priscis Graecis et Romanis interdictus, ut ex Athenaeo Plinioque[4]) colligimus, ideo ne matribus quidem familiarum cellae vinariae claves credebantur, quarum tamen in potestate reliquae omnes claves erant. Ex quo S. Ambrosius[5]) loquens de illa Bethlehemitica

[1]) Clem. Can. de verb. signifi. §. Quapropter. l. clavibus. ff. de contrah. empt. [2]) Covar. l. 3. var. resol. c. 16. §. 11. [3]) Leo. Ostiens. l. 2. hist. Cassin. c. 39. [4]) Athen. l. 10. dipnos. c. 11. Pl. l. 24. c. 13. [5]) S. Amb. ep. 47. ad Syag.

uxore Levitae libro Iudicum[1]), quae recessit a marito, dixit: *Claves remisit, domum revertit*, hoc est, libellum repudii tradidit et materfamilias esse desiit, clavibus cellariorum restitutis. Atque hic usus omnium gentium fulcitur sacrae Scripturae auctoritate ac doctrina[2]), ubi passim clavis significat vel imperium ac dominium vel potestatem faciendi aliquid vel iurisdictionem ac principatum. Nam in Apocalypsi[3]) Christum habere *claves mortis et inferni*, est esse dominum vitae et mortis; quod, ut notat Aretas, claves esse solent penes eum, qui in domo vel urbe vel arce dominus est. Petro sub nomine clavium ecclesiae principatus a Christo promittitur[4]) et amplissima Vicarii potestas ex S. Bernardo[5]). Denique apud Isaiam promittitur Eliacim potestas domus David; hoc est, templi gubernatio ac praefectura, cum dicitur: *Et dabo clavem domus David super humerum eius.* Qua de re, qui plura cupit, evolvat horum locorum interpretes et Martinum Delrio[6]) in Adagialibus sacris.

13. Tertia ratio, cur vetetur clavis, est, quia non modo proprietatem olet, sed et inducit, si sine facultate Superioris quidpiam obseretur. Qui enim clavi occludit aliquid inscio Superiore, illud occultat Superiori. Communis autem do-

[1]) Iudic. 19. 2. [2]) Primas. in c. 3. Apocal. [3]) Apoc. l. 18. Aret. in c. 3. Apocal. [4]) Math. 16. 19. [5]) S. Bern. ser. 69. in Cant. Isa 22. 12. [6]) Mart. Delr. p. 1. Adag. 733.

etrina magistrorum est, ex canonico iure[1]) non uno in loco deprompta, quam tradit Abbas Panormitanus[2]): tunc religiosum habere proprium, cum nullam habeat administrationem et aliquid tenet, illud celando Abbati; quam item refert ac recipit ut solidam B. Antoninus[3]), cui recentiores theologi consentiunt. Quamobrem monachi quidam, ne inciderent in excommunicationem contra proprietarios ferendam, ut auctor est Trithemius[4]), feria quinta in coena Domini claves ad Abbatem deferebant. Fratres Minores de observantia familiae cismontanae poenam proprietariorum eum subire iubent[5]), qui proficiscens aliquo rediturus, non tradit Superiori loci claves cellae et arculae, si quas habet. In eodem ordine S. Bernardinus Senensis[6]) definierat, proprietarios eos esse, qui clavem abscondunt, ne *Praelatus quidquam tollat, aut aliud disponat. Colligunt etiam iurisconsulti eo iure civili, excultationem furto aequare.* Carthusiani[7]) praevertentes pericula praecipiunt Superioribus: *Ut si quos invenerint clandestinas seras, vel claves habere, acriter eos puniant pro modo culpae et suspicionis.* Huc spectat quod

[1]) C. Super. quodam. cum ad monast de statu Monach. [2]) Panor. c. cu. ad monast. tit. eod. [3]) S. Anton. p. 3. t. 16. c. 1. §. 11. [4]) Trith. l. de propr. mon. c. 7. §. 4. [5]) Stat. gener. fam. cismon. S. Franc. c. 6. [6]) S. Bern. Sen. tr. de propr. [7]) Carthus. par. 2. stat. c. 19. n. 7.

Alvarus Pelagius[1]), deplorans eos, qui in ordine quondam suo deflectebant a vera paupertate S. Francisci per introductionem proprietatis. Nominat inter alios eos, *qui portant claves cellarum, scriniorum, monetarum, capsarum, capsadilium, in quibus pecuniae reconduntur.* Item inter actus proprietariorum, omnibus religiosis et praecipue fratribus Minoribus totaliter interdictos, enumerat: *Capsulam cum pecunia vel eius clavem deferre, claves cellarum tardando per dies extra locum Praelato non assignare, claves capsarum, scriniorum, armariorum vel quorumcumque repositoriorum, ubi fratres habent libros, utensilia et supellectilem per spatium dierum eundo extra locum, ne fratres utantur illis rebus, Praelatis non resignare.* Qui actus proprietatis a me recensentur ipsis Alvari verbis, ut eos exhorrescamus ac velis remisque fugiamus; tum nostra regula contenti, quae nos in eos labi non sinit, eam osculemur et pro viribus observemus.

14. Postremo pro tertio capite perpendenda sunt ea verba[2]): *Absque Superioris facultate*: quae indicant, licere uti clave, si nobis adsit legitima facultas. De Superioribus diximus. Procuratores et Praefecti ecclesiae habent a suis regulis claves pro pecuniis[3]), scripturis ac reli-

[1]) Alv. Pelag. l. 2. de plac. Eccle. c. 66. et. 67. [2]) Reg. coll. Proc. 5. et 19. [3]) Pro dom. prof. reg. 8. et. 12. Praef. Eccles. reg. 18. et 29.

quiis asservandis modo ibi praescripto. Clavibus item claudendae sunt omnes apothecae et officinae, ut vinaria, vestiaria, penaria, libraria, atque in ipsis armaria nonnumquam necesse est esse clavibus obserata ; quae claves a custodibus earum apothecarum custodiuntur et asservantur. Verum usus obtinuit plane necessarius, ut ita sint ceteris clausae, ut Superiori sint omnino apertae, cum ipsi claves similes habeat, quibus eas pro libitu aperiat, duas ob caussas : primum ut absente custode cellae alicuius in repentina necessitate sine vi possit aperiri. Deinde ut Superioribus omnia pateant causa retinendae disciplinae, neve maior occasio detur proprietatis coadiutoribus, quam reliquis. Denique, si cui spectatae probitatis viro gravem ob causam et negotia, quae tractat, arcula clavi claudenda servandis scripturis, quae secretum postulant, necessaria videatur, ad Praepositum generalem recurrendum est, cui haec facultas concedenda, praesertim ad longum tempus, reservatur ; tum quia stricti iuris est, tum ne per aliorum Superiorum frequentem dispensationem enervetur disciplina.

REGULA XII.

COMMUNIUM.

Aperta fenestra nemo noctu dormiat, nec sine indusio aut non coopertus.

1. Tres habet partes haec regula, quarum prima, qua noctu prohibemur dormire aperta fenestra, spectat ad valetudinem conservandam. Nocturnus enim aër alicubi, ut Romae, qua in urbe scripta regula fuit, propter humiditatem gravissimus est et maxime noxius dormientibus. Hinc est quod Cornelius Celsus[1]), conservandae valetudinis praecepta tradens Romae, similiter monet, cum ait: *Per autumnum propter coeli varietatem periculum maximum est. Itaque, neque sine veste, neque sine calceamentis prodire oportet: praecipueque diebus frigidioribus, neque sub divo nocte dormire, aut certe bene operiri.* Nec sat est vel papyraceis vel vitreis vel lineis foribus fenestram occludere, ligneis etiam valvis clausam esse oportet, ut consultus P. N. Claudius aliquando respondit, nisi cessante periculo, medicorum iudicio. Superior in aliquo loco ac tempore sufficere tenuiores illas antes ad valetudinem putaret.

[1]) Corn. Cels. l. 1. de re medica c. 3.

2. Secunda pars, qua sine indusio dormire vetamur, tota refertur ad decorum et honestatem, ut dicetur. Est autem indusium interioris indumenti genus e lino, quod nudo corpori adhaeret et subucula dici potest. Nos Itali vulgo *camisiam* appellamus, vocabulo. Latinis non inusitato. Isidorus[1]) enim tunicam lineam corpori adstrictam camisiam vocari tradit. Quod a B. Hieronymo[2]) didicit, qui disserens de tunica linea talari sacerdotis Iudaeorum, quae corpori adhaerebat arcte, ita ut nulla omnino in veste ruga esset, ait: *Solent militantes habere lineas, quas camisias vocant* etc. Albula seu Alba nostrorum sacerdotum, quae tunicae lineae veteris sacerdotis respondet, nominatur eodem camisiae vocabulo, ut Amalarius[3]) animadvertit, atque inde apud recentiores Graecos.

3. Tertia pars, quae iubet nos coopertos dormire, tum valetudini, tum honestati consulit. Valetudini quidem, quia dormientibus, ut tradit Hippocrates[4]), *extimae corporis partes frigescunt, calore ad internas commeante*; quo fit, auctore Galeno[5]), ut dormientes et plurimis stragulis et capitis tegumentis egeant in aëre frigido, qualis nocturnus esse consuevit. Adde, quod frigidus aër,

[1]) S. Isid. l. 19. orig. c. 21. [2]) S. Hier. ep. 28. ad Fabiolam. [3]) Amal. l. 2. de Eccl. off. c. 18. Theophyl. in c. 5. Matth. [4]) Hippo. l. 6. de morb. vulgar. [5]) Gal. in l. 6. Hippo. de morb. vul. con. 4. §. 14. Id. in l. Hip. de humer. com. 3. §. 3.

ut idem Galenus monet, obstat, quominus corpora bene perflentur, id quod valetudini corporum necessarium est; quare operimentis, ut Celsus quoque monuit[1]), frigus arcendum est. Honestati vero, quia membrorum nuditas, ut fusius dicetur, honestos oculos laedit. Propterea simile quid nostrae regulae monet Umbertus[2]), cum ait: *Iacendo cavere debet, ne se discooperiat, sicut Noe ebrius.* Huius, quoque rei gratia in nostro ordine Superiorem monere iubetur excitator, si quem viderit inter excitandum huic regulae minus parere. Hic nota vocem illam; *aut*, ut declaravit P. Claudius, non disiunctive poni, sed distinctive[3]), ita ut praecipiatur utrumque in regula, tum ut induti camisia, tum ut operimento contecti iaceamus ac dormiamus in lectis. Quin etiam idem rescripsit, videri decentiae repugnare religiosum solo linteamine tectum dormire praesertim, ubi ab aliis dormiens conspici potest. Et merito praescribuntur haec omnia. Nam, ut in vita S. Dominici narratur[4]), B. Maria comitata sanctis virginibus Caecilia et Catharina noctu lectulos Fratrum Praedicatorum Romae aspergens aqua benedicta praeteriit unius lectum, qui nudatus ex incuria dormiebat. Hunc modum indecorum amoliebatur Iustinianus[5]) Imperator, cum

[1]) Supra n. 1. [2]) Umb. c. 76. in reg. B. Aug. cap. 11. [3]) Reg. excit. 5. [4]) Theodor. de Apoldia l. 2. vita S. Dominici c. 13. [5]) Iust. const. 133. de Mon.

in sua Constitutione dicebat: *Nonnumquam etiam dedita opera capessant vigilias, ut, ne somno quidem, aliquid intempestivum aut turpe de se aliis edant spectaculum, sed quisque pro se honestatem vel inter dormiendum conservet.* Cum igitur in hac regula praecipue commendetur honestas in vitanda nuditate, tria dicam, quae regulam stabiliunt et eius scopum explicant. Primum universalem fuisse morem religiosorum, etiam hoc tempore retentum, ut non nudi dormiant, sed aliqua ratione vestiti. Deinde, nuditatem maxime vitandam, quod eam casti verecundorum oculi aversentur. Postremo, cum sensus nuditatis noceat pudicitiae, providendum, ne proprii corporis nuditas subeat oculos nostros.

4. Quod attinet ad primum, graves tradunt auctores, Sanctum Pachomium ab Angelo religiose vivendi regulam accepisse, ut docui[1]). In qua continetur hoc ipsum praeceptum, quod habemus in nostra regula, de vitanda in dormiendo nuditate. Quare posset quis inferre, venisse de coelo hanc regulam et consuetudinem religiosorum. Angeli verba sunt haec apud Palladium[2]): *Noctu autem gestent lebitones lineos succincti, habeat unusquisque ex his pellem ovillam laboratam, absque ea, neque comedant, neque dormiant.* Eadem plane verba Dionysius[3]) habet, quibus et Nicephorus[4])

[1]) Tit. p. 1. n. 24. [2]) Pallad. hist. Laus. §. 38. [3]) Dion. Exig. in vit. p. p. 1. c. 54. [4]) Niceph. l. 9. c. 14.

subscribit. Sozomenus[1]) commemorat nefas esse monachos Aegypti cibum aut somnum capere sine diphtheris, quas melotas, hoc est, pelles ovinas putat vir eruditus Patrus Ciacconus[2]). Hic idem usus retinebatur extra Aegyptum a monachis Graecis. Nam S. Basilius[3]) monachis suis praescribit habitum eundem diurnum ac nocturnum et S. Chrysostomus[4]) miris laudibus celebrans propter legum monasticarum observantiam monachos quosdam, (eos fortasse quibuscum vixerat monachus) inter eas sic ait[5]): *Nullus iactari quempiam videt per soporem, neque nudari, sed dormiunt honestius vigilantibus compositi. Hoc autem totum ex animi disciplina et honestate proficiscitur. Neque vero nudos dormire fas est.* Ita Chrysostomus.

5. Inter Latinos S. Benedictus in regula: *Vestiti dormiant et cincti cingulis aut funibus.* Quem locum declarans Congregatio Casinensis ait[6]): *Vestitos dormire fratres cum scapulari scilicet et caputio.* Camaldulenses[7]) item definiunt ibidem longitudinem tuniculae et sagi, quibus monachi induti et praecincti cum caputio dormire debent ex praescripto regulae. Hinc sit, ut B.

---

[1]) Sozom. l. 3. hist. Eccl. c. 13. [2]) Ciac. in not. Cass. v. Melot. [3]) S. Basil. in reg. fus. resp. 22. [4]) S. Chrys. homil. 14. in 1. Tim. [5]) S. Ben. in reg. c. 12. [6]) Congr. Casin. in decl. c. 22. reg. S. Ben. §. 17. [7]) Camald. const. l. 1. c. 22.

Hugo[1]), monachus Cluniacensis et episcopus Gratianopolitanus, observantissimus regulae, mandaret, *ut de caligis pedules abscinderentur, quatenus praeter pedes totus iaceret vestitus. Dolebat enim, nonnullos in religioso habitu ad sanctitatis iniuriam tibiis dormire nudatis.* Extat Concilii Carthaginensis quarti decretum, quo iubetur sanctimonialis virgo vestibus, in quibus consecratur, semper uti; quod Glossa[2]) interpretatur: *etiam in lecto et in infirmitate*, iuxta Concilium Toletanum decimum, quo vidua professa iubetur item uti veste suae professionis, etiam in lectulo quiescens. Concordat Athanasius[3]) sive alius auctor, religiosae virgini dans praecepta, cum ait: *Nunquam ad nudum te exueris, sive de die sive de nocte.* Sane doctores duo commemorata decreta ad monachos extendunt[4]) et eos peccare definiunt, si dormientes habitum dimittant. S. Isidorus[5]) significat aevo suo religiosos minime nudos dormire consuevisse, cum ait: *Camisias vocamus, quod in his dormimus in camis, id est, in stratis nostris.* Hunc locum si de monachis intelligas, habemus, quod quaerimus; si de clericis saecularibus aut laicis, tunc multo magis de monachis concedas oportet, cum

[1]) Guido in vita S. Hug. ep. ap. Sur. 1. Apr. c. sanctimonial. dist. 23. [2]) Glos. ibid. 20. q. 1. cap. vidua. [3]) S. Athan. reg. de virg. conser. [4]) Sylv. Habitus. q. 2. §. 3. Graff. p. 1. l. 3. cap. 5. §. 71. et seq. et p. 2. l. 3. c. 18. §. 27. et. c. [5]) S. Isid. l. 19. orig. c. 22.

sit verisimilius indutos dormire monachos, quam laicos et clericos consuevisse. Ceterum ante Isidorum inter Africanos monachos viguit haec eadem consuetudo. Auctor vitae S. Fulgentii[1]) laudans eum, quod factus episcopus monasticas leges omnes diligenter observaret, inter ceteras laudes hanc posuit: *Scapulis vero nudis numquam a nobis visus est, nec deposito saltem cingulo somnum petivit. Suae autem continentiae, Deo teste, fiduciam gerens, in qua tunica dormiebat, in ea sacrificabat.*

6. Priscos monachos religiosi recentiores merito secuti sunt imitatione laudabili. Probat Innocentius III[2]) regulam religiosorum sanctissimae Trinitatis, in qua haec habentur: *Liceat eis habere pelliceas singulis singulas et braccas, quas iacentes non deponant.* Postremum verbum ad braccas tantum referri puto, quibus honestati ac pudicitiae consulitur. Sunt autem bracae ex Isidoro[3]) foemoralia, ubi ait: *Foemoralia appellata, eo quod foemora tegant, ipsa et braccae, quod sint breves et verecunda corporis iis velentur.* De Canonicis regularibus aevi sui, qui camisiis utebantur, Iacobus a Vitriaco[4]): *Camisias et foemoralia de nocte non deponunt.* In Constitutionibus Praedicatorum[5])

[1]) Auctor vitae S. Fulgent. c. 18. [2]) Inn. III. l. 1. epist. ad Io. ministrum S. Trinit. [3]) S. Isid. l. 19. orig. c. 22. [4]) Iac. Vitr. hist. Occid. c. 21. [5]) Const. Praed. dist. 1. c. 9. lit. B.

habetur hoc decretum: *Cum tunica et caligis* (id est foemoralibus) *cincti dormiant.* Et in declaratione definitur esse peccatum, si Constitutio sine causa violetur, quia *tunicella videtur ad habitum pertinere.* Atque huc spectare videtur monitum S. Vincentii[1]): *Dormias indutus sicut in die, nisi quod sotulares debes extrahere et corrigiam relaxare; potes tamen tempore aestivo magni aestus cappam detrahere et cum solo scapulari quiescere.* In familia S. Francisci eadem est sive lex sive consuetudo, ut Sanctus Bonaventura[2]) tradit, cuius verba mox dabo. Hinc Ioannes de Capistrano[3]) iubet Minores: *In omni tempore, sive sanitatis sive infirmitatis, dormire cum habitu et numquam sine.* Carmelitae[4]) gravioris poenae reum faciunt eum, *qui nudus dormierit.* In ordine Minorum[5]) Sancti Francisci de Paula imponitur certa poena ei, qui sine habitu dormierit. Nec dubito, quin in aliis quoque religionibus eadem vel similis lex observetur.

7. Quaerenti causas huiusce laudabilis consuetudinis tres affero. Prima pudicitiam dormientis spectat, quam explico verbis ipsis S. Bonaventurae[6]): *Et licet dormientibus non imputandum esse videatur, quod dormientes faciunt vel patiuntur;*

[1]) S. Vinc. l. de vita spir. c. 10. [2]) S. Bonav. de infor. nov: p. 1. c. 9. [3]) Io. de Capist. in ordinat. c. 2. [4]) Carm. com. Pi. c. 6. §. 1. [5]) Correct. frat. Minim. c. 3. §. 19. [6]) S. Bonav. de Infor. nov. p. 1. c. 9.

indecens tamen est religioso obrutum esse somno sicut pecus et iacere membris dissolutis et manibus incompositis in sinu contractis, cum ob hoc maxime vestiti dormiamus et cincti, ut non habeamus potestatem circumducendi manus huc illuc in nudo corpore. Hanc causam Smaragdus[1]) gravissimis verbis et Cardinalis Turrecremata[2]) quoque attulere. Secundam causam dat S. Benedictus[3]) cum ait: *Ut parati sint Monachi semper et, facto signo absque mora surgentes, festinent se praevenire opus Dei, cum omni tamen gravitate et modestia.* Benedicto astipulatur Umbertus[4]), cum inquit: *Non debet claustralis nudus iacere. Qui iacet indutus, ad hoc valet, ut surgat facilius et ut surgendo tristetur minus*; quod notavit etiam S. Vincentius[5]) atque ante hos omnes innuit S. Chrysostomus[6]), qui vitam monachorum sui temporis laudans asserit, eos expeditiores esse in surgendo, quam saeculares, tum ob temperantiam ciborum, tum quod in induendo non multum temporis ponunt. Tertiam causam adiungo ex eodem Umberto[7]): *ut decentius dormiant, nuditatem ab suis et aliorum oculis eripiendo.* Multa enim accidunt ex improviso, dormientibus praesertim, quae mo-

[1]) Smaragd. in cap. 22. reg. S. Ben. [2]) Turrecr. tr. 82. in c. 22. reg. S. Ben. §. 6. [3]) S. Bened. in reg. c. 22. [4]) Umb. l. 4. de instit, rel. p. 3. c. 5. [5]) S. Vinc. tr. de vita spir. c. 10. [6]) S. Chryz. ho. 14. in 1. Tim. 5. [7]) Umb. c. 122. in reg. S. Aug.

nent nos, ut tectam habeamus nuditatem. Hanc cautelam, quia non adhibuit Vigilantius, merita pungitur reprehensione a B. Hieronymo[1]). *Unde et in hac provincia*, inquit, *cum subitus terraemotus noctis medio omnes de somno excitasset, tu prudentissimus et sapientissimus mortalium nudus orabas et referebas nobis Adam et Evam de paradiso. Et illi quidem apertis oculis erubuerunt, se nudos esse cernentes et verenda texerunt arborum foliis, tu et tunica et fide nudus subitoque timore perterritus et aliquid habens nocturnae crapulae, Sanctorum oculis obscenam partem corporis ingerebas, ut tuam indicares prudentiam.* Has omnes causas et maiores nostros in regula nostra spectasse mihi persuasissimum est.

8. Duo colligere debemus ex dictis: Primum est, licet laudandi sint ii religiosi, qui lana tegunt corpus[2]) aut asperiore indusio vel cilicio vestiti dormiunt, ut alibi docui, praesertim cum monachis lineae camisiae interdicantur ab Innocentio III in iure canonico[3]): Tamen religiosi, qui lineis camisiis utuntur, nec illa lege comprehenduntur (nam ad monachos pertinere patet ex Concilio Aquisgranensi[4]), et ex doctoribus[5]), qui Canonicos Regulares excludunt ab ea lege) nulla ratione

[1]) S. Hier. l. adver. Vigilantium. [2]) Ad reg. 4. summ. [3]) C. cum ad monast. de statu. Monach. [4]) Conc. Aquis. gr. c. 115. [5]) Io. Andr. Ant. de Butrio et Petrus de Auchar. in eo loco. Navar. l. 3. de regul. n. 42.

reprehendendi videntur. Nam Iacobo Apostolo[1]) episcopo Ierosolymorum et monachis antiquis erant usitatae, ut innuimus et nunc planius explicandum est. Mitto dicere de Therapeutis, *quibus*, ait Philo[2]), *pro pelliceis erat crassa tunica in hieme*; *aestate vero exomis aut interula linea*. Certum est *lebitonem* nudis membris monachorum adhaesisse more camisiae nostrae, cum omnes quicumque monachorum priscorum indumenta numerant, primo loco lebitonem nominent eumque meloti ac zonae substernant. Lebitones autem ab angelo praescriptos Pachomio lineos esse scripsit Palladius[3]); cui assentitur Dionysius Exiguus[4]), cum ait: *Induantur autem noctibus lebitones lineos praecincti lumbos*. Sozomenus[5]) item (a quo Nicephorus[6]) haec fere ad verbum descripsit) idem praeceptum angeli narrans, tunicas lineas dixit esse praeceptas; et ante scripserat monachos solitos ferre χειτῶνας ἀχειροδότους, hoc est, tunicas sine manicis, quae descriptio est lebitonis, ut mox dicetur. Praeterea certum est lebitonem (qui et lebitonarium, seu levitonarium latino modo inflexus dicitur) a colobio nil differe, imo idem plane esse. Nam colobi et lebitonarii definitio eadem est. *Colobium*, inquit B. Dorotheus[7]), *est*

[1]) Brev. Rom. in vita Iac. Apost. [2]) Ph. l. 1. de vita. contempl. [3]) Pall. in hist. Laus. §. 38. [4]) Dion. Exig. in vita Pat. p. 1. c. 54. [5]) Sozom. l. 3. hist. c. 13. [6]) Niceph. l. 9. c. 14. [7]) S. Doroth. serm. 1.

curta et truncata vestis absque manicis. Cassianus[1]) de colobiis ait: *Quae vix ad ima cubitorum pertingunt.* At de lebitonario S. Hieronymus[2]): *Genus vestimenti est sine manicis.* Et clarissime omnium S. Isidorus[3]).: *Lebitonarium est colobium sine manicis, quali monachi Aegyptii utuntur.* Verum colobium quoque lineum dicitur fuisse, tum ab Isidoro, cum ait[4]). *levitonarium colobarium lineum sine manicis.* tum a Cassiano[5]), cuius sunt haec verba etiam in vitis Patrum[6]) relata: *Colobiis quoque lineis induti, quae vix ad cubitorum ima pertingunt.* Quin etiam alibi docet monachos quidem *uti lineis indumentis, non tamen duplicibus, quibus vicaria praepositus unusquisque suae decaniae subministrat. cum illis, quibus vestiti sunt, sorduisse conspexerit*[7]). Unde inferas colobia corpori nudo adhaesisse, cum necessarium esset ea mutare propter sordes, quod facere quoque coguntur, qui lineis camisiis utuntur. Adde, quod S. Ephraem[8]) docet turpe esse monacho cum solo colobio e cella prodire, plane demonstrat esse primum atque intimum indumentum camisiis nostris respondens. Iacobus a Vitriaco[9]) referens instituta religiosissimorum Canonicorum Regu-

[1]) Cass. l. 1. c. 5. [2]) S. Hier. Praefat in reg. 5. Pach. [3]) S. Isid. l. 19. orig. c. 22. [4]) Id. in Gloss. lit. L. [5]) Cass. l. c. 5. [6]) Vita SS. Pat. P. 3. c. 15. [7]) Cass. l. 4. c. 10. [8]) S. Ephr. T. 2. in doctr. varia c. 88. [9]) Iac. Vitr. hist. Occid. c. 24.

larium S. Victoris ad Lutetiam, inter alia haec habet: *Nigris siquidem cappis et tunicis albis laneis induti, pellibus agninis et lineis utuntur camisiis.* Cum ergo lineae camisiae veteribus monachis et canonicis observantioribus adeo essent in usu, non est, cur id vitio vertatur nobis aliisque religiosis, qui iis non valde tenuibus, ac mollibus, sed crassis et asperis, quales sunt pauperum, utuntur et ad quos Innocentii[1]) prohibitio monachorum propria non extenditur. Nobis praesertim, quibus tamquam Clericis honestorum clericorum, qui camisias lineas ferunt, mos debeat esse norma vestiendi, ut docui. Praeterea cum propter aedificationem proximorum, quibuscum crebrius ac diutius, quam monachi et alii religiosi vitae minus actuosae versamur, sordes vitare debeamus, ut praescribitur in regulis, certum est paedorem ac pediculos, vel, (ut loquitur S. Hieronymus, agens de sacco) *foetorem et situm*, lini usu, non lanae vitari. Firmant totum hunc locum verba eiusdem Hieronymi ad Nepotianum:[2]) *Ornatus ut sordes pari modo fugiendae sunt, quia alterum delicias, alterum gloriam redolet. Non absque amictu lineo incedere, sed pretium vestium linearum non habere laudabile est.* Deinde collige ex disputatis, quam prompte ac diligenter hanc regulam nostram adeo suavem observare debea-

[1]) C. cum ad monast. de stat. Monac. Ad reg. 25. Summ.
[2]) Reg. 19. com. S. Hier. ep. 15. ad Asell. Id. ep. 2. ad. Nepot.

mus, nec metuere levissima incommoda rugarum et pulicum, quae non nisi delicatuli saeculi filii exhorrent; cum videamus tot religiosos, nobili genere natos, in deliciis educatos, die noctuque ferre laneas, cilicinas, asperrimasque camisias.

9. Postremo haec interula linea te stimulet ad comparandas et conservandas eas virtutes, quas linum suis qualitatibus significat. Imprimis enim nos admonet castitatis ac puritatis tum colore, qui albus est, tum praevia maceratione. Linum enim, ut in telam redigatur et candescat, multis rationibus maceratur, tunditur, torquetur; pariter castitas afflictationibus carnis servatur ac perficitur. Innuit id Cassianus[1]), rationem reddens, cur colobia monachorum essent linea: *Ut*, inquit, *ab omni conversatione terrena mortificatos eos velaminis linei doceat indumentum, audiantque per hoc Apostolum quotidie dicentem sibi*: *Mortificate membra vestra, quae sunt super terram*[2]). Atque hanc ob causam praescriptam a Deo sacerdoti veteris legis subuculam lineam, quae *poderes* dicitur, arbitratur Beda[3]), cum ait, *Tunica haec talaris, cum e lino constet, castitatem corporis nostri significat.* Quod confirmat Rabanus[4]), cum ait: *Ergo lineas induunt sacerdotes, ut castitatem habeant* et ante utrumque docuit saepe S. Cyrillus

[1]) Cass. l. c. 5. [2]) Cass. 3. 5. Lev. 8. 7. Ex. 28. 40. [3]) Bed. l. 3. de tabera. c. 8. 9. [4]) Raban. l. 1. de Inst. Cler. c. 13.

Alexandrinus[1]). Eandem ob causam puto vestem lineam existimatam puram et rerum sacrarum velamentum ab Aegyptiis sacerdotibus, qui id potuerunt ab Hebraeis didicisse et eorum imitatione uti[2]), tum a Pythagora (qui Iudaeorum arcana sacra creditur accepta circumcisione penetrasse) non modo puram creditam et usitatam, sed etiam praelatam laneae, quam profanam impuramque censebat, quod de corpore segnis pecoris excrementum detraheretur. Has ob causas equidem reor Apostolos lineam albam sacris Aaronis imitatione retinuisse.

10. Ut autem incitemur magis ad servandam regulam, quae lodicibus et indusio eripere conatur ab aliorum oculis nudi corporis deformitatem, operae pretium est de eo, quod secundo loco proposueram, hoc est, de nuditate vitanda disserere. Nationes omnes instincta quodam naturae nuditatem corporis ostendere putant indecorum. Plato apud Laertium[3]), distinguens legem scriptam a non scripta, illam vocat civilem, hanc vero dicit a natura et usu proficisci, *quale*, inquit, *est nudum in foro ambulare*. Herodotus[4]) magno esse probro apud Lydos ceterosque barbaros, hominem conspici nudum, scribit. In regionibus quoque

[1]) S. Cyr. 4. in Lev. [2]) S. Hier. in c. 44. Ezech. Philostr. l. 8. de vita Apoll. c. 3. Dur. l. 2. de rit. Eccl. c. 9. n. 10. Serat t. 3. Triar. c. 4. 5. l. [3]) Laer. lib. 3. in Platone. [4]) Herodotus. in Clio.

torridis vestiuntur, si non propter necessitatem, certe propter decorum; et si non totum velant corpus, operiunt saltem eas partes, quae plus habent turpitudinis ac deformitatis. B. Augustinus[1]) examinans locum Genesis, ubi parentes nostri dicuntur sibi consuisse perizomata, quae alii verterunt *succinctoria*, ipse legit *campestria*; haec habet: *Porro autem campestria latinum quidem verbum est, sed ex eo dictum, quod iuvenes, qui nudi exercebantur in campo, pudenda operiebant, unde qui ita succincti sunt, campestratos vulgus appellat. Quod itaque adversus damnatam culpam inobedientiae voluntatem libido inobedienter movebat, verecundia prudenter tegebat. Ex hoc omnes gentes, quoniam ab illa stirpe procreatae sunt, usque adeo tenent insitum pudenda velare, ut quidam barbari illas corporis partes, nec in balneis nudas habeant, sed cum earum tegumentis laventur. Per opacas quoque Indiae solitudines, cum quidam nudi philosophentur, unde gymnosophistae nominantur, adhibent tamen genitalibus tegumenta; quibus per cetera membrorum carent.* Hucusque Augustinus, cum quo consentit Clemens Alexandrinus[2]) et Isidorus[3]). Eamdemque conclusionem ex historicis profanis probant multis Ludovicus Vives[4]) et Benedictus Pererius[5]) noster.

[1]) S. Aug. l. 14. de Civ. Dei c. 17. [2]) Clem. Alex. l. 3. paed. c. 5. [3]) S. Isid. l. 19. orig. c. 21. [4]) Vives ad Aug. l. 14. de Civit. c. 17. [5]) Per. t. 1. in Gen. l. 6. disp. de grav. pec. q. 2.

Illas solas accepimus nudas prorsus incedere gentes, quae plane barbarae ac ferae sunt, quaeque humanitatem omnem exuerunt, quales sunt antropophagi Brasilii sub imperio Lusitanorum. Hinc in omnibus bene moratis hominibus hic sensus insitus est, ut videre et ostentare nuda mortalium corpora existimetur contra decorum et honestatem. Propterea Homerus[1]) introducit Ulyssem, nudum e naufragio ad littora Phaeacum eiectum tempestate maris, primum se tegentem frondibus arborum, deinde retentum verecundia modeste vitasse reginae ac puellarum eius aspectum, cum ungendus oleo et vestibus a regina dono missis induendus esset; ex quo magnum amorem a regina et a Phaeacibus est consecutus. Hunc Homeri locum S. Basilius[2]) adolescentibus proponit in exemplum capiendae utilitatis e libris poëtarum. Facit ad rem nostram, quod narrat Plutarchus[3]) de virginibus Milesiis, quas morbus quidam melancholicus mortem sibi ipsis consciscere cogebat. Post omnia tentata remedia senatus occurrit earum furori, decernens, ut quaecumque se necasset nuda, ut nata erat, propalam per medium forum raptaretur. Tantum superstites virgines deformitatem illam nudati corporis exhorruerunt, ut ab inferenda sibi nece imposterum abstinuerint. Vulgata est Romano-

[1]) Hom. l. 6. Odyss. [2]) S. Basil. lib. de util. cap. e libr. Gent. [3]) Clar mulier. §. 11.

rum in hac re laudabilis consuetudo, S. Ambrosio[1]) valde probata, quae sic a Cicerone[2]) describitur: *Scenicorum mos tantam habet a vetere disciplina verecundiam, ut in scena sine subligaculo prodeat nemo, ne si forte corporis partes quaedam aperiantur, aspiciantur non decore. Nostro quidem more, cum parentibus puberes filii, cum soceris generi non lavantur.* Et alio in loco laudat Ennii[3]) dictum, *Flagitii principium est nudare inter cives corpora.* Inter ceremonias Flamini Diali impositas a Romanis haec est apud Agellium[4]) decimaseptima: *Tunicam intimam non nisi in locis tectis non exuet, ne sub coelo, tanquam sub oculis Iovis, nudus sit.* Plura de hac re qui volet, legat Andream Tiraquellum[5]).

11. Veniamus ad nostros. Nisi turpe fuisset videri nudatum Noe[6]), non tam acri maledictione Cham filium curiosum atque impudentem affecisset, nec tantopere reliqui duo filii laudarentur, qui corporibus aversis, novo ac miro modo, patrem operuerunt pallio. De hoc facto S. Ambrosius[7]) disserens de bono verecundiae et de membris quibusdam nec aperiendis, nec suo nomine appellandis: *Si casu*, inquit, *aperiantur hae partes, confunditur verecundia; si studio, impudentia*

[1]) S. Amb. l. de Noc. c. 31. Et. l. 1. off. c. 18. [2]) Cic. l. 1. de off. Val. l. 2. c. 1. [3]) Plut. in Cat. Censor. [4]) Cic. l. 4. Tus. Agel. l. 10. c. 15. [5]) Tiraq. l. 4. Connub. par. 4. glo. 1. §. 11. [6]) Gen. 6. 25. [7]) S. Amb. l. 1. off. c. 18.

aestimatur. Unde et filius Noe Cham offensam retulit, quia nudatum videns patrem, risit, qui autem operuerunt patrem acceperunt benedictionis gratiam. Atque ut idem ibidem observat, Deus ipse Moysi praecipit foemoralia fieri sacerdotibus[1]), consulens eorum honestati: *Facies et feminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis suae a renibus usque ad foemora et utentur eis Aaron et filii eius, quando ingredientur tabernaculum testimonii vel quando appropinquant ad altare, ut ministrent in sanctuario, ne inquitatis rei moriantur.* Sunt autem feminalia hic braccae lineae usque ad genua pertingentes ex Isidoro[2]), quo vocabulo, et Itali vulgo utuntur. S. Hieronymus[3]) explicat pluribus, quod Scriptura paucis attigit, cur haec minima Deus praeceperit; unde colligas quantopere honestatem amet in sacerdotibus: *Lineis feminalibus, quae usque ad genua et poplites veniunt, verenda celantur et superior pars sub umbilico vehementer astringitur, ut si quando expediti mactant victimas, tauros, et arietes, trahunt portantque onera, et in officio ministrandi sunt, etiamsi lapsi fuerint, et foemora revelaverint, non pateat, quod opertum est.* Eandem ob causam[4]), ut diximus, apud Romanos nemo in scenam sine subligaculo prodibat. Michol quoque, David uxor insultans ironice marito, quod ante arcam saltasset, nuditatem obiecit. Hoc

[1]) Ex. 28. 42. [2]) S. Isid. l. 19. orig. cap. 21. [3]) S. Hier. ep. 128. ad. Fab. [4]) Supra n. 10.

licet putem ab ea dictum maledicendi studio, non vere, quod esset accinctus ephod lineo; tamen inde habemus sensum communem, scurrarum esse ac vilissimorum hominum, qui pudorem abiecissent, non autem bene moratorum, nuda membra retegere. *Quam gloriosus*[1]), inquit, *fuit hodie rex Israel discooperiens se ante ancillas servorum suorum et nudatus est, quasi si nudetur unus de scurris?* Quod si obiicias Deum aliquando iussisse nudum et discalceatum Isaiam[2]) ire per populos, oracula coelestia clamantem, respondet S. Ambrosius[3]): *Considera, quae figura sit facti huius, quidve praetendat species huiusmodi, eo quod ita nudi ambulabunt pueri Iudaeorum et virgines in captivitatem deductae; Sicut puer*, inquit, *meus Isaias vadit nudus et excalceatus. Potuit quidem hoc et sermone exprimere, sed exemplo acerbare maluit, ut species ipsa plus incuteret horroris, et quod in prophetae corpore aversabantur, in se pertimescerent.* Hactenus Ambrosius. Hunc pudorem in se castissimae virgines sentientes, cum ad martyrium ducebantur, inter tormenta nuditatem numerabant; proinde quovis alio cruciatu redimebant hanc vexationem et molestissimam ignominiam, quam vel impudenti adulterae tanquam atrox supplicium comminatur Deus per Ezechielem[4]) dicens: *Et nudabo ignominiam tuam*

[1]) 2. Reg. 6. 20. [2]) Isa. 20. 2. [3]) S. Amb. libr. 4. ep. 30. ad Sab. Isa. 20. 3. [4]) Ezech. 16. 37.

coram eis et videbunt omnes turpitudinem tuam. Extat apud Palladium[1]) Potamiaenae exemplum, quae iussa exui, ut in lebetem picis ardentis plenum iniiceretur, rogavit judicem per caput Imperatoris, ne spoliaretur, sed potius, quod erat acerbius ad dolorem, induta ut erat, ac stans in picem demitteretur paulatim; quae voti compos facta spatio trium horarum, cum pix ad collum pervenisset, extincta est. Nec viri se vinci passi sunt a virginibus. Nam inter eos monachos[2]), qui in regione Sinae et Rhaiti sunt a barbaris interempti, unus indicare socios iussus, exire de cella et nudari, respondit inter alia: *Neque vestem exuam, ut me quis adhuc sentientem et mei liberi arbitrii compotem, cernat nudum et contueatur corpus, quod in hodiernum usque diem meis non est conspectum oculis.* Ab eodem studio tegendae nuditatis laudatur iure Maximilianus, primus eius nominis Imperator[3]), qui morte imminente sibi adhuc spiranti subligaculum induci iussit, ne quis post mortem eas corporis partes nudas aspiceret, quas ipse opertas maxime cupiebat. Laudandus pariter Stephanus Tuccius Mamertinus nostri ordinis[4]), vir ingenio, doctrina, sanctitate conspicuus, qui iam iam moriturus a P. Praepo-

[1]) Pallad. in Hist. Laus. §. 3. [2]) Nilus l. de inter. SS. Patr. qui erant in Sina. [3]) Appen. Spec. ex exemplo. 50. [4]) Sebast. Deret. in lit. Soc. Iesu. 1597. Prov. Rom. Io. Petr. Glusian. lib. 3. vitae c. 22.

sito Generali petiit, ne sibi mortuo cadaveris curandi causa detraherentur indumenta ; quod facile impetravit, quia usus obtinuit in Romana domo, ut manus tantum ac facies mortuis laventur. Idem studium in Sancto Carolo Cardinale merito laudatur a scriptore vitae.

12. Religiosorum magistri et rationis ductum et christianorum perfectorum exempla secuti, multo quam alii diligentius nuditatem cavendam putarunt praeceptis editis atque decretis. Primum omnium reperio Dorotheum[1]) ita praecipientem : *Cave, ne aliquo praesente membra tua detegas. Et vehementer licet aestues et caleas, noli tamen aliquod membrorum tuorum denudare atque detegere.* Hoc praeceptum iisdem paene verbis transtulit in librum de mundi contemptu Isaacus[2]). Beatus Isaias[3]) Abbas : *Nec corpus tuum expone, ut ab hominibus videatur. Et si de via fessum oleo paululum ungi volueris propter itineris laborem, pedes tuos tantum sic ungi permitte, ut eos retegi verearis.* Sanctus Bonaventura[4]), de lotione pedum item agens monet eum, cui lavantur his verbis : *Nec debet quis ibi vel alibi tibias nimis exponere, sed magis tunica circumcingere diligenter* (quod etiam Camaldulenses[5]) praecavent). *Turpe est enim religiosis personis carnium nuditate occurrere. Cavet*

[1]) S. Doroth. serm. 20. [2]) S. Isaac. Presb. l. de contempt. mundi c. 45. [3]) B. Esa orat. 3. [4]) S. Bon. Spec. discipl. par. 1. partic. 3. c. 5. [5]) Const. Camal. l. 1. c. 3.

omnis honestus, ne eius unquam appareat caro nuda, nisi quantum compulerit necessitas manifesta. Et subdit eius pudorem, quem in alteram fluvii ripam virtus divina transvexit. Et Ioannes de Capistrano[1]) de ferendo semper habitu praecipiens: *Magis expedit nos honestatem servare, quam quascumque saeculares mulieres.* Monachi Casinenses[2]) decreto cavent, *ne fratres in mari, nec in fluminibus, causa lavandi se spolient.* Camaldulenses[3]) quoque: *Nemo vestibus propriis exuatur, ut lavetur in flumine vel in mari vel aliis aquis, nisi forte sanitatis gratia et de medicorum consilio sit faciendum.* Carthusienses[4]) id sanitatis quoque gratia fieri plane vetant. Umbertus[5]): *Quidam religiosi nunquam utuntur balneis pro quacumque necessitate, tum quia reputant hoc femineum, tum quia reputant minus verecundum, cum non possit fieri sine denudatione. Pudicae vero mentes sic erubescunt huiusmodi nuditatem, ut non solum coram aliis, sed nec etiam soli possunt eam sustinere. Propter quod religiosi plerique dormiunt vestiti.* Sentiebat idem, quod commemorati Patres[6]), Franciscus Borgia Societatis nostrae tertius a B. Ignatio Praepositus generalis, cum poenam irrogari iussit ei, qui nudus triclinium ingressus

[1]) Io. de Capistr. in ordin. c. 2. [2]) Casin. in c. 6. reg. 5. Ben. §. 3. [3]) Const. Camald. l. 1. c. 6. [4]) Cartus. P. 2. st. c. 11. n. 13. [5]) Umb. c. 122. in c. 19. reg. 5. August. [6]) Ribad. et Sch. l. 4. vitae c. 8. §. 10.

erat, ut se flagellis verberaret. Etenim intelligebat verberationem illam, quamquam publicam, ita religiose ac modeste fieri posse, vel pertuso sub humeris sacco induendo vel adversa tunica, ut non nisi curiose intuentibus tergi nuditas appareret. Hanc moderationem, si monachi Casinensis monasterii, qui se publice sexta quaque feria verberandi consuetudinem intermiserant, quod nudari vestibus erubescerent, adhibere novissent non tantopere B. Petrus Damiani[2]), cupidus salutaris consuetudinis revocandae in monasterium, calamo laborasset in minuenda per epistolam erubescentia e nuditate corporis, quam in ea afflictatione praetendebant. Sane conventus abbatum coactus Aquis[2]) anno 819. turpem existimavit hanc nuditatem, cum decrevit, *ut nudi, pro qualibet culpa, coram fratrum obtutibus non flagellentur.*

13. Quamobrem merito laudantur ii, qui studio tegendae nuditatis commodis corporis caruerunt. B. Antonius, magnus vere magister vitae spiritualis, hanc tulit laudem a magnis viris et ob hanc causam a laudatis laudatus est, a S. Ephraem[3]) et Athanasio[4]), *quod neque quis eum denudatum unquam conspexit, nec prorsus Antonii corpusculum nudum, praeterquam cum post mortem*

[1]) B. Pet. Dam. epist. 89. [2]) Abb. Aquis. congr. ann. 819. [3]) S. Ephr. T. 2. tract. in attende tibi c. 10. [4]) S. Ath. in Ant. Cassin. l. 1. hist. trip. c. 11.

sepeliretur, cuiquam patuit. Quod Cassiodorus et Nicephorus[1]) confirmant. Comendatur Beatus Burchardus[2]), qui paulo ante mortem aqua purissima se lavit, ne mortuus nudus aspiceretur. Sancto item Vincentio[3]) ordinis Praedicatorum laudi datur, quod nemo nudam carnem eius vidit unquam, nec etiam fratres illi, quibus ipse familiarius utebatur. Laudatus quoque iure est Carolomannus[4]), Pipini regis Francorum frater, novitius in ordine S. Benedicti, qui dum pasceret oves a latronibus per vim plane nudatus, detegi pudenda non ferens, femoralia tantum ab eis violenter eripuit. Merito item a B. Martino[5]) divino instinctu reprehensus est acerrime monachus ille, qui ad fornaculam carbonum admota sibi sellula, divaricatis pedibus super ignem illum, nudato inguine residebat. Ad quem continuo Martinus factam sacro tegmini sentiens iniuriam, magna voce proclamavit[6]): *Qui nudato inguine nostrum incestat habitaculum.* Hinc colligas prudentem fuisse virginem illam Romanam, quae asserens, ea re minime honesta se multos offensuram, noluit, ut ostenderet se mortuam mundo, vestibus expoliare sese, ac nuda procedere per urbem, uti suadebat exemplo suo Serapion Sindonites, quem,

[1]) Niceph. l. 8. c. 40. [2]) Vita B. Burchardi apud. Baron. t. 11. ann. an. 1026. [3]) Rauz. l. 2. vit. S. Vinc. c. 7. [4]) Leo. l. 1. chro. Cassin. c. 7. [5]) Sulp. dial. 3. §. 19. [6]) Palla in His. Laus. §. 85.

quia pro sancto habetur a Palladio, existimaverim id experiundae virginis solum gratia dixisse.

14. Porro quod haec nuditatis occultatio gratissima sit Deo, quemadmodum S. Bonaventura animadvertit, proinde studiose servandam regulam, inferimus ex miraculis, quae in hac re contigerunt. Memorabile est illud, quod innuit idem S. Bonaventura[1]) et ab antiquioribus Athanasio[2]), Palladio[3]), Cassiodoro[4]) et Nicephoro[5]) narratum est in commendationem non Antonii, ut quidam memoria lapsi opinati sunt, sed Ammonis celeberrimi monachi. Cui necesse fuit aliquando flumen nomine Lycun, seu fossam ex eo deductam, subitis aquis inundatam transvadare, rogavitque Theodorum, qui cum ipso erat, ut paululum a suo separaretur aspectu, ne nuditatem corporis invicem uterque conspiceret. Recessit Theodorus, nihilominus ille, cum se ipsum nudare vellet, erubuit; cogitantem autem eum, in alteram ripam virtus divina transposuit. Quid quod et angelis haec nuditas nocturna displicet? Testis S. Dorotheus[6]) ex versione Christophori Calabri, cum ait: *Cum somno te traditurus es et quieti, da operam, ut modeste, sobrie, religioseque te geras, ne custodem angelum, qui circa te vigilat, offendas et*

[1]) S. Bon in Sp. P. 1. pa. 3. c. 5. [2]) S. Atha in vita S. Antonii. [3]) Palladi in hi. Laus. §. 8. [4]) Cassio. l. 1. hi. tripart. c. 11. [5]) Niceph. l. 8. hist. eccl. c. 41. [6]) S. Doroth. ser. 20.

recedere cogas. Quod ad nuditatem vitandam retulerim, de qua proxime locutus fuerat. Quid quod huc non invitus trahi potest Bernardus[1])? *In quovis*, inquit, *diversorio, in quovis angulo, angelo tuo reverentiam habe. Tu ne audeas illo praesente, quod vidente me non auderes? An praesentem esse dubitas, quem non vides?* S. Basilius[2]), his antiquior, virgini praecepta praescribens, multis suadet, ut nuditatem vitet, etiam cum sola est in occulto, atque id propter angelos, *qui sunt praesentes ubique et omnia quae geruntur, inspiciunt*; quorum causa, ex Apostoli praecepto, ne capite quidem nudato esse debet. Itaque nobis quoque conveniet summa praecepti mutatione pauculorum verborum. *Revereatur ergo omnis mulier, sed virgo in primis, angelos, etiam cum domi sola, nullis viris arbitris residet.* Clarissime Clemens Alexandrinus[3]), post multis reprehensam nuditatem, praesertim in balneis, concludit, Deum ipsum esse reverendum. *Oportet ergo domi quidem parentum et famulorum pudore affici, in viis autem eorum, qui fiunt obviam in lavacris mulierum, in solitudine autem sui ipsius, ubique autem Verbi, quod est ubique.* Quare et nos diligentissime cooperti dormiamus et subuculati, ut regula praescribit, et in nullo casu membra nudemus coram aliis. Nam in hac re, ut in ceteris rebus, plurimum

[1]) S. Bern. ser. 12. in Psal. qui habit. [2]) S. Basil. l. de vera virg. [3]) Clem. Alex. l. 3. paedag. c. 5.

potest usus ad tollendam naturalem verecundiam.

15. Imo neque coram nobis ipsis (quod erat tertium ex propositis capitibus) nudemur. Etenim hoc ad castitatis et pudicitiae perfectionem pertinet, cui nuditas propria obfuit aliquando. Habemus naturam in hac re magistram, cuius instinctu quisque, nisi pudorem omnem prorsus abiecerit, impudentiae vitio contracto, se ipsum veretur, atque in se nudo intuendo erubescit et nonnihil exhorret. Id cognovit Seneca[1]), qui detestans hanc curiosam vitiosamque inspectionem, hanc protulit sententiam: *In perditis quoque et ad omne dedecus expositis tenerrima est oculorum verecundia.* Confirmat S. Ambrosius[2]): *Nonne ipsi nos inspicere nudos reveremur?* Theodoretus[3]): *Infantes de nuditate sua minime erubescunt; sed cum adoleverint, non sine rubore nuditatem suam conspiciunt, itaque illam vestimentis tegunt.* In omnium parentibus primis, ut notavit S. Macarius[4]), id manifeste patuit, qui post peccatum, se ipsos erubuerunt intuentes et operuerunt: *Et aperti sunt oculi amborum cumque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia ficus et fecerunt sibi perizomata.* Post esum pomi vetiti, experti sunt nuditatem quatenus turpem et ideo erubuerunt, ut notat Card. Caietanus[5]), nam ante lapsum,

[1]) L. Sen. l. 1. nat. q. c 16. [2]) S. Ambr. l. 4. ep. 30. ad. Sab. [3]) Theod. q. 28. in Genes. [4]) S. Macar. hom. 20. Gen. 3. 7. [5]) Thom. Caiet. in c. 3. Gen.

etsi viderant nuditatem suam, non viderant eam sub ratione turpitudinis, more puerorum. Unde autem turpitudo haec atque deformitas oriatur, praeclare inter ceteros explicat Augustinus[1]). At hic non est necesse referre, ubi mihi satis est probasse, deformitatem quandam in corpore nudo eminere, cuius intuitu morati homines erubescunt, proinde nuditatem propriam aversantur et contegunt. Hoc studium multo maius in religioso debet esse, qui progrediens omnibus viribus ad perfectionem suae professioni propositam, ibi debet (ut Aristotelico more loquar) incipere[2]), ubi saeculi filius, etiam valde spiritualis, desinit.

16. Quamobrem audiamus oportet veteres magistros vitae spiritualis, qui de hac re praecipiunt, monent, dant exempla. S. Ephraem[3]):, *Quando enim oculis nostris libere in contemplandis, quae non oportet, utimur, cum ne proprium quidem corpus fas est eum secure, qui in virtute exercetur, contueri, hinc nobis damnum conciliamus.* Hoc ipsum videtur indicare Basilius[4]), cum disserens de virginitate, scribit haec: *Etsi enim adsit nemo, ipsa tamen sibi virgo adest, debetque prae omnibus se ipsam revereri.* B. Esaias[5]) Abbas ita praecipit: *Te ipsum quoque, dum solus es, dum*

---

[1]) S. Aug. l. 11. de Gen. ad lit. c. 31. 32. et l. 14. de civ. c. 17. [2]) Ar. l. de sensu et sensib. c. 1. [3]) S. Eph. ser. de patien. et compunct. T. 1. [4]) S. Basil. l. de Virgin. [5]) B. Esa. Abb. orat. 9.

induis aut exuis, reverere. S. Athanasius[1]) ad virginem religiosam, loquens de nuditate vitanda: *Imo, neque te ipsam consideres deposita veste* et postea balnei usum interdicit, nisi in summa necessitate. Beatus quoque Diadochus[2]) balnei usum dissuadet, nuditatis huiusce vitandae causa, quod et alios vetuisse didicimus ex Umberto. *Conferre se ad balneum*, inquit Diadochus, *nemo peccatum aut a ratione alienum esse dixerit: propter continentiam tamen ab eo se abstinere et virile et maxime temperantis esse dico. Nec enim illa voluptaria lavatio corpus nostrum emolliet, nec veniet in mentem illius turpis nuditatis Adam, ut de illius foliis ad tegendum secundum nuditatem turpitudinis solliciti simus.* Sanctus Hieronymus[3]): *Mihi omnino in adulta virgine lavacra displicent, quae ipsam debet erubescere et nudam videre non posse.* Utrum autem ob hanc causam nunquam balneo sit utendum[4]), non hic definio, cum alio loco id examinetur accurate; satis est interim intelligere, quod monet S. Diadochus, continentis viri esse respuere, praesertim cum necessitas maxima non est; quae si ingruat, habemus ab Olympiade sanctissima femina remedium optimum, de qua haec scribit Palladius Diaconus[5]). *Balneas nun-*

---

[1]) S. Atha. reg. de virg. conservanda. [2]) Supra n. 8. B. Diad. l. de perfect. spir. c. 52. [3]) S. Hier. ep. 7. ad Laetam. [4]) Ad reg. 37. con. n. 23.et seq. [5]) Pall. Diac. et Greg. Alex. in vita S. Chrys.

quam adit; *quod si infirmitatis necessitas urgeat.* (*crebris enim passionibus et morbis atteritur*) *induta camisia descendit in aquas. Veretur enim* (*ut aiunt*) *et se ipsam.* Hoc remedium exemplo religiosorum observantissimorum praescribit suis Ioannes de Capistrano[1]). Denique Ammonis extat factum mirabile, qui transiturus Lycum non modo socium veritus est, ut dixi, sed etiam maxime se ipsum; atque[2]) ut Athanasius, Palladius, Cassiodorus, et Nicephorus iam memorati scripserunt, cum semet ipsum erubesceret nudum intueri, tunc divinitus fluvium translatus est, quasi voluerit Deus pudicitiae actum miraculo illo et laudare et honorare.

[1]) Io. de Capist. c. 10. ordin. [2]) Supra n. 14.

REGULA XIII.

COMMUNIUM.

Nemo cubiculo egrediatur, nisi decenter vestitus.

1. Quatuor breviter hic notari possunt ad regulae explicationem. Primum cum religiosorum aliorum institutis congruere regulam nostram. 2. Quibus de causis id praecipiatur. 3. In quo potissimum sit posita observatio regulae et violatio. 4. Quae prodesse possunt ad observationem.

2. Convenit ergo regula nostra cum praecepto S. Ephraem[1]), quod sic habet: *Conducere arbitror monacho, maxime novitio, non exire cella sine super humerali. Indecens enim esset absque pallio prodire; siquidem nudo aliquo amictu, sive cum solo colobio novitium incedere, monacho turpe est et indecorum.* Habent his similia Casinenses monachi, Camaldulenses et Sanctus Bonaventura quorum verba postmodum dabo.

3. Causae cur id praescribatur, mihi videntur esse duae. Prima respicit conversationem caritatis fraternae, quae alitur maxime reverentia, honore, cultu; minuitur contemptu vel certe contemptio-

[1]) S. Ephr. T. 2. in doct. varia c. 88.

nis opinione. Sed qui prodit in conspectu fratrum indecore vestitus, existimatur eos minus revereri, quam par est, imo et parvi facere. Videmus enim inter saeculi filios magni referre, quo habitu magnates ac nobiles in salutationibus atque officiosis visitationibus sese excipiant. Inde honorem coniiciunt et contemptum. Etenim se parvipendi putaret, qui ab viro nobili paris dignitatis vel inviseretur vel exciperetur eo habitu, quo de nocte inter familiares uti soleret. Observavit Aristoteles[1]) eos, coram quibus facimus, quae vulgo turpia videntur, aut amari a nobis familiariter aut contemni. Religiosa cum sodalibus nostris amicitia, quos tamquam nobis superiores honorare ac revereri debemus, non est adeo familiaris, ut turpia permittat. Restat igitur, ut contemptus reputetur.

4. Secunda causa magis propria, quam Sanctus Ephraem et alii religiosi efferunt, est conservatio decori et gravitatis religiosae. Nam omnes ductu rationis naturalis ducimus indecorum coram aliis incedere quempiam vestitum, non eo modo, qui proprius atque accommodatus sit personae, loco moribusque communibus. Hinc legis apud Tertullianum[2]), Romae quondam matronae sine stola in publico pro stupro poenam fuisse. Ratione item decori nemo in scenam sine

[1]) Ar. l. 2. rhet. c. 9. Reg. 29. summ. [2]) Tertull. l. de pallio c. 4. Ad reg. 12. com. n. 10.

subligaculo prodibat, ut docui proximo commentario. Et quis non irrisisset senatorem, qui vestem tricliniarem aut balnearem pro toga tulisset in curiam? Hinc illa gravis a Cicerone[1]) vituperatio M. Antonii, qui gallicas et lacernam pro calceis et toga gestarat in publico. Hinc apud Theophrasten[2]) in caractere rusticitatis (quae decoro tamquam vitium opponitur) damnatur is, *qui saepe veste ita supra genu subducta sedet, ut denudatae corporis partes conspici queant.* Quis hoc tempore non indecore vestitum putaret virum nobilem, qui ex urbana domo proficisceretur ad frequentem ecclesiam sine pallio?

5. Quaerenti autem, in quonam decorum sit positum, ut inde tamquam a canone certo, quid sit indecorum regula vetitum intelligamus, respondeo primum in universum: decori rationem ac normam in habitu pendere a consuetudine, legibus, moribus cuiuscumque gentis, regionis ac familiae religiosae. Quamobrem id est indecorum, quod contra legem, usum, morem esse videtur. Hinc fit, ut quaedam Asianis indecora sint, Europaeis decora: monachis item decora quaedam, nobis vero, qui mores alios habemus, indecora. Sumatur exemplum ex auctore poenarum inter opera S. Basilii[3]), qui contra decorum peccare et benedictione carere vult eum, *qui*

[1]) Cic. Phil. 2. Agell. l. 13. c. 21. [2]) Theophr. in car. mor. c. 4. [3]) Basil. in poenis. §. 7. Ad reg. 35. comm. n. 2.

absque capitis velamine opus faciat in quocunque loco. Nos id in mensa indecorum putaremus, non in officina privata. Ceterum, quid sit decorum hoc, magis enucleabitur, cum regulas modestiae illustrabimus.

6. Ad particulares modos violandi decori veniens dico primum: violari regulam ab eo, qui extra cubiculum nocturnum habitum quemcumque deferret. Innuit Sanctus Ephraem, cavens, ne monachus incedat cum solo colobio[1]). Nam superiore commentario probatum est, colobium esse proxime adhaerens corpori indumentum, in quo monachus dormiebat. Subiicitque Sanctus Ephraem in praecepti confirmationem angeli verba praecipientis Petro, in carcere dormienti, factumque Petri promptissime angelo parentis. Lucae[2]) narratio haec est: *Dixit autem angelus ad eum: Praecingere et calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi: Circumda tibi vestimentum et sequere me. Et exiens sequebatur eum.* Dormiebat discinctus, discalceatus, altera tunica deposita, quod in cubiculo dormitorio licebat. Sed e carcere tamquam e cubiculo egressurum iubet angelus decoris gratia, ut consueta induat vestimenta, praecingat sese et calceet calceamenta, quae Graeci sandalia, Latini caligas vocant. Notarat id quoque Cassianus[3]) perpendens ea verba: *Praecingere et cal-*

[1]) Ad reg. 12 comm. n. 4. et 8. [2]) Act. 12. 8. 9. [3]) Cass. l. 1. c. 2.

cea te caligas tuas: *Quod*, inquit, *ut faceret, nequaquam monuisset angelus Dei, nisi vidisset eum, ob refectionem nocturnae quietis, paulisper defecta membra solita cinguli obstrictione laxasse.* Perspicue Camaldulenses[1]): *Neque vero liceat alicui, quacumque de causa, exire extra cellam cum habitu nocturno, sed semper cum diurno ipso vestitu vel saltem cum cuculla*: Referuntur huc confratres Ioannis Dei, qui vetant confratrem non ex toto vestitum exire.

7. Secundo sine tunica talari exire de cubiculo censetur indecorum. S. Bonaventura[2]) aeque putat indecorum religioso sine habitu incedere, (qui apud Minores tunica est) ac saeculari nudum egredi. Casinenses[3]) subscribunt: *Ordinamus autem, ne fratres nostri ullo tempore ad chorum, refectorium et capitulum conventuale sine tunica accedant, ut disciplina et gravitas monastica servetur.* Potest huc referri S. Isidorus[4]) ita praecipiens in regula: *Monachi autem in monasterio palliis semper operiantur, ut pro honestate tecti incedant et pro ministerio operis expediti discurrant.* In eo monasterio talis erat consuetudo, ut palliis operirentur, idcirco sine illis decorum violabatur.

8. Tertio tametsi talarem habemus, tamen sine feminalibus incedere, arbitror, esse contra

[1]) Camal. l. 1. declar. c. 22. Confr. Io. Dei in reg. 8. comm. [2]) S. Bon. p. 1. Spe. pa. 3. c. 5. [3]) Casin. c. 55. reg §. de mosura n. 5. [4]) S. Isid. in reg. n. 12.

decorum. Nam illud, etiam accuratis religiosis accidere potest, (in regionibus praesertim, ubi tunicae a pectore ad terram usque consutae non sunt) quod timebant in theatris Romanorum scenici et quod Deus praecavebat in sacerdotibus, ut alibi dixi[1]). Scio haec feminalia, ut Suetonius[2]) et interpres Scripturae: sive brachas, ut Ambrosius[3]) et Isidorus[4]) loquuntur, sive succinctoria et campestria ut S. Augustinus[5]): sive subligacula, ut Cicero[6]): sive denique femoralia, ut S. Benedictus[7]) appellant, non semper nec omnibus in usu fuisse. Nam S. Ambrosius[8]) de Iudaicorum sacerdotum brachis loquens significat, non omnibus esse usitatas, cum ait: *Quod nonnulli nostrorum adhuc servare dicuntur.* Et S. Benedictus femoralia iter acturis tantum concedit et monachi Cistercienses S. Bernardi tempore obiecerunt Cluniacensibus usum femoralium extra iter, tamquam peccatum contra regulam. De iisdem Cisterciensibus Iacobus a Vitriaco[9]) describens eorum instituta: *Camisiis non utuntur, neque femoralibus, nisi forte cum necesse fuerit eos equitare.* Verum experientia docuit esse necessaria et religiosis induenda. Quod multorum auctoritate probatur. Primum ore Salvatoris dicentis: *Sint lumbi vestri*

---

[1]) Ad reg. 12. com. n. 10, 11. [2]) Suet. in Aug. c. 82. Ex. 22. 43. [3]) S. Amb. l. 1. Offic. c. 18. [4]) S. Isid. l. 19. orig. c. 21. [5]) S. Aug. l. 14. de civ. c. 17. [6]) Cic. l. 2. off. [7]) S. Ben. c. 55. reg. [8]) Iac. Vitr. hi. Occid. c. 14.

praecincti[1]): Nam S. Hieronymus[2]) exponens locum Ezechielis, ubi feminalium lineorum est mentio, dicit: *Quibus feminalibus accingi vult Salvator Apostolos dicens: Sint lumbi vestri accinti.* Quo loco interpretatur illam praecincturam fieri per feminalia. Deinde Nicolaus Papa[3]) consultus a Bulgaris recens baptizatis, num femoralia induere iam christiani facti deberent, ubi dixisset hoc ad salutem haud pertinere et illis integrum esse utrumlibet, suadet et auctor est, ut ea induant, *quia* inquit, *in libris nostris iussa sunt femoralia fieri et iis viri utuntur.* Adde B. Fructuosum, qui apud Smaragdum[4]) ita praecipit. *Femoralium usus cuique est permittendus, maxime his, qui in ministerio implicantur altaris.* Cisterciensibus respondit optime Petrus Cluniacensium[5]) abbas in epistola S. Bernardum: non esse contra regulam, quia regula nihil necessarium interdixit; corroborat necessitatem praecepto sacerdotibus imposito in Levitico[6]): *Feminalibus lineis verenda celabit*: profert Apostolum dicentem inhonestis abundantiorem honorem circumdari: tum ait: *Huius rei honestas quidem intelligitur; honestas autem apertius exponeretur, si de talibus, sicut de ceteris libere loqui permitteremur. Honestum tamen*

[1]) Luc. 12. 35. [2]) S. Hier. in c. 44. Ezech. [3]) Nic. 1. ad consul. Bulg. c. 59. [4]) Smaragd. in c. 55. reg. S. Ben. [5]) Petr. Clun. l. c. ep. 28. ad Ber. ad 3. obiect. [6]) Lev. 16. 4. 1. Cor. 12. 23.

est, utile est, necessarium est. Hactenus Petrus, et optime. Postea S. Franciscus[1]) in suo testamento, se usum feminalibus in sua extrema paupertate, testatur, cum ait: *Eramus contenti una tunica intus et foris repetiata, cum cingulo et braccis et nolebamus plus habere.* Confirmat S. Bonaventura[2]) in eius vita. *Revera,* inquit, *ipse a principio religionis usque ad mortem tunica chordula et femoralibus dives, iis contentus fuit.* Nec dubito, qui eius discipuli suum imitentur magistrum[3]), quin etiam in regula braccas concesserat. Iure igitur ac prudenter Cardinalis Turrecremata[4]) recedit a S. Benedicto in hac re dicens: *Ubi advertendum, quod tempore huius institutionis rarus erat usus braccarum; sed quidquid sit de usu illius temporis convenientius nobis videtur, quod religiosi in monasterio et in via directi illis utantur;* praesertim cum symbolum castitatis fuerint in veteri sacerdote, ut tradit S. Cyrillus Alexandrinus[5]) et Isychius[6]). Horum magistrorum monita rationesque secuti Carmelitae[7]) discalceati S. Eliae, non modo statuerunt, subligacula ex rudi tela linea sub genua pertinentia, esse ferenda, sed etiam ob pudorem numquam exuenda.

9. Quarto, sine cingulo tunicam astringente

---

[1]) S. Franc. de Assis. in test. [2]) S. Bon. in vita S. Franc. c. 7. [3]) S. Franc. c. 1. reg. [4]) Turrec. tr. 21. in c. 55. reg. B. Ben. [5]) S. Cyril. l. 4. in Lex. [6]) Isych. in c. 16. Lev. [7]) Congr. Carm. S. Eliae. p. 1. const. c. 10. §. 10.

de cubiculo exire contra decorum itidem existimatur. Ratio est, quia visus est semper fracti muliebrisque animi, qui togatus discinctus ingreditur. Idcirco Deus Iobo[1]) dixit: *Accinge, ut vir, lumbos tuos.* Et apud Romanos gentem togatam discincti[2]) aut male praecincti scommatibus puncti fuerunt, veluti Caesar Dictator a Sylla et Cicerone Maecenas a L. Seneca[3]). Tum quia cingulum est necessarium religioso, ut multis probatur, ubi de habitu nostro agitur[4]). Itaque deponere non licet in publico, ne ad breve quidem tempus, quod tantopere commendatur a Scriptura, conciliis et patribus, quod castitatis et modestiae symbolum est, quarum virtutum nunquam oblivisci debemus.

10. Veniam ad adminicula. Duo nos iuvare possunt ad observationem regulae. Primum est, existimare nobis virum aliquem gravissimum (qualis esset episcopus, praeses senatus, Praepositus generalis) egredientibus e cubiculo occurrere posse. Contigit id nonnumquam nobis nihil tale opinantibus, episcopum aut Cardinalem aut principem civitatis domi esse, fieri obvium, cum egrederemur e cubiculo dormitorio. Quis in eo occursu non erubesceret, si se deprehenderet minus decore vestitum? Legimus S. Petrum piscantem more

[1]) Iob. 38. 31. Suet. Cass. c. 43. [2]) Macrob. l. 2. Satur. c. 3. [3]) L. Sen. ep. 1. 4. [4]) Ad reg. 25. Summ.

piscatorum nudum ut est apud Ioannem[1]), accedente Christo ad mare, se tunica succinxisse; quod S. Chrysostomus[2]) reverentiae tribuit. Coram sociis piscatoribus non erubescebat ob consuetudinem et aequalitatem; coram Christo, qui magister fuerat et ob id maiorem reverentiam exigebat, vel erubuit, vel ex reverentia censuit nuditatem tunica contegendam. Noctu, dices, non occurret episcopus. At occurrere potest Rector, Praepositus, Provincialis, a quo nolles indecore videri vestitus; potest novitius atque adolescentulus, qui primum offenditur ac reprobat morem tuum, deinde permotus exemplo incipit imitari te regulae violatorem, atque ita paulatim disciplina domestica religiosorum corruere solet.

11. Alterum adminiculum est: adeo te habere decore in cubiculo, ita praecinctum, opertum ac vestitum, tametsi cales atque aestuas, ut si qua repentina necessitas te evocet inde, quae nullum det tibi spatium tui componendi, compositus inveniaris ea ratione, quae statum religiosum deceat et neminem obvium offendat. Huius occultae modestiae retinendae gratia profuerit Catonis Censorii dictum[3]): *Unumquemque se ipsum maxime revereri debere, nunquam enim esse sine seipso.* Quod inter praecepta Constantio episcopo designato tradita posuit S. Ambrosius[4]) his verbis:

[1]) Io. 21. 8. [2]) S. Chrys. ho. 86. in Io. [3]) Plu. in apoph. Roman. [4]) S. Amb. l. 3. ep. 19.

Et si quis solus est, se ipsum prae ceteris erubescat, quem maxime debet vereri. Profuerit item meminisse[1]), quod Vigilantio monitum hoc negligenti scripsimus evenisse. Doctrinam suggero Camaldulensium[2]), qui iubent suos vel in secreto decentem habitum retinere verbaque haec subiiciunt notatu dignissima: *Illud pro certo noverint iuvenes, quod nisi in cella assueti fuerint honestatem ac decentem compositionem et gravitatem servare nunquam illam in hominum praesentia poterunt custodire.* Ut hoc assequamur, iuvabunt nos custodes a S. Bernardo[3]) significati. *Ut tutius,* inquit, *in cella habites, tres tibi deputati sunt custodes, scilicet Deus, conscientia et spiritualis pater.* Post: *Insuper, ut gratum me habeas, addam tibi et quartum: et quamdiu parvulus es et donec plenius addiscas, divinam cogitare praesentiam paedagogum tibi procurabo.* Quatuor his custodibus Bernardi quintum addo, ex eiusdem doctrina, custodem angelum. Quicumque est perfectionis paulo amantior, non modo peccare coram his erubescit, sed etiam indecore se habere. De praesentiae Dei utilissima cogitatione de tribunali conscientiae in nobis posito, de patris spiritualis ductu, nihil dicam hoc loco. De angeli mente concepta praesentia dixi aliquid ex Bernardo ac Dorotheo, cum de nuditate vitanda praeci-

[1]) Ad reg. 12. comm. n. 7. [2]) Camald. const. l. 1. c. 58. [3]) S. Bern. l. de vita solit.

perem[1]). Hic addo locum ex eodem Bernardo[2]) nostrae disputationi de modestia in vestitu retinenda, etiam in occulto, quam aptissimum. Cum enim dixisset agenda esse omnia cum quadam spirituali disciplina, ut nequid appareat, quod non deceat servum Dei, subiicit haec verba: *Eis enim, quae inhonesta sunt nostra, abundantiorem honorem circumdare debemus. Honesta vero nostra nullius egent. Non solum autem hoc, sed et omnem vitam nostram, quamvis hominibus occultam, exhibere debemus Deo sanctam et honestam, et omnem conversationem nostram sanctis angelis conspicabilem agere et delectabilem, quamvis inter domesticos parietes inclusam. Omnia vestra, inquit Apostolus, honeste fiant in vobis. Grata Deo res est honestas*[3]) *et sanctorum angelorum amica. Propter quod etiam iubet Apostolus velari mulieres propter angelos, quicum procul dubio tam die, quam nocte nobiscum sint in cellis nostris, nos custodientes et nostris studiis congaudentes et cooperantes: Placet eis, ut etiam, nullo homine vidente, omnia nostra honeste fiant.* Haec S. Bernardus de angelis. Addunt Camaldulenses[4]): *Credendum esse, non minus daemones semper adesse, qui, subsannantes inhonestam atque indecentem monachorum habitudinem, laetentur et irrideant.*

12. Paedagogi praesentiam ita describit idem

[1]) Ad reg. 12. comm. n. 14. [2]) S. Bern. l. de vita solit. [3]) 1. Cor. 14. 40. [4]) Camald. l. 1. const. c. 58.

S. Pater[1]) : *Elige tibi tu ipse hominem consilio meo, cuius vitae exemplar sic cordi tuo insederit, reverentia inhaeserit, ut quotiens eius recordatus fueris, ad reverentiam cogitati assurgas et temetipsum ordines et componas, qui cogitatus, ac si praesens sit, in affectum mutuae caritatis emendet in te omnia emendanda et tamen nullum patiatur damnum secreti sui solitudo tua. Hic praesens tibi adsit quandocunque volueris, occurrat saepe et cum nolueris. Increpationes eius describe, tibi cogita : sancta eius severitas, consolationes, pietas et benignitas, exemplum sanctae vitae et sinceritas. Nam omnes cogitationes tuas, cum ab eo videri cogitabis, ac si videat, ac si arguat, emendare cogeris.* Videtur plane vir sanctus L. Senecam[2]) legisse, tum ab eo custodis et paedagogi nomen accepisse. Utinam vixisset ita Seneca, ut locutus est. *Aliquis vir bonus,* inquit, *nobis eligendus est, ac semper ante oculos habendus, ut sic tamquam illo spectante vivamus et omnia tamquam illo vidente faciamus. Magna pars peccatorum tollitur, si peccaturis testis assistat. Aliquem habeat animus, quem vereatur, cuius auctoritate etiam secretum suum sanctis faciat. O felicem illum, qui non aspectus tantum, sed etiam cogitatus emendat. O felicem, qui sic aliquem vereri potest, ut ad memoriam quoque eius se componat atque ordinet. Qui sic aliquem vereri potest, cito erit verendus. Opus est aliquo, ad quem mores*

[1]) S. Bern. l. de vita solit. [2]) L. Sen. ep. 11.

nostri seipsi exigant. Nisi ad regulam prava non corrigas. Haec Seneca paucis omissis. Idem[1]) in alia epistola: *Sic fac omnia tamquam spectet aliquis. Prodest sine dubio custodem sibi imposuisse et habere, quem respicias, quem interesse cogitationibus suis iudices. Hoc quidem longe magnificentius est, sic vivere tamquam sub alicuius boni viri, ac semper praesentis, oculis. Sed ego etiam hoc contentus sum, ut sic facias, quaecumque facias, tamquam spectet aliquis. Omnia nobis mala solitudo persuadet. Cum iam profeceris tantum, ut sit tibi etiam tui reverentia, licebit dimittas paedagogum; interim te aliquorum auctoritate custodi.* Plutarchus[2]) quoque inter signa profectus habet: *Si magnorum virorum memoria in affectu aut perturbatione statim se repraesentet et immotos nos conservet.* Neque vero monitum hoc impossibile est in praxi, si fidem habeamus Socrati, qui, referente Xenophonte[3]) de se, dictitabat: *Quod etiam memoria absentis plurimum iuvabat eos, qui versari cum illo et sermones eius accipere soliti erant.* Verum omissis philosophis, gloriosis suarum virtutum iactatoribus, ad magistros christianos venio. Sanctos viros adeo potentes esse, ut cogitati nos in officio contineant, asserit S. Isidorus Pelusiota[4]), de Timotheo quodam defuncto

[1]) Id. ep. 25. [2]) Pl. l. de prof. morum. [3]) Xenoph. l. 4. dict. et fact. Socrat. [4]) S. Isid. Pelus. l. 3. ep. 91. ad Theophil.

loquens: *Tantam a sua virtute iis a quibus cernebatur, utilitatem afferebat, ut etiam sola recordatione eos, qui ipsius meminerunt, in officio contineat. Poterat enim vel solum in animis versans pudorem ipsis immittere atque eos, quibus ipse in mentem venisset, a turpibus et absurdis affectionibus puros et immunes efficere.* Praeterea ex Climaco[1]) habemus, mirabilis illius monasterii monachos hac uti consuevisse cogitata magistri praesentia; *Quoties*, inquiunt, *absente patre eius nobis faciem fingimus, ipsumque nobis astare putamus, congressumque omnem aut sermonem aut cibum aut somnum, aut aliud quodlibet eiusmodi, quod sibi ingratum fore putamus, fugimus et aversamur, tunc re vera obedientiam liberam et minime adulteram nos arripuisse sciamus.* Petrus Blesensis[2]) Archidiaconus saecularis, vir probus ac doctus S. Bernardi aevo, tradit consuevisse diu secum retinere religiosi ordinis virum, suae conversationis testem, suique corporis et animae angelum et custodem. Postea sibi praeelegisse Canonicum quendam regularem, virtutibus omnibus, quas recenset, perinsignem, cuius recordatione spiritualiter proficiebat. Verba describo: *Memoriam eius posui tamquam signaculum super cor meum, cuius humilitatem, maturitatem, prudentiam, constantiam et, ut includam multa paucis, incomparabilem honestatem in interioribus meis iugi recordatione cir-*

[1]) Clim. gr. 4. [2]) Petr. Bles. in Invect.

cumfero; *quantumque permittit conversatio saecularis, ad exemplar illius, quasi ad sigilli spiritualis imaginem me consigno.* Quaeramus ergo et nos aliquem virum gravem, cuius cogitatu componamus nostros mores etiam in occulto. Non sunt nobis idonei Cato, Laelius et alii, quos L. Seneca proponit; non Socrates, Epictetus aut alii, quos Graecia de sua paupertate exhibet; non ille Polemo, qui vultus gravitate, non modo vivus, sed etiam pictura expressus, a flagitiis scorta deterrebat, ut auctores locupletissimi Gregorius Nazianzenus[1]), et Gregorius presbyter Nazianzeni vitae scriptor prodiderunt. Perfectas hi virtutes haudquaquam habuerunt. Abundat ecclesia sanctis viris, quos nobis cogitatione paedagogos, custodes ac morum formatores conscientiae vitaeque nostrae imponere possumus in occulto cubiculi atque in recessu animi et penetralibus cordis. Parentem equidem nostrum B. Ignatium, totius probitatis virum, eligam mihi, vultum eius atque animum ante me semper feram; hunc mihi ipsi identidem ostendam et repraesentabo, virtutis imaginem, vitae meae normam, custodem et exemplum.

[1]) S. Greg. Naz. Carm. de submiss. et c. Greg. presb. in vita S. Naz.

REGULA XIV.

COMMUNIUM.

Nemo eorum, qui ad domestica ministeria admittuntur, aut legere discat aut scribere aut, si aliquid scit, plus litterarum addiscat, nec quisquam eum doceat sine Praepositi Generalis facultate, sed satis eis erit sancta cum simplicitate et humilitate Christo Domino nostro servire.

1. Haec regula sumpta est ex capite sexto Examinis[1]), quod omnibus, qui Societatem ingredi cupiunt, in prima probatione legendum traditur et sexto quoque mense probationis secundae relegitur, ut in regulis magistri Novitiorum[2]) praescribitur ; ne successu temporis praetendant ignorantiam pro excusatione mutatae voluntatis. Unico verbo, qui ad domestica ministeria admittuntur in ordinem, vocitantur apud nos *Coadiutores*[3]). Quo nomine nuncupavit eos Paulus tertius Pontifex Maxim. anno 1546. deducens appellationem a coadiuvando, quod in temporalibus et domesticis officiis coadiuvent alios socios, spiritualibus exercitiiis et doctrinis vel addiscendis vel tradendis occupatos. Interdum nominantur *Coadiutores*

[1]) Exam. c. 6. §. 6. [2]) Mag. Nov. reg. 12, 13. 63. [3]) Bullar. Sec. p. 24, 25.

temporales[1]), quemadmodum est in Constitutionibus et facit Gregorius XIII. Ut distinguantur a Coadiutoribus spiritualibus, qui sacerdotes sunt, quasi milites auxiliarii in hoc exercitu, qui professis tamquam legionariis in ministeriis spiritualibus sunt subsidio, ut idem Paulus Papa docuit. Praeterea Coadiutoris vox, addita in initio syllaba, sumpta est Apostolo Paulo, qui ea saepe utitur ad eos honorifice nominandos: a quibus in evangelii praedicatione iuvabatur[2]), nominatim Timotheum, Titum, Clementem, Marcum, Lucam et alios quosdam suos *adiutores* appellat. Adeoque particula adiecta non mutat sensum, ut potius augeat et magis exprimat significationem honorificam iuvandi sacerdotes et alios socios doctrinarum studiosos. Colligo nominis huius dignitatem ex usu Patrum et Conciliorum. Nam Petrus Blesensis[3]) sacerdotes ipsos appellat *Christi Redemptoris Coadiutores*, quod in animarum salute Salvatori cooperentur. Id quantum sit ad dignitatem, ex B. Dionysii Areopagitae[4]) doctrina, non est huius loci demonstrare. Satis est intelligere Coadiutores temporales quoque, pro suo modulo, si muneri suo diligenter satisfaciant ac sancte iuvent sacerdotes, ex praeseripto regularum ad eandem mortalium salutem cooperari, tum

[1]) P. 3. c. 2. §. 7. Bullar. Soc. p. 229. [2]) Rom. 16. 11. 2. Cor. 8. 23. Phil. 4. 8. Philem. 24. [3]) Bles. ser. 47. [4]) S. Dion. l. de coel. hier. c. 3.

per hoc nomini suo respondere. S. Bernardus[1]) eodem saeculo nomine eodem decorat eos, qui lateri Papae assistunt, ut eius negotia expediant eumque iuvent in ecclesiae gubernatione. Verba ipsius ad Eugenium Pontificem haec sunt: *Veniamus ad collaterales et covadiutores tuos. Hi seduli tibi, hi intimi sunt. Quamobrem si boni sunt, tibi potissimum sunt; si mali, aeque plus tibi.* Idem alio in loco[2]), quod est mirabilius, ornat hoc cognomento B. Ioseph, Mariae Virginis sponsum, cum ait: *Fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus suae matris solatium, suae carnis nutritium, solum denique in terris magni consilii coadiutorem fidissimum.* Denique Marthae socios hoc ipso nomine signat[3]), ut videri possit B. Ignatius noster hunc Bernardi locum respexisse, cum rerum temporalium domesticos administros coepit coadiutores appellitare. *Suscipiant*, inquit S. Bernardus, *et ceteri coadiutores eius singuli, pro qualitate ministerii sui, excipiant Christum, serviant Christo, ministrent ei in membris suis.* Ecclesia catholica cum alibi, tum praecipue in Tridentina Concilio[4]) tribuit hoc nomen coadiutorum sacerdotibus et episcopis, quos in auxilium, et levamentum dat parochis et episcopis senio confectis, aut alia iusta de causa indigentibus; quemadmodum S.

[1]) S. Bern. l. 4. de consid. c. 4. [2]) Id. hom. 2. in Missus est. [3]) Id. ser. 3. de Assumpt. [4]) Const. Trid. sess. 31. de reform. c. 6. et sess. 25. de reform. c. 7.

Augustinus attributus fuit coadiutor in episcopali cura Valerio, episcopo Hipponensi, cui mortuo successit, ut tradidit Possidius[1]); et S. Petrus Linum et Cletum sibi sumpsit. Postremo nostra Societas[2]) una cum Pontificibus Paulo III. Gregorio XIII et aliis notat hoc nomine coadiutorum (spiritualium tamen) eos sacerdotes nostros probatae virtutis, qui, propter adversam valetudinem vel ingenii naturalem imbecillitatem, doctrinarum apicem attingere non potuerunt atque ob id solemnem professionem non emittunt. Quod si tam honorifica est haec appellatio, quam probatum est, magistri novitiorum auctores sint coadiutoribus, ut B. Ignatium, qui nomen finxit, grato animo prosequantur, caram habeant tam dignam appellationem et denique doceant eos nomini respondere suo, strenue ceteros socios Marthae ministeriis adiuvando.

2. Coadiutores igitur temporales primum prohibentur discere si nesciunt, sive legere sive scribere. Deinde, si quid sciunt, plus litterarum discere vetantur. Tum interdicitur aliis eos docere sine Praepositi generalis facultate. Postremo monentur in simplicitate et humilitate Christo servire. De hac regula consultus P. N. Claudius anno 1584 et 1587. respondit, nec peritis licere nescientes docere arithmeticam, nec discere nescienti-

[1]) Possid. vitae S. Aug. c. 8. c. si Pet. 8. q. 1. [2]) Bull. Soc. p. 25. et 229.

bus ; nec posse iuvari ad legendum et lectitandum, etiamsi per se lectitent. Et quamvis hoc loco multa dici possent ad coadiutores spectantia, tamen regulatur haec disputatio ad regulam septimam Praefecti rerum spiritualium, quia locus ille videtur opportunior. Hic duo faciam : Primum, rationes afferam, quibus fiat evidens, regulam cum recta ratione congruere. Deinde proponam argumenta, quibus ad regulae observationem coadiutores persuadeantur, si modo fuerint a confessario Praefectoque spiritus et collationis prudenter et opportune insinuata.

3. Prima et praecipua ratio, cur nostros coadiutores discere marte suo litteras et ab aliis doceri vetentur, est nobis communis cum omnibus religiosis ordinibus, eaque ducitur ex necessitate finis consequendi. Comparari finis non potest sine mediis ; media sunt actiones illae, sive exercitia, quae ministeria vocamus, docendi, lucubrandi, concionandi, contemplandi, confessiones audiendi, conscientiae difficultates dissolvendi et alia huiuscemodi. Ut ergo haec ministeria exerceri possint ea, qua par est, assiduitate, eget ordo religiosis (et imprimis nostra Societas, quae omnia fere misericordiae opera pro ministeriis suscepit) adiutoribus atque sociis, qui res domesticas ad victum necessarias curent, cibos emant, coquant, instruant, vestes consuant et resarciant, mensis ministrent et alia his similia ministeria

praestent, quae cum contemplatione, studio et lucubratione stare non possunt. Quod si temporalium rerum curae et administrationi destinati coadiutores studere litteris ac doceri permitterentur eos, qui contemplationi, studiis, doctrinaeque tradendae vacant, sublevare non possent. Itaque et illi, quibus subsidio sunt destinati, revocarentur a spiritualibus litterariisque muneribus et ipsi coadiutores, in studiosorum numerum illapsi, coadiutoribus aliis egerent. Simillimus est ordo religiosorum exercitui; in quo ordines duo sunt hominum: alteri sunt milites cum ducibus, qui pugnant; alteri calones, opifices ac lixae, qui cibos exercitui parant, arma reficiunt, pugnaturis serviunt. Si lixae et artifices pugnare vellent, quinam militibus ad pugnam necessaria praeberent? Aptus est ad hanc necessitatem intelligendam locus Pauli[1]), ubi docet corpus unum esse et multis constare membris, quae diversas functiones habent, nec oportere omnia in unum membrum, tametsi nobilissimum, converti, quia corpus non consisteret. Origenes[2]), S. Hieronymus[3]), et Chrysostomus[4]) iure accommodant similitudinem ecclesiae, in qua est unitas fidei et caritatis, sed ordines varii christianorum, qui habent diversa munera. No-

---

[1]) 1. Cor. 12. 12. Rom. 12. 4. [2]) Orig. Rom. 12. [3]) S. Hieron. 1. Cor. 12. [4]) S. Chrys. ho. 29. et 30. in 1. Cor.

minatim Origenes[1]) disserens de genis sponsae, quam esse vult ecclesiam, ac de aliis membris: *Alii dicuntur*, inquit, *manus pro bonis operibus religiosisque ministeriis*. Non male Beatus Dorotheus[2]) Apostoli similitudinem aptat caenobio, quod unum esse debet mutua caritate, in quo caput sunt, ex eius sententia, qui gubernant; oculi, qui speculantur et corrigunt; os, qui sermone prosunt; aures, qui obediunt; manus autem, qui opera exercent; pedes, qui huc atque illuc ad ministeria diriguntur. Ex hac contemplatione habemus, manus et pedes esse in hoc corpore coadiutores, (quod Io. Gerson[3]) alicubi multis probat), qui partim operando manibus partim labore pedum, qua percurrendo, qua supportandis oneribus, corpori fraternitatis deserviunt. Iure Paulus ait: *Si totum corpus, oculus, ubi auditus?* Iure et nos diceremus: *Si totum corpus pes et manus, ubi oculus et lingua?* Est ergo necessaria societas oculorum et pedum, linguae et manus. Ideo bene subiicit: *Non potest autem oculus dicere manui: opera tua non indigeo, aut iterum caput pedibus: non estis mihi necessarii*, quia vere utrisque egent utraque, ne corpus caecum sit aut claudum, neve capite truncum aut manibus. De hac mutua necessitate commentarius S. Ambrosio tributus[4]), atque ex eo fere S. Anselmus;

[1]) Orig. hom. 2. in Cant. [2]) S. Doroth. ser. 6. [3]) Gers. t. 3. tr. de exerc. simplic. c. 3. [4]) S. Ambr. et Ansel. 1. Cor. 12.

maior gradu et dignitate non potest sine illo esse, qui humilis est; quia est, quod humilis potest, quod non potest sublimis; quia ferrum potest, quod non potest aurum; ac per hoc honorem capiti faciunt pedes. Et paulo post: *Manifestum est, quia quamvis aliquis dignitate sublimis sit, si subiectus tamen defuerit, qui obsequiis suis faciat illum gloriosum ipsa dignitas contemptibilis erit. Officium est, per quod dignitas constat. Tale est, si Imperatori desit exercitum.* Ceterum introspicientibus artificium naturae, propter caput factas manus et datos pedes apparebit. Itaque tales conservari debent, quales constituti sunt, qui manibus et pedibus significantur non oculati, non auriti, non loquentes.

4. In evangelico castello, in quod intravit, Iesus, sunt duae sorores, Martha, et Maria[1]): quarum hac contemplationem, illa actionem significari putant omnes Doctores[2]): quorum multi, iique graves, de religiosa vita et ordinibus disserentes, ita de hoc sororum contubernio in eadem domo loquuntur, ut eam religiosae familiae figuram esse putent. E quorum numero sunt Basil. Hieron.[3]) Cass.[4]) Thom. Aquinas[5]). Si ergo domus illa sancta sine Martha esse non potuit, religiosa domus sine coadiutoribus esse poterit? Sane Ba-

[1]) Luc. 10. 38. [2]) S. Basil. const. mon. c. 2. [3]) S. Hier. in c. 3. thren. [4]) Cass. coll. 1. c. 8. [5]) S. Thom. 2. q. 13. et seqq.

silius ita Marthae ministeria describit, ut nostros coadiutores depingere videatur. Colligo dicta hinc inde. Martha ea parabat, quae hospitis corpori futura erant necessaria: labore nimio delassabatur: eius vitae genus tametsi commodum mirifice, tamen inferioris notae, quod crassioribus obeundis vitae muneribus occuparetur. Eidem tribuit, hospites excipere, mendicos reficere, inservire laborantibus adversa valetudine; colere agros, obsonia, et epulas apparare, et his similia, in quibus Christo ipsi ministrari docet. Bernardus[1]) clarissime: *Certum est huius tenere locum fratres officiales, quos fraternae caritatis intuitus variis administrationibus deputavit. Utinam et ego ipse inter dispensatores fidelis merear inveniri.* Et alio in loco, ubi Novitios per Lazarum paenitentem, veteranos proficientes, et in lege Dei meditantes per Mariam significatos docet, de coadiutoribus ait[2]): *Habemus siquidem Martham tamquam Salvatoris amicum in his, qui exteriora fideliter administrant.* Quamobrem, ut Maria sedere ad pedes Domini contemptando posset, oportuit sororem Martham satagere in ministerio, *manibusque suis auxiliaribus*, ut loquitur S. Basilius, ministrare Christo: sic in ordine religioso, coadiutorum ordinem esse oportet Marthae imitatorem, ut alter Ordo studentium contemplari, conciones parare,

[1]) S. Bern. ser. 8. de Assumpt. [2]) Id. ser. 57. in Cont.

seminare verbum Dei, perducere animas ad suum creatorem sine impedimento queat.

5. Apostoli ipsi nos docuerunt facto, necessariam esse hanc auxiliariam manum coadiutorum temporalium, in ordine praesertim salutem proximorum procurante, Apostolorum imitatione. Factum autem est, electio septem diaconorum, de qua Lucas[1]): *Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum dixerunt: Non est aequum nos derelinquere verbum Dei et ministrare mensis. Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu S. et sapientia, quos constituamus super hoc opus. Nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus.* Opprimebantur Apostoli cura dispensandi communes facultates, quae deferebantur ad eorum pedes; eaque cura praedicationi erat impedimento, quamvis esset opus caritatis et misericordiae, ut notat Lorinus[2]), noster, quia distribuebantur pauperibus ad victum necessarium et ob id ministrare mensis dicitur ea dispensatio, qua ratione S. Gregorius[3]) praeponit Ioannem Religiosum mensis pauperum. Reiecta illa cura in diaconos sperarunt Apostoli, se posse penitus tradere orationi et praedicationi, quod et obtinuerunt electione facta diaconorum, qui praeter ministerium sacrarum rerum hanc etiam tempo-

[1]) Act. 6. 2. [2]) Io. Lor. Act. 6. n. 3. [3]) S. Greg. l. 9 regis. ep. 24.

ralium administrationem habebant. In hoc secundo officio respondent illis coadiutores in nostro ceterisque ordinibus, quorum subsidio consequimur, ut orationi, praedicationi, doctrinae, Sacramentorum dispensationi tempus et operam omnem dare possimus. Facit huc Marci Eremitae[1]) dictum hunc nostrum locum spectantis: *Hinc discimus, illos incumbere debere ministeriis, qui in oratione perdurare nequeunt, ne utrisque destituamur; qui vero possunt, id quod praestantius est, non esse negligendum.*

6. Secunda probatio, qua rationi rectae congruere demonstratur nostra regula, sumitur ab auctoritate omnium fere ordinum religiosorum, qui prohibent idem suis laicis, sive conversis sive oblatis, vel more inveterato vel statuto scripto, aut expresse aut tacite libros auferendo. Carthusiani[2]); *Nulla licentia vel dispensatione permittitur, quod conversi aut donati portent tonsuram clericalem vel quod grammaticam discant aut cantum, nec quod ascendant ad statum monachorum, sed unusquisque perseveret ea vocatione, qua vocatus est.* Monachi Camaldulenses[3]) permittunt praelato, ut possit dare licentiam conversis, qui legere sciunt, recitandi officium B. Virginis, *tamen intra cellas ad tollendum scandalum, admirationem et periculum superbiae.* Qui tot limitibus hanc

[1]) Marc. Erem. disp. cum Causid. [2]) Cart. p. 3. stat. c. 1. n. 29. [3]) Camald. l. 1. const. c. 58.

facultatem circumsepiunt recitandi officium B. Virginis iis, qui legere sciunt, facultatem discendi litteras dabunt? Casinenses[1]) planius decernunt: *Ordinamus, quod de cetero nulli commissorum nostrorum permittatur litteras addiscere, neque in clericum recipi possint. Qui vero legere sciunt, cum licentia Superiorum suorum seorsum et ita legant, quod ceteri non provocentur et oriatur scandalum.* Canonici regulares S. Salvatoris[2]) similia nostrae regulae definiunt: *Conversi autem et commissi, qui legere nesciunt, nullo modo discere permittantur. Qui autem legere sciunt, possint ipsi per se lectionem spiritualem in vulgari sibi legere, sed non aliis sine licentia.* Et alio in loco[3]) numerant inter gravis culpae reos, *qui dispensaverint, ut conversi vel commissi litteras discant.*

7. Nec putes lector, id vetitum a canonicis et monachis tantum modo. Religiosi quoque mendicantes idem interdixerunt conversis suis et multo magis, quoniam mixtae vitae sunt et similiores Apostolis, qui orationi et verbi ministerio instantes auxilium Diaconorum expetiverunt. S. Franciscus[4]) scriptum reliquit in regula: *Et non curent nescientes litteras discere.* In hunc locum Hugo de Dina[5]) vetus interpres illius regulae, *sanctus regulae conditor, non litteratis,*

[1]) Casin. in c. 18. reg. §. 9. [2]) Can. regul. S. Salvat. c. 4. const. n. 10. 11. [3]) Et. c. 24. n. 13. [4]) S. Franc. in reg. c. 10. [5]) Hugo de Dina in c. reg. 10.

sed laicis et illiteratis studium vetat. Quod etiam docuit Diegus Payua[1]) disputans adversus haereticos calumniatores illius regulae. Carmelitae[2]) clarissime loquuntur: *Quicumque ordinem laicus intraverit, nec litteras discat, nec libros ad usus proprios portet* et poena imponitur contrafacienti et Superiori permittenti; quae poena et culpa inter gravissimas postea refertur. Alios ordines mendicantium praetereo, ne taedium afferam lectori. Subiicio tres ordines recentiores Clericorum regularium, ut habeas confirmationem regulae nostrae ex omni genere religiosorum ordinum. Clerici S. Pauli[3]) sic habent; *Qui fuerit litterarum imperitus, earum ne sit cupidus.* Clerici ministrantes infirmis, in quorum ordine laici partem gubernationis habent, ita statuunt in formula renovata, quam Clemens VIII.[4]) confirmat: *Qui latinam linguam non intelligent, in fratrum numerum litteras non discentium cooptentur.* De his postea dicitur, eos Domino in simplicitate sine litteris servire. Clerici regulares[5]): *Laici scribere aut legere ne discant, sed cum simplicitate operibus domesticis vacent.*

8. Ex quorundam religiosorum decretis colligimus optimum remedium ad regulam nostram

---

[1]) Dieg. Payua l. 1. orthod. explicat. adver. Kemnit. [2]) Carmel. const. p. 1. c. 16. §. 5. et p. 5. c. 5. [3]) Cler. reg. S. Pauli inst. Novit. c. 15. [4]) Clem. VIII. in Approbat. stat. min. infirm. [5]) Cler. regul. p. 2. const. c. 5.

observandam, quod est interdictio librorum, qui sunt necessaria discendi instrumenta. Carmelitae[1]) id expresse vetant, apud quos gravissima culpa est, *si laicus aut semifrater libros ad proprios usus portet sine licentia Generalis.* Accedunt Praedicatores[2]): *Psalteria conversi non habeant nec etiam alios libellos.* Et Bertrandus[3]), opinione sanctitatis in eodem ordine clarus, valde laetabatur, si conversi educarentur ea simplicitate, ut Constitutionem observarent, quae statuit, eos librum nullum apud se habere. Quare nostris coadiutoribus[4]) minime gravis existimari debet regula ipsorum decima, a sexta Congregatione cum aliis condita, quae sic habet: *Librum nullum, neque retinere, neque legere cuiuscumque generis iis licebit sine Superioris licentia, cuius erit iudicium eos illis assignare, qui magis ad ipsorum prefectum spiritualem expedire videbuntur.* Etenim moderata est. Non penitus interdicit lectionem, quia spiritualium librorum lectionem excipit iudicio Superioris tribuendorum iis, qui legere sciunt. Quod facultas ad retinendos libros sit illis necessaria, commune id omnibus nobis est per regulam octavam communium. Quod in librorum legendorum delectu iudicium requiratur Superioris, id habent commune cum scholaribus, quibus iudicio Magistri, Praefecti studiorum et Superioris multi

[1]) Carmel. const. p. 3. c. 6. [2]) Praed. const. d. 2. c. 15
[3]) Vinc. Iustin. in vita Bertran. c. 4. [4]) Cod. reg. 10.

libri negantur, pauci conceduntur. Gratias agant Societati, quae libros spirituales non modo concedit, sed etiam legere cogit statis horis diei, ut in tractatu de lectione spirituali dictum est abunde.

9. Ceterum hic obijciet aliquis. Quamvis, qui recipiuntur in coadiutores, magna parte sint ingenio tardiore parumque idonei litteris perdiscendis, interdum tamen aliqui deprehenduntur ingeniosi adeo, ut magnos in doctrinis progressus facturi videantur, si dare litteris operam permitterentur. Cur hi studere prohibentur? Cur hoc Societati bonum eripitur huius regulae interdicto? Respondeo primum ego, non esse Praeposito Generali facultatem ereptam, quo minus possit in hac regula dispensare, quod facere debet perraro et gravissima de causa, quia res est stricti iuris tum in nostro, tum in ceteris omnibus ordinibus. Deinde respondet universa Societas, assentientibus eadem voce cunctis religiosis ordinibus, expedire bono communi, ut unus ingeniosus non discat, quantumvis idoneus, quia totus ordo ex huiusmodi dispensationibus commovetur, perturbatur atque ad ambitionem sacerdotii aperitur via. Reclamant quidem iura[1]): *Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum*: *In argumentum trahi nequeunt, quae aliquando propter necessitatem sunt concessa.* Verum in corrupto hominum genere res ita se habet, ut quod uni conceditur ex

[1]) C. Quod. alicui et c. in argum. de reg. iur. l. 6.

causa, id alii (bonos semper excipio, qui multi sunt in Societate nostra) sibi expetunt sine causa, rati se ingenium aeque aptum habere[1]), paria merita, probitatem, dignitatem. Hanc ob causam cautum est, ne imposterum recipiantur in coadiutores, qui sunt genere nobiles, qui apud principes speciosa officia exercuerunt, quales sunt, qui fuerunt ab epistolis et horum similes, qui possint ad maiora litterarum studia progressu temporis aspirare. Neque in Societate iactura ulla est, haec paucorum coadiutorum ingeniosorum inscientia, quia compensatur tot ingeniosorum scholarium et magistrorum doctrina, quot alimus et habuimus et admittemus.

10. Ad alterum caput venio, continens argumenta quaedam, quae, bene tractata a Praefectis spiritus et uberius adornata, valde putantur idonea continendis suaviter coadiutoribus nostris in officio Marthae sine appetitione litterarum ac doctrinarum, contra regulam discendarum. Primum argumentum est hoc: Appetitus studendi cupiditasque librorum ac litterarum tentatio periculosa est habenda[2]). Cur enim haec appetis? numquid ad sacerdotium consequendum, ad quod doctrinae litterarumque scientia viae sunt? At haec appetitio est apostasia inchoata, si sacerdotium extra Societatem te consecuturum speras; si vero in Societate, manifesta ambitio est, tum

[1]) Instr. 8. §. 5. [2]) Supra n. 6.

ex omnium ordinum sententia, quae locis citatis significata est et alio loco probabitur uberius[1]), tum ex definitione Gregorii XIV., qui statuit non licere laicis ad sacerdotium aspirare, tum auctoritate Clementis VIII.[2]), qui vetat laicos pro conversis receptos ad ordinem clericorum transire, etiam durante tempore probationis. Dices: Scire cupio, ut sciam. At. S. Bernardus[3]) respondet; *Sunt namque, qui scire volunt, eo fine tantum, ut sciant et turpis curiositas est.* Quod si verum in omnibus religiosis, quos S. Pater reprehendebat, tum vero potissimum in iis, quos multas ob causas non oportet, neque scire litteras, neque discere. Primum enim contravenis pacto, quod cum Societate iniisti et renuntiationi, quam fecisti iuri discendi, cum toties ostenso tibi in prima et secunda probatione examine, in quo id est expressum, non reclamasti, non recessisti a Societate, sed acceptasti conditionem de non discendo. Deinde violas regulam communem hanc, quae te obligat ad sui observationem, ut aliae omnes. Tum contra iustitiam peccare videtur is, qui tempus et operam, quam impendere debet in commune bonum Societatis vel suendo vel sarciendo vel aliis in ministeriis laborando, clam tribuit studio litterarum, suae curiositati deserviens. Legatur illi atque explicetur Silvester Pri-

[1]) Bullar. Soc. q. 289. [2]) Clem. VIII. in instit. Novit. an. 1603. [3]) S. Bern. ser. 36. in Cant.

eras[1]), vir doctus imprimis ex ordine Praedicatorum, qui censet esse, *in statu periculoso notabiliter negligentes circa exercitia corporalia* conversos, quia in illo ordine, ut in nostro, ad ea recipiuntur. Denique se multis periculis exponit furtivo studio vel proprietatis in libris clam Superiore retinendis vel apostasiae atque ambitionis, ut diximus atque ut mox dicam ex doctrina S. Francisci. Dices tandem: Studere cupio, ut ipse aedificer, quod laudat S. Bernardus loco recitato. Respondeo, satis superque profecturos in via spirituali nostros coadiutores, si regulas omnes servaverint et monita, quae de hac re traduntur et libros eatenus legerint, quatenus Constitutiones et regulae praescribunt.

11. Dixi, cupidatem studendi tentationem esse periculosam, nec probavi, nisi ex fine malo, qui non potest esse, nisi vel apostasia vel superbia vel curiositas. Probatur nunc auctoritate Sanctorum et miraculis. S. Franciscus satis superque demonstravit a se tentationem hanc existimari magnam, hoc facto, quod in Chronicis[1]) narratur. Cuidam laico petenti facultatem retinendi apud se Psalterium, saepius negando repulit a se, subdens haec verba in postrema repulsa: *Fili, Psalterii utendi facultate obtenta, concupisces etiam breviarium et alios libros ad discendum et ubi*

[1]) Silv. v. Hera. n. 3. vers. ept. [2]) Chron. S. Fran. l. 2. c. 62.

didiceris aliquid, voles in cathedra sedere, tamquam magnus theologus aut praelatus et iubebis fratrem tuum ad te deferre breviarium. Quibus dictis, magno cum spiritus fervore caput sibi aspersit saepius cinere, dicens: *Ego breviarium? ego breviarium?* Narrat Caesarius[1]) de converso Cisterciensi, qui didicerat legere textum atque hac occasione illectus et deceptus, occulte curabat, sibi describi libellos et vitio proprietatis coepit fodari. Cumque hoc studium ei prohiberetur, amore discendi apostasiam incurrit et tamen modicum profecerat propter aetatem. Poenitentia ductus rediit ad monasterium et ter receptus est. Decipiebatur enim a diabolo, qui visibiliter ei sub forma angeli dicebat: *Disce strenue, quia eris episcopus Halberstadensis.* Alio die significat seductor episcopum illum esse defunctum, proinde festinet ad civitatem, cui a Deo destinatus esset episcopus. Clam exit de monasterio, pernoctat extra civitatem in domo honesti sacerdotis atque, ut gloriose intraret civitatem, stravit equum sacerdotis et induit eius cappam. Mane familia hospitis cognito damno insequitur abeuntem, capitur, damnatur de furto et suspenditur. Ecce quam clare apparet ex hoc facto, ab hac tentatione flatu superbiae propelli coadiutorem furtim studentem in scopulum apostasiae, severeque puniri eos, qui daemoni suadenti aures praebent.

[1]) Caesar. l. 5. mirac. c. 16.

12. Secundum argumentum est, actum discendi laborem esse intolerabilem, iis praesertim, qui vel nativitate vel educatione vel quia non assueti, minus aptum studiis ingenium sunt consecuti. Colligitur id primum ex Scriptura sacra. Salomon in toto capite primo Ecclesiastis id probat. Appellat occupationem pessimam, hoc est molestissimam et laboriosissimam[1]), quo sensu dixit poëta quidam: *Labor omnia vincit improbus.* In fine capitis: *Qui addit scientiam, addit et laborem.* In quem locum S. Hieronymus[2]) in rem nostram de sapientia in profundo latente: *Nec ita se praebere mentibus, ut lumen visui, sed per tormenta quaedam et intolerandum laborem iugi meditatione et studio provenire.* Tormento laborem aequat, quia Graeci dolorem legunt et Aquila tormentum vertit, ubi nos laborem habemus. Probatur deinde experientia. Primum in pueris qui tam difficulter ad discendum adiguntur; tot praemiis et illecebris invitantur, tam facile scholae labores fugiunt. Fidem facit S. Augustinus[3]), ingeniosissimus puer, qui propter laborem studium remittebat et ob id vapulabat. Eius sunt illa verba in confessionibus: *Si segnis in discendo essem, vapulabam.* Et: *Me in litteras urgeri oderam.* Post: *Nam illas primas, ubi legere et scribere et numerare discitur, non minus onerosas poena-*

[1]) Virg. l. 1. Geor. [2]) S. Hier. n. c. 1. 1. Eccles. [3]) S. Aug. l. 1. confess. c. 9. 12, 13, 14.

lesque habebam, quam omnes graecas. Item de graeca disserens lingua: *Difficultas omnino ediscendae peregrinae linguae quasi felle aspergebat omnes suavitates graecas fabulosarum narrationum.* Elegantissime de poenis et doloribus puerorum quorumcumque discentium idem Augustinus[1]). *Non enim parva poena est ipsa insipientia vel imperitia, quae usque adeo merito fugienda iudicatur, ut per poenas doloribus plenas pueri cogantur quoque artificia vel litteras discere; ipsumque discere, ad quod poenis adiguntur, tam poenale est eis, ut nonnumquam ipsas poenas, per quas compelluntur discere, malint ferre, quam discere.* Deinde confirmatur experimento domestico. Nostri adolescentes studiosi, tametsi valetudinis eorum magna ratio habetur, intermissionibus recreantur, a coena vigilare prohibentur; tamen labori succumbunt et non pauci tabescunt. Novi quemdam coadiutorem, cui permissum est in schola discere litteras, ut arbitror, ad eum sanandum, laborem ferre non diu potuisse, cogitationem eam perniciosam deposuisse. Quod remedium a B. Ignatio quoque, adhibitum aliis accepti, quos ab eodem morbo liberavit. Cognita erat haec difficultas S. Ephraemo[2]), qui monachos difficultate manualis artificii discendi perterritos, ad id perdiscendum, ut laborem manuum alacriter subeant, cohortatur hoc argumento: *Nonne, si litteras dis-*

[1]) Id. l. 21. de civ. c. 14. [2]) S. Ephr. t. 2. paran. 9.

ceres, vexationem sustineres? Quasi dicat : Minus laboriosum est artem manualem discere, quam litteras. Quod, quia verissimum est, videmus in urbibus plures artibus mechanicis addictos, quam doctrinis comparandis.

13. Tertium argumentum est, doctrinas et scientiam litterarum non esse illis ad salutem necessaria. Id probatur multis rationibus. Primum auctoritate Pontificum et veterum Patrum. Quicumque Pontifices regulas et Constitutiones earum religionum approbarunt, quae suos conversos et coadiutores discere vetant, sine dubio censuerunt, non esse necessariam illis scientiam. Alioquin regulae partem illam reprobassent. Et novissime Clemens VIII.[1]) declaravit, *iis scientiam litterarum non esse necessariam*, in institutione quadam Novitiorum, quam anno 1603. edidit pro religiosorum ordinum reformatione. S. Augustinus[2]) eamdem sententiam tulisse videtur, cum audita S. Antonii vita, invadens Alipium sodalem, exclamavit : *Quid patimur*? *Quid est hoc*? *Quid audisti*? *Surgunt indocti et coelum rapiunt, et nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce ubi volutamur in carne et sanguine*? Quae verba sive referantur ad Antonium, qui litterarum imperitus erat, ut docebo[3]), sive ad eos aulicos contubernales Potitiani, qui monachi facti sunt apud Treviros,

[1]) Clem. VIII. in Instit. Novit. an 1603. [2]) S. Aug. l. 8. confess. c. 8. [3]) Infra n. 13.

permoti exemplo ac vita S. Antonii, quam legerant, ad rem nostram faciunt, quia quamvis indocti, speraverunt se salvari in monasterio posse. Quin etiam omnes fere religiosi priscorum temporum illorum notitia rerum spiritualium erant contenti, scientiam doctrinarum ac litterarum minime requirebant, tum quia sibi solum dabant operam et Deo contemplando, tum quia opere manuum occupati toto tempore, quod orationibus supererat. Nam multas ob causas manibus operabantur aut texendis storeis atque sportulis aut colendis hortis et agris aut scribendis libris quas in tractatu de labore manuum expressi. Hinc est illa interrogatio in regulis brevioribus S. Basilio[1]) facta: *Numquid unicuique permitti debeat, ut arbitratu suo litteras discat vel legendis libris operam det?* cui respondet, *Calamitosum esse id, si cuique liberum permittatur.* Hoc ex loco habemus tum maximum regulae nostrae firmamentum, tum non omnibus a Basilio studium et libros esse permissos, sed ut arbitror, iis tantum, qui ad aliorum magisterium et gubernationem designabantur, quos indoctos plane non esse oportebat, ut alios docere possent. Ordo Iesuatorum, a B. Columbino Senis in Italia constitutus, per ducentos et quinquaginta circiter annos, usque ad haec postrema tempora sine sacerdotio, sine litteratura, sine doctrina pervenit, scientia

[1]) S. Basil. in reg. brentor. n. 96.

rerum spiritualium sola contentus, hausta de piorum libellorum lectione, more veterum in opere manuum occupatus, succis herbarum exprimendis alambico in usum medicinae, utens externis sacerdotibus pro missa et confessione facienda. Praeterea, qui a Ioanne de Deo Lusitano sunt in Hispania instituti religiosi, sine sacerdotio doctrinaque, pauperibus convalescentibus confirmandis et in eam rem eleemosynis sportula in humeros sublata corrogandis dant operam fructuose. Quod si integri ordines, ab ecclesia probati, non existimarunt saluti consequendae necessariam litterarum, doctrinarumque scientiam ; existimet aliquis imperitus homuncio? Seneca[1]) ipse philosophus *paucis ad mentem bonam litteris opus esse* censebat.

14. Firmant eamdem nostram positionem doctissimi viri perspicuis verbis. Cassiodorus[2]) monachus doctissimus aetatis suae : *Sciamus tamen*, inquit, *non in solis litteris positam esse prudentiam, sed perfectam sapientiam dare Deum unicuique, prout vult. Nam, si tantum in litteris esset scientia rerum bonarum, qui litteras nesciunt, utique rectam sapientiam non haberent. Sed, cum multi agrammati ad verum intellectum perveniant rectamque fidem percipiant caelitus aspiratam, dubium non est, puris ac devotis sensibus Deum concedere, quod*

[1]) L. Sen. ep. 106. [2]) Cassiod. divin. lect. c. 28.

eis iudicat expedire. Scriptum est enim[1]): *Beatus homo, quem tu erudieris Domine et lege tua docueris eum. Quapropter actibus bonis et orationibus assiduis petendum est, ut ad veram fidem operasque, sanctissimas, ubi est vita nostra perpetua, Domino comitante veniamus.* Postea respondet tacitae dubitationi: *Quod si alicui fratrum*, ut meminit Virgilius[2]), *frigidus obstiterit circum praecordia sanguis, ut nec humanis, nec divinis litteris perfecte possit erudiri, aliqua tamen scientiae mediocritate suffultus, eligat certe, quod sequitur*:

Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes. Quia nec ipsum est a monachis alienum, hortos colere, agros exercere et pomorum foecunditate gratulari. Hactenus Cassiodorus, a quo discimus, litterarum scientiam non esse ad salutem necessariam, sapientiam divinam vitae probitate ac precibus comparari, culturam agrorum non esse a religioso alienam. Quae omnia solari possunt egregie coadiutores nostros. Sanctus Isidorus Hispalensis[3]) scribit: *Non pertinere ad beatitudinem consequendam scientiam rerum, nec esse beatum multa scire, sed esse magnum beate vivere. Nihil prodesse homini scire prudentiam, cum ignorantia Dei; et nihil obesse scientibus Deum ignorantiam mundi*; et in eandem senten-

[1]) Psal. 93. 12. [2]) Virg. l. 2. Geor. [3]) S. Isid. l. 2. sent. c. 1. n. 12, 13.

tiam alia. Accedit Beatus Marcus Eremita[1]), qui habet notatu digna: *Vidi homines idiotas opere humilia sapientes et facti sunt sapientiores sapientibus*, quibus verbis aperte docet, sapientia spirituali superatos saeculi sapientes ab idiotis hominibus, qui opera humilia exercent. B. Petrus Damiani[2]) Ariprandum monachum, maestum ob ignorantiam saecularis litteraturae, integra epistola consolatur, probans, sciendi cupidatem astu daemonis esse perniciosam, quemadmodum in Adamo perspicuum est, probis viris scientiam coelestem divinitus instillari; recentiores aliquot sanctos humanam sapientiam contempsisse, quae nonnullos praecipites egit. Sanctus Bernardus[3]) quaerit alicubi, num omnis ignorantia damnosa sit animae, respondetque diserte, salutem minime impediri manuariarum artium ignoratione. Tum subdit: *Etiam absque omnibus illis artibus, quae liberales dicuntur, quamvis honestioribus utilioribusque studiis et discantur et exerceantur et quamplurimi homines salvi facti sunt, placentes moribus atqua operibus. Quantos enumerat Apostolus in epistole ad Hebraeos*[4]) *factos dilectos, non in scientia litterarum, sed in conscientia pura et fide non ficta? Omnes placuerunt Deo in vita sua, vitae meritis, non scientiae. Petrus et Andreas et filii Zebedaei*

[1]) Marc. Erem. de parad. et lege spir. c. 81. [2]) Petr. Dam. ep. 105. ad Aripr. [3]) S. Bern. ser. 36. in Cant. [4]) Hebr. 11.

ceterique condiscipuli omnes, non de schola rhetorum aut philosophorum assumpti sunt; et nihilominus tamen Salvator per ipsos operatus est salutem in medio terrae. Sanctus item Bonaventura recentior quidem, sed insigniter doctus, interrogatus a Beato Aegidio[1]) tertio Sancti Francisci socio: *Multis te, Reverende Pater, gratiae suae donis auxit praepotens Deus: Nos vero simplices et idiotae quidnam faciemus, ut salvi esse possimus?* respondit? *Etiamsi nullam aliam homini gratiam conferret Deus, nisi ut ipsum diligeret, sufficeret ei ad obtinendam salutem.* Et Aegidius: *Potestne,* inquit, *homo indoctus aeque ac doctus diligere Deum?* S. Bonaventura respondente, posse etiam simplicem aniculam non minus diligere Deum, quam sacrae theologiae bene doctum doctorem, Aegidius exiliens ferventi spiritu in hortum ingressus civitatemque respiciens alta voce clamavit: *O vos pauperculae, simplices et indoctae anus, diligite Deum, poteritisque effici maiores quam sit frater Bonaventura.* Placuit rem totam referre, quia utilissima est Bonaventurae doctrina haec consolandis coadiutoribus nostris. Sequitur eum Iannes Gerson[2]), qui duobus capitibus probat, litteraturam non esse necessariam ad veram sapientiam acquirendam atque illiteratos, qui fidem firmam ac plenam habeant de bonitate Dei

[1]) B. Aegid. vita 5. etsi autem T. 7. Sur. [2]) Io. Gers. tr. de monte contempl. c. 7. et 8.

et praecipuis mysteriis, si ardenter amaverint Deum, dicendos potius sapientes quam qui litterati sine dilectione fuerint. Conveniunt hi cum placitis Sanctorum Patrum, qui ex amore Dei, contra quam multi opinentur, cognitionem quamdam sapidam divinorum criri asserunt. Tale est illud Gregorii Papae[1]) : *Amor ipse notitia est.* Quem locum ex Augustino et aliis illustrat Bernardinus Rosignolius[2]) noster, a quo peti possunt argumenta, quibus, divino amore doctissimos fieri posse idiotas persuadeatur simplicioribus religiosis.

15. Imbuti fuerunt hac ipsa persuasione viri sanctissimi; qui cum sui iuris essent, hoc est, abbates, dare operam litteris potuerunt et tamen id neglexerunt, scientia spiritualium rerum contenti, hoc est, ea, quae necessaria est saluti ac perfectioni consequendae[3]). Sanctus Antonius in horum numero fuit, de quo auctor tripartitae historiae : *Litteras neque mirabatur, sed potius mentem bonam antiquiorem litteris, quarum tamen inventorem iure laudabat.* Tradit etiam Sanctus Athanasius[4]), cui consentit Augustinus[5]), Antonium puerum se litteris erudiri non esse passum, sed memoriae consuevisse commendare monita salutaria. Palladius de Or Abbate[6]), (qui, si vera sunt

[1]) S. Greg. hom. 27. in Evag. [2]) Ber. Rosign. l. 5. de disicipl. et c. 21. propr. 5. [3]) Cassiod. l. 1. trip. hist. c. 11. [4]) S. Athan. in vita S. Anton. [5]) S. Aug. l. 1. de doct. Chr. prol. [6]) Pallad. hist. Laus. §. 9.

miracula, quae narrantur, errorem deposuit Origenistarum): *Atque erat primum quidem illiteratus, postquam autem venit ex solitudine in terram habitatam, ei gratia data fuit divinitus et scripturas expromebat memoriter; ei enim libro dato a fratribus, ita deinceps legebat, tamquam peritus litterarum.* Serapion item Sindonites, cum esset imperitus litterarum, memoriter dicebat omnes scripturas, eodem Palladio[1]) referente. Macedonius vir sanctissimus, ut est auctor Theodoretus[2]), *erat tum rerum, quae in communi vita geruntur, inscius, tum litterarum sacrarum prorsus ignarus.* Quid sanctus Benedictus? Haec de eo tradit Beatus Gregorius[3]). *Despectis itaque litterarum studiis, relicta domo rebusque patriis soli Deo placere desiderans, sancta conversationis habitum quaesivit. Recessit igitur scienter nesciens et sapienter indoctus.* Confirmat Beatus Petrus Damiani[4]) dicens, ab eo *scholam pia rusticitate* fuisse mutatam. Addit Sanctum Martinum, Antonium, Hilarionem, qui litterarum humaniorum, rhetoricae ac philosophiae imperiti suscitarunt mortuos, daemonibus imperarunt et in orbe conspicui *litteris vitalibus* leguntur. Narrat quoque de Leone monacho incluso, sapienter indocto, qui cum litteras non didicisset, *grammaticos quoslibet ac mundi philosophos in scripturarum notitia et in consiliorum spiritu-*

[1]) Idem §. 83. [2]) Theodor. l. 5. hist. Eccl. c. 19. [3]) S. Greg. l. 2. dial. praef. [4]) Petr. Dam. ep. 105. ad Arpian.

alium profunditate praecellebat adeo, ut *quicumque*, inquit Petrus, *ad illum de quovis animae negotio consulentes accedimus, suscipientes ab eo verbum ita confidimus, ac si prophetici spiritus oraculum reportemus.* Sanctum Franciscum tradit Sanctus Bonaventura[1]) non habuisse peritiam scripturarum per doctrinam, sed tamen profunda earum scrutando penetrasse. Non dissentit Iacobus a Vitriaco[2]) synchronos amborum, qui Franciscum *virum simplicem et illitteratum, dilectum Deo et hominibus* appelat. Colligimus ex hac narratione, non solum quod initio dicebam, hos abbates discere potuisse, verum etiam, quia cum simplicitate probitatem vitae coniunxerant et orationis studium, divinitus edoctos multa fuisse in admirationem usque. Horum in numerum referri debent tres diversorum ordinum conversi, sanctitate insignes[3]), Didacus, Aegidius, Gerardus, qui orationis usi studio magnam spiritualium rerum scientiam et de iisdem loquendi facultatem nacti sunt, ut docebo cum de locutione spirituali disseram.

16. Probatur eadem conclusio posita, eorum sensu, qui cum essent nobilissimi genere ac ditissimi, discere litteras potuissent vel ante ingressum religionis vel ingressi, nec tamen id fecerunt, sed in ordine conversorum illitterati idiotae simplices cum magna humilitate perserverarunt usque ad

[1]) S. Bon. in vita B. Franc. c. 11. [2]) Iac. Vitr. hi. occid. c. 34. [3]) Ad. reg. 42. comm. n. 12.

mortem. Multos huius humilitatis ac nobilitatis fuisse non dubito in omni ordine religioso, sed non omnium historias legere permissum fuit. Inter Carthusianos[1]), apud quos, ut diximus, statutum est prohibens discere conversis, reperi conversos vixisse, Gerardum Nivernensium comitem; qui fortasse is est, cuius Petrus Blesensis[2]) eruditionem divinitus acceptam in litterarum inscientia demiratur: Comitem quendam de Austria, Petrum Frecoldi patrem Clementis Papae IV, Ottonem a Steinau nobilissimum virum.

17. Denique probatur idem argumentum ex iis conversis, seu coadiutoribus recentiorum religionum, qui sine litteris disciplina conparatis vel sancti fuerunt vel cum opinione sanctitatis obierunt. Didacus, ordinis Minorum de observantia in Hispania, relatus in Sanctorum numerum a Xysto V, nostra memoria, laicus erat et illitteratus[3]) Quam insignis fuerit sanctitas Aegidii, laici socii S. Francisci, notius est ex eius vita, quam ut a me possit illustrari. Testimonium addo S. Bonaventurae[4]); *inter quos* (socios Sancti Francisci) *tertium sortitus est locum S. Pater Aegidius, vir utique Deo plenus et celebri memoria dignus. Hic etenim postmodum virtutum sublimium exercitatione praeclarus, sicut famulus Domini de seipso*

[1]) Theodor. Petreius in biblioth. Carthus. [2]) Petr. Bles. in c. 2. Iobi. [3]) Sur. in vita 23. Apr. T. 7. [4]) S. Bon. in vita S. Franc. c. 3.

praedixit, quamquam esset idiota et simplex, ad excelsae contemplationis sublimatus est verticem. Nam per multa curricula temporum sursum actionibus incessanter intentus, adeo crebris in Deum rapiebatur excessibus, quemadmodum ego ipse oculata fide conspexi, ut magis censeretur inter homines vitam angelicam agere, quam humanam. Extat in bibliotheca Floriacensi[1]) vita S. Gildae, in cuius monasterio duo sancti laici vixisse memorantur, Gingurianus et Gulstannus. Custos erat ille alveariorum apum, simplicitatis, innocentiae et in longissimo paralysis morbo patientiae singularis. Praevidit divinitus horam obitus et ad eum se sacramentis omnibus rite comparavit. Hic autem Gulstannus in cibo potuque parcus, in vigiliis et oratione assiduus, vix tribus horis, vel in aetate decrepita, iacebat in lecto. Vivus operabatur virtutes et de corpore mortui lis inter duo coenobia ob sanctitatis opinionem orta est. Legitur in historia Camaldulensis[2]) ordinis de B. Silvestro converso in monasterio angelorum Florentiae, qui annos tres et triginta coquum egit. Hic adeo deditus erat orationi, ut saepe propterea increparetur a fratribus, veritis, ne cibi cocti essent in tempore. Sed cum omnia edulia semper cocta et parata praescriptis horis, omnia vasa eluta et tersa invenirentur, creditum est, sanctorum an-

[1]) Bibl. Floria. p. 2. in vita S. Gildae c. 28 29. [2]) August. mon. Camald. p. 2. hist. Camal. l. 3. c. 14.

gelorum ministerio ipsius orantis vices fuisse suppletas. Die a se praedicta obiit, circiter annum Domini quinquagesimum supra millesimum et trecentesimum. Narrat Guillelmus Parisiensis[1]) de quodam converso Cisterciensis ordinis in abbatia Abiensi, qui, quoties sacratissimam Eucharistiam accipiebat, tanto gaudio perfundebatur, ut in aera raperetur spatio duorum pedum a terra et horae dimidiae. Coniecturam ex hac miraculosa elevatione facere possumus de sanctitate. Mira item narrat Petrus Blesensis[2]) de Gerardo Carthusiano iam memorato, qui laicus erat et litteras minime norat. Tradit habuisse donum orationis, lacrimarum, scientiam spiritualem in corde scriptam digito Dei, vitae praesentis taedium, futurae vehemens desiderium, discretionem utendorum et fruendorum et alia multa, quae referre longum esset. Thomas a Campis[3]) refert de Ioanne Cacabo, vulgo Ketel, qui ex divite mercatore factus est humilis coquus devotissimi presbyteri Florentii sponte sua. Praeclara prodit de eius humilitate et caritate. Facit ad rem nostram valde, quod his verbis scriptum reliquit : *Et quamvis magnae litteraturae non esset, habuit tamen ingenium bonum ad intelligendum scripturas, sciens caute discernere inter vitia et virtutes et efficatia remedia dare tribulatis et tentatis. Diligenter advertit ad*

[1]) Guill. Paris. Rhet. div. c. 34. [2]) Petr. Bles. in c. 2. Iob. [3]) Th. à Campis l. de discipul. Florentii c. 12.

lectiones in mensa, colligens ex paucis verbis multa ; quod illi denegavit altitudo sermonis latini, supplevit virtus oboedientiae, et frequens meditatio beneficiorum Dei. Scribitur apud Surium[1]) vita B. Iacobi cognomento ex patria Alemanni, in ordine Praedicatorum conversi, qui virtutibus omnibus perinsignis fuit et saepe visus in precibus noctu coelesti luce circumfundi[2]), eumque in regulae proximae commentario non semel in exemplum oboedientiae celeris adducam. In Chronicis Minorum[3]) est vita mirabilis Salvatoris ad Horta Gothalani defuncti in Sardinia anno 1567 qui permissu Pauli V. beatus dici, et eius imago exponi potest.

18. Neque in Societate defuerunt coadiutores, qui simplicitate regulae nostrae contenti cum opinione sanctitatis mortui sunt. Decet postros exemplis formare atque incitare domesticis. In India orientali coadiutor ignoti nominis, Lusitanus natione, socius P. Henrici Henriquez, trucidatus est a barbaris, cum traderet doctrinam christianam. In Gallia Guillelmus Salthamochius Gallus Arvernus a Calvinistis in odium catholicae religionis pugionibus confixus est. In Iaponia Iacobus Chisai et Paulus Michi Iapones in crucem acti propter praedicationem fidei. Dominicus Collinus Hibernus in Hibernia interfectus, quod pu-

[1]) Sur. vita B. Iac. Alem. 11. Oct. [2]) Ad reg. 15. com. n. 14. 19. [3]) Chrom. S. Fr. p. 4 l. 5. c. 48.

gnare contra catholicos recusaret. Emmanuel Niger Italus, qui Claudiopoli in Transilvania ab Arianis pro fide catholica sclopo traiectus occubuit. Horum omnium mentio fit in prima centuria sodalium nostrorum, qui vel pro fide vel pro pietate sunt interfecti: in qua recensentur alii tum Lusitani tum Hispani laici, quos omnes in coelo vivere beatos opinamur, sine scientia litterarum in terris. His adiungendus est Franciscus a Villa regali Toletanae dioecesis, qui senex Mexici in occidente magna virtutum demonstratione et omnium, qui eum norant, opinione de eius sanctitate, spiritum Deo reddidit. Huius recte facta praetereuntur hoc loco, quia diligenter narrata sunt in annuis litteris Mexicanae provinciae anni 1598. Prodiit vita P. Balthassaris Alvarez[1]), in qua mira narrantur de orationis dono ac spirituali subiectionie Ioannis Ximeni coadiutoris natione Valentini dignissima lectu. In urbe quadam Indiae Orientalis[2]), cui Cocino nomen est, anno 1611. decessit e vita Gondisalvus, coadiutor temporalis, ipso die, uti praedixit, S. Thomae Apostoli, cuius templi aedificationem curabat, quemque ab eo visum ante obitum creditum est. Vulgata mortis fama, innumerabilis populi gemitus auditi suspiriaque cum lacrimis manus pedesque osculabantur adeo confertim, qui concurrerant,

[1]) Lud. Pont. in vita Balt. Alv. c. 44. et 45. [2]) Mission. Orient. relatio edita 1618.

ut vix in templo bene magno iusta funeris persolvi potuerint. Primores civitatis multorum dierum ieiunium ad doloris significationem toti familiae indixerunt, maximus civium numerus lugubri veste se induit, primarii templi clerus et canonici cum religiosorum ordinibus illi postero die Christiano ritu parentarunt. Tanta de ipsius sanctitate praesensio civium animos ex probitate morum, ac magnitudine virtutum occupaverat.

19. Quartum argumentum est. In nullo alio religiosorum ordine aut certe in paucissimis tam multas habent laici commoditates, occasiones, incitamenta discendi spiritualem doctrinam, quam in nostro. Nam tempus mentalis orationis cum reliquis aequale habent, lectionem privatam piorum libellorum, lectionem in mensa lingua vulgari, frequentes conciones, praeter communem exhortationem sextae feriae, propriam ipsorum collationem spiritualem hebdomadariam, cum Praefecto spiritus seu magistro rerum spiritualium statis temporibus collocutionem. Denique non arcentur, ut fit in aliquot ordinibus, ab consuetudine clericorum et sacerdotum, cum honesta relaxatione animi recreantur, sed invitantur, excipiuntur amanter et vero etiam per regulam tertiam ipsorum, a Congregatione sexta conditam, coguntur cum aliis interesse, ita ut impleatur illud Iobi[1]): *Boves arabant et asinae pascebantur iuxta eos.*

[1]) Coad. reg. 3. Iob. 1. 14.

Quod B. Gregorius[1]) de doctoribus et simplicibus interpretatur, atque inter alia: *Simul*, inquit, *se asinae cum bobus reficiunt, quia prudentibus coniuncti tardiores eorum intelligentia pascuntur.* Insuper, ut litterae mutae vocalibus intermixtae mansuescunt in societatem vocis sonoraeque propemodum factae, vim ab illis accipiunt in syllabis ad orationem conformandam, sic nostri coadiutores, quos ob doctrinae vacuitatem et simplicitatis amorem mutos aut certe taciturniores coram doctioribus sodalibus esse oporteret. Associati familiariter cum illis et consortio fruentes eruditorum, qui doctrinam spiritus dulcedine ac sapore divino condiverunt, qua patienter audiendo, qua modeste percunctando, scientia spiritualium rerum imbuuntur et cum illis per colloquium religiosum consonant in laudes Dei, tum eo usque proficiunt hac privata disciplina, ut etiam cum proximis collcquentes sciant eructare verbum bonum, ea cauta moderatione, de qua dicam proprio loco. Itaque[2]) dilectissimos fratres meos coadiutores iisdem verbis ad progrediendum in cursu perfectionis ipsorum propriae cohortabor[3]), quibus B. Virgo Maria sibi devotum conversum Carthusianum consolata est, ut narrat Petrus Mirabilis. Cum enim in cella grex aprorum, qui daemones erant, illum esset laniaturus, misericordiae mater

[1]) S. Greg. l. 2. mor. c. 18. vel. 25. [2]) Ad reg. 42. comm. n. 26. [3]) Pet. Clun. l. 2. mirac. c. 29.

affuit in extremo periculo, gregem ferum atque impurum expulit conversumque trepidantem sic allocuta est : *Placet, quod facis tuique animi devotionem Deo mihique gratam esse noveris. Fac ergo, quod facis et ex his ad meliora perseveranter proficere stude ; atque, ut tibi aliquid singulare in mandatis tradam : Stude vilibus escis, complectere obiectas vestes, operi manuum devotus insiste.*

REGULA XV.

COMMUNIUM.

Signo campanae constitutis horis audito, omnes statim vel imperfecta littera relicta, ad id, ad quod vocantur, se conferant.

1. Duo praescribuntur hac regula, primum est, ut omnes audito signo statim accedant eo, quo vocantur, sive ad exhortationem, sive ad mensam, sive ad alias quascumque publicas functiones, quarum gratia signum datur. Alterum est, id tanta celeritate faciendum esse, ut vel inchoata littera relinquatur a scribentibus, exemplo veterum monachorum. Ad haec enucleanda dicam tria ; primum hanc regulam ab antiquitate venisse : deinde celeritatem, tribus distinctam gradibus, ad perfectionem oboedientiae pertinere ; postremo, quibus incitamentis ad regulae observationem atque ad celeritatis adeptionem impellamur.

2. In antiquis religiosorum institutionibus hanc regulam comperi, per partes expressam. Nam de celeri ad orandum accessu regula B. Pachomii[1]) nostrae similis extat : *Audito signo excitantis, aut voce psallentis, omnes surgant currentes ad orationes.*

[1]) S. Pachom. reg. 73.

S. Benedictus[1]) *Ad horam divini officii, mox ut auditum fuerit signum, relictis omnibus, quaelibet fuerint in manibus, summa cum festinatione curratur; cum gravitate tamen, ut non scurrilitas inveniat fomitem.* Postea definit poenam eorum, qui non accurrerint ad mensam tempestive. Sanctus Isidorus[2]): *Dato legitimis temporibus signo ad horas canonicas, festina cum properatione omnes ad chorum accurrant.* Et post[3]) *Refectionis tempore dato signo pariter omnes concurrant; qui autem ad mensam tardus venerit aut poenitentiam agat aut ieiunus ad suum opus vel cubile recurrat.* Carthusiani de Conversis statuentes[4]) *Quandocumque pulsatur signum, quo ad ecclesiam convenire debent fratres ad eam, ubicumque sint, debent praetermissis omnibus properare.* Praedicatorum ordo[5]): *Declaramus quod pulsato cimbalo* (id ipsis est vas aeneum ollae operculo simile) *pro refectione, debent fratres cum silentio et matura festinatione venire ad locum, ubi debent manus abluere.* Nec dubito, quin haec ipsa regula extiterit apud eos monachos, quorum instituta describit Cassianus[6]) cum laude litterae inchoatae, ut postea dicam.

3. Parem in oboediendo celeritatem expe-

---

[1]) S. Ben. reg. c. 43. [2]) S. Isid. reg. c. 6. et 9. [3]) L. 2. de Eccl. offic. c. 15. [4]) Cart. p. 5. sta. c. 20. n. 26. [5]) Praed. const. d. 1. ca. 5. tex. 1. lit. A. [6]) Cass. l. 4. c. 12. Infra n. 11.

tens in nobis filiis suis, B. P. Ignatius hanc regulam e locis recitatis priscorum patrum[1]), iisdem paene verbis exscriptam in Constitutiones retulit. In ea verbo currendi non est usus, quod existimaret cursum religiosae modestiae minime convenire, ut loco suo docebitur, et veteres hyperbolice locutos ad exprimendam oboedientiae celeritatem, quam optabant in suis[2]). Colligitur id e Sancto Benedicto, qui gravitatem in eundo requirit, ut scurrilitas vitetur. Petro in custodia excitato non dixit angelus[3]) Fuge aut curre, sed : *Surge velociter.* Quamobrem haec celeritas laudabilis esse debet magis in recedendo, quam in procedendo. Quod innuit vox : *Statim* ; quasi dicatur : Sine mora ulla aut cunctatione, signo audito, recedant omnes a loco, ubi sunt, relictis rebus, quas in manibus habent, imperfectis et se conferant quo vocantur, matura festinatione, ut optime loquuntur Praedicatores et properent, retenta gravitate religiosa. Declaravit P. N. Claudius anno 1584 vocem illam: *Statim* his verbis : *Non definitur initione an fine signi, sed moraliter intelligitur.* Qua declaratione noluit obicem ponere studiosis summae perfectionis, sed monere Superiores, ne poenis iniungendis severius exigerent semper a singulis celeritatem inchoatae litterae, si quando eam perficerent, dum signum datur, quod morulam aliquam habere solet.

[1]) P. 4. c. 10. §. 9. [2]) Ad reg. 10. modestiae. [3]) Act. 12. 7.

4. Dicitur: *Signo campanae audito*, quia mos est in Societate convocandi sodales per pulsum campanulae seu tintinnabuli a turricula pendentis[1]). Hic mos praescriptus est a Constitutionibus in declarationibus per haec verba: *Signum dabitur per campanam, quae pulsabitur, ut se recipiant ad somnum et ad mensam, etc.* Non omnibus veteribus religiosis modus fuit unus convocandi coetus, quamquam signum aliquod omnibus fuit in usu, quod usitatum priscis illis Essenis docet Philo[2]): et signum canonis appellat auctor prati spiritualis; opinor, quod e regulae praescripto pulsaretur, vel quod regularem observantiam maxime contineret[3]) S. Pachomius[4]) tuba convocabant suos. *Quando* (inquit in regulis) *ad collectam tuba insonuerit per diem*, etc. Climacus[5]) similiter congregari fratres tradit: *Cum insonuerit signum spiritualis tubae.* Quam spiritualem dici reor, quia de convocatione ad orationem est sermo, quae actio spiritualis est. Alii voce, ut in monasterio Paulae in Palaestina. *Post Alleluia cantatum*, (Scribit S. Hieronymus[6]) *quo signo vocabantur ad collectam, nulli residere licitum erat, sed prima, seu inter primas veniens ceterarum opperiebatur adventum, pudore et exemplo ad laborem eas provocans, non terrore.* Nonnulli pulsato ligno, quod duo-

[1]) P. 4. c. lit. I. [2]) Philo l. de vita contempl. [3]) Io Evir. in prato. c. 11. [4]) S. Pachom. in reg. 2. [5]) Clim. gr. 18. [6]) S. Hier. ep. 27. Epitap. Paul.

bus modis fieri solebat, vel percussis malleo singulorum foribus, ut faciebat apud Palladium[1]) Adolius, vel omnes uno pulso ciendo, quod in ecclesia est usitatum aliquando, ut docet Amalarius[2]) et colligitur tum e miraculis S. Martyris Anastasii, quorum liber refertur in concilio Nicaeno[3]) posteriores, ubi ligna sacra pulsata dicuntur, tum e Metaphraste[4]) in vita S. Chrysostomi, ubi pulsato ligno vocatos homines ad quandam congregationem scribit. Posterioribus item saeculis apud Caesarium[5]), et Servatium[6]) in monasteriis quibusdam pulsatae tabulae ad convocandos fratres est mentio. Quam tabulam existimo dici *percussum iudicem* apud Smaragdum[7]). Atque hic mos pulsandae tabulae retinetur in Graecia, sive propter vetustatem ex Amalario[8]), sive quia Turca tyrannus christianis aes omne in bellica tormenta conflandum eripuit.

5. Alios denique religiosos, latinae praesertim ecclesiae, probabile est usos tintinnabulis aeneis. Coniectura prima est ex Gregorio[9]), qui tradit a Romano monacho consuevisse demitti ex alta rupe panem Benedicto in specu delitescenti, per-

---

[1]) Pallad. hist. Laus. §. 140. [2]) Amal. l. 4. de eccl. off. c. 21. [3]) Syn. Nic. act. 4. [4]) Metaphr. in vita S. Chry. [5]) Caesar. l. 7. mirac. c. 52. l. 11. c. 11. [6]) Servat. in opticae spec. 31. instr. 2. [7]) Smarag. c. 43. reg. S. Ben. [8]) Amal. l. cit. Durant. l. 1. de rit. eccl. c. 22. §. 7. [9]) S. Greg. l. 2. dial. c. 1.

restem, cui tintinnabulum parvum inseruerat, ut ad eius sonitum Benedictus accederet ad summendum panem, quod tamen iacto lapide diabolus fregit. Altera est, quod videamus hunc morem in philosophorum quoque coenobiis viguisse. Nam gymnosophistae Indorum sapientes, qui Samanaci vocati sunt, quorum abstinentiam laudat S. Hieronymus[1]); *cum ingressi domum fuerint* (tradit Porphyrius) *ad tintinnabuli pulsum preces effundunt*; *quod ubi fecerunt, signo iterum dato, ministri singulis lance oblata* (*duo enim ex eodem vase non comedunt*) *oriza ipsos pascunt.* Reddita ecclesiae pace, grandiora tintinnabula fieri atque usitari coepta sunt et campanae ac nolae vocari. Tradit enim Walafridus Strabo[2]) primum apud Italos campanas inventas et provincia Campania, in qua primum conflata sunt maiora vasa, campanas dici, minora vero nolas appellatas a Nola, urbe eiusdem provinciae. Quae utraque ab ecclesiis ad coenobia religiosorum traducta sunt. Hinc Petrus Blesensis[3]) ante quingentos circiter annos campanae mentionem facit, qua monachi convocabantur, et in coenaculo Praedicatorum ante stationem Prioris campanula dependet, quam nolam vocant, eiusque tinnitu post aquam manualem ipse Fratres introducit in coenationem et post refectionem a mensa surgere iubet. Hinc in om-

[1]) S. Hier. l. 2. adv. Iovin. Porphyr. l. 4. de abstin. ab animal. esu. [2]) Walfr. l. de reb. Eccl. c. 5. [3]) Bles. ser. 50.

nibus fere domibus religiosorum, quemadmodum in nostris, campanula fratres congregantur; si paucos excipias e familia sancti Francisci, qui tegula pulsata cogunt suos in triclinium.

6. Alterum ex propositis caput est, celeritatem ad oboedientiae perfectionem maxime pertinere in iis praesertim, quae pertinent ad disciplinam coenobiorum. Quicumque perfectiones oboedientiae recensent, inter eas celeritatem numerant. S. Benedictus[1]): *Primus gradus humilitatis est oboedientiae sine mora.* Paulo post: *Mox ut aliquid imperatum a Maiore fuerit, ac si divinitus imperetur, moram pati nesciunt in faciendo.* In quem locum Ioannes Trithemius[2]): *Vera oboedientia non est, quam mora occupat faciendi; et si corporis mora interveniat, mens tamen semper promptissima inveniatur; quia quod negat facultas, supplet bona voluntas. Verus itaque monachus velociter obedit, in faciendo moram nescit.* Benedictum secutus Bernardus[3]) in sermone de virtute oboedientiae, quem eius esse partum agnoscit Albertus Magnus[4]): *Quartus gradus est obsecundare velociter. Velociter currit sermo Dei et velocem habere desiderat at sequentem.* Post: *Fidelis oboediens nescit moras, fugit crastinum, ignorat tarditatem, praeripit praecipientem, parat oculos visui,*

[1]) S. Ben. reg c. 5. [2]) Trith. in reg. S. Ben. c. 5. §. Mox. [3]) S. Bern. ser. de virt. obedien. [4]) Alb. l. de virtut. c. 3.

aures auditui, linguam voci, manus operi, itineri pedes, totum se colligit, ut imperantis colligat voluntatem. Umbertus[1]) arbitratur conditionem hanc esse necessariam, ut Deo placeat oboedientia nostra. B. Laurentius Iustinianus[3]), S. Bernardinus Senensis[2]), et S. Antoninus[4]), qui eodem saeculo vixerunt, Benedicti ac Bernardi doctrinam complectuntur. Horum magistrorum vitae religiosae vestigia sequens B. Ignatius[5]) locat inter oboedientiae peccata tarditatem, et saepe magnam celeritatem requirit a nobis. Alios multos, quos referre possem, omitto, ne in re probata nimius videar.

7. Hac in re placuit mihi semper doctrina Pauli Iustiniani[6]) Camaldulensis, qui lumine accepto a B. Benedicto, in locis recitatis ac recitandis tres gradus, alium alio perfectiorem, deprehendit in hac celeritate parendi. Quos et S. Bonaventura[7]) suis verbis involvit, cum S. Benedicti verba facit sua. *Nemo*, inquit, *ad perfectionis semitam currendam magis expeditus, quam verus oboediens. Quamobrem oboedientiae filii se totos ad oboediendum exponant moxque ut Praelati vocem audierint, quasi divinitus imperetur, moram pati nesciant,*

---

[1]) Umber. ep. de trib. votis c. 5. et 6. [2]) Laur. ligno. vita §. de obed. c. 6. [3]) S. Ber. Sen. do obed. ar. 3. c. 4. [4]) S. Anto. p. 4. t. 5. c. 11. §. 2. [5]) B. Ign. ep. de obed. §. 12. P. 6. ca 1. §. 1. [6]) Paul. Iust. tr. de grad. obedien. c. 6. 7. 8. [7]) S. Bon. p. 1. spec. p. 1. ca. 4.

sed relictis omnibus ad iniuncta quaeque fideliter exequenda prompta devotione consurgant, ut vicino oboedientiae pede, velut uno momento, iubentis vocem facti exhibitione sequantur. Perfecta oboedientia sua imperfecta relinquit. Haec Bonaventura. Primus igitur gradus celeritatis est oboedire sine mora; secundus praestantior, relinquere opus et necessitatem propriam, ex celeritate; tertius summus, deserere opus et necessitatem propriam, imperfectam. At singulos gradus planius explicemus.

8. Primus atque infimus gradus est oboedire sine mora. In quo requirunt omnes, ut factum oboedientis, voci iubentis aequetur. Hunc significat Benedictus[1]), cum ait : *Vicino oboedientiae pede iubentis vocem factis sequuntur et veluti uno momento praedicta magistri iussio et perfecta discipuli opera in velocitate timoris Dei ambae res communiter citius explicantur etc.* Quem locum Trithemius[2]) sic illustrat : *Vera oboedientia ex ore rapit imperium iubentis ; ut eodem momento, quo imperat maior, obtemperet minor.* Smaragdus[3]) *Propterea appropinquat pes oboedientiae, ut festinanter currere, et quod ei iniungitur, velociter et sine tarditate possit implere. Cuius non solum corpore, sed et corde est imperanti exhibenda velocitas, ut nec corpori tarditas, nec cordi tepida resistat voluntas, sed iubentis*

[1]) S. Ben. reg. c. 5. [2]) Trith. in c. 5. reg. S. Ben. §. mox. [3]) Smar. in c. 5. reg. B. Ben.

vocem velox auditor digno compleat opere. Consentiunt Bernardus et Bonaventura, ut patet ex eorum verbis, ac ceteri Doctores. Qui post S. Benedictum in huius gradus explicationem proferunt Davidis testimonium dicentis[1]): *In auditu auris oboedivit mihi.* Quo testimonio Psaltes praedicit facilitatem ac celeritatem populi gentilis, qua credidit et paruit praedicatoribus evangelii per aurem auditis. Similem esse cupiunt religiosum in oboediendo. Bernardus hunc locum expendens: *Ut videlicet ostenderet uno eodemque momento processisse et imperantis imperium et obsequium obsequentis.* Trithenius: *Quam cito iubentis imperium auris audierit corporis, ad perficiendum parata sit voluntas cordis; ut et audiat imperantem et in continenti compleat, quod fuerit imperatum.*

9. Addunt et similitudines et exempla. Nam Umbertus optat religiosum oboedientem esse similem rotarum volubilium illarum, de quibus Ezechiel[2]) propheta, quae secundum impetum spiritus movebantur; et merito, nam vitae perfectae studiosos significare potest rota, ex Basilio[3]), quia parum attingit terram et ad anteriora tendit; tum ex Hieronymo[4]) in eum locum: *Rotae sunt, quarum cursus et statura tendit ad coelum et paululum quid attingit in terra et semper properans ad coelestia festinat, de quibus dicitur: Lapides sancti*

[1]) Psal. 17. 45. [2]) Ezech. 1. et 10. [3]) S. Basil. ho. 1. in Psal. 28. [4]) S. Hier. in c. 1. Ezech. Zach. 9. 16.

elevabuntur super terram, ex quibus aedificatur coelestis Ierusalem. Idem Uberius alio in loco[1]). *Rota modico quodam vestigio stat in terra et non solum stat, sed quasi percurrit; non stat, sed tangit et praeterit; denique, cum volvitur, ad altiora conscendit. Ita et sanctus vir, quoniam in corpore est, necessitatem habet aliqua de terrenis cogitare, et quando venerit ad victum et vestitum et cetera huiusmodi, habens victum et vestitum, his contentus est et tangens terram ad altiora festinat. Ille qui currit et ad altiora festinat, in illo est sermo tuus. Legimus et in propheta: Sancti lapides volvuntur super terram. Videte quid dixit*[2]): *sancti lapides volvuntur super terram. Quoniam enim rotae sunt, propterea volvuntur super terram et ad altiora festinant.* Exemplum celebre proferunt et mirabile Abrahami patriarchae[3]), cuius celeritas, in re difficillima exequenda, nunquam satis laudatur. Hic iussus immolare filium nullam interposuit moram, eo ipso nocturni temporis puncto parare coepit, quae erant ad sacrificium necessaria. S. Ambrosius[4]): *Adverte immolaturi studium maturum atque festinum, ut mora expectationis non esset, nisi donec audiretur oraculum.* Colligit ex hebraico textu Caietanus[5]) vigilanti adhuc illi dictum esse: *Tolle nunc filium tuum.* Et S. Bernardinus[6]): *Non procrastinavit*

[1]) S. Hier. in ps. 76. v. illuxerunt. [2]) Zach. 9. 16. [3]) Gen. 22. 1. [4]) S. Amb. l. 1. de Cain. ca. 8. [5]) Caiet in c. 22. Gen. [6]) S. Bern. Sen. ser. de sacrif. Abr. ar. 2. c. 3.

exequi mandatum Dei; unde subditur. Igitur Abraham de nocte consurgens, scilicet festinanter, ut adimpleret mandatum Dei, nec expectavit diem. S. Bernardus[1]): *Primus primum suis facultatibus renunciat et oboedientiae viam indefessa velocitate percurrit.* Loquitur de exitu a patria, de qua item Chrystostomus[2]): *Itaque Dominus oboedientiae mercedem ipsi daturus, quia mox ut audivit: Egredere de terra tua, non moras nexuit, non distulit, sed obediens imperanti, quod imperatum erat, mox facit, inquit semini tuo dabo terram hanc.*

10. Secundus gradus sublimior est, deserere res omnes, quae habentur prae manibus, et maxime proprias. Nam potest quispiam celerrimus esse in parendo, modo praescripto (qui parentis manus et pedes cum imperantis voce coniungit) quo tempore otiosus est et nihil habet negotii quo distineatur. At non existimat esse relinquenda parendi studio, quae vel sibi vel communitati utilia pertractat. Qui secundum hunc gradum celeritatis conscendit, ea quoque deferenda putat. Hunc requirebat S. Bernardus[3]), cum dicebat: *Ergo hi tales relinquentes statim quae sua sunt et voluntatem propriam deferentes, mox exoccupatis manibus, et quod agebant imperfectum relinquentes, vicino oboedientiae pede, iubentis vocem factis sequuntur.* Ubi Trithemius[4]): illam vocem. *Exoc-*

[1]) S. Ber. ser. de obed. virt. [2]) S. Chrys. ho 32. in Gen. [3]) S. Ben. reg. c. 5. [4]) Trith. in c. c. 5. reg S. Ben.

cupatis interpretatur hoc modo: *Id est, exoneratis et evacuatis, omissis omnibus, quae habuerunt prae manibus et quae agebant, sive propria electione, sive ex inferioris iussione.* Repetiit eandem doctrinam, non immemor suorum dictorum, Sanctus Benedictus, cum de festinando ad officia divina praeciperet, cuius verba iam retuli[1]). Quo loco Smaragdus[2]) cuiusdam magistri monachorum praeceptum simile refert in haec verba. *Quandocumque vel diurnis vel nocturnis horis ad opus divinum signum insonuerit, mox cum summa festinatione est, ac si praeco regis insonet, omni opere, quod in manibus habebatur, postposito.* Conscederant huc apostoli[3]). Nam filii Zebaedaei a piscatione vocati *relictis retibus et patre* secuti sunt Dominum, ut loquitur ewangelista[4]), *statim.* Petrus et Andreas, ut scribit Marcus, *protinus*, ut Matthaeus, *continuo.* De quibus haec ad rem nostram Bernardus[5]): *At illi continuo nihil iudicantes aut haesitantes: non soliciti unde viverent, non considerantes, quonam modo rudes homines et sine litteris praedicatores fieri possent, nihil denique interrogantes, sine omni mora, relictis retibus et navi secuti sunt eum.* Vocationis huius interpretes fere omnes oboedientiam celerem horum piscatorum admirantur[6]), atque Alfonsus Tostatus rationibus aliquot probat

[1]) Supra n. 2. [2]) Smaragdus in c. 43. reg. S. Ben. [3]) Math. 4. 20. 22. [4]) Mar. 1. 18. [5]) S. Ber. ser. 2. de S. Andr. [6]) Abulens. c. 4. Math. q. 111. Mer. 1. 20.

eos, non modo navim et retia in litore reliquisse, quod ea curare poterat Pater, qui restabat, ut Marcus narrat, in navi cum mercenariis, sed ne domum quidem esse profectos, ut uxoribus domesticisque vale dicerent. Cassiani monachi, qui ad tertium gradum evaserant[1]), procul dubio secundum quoque, conscenderant, ut patebit. Eundem hunc optabant suis Carthusiani, cum praecipiebant, ut vidimus, properare omnibus praetermissis[2]). Idem fuit sensus in ordine Minorum. Nam B. Aegidus[3]), S. Francisci socius, dicere solebat ad superioris nutum, ipsos quoque angelos relinquendos. Et Io. Scotus, qui propter excellens ingenium et doctrinae subtilitatem in ordine illo habetur pro Magistro[4]) declaravit aliquando se in hoc gradu pedes fixisse. Deambulanti enim animi gratia in agro suburbano extra moenia Lutetiae, Ministri provincialis literae per imprudentiam oblatae fuerunt, quibus praecipiebat, ut alio se conferret. Is lectis literis non urbem intrans, non ad coenobium regrediens suas sarcinulas collecturus, inde pedes iter arripuit eo, quo proficisci iubebatur.

11. Tertius gradus summus est: Relinquere, quae habentur in manibus imperfecta. Quidam deserunt vocati, quae tractant, si sine imperfectio-

[1]) Infra n. 11. [2]) Supra n. 2. [3]) B. Aegid. in dictu. §. de obed. [4]) Stat. Min. par. 4. in recollect. de obed. §. declaratio. amplior. f. 89.

ne relinqui possunt ; at perficere volunt inchoata, sic humana ratione dictante et Superioris imperium interpretantes non obligare ad ea imperfecta relinquenda. Verum hi non ad fastigium celeris obedientiae pervenerunt, quod in tertio gradu positum est et quo nos vocat in hac regula B. P. Ignatius. Cognitus est hic gradus S. Benedicto[1]), cum ait : *Mox exoccupatis manibus et quod agebant imperfectum relinquentes.* Imperatus a quodam alio magistro monachorum, cuius verba Smaragdus[2]) descripsit. *Cum index in oratorio percussus fuerit, mox omnes audientes, antequam currant, faciant sibi crucem in fronte respondentes : Deo gratias, et tunc laborantes opus proiiciant, artifices ferramenta dimittant scriptores litteram non integrent, omnis fratrum manus deferat, quod agebat ; festinet mox cum gravitate pes ad oratorium, sensus ad Deum, ut mox ad primam orationem accurant et, tanquam apes ad mel, intrantium in oratorium fratrum examen ebulliat etc.* Habitabant in hoc fastigio celeritatis oboedientiae monachi illi, quorum vitam et disciplinam describit Cassianus[3]), cuius verba referre videtur operae pretium. *Cum sonitum pulsantis ostium ac diversorum cellulas percutientis audierint, ad orationem scilicet eos seu ad opus aliquod invitantis, certatim e cubiculis suis unusquisque prorumpit, ita ut is, qui opus scrip-*

[1]) S. Bern. c. 5. [2]) Smaragd. in c. 43. reg. S. Ben. [3]) Cass. l. 4. c. 12. vitae patr. p. c. 3. c. 22.

toris exercet, quam repertus fuerit inchoasse litteram, finire non audeat, sed in eodem puncto, quo ad aures eius sonitus pulsantis advenerit, summa velocitate prosiliens, ne tantum quidem morae interponat, quantum coepti apicis consummet effigiem, sed imperfectas litteras lineae relinques, non tam operis compendia lucrave sectetur, quam oboedientiae virtutem exequi toto studio festinet. Hactenus Cassianus.

12. Libet attexere memorabile factum Marci, cum admiratione a posteris omnibus laudati, tum ut huius tertii supremique gradus doctrina roboretur pluribus exemplis imitatione dignissimis, non admiratione tantum, tum ut magistro novitiorum sit ad manum haec historia suis descripta circumstantiis, cum uti volet[1]). Cum Marcus plus a Silvano abbate diligeretur quam alii discipuli propter oboedientiam atque id, ut solet[2]), condiscipulos livore pungeret, vicini senes ad Silvanum venerunt, exploraturi causam huius amoris singularis. *Quos*, inquit, auctor, *assummens secum abbas Silvanus, egressus est de cella sua et coepit singulorum suorum cellas pulsare dicens: Frater veni, quia opus te habeo, et unus ex eis non est mox secutus eum. Venit autem ad cellam Marci et pulsavit dicens, Marce; ille autem cum audisset vocem eius, statim exivit foras et misit eum ad quoddam*

[1]) Vita patr. p. 2. l. de obedien. §. 5. [2]) Collector. divi apoph. h. l. 14. §. 5.

ministerium. Abbas ergo Silvanus dixit senibus: Ubi sunt ceteri fratres? et ingressus est in cellam Marci et invenit quaternionem, quem eadem hora inchoaverat, in quo litteram „O" faciebat et audita voce senis non fixit, nec gyravit calamum ultra, ut impleret et concluderet litteram, quam in manu habebat. Et dixerunt senes: Vere abba, quem tu diligis et nos diligimus, quoniam et Deus diligit eum. Exclamat ad hoc factum Trithemius[1]): *O filium perfectae oboedientiae, qui maluit dimittere opus, quamvis bonum, quod inchoarat, imperfectum, quam ad momentum, ut ita dicam, moram facere in oboediendo.* Sed ego item exclamo epiphonemate aureo, quod extulit Glossa[2]) mirata celeritatem apostolorum in sequendo Salvatore vocante ad nobiliorem piscationem, quod repetiis S. Bonaventura[3]), quod Turrecremata[4]) et Petrus Sutor existimant a S. Hieronymo pronunciatum, quod equidem menti insculpendum censeo stylo adamantino: *Perfecta oboedientia est sua imperfecta relinquere.* Tot magistrorum imbutus doctrina Beatus Ignatius, in nobis optans hunc summum gradum perfectionis, praescripsit hac regula, litteram esse a nobis quoque relinquendam inchoatam. Quod etiam clericis S. Pauli[5]) probatum est, qui ita

[1]) Trith. in c. 5. reg. S. Ben. 5. Hi tales. [2]) Glossa in c. 4. Matth. [3]) S. Bon. p. 1. spec. discipl. p. 1. c. 3. [4]) Turrecr. tr. 55. in reg. S. Ben. Sutor. li. 2. de vita Cartus. tr. 5. c. 2. [5]) Ord. cler. S. P. in reg. convers c. 3.

decernunt : *Statim atque vocantur, seu campanula seu alio signo, nulla interposita mora properent, memores illius perfecte obedientis, qui adeo promptus erat ad obediendum, ut cum vocaretur, litteram inchoatam non perficeret, sed deposito calamo ad parendum festinaret.* Paruisse[1]) huic regulae veterum imitatione putaverim Thomam Sanchez nostrum, cuius in schedis compertum est inter alia, sibi hoc quoque praescripsisse : *in oboedientia accuratissimus ero, etiam littera inchoata relicta.*

13. Iam vero incitamenta, quae nos impellunt, tum ad observationem regulae, tum ad oboedientiae perfectionem in celeritate sitam adipiscendam, quaerentibus in praesentia decem exhibeo. Primum, incitare nos debet exemplum Angelorum, quod futuri essent summi Regis administri, celerrimae in agendo pergendoque naturae creati sunt. Tertullianus[2]) paucis multa dicit : *Omnis spiritus ales est, hoc Angeli et daemones. Igitur momento ubique sunt. Totus orbis illis locus unus est ; quid ubique geratur tam facile sciunt quam enunciant. Velocitas divinitas creditur, quia substantia ignoratur.* Non desunt e theologis[3]), qui putent temporis puncto proprie sumpto posse Angelum ab oriente in occidentem permeare mundum. Qui vero similius opinantur,

---

[1]) Io. Cromb. l. 2. de stud. perfect. c. 32. q. 12. [2]) Tertul. Apol. c. 22. [3]) Alb. 1. d. 37. ar. 23. et 24.

ut S. Thomas[1]), negantes momento id posse facere, non inficiabuntur id praestare brevissima morula, qualis est ictus oculorum. Quam ob causam in sacra Scriptura ventis similes esse dicuntur, ut in Psalmographo[2]). *Qui facit Angelos suos spiritus et ministros suos ignem urentem*; sive ut legit Paulus, *flammam ignis*, hoc est, ex Genebrardo, qui facit Angelos suos tam celeres ad exequenda mandata sua, quam sunt venti, quibus nihil sentitur celerius et pernicius quibus ob eandem causam non a poetis modo, sed etiam in hoc ipso psalmo alae tribuuntur. Atque ex hoc loco naturae angelicae celeritatem Dionysius Areopagita[3]) coniecit, quem Damascenus[4]), Theodoretus[5]) et Euthymius[6]) sunt secuti. Cum igitur Dominum vehementer et revereantur et diligant in exequendis mandatis divinis, omnem adhibent conatum atque alis igneis divinae acritatis, ut innuit Sanctus Ambrosius[7]), assumptis cunctas exerunt vires, adeo ut obtemperandi voluntas atque ipsa oboedientia naturae celeritatem exaequet. Confirmatur ex eo, quod Angeli alati pinguntur in ecclesia, non tam poëtarum licentia, quam divinae Scripturae auctoritate et vetustissima, traditione, ut notavit Sanctus Dio-

[1]) S. Th. 1. p. q. 53. ar. 3. [2]) Psal. 103. 4. Hebr. 1. 7. Genebr. ps. 103. n. 6. [3]) S. Dion. li. de cael. Hie. c. 15. [4]) S. Damas. l. 2. de fide c. 3. [5]) Theodor, et. [6]) Euth. in ps. 103. [7]) S. Amb. tr. 19. in ps. 118.

nysius[1]): *Propter celerem in cuncta discursum*, ut loquitur Sanctus Hieronymus[2]) atque ex eo Isidorus[3]). Quam picturam S. Paulinus[4]) retulit ad velocissimum famulatum et ad subitam mandatorum Dei executionem, ut animadvertit Io. Stephanus Durantus[5]).

Secundum incitamentum est natura rerum corporatarum, in qua res cunctae non modo parent imperanti Deo, sed etiam summa et mira celeritate obtemperant. Locus insignis est ab Umberto[6]) notatus in prophetia Baruch[7]): *Qui emittit lumen et vadit et vocavit illud et oboedit illi in tremore. Stellae autem dederunt lumen in custodiis suis et laetatae sunt et vocatae sunt et dixerunt*: *Adsumus*. Hic duo sunt expendenda pro rei nostrae intelligentia: primum, hoc loco commendari oboedientiam luminis atque stellarum, quod patet, tum ex illo verbo *oboedit*, tum ex ea locutione, quae tribuitur illis: *Adsumus*. Etenim ea vox est oboedientiae, ut placuit S. Gregorio[8]) dicenti: *Quoddam namque in hoc verbo obsequium declaratur*; quod et Sanctus Thomas[9]) comprobavit et confirmatur ex Cleante philosopho apud

---

[1]) S. Dion. l. de coel. Hier. c. 15. [2]) S. Hier. c. 6. Isa. [3]) S. Isid. l. 7. c. 5. [4]) S. Paulin. natali 8. S. Felicis. [5]) Durant. l. 1. de rit. Eccl. c. 5. §. 5. [6]) Umb. ep. de trib. vocis c. 6. [7]) Bar. 3. 34. [8]) S. Greg. l. 30 mor. c. 2. [9]) S. Th. Lect. 2. in c. 38.

Epictetum[1]) in Enchiridio, cuius versus ita vertit L. Seneca[2]):

Duc me parens celsique dominator poli,
Quocumque placuit. Nulla parendi mora est.
Adsum impiger.

Ideo vocem eandem habent fulmina in libro Iob[3]), ubi Deus ipse ita loquitur: *Numquid mittes fulgura et ibunt et revertentia dicent tibi: Adsumus?* Praeterea simili fere modo loquebatur Samuel[4]) puer, cuius oboedientia Sancto Gregorio est admirationi. Is excitatus toties a somno, toties redire iussus ad dormiendum, nihil aliud dixit, nisi *Ecce ego*: vel: *praesto sum.* Quin etiam ex Olympiodoro[5]) fulmina dixerunt: *En ipsa praesto sumus.* Samuelem est imitatus B. Iacobus Alemannus[6]) conversus in ordine Praedicatorum, quum a praefecto monasterii Bononiae coram magno antistite iussus in experimentum oboedientiae Lutetiam versus iter arripere, magni momenti litteras eo perlaturus, confestim antistite obstupescente laetus ait: *Praesto adsum, Pater, sed licetne statim in cubiculum ire, ut baculum ac pileum sumam?* Hi loquendi modi declarant alacritatem, animum promptissimum ac celeritatem in oboediendo, sive ante praeceptum dicantur, sive post primi mandati executionem,

[1]) Epict. Enchir. c. 77. [2]) L. Sen. ep. 106. [3]) Iob. 38. 35. [4]) 1. Reg. 3. 5. [5]) Olymp. in c. 38: Iobi. [6]) Sur. in vita B. Iac. Alem. c. 8. oct. 11.

ut novum imperium accipiant. Alterum ponderandum est, laudari oboedientiae celeritatem quia laudatur in iis rebus, quae celerrimae sunt ad parendum. Quid celerius lumine, quod sine ulla mora per totum aërem quaquaversus effunditur? Quanta velocitas stellarum, non tam in cursu, quam in lumine iaciendo? proinde subdit Baruch[1]): *Et luxerunt ei cum iucunditate, qui fecit illas.* Quasi dicat: obtemperarunt Deo creatori suo, iaculando statim sua lumina per orbem. Fulminibus item sive fulguribus opinione vulgi, nihil velocius: proverbium effecerunt, quo dixit ille Poëta:

Fulminis ocior alis[2]).

Porro fulgura Iobi interpretor gravida telis fulminum, ideo pro fulminibus accipio; quia Graeci fulmina legunt et fulgurare pro fulminare dixit Cicero[3]): multique Latinorum interpretum fulmina intellexerunt hoc loco, ut notavit Io. Pineda[4]) noster. Denique in ipso Samuele[5]) celeritas a divino scriptore laudatur in oboediendo, cum scribit: *Qui respondens ait: Ecce ego: et cucurrit ad Heli et dixit: Ecce ego.* Cuius oboedientiam sine querela toties turbatae nocturnae quietis, sine magistri desidis inertisque contemptu ac reprehensione, mirabundus Petrus Damiani[6])

---

[1]) Bar. 3. 35. [2]) Virg. l. 5. Aen. [3]) Cic. l. de orat. [4]) Io. Pin. c. 38. [5]) Iob. vers. 36. 1. Reg. 3. 5. [6]) Petr. Dam. ep. 114. ad Marin.

commendans): *Ad iubentis*, inquit, *imperium perniciter pervolans simpliciter ait*: *Ecce ego, vocasti enim me.* Quare cum in oboedientia creaturarum et Samuelis laudanda celeritas potissimum, hoc est, illuminatio, iactus, cursus laudetur, quis non intelligit eas esse nobis acutissimos stimulos ad celeritatem oboediendi.

15. Tertium incitamentum est prophetia. Latet haec in psalmo[1]) duodetricesimo, ubi sunt haec verba: *Vox Domini praeparantis cervos.* Mitto nunc sensum litteralem[2]), qui est de tonitru, qui est vox Domini mirabilis, ut docet S. Basilius in catena Graecorum, quem Iansenius et Genebrardus merito sequuntur. Praetereo quoque sensum propheticum praecipuum, qui est de Christo, cuius vox praedicatoria et consecratoria tot mirabilia fecit in ecclesia. Delitescit alius sensus propheticus, quo per vocem Domini Ioannem intelligimus, qui se vocem verbi dictitabar. Debeo hanc expositionem Didymo[3]) in catena eadem et S. Basilio[4]) in Psalmi huius interpretatione. Sensus est: Existet Ioannes, qui est vox Christi praeparantis, hoc est, praeparans (iuxta Hebraismum, quo vox clamantis est vox clamans) cervos, hoc est; religiosos faciens cervorum similes in oboediendi celeritate. Ad maiorem declarationem revocandum est ad memoriam Ioannem

[1]) Bsat. 28. 9. [2]) Cat. Graec. in Psal. 28. [3]) Did. in cate. Graec. [4]) S. Basil. expos. 2. in Psa. 28.

typum fuisse monasticae exercitationis, ut loquitur S. Cyrillus Ierosolymitanus[1]), formam atque descriptionem monachorum, ut S. Ephraem[2]) monachum ipsum ac ducem nostri dogmatis, ut Chrysostomus[3]), formam monasticae vitae, ut Bernardus : principem monachorum, ut fere omnes Patres, quos recenset Ephraemi[4]) interpres. Deinde nota per cervos intelligi viros perfectos. Nam in scriptura semper in bonam partem accipiuntur, ut Basilius[5]) observavit. Et Psalm. CIII. *Montes excelsi cervis* dicuntur esse perfugium, quos Chrysostomus[6]), Basilius[7]) et Gregorius Papa[8]) intelligunt homines contemplativos, sitientes perfectionem, petentes cacumina montium et absolutos ac perfectos ; qui nonnisi religiosi sunt ex instituto et ratione status. Tum adde, inter proprietates multas eximias cervorum, quibus perfectos ac religiosos referunt nobilissimam esse velocitatem cursus, ad quam nos praeparari hac voce cupit vehementer Richardus, Victorinus[9]) in huius psalmi expositione. Sed quid est haec velocitas in nobis, nisi velocitas ad oboediendum? Posita est nostra perfectio in trium votorum paupertatis, castitatis et oboedientiae

---

[1]) S. Cyrill. seros. catech. 3. [2]) S. Ephr. t. 2. Paraen. 1. [3]) S. Chrys. ho. 3. de Ioan. Babt. [4]) Gerar. V. Vos. t. 2. Ephr. p. 1. schol. 3. [5]) S. Basil. l. cit. [6]) S. Chrys. Psa. 103. [7]) S. Basil. expos. 1. et 2. Psalm. 28. [8]) S. Greg. ho. 9. in Ezech. [9]) Rich. Vict. in Psalm. 28.

absoluta observatione. Paupertas non agendo aut currendo servatur, sed post primam ac perfectam rerum omnium abdicationem in sese continendo ab omni proprietate. Castitatis observatio in fuga item fere posita est et continentia ab omni actu mentis et sensus, qui impuritatem redoleat. Oboedientia sola est, quae in agendo currendoque perficitur et augetur celeritate in obtemperando. Denique notanda est ea vox *Praeparantis*, quam LXX. interpretes et Augustinus[1]) verterunt *Perficientis*; cui consonat David exclamans[2]): *Qui perfecit pedes meos tamquam cervorum*; quod perficiendi verbum ad nos spectat, qui nitimur ex debito nostri status ad perfectionem. Ex his colligitur hic sensus planius explicatus. Ioannes vox Christi, eo inspirante, verbo et exemplo quoad vixit et post mortem exemplo vitae, quae fuit forma monasticae ac religiosae vitae mixtae, Christianos ac religiosos hortatur ad perfectionem, cervorum imitatione, qui velocitate praestant; quae perfectio posita est in celeri promptaque oboedientia, quae praecipua est virtus, ex iis tribus, quas ex voto Deo debemus. Hanc, si fuerimus adepti[3]), poterimus de Deo vere dicere: *Qui perfecit pedes meos tamquam cervorum* in curriculo totius perfectionis.

16. Quartum incitamentum est exemplum

[1]) S. Aug. Psa. 28. [2]) Psalm. 17. 34. [3]) Io. XXII. in extrav. Quorumdam. de verb. signific.

sanctorum ac religiosorum virorum, qui hac oboedientiae celeritate excelluerunt. Diximus de Abrahamo, Samuele, Petro, Andrea, filiis Zebedaei, Marco monacho, Cassiani monachis, Ioanne Scoto; dicam de Zachaeo, de Berchario abbate, de virgine quadam sanctimoniali atque aliis. Dico nunc de S. Ioseph Virginis immaculatae sponso, cuius oboedientia celeritate fuit perinsignis, cum illi Deus per Angelum praecepit in somnis fugam in Aegyptum. Nam, ut scribit Matthaeus[1]): *Consurgens accepit puerum et matrem eius nocte et secessit in Aegyptum.* Quae verba, ut opinatur valde probabiliter Card. Caietanus[2]); eadem nocte, qua monitus, profectum indicare videntur. Quorsum enim surrexit, e lecto scilicet, nisi ut protinus proficisceretur? Alia celeris oboedientiae exempla observabit studiosus historiae sacrae lector, cui suggero in gratiam, inque usum magistri iuniorum, celeritatem novitiorum nostrae Societatis, qui vivo B. Ignatio Septimancae in Hispania nostris legibus formabantur ad virtutem. Nicolaus Orlandinus[3]), qui rem narrat, suis verbis loquens audiatur). *Leve,* inquit, *dictum est, quod ex disciplina S. Francisci veteranum patrem in admirationem adduxit. Is ad B. Patris obeundas exercitationes in hanc domum cum sese recepisset, sacrum faciebat in sacello domestico. mox*

[1]) Math. 2. 14. [2]) Caiet. in c. 2. Matth. [3]) Orland. l. 15. hist. §. 87.

sancta mysteria perfecturus, cum edito signo campanae novitii, qui examen conscientiae matutinum in eodem sacello peragebant, consurgunt et quo vocabantur, abscedunt. Quam subitam parendi celeritatem peritus ille talium rerum aestimator depraedicans, aiebat, multa sibi audita de Societatis oboedientia, quae ante crederet amplificata sermonibus, sed iam se perspicere eam plane vel fama esse superiorem. Subditque veterum monachorum oboedientiae comparasse novitiorum illam alacritatem ; *Qui ne tantillum quidem morae interposuissent obsequio, dum sanctissimum Christi corpus protinus ostendendum intuerentur et adorarent.*

17. Quintum incitamentum est disciplina militaris. In hac summa celeritas et requiritur et praestatur vel gloriae causa, vel virtutis amore magis, quam poenae metu, etiam cum manifesto periculo vitae ; quod praeter historicos et eos, qui de re militari scripserunt, quotidiana docet experientia. Promptissimae ac celerrimae oboedientiae proferam exemplum nostris rebus accommodatissimum, quod mirabile reperi apud Xenophontem[1]) et Plutarchum[2]), prodentes a Cyro laudari Chrysantem militem, quod hostem sublato iam gladio interfecturus, ut receptui cani audivit, caede sibi interdictum putans, hominem intactum dimisit. De quo Arrianus[3]), *Praestantius*, inquit,

[1]) Xenoph. l. 4. Cyropaed. [2]) Putar. in quest. Rom. §. 39. [3]) Arrian. l. 2. de doct. Epict. c. 6.

ei visum est imperatoris dicto audientem esse, quam animum explere. Unde habes hunc a caede virtutis studio temperasse. Ex eadem disciplina est oratio C. Caesaris[1]) convocata concione militum cupiditatem reprehendentis: *Quod neque signo recipiendi dato constitissent.* Revocatur huc celeritas nautica, quae tanta est, ut mirum videatur. Etenim in triremibus pertenui argenteae fistulae sibilo Celeustis, vix summis auribus accepto, tum nautae tum remiges impellunt, attollunt, inhibent remos, rudentes vel explicant vel glomerant vel scandunt, vela pandunt, dimittunt et iactant ancoras in pelagus vel recipiunt, tanta festinatione, ut iussisse fecisse sit. Verberum metus et fustigationis incitat captivos damnatosque remiges; esto moveat nos amor disciplinae, propellat oboedientiae vis, det alas studium religiosae perfectionis.

18. Sextum incitamentum est beneplacitum Dei. Perplacet Regi nostro haec propera oboedientia, quemadmodum gratum esse solet principibus, cum eorum praecepta velociter adimplentur. Recitatur a multis et iure, locus Proverbiorum[2]): *Hominem velocem vidisti in opere suo? Coram Regibus stabit.* Quo significatur aulicos gratiosissimos principibus illos ex omnibus esse solere, qui celeres sunt in exequendis mandatis dominorum. Porro Deo placere hanc celeritatem

[1]) C. Caas. l. 7. de bello. Gall. [2]) Prov. 22. 29.

in oboediendo, colligimus, primum, ex remuneratione, quam retribuit celeriter oboedientibus; tum ex quibusdam miraculis, quibus visus est eam approbare. Repetantur[1]), quae de Abrahamo ex Chrysostomo diximus, cui Deus in praemium celeris egressionis e patrio solo dedit eius posteris illius universae regionis dominatum. Perpendit S. Bernardus[2]) Zachaei festinationem in parendo et remunerationis magnitudinem. Eius verba rem totam illustrant: *Vide*, inquit, *Dominum festinanter praecipientem et hominem festinanter oboedientem Zachaee, inquit, festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Et festinanter descendit et excepit eum gaudens. Animadvertisti, quia et festinanter descenderit et gaudenter exceperit. Audisti oboedientiam, audi et oboedientiae remunerationem: quia salus huic facta est.* Hactenus Bernardus.

19. Demonstrant et miracula celeritatem hanc probari Deo. Marci monachi oboedientis litteram „O“[3]), relictam ex oboediendi celeritate dimidiatam, fuisse divinitus completam auro[4]), in argumentum divinae approbationis, sunt, qui tradant. B. Iacobus Alemannus[5]), quem supra commemoravi, iussus aliquando Bononiae piscatum ire ad propinquum fluvium nomine Renum mi-

[1]) Supra n. 9. [2]) Luc. 19. 6. S. Bern. ser. de vit. obed. [3]) Paul. Iustini. tr. de grad. obed. c. 8. [4]) Supra n. 14. [5]) Sur. in vita B. Iac. Ale c. 8.

nime piscosum; alacriter ac celeriter profectus uno retis iactu magnam vim pisciculorum cepit stupentibus gravissimis viris, qui astabant et oboedientiae virtuti, cuius celeritate florebat, miraculum tribuentibus. Rem narrat mirabilem ex Ioanne Taulero Ludovicus Blosius[1]) de virgine monacha, quae divino amore flagrans optavit videre Christum, cui statim adstitit petenti forma puerili; cumque ad commune opus cum festinatione accerseretur ex oboedientia, puerulo Iesu ait: *En dulcissime Domine mi Jesu Christe, pro explenda oboedientia abeo; tu interim me hic expecta, obsecro, si tibi placet, donec ad te redire liceat.* His dictis e cella exiit et quod facere iussa erat, animo voluntario hilarique vultu peregit; deinde magna cum celeritate ad cellam reversa est; quam cum aperiret, mira quaedam et radiantissima lux oculis eius se ingessit adeo, ut vix eam sustinere posset. Vidit igitur amantissimum suum Dominum in perfecta aetate tamquam pulcherrimum iuvenem viginti et quatuor annorum adstantem. Qui interrogatus ab ea, cur ex pusillo tam grandis factus esset, respondit: *Filia carissima, profunda velocis atque impigrae oboedientiae tua humilitas me tam brevi tempore tam grandem effecit.* Ioannes monachus Italus in vita S. Odonis (qui primus abbas Cluniacense

[1]) Lud. Blos. Apol. pro. Taul. c. 6.

monasterium reformatum rexit) prodit[1]); S. Odonem Romae in coenobio S. Pauli rogatu Balduini abbatis aggresum esse accito fratre, scholiis illustrare vitam S. Martini per dialogum a Sulpitio conscriptam[2]). *Interim*, inquit, *dum sunt in opere, pulsatur campana hora vespertina. Mox illi, ut habet regulas relictis illis, quae in manibus habebant, ad ecclesiam properant, relicto codice aperto in loco illo, ubi consederant. Erat autem tum hiems. Eadem nocte tanta vis imbrium e coelo ruit, ut omnes monasterii nostri officinae implerentur. Porro locus ille, in quo codex relictus erat ab eis, ita situs est, ut aqua, quae ex aliquot vicinis tectis labitur, instar torrentis in eum decidat. Mansit itaque apertus codex, fluxerunt aquae illa nocte copiosissimae, et quamvis codicis abluerent margines, scripturam ipsam attingere ausae non fuere. Mane coram omnibus exhibitus est liber stupebant fratres nihil esse laesum a pluvia.* Subiungit auctor, a Sancto Odone miraculum fuisse Sancti Martini meritis tributum sed ipse celeri oboedientiae S. Odonis adscribit. Addo miraculum aliud a Marullo[3]): Bercharius Luxoviensis monasterii abbas, antequam praesse coepisset, vinum de cado in urnam hauriens ab abbate vocatus urna relicta festinus cucurrit; vinum vero sicuti fluebat, repleta urna non est effusum, sed stetit ac si gelu concretum

[1]) Io. mon. l. 3. vita S. Odo c. 10. [2]) Sur. 19. Nov. [3]) M. Marull. l. 4. exempl. c. 3.

esset, donec ille eversus cadi foramen obturavit. Simile quiddam narratur in vita S. Columbani[1]); cuius iussu subito revocatus a cellario, qui cerevisiam hauriebat *oboedientie flamma fervens*, inquit auctor, *oblitus epistomium obstruere pernici cursu ad beatum virum properavit, vertibulum manu tenens.* Subdit post accepta mandata recordatum negligentiae in cellarium rediisse timoris plenum, sed reperisse cerevisiam supra vas subiectum elevatam in duplam magnitudinem ac ne minimam quidem guttam in terram decidisse.

20. Hic dubitanti, num hoc Bercharii atque alterius monachi factum imitari liceat, occurrit prudenter Turrecremata[2]), declarans ea S. Benedicti verba: *Relictis omnibus, quaelibet fuerint in manibus. Quae scilicet,* inquit, *sine periculo aut damno relinqui possunt. Si enim serviret quis infirmis aut hospiti, aut praepararet cibum, aut extraheret vinum de dolio et huiusmodi, non valeret illa sine dispensio immediate dimittere.* Praeclaram ergo distinctionem eruimus e verbis Turrecrematae. Si damnum secuturum est coenobii communitati, si alicui celeritas tua incommodatura est, non sunt statim ea, quae facis, relinquenda. Lucernam ardentem in cubiculo relinquere, dolium apertum in cella vinaria, candelam accensam ligno affixam, quis non videt esse rei communi periculosum, et

[1]) Ion. Abb. in vita S. Columb. c. 16. Sur. 21. Nov.
[2]) Turrec. tr. 108. in c. 43. reg. S. Ben.

evidentem causam damni? Si fratri aegroto, maxime egenti opera tua, necessaria est praesentia tua, caritatem violas, ei deseris. Quare in his et similibus temporibus ac rerum personarumque necessitatibus displicet Deo tanta celeritas, quantam placere diximus, cum illa incommoda nulli imminent. Contra vero, si celeritas non nisi tuis commodis, tuae voluntati ac voluptati adversatur, adhibenda est summa, ut diximus, quia Deo gratissima est. Quod si obiicias facta narrata huic definitioni, respondeo, cum miracula res gestas consequuntur, ex eventu intelligimus eas instinctu divino gestas, proinde magis admiratione prosequendas esse, quam imitatione, ut alibi cum Cassiano atque Gregorio docuimus[1]), ne Deum imprudenter tantere videamur. Hinc tamen docemur, miraculo Deum obedientiae celeritatem comprobasse. De qua celeritate in universum plura dicentur in dissertatione de diligentia spirituali.

21. Septimum incitamentum est pia persuasio, Deum esse, qui per campanulae sonitum vocat. Ita monuit Sanctus Benedictus[2]), ubi ait: *Mox ut aliquid imperatum fuerit, ac si divinitus imperetur, moram pati nesciunt in faciendo.* Clarius magister quidam monachorum a Smaragdo relatus[3]): *Quandocumque signum insonuerit, mox cum summa festinatione surgendum est, ac si praeco regis inso-*

[1]) Cass. coll. 14. c. 6. 7. S. Greg. l. 1. dial. c. 1. [2]) S. Bene. reg. c. 5. [3]) Smarag. in c. 43. reg. S. Ben.

net etc. Quis ergo Deo vocante non accurrit statim, quo vocatur? Erimus minus religiosi quam Gentes, qui garritum avium existimabant Dei vocem; et crocitante corvo sibi aliquid a Deo significatum rati, promptissime Deo parebant?[1])

22. Octavum incitamentum est existimatio melius esse, quod praecipitur faciendum, (ubi nullum apparet peccatum) quam quod agitur habeturve prae manibus et propter celeritatem obedientiae omittitur. Insederat haec opinio in eo milite, sive Chrysantus fuerit, sive alius, de quo Plutarchus[2]): *Alius*, inquit, *in praelio gladium hosti iam incussurus, cum audiret receptui cani, ictum non intulit; et interrogatus, cur hosti pepercisset, quem necare potuisset, respondit; quia melius est Imperatori parere, quam hostem interficere.* Impressa erat et monachis illis, quorum Cassianus mores describit[3]). *Quam*, inquit, (celerem obedientiam) *non solum operi manuum seu lectioni vel silentio et quieti cellae, verum etiam cunctis virtutibus ita praeferunt, ut huic iudicent subire omnia postponenda et universa dispendia subire contenti sint, dummodo hoc bonum in nullo violasse videantur.* Smaragdus de hac ipsa celeritate disputans[4]): *propter obedientiae perfectionem omnium aliorum actio relinquenda est operum: quia magis*

[1]) Arrian. l. 3. de doctr. Epict. c. 1. [2]) Plut. in Lacon. Apophth. [3]) Cass. l. 4. c. 12. [4]) Smaragd. in c. 5. reg. S. Ben.

placet Deo obedientia, quam victima. Oritur hoc incitamentum e proxime superioribus. Nam si tibi persuadeas obedientiae velocitatem placere Deo, si Dei vocem in signo vocante recognoscas ; cum Deo placere non possit, nisi quod bonum est, nec praecipere, nisi quod est optimum, necessario conficitur, id quod nunc praecipitur, esse statim praeferendum ei, quod agis. Praesertim cum alibi doceatur, meliora ex obiecto posse ac debere omitti pro minus bonis, Superiore praecipiente, quia seclusis aliis circumstandiis, hoc ipso, quod praecipitur, sit obedientiae virtute, ut sit melius hoc agere, quod iuberis, quam illud, quod agebas. Atque haec doctrina ex Sancto Gregorio Papa extat in Iure canonico[1]).

23. Nonum incitamentum est consideratio commodorum, quae celeritas et incommodorum, quae tarditas affert. Est autem utilis tum obedienti, tum communitati : obedienti quidem, quia cum multarum virtutum, tum vero perfectae imprimis obedientiae atque humilitatis, actum exercet ; quod a Sancto Benedicto[2]) didicimus, qui primum gradum humilitatis statuit *obedire sine mora.* Deinde hic celer obediens festinatione sibi conciliat benevolentiam Superiorum, ut ex historia Marci narrata apparet. Imo et amorem aequalium. Omnes enim diligimus viros celeres, promtos, expeditos

[1]) S. Greg. l. 35. moral. c. 13. c. Quid ergo. 11. q. 3.
[2]) Supra n. 6.

in rebus agendis ; quorum causa nunquam perdimus quidquamte mporis, neque in coenaculo, neque in confessionibus expectando. Postremo, censetur utilis eidem, qui removet ab eo incommoda illa omnia, quae tarditas illi impingit. Etenim cunctatio haec est initium quoddam inobedientiae, quippe quod violatur ea regula, quae viam aperit ad exequenda iussa Superiorem et veluti calcar extimulat. Vel certe signum est, ut docuit Franciscus de Mayrone[1]), *quod ad operandum cogitur* ; hoc est, invitus potius trahitur per vim quam inuitatus suaviter ducitur ad obediendum. Confirmaturque eadem doctrina per auctoritatem Sancti Gregorii, qui scribens ad Maximum Episcopum, saepe citatum ad Sedem Apostolicam et venire differentem[2]) : *Id agis*, inquit, *ut sola dilatio faciat et accuset te esse culpabilem.* Citamur et ipsi per campanulam. Deinde tarditas facit odiosum aliis sociis religiosum segnem et cunctabuntur. Sentimus enim omnes in nobis, cum videmus quempiam semper tardum, semper nectentem moras, semper postremum ad conveniendum, insurgere affectum nescio quem zeli similem, quo eum tacite damnamus, quod eius cunctatione perdatur tempus et res agendae in longum differantur ; illique cupimus eodem zelo commoti poenam irrogari ad emendationem, tamquam domesticae disciplinae

[1]) Fr. de Mayr. Quod l. q. 13. consider. 2. [2]) S. Greg. l. 5. reg. ep. 25. ad Max.

ordnisque turbatori. Quare vera est etiam in hac tarditate regula Iuris[1]): *Mora sua cuique est nociva.* Utilis denique est communitati celeritas, quia contraria mora, inimica huius regulae, perturbat vere ordinem, quo turbato minuitur valde domestica disciplina.

24. Hic perfectionis adversarii solent obiicere duo contra celeritatem in regula commendatam. Primum est, necessariam videri moram aliquam ad consilium capiendum et deliberandum de re facienda, ut humano more et ex prudentia procedamus; cuius officium est consultare, antequam res agantur, ut sine temeritate fiant. Repellit hoc telum optime clyepeo suae responsiosis Alfonsus Abulensis[2]), expendens et admirans tertium actum celeris obedientiae sanctissimi viri Abrahae, de quo sacra historia: *Et circumcidit carnem praeputii eorum, statim in ipsa die, sicut praeceperat ei Deus.* Ubi notat statim ipso die circumcidisse seipsum senem annorum undecentum et omnes suos vernaculos et emptitios, quos est verisimile pervenisse ad numerum quadringentorum. Atque in hac consideratione scribit haec aurea verba: *Verus obediens moras nescit, nec diu in agendo deliberat, cum mandatum fuerit, sicut nec verus moralis nihil agendo moratur, postquam consiliatum fuerit, ut ait Aristoteles sexto Ethicorum capitulo*

[1]) 1. Mora. de reg. Iur. l. 6. [2]) Abul. in c. 17. Gen. ad fin. Gen. 17. 23.

de eubulia, Eundem locum habet obedientia et eubulia, quia sicut post consilium perfectum nihil manet nisi operari, ita proposito mandato obedienti, solum operatio sequitur. Haec ille ; quorum ad intelligentiam nota ab Aristotele[1]) tribui Prudentiae partem quandam potentialem, ut in scholis loquimur, quae dicta est a Graecis εὐβουλία eubulia, latine sonat *bona consultatio*, qua vir prudens ante actionem consultat. Tum idem Philosophus subdit iactari proverbio : *Cito agenda esse, quae consultaveris, tarde vero ac diu consultandum* ; quod proverbium animadverti usurpatum a Demosthene, Isocrate, Sallustio aliisque prudentibus viris huius mundi et ipse Aristoteles maxime probat. Sensus igitur Abulensis est, obedienti vero non esse consultandum, quia consultatio pertinet ad imperantem, sed esse illi statim exequendum iuxta proverbium, quia ad illum executio, non consultatio spectat, eique loco eubuliae seu bonae consultationis esse oportere praeceptum imperantis, qui consultavit ; proinde non esse tardandum nec timendam ullam temeritatem, cum in praecipiente consultatio praecesserit. Hoc est unum ex solidis fundamentis perfectissimae illius obedientiae, quae dicitur a sanctis Patribus iniudicata et indiscussa.

25. Altera obiecto mitior est : Videri laudabilem hanc regulae celeritatem, cum vocamur ad labores, utputa ad orationem, adhortationem,

[1]) Ar. l. 6. eth. c. 7. et 9.

opus manuum et alias actiones laboriosas; non autem esse necessariam, cum ad iucundas accersimur, quales sunt mensa, deambulatio, requies. Doctrina haec non est proba nec, solida. Vox eadem Superioris ac Dei, nos ad has ita vocat, ut ad illas. Par est utrobique perfectae obedientiae exercitatio. Sancti Patres et magistri religiosorum de utrisque ratione eadem loquuntur ac censent. Hinc illud Cassiani[1]) vulgatum: *Tamquam dispendiosum est pro sommo, quam pro vigilantia monasterii statuta convellere.* Extollitur Samuelis oboedientia celerrima, non solum quia excitatus a somno surgens e lecto statim accurrit ad Heli[2]), sed etiam quia iussus redire dormitum festinus ad cubile recurrit. Eadem denique domestici ordinis perturbatio sequitur ex his atque ex illis. Nam si cuius mora differtur prima mensa, differtur et secunda; longius protrahitur recreatio, differuntur et scholae, disputationes, vesperae cunctaeque actiones, quae consequuntur. Hanc ob causam Petrus Damiani[3]), scribens de perfectione monachorum, significatorem horarum, hoc est, illum, qui ex officio dare consueverat in monasterio signum horarum, hortatur, ad diligentiam hac ipsa ratione: *Si enim articulum suum,* inquit, *cuiuslibet synaxis hora vel praeventa vel dilata non teneat; omnem proculdubio horarum succedentium ordinem turbat.*

[1]) Cass. coll. 4. c. 20. [2]) 1. Reg. 3. 5. [3]) Petr. Dam. opus. de per.. Mon. c. 17.

26. Et quia mensae incidit mentio, in qua peccatur a nonnullis tarditate conveniendi, qua multum incommodatur ministro et coadiutoribus, cupio primum observari, moram conveniendi ad convivium eius, qui fuerit invitatus, ob quam convivare reliqui coguntur expectare, in vitiis inofficiosi hominis poni, tum a philosophis, tum a viris bene moratis, Multa Plutarchus[1]) in eiusmodi hominem aliorum falsa dicteria recenset. Tum in rem nostram in convivali quadam quaestione de suo dixit: *Polycharmum oratorem, Athenis in republica versantem, cum vitae suae rationem redderet in concione, sic dixisse. Viri Athenienses, praeter alia, nunquam vocatus ad coenam ultimus veni. Hoc enim videtur admodum populare sicut contra tarde venientes praestolari coguntur, insuaves et imperiosos iudicant molesteque ferunt.* Haec Plutarchus. Deinde profuerit, huic vitio gravem poenam expendi, quam imposuit in regula Sanctus Benedictus iis, qui hac tarditate peccaverint[2]). *Ad mensam autem*, inquit, *qui ante versum non occurrerit, ut simul omnes dicant versum et orent et sub uno simul omnes accedant ad mensam, qui propter negligentiam suam aut vitium non occurrerit usque ad secundam vicem, pro hoc corripiatur; si denuo non emendaverit, non permittatur ad mensae communis participationem, sed sequestratus, a consortio omnium eficiat solus*

[1]) Lucian de mercede conduct. Plut. l. 8. Symp. quaest. 6.
[2]) S. Ben. reg. c. 43.

sublata ei portione sua vini, usque ad satisfactionem. Similia S. Pachomius et Isidorus habent, quorum verba mox afferam[1]).

27. Decimum incitamentum (quod pro remedio quoque sumi cupio) est, poenam pro huiusmodi tarditate et regulae transgressione vel ultro exposcere vel certe irrogatam a Superioribus, exemplo veterum, aequo animo suscipere ad emendationem. Fateor equidem hanc cunctationem inter leves culpas ab Isidoro[2]) numerari: *Levioris culpae reus est, qui otiosus esse dilexit, qui ad officium vel ad collationem vel ad mensam tardius venerit.* Item ab ordine Praedicatorum[3]): *Levius culpa est, si quis mox, ut signum factum fuerit, non relictis omnibus, cum matura festinatione differat se praeparare etc.* Verum iidem veteres patres, quia culpa est, regulae huius transgressoribus poenas imposuerunt, ut incitarent religiosos ad observationem. Sanctus Pachomius[4]): *Qui una hora tardius venerit, Superioris increpationis ordine increpabitur et stabit in loco convivii.* Et: *Si quis ad comedendum tardius advenerit, excepto maioris imperio, similiter aget poenitentiam, aut ad domum ieiunus revertatur.* Monachis a Cassiano[5]) commemoratis, paena tarditatis infligebatur pro quantitate morae, quam multis ipse describit non uno

[1]) Infra n. 2. 7. [2]) S. Isid. reg. c. 17. [3]) Praed. const. d. 1. c. 16. tex. [4]) S. Pachom. in reg. c. 2. et 12. [5]) Cass. l. 3. c. 7. et 4. c. 16.

in loco. S. Isidorus[1]): *Qui autem ad mensam tardius venerit aut poenitentiam agat, aut ieiunus ad suum opus aut cubile recurrat.* S. Benedicti definitionem[2]) proxime dedi, quam explanans Smaragdus[3]) recitat Cassiani et Isidori verba, quae retuli, et praeterea S. Fructuosi[4]) sic decernentis: *Ad orationes diurnas, qui ad primum pulsum non occurrerit, introire in oratorium cum caeteris non audeat, sed poenitentiae delegabitur.* Recitat et Basilium[5]) ex versione Ruffini: *Si cum posset, non fategit occurrere sateatur culpam negligentiae suae et maneat sine cibo usque ad illam horam, qua convenitur ad cibum in posterum diem.* Eundem sensum legimus aliis interpretis[6]) verbis expressum in quaestionibus breviorum regularum. Sanctus Caesarius[7]) poenas quoque huic tarditati praescripsit. Vidi ego Romae Cardinales ipsos, qui missa Pontificia inchoata pervenerant in chorum, exhibita cruci et Papae reverentia stetisse erectos in medio choro, donec a Pontifice fuisset facta potestas locis suis residenti. Quae poenitentia simillima est ei, quam narrat Cassianus. Carmelitae[8]), qui levis culpae reum declarant eum, qui festinatione competenti, quo vocatur, accedere semel

---

[1]) S. Isid. in reg. c. 9. [2]) Supra n. 25. [3]) Smaragd. in c. 43. reg. S. Ben. [4]) S. Fructuosus. in regula. [5]) S. Basil. in inst. mon. t. 52. interpr. Ruff. [6]) Isid. quaest. brev. resp. 136. [7]) S. Caesar. in reg. n. 10. [8]) Carm. const. p. 1. c. 3. §. 1.

omiserit, gravioi poenas subiiciunt eum, *qui in consuetudinem duxerit una die vel pluribus non venire festine.* Quod a nostris ministris domesticae disciplinae custodibus est summopore observandum. Claudo commentarium verbis Sancti Bernardi[1]), quae sibi quemque pervelim putare dicta pro adhortatione ad hanc perfectionem comparandam: *Nonne legisti, quod filiis Israel praecipitur, ut agnum comedant festinanter*[2])? *Festinanter quippe veri agni comestio signatur implenda, quia verba illa, quae per legem dedit, quae per semetipsum praesens exhibuit, quae per ecclesia Praepositos tradenda reliquit, veloci sunt obedientia consummanda. Et tu ergo, cum voluntatem cordi, simplicitatem operi, hilaritatem vultui coniunxeriis, adde velocitatem, ut sis iuxta Apostolum Iacobum*[3]); *velox ad audiendum et ad implendum velocior.*

[1]) S. Bern. ser. de virt. obed. [2]) Ex. 12. 11. [3]) Iac. 1. 19.

INDEX.

Regulae communes Societatis Iesu.

		Pag.
I.	De duplici examine conscientiae, meditatione et oratione	5
II.	De auditione quotidiana Missae . .	93
III.	De assignato confessario	220
VI.	De semestri renovatione votorum . .	221
V.	De abstinentia feriae sextae	293
VI.	De publicis mortificationibus et con[illegible]nibus	317
VII.	De pecunia non apud se retinenda etc.	351
VIII.	De libris non habendis sine facultate	408
XI.	De nihil domi usurpando aut ab externis accipiendo	461
X.	De lingua religionis addiscenda et latine loquendo	531
XI.	De cubiculo et arca non claudenda .	555
XII.	De nuditate vitanda	572
XIII.	De vestitu decenti extra cubiculum .	603
XIV.	Coadiutores nec discere litteras, nec doceri oportere	619
XV.	De celeritate oboedientiae et littera inchoata relinquenda	657

FATHERS LIBRARY, ST. JOSEPH'S CHURCH, SAN JOSE, - - CAL.

6340

060.153
N569
1913
v.2

Regulae communes
Societatis Iesu /
J. Nigronio

DATE	ISSUED TO

060. 153
N 569
1913
V. 2

6340